Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

भोट-भारतीय ग्रन्थमाला - ५४

L-5

आचार्यमोक्षाकरगुप्तविरचिता

तर्कभाषा

༄༅། །ཐར་འབྱུང་སྦས་པས་མཛད་པའི་
རྟོག་གེའི་སྐད།

भोट विद्या संस्थानम्

सम्पादक

लोसङ् नोरबु शास्त्री

केन्द्रीय उच्च तिब्बती शिक्षा संस्थान, सारनाथ, वाराणसी

बुद्धाब्द : २५४७ ख्रीस्ताब्द : २००४

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

आचार्यमोक्षाकरगुप्तविरचिता तर्कभाषा

ཐར་འབྱུང་སྦས་པས་མཛད་པའི་རྟོག་གེའི་སྐད།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

BIBLIOTHECA INDO-TIBETICA SERIES - 54

TARKABHĀṢĀ
OF
ĀCĀRYA MOKṢĀKARAGUPTA

भोट विद्या संस्थानम्

Sanskrit and Tibetan texts critically edited
by
Losang Norbu Shastri

CENTRAL INSTITUTE OF HIGHER TIBETAN STUDIES
SARNATH, VARANASI

B.E. 2547 C.E. 2004

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

BIBLIOTHECA INDO-TIBETICA SERIES - 54

Chief Editor: *Prof. Geshe Ngawang Samten*
Publication Incharge: *Samten Chhosphel*

First Edition: 550 copies, 2004

Price: Hardback: Rs. 180.00
Paperback: Rs. 120.00

© Central Institute of Higher Tibetan Studies, Sarnath -221007
Varanasi (U.P.) India 2004. All rights reserved.

Publisher:
Central Institute of Higher Tibetan Studies,
Sarnath, Varanasi-221007, India.

ISBN: 81-87127-24-4 (HB)
ISBN: 81-87127-25-2 (PB)

Printed at Surabhi Printers, Maldahiya, Varanasi

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

भोट-भारतीय ग्रन्थमाला - ५४

आचार्यमोक्षाकरगुप्तविरचिता

तर्कभाषा

༄༅། །ཐར་འབྱུང་སྦས་པས་མཛད་པའི་
རྟོག་གེའི་སྐད།

सम्पादक

लोसङ् नोरबु शास्त्री

केन्द्रीय उच्च तिब्बती शिक्षा संस्थान, सारनाथ, वाराणसी

बुद्धाब्द : २५४७ खीस्ताब्द : २००४

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

भोट-भारतीय ग्रन्थमाला – ५४

प्रधान सम्पादक : प्रो० गेशे ङवङ् समतेन

प्रकाशन प्रभारी : श्री समतेन छोस्फेल

प्रथम संस्करण : ५५० प्रतियाँ, २००४

मूल्य : सजिल्द : १८०.००
अजिल्द : १२०.००

© केन्द्रीय उच्च तिब्बती शिक्षा संस्थान,
सारनाथ, वाराणसी – २२१००७, २००४
प्रकाशक सम्बन्धी सभी अधिकार सुरक्षित ।

प्रकाशक :
केन्द्रीय उच्च तिब्बती शिक्षा संस्थान,
सारनाथ, वाराणसी-२२१००७

मुद्रक : सुरभि प्रिन्टर्स, मलदहिया, वाराणसी ।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

प्रकाशकीय

अर्थ-अनर्थ के विवेचन के लिए प्रमाण की आवश्यकता देखते हुए प्राचीन काल में नालन्दा आदि के आचार्यो नें गम्भीर प्रमाण शास्त्रों की रचना की है। इससे बौद्धेतर परम्परा पर भी प्रभाव पड़ा और उनकी परम्पराओं के भी अनेकानेक प्रमाण-शास्त्र विकसित हुए। भारत में बौद्ध एवं बौद्धेतर विद्वानों के बीच दर्शनिक मुद्दों को लेकर गगम्भीर विवाद एवं संवाद की प्रक्रिया सैकड़ों साल चलती रही, जिसके फलस्वरूप प्रमाण-शास्त्र का खूब विकास हुआ जो अतुलनीय है। बौद्ध प्रमाण-शास्त्र की परम्परा तिब्बत में भी गयी और वहाँ उसका संरक्षण एवं संवर्धन हुई।

आचार्य मोक्षाकरगुप्त का तर्कभाषा नामक ग्रन्थ ११वीं शताब्दी के लगभग अन्त में रचा गया जिसमें पूर्व आचार्यो धर्मकीर्ति, प्रज्ञाकरमति, रत्नाकरशान्ति, ज्ञानश्रीमित्र तथा रत्नाकीर्ति के ग्रन्थों से उद्धरण दिया हुआ है। यह ग्रन्थ सम्भवतः भारत में लिखा गया अन्तिम बौद्ध-प्रमाण ग्रन्थ हो सकता है। अतः काल, विषय तथा इतिहास की दृष्टि से भी देखा जाये तो यह ग्रन्थ अत्यन्त महत्वपूर्ण है। तर्कभाषा के नाम से प्राप्त नैयायिक एवं जैन आचार्य द्वारा लिखित ग्रन्थ भी प्राप्त है। ये आचार्य मोक्षाकरगुप्त के परवर्ती है तथा इससे प्रभावित प्रतीत होते हैं।

संस्थान के शोध विभाग के अन्तर्गत अनुवाद के सम्पादक भिक्षु लोसङ् नोरबु शास्त्री ने आचार्य मोक्षाकरगुप्त की तर्कभाषा का पूर्व मुद्रित दो संस्करणों का तिब्बती पाठ के साथ मिलान कर सम्पादन किया तथा तिब्बती पाठ का भी अनेक संस्करणों का साथ मिलान किया गया। इसके साथ संस्कृत पाठ में अनुलब्ध विषयों का भी तिब्बती पाठ से पुनरुद्धार किया। साथ ही न्यायबिन्दु, प्रमाणवार्तिक तथा रत्नकीर्ति के ग्रन्थों से प्रासंगिक अंशों को भी पाद टिप्पणी में दे दिया है। ग्रन्थ के अन्त में उपयोगी परिशिष्ट भी दिये गये हैं। इस सराहनीय कार्य के लिए सम्पादक भिक्षु लोसङ् नोरबु शास्त्री को साधुवाद देता हूँ और आशा करता हूँ कि सामान्य पाठकों एवं विद्वानों के लिए यह कार्य लाभप्रद सिद्ध होगा।

सारनाथ, वाराणसी
१-०१-२००४

प्रो० ङवङसमतेन
निदेशक

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

དཔར་སྐྲུན་ཚེད་བརྗོད།

དོན་དང་དོན་མ་ཡིན་པ་རྣམ་པར་འབྱེད་པ་ཚད་མ་ལ་རག་ལུས་པས་ཚད་མའི་རྣམ་གཞག་གཏན་ལ་འབེབས་པ་ཤིན་ཏུ་གལ་གནད་ཆེ་བར་གཟིགས་ནས་ནཱ་ལནྡ་ལ་སོགས་པའི་སློབ་དཔོན་རྣམས་ཀྱིས་ཟབ་ཅིང་བརླིང་བའི་ཚད་མའི་བསྟན་བཅོས་དུ་མ་མཛད། དེས་ཕྱི་རོལ་རྟོག་གེ་སྨྲ་ལྔའི་མཁས་པ་རྣམས་ལའང་གཤན་ཐེབས་ཏེ་དེ་དག་གིའང་ཚད་མའི་བསྟན་བཅོས་མང་པོ་བྱུང་། ནང་པ་དང་ཕྱི་རོལ་པའི་མཁས་པ་རྣམས་ཀྱི་དབར་ལྡ་བའི་དཀའ་གནད་ལས་བརྩམས་པའི་ཕན་ཚུན་དགག་སྒྲུབ་ཀྱི་རིམ་པ་མི་ལོ་བརྒྱ་ཕྲག་དུ་མ་བྱུང་བའི་དབང་གིས་རྒྱ་གར་ནང་འཛམ་གླིང་གཞན་དང་མི་འདྲ་བར་ཚད་མའི་རྣམ་གཞག་གི་འཕེལ་རྒྱས་ཤུགས་ཆེ་བྱུང་། དེ་ནས་རིམ་པར་བོད་དུའང་ཚད་མ་རིག་པ་དར་ཏེ་སྲོལ་རྒྱུན་ཟམ་མ་ཆད་པར་ད་ལྟའི་བར་དུ་ཡོད།

སློབ་དཔོན་ཐར་པའི་འབྱུང་གནས་སྦས་པའི་རྟོག་གེའི་སྐད་ཅེས་བྱ་བའི་གཞུང་འདི་ནི་ཕྱི་ལོ་བརྒྱ་ཕྲག་བཅུ་གཅིག་པའི་མཇུག་ཙམ་ལ་བརྩམས་ཤིང་། སྔོན་གྱི་སློབ་དཔོན་ཆོས་གྲགས་དང་། ཤེར་འབྱུང་སྦས་པ། རིན་ཆེན་འབྱུང་གནས་ཞི་བའི་ཞབས། ཡེ་ཤེས་དཔལ་བཤེས་གཉེན། དེ་བཞིན་རིན་ཆེན་གྲགས་པ་བཅས་ཀྱི་གཞུང་ལས་ལུང་འདྲེན་ཤུགས་ཆེར་ཡོད་པ་དང་། རྒྱ་གར་གྱི་ནང་ནང་པའི་ཚད་མའི་བསྟན་བཅོས་ཕལ་ཆེར་མཐའ་མར་གྲུབ་པ་བཅས་ལ་བརྟེན་ནང་དོན་དང་དུས་ཚིགས་ལོ་རྒྱུས་ཆ་ནས་གལ་གནད་ཅན་ཞིག་ཡིན།

རྟོག་གེའི་སྐད་ཅེས་པའི་མཚན་ཅན་གྱི་གཞུང་རིགས་པ་ཅན་པ་དང་གཅེར་བུ་བའི་མཁས་པས་མཛད་པ་དག་ཀྱང་ཡོད་འདུག་སྟེ། དེ་དག་སློབ་དཔོན་ཐར་འབྱུང་སྦས་པའི་ཕྱིས་སུ་བྱུང་ཞིང་འདིའི་གཤན་ཞུགས་པར་མངོན་ནོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ད་རེས་འདི་གའི་ཉམས་ཞིབ་སྡེ་ཚན་གྱི་རྩོམ་སྒྲུར་འགན་འཛིན་བློ་བཟང་ནོར་བུ་ཤཱསྟྲི་ལགས་ཀྱིས་སློབ་དཔོན་ཐར་འབྱུང་སྦས་པའི་རྟོག་གེའི་སྐད་ཀྱི་ལེགས་སྦྱར་མ་དཔེ་སྟོང་དཔར་དུ་བཏབ་པ་ཁག་གཉིས་དང་བོད་དཔེ་བཅས་ཀྱི་ཞིབ་བསྡུར་དང་དེ་བཞིན་བོད་དཔེ་དེའང་དཔར་མ་གཞན་དང་མཚུངས་བསྡུར་ཉམས་ཞིབ་དང་ལེགས་སྦྱར་སྐད་དུ་མ་བཞུགས་པའི་གཞུང་གི་དུམ་བུ་བོད་དཔེ་ནས་ལེགས་སྦྱར་སྐད་དུ་བསྒྱུར་གསོ། དེ་བཞིན་ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ། རིགས་ཐིགས། རིན་ཆེན་གྲགས་ཀྱི་འགྲེལ་ཡོད་གཞུང་ལས་སྐབས་དང་མཚམས་པར་གཟུམ་མཆན་དུ་བཀོད་པ་བཅས་བོད་དཔེ་དང་ལེགས་སྦྱར་མ་ཕྱི་བཅས་ལ་ཞུ་དག་ལེགས་པ་སོང་བའི་དགོས་མཁོ་ཅན་གྱི་མཆན་དང་ལྷན་ཐབས་ཁག་དང་སྒྲིགས་དཔར་དུ་ཐོན་པ་ལ་ཕྱོགས་སྒྲིག་ཞུ་མཆན་པ་ལ་བསྔགས་བརྗོད་དང་། གཞུང་འདི་རྒྱ་ཆེའི་ཀློག་པ་པོ་རྣམས་ལ་ཕན་ཐོགས་རྒྱ་ཆེ་འབྱུང་བའི་སྒོ་འཕར་ཡངས་པོར་དབྱེ་བའི་རྒྱུར་འགྱུར་བའི་སྨོན་འདུན་བཅས། ཝཱ་ཎ་དབུས་བོད་ཀྱི་ཆེས་མཐོའི་གཙུག་ལག་སློབ་གཉེར་ཁང་གི་ངེས་སྟོན་པ། དགེ་བཤེས་ངག་དབང་བསམ་གཏན་གྱིས། ཕྱི་ལོ་ ༢༠༠༣ ཟླ་ ༡༢ ཚེས་ ༢༨ ལ་སྦྱར་བ་དགེའོ།། ||

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

Preface

The Tarkabhāṣā (Language of Logic) is one of the finest later works on Buddhist logic composed by Ācārya Mokṣakaragupta, the great scholar of the Jagaddala Vihāra of Varendrī. His dates are fixed between 1050-1202 by modern scholars on the basis of such literary evidence as *Syādvādamañjarī,* in which our author has been cited several times. The author of *Syādvādamañjarī,* Mallisena states in the colophon of the said work that he completed it in 1214 Śaka era i.e. 1292 A.D.

Ācārya Mokṣakaragupta wrote this work in order to understand Ācārya Dharmakīrti's purport for the benefit of lesser intellects[1]. He extensively refers to and cites Ācārya Dharmakīrti's Nyāyabindu, Pramāṇavartika, Pramāṇaviniścaya and others. He also cites Ācārya Prajñākaragupta, Ācārya Śāntarakṣita, Ācārya Ratnākaraśāntipāda, Ācārya Jñānaśrīmitra and Ratnākīrti. Mallisena quotes Ācārya Mokṣakaragupta twice by name as an opponent in his *Syādavādamañjarī.* In addition, according to Mahāmahopadhyāya Harprasada Śāstri[2] Ācārya Mokṣakaragupta was one of the four great Paṇḍits of the Rājajagaddala Vihāra of Varendrī in North Bengal. King Rāmapāla founded this Vihāra in the last part of the eleventh century i.e. 1080 A.D. This was a great center for Buddhist learning. There were three other contemporaries of Ācārya Mokṣakaragupta viz, Vibhuticandra, Dānaśīla and Śubhākaragupta hailing from the same monastery. The former two visited Tibet and helped to disseminate the Buddha dharma by translating many Sanskrit texts into Tibetan. Śubhākaragupta is also known by the name Śubhaṃkaragupta. He composed a commentary on Siddhekavīra Tantra at the Rājajagaddala Vihara. Tibetan tradition reports that the great adept Ācārya Dīpankarśrījñāna, better known as Atiśa, had thirty-seven teachers with whom the three Buddhist logicians cited above are closely associated. Additionally Ācārya

---

1 See, Tarkabhāṣā's obescience verse:
गुरुं प्रणम्य लोकेशं शिशूनामल्पमेधसाम् ।
धर्मकीर्तिमतश्रुत्यै तर्कभाषा प्रकाश्यते ॥

2 See, Introduction, Memoirs of the Asiatic Society of Bengal.

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

Jetāripāda and Bodhibhadra are also included as the principle teachers of Atiśa. Atiśa left Vikramaśīla Vihāra in 1040 A.D. for Tholing at the invitation of Guge King Jangchub Od and was received with great obescience at Tholing in 1052.

Ācārya Mokṣakaragupta was the last among the Indian Buddhist scholars to have written such fine work on Buddhist logic. Other than the Ācārya Mokṣakaragupta's Tarkabhāṣā, no other works of this scholar are known as yet. The reason why this text is one of the last works on Buddhist logic may be because in the eleventh century Buddhism was loosing its grip from its land of birth due to the forcible invasion of the Turks.

There are two other works carrying the same epithet Tarkabhāṣā viz., the Tarkabhāṣā of Keśavamiśra and the Jaina Tarkabhāṣā of Yaśovijaya. Though they share characteristics as compenda of epistemology of the system of a particular Indian philosophical school, the later two works are devoted to the Nyāyika and Jaina schools of philosophy. Ācārya Mokṣakaragupta's text precedes the other two works and has clearly influenced them. Two similar works on Buddhist logic exist entitled 'Tarkasopāna' by Ācārya Vidhyākaraśānti, Mokṣakara-gupta's contemporary, and Bālāvatāratarka-nāma by Ācārya Jetāri-pāda. Both these former works owe much to Nyāyabindu and its commentary by Ācārya Dharmottara but they have their own merits as they incorporate later philosophical developments. Ācārya Dharmottara's explanation of formal logic and epistemology is presented from the perspective of the Sautrantika school of thought. By contrast, the Tarkabhāṣā joins the trend of the proponents of the aspectarians view as explained by Ācārya Jñānaśrīmitra in his Sākārasiddhi.[3] Thus, there formed a line of successive scholars belonging to the Yogācāra school of interpretation on the Pramāṇavārtika initiated by Prañākaragupta. The author of the Tarkabhāṣā clearly follows this tradition, as is evidenced by his profuse and approving citations of the above

3 See, Sākārasiddhi, p. 506
आर्यासङ्गमनङ्गजित्रयवहो यद्भूपतीशोऽन्वशाद्
आचार्यो वसुबन्धुरुद्धुरमतिस्तस्याज्ञयादिद्युतत्।
दिग्नागोऽथ कुमारनाथविहितासामान्यसाहायक-
स्तस्मिन् वार्तिकभाष्यकारकृतिनोरद्यानवद्या स्थितिः॥

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

scholar's works. In many cases the excerpted passages are in the same line as and parallel to those we see in the case of Ratnakīrti as well as his teacher. Thus, the author of Tarkabhāṣā was clearly influenced greatly by the works of both these scholars who lived around the same time.

The present edition of the Tarkabhāṣā is based on that in the Gaekwads Oriental Series which was edited with a Sanskrit commentary entitled 'Tarkabhāṣatīka' on the basis of Ācārya Dharmakīrti's Nyāyabindu and Ācārya Dharmottara's commentary by Paṇḍita Embar Kṛṣṇācārya, Paṇḍita, Oriental Manuscripts library, University of Travancore, an eminent scholar on Nyāya-Vedānta of Śṛīrangam. That edition was published by Oriental Institute, Baroda, 1942. Unfortunately four pages at the beginning of this edition are fragmented, and additionally the opening verse of obescience is incomplete. The colophon states the author's native place and his being a adherent of Vaiṣṇāva.[4]

Apart from the above mentioned edition, I have based this current edition on Prācya Prakāśana edited with a Hindi translation of Tarkabhāṣā by Dr. Raghunāthgiri, Nyāya-Vaiśeṣika Śāstrācārya, Department of Philosophy, Kashi Vidyapīṭha, Varanasi published by Śrī Hari Press, C. 6/73 Bāgabariyāra Singh, Varanasi, 1969. This text also contains Ācārya Jitāripāda's 'Anekāntavādanirāsah' text as a supplement along with Hindi translation. This edition seems to be a great improvement on the Gaekwad' Oriental edition. But the missing portions of Sanskrit in pages[5] included in the present Tibetan edition is not to be found in either of the above editions. Thus, it can be confirmed that the Tibetan translation was based on a different edition than the above two existing Sanskrit editions.

---

4 See, Tarkabhāṣatikā, p. 107

गुर्जरेषु वसन् योऽसावादृतानेकभूमिकः।
नानाकृतिकमात्मानं परेभ्यो नटवद् व्यधात् ॥
पद्मनाभपदाम्भोजसौरभोल्लासवासिते।
विषयेऽपि वसन्नेष ताथागतकृतिं व्यधात्॥
अनेकतन्त्रकान्तारे विशतो बहुशो मम।
विष्णुरव्याहतः पन्था हृदयान्माऽपसर्पतात्॥ इति॥

5 See, Tarkabhāṣā' pp. 48 and 52 respectively.

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

While I was restoring the Pramāṇasamuccaya, along with the auto-commentary of Ācārya Dinnāga, I tried to study a short and concise Buddhist Sanskrit logic text. I came across Tarkabhāṣā of Ācārya Mokṣakaragupta in the Śāntarakṣita library. I studied this text from Prof. Ram Shankar Tripathi whenever I got time apart from my office hours. I tried to translate the first two pages into Tibetan because I thought this text would not have been translated due to it being composed in the late twelfth century. However, while translating this text I was confronted with a feeling of uneasiness at the beginning of the obeiscinece verse itself. I translated the verse, which has eight syllables in Sanskrit, into Tibetan. Usually, the same number of syllables in Sanskrit are translated into seven syllables in Tibetan. Subsequently, I looked into the Tibetan Tangyur to see whether a Tibetan translation of this text existed. Fortunately, I found one in the section concerned with Pramāṇa.[6] The text was translated by the Tibetan Lotsawa Gelong Palden Lodoe Tenpa of Pang, but without the help of Indian Paṇḍita as the colophon indicates. Thus a Tibetan translation is here published for the first time with its Sanskrit original, including critical editions and Ācārya Dharmakīrti's works in the foot-notes where the author intended. Apart from this I have also given the parallel passages of Ācārya Ratnākīrti, a contemporary of Ācārya Mokṣakaragupta, in sections where there are many similarities between the two works. In addition, I have also tried to link quotations given in the text with their original sources.

I am very happy to publish this important bi-lingual text to the enthusiastic readers as well research scholars in general. I am always indebted for the Most Venerable Prof. S. Rinpoche, the former Director of the Institute for his overall guidance and vision for molding and fostering this Institute, a renowned center of Buddhist and Himalayan studies. I am eternally indebted for his able guidance, especially in the field of restoring lost Sanskrit originals from Tibetan translations preserved in the Kagyur and Tangyur works. I owe my heartfelt gratitude to Prof. Ram Shankar Tripathi for his

---

6 See, Dege Tangyur [No.4264, She. 336b^{2}—369a^{1}]

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

teaching on the Sanskrit Tarkabhāṣā of Ācārya Mokṣakaragupta and also for writing a foreword in Hindi for the benefit of Hindi readers. I feel honoured to Prof. Geshe Ngawang Samten, the Director, of the Institute for his support and research oriented scholarship and guidance. I also acknowledge the members of the Publication unit, especially Mr. Samten Chhosphel, for their valuable help in publishing this work. Last, but not the least, I acknowledge the gratitude of all those who helped to bring out this important text in lime-light.` I earnestly hope this will gather a lot of enthusiastic readers to the Language of Buddhist Logic—the Tarkabhāṣā.

Sarnath
10th December, 2003.

Losang Norbu Shastri
Editor, Translation

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

དཀར་ཆག विषयसूची

प्रकाशकीय		vii
དཔར་སྐྲུན་ཆེད་བརྗོད།		ix-x
Preface		xi-xv
विषयसूची		xvii-xxiii
भूमिका		1-30
སྔོན་བརྗོད།		31-74
तर्कभाषा ग्रन्थ		1-76
प्रत्यक्ष परिच्छेद		1-25
१	मङ्गलाचरणम्	1
२	प्रमाणसामान्यलक्षणम्	1
३	प्रमाणस्य कार्यम्	1
४	क्षणिकं सन्नपि प्रमाणस्य संगतिः	2
५	अर्थक्रियास्थितिः	2
६	अपूर्वगोचरम्	4
७	प्रमाणस्य द्वैविध्यम्, प्रत्यक्षशब्दनिर्वचनम्	4
८	अनुमानशब्दनिर्वचनम्	5
९	इन्द्रियादे अप्रमाणम्	4
१०	प्रमाणसंख्याविप्रतिपत्तिः	5
११	चार्वाकाभिमतानुमानाप्रमाण्यनिरसनम्	6
१२	शब्दोपमानार्थापत्त्यभावानां प्रमाणान्तरत्वनिरसनम्	6
१३	नैयायिकसम्मतस्योपमानप्रमाणस्य निरसनम	9
१४	मीमांसकसम्मतस्योपमानप्रमाणस्य निरसनम	10
१५	अर्थापत्तिप्रमाणनिसरनम्	11
१६	अभावप्रमाणनिसरनम्	11
१७	प्रत्यक्षलक्षणम्	13
१८	भ्रान्तज्ञानम्	14
१९	प्रत्यक्षस्य चातुर्विध्यम्	15

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

२०	इन्द्रियप्रत्यक्षम	15
२१	इन्द्रियप्रत्यक्षस्य व्यपदेशः	15
२२	मानसप्रत्यक्षम्	16
२३	स्वसंवेदनप्रत्यक्षम्	17
२४	योगिप्रत्यक्षनिरू पणम्	21
२५	प्रत्यक्षस्य स्वलक्षणविषयत्वसमर्थनम्	22
२६	अयोगान्योगव्यवच्छेदयोः भेदः	23
२७	प्रमाणफ लव्यवस्था	24
२८	प्रमाणफलावबोधः	24
२९	प्रमाणतत्फलयोरभेदः	25
अनुमान परिच्छेद		**26-35**
१	स्वार्थानुमान्म	26
२	अनुमानस्य द्वैविध्यम्ः स्वार्थानुमानलक्षणम्	26
३	अनुमानस्य कार्यम्	26
४	लिङ्गस्य त्रिरू पत्वम्	26
५	सपक्षनिरूपणम्	27
६	विपक्षनिरूपणम्	28
७	त्रिरूपप्रयोगस्य प्रयोजनम्	28
८	त्रिलिङ्गभेदनिरूपणन्	29
९	कार्यहेतुनिरूपणम्	29
१०	स्वभावो हेतुनिरूपणम्	30
११	अनुपलब्धिः हेतुनिरूपणम्	31
१२	अभावोऽसाध्यः	31
१३	अनुपलब्देर्तादात्म्यतदुत्पत्तिसम्बन्ध निरूपणम्	32
१४	अनुपलब्धेर्व्यपदेशः	32
१५	अनुपलब्धेर्वर्तमानकाले अनागतकाले च प्रमाणम्	33
१६	अनुपलब्धिभेदाः	33
परार्थानुमानम्		**36-76**
१	परार्थमानलक्षणम्	36
२	तस्य द्वैविध्यम्	36
३	स्वभावहेतोस्साधर्म्यवत्प्रयोगनिरू पणम् संस्कृ तस्य सर्वस्य क्षणिक त्वसमर्थनं च	36

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

४	निर्विशेषणस्वभावहेतोः प्रयोगः	38
५	सविशेषणस्वभावहेतोः प्रयोगः	39
६	भिन्नविशेषणस्वभावहेतोः प्रयोगः	39
७	प्रयुक्तभिन्नविशेषणस्वभावहेतोः प्रयोगः	40
८	स्वभावहेतोर्वैधर्म्यवत्प्रयोगनिरू पणम्	40
९	कार्यहेतोः साधर्म्यवद्वैधर्म्यवत्प्रयोगनिरूपणम्	41
१०	अनुपलब्धेस्साधर्म्यवद् प्रयोगः	41
११	वैधर्म्यवत्प्रयोगनिरु पणम्	41
१२	पराङ्गीकृ तेश्वरसाधक ानुमानस्य निरसनम्	42
१३	त्रिलोचनाभ्युपगतस्य वह्निधूमयोः स्वाभावविक सम्बन्धवादस्य निरसनम्	44
१४	अदर्शनमात्रेण व्यतिरेकोऽसिद्धः	46
१५	वाचस्पतिमतनिरसनम्	47
१६	ईश्वरसाधक ानुमाने अनुपपत्तिः	48
१७	साधर्म्यवैधर्म्यप्रयोगेषु त्रैरूप्यासिद्ध्याशंङ्का तन्निरसञ्च	50
१८	व्यप्तिग्राहक प्रमाणनिरू पणम्	50
१९	हेत्वाभासनिरू पणम्	51
२०	आत्मनिरसनम्	54
२१	अपोहनिरू पणम्, सामान्यनिरसनं च	56
२२	परपरिकल्पित सामान्यनिरसनम्	59
२३	ईश्वरसाधननिरसनम्	61
२४	नित्यस्य क्रमकातित्वनिषेनम्	62
२५	प्रत्यभिज्ञानस्य प्रत्यक्षत्वं निरसनम्	63
२६	सत्त्वानां शुभकर्मणः जगतः कारणत्वसमर्थनम्	64
२७	सर्वज्ञसमर्थनम्, भवपरम्परासमर्थनं च	65
२८	वैभाषिक सौत्रान्तिकमतनिरू पणम्	65
२९	सौत्रान्तिकानां मतम्	68
३०	आत्माकाशकालदिङ्मनसां निरासनम्	69
३१	अवयविनिरसनपूर्वकं परमाणुमात्रसमर्थनम्	70
३२	योगाचारस्य मतम्	71
३३	विज्ञायस्य साकरत्वनिराकारत्वपक्षभेदः	73
३४	साकारवादिनां मतम्	73
३५	निराकारवादिनां मतम्	74
३६	निरालम्बनवादः	75

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

རྟོག་གེའི་སྐད།		77-225
མངོན་སུམ་ལེའུ།		77-123
མཆོད་བརྗོད།		77
༡	ཚད་མ་སྤྱིའི་མཚན་ཉིད་བསྟན་པ།	77
༢	ཚད་མའི་བྱེད་ལས།	78
༣	སྐད་ཅིག་མ་ཡིན་དུ་ཟིན་ཀྱང་ཚད་མ་མ་ཡིན་པའི་སྐྱོན་སྤོང་།	79
༤	དོན་བྱེད་ནུས་པར་གནས་པ།	80
༥	སྔར་མ་རྟོགས་པའི་སྤྱོད་ཡུལ་བཤད་པ།	83
༦	དབང་པོ་ཚད་མ་མ་ཡིན་པར་བསྟན་པ།	84
༧	ཚད་མའི་དབྱེ་བ། མངོན་སུམ་གྱི་ངེས་ཚིག	84
༨	རྗེས་དཔག་གི་ངེས་ཚིག།	85
༩	ཚད་མའི་གྲངས་ལ་ལོག་པར་རྟོགས་པ།	86
༡༠	ཕྱི་རོལ་མཛེས་པ་པའི་འདོད་པ་འགོག་པ།	87
༡༡	སྒྲ་བྱུང་ཚད་མའི་འདོད་པ་འགོག་པ།	87
༡༢	རིགས་པ་ཅན་པའི་འདོད་པ་འགོག་པ།	92
༡༣	སྤྱོད་པ་བའི་འདོད་པ་འགོག་པ།	93
༡༤	དོན་གྱིས་གོ་བའི་འདོད་པ་འགོག་པ།	94
༡༥	དངོས་པོ་མེད་པའི་འདོད་པ་འགོག་པ།	96
༡༦	མངོན་སུམ་གྱི་མཚན་ཉིད།	98
༡༧	འཁྲུལ་བའི་ཤེས་པ།	101
༡༨	མངོན་སུམ་གྱི་དབྱེ་བ་བཞི།	102
༡༩	དབང་པོ་མངོན་སུམ།	103
༢༠	དབང་ཤེས་ཀྱི་ཐ་སྙད་འདོགས་ཚུལ།	103
༢༡	ཡིད་ཀྱི་མངོན་སུམ།	103

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

༣༢	རང་རིག་མངོན་སུམ།	106
༣༣	རྣལ་འབྱོར་མངོན་སུམ།	113
༣༤	མངོན་སུམ་ཡུལ་རང་མཚན་འདོད་པ།	117
༣༥	མི་ལྡན་པ་དང་གཞན་ལྡན་རྣམ་གཅོད་ཀྱི་དབྱེ་བ།	118
༣༦	ཚད་འབྲས་ཀྱི་རྣམ་གཞག	119
༣༧	ཚད་འབྲས་ངོས་བཟུང་བ།	120
༣༨	ཤེས་པ་སྔོ་ཕྱི་ཚད་འབྲས་ཡིན་པ་འགོག་པ།	122

རྗེས་དཔག་ལེའུ། 124-225

དང་པོ། རང་དོན་རྗེས་དཔག 124-146

༡	རྗེས་དཔག་གི་དབྱེ་བ།	124
༢	རྗེས་དཔག་གི་བྱེད་ལས།	125
༣	ཚུལ་གསུམ་པའི་རྟགས།	125
༤	མཐུན་པའི་ཕྱོགས།	127
༥	མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས།	127
༦	ཚུལ་གསུམ་གྱི་དགོས་པ།	130
༧	ཚུལ་གསུམ་པའི་རྟགས་ཀྱི་དབྱེ་བ།	131
༨	འབྲས་བུའི་རྟགས།	132
༩	རང་བཞིན་གྱི་གཏན་ཚིགས།	133
༡༠	མི་དམིགས་པའི་གཏན་ཚིགས།	136
༡༡	དངོས་པོ་མེད་པ་བསྒྲུབ་བྱ་མ་ཡིན་པ་བསྟན་པ།	138
༡༢	མི་དམིགས་པ་དེའི་བདག་ཉིད་དང་དེ་ལས་བྱུང་བ་གང་རུང་དུ་གཏོགས་པ།	139
༡༣	མི་དམིགས་པའི་ཐ་སྙད།	140
༡༤	མི་དམིགས་པ་ད་ལྟ་བ་དང་འདས་པའི་དུས་ལ་ཚད་མར་སྟོན་པ།	141
༡༥	མི་དམིགས་པའི་སྦྱོར་བ་བཅུ་དྲུག་བསྟན་པ།	142

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

གཉིས་པ། གཞན་དོན་རྗེས་དཔག 147-225

༡ གཞན་དོན་རྗེས་དཔག་གི་མཚན་ཉིད། 147
༢ འདུས་བྱས་སྐད་ཅིག་པ་བསྟན་པ་དང་། 148
༣ ཁྱད་པར་མེད་པའི་རང་བཞིན་གྱི་སྦྱོར་བ། 151
༤ ཁྱད་པར་དང་བཅས་པའི་རང་བཞིན་གྱི་སྦྱོར་བ། 152
༥ ཁྱད་པར་མེད་པའི་རང་བཞིན་གྱི་སྦྱོར་བ། 153
༦ ཁྱད་པར་རབ་ཏུ་སྦྱར་བའི་རང་བཞིན་གྱི་སྦྱོར་བ། 154
༧ རང་བཞིན་གཏན་ཚིགས་ལ་ཆོས་མི་མཐུན་པ་དང་ལྡན་པའི་སྦྱོར་བ། 155
༨ འབྲས་བུའི་གཏན་ཚིགས་དང་ཆོས་མི་མཐུན་པ་དང་ལྡན་པའི་སྦྱོར་བ། 156
༩ མི་དམིགས་པའི་ཆོས་མཐུན་པ་དང་ལྡན་པའི་སྦྱོར་བ། 157
༡༠ མི་དམིགས་པ་ཆོས་མི་མཐུན་པའི་སྦྱོར་བ། 157
༡༡ གཞན་གྱི་འདོད་པའི་དབང་ཕྱུག་སྒྲུབ་པ་རྗེས་དཔག་འགོག་པ། 158
༡༢ མེ་དུ་འབྲེལ་བ་རང་བཞིན་གྱི་རྟགས་ཡིན་པ་འགོག་པ། 163
༡༣ མ་མཐོང་བ་ཙམ་གྱིས་ལྡོག་པ་མི་འགྲུབ་པ། 167
༡༤ ངག་གི་བདག་པོའི་ལུགས་འགོག་པ། 168
༡༥ དབང་ཕྱུག་སྒྲུབ་པའི་རྗེས་དཔག་མི་འཐད་པ། 170
༡༦ ཆོས་མཐུན་པ་དང་མི་མཐུན་པར་ཚུལ་གསུམ་པ་མ་གྲུབ་པའི་དོགས་པ་བསལ་བ། 174
༡༧ ཁྱབ་པ་འཛིན་པའི་ཚད་མ་བསྟན་པ། 175
༡༨ བསྒྲུབ་བྱ་ལས་ལྡོག་པའི་གནོད་བྱེད་ཀྱི་ཚད་མ་བསྟན་པ། 180
༡༩ གཏན་ཚིགས་ཀྱི་སྐྱོན་བསྟན་པ། 181
༢༠ ཕྱི་རོལ་པའི་འདོད་པའི་བདག་འགོག་པ། 182
༢༡ རང་གི་ངོ་བོ་མ་གྲུབ་པ་སུན་འབྱིན་དུ་བསྟན་པ། 186
༢༢ གཞན་སེལ་བསྒྲུབ་པ་འགོག་པ། 186
༢༣ ཕྱི་རོལ་པའི་འདོད་པའི་སྤྱི་འགོག་པ། 191

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

༢༤	དབང་ཕྱུག་རྟག་པ་བྱེད་པ་པོ་ཡིན་པ་འགོག་པ།	195
༢༥	རྟག་པ་རིམ་གྱིས་འབྲས་བུ་མི་སྐྱེ་བ་སྟོན་པ།	197
༢༦	ཁྱད་པར་ངོ་ཤེས་ཀྱི་ཚད་མ་འགོག་པ།	199
༢༧	དགེ་མི་དགེའི་ལས་ཉིད་སེམས་ཅན་གྱི་རྒྱུར་བཤད་པ།	201
༢༨	ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་བསྒྲུབ་པ།	202
༢༩	སྲིད་པ་དུ་མ་བརྒྱུད་པ་བསྒྲུབ་པ།	205
༣༠	བྱེ་བྲག་སྨྲ་བ་རྣམས་ཀྱི་འདོད་པ།	206
༣༡	མདོ་སྡེ་པ་རྣམས་ཀྱི་འདོད་པ།	208
༣༢	ཕྱི་རོལ་གྱི་བདག་ལ་སོགས་པ་འགོག་པ།	210
༣༣	ཡན་ལག་ཅན་འགོག་པ་སྔོན་མ་ཅན་གྱི་རྡུལ་ཕྲ་རབ་འདོད་པ།	212
༣༤	རྣལ་འབྱོར་སྤྱོད་པ་བའི་འདོད་པ།	214
༣༥	རྣམ་པར་ཤེས་པ་རྣམ་པ་དང་རྣམ་པ་མེད་པའི་ཕྱོགས་ཀྱི་ཕྱེ་བ།	217
༣༦	རྣམ་པ་དང་བཅས་པ་སྨྲ་བའི་འདོད་པ།	219
༣༧	རྣམ་པ་མེད་པ་སྨྲ་བའི་འདོད་པ།	219
༣༨	དབུ་མ་པའི་འདོད་པ།	220
परिशिष्ट	ལྷན་ཐབས།	227-297
१	संस्कृत -श्लोकानुक्रमिका	227-234
२	ཚིགས་བཅད་ཀ་མད་ལྟར་བསྒྲིགས་པ། भोट-श्लोकानुक्रमिका	235-242
३	ལེགས་སྦྱར་དང་བོད་སྐད་ཀྱི་མིང་ཚིག་ཀ་མད་ལྟར་སྒྲིགས་པ། विशिष्टशब्दकोशः (संस्कृत-भोट)	243-276
४	བསྟན་འགྱུར་ནང་བཞུགས་པའི་ཚད་མ་རིག་པའི་གཞུང་།	277-289
५	बौद्ध प्रमाण शास्त्रों की सूची	290-297

•••

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

भूमिका

ज्ञातव्य है कि तर्कशास्त्र का विकास बौद्धों में सौत्रान्तकों ने प्रारम्भ किया, उन्होंने अपने सिद्धान्तों की पुष्टि के लिए आगम के स्थान पर तर्क को प्रतिष्ठित किया । आचार्य दिङ्नाग ने बौद्ध न्याय शास्त्र को नय आयाम दिया और उसे विकास की पराकाष्ठ तक पहुँचाया । उन्होंने ज्ञानमीमांसा के क्षेत्र में एक नई उत्क्रान्ति को जन्म दिया । यद्यपि एक ओर न्यायशाश्त्र के संकेत दिङ्नाग से पहले बुध्वचनों में भी उपलब्ध होते हैं तथा आचार्य नागार्जुन, असङ्ग और वसुबन्धु की रचनाओं में भी न्यायशाश्त्र-सम्बन्धी पर्याप्त विवरण उपलब्ध होते हैं एवं दूसरी ओर, बौद्धेतर शाश्त्रों में, यथा—चरकसंहिता, न्यायसूत्र और उसके भाष्य आदि में भी प्रमाणशास्त्रविषयक पर्याप्त चर्चा उपलब्ध है, तथापि प्रायः दोनों ओर वे विवरण लगभग एक-जैसे ही थे । उनको बौद्ध और बोद्धेतर प्रमाणशास्त्र के रूप में स्पष्ट विभाजन करना कठिन था, किन्तु आचार्य दिङ्नाग के बाद उनकी विभाजनरेखा सुस्पष्ट परिलक्षित होती है । इतना ही नहीं, इन पूर्ववर्ती शास्त्रों में प्रमाण के अतिरिक्त प्रमेय आदि अन्य विषयों की भी चर्चा थी ।

आचार्य दिङ्नाग की यह विशेषता है कि उन्होंने अपनी प्रमाणसमुच्चय आदि रचनाओं में, केवल प्रमाणमीमांसा से सम्बद्ध विषयों का ही निरूपण किया । उनकी सारी रचनाएं स्वतन्त्र और मौलिक हैं । इसलिए विद्वान् उन्हें भारतीय तर्कशास्त्र के प्रवर्तक या पिता मानते हैं[1] । उनके प्रमाणशास्त्रों के प्रतिपाद्य विषय आठ तर्कपदार्थ ही रहें हैं, यथा—प्रत्यक्ष, प्रत्यक्षाभास, अनुमान, अनुमानाभास, साधन, साधनाभास तथा दूषण और दूषणाभास । कहा भी गया है—

साधनं दूषणं चैव साभासं परसंविदे ।
प्रत्यक्षमनुमानं च साभासं त्वात्मसंविदे ॥[2]

---

1 Diṅnāga is justly regarded as the Father of Mediaeval Logic.—A History of Indian Logic by S. Candra Vidhyābhūṣana, p. 270.

2 द्र०—न्यायप्रवेशः पृ० १

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

भारतीय दर्शनों का प्रज्ञाप्रकर्ष उनकी ज्ञानमीमांसा के प्रकर्ष पर निर्भर है । यह भी भारतीय दार्शनिकों के परस्पर विचारों के आदान-प्रदान एवं परस्पर खण्डन-मण्डन के कारण सम्भव हुआ है । न्याय, वैशेषिक, मीमांसक, जैन आदि की भाँति बौद्ध सर्वास्तिवादी, वैभाषिक, सौत्रान्तिक आदि भी बाह्य वस्तु वादी ही हैं, यद्यपि दोनों के वस्तुवाद में महान् अन्तर है । बौद्ध नितान्त क्षणभङ्गवादी हैं, जबकि उपर्युक्त बौद्धेतरदार्शनिक स्थिर अथवा नित्यवस्तुवादी हैं । बौद्धों में प्रमाणमीमांसा का उत्कर्ष तब और अधिक होता है, जब बाह्य सत्ता न माननेवाले विज्ञानवादियों ने उसे अपना विषय क्षेत्र बनाया । उनकी दृष्टि में प्रमाणव्यवस्था विशुद्धरूप से ज्ञानक्षेत्र की समस्या है, अतः बाह्य सत्ता मानना इसके लिए आवश्यक नहीं । आचार्य दिङ्नाग, धर्मकीर्ति आदि बौद्ध नैयायिक विज्ञानवादी हैं, फिर भी वे ऐसी प्रमाणव्यवस्था करते हैं, जिससे बाह्यार्थवादी भी सहमत हों । तर्कभाषाकार आचार्य मोक्षाकरगुप्त भी विक्षानवादी हैं और प्रमेयद्वय के आधार पर प्रमाणद्वय की व्यवस्था करते हैं तथा तदनुरूप ही प्रमाणलक्षण भी निरूपित करते हैं । इस प्रकार बौद्ध न्याय के सम्यग् बोध के लिए उनके बाह्यवस्तुवादी और अवस्तुवादी स्वरूप पर तथा प्रमाणचर्चा के काल में दोनों पर लागू होनेवाले समान लक्षणों पर ध्यान देना आवश्यक है ।

प्रायः सभी दार्शनिक प्रस्थानों ने अपनी-अपनी तत्त्वमीमांसा की सिद्धि के लिए प्रमाणव्यवस्था को स्वीकार किया है । आचार्य दिङ्नाग ने बौद्ध तत्त्वमीमांसा की सिद्धि के लिए प्राचीन सौत्रान्तिकों से हटकर नूतन विधि से प्रमाणमीमांसा स्थापित की । फलतः आचार्य दिङ्नाग से पूर्ववर्ती सौत्रान्तिक आगमानुयायी तथा परवर्ती युक्त्यनुयायी कहलाने लगे । इतना ही नहीं, आचार्य दिङ्नाग से पूर्ववर्ती विज्ञानवादी भी आगमानुयायी तथा दिङ्नाग, धर्मकीर्ति और उनकी परम्परा के अनुयायी युक्त्यनुयायी विज्ञानवादी कहलाने लगे ।

आचार्य दिङ्नाग के समस्त ग्रन्थ स्वतन्त्र और मौलिक हैं । आचार्य ने जिन विषयों का प्रतिपादन किया, वे प्रायः सौत्रान्तिक सम्मत ही हैं । बाह्यार्थ की सत्ता एवं ज्ञान की साकारता को स्वीकार करके ही उन्होंने विषय का प्रतिपादन किया है । प्रमाणसमुच्चय में केवल प्रमाणफल के सन्दर्भ में ही उनके विज्ञानवादी होने का संकेत उपलब्ध होता है । उनके इस प्रयास से तत्त्वचिन्तन के क्षेत्र में तर्कविद्या की महती प्रतिष्ठा हुई और वस्तुतः विशुद्ध तर्कशास्त्र की रचनाएं प्रारब्ध हुई । साथ ही, अभ्युदय और निःश्रेयस के क्षेत्र में तर्कशास्त्र का पदार्पण

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

सम्भव हुआ । इनकी परम्परा में आगे आचार्य धर्मकीर्ति, धर्मोत्तर, प्रज्ञाकरमति, शान्तरक्षित, कमलशील, ज्ञानश्री, रत्नकीर्ति, मोक्षाकर गुप्त आदि अनेक महान् आचार्य हुए, जिन्होंने प्रमाणमीमांसा को अत्यधिक सूक्ष्म एवं परवादियों के लिए दुर्धर्ष बनाया । अब हम उनके अनुसार ज्ञानमीमांसा का संक्षिप्त और स्थूल निरूपण करने का प्रयास करना चाहते हैं ।

सम्यग् ज्ञान—

जो ज्ञान अपने प्रवृत्तिविषय में अविसंवादक होता है, वह सम्यग् ज्ञान अथवा यथार्थ ज्ञान कहलाता है । ऐसा ज्ञान प्रमाण भी होता है और प्रमाण नहीं भी होता । ज्ञान के विषय तीन प्रकार के होते हैं, यथा—प्रतिभासविषय, अध्यवसायविषय और प्रवृत्तिविषय । निर्विकल्प ज्ञान के दो ही विषय होते हैं, अध्यवसायविषय उनका सर्वथा नहीं होता । उदाहरणार्थ चक्षुविर्ज्ञान का रूप ही प्रतिभासविषय होता है और वही प्रवृत्तिविषय भी होता है । रूप की अनित्यता, कृतकत्व आदि उनके प्रतिभासविषय ही होते हैं, न कि प्रवृत्तिविषय । यदि अनित्यत्व आदि उसके प्रवृत्तिविषय भी होंगे तो उस (अनित्यता) आदि के लिए अनुमान की व्यर्थता का प्रसङ्ग होगा । श्वेत शंख को "पीत" समझने वाले चक्षुर्विज्ञान का पीत शंख ही प्रतिभासविषय होता है और वही प्रवृत्तिविषय भी । किन्तु बाहर स्थित शंख पीत नहीं होता, अतः वह चक्षुर्विज्ञान भ्रान्त कहलाता है । इस तरह ज्ञान के क्षेत्र में निर्विकल्प ज्ञान भी भ्रान्त हो सकता है ।

शब्दसामान्य और अर्थसामान्य दोनों ही विकल्प (सविकल्प) ज्ञानों के प्रतिभासविषय होते हैं, किन्तु वे उनके प्रवृत्तिविषय नहीं होते । प्रवृत्तिविषय तो बाह्य घट आदि ही होते है और वे (प्रवृत्तिविषय) ही उनके अध्यवसायविषय भी । बाह्य घट सविकल्प ज्ञानों के प्रतिभासविषय कदापि नहीं होते । क्योंकि अनावृत्त घट विकल्प ज्ञानों में कभी भी प्रतिभासित नहीं होते । शब्दसामान्य और अर्थसामान्य उसके आवरण होते हैं । सविकल्प ज्ञान प्रतिभास की दृषिट से चाहे भ्रान्त भले ही हों, किन्तु अध्यवसाय और प्रवृत्तिविषय की दृष्टि से सम्यग्ज्ञान होते हैं । उन (विकल्प ज्ञानों) के द्वारा अध्यवसित अर्थ (विषय) में प्रवृत्त होने पर उनकी प्राप्ति हती है, अतः वे अविसंवादक होते हैं, किन्तु गृहीतग्राही होने से वे प्रमाण नहीं होते ।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

इसी तरह अनुमान प्रतिभासविषय की दृष्टि से भ्रान्त होने पर भी अध्यवसाय और प्रवृत्तिविषय की दृष्टि से अभ्रान्त और अविसंवादक होता है । साथ ही, अगृहीतग्राही होने से प्रमाण भी होता है । रज्जु में जब सर्पभ्रान्ति होती है, तब रज्जुसंस्थान का ग्रहण करने वाला होने से चक्षुर्विज्ञान अभ्रान्त होता है, किन्तु प्रत्यक्षपृष्ठभावी विकल्प का प्रतिभासविषय और अध्यवसायविषय रज्जु-सर्प उभयाकार होता है, किन्तु बाह्य विषय उभायाकार नहीं होता, अतः विकल्पज्ञान भ्रान्त होता है । इस तरह निर्विकल्प ज्ञान की भाँति सविकल्प ज्ञान भी भ्रान्त और अभ्रान्त दोनों होते हैं ।

सम्यग् ज्ञान का तात्पर्य है—अविरीत ज्ञान । जैसा वस्तु का स्वरूप है, वैसा अवबोध 'सम्यग् ज्ञान' है । नील आदि विषयों के देश, काल, लक्षण और कारित्र आदि जैसे हैं, उनका अध्यारोप और अपवाद के विना यथावत्ग्रहण करने वाला ज्ञान 'सम्यग् ज्ञान' है । सम्यग् ज्ञान ही पुरुषों के सभी पुरुषार्थों (अभ्युदय और निःश्रेयस) की सिद्धि का मूल है । जैसे कि आचार्य धर्मकीर्ति ने कहा है—

'सम्यग्ज्ञानपूर्विका सर्वपुरुषार्थसिद्धिरिति तद् व्युत्पाद्यते[1] ।'

आचार्य धर्मोत्तर के अनुसार अविसंवादक ज्ञान ही सम्यग् ज्ञान है, क्योंकि वह संशय और विपर्यास दोष से रहित है । 'यह स्थाणु है अथवा पुरुष है'—इस प्रकार का संशय ज्ञान और मरीचिका में जल ग्रहण करने वाला विपर्यास ज्ञान—इन दोनों का अविसंवादक होना सम्भव नहीं है । अविसंवादक का अर्थ है प्रवृत्तिविषय का प्रापक होना । किन्तु उत्पन्न होने वाले ज्ञान का यह अपरिहार्य कर्त्तव्य नहीं है कि वह वस्तु को अवश्य प्राप्त करा दे, अपितु इच्छा होने पर पुरुष को अर्थ में प्रवृत्त करने में प्रवृत्त कर दे । अतः अविसंवादक का अर्थ प्रवर्तक है, किन्तु ज्ञान पुरुष को बलपूर्वक विषय में प्रवृत्त करने में भी समर्थ नहीं है, अपितु वह मात्र 'वस्तु का वास्तविक स्वरूप यह है' इस प्रकार का निश्चय उत्पन्न कर सकता है । अतः प्रवर्तक का अर्थ है प्रवृत्तिविषय का प्रदर्शक मात्र होना । प्रयोजन होने पर पुरुष प्रवृत्त होगा, प्रयोजन नहीं होने पर प्रवृत्त नहीं होगा । अथवा किसी योगी या प्रेत आदि के द्वारा अर्थ (विषय) को वहाँ से हटा भी दिया जाए तब भी इसमें ज्ञान का कोई अपराध नहीं है । ज्ञान का प्रामाण्य तो अपनी जगह स्थित ही है ।

---

1. द्र० न्यायबन्दुः—१:१

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

प्रश्न— आप (बौद्धों) के मत में समस्त (जड-चेतन) वस्तुएं क्षणिक हैं, अतः जिसे (चक्षुर्विज्ञान द्वारा) देखा गया है, वही वस्तु प्राप्त नहीं हो सकती, क्योंकि दर्शन-क्षण और प्राप्ति-क्षण (काल) भिन्न-भिन्न हैं । फलतः वस्तु को प्राप्त कराने वाले (अविसंवादक) ज्ञान को जो आपने प्रमाण कहा है, ऐसा प्रमाण होने वाला ज्ञान कैसे सम्भव है ? अर्थात् सम्भव ही नहीं है ?

समाधान—

जो मैंने देखा है, वही मैंने प्राप्त किया है, ऐसे एकत्व का अध्यवसाय (निश्चय) व्यक्ति में होता है । अतः इस प्रकार की प्रतीति के सामर्थ्य से हम (बौद्ध) प्रापक ज्ञान का व्यवहार करते है और उसे प्रमाण कहते हैं । इसीलिए अर्थ के स्वरूप की प्रतिपत्ति (अवबोध) ही 'प्रमाण' है और वही ज्ञान का 'अविसंवादन' है । अविसंवादन का अर्थ है कि जिस प्रकार अर्थ का बोध होता है, उसी प्रकार अर्थ (वस्तु) की स्थिति होना । सूर्य, चन्द्र, नक्षत्र आदि का यथावत् दर्शन ही अर्थक्रियास्थिति है, उनकी प्राप्ति सम्भव नहीं है । फलतः अर्थ (वस्तु) की अधिगति (अविपरीत बोध) ही 'प्रमाण' है और वही (आर्थधिगति ही) उसका 'प्रापकत्व' है । इसीलिए आचार्य धर्मकीर्ति ने कहा है—

प्रमाणमविसंवादि ज्ञानमर्थक्रियास्थितिः ।
अविसंवादनम्[1] .... ॥

अलङ्कारकार ने भी कहा है—

ज्ञेयस्वरूपसंसिद्धिरेव तत्र क्रिया मता ।
चित्रेऽपि दृष्टिमात्रेण फलं परिसमाप्तिमत् ॥[2]

प्रमाणज्ञान—

सम्यग् ज्ञान ही प्रमाण है और वही अविसंवादी ज्ञान भी है ।अविसंवादकत्व ही प्रामण्य का नियामक है । विसंवाद का अर्थ है 'वञ्चना' । वञ्चना करने वाला ज्ञान विसंवादी कहलाता है । जो ज्ञान विसंवादी नहीं है, वह अविसंवादी होता है । जो ज्ञान अपने बल से संशय और विपर्यास को हटाकर अर्थ के स्वरूप

---

1 द्र० प्रमाणवार्त्तिकम्—१:३

2 द्र० प्रमाणवार्त्तिकालङ्कारभाष्यम्, पृ० ५

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

का बोध कराता है और अर्थ को प्राप्त कराने की योग्यता (सामर्थ्य) रखता है, वही ज्ञान 'अविसंवादक' कहलाता है । प्रमाण्य शब्द में 'प्र' शब्द (उपसर्ग) का अर्थ प्रथम है, अतः जो ज्ञान प्रथमतया अर्थ का बोधक (अगृहीतग्राही) होता है, वह प्रमाण है । इसीलिए आचार्य धर्मकीर्ति ने प्रमाण के एक दूसरे लक्षण का भी प्रमाणवात्तिक में उल्लेख किया है :

अज्ञातार्थप्रकाशो वा[1]

कुछ आचार्यों का कहना है कि प्रमाण के उपयर्युक्त दोनों लक्षण परस्पर एक दूसरे के पूरक हैं । अर्थात् जो अविसंवादी है, वही अज्ञात अर्थ प्रकाशक है और जो अज्ञातार्थप्रकाशक है, वही अविसंवादक है । अतः आचार्य देवेन्द्रबुद्धि का यह कथन कि प्रमाण के उपर्युक्त दोनों लक्षण अपने में पूर्ण और स्वतन्त्र (पृथक्) हैं—यह उचित नहीं है । अलङ्कारकार का कहना है कि 'अविसंवादी ज्ञान प्रमाण है' (प्रमाणमविसंवादि ज्ञानम्) प्रमाण का यह लक्षण व्यावहारिक (अग्नि जलाती है, वायु चलती है-इत्यादि) प्रमाण का लक्षण है तथा 'अज्ञात अर्थ का प्रकाशक ज्ञान पारमार्थिक प्रमाण का लक्षण है । उनका कहना है अनादि संसार में विज्ञप्तिमात्र होना या निरात्मक होना जो वस्तु का वास्तविक स्वरूप है और जो अभी तक अज्ञात है, उसे जिस ज्ञान ने पहले-पहल जाना है, वह ज्ञान अज्ञातार्थप्रकाशक होने से प्रमाण है । वस्तु के जागतिक (व्यावहारिक) और पारमार्थिक दोनों प्रकार के स्वरूप को जानने के कारण भगवान् प्रमाणभूत हैं—ऐसा उन (अलङ्कारकार) का आशय है ।

वस्तु के दो स्वरूप होते हैं—एक व्यावहारिक और दूसरा पारमार्थिक । प्रमाण के दोनों लक्षणों के द्वारा एक वस्तु का सर्वाङ्गीण और पूर्ण स्वरूप ज्ञात हो जाता है । एक ही प्रमाणज्ञान के दोनों स्वरूप हैं । जो ज्ञान अविसंवादक है, वही अज्ञात अर्थ का प्रकाशक भी है तथा जो अज्ञातार्थप्रकाशक है, वही अविसंवादक भी है । ज्ञान का अविसंवादन भी द्विविध है, यथा—ज्ञान में अर्थ का जैसा स्वरूप दिखाई देता है, वैसी उसकी स्थिति होना—यह विषयगत अविसंवादन है तथा विषय के बारे में जो भ्रान्ति है, उस भ्रान्ति को अपने बल से हटाकर वस्तु के अज्ञात सामर्थ्य को प्रकाशित करना—यह विषयिगत अविसंवादन है । फलतः अपूर्वगोचर होना और अविसंवादक होना यह प्रमाण का निष्कृष्ट

1 द्र० प्रमाणवार्त्तिकम्—१:७

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

लक्षण है[1] । प्रमाण के इसी लक्षण को परवर्ती बौद्ध नैयायिक आचार्यों ने स्वीकार किया है ।

'अविसंवादी ज्ञान प्रमाण है' (प्रमाणमविसंवादि ज्ञानम्) प्रमाण के इस लक्षण में 'ज्ञान' शब्द का प्रयोग जड़स्वभाव इन्द्रियों के प्रामण्य के निषेध के लिए है, जैसे कि कुछ दार्शनिक आचार्य इन्द्रियों का प्रामाण्य स्वीकार करते हैं । इसके द्वारा उनका निषेध हो जाता है । क्योंकि इन्द्रियों में अर्थ के स्वरूप के बोध का सामर्थ्य नहीं होता । सौत्रान्तिक मत में क्योंकि ज्ञान ही विषयाकार होता है, इसलिए इन्द्रियों का प्रामाण्य नहीं होता । यदि ज्ञान विषयाकार न हो तो विषय कभी भी ज्ञात नहीं हो सकता । घट स्वयं ही अभिव्यक्त स्वरूप नहीं होता । यदि स्वयं अभिव्यक्त स्वरूप हो तो ज्ञान के विना भी उसकी अभिव्यक्ति का प्रसङ्ग होगा । पुनश्च, हेय के प्रहाण और उपादेय के उपादान की प्राणियों में जो स्वाभाविक प्रवृत्ति होती है, वह प्रवृत्ति ज्ञानमूलक ही होती है । इन्द्रियों के अस्तित्वमात्र की वज़ह से मनुष्य प्रवृत्त नहीं होते, अपितु ज्ञान के होने से प्रवृत्त होते हैं । इसलिए प्रवृत्तिमें साधकतम होने से तथा अव्यवहित पूर्व में व्यापारवान् होने से ज्ञान का ही प्रामाण्य सिद्ध होता है । पुनश्च, विषयाकार के अवभासी ज्ञान भेद की वज़ह से ही 'यह नील है, यह पीत है' इस प्रकार पृथक् पृथक् विषयावबोध होता है, अन्य प्रकार से नहीं, इसलिए ज्ञान का ही प्रामाण्य स्वीकार करना चाहिए ।

प्रमाणभेद—

प्रत्यक्ष और अनुमान ये ही दो प्रमाण हैं—ऐसा बौद्ध नैयायिकों का मन्तव्य है । लोकायतिक (चार्वाक) एकमात्र प्रत्यक्ष को ही प्रमाण मानते हैं । सांख्य मतानुसार प्रत्यक्ष, अनुमान और शब्द तीन प्रमाण हैं । प्रत्यक्ष, अनुमान, शब्द और उपमान नामक चार प्रमाण नैयायिक और वैशेषिक आदि मानते हैं । इन चारों में अर्थापत्ति को जोड़कर पाँच प्रमाण प्रभाकर के अनुयायी मीमांसक मानते हैं तथा इन पाँच में अभाव को भी प्रमाण मानकर कुमारिल भट्ट के अनुयायी मीमांसक छह प्रमाण स्वीकार करते हैं । ऐतिह्य आदि प्रमाणों के साथ पौराणिक आठ प्रमाण मानते हैं ।

---

1. प्रमाणं सम्यग्ज्ञानमपूर्वगोचरम् । द्र०—तर्कभाषा, मोक्षाकरगुप्तकृता, पृ० १

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

प्रमाणद्वय—

सभी दार्शनिक मानते हैं कि मेय (ज्ञेय) की सिद्धि मान (प्रमाण) के अधीन होती है, किन्तु बौद्ध यह भी मानते हैं कि मान की सिद्धि मेय के अधीन होती है । मेय दो प्रकार के होते हैं—स्वलक्षण और सामान्यलक्षण। वस्तुतः अर्थक्रियासमर्थ और असमर्थ—इस तरह दो प्रकार के प्रमेय हैं । इनमें जो अर्थक्रियासमर्थ है, वह स्वलक्षण तथा जो असमर्थ है, वह सामान्यलक्षण है । इसी तरह जो असदृश (असाधारण), सजातीय और विजातीय सभी से व्यावृत्त (रहित), शब्द का अविषय तथा ज्ञान के उत्पादक अन्य कारणों के विद्यमान होने पर भी जिसके विना अर्थबुद्धि उत्पन्न नहीं होती, वह स्वलक्षण होता है, इन लक्षणों से विपरीत जो सदृश, शब्द का विषय, विषय (आलम्बन) न होने और अन्य कारणों के होने पर भी जहाँ अर्थबुद्धि उत्पन्न हो जाती है, वह सामान्यलक्षण है । स्वलक्षण और सामान्यलक्षण के अलावा विषय का कोई तीसरा प्रकार नहीं है । कोई ऐसा पदार्थ नहीं है, जो स्वलक्षण और सामान्यलक्षण दोनों से मिला-जुला उभयात्मक स्वरूप हो, क्योंकि दोनों परस्पर अत्यन्त विरुद्ध हैं, इसलिए किसी एक पदार्थ में इन दोनों लक्षणों का होना सम्भव नहीं है । स्वलक्षण को ग्रहण करने वाला प्रत्यक्ष है और सामान्यलक्षण का ग्रहणकर्ता अनुमान है ।

प्रमाणों की संख्या के निर्धारण में बौद्धेतर न्याय-वैशेषिक आदि नियत अर्थ (विषय) की व्यवस्था नहीं मानते । उनके मतानुसार प्रत्यक्ष न केवल विशेष को ही, अपितु सामान्य को भी विषय बनाता है । इसी तरह अनुमान भी दोनों (सामान्य और विशेष) को ग्रहण करता है । न केवल इतना ही, अपितु इनके मत में एक ही विषय को अनेक प्रमाण ग्रहण करते हैं । इस बारे में बौद्ध प्रमाणसांकार्य पक्षपाती नहीं हैं । वे प्रमाणों के विषय में नियत अर्थ की व्यवस्था स्वीकार करते हैं । फलतः प्रमाण के बारे में बौद्धेतर नैयायिक सम्प्लववादी और बौद्ध नैयायिक व्यवस्थावादी है ।

प्रत्यक्ष प्रमाण—

बौद्धों में वैभाषिक दार्शनिक इन्द्रियों को ही प्रत्यक्ष मानते हैं, किन्तु बौद्धनैयायकि इस मत को अमान्य करते हुए ज्ञान का ही प्रामाण्य स्वीकार करते हैं । फलतः अर्थ के समान आकारवान् एवं अपरोक्ष होते हुए जो ज्ञान कल्पना से रहित (निर्विकल्प) होता है, वही 'प्रत्यक्ष' है । प्रत्यक्ष के लक्षण में कल्पनापोढ

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(कल्पना से रहित) होना हृदयस्थानीय है । उस प्रतीति को 'कल्पना' कहते हैं, जो शब्द से संसृष्ट अथवा शब्द से संसर्ग की योग्यता रखती है । जिस ज्ञान में अभिधानाकार और अभिधोयाकार ग्राह्याकार के रूप में संनिविष्ट होते हैं, वह ज्ञान 'कल्पना' कहलाता है । प्रत्यक्ष ज्ञान उस प्रकार की कल्पना से सर्वथा विमुक्त होता है । वह कल्पना से संसर्ग के योग्य भी नहीं होता । इसीलिए आचार्य दिङ्नाग ने प्रत्यक्ष के लक्षण का प्रतिपादन करते हुए कहा है :

प्रत्यक्षं कल्पनापोढं नामजात्याद्यसंयुतम्[1] ।

व्युत्पत्ति—

अक्ष अर्थात् इन्द्रियों पर आश्रित होकर प्रवत्त विज्ञान 'प्रत्यक्ष' कहलाता है[2] । चक्षुष्, श्रोत्र, घ्राण, जिह्वा एवं काय इन्द्रियाँ हैं । जो ज्ञान इन इन्द्रियों की अपेक्षा करके उत्पन्न होता है, वह प्रत्यक्ष है ।

यदि इन्द्रिय पर आश्रित विज्ञान ही प्रत्यक्ष है तो मनस् के आधिपत्य से या समाधि के आण्धपत्य से उत्पन्न मानस एवं योगी-ज्ञान कैसे प्रत्यक्ष कहला सकेंगे । अर्थात् वे प्रत्यक्ष नहीं होंगे ? ऐसा नहीं है । ऊपर इन्द्रियाश्रित होना, जो प्रत्यक्ष का लक्षण कहा गया है, वह शाब्दिक व्युत्पत्तिमात्र है । 'प्रत्यक्ष' शब्द की प्रवृत्ति का निमित्त तो उसका अर्थसाक्षात्कारी ज्ञान होना है । फलतः जो ज्ञान कल्पनारहित है और अर्थ के स्वरूप का साक्षात्कार करता है, वह 'प्रत्यक्ष' है । आगे कहे जाने वाले चारों प्रकार के प्रत्यक्षों का यह सामान्य और दोषरहित लक्षण है ।

प्रश्न— जैसे चक्षुर्विज्ञान आदि प्रत्यक्ष ज्ञान चक्षुष, श्रोत्र आदि इन्द्रियों को आश्रय बनाते हैं, वैसे वे रूप, शब्द आदि को भी तो आलम्बन बनाते हैं । प्रश्न है कि क्यों 'अक्ष' (इन्द्रिय) के आधार पर 'प्रत्यक्ष' (प्रतिगतमक्षं प्रत्यक्षम्) यह नामकरण किया जाता है, क्योंकि उसे रूपविज्ञान, शब्द-विज्ञान आदि कहा जाता है । आशय यह है कि क्यों इन्द्रिय के आधार पर नामकरण होता है, आलम्बन के आधार पर नामकरण क्यों नहीं होता है ?

---

1 द्र०—प्रमाणसमुच्चय:, प्रत्ययक्ष, का० ३

2 द्र०—प्रतिगतमक्षं प्रत्यक्षम्। अक्षमिन्द्रियं चक्षु:श्रोत्रघ्राणजिह्वाकायाख्यम्। तस्मादुत्पन्नं ज्ञानं प्रत्यक्षम्। तर्कभाषा, मोक्षाकरगुप्तकृता पृ० ७

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

समाधान—

बात यह है कि एक-एक विषय दो-दो विज्ञानों के विषय होते हैं । उदाहरणार्थ 'रूप' चक्षुर्विज्ञान का भी विषय होता है और मनोविज्ञान का भी । यदि प्रत्यक्ष को रूपविज्ञान कहा जाएगा तो आशंका होगी कि चक्षुर्विज्ञान को रूपविज्ञान कहा जा रहा है या मनोविज्ञान को । किन्तु यदि इन्द्रियाश्रित चक्षुर्विज्ञान को प्रत्यक्ष कहा जाता है तो यह आशंका नहीं होगी । क्योंकि मनोविज्ञान चक्षुराश्रित कभी नहीं होता। अतः 'प्रत्यक्ष' यह नामकरण इन्द्रिय (अक्ष) के आधार पर किया गया है, आलम्बन (रूप आदि) के आधार पर नहीं ।

अभ्रान्तत्व—

आचार्य धर्मकीर्ति ने न्यायबिन्दु में प्रत्यक्ष का लक्षण स्पष्ट करते हुए कहा है कि 'कल्पनारहित और अभ्रान्त ज्ञान प्रत्यक्ष है[1] । किन्तु आचार्य दिङ्नाग ने प्रत्यक्ष के लक्षण में 'अभ्रान्त' शब्द का निवेश नहीं किया है । इसका क्या कारण है, क्या दोनों में कोई विरोध है ? ऐसा प्रतीत होता है कि 'कल्पनापोढ' शब्द के द्वारा ही भ्रान्त ज्ञान की निवृत्ति हो जाती है—ऐसा आचार्य दिङ्नाग का आशय है । इसीलिए प्रत्यक्षाभास के स्वरूप को प्रदर्शित करते हुए आचार्य दिङ्नाग ने 'कल्पनापोढ' शब्द के द्वारा छह प्रकार के सविकल्प ज्ञानों का निरास किया है । तथा हि—(१) मृगमरीचिका में जल का निश्चय करने वाला भ्रान्त ज्ञान (२) संवृत्तिसत् द्रव्यों का ज्ञान (३) अनुमान नामक लिङ्ग ज्ञान (४) अनुमानिक लिङ्गी ज्ञान (५) स्मार्त अर्थात् स्मृति ज्ञान एवं (६) आभिलापिक (शाब्दिक) ज्ञान । जैसे—प्रमाणसमुच्चय में कहा गया है—

> भ्रान्तिसंवृत्तिसज्ज्ञानमनुमानानुमानिकम् ।
> स्मार्ताभिलापिकं चेति प्रत्यक्षाभं सतैमिरम् ॥[2]

फलतः द्विचन्द्रज्ञान, तैमिरिक आदि भ्रान्त ज्ञानों का निरास 'कल्पनापोढ' शब्द के द्वारा ही हो जाता है, इसलिए प्रत्यक्ष के लक्षण में उन्होंने अतिरिक्त रूप से 'अभ्रान्त' पद का निवेश नहीं किया है । इसीलिए आचार्य धर्मकीर्ति ने भी

---

1. तत्र प्रत्यक्षं कल्पनापोढमभ्रान्तं ज्ञानम् । द्र०—न्यायबिन्दु, सूत्र—४
2. द्र०—प्रमाणसमुच्चयः—१:८

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

प्रमाणवार्त्तिक में प्रत्यक्ष के लक्षण का निरूपण करते समय 'अभ्रान्त' शब्द का प्रयोग नहीं किया है, यथा—

प्रत्यक्षं कल्पनापोढं प्रत्यक्षेणैव सिध्यति ।[1]

यहाँ 'अभ्रान्त' शब्द नहीं है । किन्तु न्यायबिन्दु में 'अभ्रान्त' शब्द है । हमारा मानना है कि 'कल्पनापोढ' शब्द में अभ्रान्तत्व अन्तर्भूत है, फिर भी वह छिपा हुआ है, ऐसा सोचकर आचार्य धर्मकीर्ति ने स्पष्टता के लिए न्यायबिन्दु में उसे लक्षण में डाल दिया है । इस बारे में कुछ आधुनिक विद्वानों का कहना है कि प्रत्यक्षलक्षण में अभ्रान्त शब्द को जोड़ना धर्मकीर्ति की ही विशेषता है, इसीलिए आचार्य दिङ्नाग के प्रमाणसमुच्चय में वह शब्द नहीं है । उन (आधुनिक विद्वानों) के कथन में कितना सत्यांश है, इस पर विचार करना चाहिए ।

सम्यग् ज्ञान (अविसंवादक) ही प्रमाण है और प्रत्यक्ष भी प्रमाण है । इसलिए अविसंवादक सम्यग् ज्ञान के ही द्वारा द्विचन्द्रदर्शन आदि अभ्रान्तियों का निरास कर जाने के कारण प्रत्यक्ष के लक्षण में 'अभ्रान्त' पद का निवेश आवश्यक नहीं है । फिर भी ऐसा लगता है कि विप्रतिपत्तियों के निरास के लिए धर्मकीर्ति ने अभ्रान्त को लक्षण में जोड़ा है । नौका अथवा रेल में बैठे व्यक्ति को वृक्ष चलते हुए दिखाई देते हैं, निश्चय ही वह ज्ञान कल्पनारहित होता है और उसके द्वारा वृक्ष प्राप्त भी होता है, अतः वह संवादक भी है, ऐसी स्थिति में किसी को यह आशंका हो सकती है कि वह ज्ञान प्रत्यक्ष ही है । यद्यपि स्थिर वृक्ष प्राप्त होता है और चलता हुआ दिखाई देता है, अतः वह (ज्ञान) पूर्णतः संवादक नहीं है, फिर भी आंशिक संवादकता तो है ही और उपर्युक्त आशंका के लिए अवसर तो है ही । फलतः उस प्रकार की विप्रतिपत्ति के निरास के लिए आचार्य धर्मकीर्ति ने प्रत्यक्षलक्षण में अभ्रान्त पद का योग किया है । वस्तुतः तो सम्यग् ज्ञान के द्वारा ही उस प्रकार की विप्रतिपत्ति का निरास निश्चित ही सम्भव है[2] ।

प्रत्यक्ष के भेद—

---

1 द्र०—प्रमाणवात्तिकम्—२:१२३

2 यद्यपि परमार्थतः सम्यग्ज्ञानाधिकारादेवमादिज्ञानं व्यवच्छिद्यते, तथाप्यंशसंवादिनमाहत्य विप्रतिपत्तिनिराकरणार्थं कर्त्तव्यमेवाभ्रान्तग्रहणमिति—दुर्वेकमिश्रः, द्र०—धर्मोत्तरप्रदीप, पृ० ४५ (पटना, १९५५)

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

प्रत्यक्ष के चार भेद प्रसिद्ध हैं, यथा—इन्द्रिय प्रत्यक्ष, मानस प्रत्यक्ष, स्वसंवेन प्रत्यक्ष एवं योगी प्रत्यक्ष ।

(१) इन्द्रियप्रत्यक्ष—

जो ज्ञान चक्षुष्, श्रोत्र आदि इन्द्रियों को आश्रय बनाकर या उनको अधिपतिप्रत्यय बनाकर उत्पन्न होता है, साथ ही, कल्पनारहित और अभ्रान्त होता है, वह 'इन्द्रियप्रत्यक्ष' है । इन्द्रियप्रत्यक्ष पाँच प्रकार का होता है, क्योंकि इन्द्रियाँ चक्षुष्, श्रोत्र, घ्राण, जिह्वा और काय—ये पाँच होती है, अतः उन पर आश्रित विज्ञान भी पाँच होते हैं, यथा—चक्षुर्विज्ञान, श्रोत्रविज्ञान, घ्राणविज्ञान, जिह्वाविज्ञान एवं कायविज्ञान । इन पाँचों ज्ञानों का विषय भी निश्चित होता है, यथा—रूप, शब्द, गन्ध, रस एवं स्प्रष्टव्य । चक्षुर्विज्ञान कभी भी श्रोत्रविज्ञान के विषय शब्द को अपना आलम्बन नहीं बनाता । इसी तरह अन्य ज्ञानों के बारे में भी जानना चाहिए । इसीलिए कहा गया है :

न चैकया द्वयज्ञानं नियमादक्षचेतसः ।[1]

(२) मानसप्रत्यक्ष—

अपने (इन्द्रियविज्ञानों के) विषय के अनन्तर (द्वितीयक्षणभावी) विषय के साथ उत्पन्न इन्द्रियविज्ञानों को समनन्तर प्रत्यय बनाकर उत्पन्न मनोविज्ञान (मानसप्रत्यक्ष) है[2] । सारांश यह है कि मन इन्द्रिय को अधिपतिप्रत्यय बनाकर उत्पन्न, कल्पनापोढ एवं अभ्रान्त ज्ञान 'मानसप्रत्यक्ष' है । वही यदि अगृहीतग्राही और अविसंवादक होता है तो 'मानसप्रत्यक्ष-प्रमाण' कहलाता है ।

प्रत्यक्ष का निरूपण करते समय प्रायः सभी प्रमाणविषयक बौद्ध आकारग्रन्थों में मानसप्रत्यक्ष की चर्चा उपलब्ध होती है । परन्तु प्रायः सभी उसे अत्यन्त परोक्ष और दूसरे प्रमाणो से अज्ञेय मानते हैं तथा पृथग्जनों की सन्तति में प्रवृत्त उस मानसप्रत्यक्ष को अप्रमाण भी मानते हैं । इन्द्रियप्रत्यक्ष के तत्काल बाद

---

1. द्र०—प्रमाणवार्त्तिकम्, प्रत्यक्षपरिच्छेद—२:२५७
2. स्वविषयानन्तरविषयसहकारिणेन्द्रियज्ञानेन समनन्तरप्रत्ययेन जनितं तन्मनोविज्ञानम्। द्र०—न्यायबिन्दुः—१:९

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

मानसप्रत्यक्ष उत्पन्न होता है । समनन्तर पूर्वनिरुद्ध इन्द्रियप्रत्यक्ष ही उसके समनन्तर प्रत्यय होते हैं तथा मन इन्द्रिय अधिपतिप्रत्यय होता है । इन्द्रियप्रत्यक्षों के विषय ही (जो निरुद्ध होकर) द्वितीय क्षण में उत्पन्न हैं, वे मानसप्रत्यक्ष के विषय होते हैं ।

इन्द्रियविज्ञानों के विषय ही द्वितीय में उत्पन्न होते हुए मानस प्रत्यक्ष के विषय होते हैं तो अन्धों और बहिरों को भी रूपदर्शन और शब्दश्रवण का प्रसंग होगा ? नहीं होगा, क्योंकि इन्द्रियविज्ञान को समनन्तरप्रत्यय (हेतु) बनाकर मानस प्रत्यक्ष उत्पन्न होता है तथा अन्ध और बधिर में इन्द्रियविज्ञान नही होते, अतः समनन्तरप्रत्यय के अभाव में रूपदर्शी आदि मानसप्रत्यक्ष का होना सम्भव नहीं है । अतः अन्ध, बधिरों को रूपदर्शन और शब्दश्रवण आदि का प्रसंग असम्भव है । आलम्बन, समनन्तर आदि की वज़ह से उत्पन्न मानसप्रत्यक्ष भी इन्द्रियप्रत्यक्ष के समान पाँच प्रकार का होता है । रूपज्ञ मानसप्रत्यक्ष, शब्दज्ञ, गन्धज्ञ, रसज्ञ एवं स्पर्शज्ञ मानसप्रत्यक्ष । क्षण का साक्षात्कार करने में समर्थ, अभिज्ञाप्राप्त आर्यपुद्गलों की सन्तन्ति में उत्पन्न मानसप्रत्यक्ष प्रमाण होता है तथा पृथग्जन की सन्तति में प्रवृत्त मानसप्रत्यक्ष क्षणबोध नहीं होने के कारण अप्रमाण होता है ।

(३) स्वसंवेदनप्रत्यक्ष—

सभी चित्त और चैतसिकों के अपने स्वरूप, जो स्वयं (अपने-आप) सम्यग् रूप से जानता है, वह 'स्वसंवेदन' कहलाता है । वह स्वस्वरूप का साक्षात्कारी, कल्पनापोढ और अभ्रान्त होने के कारण प्रत्यक्ष भी है । जैसे आचार्य धर्मकीर्ति ने कहा है :

सर्वचित्तचैत्तानामात्मसंवेदनम् ।[1]

सभी चित्त और चैत्तसिकों में जड़स्वभाव से भिन्न एक प्रकाशात्मकता होती है, जो अपने स्वरूप को प्रकाशित करने में दूसरे प्रकाश (प्रकाशान्तर) की अपेक्षा नहीं करती, अपितु अपने स्वरूप को स्वयं जान लेती है, वह 'स्वसंवित्ति' कहलाती है । यह एक अन्तर्मुखी साक्षात्कार है । कहा भी गया है :

विज्ञानं जडरूपेभ्यो व्यावृत्तमुपजायते ।
इयमेवात्मसंवित्तिरस्य याऽजडरूपता ॥[2]

---

1 द्र०—न्यायबिन्दुः—१:१०

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

उदाहरणार्थ जब चक्षुर्विज्ञान नील, पीत आदि को विषय बनाता है, उस समय उसमें रूप आदि विषय का आकार और अपने को जानने वाला ग्राहकाकार दोनों होते हैं तथा ये दोनों आकार ज्ञान से अभिन्न होते हैं । ग्राह्याकार चक्षुर्विज्ञान के विषय बाह्य रूप आदि होते हैं, क्योंकि वे (बाह्य रूप आदि) अपने आकार को ज्ञान में अर्पित करने में समर्थ होते हैं । जो ग्राहकाकार होता है, वह प्रकाशस्वरूप होता है, जो ग्राह्याकार चक्षुर्विज्ञान आदि क्रो विषय बनाता है । यह ग्राहकाकार अपने विषय को विषय-विषयी भाव के रूप में अर्थात् द्वैत रूप में विषय नहीं बनाता, अपितु अद्वैत रूप से विषय बनाता है । यही ज्ञान का ग्राहक-अंश 'स्वसंवेदन' कहलाता है । अपने आलम्बन को अद्वैत रूप से ग्रहण करने के कारण वह ज्ञान कल्पनारहित और अभ्रान्त भी होता है, अतः प्रत्यक्ष भी होता है । संक्षेप में चित्त-चैतसिकों के ग्राह्याकार को आलम्बन बनाते हुए और अद्वैत रूप से ग्रहण करते हुए जो अनुभवात्मक, अन्तर्मुखी, प्रकाशात्मक और ग्राहकाकार ज्ञान है, वही स्वसंवेदन है । जो स्वसंवेदन ज्ञान होते हैं, वे निश्चित रूप से अभ्रान्त और कल्पनापोढ भी होते हैं, अतः प्रत्यक्ष ही होते हैं ।

(४) योगीप्रत्यक्ष—

भारतीय दर्शनों की परम्परा में प्रत्येक दर्शन ने परम पुरुषार्थ की प्राप्ति के लिए अपनी-अपनी दृष्टि से मार्ग का भी आविष्कार किया है । इस क्रम में भगवान् बुद्ध ने चार आर्यसत्यों का प्रकाशन किया है । इनमें दुःख और समुदय ये दो आर्यसत्य बन्धन होने के कारण प्रहेय (प्रहाण करने योग्य) कहे गये हैं । निरोध (निर्वाण) सत्य ही परम पुरुषार्थ है, उसकी प्राप्ति के लिए मार्ग का अभ्यास आवश्यक होता है । शमथ-विपश्यनायुगल स्वरूप मार्ग ही 'मार्ग' है । इस मार्ग में प्रज्ञा (विपश्यना) ही प्रधान होती है, क्योंकि वही राग आदि क्लेशों की प्रतिपक्ष होती है । वह प्रज्ञा आदरपूर्वक निरन्तर भावना करने पर श्रुतमयी, चिन्तामयी और फिर भावनामयी के क्रम से उत्पन्न होती हुई परम पुरुषार्थ को प्राप्त कराने में समर्थ होती है । इसी क्रम में योगी प्रत्यक्ष की उत्पत्ति होती है और उसके द्वारा तत्त्व का साक्षात्कार होता है । इसलिए योगी प्रत्यक्ष न केवल प्रमाणशास्त्र से ही सम्बद्ध है, अपितु दर्शनशास्त्र से भी उसका सम्बन्ध निश्चित रूप से है ।

---

2. द्र०—तत्त्वसंग्रह:, बाह्यार्थपरीक्षा—१९९९ का०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

योगीप्रत्यक्ष का लक्षण—

शमथ-विपश्यना-युगनद्ध समाधि को अधिपतिप्रत्यय बनाकर उत्पन्न तथा अनित्यता, दुःखता आदि आर्यसत्यों को विषय बनाने वाला और आर्य पुद्गल की सन्तान में विद्यमान कल्पनापोढ और अभ्रान्त ज्ञान ही योगी-प्रत्यक्ष होता है । समाधि से व्युत्थित होने पर आर्य योगी के सभी ज्ञान पृष्ठलब्धात्मक होते हैं । नैरात्म्य को आलम्बन बनाने वाला उस (योगी) का ज्ञान समाहितज्ञान होता है । दर्शनमार्ग से लेकर अन्तिम पद की प्राप्ति तक योगी-प्रत्यक्ष उत्पन्न हो सकता है । शमथ तो अनार्य अर्थात् पृथग्जन की सन्तति में भी उत्पन्न हो सकता है, अतः उसके निराकरण के लिए योगी-प्रत्यक्ष के लक्षण (स्वरूप) में 'आर्य की सन्तान में विद्यमान (होने वाला)'-यह विशेषण लगाया गया है । आचार्य धर्मकीर्ति ने भी कहा है :

भूतार्थभावनाप्रकर्षपर्यन्तजं योगिज्ञानं चेति ।[1]

भूत (वास्तविक) अर्थ की भावना के प्रकर्ष की अन्तिम सीमा से उत्पन्न आर्ययोगी का ज्ञान योगि-प्रत्यक्ष कहलाता है । यहाँ योग का अर्थ समाधि है । समाधि का अर्थ चित्त की एकाग्रता है । जिस समाधि से समस्त वस्तु के यथार्थ (वास्तविक) स्वरूप का विवेचन करने वाली प्रज्ञा का उत्पाद होता है । ऐसा योग जिसमें है, वह योगी कहलाता है । उस योगी का ज्ञान प्रत्यक्ष होता है । भूतार्थ का तात्पर्य उस वास्तविक अर्थ (वस्तु) से है, जो प्रमाणों से सिद्ध है । अर्थात् प्रमाणबाधित नहीं है । भावना का तात्पर्य आलम्बन को बार-बार अपने चित्त में आरोपित करना है । इस भावना के प्रकर्ष की अन्तिम पराकाष्ठा (सीमा) से उत्पन्न वह ज्ञान कल्पनापोढ और अभ्रान्त होता है । दुःख, समुदय, निरोध और मार्ग—ये चार आर्यसत्य ही भूतार्थ हैं । योगी का ज्ञान पाँचों स्कन्धों के यथार्थ स्वभाव को क्षणिक, शून्य, निरात्मक और दुःख के रूप जानता है । इसी अर्थ को स्पष्ट करते हुए प्रमाणवार्त्तिक में भी आचार्य धर्मकीर्ति ने कहा है :

प्रागुक्तं योगिनां ज्ञानं तेषां तद् भावनामयम् ।
विधूतकल्पनाजालं स्पष्टमेवावभासते ॥[2]

---

1. द्र०—न्यायबिन्दुः—१:११
2. द्र०—प्रमाणसमुच्चयः—२:२८१

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

अपि च

तस्माद् भूतमभूतं वा यद् यदेवातिभाव्यते ।
भावनापरिनिष्पत्तौ तत् स्फुटाकल्पधीफलम् ॥[1]

आचार्यप्रवर दिङ्नाग ने भी प्रमाणसमुच्चय में कहा है :

योगिनां गुरुनिर्देशादसङ्कीर्णार्थमात्रदृक् ।[2]

योगी-प्रत्यक्ष के भेद—

योगी प्रत्यक्ष के दो भेद है, यथा—(१) सास्रव लौकिक और (२) अनास्रव अलौकिक (लोकोत्तर) । अभिज्ञा, समापत्ति आदि लौकिक तथा दर्शनमार्ग आदि तीन मार्ग सत्य लोकोत्तर योगी-प्रत्यक्ष है ।

अनुमान प्रमाण—

परोक्ष अर्थ को विषय बनानेवाला ज्ञान 'अनुमान' होता है । धर्म-अधर्म, कर्म-कर्मफल, मार्ग-फल, मोक्ष आदि के विषय में निश्चयात्मक ज्ञान को उत्पन्न करने के लिए अनुमान अत्यन्त महत्त्वपूर्ण और उपयोगी होता है । समस्त कार्यों में बुद्धिमानों की प्रवृत्ति का मूल अनुमान ही है । प्रत्यक्ष ज्ञान केवल प्रत्युत्पन्न (वर्तमान) विषयक ही होता है । समस्त जागतिक व्यवस्था मनोनिर्मित होती है और अनुमान ही उसमें पूर्वगामी होता है । इसलिए न्यायशास्त्र के विद्वान् आचार्यों ने जिस प्रकार अमुमान का विस्तारपूर्वक प्रतिपादन किया है, वैसा प्रत्यक्ष का नहीं किया है ।

अनुमान का लक्षण—

जिसके द्वारा पोरक्ष अर्थ का बोध किया जाता है, (मीयतेऽनेनेति) वह 'मान' है । 'अनु' का अर्थ 'पश्चात्' है । लिङ्गग्रहण और सम्बन्ध के स्मरण के पश्चात् होने वाले ज्ञान को 'अनुमान' कहते हैं । पक्षधर्म का ग्रहण करने और साध्य-

---

1. द्र०—प्रमाणवार्त्तिकम्—१:७
2. द्र०—प्रमाणवार्त्तिकम्—२:२८१

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

साधन के सम्बन्ध का स्मरण होने के अनन्तर अनुमान की प्रवृत्ति होती है, इसलिए यह पश्चात्-कालिक कहलाता है । इस प्रकार सम्यक् लिङ्ग से उत्पन्न, परोक्षविषयक, अविसंवादक ज्ञान अनुमान होता है । अनधिगत (अगृहीत) विषय का ग्रहण करनेवाला वह ज्ञान 'अनुमान-प्रमाण' कहलाता है ।

कुछ लोगों का प्रायः ऐसा मानना है कि प्रत्यक्ष गरिष्ठ और अनुमान दुर्बल होता है, किन्तु बौद्ध ऐसा नहीं मानते । क्योंकि अर्थ के विना न होना (अविनाभावी होना) यह नियम दोनों प्रमाणों में समान रूप से लागू होता है । अर्थ (वस्तु) के विना न होना, यह प्रत्यक्ष में तो अर्थ से उत्पन्न होने का कारण सुस्पष्ट है, किन्तु अनुमान भी परम्परया अर्थ से ही उत्पन्न होता है । आचार्य दिङ्नाग ने अनुमान का लक्षण इस प्रकार किया है :

अनुमानं लिङ्गादर्थदर्शनम्।।[1]

भ्रान्त होने पर भी अनुमान की प्रमाणता—

बाह्य अर्थ (अग्नि आदि) जिस प्रकार का है अथवा अर्थ का जैसा आकार है, अनुमान उसी प्रकार उसका ग्रहण (स्पर्श) नहीं करता, अपितु अनुमान ज्ञान में अर्थ का जैसा आकार प्रतिभासित होता है, उसे वह बाह्यार्थ से अभिन्न समझता है । अतः अनुमान ज्ञान प्रतिभास की दृष्टि से भ्रान्त होता है, फिर भी उसके द्वारा प्रवृत्त होने पर अर्थ की प्राप्ति होती है, अतः वह अविसंवादक होता है तथा अपूर्वगोचर अर्थात् अगृहीतग्राही होने से 'प्रमाण' कहा जाता है । वह अविसंवादक (अर्थ का प्रापक) इसलिए होता है, क्योंकि वह साध्य के साथ अविनाभावी लिङ्ग से उत्पन्न होता है तथा लिङ्गदर्शन और व्याप्तिस्मरण के पश्चात् प्रवृत्त होता है । सम्यक् लिङ्ग के सामर्थ्य (बल) से इस (अनुमान) के द्वारा प्रवृत्तिविषय (जिसमें प्रवृत्ति होती है, उस विषय) के बारे में अपूर्व निश्चय का उत्पाद किया जाता है, इसलिए यह 'अपूर्वगोचर' भी होता है और इसीलिए प्रमाण भी ।

अनुमान के भेद—

---

1 द्र०—प्रमाणसमुच्चयः—२:१७

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

स्वार्थानुमान औ परार्थानुमान ये अनुमान के दो भेद हैं । इनका स्वरूप इस प्रकार है :

(१) स्वार्थानुमान ज्ञानात्मक होता है । जिसके द्वारा परोक्ष अर्थ स्वयं जाना जाता है, वह स्वार्थानुमान है । जो अपने लिए होता है, वह 'स्वार्थ' है (स्वस्मै यत् तत् स्वार्थम्) आचार्य धर्मकीर्ति ने इसका स्वरूप प्रदर्शित करते हुए कहा है :

तत्र स्वार्थं त्रिरूपलिङ्गाद् यदनुमेये ज्ञानं तदनुमानम् ।[1]

अर्थात् त्रिरूप लिङ्ग से उत्पन्न अनुमेयविषयक ज्ञान स्वार्थानुमान है ।

(२) परार्थानुमान वचनात्मक होता है । जिसके द्वारादूसरों को ज्ञान कराया जात है, वह परार्थानुमान है (परस्मै यत् तद् परार्थम्) । आचार्य धर्मकीर्ति ने इसका लक्षण इस प्रकार निरूपित किया है :

त्रिरूपलिङ्गाख्यानं परार्थानुमानम् ।[2]

'अनुमान' शब्द का प्रयोग स्वार्थानुमान के लिए ही मुख्य है । अनुमान का उत्पादक होने से कारण में कार्य का उपचार करके परार्थानुमान को भी अनुमान कहा जाता है । ।[3]

अनुमान की त्रिविधता—

अनुमान तीन प्रकार का होता है, यथा—वस्तुबलप्रवृत्त अनुमान, ख्यातिबलप्रवृत्त अनुमान तथा विश्वस्त आगम से उत्पन्न (विश्वस्तागमहेतुज) अनुमान ।

(१) वस्तुबलप्रवृत्त अनुमान—

वस्तुभूत जो हेतु है, उसके बल से उत्पन्न अनुमान 'वस्तुबलप्रवृत्त अनुमान' है । इस प्रकार का हेतु अपने साध्य के साथ वास्तवतिक रूप से सम्बद्ध होता है,

---

1. द्र०—न्यायबिन्दुः—२:३
2. द्र०—न्यायबिन्दुः—२:३
3. द्र०—न्यायबिन्दुः—३:२

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

न कि कल्पित रूप से । जैसे—यहाँ अग्नि है, धूम होने से अथवा शब्द अनित्य है, कृतक होने से ।

(२) ख्यातिबलप्रवृत्त अनुमान—

लोकख्याति अथवा लोकप्रतीति को हेतु बनाकर जो अनुमानप्रवृत्त होता है, वह 'ख्यातिबलप्रवृत्त अनुमान' कहलाता है, जैसे—शशी चन्द्रशब्द से अभिहित किया जा सकता है, विकल्प का विषय होने से ।

(३) विश्वस्तागमहेतुज—

तीन प्रकार की परीक्षाओं से परीक्षित एवं सुनिश्चित आगमवचन को हेतु बनाकर उत्पन्न अनुमान 'विश्वस्तागमहेतुज अनुमान' कहलाता है । प्रत्यक्ष के द्वारा, वस्तुबलप्रवृत्त अनुमान के द्वारा एवं पूर्वापर अविरोध द्वारा—इन तीन प्रकारों से परीक्षित वचन विश्वस्त होते हैं । वही वचन यहाँ अनुमान के लिङ्ग होते हैं, जैसे—दान से भोगकी प्राप्ति, शील से स्वर्ग की प्राप्ति आदि आगम के वचन । इस प्रकार के वचन अपने साध्य के प्रति अविसंवादक होते हैं, क्योंकि वे तीन प्राकार की प्रमाण बाधा से विनिर्मुक्त होते हैं ।

पुनश्च, कृतकत्व हेतु से अनित्यत्वविषयक प्रथमक्षणभावी निश्चयात्मक अनुमान ही प्रमाण होता है । इसी (अनित्यता) विषय में द्वितीय आदि क्षणों में प्रवृत्त अनुमान प्रमाण नहीं होता, क्योंकि वह गृहीत का ही ग्रहण करनेवाले होता है ।

सम्यग् लिङ्ग—

कार्यलिङ्ग, स्वभावलिङ्ग और अनुपलब्धिलिङ्ग—ये तीन सम्यक् लिङ्ग होते हैं । इनमें से कार्यलिङ्ग और स्वभावलिङ्ग—ये दो विधिहेतु तथा अनुपलब्धिलिङ्ग निषेध हेतु होता है ।

लिङ्ग की त्रिरूपता—

इनमें से प्रत्येक लिङ्ग के तीन रूप होते हैं । तीन रूपों से सम्पन्न लिङ्ग तीन ही होते हैं , न इन से अधिक और न कम । निम्न उद्धाहरण में प्रयुक्त 'एव' शब्द

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

अन्य प्रकार के लिङ्ग का निषेध करने के लिए हैं, क्योंकि उसमें ये तीन रूप नहीं होते, जैसे कि कहा गया है :

त्रिरूपाणि त्रीण्येव लिङ्गानि । त्रीणि रूपाणि येषां तानि त्रिरूपाणि त्रीण्येव लिङ्गानि । कार्यं त्रिरूपं लिङ्गम्, स्वभावस्त्रिरूपं, अनुपलब्धिस्त्रिरूपं लिङ्गम् । साधकं ज्ञापकं हेतुर्व्याप्यं चेति लिङ्गापरनामानि।।[1]

लिङ्ग के तीन रूप इस प्रकार हैं, यथा—(१) पक्ष में होना, (२) अन्वयव्याप्ति से तथा (३) व्यतिरेकव्याप्ति से सम्पन्न होना । जैसे कहा गया है :

त्रैरूप्यं पुनर्लिङ्गस्यानुमेये सत्त्वमेव, सपक्ष एव सत्त्वम्, असपक्षे चासत्त्वमेव निश्चितम्।।[2]

यद्यपि पर्वत भी पक्ष होता है और अग्नि भी पक्ष कहा जाता है, किन्तु दोनों में 'पक्ष' शब्द का व्यवहार गौण है । 'पर्वतो वह्निमान्' (पर्वत वह्निमान् है) धर्म और धर्मी का सामूहिक रूप पक्ष ही बौद्धों को इष्ट है । 'पर्वत वह्निमान् है' यह पक्ष ही साध्य होता है । इसी तरह 'शब्द अनित्य है, कृतक होने से' यहाँ 'शब्द अनित्य है' यह पक्ष है । इसमें 'अनित्य' साध्य धर्म तथा 'नित्यत्व' यह निषेध्य धर्म होता है । पक्ष में होना निश्चित होने के कारण हेतु ही पक्ष धर्म होता है और वही अन्वयव्याप्ति और व्यतिरेकव्याप्ति से युक्त होता है ।

व्याप्ति ग्रहण करने का प्रकार—

व्यप्ति भी दो प्रकार की होती है, यथा—अन्वयव्याप्ति और व्यतिरेकव्याप्ति । ये दोनों व्याप्तियाँ साध्य और साधन के सम्बन्ध से सिद्ध होती हैं । सम्बन्ध भी दो प्रकार का होता है, यथा—तदुत्पत्तिसम्बन्ध और तादात्म्यसम्बन्ध ।

तदुत्पत्तिसम्बन्ध—

उस (साध्य) से उत्पत्ति 'तदुत्पत्ति' कहलाती है । धूम अग्नि से उत्पन्न होता है, अतः उन दोनों में तदुत्पत्तिसम्बन्ध होता है । इसे ही 'कार्यकारणसम्बन्ध' भी कहते हैं । दृष्टान्त के विना भी जब धूमदर्शनमात्र से उसका वह्नि के साथ

---

1. द्र०—तर्कभाषा, मोक्षाकरकृता, पृ०—४४-४५
2. द्र०—न्यायबिन्दुः—२:५

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

सम्बन्ध ज्ञात हो जाता है, तब व्याप्तिज्ञान निष्पन्न हो गया, ऐसा कहा जाता है । इस तदुत्पत्तिसम्बन्ध के द्वारा कार्यलिङ्ग की व्याप्ति सिद्ध होती है ।

तादात्म्यसम्बन्ध—

उस (साध्य) का आत्मा अर्थात् स्वभाव तदात्मा कहलाता है और उसका भाव तादात्म्य है । तादात्म्य का अर्थ 'एकत्व' है । इस (तादात्म्यसम्बन्ध) के द्वारा स्वभाव लिङ्ग की व्याप्ति सिद्ध होती है । सम्बन्ध तो दो वस्तुओं में होता है, साध्य और साधन का एकत्व होने पर कैसे सम्बन्धग्रहणपूर्वक व्याप्तिग्रहण युक्त है ? यद्यपि कृतकत्व और अनित्यत्व स्वभावतः या परमार्थतः अभिन्न हैं, फिर भी व्यावृत्ति के माध्यम से बुद्धि में पृथक्-पृथक् भासित होते हैं । यह सम्पूर्ण अनुमान-अनुमेय आदि व्यवहार परमार्थतया सिद्ध नहीं होता, अपितु यह समस्त प्रमाण-प्रमेय आदि व्यवहार सांव्यावहारिक ही होता है । यदि कृतकत्व और अनित्यत्व की परमार्थतः पृथक्-पृथक् सत्ता हो तो उन दोनों में परमार्थतः साध्यसाधनभाव सम्भव नहीं होगा । अतद्व्यावृत्ति के द्वारा उन (कृतकत्व और अनित्यत्व) की भिन्नता निश्चित हो जाने पर कल्पनाबुद्धि में उनकी एकात्मता नहीं रहती । फलतः परस्पर साध्य-साधन होने में कोई हानि नहीं है । अतः संवृत्ति में सब कुछ उपपन्न (युक्तियुक्त) है । जब कृतकत्व हेतु मात्र से अनित्यत्व की निवृत्ति से कृतकत्व की निवृत्ति का ज्ञान अनायास होने लगता है, तब स्वभावलिङ्ग का व्याप्तिज्ञान निष्पन्न हो गया—ऐसा कहा जाता है ।

उपलब्धिलक्षणप्राप्त (उपलब्ध होने योग्य पदार्थ) का उपलब्ध न होना अनुपलब्धि लिङ्ग का लक्षण है, यथा—यहाँ (प्रदेशविशेष) में धूम नहीं हैं, क्योंकि वह उपलब्ध होने योग्य अर्थात् दृश्य होने पर भी दिखलाई (उपलब्ध) नहीं पड़ रहा है । इसके द्वारा अभावव्यवहार (साध्य) को सिद्ध किया जाता है, अभाव को नहीं, क्योंकि अभाव तो प्रत्यक्ष द्वारा ही सिद्ध है । अनुपलब्धि हेतु का भी अपने साध्य के साथ तादात्म्य एवं तदुत्पत्ति सम्बन्ध होता है । निषेध्य के दूर देश में स्थित होने पर जब साक्षात् दृश्यानुपलब्धि का प्रयोग सम्भव नहीं होता, तब कार्यानुपलब्धि आदि का प्रयोग किया जाता है । इसलिए यह अनुपलब्धि प्रयोग के भेद से सोलह प्रकार की होती है । इस अनुपलब्धि में भी सम्यग् लिङ्ग के तीनों रूप विद्यमान होते हैं ।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

जब अन्वयव्याप्ति का ज्ञान उत्पन्न होता है, तब उसी क्षण में व्यतिरेकव्याप्ति का ज्ञान भी उत्पन्न हो जाता है । इसी प्रकार व्यतिरेकव्याप्ति के ज्ञान के क्षण में अन्वयव्याप्ति का ज्ञान भी उत्पन्न हो जाता है । इन दोनों व्याप्तियों में से किसी एक व्याप्ति का ज्ञान उत्पन्न हो जाए और दूसरी का ज्ञान उत्पन्न न हो, यह सम्भव नहीं है । यदि दूसरी का ज्ञान न होगा तो पहली का ज्ञान भी सम्भव नहीं होगा ।

सभी विपक्षों का ज्ञान नहीं होने पर भी यह कृतकत्व हेतु सभी नित्य विपक्षों में नहीं है—ऐसा ज्ञान हो जाता है । कृतकत्व हेतु का अनित्यत्व के साथ जो तादात्म्य सम्बन्ध है, उसके ज्ञान के बल से ही एक भी विपक्ष से निवृत्ति के ज्ञान से सभी विपक्षों से निवृत्ति का ज्ञान अनायास हो जाता है ।

इसलिए सम्यग् लिङ्ग के प्रयोग के अवसर पर सपक्ष और विपक्ष दोनों दृष्टान्तों का प्रयोग आवश्यक नहीं है । एक ही दृष्टान्त से अन्वयव्याप्ति और व्यतिरेक व्याप्ति दोनों का ज्ञान हो जाता है, क्योंकि एक भी व्याप्ति का ज्ञान दूसरी व्याप्ति के ज्ञान के विना सम्भव नही है । जैसे कि आचार्य धर्मकीर्ति ने कहा है :

तेनैव ज्ञातसम्बन्धे द्वयोरन्यतरोक्तितः ।
अर्थापत्त्या द्वितीयेऽपि स्मृतिः समुपजायते ॥[1]

इसकी व्याख्या करते हुए आचार्य मनोरथनन्दी ने कहा है कि 'जो कृतक है, वह अनित्य है, जैसे घट' ऐसे प्रयोग के समय कृतकत्व और अनित्यत्व में तादात्म्य सम्बन्ध का ज्ञान हो जाने पर इस (ज्ञान) के सामर्थ्य से 'अनित्यत्व के न होने पर कृतकत्व भी नहीं रहता, जैसे आकाश आदि में' इस प्रकार का ज्ञान अपने-आप हो जाता है तथा वैधर्म्य दृष्टान्त के द्वारा तादात्म्य का कथन करने पर उसके सामर्थ्य से अन्वय भी घट आदि में बोधित हो जाता है।[2]

परार्थानुमान के अवयववाक्य—

दूसरों को बोध कराने के लिए परार्थानुमान के अवसर पर वाक्यों का प्रयोग किया जाता है । वे (वाक्य) दो प्रकार के होते हैं, यथा—साधनवाक्य और प्रसङ्गवाक्य । जिनको साध्य में सन्देह है, ऐसे जिज्ञासुओं के लिए उनके सन्देह

---

1. द्र०—प्रमाणवार्त्तिकम्, स्वार्थानुमान—३:३७
2. द्र०—प्रमाणवार्त्तिक के मनोरथनन्दीकृत वृत्ति ।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

की निवृत्ति के लिए साधनवाक्यों का प्रयोग किया जाता है । जिनमें अपने सिद्धान्त के प्रति दृढ़ आग्रह होता है और जो अपने सिद्धान्त को ही सत्य समझते हैं, ऐसे लोगों को अपने मत से हठात् हटाने के लिए प्रसङ्गवाक्यों का प्रयोग किया जाता है । दोनों प्रकार के वाक्यप्रयोगों का फल समान ही होता है । अर्थात् उनमें सम्यग् अनुमान ज्ञान का उत्पाद किया जाता है । यह (सम्यग् अनमान) दोनों प्रकारों में से किसी एक प्रकार के वाक्यप्रयोग से भी उत्पन्न हो जाता है । अतः दोनों के प्रयोग करने की आवश्कता नहीं है । शब्दाधिक्य एवं शब्दाल्पत्व दोष से रहित वाक्य 'साधनवाक्य' कहलाता है, यथा—जो कृतक है, वह अनित्य है, जैसे घट, शब्द भी कृतक है । यह साधर्म्यवत् साधनवाक्य है । जो नित्य है, वह अकृतक होता है, जैसे आकाश, शब्द तो कृतक है । यह वैधर्म्यवत् साधनवाक्य है । फलतः व्याप्ति और पक्षधर्मता नामक वाक्यद्वयात्मक साधनवाक्य ही बौद्धों को इष्ट है । नैयायिक आदि दार्शनिक परार्थानुमान के लिए जो पञ्च अवयव वाक्यों का प्रयोग करते हैं, वह शब्दाधिक्य आदि दोष से युक्त होने के कारण समीचीन नहीं है । जैसे तर्कभाषाकार मोक्षाकरगुप्त ने कहा है :

व्याप्ति-पक्षधर्मतासंज्ञकं द्व्यवयवमेव साधनवाक्यं सौगतानाम् । अन्ये तु प्रतिज्ञा-हेतु-दृष्टान्तोपनयनिगमनं चेति पञ्चावयव-वाक्यं साधनवाक्यमाहुः उपन्यासश्चेदृशः—अग्निरत्र, धूमात्, यत्र धूमस्तत्राग्निर्यथा महानसे, तथा चायम्, तस्मादग्निरिति ।[1]

यह प्रयोग सर्वथा अयुक्त है ।

साधनवाक्याभास—

साधनवाक्य के रूप में प्रयुक्त वाक्य तीन प्रकार के दोषों से दूषित होने के कारण कभी-कभी साधनाभास हो जाता है । कहीं वक्ता के पक्ष से, कहीं श्रोता के पक्ष से तो कहीं वाक्यगत दोष के कारण साधनवाक्य दोष से युक्त हो जाते हैं । उदाहरणार्थ सम्यग् लिङ्ग के जो तीन रूप होते हैं, उनका ठीक-ठीक ज्ञान न होना वक्ता का दोष है । साध्य में सन्देह न होना अथवा जिज्ञासा का अभाव होना श्रोता का दोष है । शब्दाधिक्य या शब्दाल्पत्व वाक्यगत दोष होते हैं । इन दोषों से अन्वित वाक्य 'साधनवाक्याभास' है ।

---

1. द्र०—तर्कभाषा, मोक्षाकरगुप्तकृता, पृ०

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

प्रमाणाभास—

प्रमाण से विपरीत ज्ञान प्रमाणाभास कहलाते हैं । पूर्वाचार्यों ने इनकी विशद चर्चा की है । प्रमाणाभास द्विविध हैं—प्रत्यक्षाभास एवं अनुमानाभास ।

प्रत्यक्षाभास—

जो ज्ञान कल्पनापोढ (कल्पनारहित) और अभ्रान्त नहीं होता, वह प्रत्यक्षाभास है । इस प्रत्यक्षाभास में सविकल्प और निर्विकल्प दोनों प्रकार के ज्ञान होते हैं । आचार्य दिङ्नाग ने कहा है कि अर्थान्तर अर्थात् दूसरे अर्थ (विषय) में प्रवृत्त ज्ञान प्रत्यक्षाभास है । अर्थात् देश, काल, स्वभाव आदि की दृष्टि से जो दूसरा अर्थ (अर्थान्तर) है, उसका ग्रहण करनेवाला ज्ञान यहाँ प्रत्यक्षाभास है । बुद्धि में घट का प्रतिबिम्ब, जो अर्थ-सामान्य है, उसे ही असली घट माननेवाली सविकल्प बुद्धि, 'जहाँ जो नहीं है, उसे वहाँ ग्रहण करनेवाली' होने से भ्रान्त कही जाती है । जैसे कहा गया है :

कल्पनाज्ञानमर्थान्तरे प्रत्ययक्षाभासम् ।[1]

श्वेत शंख को पीत शंख के रूप ममें ग्रहण करनेवाला ज्ञान यद्यपि वर्ण की दृष्टि से भ्रान्त है, तथापि संस्थान की दृष्टि से तो अभ्रान्त है, इसी तरह द्विचन्द्रग्राही (दो चन्द्रमा ग्रहण करने वाला) ज्ञान यद्यपि भ्रान्त है, फिर भी एक चन्द्रमा तो वहाँ अवश्य है, इसलिए अर्धभ्रान्त होने से इन ज्ञानों की कैसी व्यवस्था की जाती है ?

पीत शंख ग्रहण करनेवाला ज्ञान अवश्य ही भ्रान्त है, क्योंकि एक ही ज्ञान में भ्रान्तत्व और अभ्रान्तत्व परस्परविरोधी दोनों का योग किसी भी तरह संगत नहीं है । अर्थात् सर्वथा असंगत है । वह वर्ण और संस्थान दोनों ही दृष्टि से भ्रान्त है । द्विचन्द्रज्ञान तो इन्द्रिय विकार की वजह से उत्पन्न होने के कारण उत्पत्तितः ही भ्रान्त है ।

प्रमाणाभास के भेद—

आचार्य दिङ्नाग ने प्रमाणसमुच्चय में सात प्रकार के प्रमाणाभासों की चर्चा की है, यथा—मृगमरीचिका में जल का निश्चय करनेवाला ज्ञान, संवृत्तिसत् द्रव्य

---

1 द्र०—न्यायप्रवेशः पृ० १८

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

का ज्ञान, अनुमान अर्थात् लिङ्गज्ञान, आनुमानिक अर्थात् लिङ्गीज्ञान, स्मृतिजन्यज्ञान, संकेत का अनुगमन करनेवाला आभिलापिक ज्ञान । ये छह सविकल्प ज्ञान हैं तथा एक तैमिरिक का निर्विकल्प ज्ञान—ये सात प्रत्यक्षाभास है, यथा :

भ्रान्तसंवृत्तिसज्ज्ञानमनुमानानुमानिकम् ।
स्मार्ताभिलापिकं चेति प्रत्यक्षाभं सतैमिरम् ॥[1]

आर्चाय धर्मकीर्ति ने इन सविकल्प ज्ञानों का तीन में अन्तर्भाव करके प्रत्यक्षाभासों की संख्या कुल चार बतलाई है, यथा :

त्रिविधं कल्पनाज्ञानमाश्रयोपप्लवोद्भवम् ।
अविकल्पकमेकं च प्रत्यक्षाभं चतुर्विधम् ॥[2]

अनुमानाभास—

असम्यग् लिङ्ग से उत्पन्न ज्ञान अनुमानाभास कहलाता है । असम्यग् लिङ्ग का तात्पर्य हेत्वाभास से है । हेत्वभास की संख्या के अनुसार अनुमानाभासों की संख्या का निर्धारण किया जा सकता है । बौद्ध मतानुसार हेत्वभास तीन ही हैं ।

हेत्वाभास—

जो हेतु के समान आभासित होते हैं, किन्तु वस्तुतः हेतु नहीं होते, वे 'हेत्वाभास' कहलाते हैं । तीन रूपों से असमन्वित लिङ्ग हेतु के समान आभासित होने पर भी वस्तुतः हेतु नहीं होते, अतः वे 'हेत्वाभास' कहे जाते हैं । असिद्ध, विरुद्ध और अनैकान्तिक—ये तीन हेत्वाभास होते हैं । उदाहरणार्थ—(१) जिस हेतु का धर्मी में सत्त्व (होना) असिद्ध है, वह 'असिद्ध' नामक हेत्वाभास है, जैसे—शब्द अनित्य है, चाक्षुष होने से (अर्थात् चक्षुरिन्द्रिय का विषय होने से) । चाक्षुषत्व का शब्द में होना (सत्त्व) असिद्ध है । (२) साध्य से विपरीत से व्याप्त हेतु 'विरुद्ध' कहलाता है, जैसे—शब्द नित्य है, कृतक होने से । यहाँ हेतु नित्य

---

1 द्र०—प्रमाणसमुच्चयः, १:८

2 द्र०—प्रमाणवार्त्तिकम्, प्रत्यक्षपरिच्छेद, २:२८८ का० ।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

से विपरीत अनित्य से व्याप्त है । (३) जिस हेतु का सत्त्व (होना) न केवल सपक्ष में ही होता है, अपितु विपक्ष में भी होता है, वह 'अनैकान्तिक' हेत्वाभास होता है, जैसे—यह सर्वज्ञ है, वक्ता होने से (वक्तृत्वात्) रथ्या पुरुष के समान । इनके अनेक भेद-उपभेदों की चर्चा शास्त्रों में वर्णित है, किन्तु विस्तार भय से सबका निरूपण नहीं किया जा रहा है ।

प्रमाण-प्रमाणफल व्यवस्था—

सामान्यरूप से हेतु और फल की व्यवस्था वस्तु की दृष्टि से और काल की दृष्टि से भिन्न वस्तुओं में ही होती है, जैसे—धूम और अग्नि में अथवा बीज (हेतु) और अंकुर (फल) में । किन्तु यह नियम प्रमाण और प्रमाणफल की व्यवस्था में लागू नहीं होता ।

पहले कहा गया है कि अर्थसारूप्य अर्थात् ज्ञान का अर्थ के आकार के समान (अर्थाकार) होना 'प्रमाण' है । इससे प्रमाण ज्ञान साकार होता है, यह सिद्ध होता है । जब नील को विषय बनानेवाला ज्ञान नीलाकार के रूप में उत्पन्न होता है, तब वह निश्चत ही नीलबोध स्वरूप भी होता है । इस अवस्था में अनीलाकार की व्यावृत्ति के माध्यम से नीलाकार ज्ञान 'प्रमाण' होता है और अनीलबोध की व्यावृत्ति के माध्यम से नीलबोध स्वरूप ज्ञान 'प्रमाणफल' होता है—ऐसी व्यवस्था की जाती है । किन्तु यह भेद तात्त्विक नहीं है ।- वस्तुतः नीलाकार ज्ञान और नीलबोध रूप ज्ञान स्वभावतः अभिन्न और एक ही होता है, किन्तु व्यावृत्ति की वजह से एक और अभिन्न ज्ञान में भेद की व्यवस्था होती है । अर्थात् नीलज्ञान अनीलज्ञान से व्यावृत्त है और नीलबोध ज्ञान अनीलबोध से व्यावृत्त है । अतः व्यावृत्ति के भेद से भेद की व्यवस्था होती है । यहाँ प्रमाणांश कारण (हेतु) के रूप में और प्रमा-अंश फल के रूप में व्यवस्थित होता है । व्यवस्थित होता है अर्थात् व्यवहार का विषय होता है, जैसे कहा गया है :

अर्थसारूप्यमस्य प्रमाणम्।।[1]

अपि च,

तदेव च प्रत्यक्षं ज्ञानं प्रमाणफलम्, अर्थप्रतीतिरूपत्वात् ।[2]

---

1 द्र०—न्यायबिन्दुः—१:१७

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

उपर्युक्त सूत्रों की व्याख्या करते हुए आचार्य धर्मोत्तर ने भी कहा है :

प्रवृत्तिविषयप्रदर्शनमेव प्रापकस्य प्रापकव्यापारो नाम, तदेव च प्रत्यक्षम् अर्थप्रतीतिरूपम् अर्थप्रदर्शनरूपम्, अतस्तदेव प्रमाणफलम् ।।[1]

आचार्य मोक्षाकरगुप्त ने भी कहा है ।

एतच्च विकल्पप्रत्ययेन भिन्नं व्यवस्थाप्यते । परमार्थतस्तु नास्त्येव भेदः । अपि च, तस्मात् परमार्थतः प्रमाण-फलयोर्नास्ति भेदः, काल्पनिकस्तु व्यावृत्तिकृतो भेदः विकल्पबुद्धौ व्यवस्थाप्यते ।[2]

आचार्य मोक्षाकरगुप्त समय

प्रस्तुत ग्रन्थ तर्कभाषा के रचयिता आचार्य मोक्षाकरगुप्त हैं। स्याद्वादमञ्जरी आदि के आधार पर आधुनिक विद्वानों ने उनका काल १०५०-१२०२ के बीच निर्धारित किया है। ज्ञातव्य है कि आचार्य मल्लिनाथषेण सूरि ने स्याद्वादमञ्जरी की रचना शक संवत् १२१४ अर्थात् ई० सन् में की है। आचार्य मल्लिषेण ने अपने ग्रन्थ में आचार्य मोक्षाकरगुप्त का नामोल्लेख पूर्वक दो स्थान पर खण्डन किया है।[3]

तर्कभाषा के मङ्गलाचरण से ज्ञात होता है कि आचार्य मोक्षाकरगुप्त ने आचार्य धर्मकीर्ति के मत (प्रमाणशास्त्र) को अल्पबुद्धिवाले वालों को आसानी से

---

2. द्र०—न्यायबिन्दुः—१:१८

1. द्र०—न्यायबिन्दुटीका धर्मोत्तरकृता, पृ० ७५ (काशीप्रसाद जायसवाल अनुशीलन, पटना, १९५५) ।

2. द्र०—तर्कभाषा, मोक्षाकरगुप्तकृता, पृ० ३७-३८

3 See, Syādvādaañjarī, edited alongwith Hindi by Dr.Jagdiśa-candra Jain, published by Śri Paramśruta Pradharaka Mandal, Śrimad Ramcandra Aśaram, Agasa, 1979:

यच्च मोक्षाकरगुप्तेन 'यच्चित्तं तच्चित्तान्तरं प्रतिसन्धत्ते यथेदानीन्तनं चित्तं, चित्तं च मरणकालभावि' इति भवपरम्परासिद्धये प्रमाणमुक्तं, तद्व्यर्थम् चित्तक्षणानां निरवशेषनाशिनां चित्तान्तरप्रतिसंधानायोगात्। p. 180

यच्च क्षणिकत्वस्थापनाय मोक्षाकरगुप्तेनानन्तरमेव प्रलपितं तत् स्याद्वादे निरवकाशमेव। निरन्वयाशवर्जं कथञ्चित्सिद्धसाधनात्। p. 151,

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

अवबोध के लिए अपने ग्रन्थ की रचना की है।[1] इसलिए उनके इस ग्रन्थ में आचार्य धर्मकीर्ति विरचित न्यायबिन्दु, प्रमाणवार्तिक, प्रमाण-विनिश्चय आदि ग्रन्थों के उद्धरण प्रचुर मात्रा में मिलतें हैं। इसके अतिरिक्त आचार्य प्रज्ञाकरगुप्त, शान्तारक्षित, रत्नाकरशान्ति, ज्ञानश्रीमित्र एवं रत्नकीर्ति आदि के ग्रन्थों के भी उद्धरण पर्याप्त मात्रा में मिलते हैं।

आचार्य मोक्षाकरगुप्त के बारे में ऐतिहासिक जानकारी अत्यल्प मात्रा में उपलब्धं है। महामहोपाध्याय हरप्रसाद शास्त्री के अनुसार आचार्य मोक्षाकरगुप्त उत्तर बङ्गाल के प्रसिद्ध राजजगद्दलविहार के चार सुप्रसिद्ध आचार्यो में से अन्यतम थे। राजजगद्दल विहार की स्थापना राजा रामपाल ने ११वीं शताब्दी उत्तरार्ध अर्थात् सन् १०८० ई० में की थी। यह विहार बौद्ध विद्याओं के अध्ययन-अध्यापन का एक प्रमुख केन्द्र रहा है। आचार्य मोक्षाकरगुप्त के समकालीन तीन अन्य विद्वान् बड़े प्रसिद्ध रहे हैं, यथा—आचार्य विभूतिचन्द्र, दानशील एवं शुभाकरगुप्त। ज्ञातव्य है कि आचार्य विभूतिचन्द्र एवं दानशील भोट देश भी गये थे। और उन्होंने वहाँ बौद्ध धर्म के अनेक महत्त्वपूर्ण ग्रन्थों के भोट भाषा में अनुवाद में अनुपम योगदान किया था। इस प्रकार उन्होंने बौद्ध धर्म के प्रचार-प्रसार में मूल्यवान् सहायता की। आचार्य शुभाकरगुप्त को शुभङ्करगुप्त के नाम से भी अभिहित किया जाता है। उन्होंने राजजगद्दल विहार में रहते हुए सिद्धैकवीरतन्त्र नामक पर एक टीका लिखी थी।

आचार्य मोक्षाकरगुप्त भारत के बौद्ध विद्वानों की परम्परा में सम्भवतः अन्तिम विद्वान् थे, क्योंकि उनके बाद के किसी आचार्य की कोई रचना उपलब्ध नहीं है। तर्कभाषा के अतिरिक्त उनकी कोई अन्य रचना अभी तक उपलब्ध नहीं है। इस रचना के अन्तिम होने का प्रमुख कारण सम्भवतः १२वीं शताब्दी में तुर्क आक्रमणों के कारण भारतवर्ष में बौद्ध धर्म का विलुप्त हो जाना रहा है। इतिहास में इन घटनाओं का स्पष्ट उल्लेख मिलता है कि आक्रमण के फलस्वरूप हजारों बौद्ध विहार एवं ग्रन्थालय महीनों जलते रहे। फलतः बौद्ध अध्ययन एवं अध्यापन के अभाव में बौद्ध धर्म, दर्शन एवं अन्य विद्याएँ क्रमशः विलुप्त हो गई।

---

1 द्र०—तर्कभाषा पृ० ३
गुरं प्रणम्य लोकेशं शिशूनामल्पमेधासाम।
धर्मकीर्तिमतं श्रुत्यै तर्कभाषा प्रकाश्यते॥

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

तर्कभाषा के नाम से प्रस्तुत ग्रन्थ के अलावा दो अन्य ग्रन्थ भी उपलब्ध होते हैं, यथा–आचार्य केशवमिश्र कृत नैयायिक तर्कभाषा एवं आचार्य यशोविजय निर्मित जैन तर्कभाषा। इन दोनों ग्रन्थों में अपनी–अपनी दार्शनिक पृष्ठभूमि के अनुरूप तर्कव्यवस्था का प्रतिपादन किया गया है। आचार्य मोक्षाकरगुप्त विरचित तर्कभाषा उपर्युक्त दोनों तर्कभाषाओं से प्राचीन है। परवर्ती इन तर्कभाषाओं पर प्रस्तुत मोक्षाकरगुप्त की तर्कभाषा का प्रभाव स्पष्टतया परिलक्षित होता है। इसके अलावा तिब्बती अनुवाद में दो अन्य लघुपरिमाण तर्कग्रन्थ उपलब्ध होते हैं, यथा–मोक्षाकरगुप्त के समकालीन आचार्य जेतारि विरचित बालावतारतर्क नाम एवं आचार्य विद्याकरशान्ति निर्मित तर्कसोपान। ये दोनों ग्रन्थ आचार्य धर्मकीर्ति के न्याबिन्दु एवं आचार्य धर्मोत्तर टीका (धर्मोत्तरी) के आधार पर लिखे गये हैं। परन्तु तर्कभाषाकार आचार्य मोक्षाकरगुप्त आचार्य ज्ञानश्रीमित्र के साकारसिद्धि प्रकरण के अनुरूप साकार विज्ञानवादी परम्परा के अनुरूप अपनी तर्कभाषा का प्रणयन करते हुए दृष्टिगोचर होते हैं, जबकि उपर्युक्त दोनों ग्रन्थ निराकारविज्ञानवादी परम्परा के अनुरूप हैं।[1] प्रमाणवार्तिक के योगाचार दर्शनानुसारिणी परम्परा के प्रवर्तक आचार्य प्रज्ञाकरगुप्त माने जाते हैं। इसीलिए आचार्य मोक्षाकरगुप्त अपने पक्ष की स्थापना करते समय आचार्य प्रज्ञाकरगुप्त रचित प्रमाणवातिलङ्कार भाष्य से प्रचुर मात्रा में उद्धरण प्रस्तुत करते हैं। इससे यह प्रमाणित होता है कि आचार्य मोक्षाकरगुप्त उसी प्रज्ञाकरगुप्त की परम्परा का अनुसरण करते हैं। उसी प्रकार योगाचर मतानुसारी आचार्य ज्ञानश्रीमित्र के ग्रन्थ ज्ञानश्रीमित्रनिबन्धावली के भी प्रचुर मात्रा मे उद्धरण उपलब्ध होते हैं। इसके अलावा आचार्य ज्ञानश्रीमित्र के शिष्य आचार्य रत्नकीर्ति के ग्रन्थ रत्नकीर्तिनिबन्धावली के साथ भी तर्कभाषा के गद्यांशों में अत्यधिक समानता दिखाई पड़ती है, इससे यह कहा जा सकता है कि तर्कभाषाकार के ऊपर आचार्य ज्ञानश्रीमित्र और आचार्य रत्नकीर्ति दोनों का सुस्पष्ट प्रभाव है।

तर्कभाषा का प्रस्तुत संस्करण पं० एंबार कृष्णाचार्य द्वारा सम्पादित एवं संस्कृत में लिखित उनकी तर्कभाषा–टीका पर आधारित है। उपर्युक्त ग्रन्थ

---

1 See, Sākārasiddhi, p. 506

आर्यासङ्गमनङ्गजित्त्रयवहो यद्भूपतीशोऽन्वशाद्
आचार्यो वसुबन्धुरुद्धुरमतिस्तस्याज्ञयादिद्युतत्।
दिग्नागोऽथ कुमारनाथविहितासामान्यसाहायक–
स्तस्मिन् वार्तिकभाष्यकारकृतिनोरद्यानवद्या स्थितिः॥

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

राजकीय प्राच्य विद्यामन्दिर, बड़ोदरा से सन् १९४२ में प्रकाशित हैं। प्रो० रघुनाथ गिरि द्वारा हिन्दी-अनुवाद के साथ सम्पादित एवं सन् १९६९ में प्राच्य प्रकाशन से प्रकाशित संस्करण पर भी प्रस्तुत संस्करण आधारित है। बड़ोदरा संस्करण के प्रारम्भिक चार पृष्ठ खण्डित है तथा मङ्गलाचरण श्लोक भी खण्डित है। उपर्युक्त दोनों संस्करणों में वे खण्डित भोटभाषा से संस्कृत में पुनरुद्धार कर प्रस्तुत संस्करण के पृष्ठ ४८ और ५२ क्रमशः में समावेश किया गया है। ऐसा प्रतीत होता है कि भोटभाषा में अनुवाद करते समय भोट-पण्डितों के सामने तर्कभाषा का कोई तीसरी ही संस्करण उपलब्ध रहा होगा। प्रस्तुत संस्करण में भोट-अनुवाद का भी दोनों संस्कृत संस्करणों के साथ मिलान किया गया है और टिप्पणी में पाठभेद दिये गये हैं। इस तरह भोटभाषीय संस्करण भी सम्पादित होकर प्रथम बार प्रकाशित हो रहा है।

भवतु सर्वमङ्गलम्।

दिनाङ्क १० दिसम्बर २००३

प्रो० रामशङ्कर त्रिपाठी
शोध-आचार्य
केन्द्रीय उच्च तिब्बती शिक्षा संस्थान,
सारनाथ, वाराणसी ।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

སྔོན་བརྗོད།

༄༅། སེམས་ཅན་ཀུན་གྱི་མི་བདེ་སེལ་ལ་ཐུགས་གཞོལ་ནས།།
རྒྱལ་སྲིད་རྩྭ་ལྟར་སྤངས་ཏེ་ནགས་སུ་ལོ་དྲུག་ཏུ།།
དཀའ་བ་སྤྱད་ནས་མཐའ་བྲལ་དབུ་མའི་ལམ་བསྟེན་ནས།།
བྱང་ཆུབ་ཤིང་དྲུང་མི་གཡོ་མངོན་སངས་རྒྱས་དེར་འདུད།།

མ་རིག་མུན་འཐོམས་འགྲོ་རྣམས་ལ།།
སྣང་བ་དམ་པ་རབ་འབྱིན་པའི།།
ཤེས་རབ་གཟུགས་སུ་ཤར་བའི་ལྷ།།
འཇམ་དཔལ་ཡེ་ཤེས་སེམས་དཔས་སྐྱོང་།།

སྨྲ་བ་ངན་པས་ཕྱོགས་ཀུན་ཀུན་ནས་འཐིབས་གྱུར་གཞུང་ལུགས་
འདམ་བུའི་ཚལ་རབ་འཇོམས།།
བརྩེ་བས་ཆོས་ཀྱི་རིགས་པས་ཆོས་མིན་ཚར་བཅད་ཡང་དག་
ལམ་ལ་རབ་འཛུད་དེ།།
འཇིག་རྟེན་གསུམ་ན་གྲགས་པའི་ཛ་གསང་སྒྲོགས་ཞིང་ལྗོང་
རིགས་གདོང་ལྷུས་རྣམ་བསྒྲིངས་པའི།།
ཕྱོགས་སྣང་ཆོས་གྲགས་ཡབ་སྲས་བརྒྱུད་འཛིན་དགྲ་ལས་རྒྱལ་
དང་ཐར་འབྱུང་སྲས་རྣམས་རྒྱལ།།

ཕྱིས་འབྱུང་རྟོག་གེའི་གཞུང་ཀུན་གྱི།།
ཕྱི་མོར་གྱུར་པ་ཐར་འབྱུང་གི།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

རྟོག་གེའི་སྐད་ཅེས་ཡོངས་གྲགས་པ།།
དེ་ཡི་གླིང་བརྗོད་སྤྱིལ་ལ་འཇུག།

ཅེས་ཡུལ་དམ་པར་མཆོད་པ་བརྗོད་པ་སྔོན་དུ་བཏང་སྟེ་རྟོག་གེའམ་གཏན་ཚིགས་རིགས་པའི་གླིང་བར་འཇུག་པར་བྱའོ། །དེ་ཡང་ལྟ་བ་ནི་བདེན་པའམ་དངོས་པོའི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ལ་དཔྱོད་པའི་ཐབས་སམ་ལམ་ཡིན་ལ། དེ་ཁོ་ན་ཉིད་དམ་མཆོག་གི་རང་བཞིན་གཏན་ལ་དབབ་པར་བྱ་བ་ནི་ཡང་དག་པའི་རིགས་པའམ་རྟོག་དཔྱོད་ལས་འོང་བ་ཡིན། ལྟ་བ་གསེར་ལྟ་བུ་དཔྱོད་པ་ནི་རྟོག་གེའི་མེའི་ནང་སྲེག་བཅད་བདར་གསུམ་གྱིས་སྒོ་ནས་གཏན་ལ་ཕབ་དགོས་པ་ཡིན། དེ་ལྟ་བུའི་རྟོག་གེས་སྲེག་དཔྱད་བདར་བ་ལས་བྱུང་བའི་ལྟ་བ་ནི་རྣམ་དག་ཞིག་ཏུ་གྱུར་པ་ཡིན། དེ་ཡང་མ་བརྟགས་མ་དཔྱད་པའི་སྐྱེས་བུའི་བློ་ནི་སྒྲིན་དང་། ཤུ་རྩུགས་དང་། ཕྱོགས་རིས་དང་། རྨོངས་ཞེན་དྲི་མ་དང་བཅས་པའི་བློ་རྒྱ་ཆུང་ཞིང་། ལྟ་ཚུལ་དོགས་པའི་དབང་གིས་འབྱུང་བ་ཡིན། དེ་ལས་གཞན་རྟོག་གེའམ་རིགས་པས་མཐའ་དཔྱད་པས་ནི་བློའི་སྒྲིན་རྣམས་སེལ་ཞིང་དག་པར་བྱེད་པ་ཡིན། དེས་ན་རྟོག་གེ་ནི་ལྟ་བའི་རྣམ་གཞག་གཏན་ལ་དབབ་པ་ལ་མེད་དུ་མི་རུང་བའི་ཆ་རྐྱེན་ཞིག་ཡིན། འཕགས་ཡུལ་གྱི་གཞུང་ལུགས་མང་པོར་རྟོག་གེའི་བསྟན་བཅོས་ལ་གཏན་ཚིགས་རིག་པ། ཚད་མའི་བསྟན་བཅོས། གཏན་ཚིགས་ཀྱི་གཞུང་། རིགས་པའི་བསྟན་བཅོས། ཡང་དག་པའི་འཚོལ་བ་སོགས་མིང་གི་རྣམ་གྲངས་མང་དག་ཅིག་སྣང་ཞིང་། རྟོག་གེའི་བསྟན་བཅོས་ནི་ཕྱི་ནང་ཐུན་མོང་ལ་གལ་ཆེ་བར་རབ་ཏུ་གྲགས་ཏེ། དེ་སྐད་དུ་ཡང་བཱཧླཱུཡན་གྱིས།

བསྟན་བཅོས་རྣམས་ཀྱི་སྒྲོན་མེ་དང་།།
ལས་རྣམས་ཀྱི་ནི་ཐབས་ཚུལ་དང་།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ཆོས་རྣམས་ཀྱི་ནི་གཞི་དང་ནི།།
འཆོལ་རིག་ཡིན་པར་ཡོངས་སུ་བཤད།།

འཕགས་ཡུལ་གྱི་ཚད་ལྡན་གྱི་གཞུང་རྣམས་སུ་རྟོག་གེའི་དགོས་པ་གཙོ་བོ་གསུམ་དུ་སྣང་སྟེ། ༡ རང་གི་གྲུབ་མཐའ་རྣམ་པར་གཞག་པ་དང་གྲུབ་པ་དང་། ༢ གཞན་གྱིས་སུན་འབྱིན་འཕངས་པ་རྣམས་སེལ་བ་དང་། ༣ གཞན་ལུགས་དགག་པ་བཅས་ཡིན། དེ་ཡང་རྟོག་གེའི་ལམ་ནས་དཔྱད་པའི་རྩོད་འཕངས་ལ་རིགས་པའི་གཞུང་ལུགས་སུ་གསུམ་དུ་ཕྱེས་པ་ཡང་སྣང་སྟེ། རྩོད་པ་དང་། བརྗོད་པ་དང་། སུན་འབྱིན་དུ་གཞོལ་བའོ། །རྩོད་པ་ནི་བླ་མ་དང་སློབ་མའི་དབར་གྱི་གཏན་ཚིགས་རིགས་པའི་ལམ་ནས་དཔྱོད་པ་དང་། བརྗོད་པ་ནི་གཞོལ་སྤྱི་གཞོལ་ཕྱི་གཞོལ་དབར་རང་གི་འདོད་པ་གཞག་པ་དང་གཞན་གྱི་ལུགས་དགག་པའི་དཔྱོད་པ་ལ་བྱ་བ་དང་། སུན་འབྱིན་དུ་གཞོལ་བ་ནི་གཞན་ལུགས་དགག་པ་ཁོ་ན་ལ་བྱ་བ་ཡིན། སྐབས་འགར་རྩོད་པ་ནི་རྟོག་གེའི་རིགས་པ་མཐའ་དག་ལ་གོ་བ་ཡང་ཡོད་ལ། དེར་བརྟེན་རྟོག་གེའི་བསྟན་བཅོས་ལ་རྩོད་རིག་དང་། རྩོད་པའི་བསྟན་བཅོས་ཅེས་ཀྱང་བཤད་པར་སྣང་ངོ་།།

དེ་ཡང་རྟོག་གེ་ནི་ལྟ་བའི་ཡན་ལག་ཡིན་པར་འཕགས་ཡུལ་གྱི་མཁས་པ་དག་ཐུགས་མཐུན་པས་ལྟ་བའི་རབ་ཏུ་ཕྱེ་བའི་དབང་ལས་རྟོག་གེ་ཡང་དེ་ལྟར་ཕྱེ་བས་འཕགས་ཡུལ་གྱི་ལྟ་བའི་ཆུ་རྒྱུན་ཡང་རིག་བྱེད་རྗེས་འབྲང་དང་། རིག་བྱེད་རྗེས་འབྲང་མ་ཡིན་པ་གཉིས་སུ་ཁ་ཆོན་ཆོད་པ་ཡིན། དང་པོ་ལ་ཡོད་པ་བ་དང་། ཕྱི་མ་ལ་མེད་པ་བར་བཤད་དོ། །དང་པོའི་ཁོངས་སུ་རིགས་པ་ཅན། བྱེ་བྲག་པ། གྲངས་ཅན་པ། རྣལ་འབྱོར་པ། དཔྱོད་པ་བ་སྔ་རབས། རིག་བྱེད་མཐའ་པ་བཅས་དང་། ཕྱི་མའི་ཁོངས་སུ་རྒྱང་འཕེན་པ། རྒྱལ་བ་པ། ནང་པ་བཅས་རིས་བཅད་དོ། །རྒྱལ་བ་པ་ཡང་ནམ་མཁའི་གོས་ཅན་དང་གོས་དཀར་

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ཅན་གྱི་དབྱེ་བས་གཉིས་སོ། །ནང་པའི་དབྱེ་བ་རྣམས་གོ་བར་ཟད་དོ། །དེ་ཡང་ཡོད་པ་བའི་སྡེ་ཚན་གྱི་སྨྲ་བརྒྱུད་རེ་རེ་ནས་མེད་པ་བའི་ལྟ་གྲུབ་ལ་དགག་གཞག་བྱེད་པ་མ་ཟད། རང་དང་ལྟ་གྲུབ་མི་མཐུན་པའི་ཡོད་པ་བ་རྣམས་ཡང་འགོག་པར་བྱེད་ཅིང་། དེ་མཚུངས་མེད་པ་བའི་སྡེ་ཚན་གྱི་སྨྲ་མ་བརྒྱུད་པ་རེ་རེ་ནས་ཀྱང་ཡོད་པ་བའི་ལྟ་གྲུབ་འགོག་པ་མ་ཟད། རང་དང་མི་མཐུན་པའི་མེད་པ་བའི་ལྟ་གྲུབ་རྣམས་ཀྱང་འགོག་པར་བྱེད་པ་ཡིན་ནོ། །འཕགས་ཡུལ་དུ་གནའ་སྔ་མོ་ནས་བཟུང་ལྟ་བ་འདྲ་མིན་གྱི་དགག་གཞག་གི་ལམ་ལུགས་ནང་དུ་རྟོག་གེ་དར་ཁྱབ་སྣ་ཚོགས་ཤིག་བྱུང་ཡོད་པས་ལྟ་གྲུབ་ཐམས་ཅད་ཀྱིས་རྟོག་གེ་འདི་ཉིད་མེད་ན་མི་འབྱུང་བའི་ཡན་ལག་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད། དེས་ན་ཇི་ཙམ་གྱི་ལྟ་བའི་སྨྲ་མ་བརྒྱུད་པ་ཡོད་པ་དེ་ཙམ་གྱི་རྟོག་གེ་ཡང་ཡོད་མོད། སྤྱིར་གཙོ་ཆེ་བའི་དབང་དུ་བྱས་ན་སྡེ་ཚན་གསུམ་གྱི་ནང་བསྡུས་པ་ཡིན་ཏེ། དེ་ཡང་བྲམ་ཟེ་དང་། ནང་པ་དང་། རྒྱལ་བ་པའི་རྟོག་གེའོ། །རིག་བྱེད་རྗེས་འབྲང་མཐའ་དག་ནི་བྲམ་ཟེ་དང་། ནང་པའི་གྲུབ་མཐའ་ཕྱོགས་སུ་གཏོགས་པ་ནི་ནང་པ་དང་། གོས་དཀར་ཅན་དང་ཕྱོགས་ཀྱི་གོས་ཅན་གཉིས་ཀར་གཏོགས་པའི་རྒྱལ་བ་པའི་རྟོག་གེ་རྣམས་སོ།།

ནང་པ་དང་ཕྱི་པའི་དབར་ལོ་སྟོང་ཕྲག་རིང་མཁས་མང་བསྐར་ལ་རྒྱུས་པ་རྣམས་ཀྱིས་རྟོག་གེའི་ལམ་ནས་ཕན་ཚུན་དགག་གཞག་སྤོང་གསུམ་བྱས་ཏེ་རང་རང་གི་ལྟ་གྲུབ་ཀྱི་དག་ཐེར་བྱས་པ་ནི་འཕགས་ཡུལ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ནང་སྨད་དུ་བྱུང་བའི་རྟོག་གེའི་དུས་ཚིགས་ཤིག་ཏུ་ངོས་འཛིན་བྱས་ཆོག་པ་ཡིན། དེ་ཡང་དང་ཐོག་སློབ་དཔོན་ཆེན་པོ་དབྱིག་གཉེན་གྱི་སློབ་མ་ཚད་མ་རང་ལས་མཁས་པ་མཁས་པའི་གྲགས་པ་ཕྱོགས་ཀུན་དུ་བསྒྲགས་པ་དཔལ་ཕྱོགས་ཀྱི་གླང་པོས་ཚད་མ་ཀུན་ལས་བཏུས་པའི་རང་འགྲེལ་དང་བཅས་པ་ཚད་མའི་བསྟན

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

བཅོས་བརྩམས་ཏེ་རྟོག་གེ་ངན་པ་ལྷཱཧྨཱཡནའི་ལུགས་སུན་ཕྱུང་བ་དང་། དེ་ལ་ཕྱི་རོལ་པའི་མཁས་པ་ཨུདྱོཏྐརབྷརདྭཛས་རིགས་པའི་འགྲེལ་པ་ཞིས་པ་བརྩམས་ཏེ་སློབ་དཔོན་གྱི་ལུགས་དགག་པ་དང་། དེ་ནས་རིགས་པའི་དབང་ཕྱུག་ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པས་ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ་མཛད་དེ་དེའི་ལུགས་བཀག ཨུདྱོཏྐ་རའི་ངག་གི་བ་འདམ་དུ་བྱིང་བ་མ་བཟོད་པར་ལྷཱཙསྲཧྲི་སྐེ་ངག་གི་བདག་པོས་རིགས་པའི་འགྲེལ་པ་ལ་དེའི་དོན་འགྲེལ་བརྩམས། སླར་ཡང་ནང་པའི་རིགས་པ་སློབ་ཆོས་མཆོག་ལ་སོགས་པ་རྣམས་འགོག་པའི་ཆེད་དུ་ཨུདཡནས་དེའི་དོན་འགྲེལ་དག་པ་ཞེས་བྱ་བ་བརྩམས་ཏེ་འཕགས་ཡུལ་གྱི་རྟོག་གེའི་འཕེལ་རིམ་ནང་ནམ་འཕང་ཆེས་མཐར་དུ་དངར་བ་མུ་ཏིག་བསྐར་ལ་རྒྱུས་པའི་ལོ་རྒྱུས་དུས་ཀྱི་དབང་གིས་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་ཚང་ཚིང་གི་ཁྲོད་དུ་བསྐར་ཆགས་སུ་མེད་མོད། རིགས་པའི་བསྟན་བཅོས་དེ་དང་དེ་དག་ཏུ་རང་རང་གི་ཕྱོགས་སྔར་བཀོད་དེ་སུན་འབྱིན་དུ་རྩོལ་ཡོད་པ་ཆེས་གསལ་བར་ཡོད་པ་ཡིན་ནོ།།

དེང་གི་དུས་སུ་ནང་དོན་རིག་པའི་རྣམ་གཞག་ཐད་ཐོས་བསམ་བྱེད་སྐབས་གནད་དོན་གཉིས་ཀྱི་ཐོག་ནས་དཀའ་ཚེགས་ཡོང་དང་ཡོང་བཞིན་པ་ཡིན། དེ་ཡང་དང་པོ་ནི་ནང་དོན་རིག་པའི་ཆེད་ཚིག་དང་། ཕྱི་མ་ནི་ཕྱི་ནང་གཉིས་ཀའི་ཐུན་མོང་དུ་ཐ་སྙད་བྱེད་པའི་མིང་ཚིག་རྣམས་ཡིན། ལྟ་གྲུབ་མཚུངས་པའི་དཀའ་རྟོག་ཐད་ལ་བསམ་གཞིགས་བྱས་པའི་ཚེ་མིང་ཚིག་གཅིག་པས་ཐ་སྙད་བྱེད་པ་ནི་འཕགས་ཡུལ་གྱི་ལྟ་བའི་ནང་རང་བཞིན་མ་ཡིན་པའི་གནས་ཞིག་མིན་རུང་མིང་ཚིག་མཚུངས་པ་ཙམ་གྱིས་དགོངས་དོན་ཡང་གཅིག་ཡིན་པ་མི་མཚུངས་པ་ཡིན། འདི་ནི་དམིགས་བསལ་གྱི་ནང་དོན་རིག་པ་ལ་ཆེད་དུ་གཉེར་ནས་ཐོས་བསམ་བྱས་པ་ལས་སྐྱོང་གོམས་ཡོང་གི་ཡོད། གང་ལགས་ཤེ་ན། ལོ་སྟོང་ཕྲག་ཁ་ཤས་ཞིག་གི་རིང་ཕྱི་རོལ་པའི་བསྟན་བཅོས་ཙམ་མ་

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

གཏོགས་ནང་པའི་ལྟ་བ་དང་བཞིད་ཚུལ་ཐད་སྦྱོང་འདྲིས་མེད་སྟབས་མིང་ཚིག་གཅིག་པ་རྣམས་ཕལ་ཆེར་ཕྱི་རོལ་པའི་མིང་ཚིག་ཏུ་གཏིང་ཚུགས་སུ་གྱུར་ཡོད་པ་ཙམ་དུ་མ་ཟད། དུས་རབས་འགའི་སྔོན་དུ་ཕྱི་པའི་སློབ་དཔོན་གང་འཚམ་གྱིས་མིང་ཚིག་གཅིག་པའི་དབང་གིས་ནང་དོན་རིག་པའི་ཐད་ཀྱི་གྲུབ་མཐའ་དང་འབྲེལ་བའི་དོན་རྣམས་ལ་འཁྲུལ་པར་བཤད་ཡོད་པས་ནང་དོན་རིག་པའི་དོན་གཉེར་ཅན་རྣམས་ནས་དྲག་ཏུ་བག་གཟབ་བྱ་དགོས་པ་ཡིན།

སྒྲུབ་པ་ཉམས་ལེན་བྱེད་པ་མ་གཏོགས་ལྟ་བའི་རྣམ་གཞག་གིས་ཚད་མ་གཏན་ལ་ཕབ་པའམ། ཡང་ན་ཚད་མའི་རྣམ་གཞག་བྱེད་པ་ཡིན་ན་འཕགས་ཡུལ་གྱི་སྔ་རབས་པའི་ལྟ་གྲུབ་གྲངས་ཅན་པ་དང་། བྱེ་བྲག་པ་དང་རིགས་པ་ཅན་པ་དང་། སྒྲ་ལས་བྱུང་བ་དང་། དཔྱོད་པ་བ་སོགས་ནང་པ་སངས་རྒྱས་པའི་དབར་གཞི་རྩའི་དབྱེ་བ་རྣམས་ཤེས་དགོས་པ་གལ་ཆེ་བ་ཡིན། དེ་ཡང་ལྟ་བ་དང་རིགས་པའི་གཞི་ཁྱད་གནད་ཆེ་བ་ནི་ནང་པས་རིག་བྱེད། དབང་ཕྱུག་བདག་ལ་སོགས་པ་འགོག་པ་ཙམ་དུ་མ་ཟད། མི་རྟག་པ། སྐད་ཅིག་གིས་འཇིག་པ། སྟོང་པ་ཉིད། རྣམ་པར་ཤེས་པ་ཙམ་གྲུབ་པ་སོགས་ཀྱི་རྣམ་གཞག་ཡང་མཛད་ཀྱི་ཡོད། དགག་གྲུབ་ཀྱི་རྣམ་གཞག་འདི་རྣམས་དགོངས་ཚུལ་དུ་བཞག་སྟེ་ནང་པའི་སློབ་དཔོན་རྣམས་ཀྱིས་ཚད་མའི་མཚན་ཉིད་དང་། ཚད་མའི་རྣམ་གཞག་ལ་སོགས་པར་འཛོག་པར་མཛད་ཡོད། དེས་ན་ནང་དོན་རིག་པའི་དོན་གཉེར་ཅན་རྣམས་ཀྱིས་ལྟ་བར་འཛུག་པའི་ཁྱད་གནད་འདི་ལ་ཡིད་གཏོད་བྱ་དགོས་པ་ཡིན། ཇི་སྲིད་དུ་འཕགས་ཡུལ་གྱི་རིགས་པའི་འཕེལ་རིམ་མ་བརྟག་བར་དུ་ནང་པའི་རིགས་པའི་གནས་ལ་ཡང་དག་པར་མཐའ་རྒྱ་འཇལ་མི་ཐུབ་པ་ཡིན། དེ་མེད་པས་ནི་མཚན་ཉིད་ཀྱི་ནང་དུ་བསྟན་པའི་ཁྱད་པར་གྱི་གནད་རྣམས་རྟོགས་པར་དཀའ་ཞིང་། ལྟ་བ་གཞན་རྣམས་འདི་པའི་དེ་

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ཁོ་ནའི་གནད་ཀྱི་དབྱེ་བ་ཤེས་པའམ། ཡང་ན་ནང་པའི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་བཞེད་པ་གང་ཡིན་རྟོགས་མི་ཐུབ་པ་ཡིན།

སྤྱིར་ན་ཚད་མའི་མཐའ་དཔྱོད་ཀྱི་ཆེད་དུ་གཞལ་བྱ་དང་འབྲེལ་བའི་ནང་དུ་དངོས་པོར་སྨྲ་བ་ཡིན་དགོས་པ་འདོད་ཀྱི་ཡོད། ནང་པ་ལས་ལོགས་སུ་གྱུར་པའི་ལྟ་བའི་ནང་བྱེ་བྲག་པ། གྲངས་ཅན། དཔྱོད་པ་བ། རྒྱལ་བ་པ་སོགས་ཕལ་ཆེ་བའི་གནས་ཚུལ་ཡང་འདི་ལྟ་བུ་ཡིན། ལྟ་ཚུལ་འདི་ལས་ཀྱང་ནང་པའི་ལྟ་ཚུལ་མི་འདྲ་བ་ཞིག་ཡོད་དེ། ནང་པའི་རིགས་པ་སྨྲ་བ། གཞི་ཐམས་ཅད་ཡོད་པར་སྨྲ་བ། བྱེ་བྲག་སྨྲ་བ། མདོ་སྡེ་པ་སོགས་ཀྱི་འདོད་པ་ནི་དངོས་པོ་སྨྲ་བ་ཕྱི་རོལ་བྱེ་བྲག་པ་སོགས་ལྟར་གྱི་ཐེར་ཟུག་གམ་རྟག་པ་མ་ཡིན་གྱི། སྐད་ཅིག་གིས་འཇིག་པ་དང་། དེ་བཞིན་དུ་རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་དུ་མི་རྟག་པར་བཞེད་པ་ཡིན། དེ་ལྟ་ན་ཡང་འདི་རྣམས་དངོས་པོར་སྨྲ་བ་ཡིན། ནང་པའི་རིགས་པ་སྨྲ་བའི་མཆོག་ཏུ་གྱུར་པའི་གནས་ནི་དངོས་པོར་མི་སྨྲ་བའི་ནང་པས་ཚད་མ་ཁས་བླངས་པ་ཡིན། དེ་ལྟར་ནང་པ་རྣམས་ཀྱི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་ཁྱད་ཆོས་ནི་གཞལ་བྱའི་དངོས་པོ་ཡོད་པ་ཉིད་ཁས་མ་བླངས་པའི་ཐོག་ནས་ཚད་མའི་རྣམ་གཞག་འཇོག་པ་དེ་ཡིན། ནང་པའི་སློབ་དཔོན་རྣམས་ཀྱི་ལྟ་ཚུལ་དུ་ཚད་མའི་རྣམ་གཞག་ནི་མཐའ་གཅིག་ཏུ་བློའི་དཔྱོད་ཡུལ་གྱི་གནད་དུ་བཞེད་པ་ཡིན། དེས་ན་ཕྱི་རོལ་གྱི་གཞལ་བྱ་ཡོད་པར་སྨྲ་བ་ནི་ཕུལ་བྱུང་གི་དེའི་གནོད་བྱེད་ཡིན། དེས་ན་སློབ་དཔོན་ཕྱོགས་ཀྱི་གླང་པོ་དང་། ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པ་ལ་སོགས་པ་ནང་པའི་རིགས་པ་སྨྲ་བ་དག་ནི་རྣམ་པར་རིག་པ་སྨྲ་བ་ཉིད་ཡིན་ཏེ། ཕྱི་རོལ་གྱི་དོན་ཞལ་གྱིས་མི་བཞེད་ཀྱང་གཞལ་བྱའི་རྣམ་གཞག་བྱེད་པའི་ཚེ་ཕྱི་རོལ་དོན་སྨྲ་རྣམས་དང་ཡང་རྗེས་སུ་མཐུན་པར་རྣམ་གཞག་འཇོག་པའི་ཕྱིར། དེ་བཞིན་དུ་རྟོག་གེའི་སྐད་མཛད་པ་པོ་ཐར་འབྱུང་སྦས་པ་ཡང་རྣམ་རིག་པ

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ཡིན་ཏེ། གཞལ་བྱ་གཉིས་ལ་བརྟེན་ནས་ཚད་མ་གཉིས་ཀྱི་རྣམ་གཞག་མཛད་པ་དང་། དེ་དང་རྗེས་སུ་མཐུན་པའི་ཚད་མའི་མཚན་ཉིད་ཀྱང་སྟོན་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེས་ན་ནང་པའི་རིགས་པའི་རྣམ་གཞག་ཤེས་པར་བྱེད་པ་ལ་དངོས་པོར་སྨྲ་བ་དང་དངོས་པོར་སྨྲ་བ་མ་ཡིན་པ་དང་། དེ་བཞིན་དུ་ཚད་མ་འཆད་པའི་སྐབས་གཉིས་ག་ལ་ཁ་ཆོན་ཆོད་པའི་མཚན་ཉིད་མཐུན་པ་ལ་དོ་གལ་བྱེད་དགོས་པ་ཡིན།

ནང་པའི་ལྟ་བའི་རྣམ་གཞག་དང་དེའི་ལག་རྗེས་ལ་བརྟེན་ནས་འཕགས་ཡུལ་གྱི་གནའ་བོའི་ལྟ་གྲུབ་རྣམས་ཤེས་རབ་ཀྱི་རབ་ཀྱི་མཐར་སོན་པ་བྱུང་ཐུབ་ཡོད། དེས་ན་འཕགས་ཡུལ་གྱི་ལྟ་བའི་ཕུལ་བྱུང་རྟོགས་པ་ལ་ནང་པའི་ལྟ་གྲུབ་མ་ཤེས་པ་ནི་གེགས་ཆེ་ཤོས་ཤིག་ཡིན། ནང་པ་རྣམས་ཚད་མ་ལ་མཁས་པ་ནི་ཐམས་ཅད་དུ་རབ་ཏུ་གྲགས་སོ། །དེ་བཞིན་གཤེགས་པས་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ཐོབ་པར་མཛད་རྗེས་སུ་རང་ཉིད་ཀྱིས་གཟིགས་པའི་བདེན་པའི་གནས་ཚུལ་དེ་གདུལ་བྱ་རྣམས་ལ་སྟོན་པར་མཛད་རྒྱུའི་དགོངས་པ་ཡོད་ཅིང་། དེ་ཡང་རང་ལུགས་བཞག་པ་དང་། གཞན་ལུགས་དགག་པ་ལས་གཞན་མི་སྲིད་པ་ཡིན། དེའི་ཕྱིར་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱིས་དུས་སྐབས་དེའི་འདོད་པ་རྣམས་རྒྱལ་དུ་བཏོན་ནས་དགག་བཞག་མཛད་པ་དང་། རང་གི་རྗེས་འཇུག་རྣམས་ཀྱང་དེར་འཇུད་པར་མཛད། དེ་སྐད་དུ་ཡང་པུ་ལིའི་སྡེ་སྣོད་རྣམས་སུ་ཐམས་ཅད་དུ་མཐུ་ནུས་དང་ལྡན་པའི་གསུང་དང་། རྟོག་གེ་དང་བཅས་པའི་འགྲོས་ཀྱི་རྩོད་པ་སྒྲུབ་པ་ཉེ་བར་མཆོན་པར་བཤད་པ་དང་། ཆོས་ཀྱི་ཆེའི་འདུ་བྱེད་དམ་པའི་མདོའི་རྗེས་སུ་འབྲང་བ་ལྟར་ན་སངས་རྒྱས་དཀོང་ལོ་མཐོན་པོར་གཤེགས་པ་ན་སྐབས་ཤིག་བདུད་ཀྱིས་སླར་ཡང་གོལ་ནས་སངས་རྒྱས་ལ་ད་གཟོད་མྱ་ངན་ལས་འདས་པར་འཚལ་གསོལ་བར། དེའི་ལན་དུ་སངས་རྒྱས་ཀྱིས། ཇི་སྲིད་

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

དུ་བདག་གི་དགེ་སློང་རྣམས་ཚིག་གི་དང་རིགས་པ་ལ་མཁས་པར་གྱུར་ཏེ་ཕྱི་རྒོལ་གྱིས་འཕངས་པའི་ཐལ་བ་རྣམས་དཔྱིས་ཕྱིན་པར་བཀལ་ལན་གྱིས་ཆར་བཅད་པ་དང་། རང་གི་གྲུབ་པའི་མཐའ་རྣམས་རྣམ་པར་མ་བཞག་པ་དེ་སྲིད་དུ་ང་མྱ་ངན་ལས་མི་འདའ་འོ་ཞེས་གསུངས་པ་དང་། ཚད་མ་ནི་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱི་ལུང་ལས་གསུངས་ཏེ། དེ་ཡང་གསེར་མདོག་གི་སྟོན་གྱི་སྦྱོར་བ་ལས།[༡] གང་ཅུང་ཟད་སྐྱེ་བའི་ཆོས་དེ་ཐམས་ཅད་ནི། ཡུན་མི་རིང་བ་ཉིད་དུ་འགག་པའི་ཆོས་ཅན་ཡིན་ནོ། །ཞེས་གསུངས་སོ། །དེ་སྐད་དུ་ཡང་སློབ་དཔོན་ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པས་ཀྱང་ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ་ལས་སངས་རྒྱས་ཀྱིས་ཚིག་གི་གསུངས་པར་བཤད་དེ།[༢]

ཅུང་ཟད་སྐྱེ་བའི་བདག་ཉིད་ཅན།།
གང་དེ་ཐམས་ཅད་འགག་ཆོས་ཅན།།
ཞེས་སོགས་རྣམ་པ་དུ་མར་ནི།།
འདི་ཡི་སྦྱོར་བའང་མཐོང་ཕྱིར་རོ།།
མེད་ན་མི་འབྱུང་མཚན་ཉིད་ཅན།།
རྟགས་ནི་རྗེས་དཔག་རྟེན་ཡིན་ནོ།།

ཞེས་གཞན་དོན་རྗེས་དཔག་ཚུལ་གྱི་སྦྱོར་བ་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱི་ལུང་ལས་ངེས་པར་བསྟན་ཏེ། དེ་ཡང་སྐྱེ་བ་དང་འགག་པའི་བདག་ཉིད་ཅན་གྱི་བསྒྲུབ་བྱ་དང་སྒྲུབ་བྱེད་དབར་གྱི་ཁྱབ་པ་བདག་ཅག་གི་སྟོན་པས་གསུངས་ནས་

༡ མདོ་སྡེ། བཀའ། ༡༨༠ མ། ༢༧༥ ན།
༢ ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ། ཚད་མ་གྲུབ་པའི་ལེའུ། ༢།༢༨༥

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

རྗེས་དཔག་ངེས་པར་བསྟན་པ་མ་ཟད། དེའི་ཁྱབ་པ་ཡང་མེད་ན་མི་འབྱུང་བ་ཉིད་ཀྱི་མཚན་ཉིད་གསལ་བར་བསྟན་ཏོ། །སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་བསྐོར་བའི་མདོའི་ནང་འཕགས་པའི་ལམ་ཡན་ལག་བརྒྱད་གསུངས་པའི་དང་པོ་ཡང་དག་པའི་ལྟ་བ་ཐོག་མར་བསྟན་པ་མ་ཟད་ཀྱི། གཙོ་བོའི་ཚུལ་དུའང་བསྟན་པར་མཛད། དེས་ན་དཔལ་ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པས་སྐྱེས་བུའི་དོན་ཐམས་ཅད་བསྒྲུབ་པར་དངོས་པོ་གང་ཞིག་བླང་བ་དང་འདོར་བར་འཇོག་པ་ལ་མེད་མི་རུང་བ་ཡང་དག་པའི་ལྟ་བ་ཉིད་ཡིན་པ་བཞིན་པ་ཡིན། དེའི་ཕྱིར་ནང་པ་ཐམས་ཅད་མཁྲིན་གཅིག་གིས་ཚད་མ་ནི་དང་པོ་དང་། གསལ་བའི་མཚན་ཉིད་ཅན་གྱི་ཡང་དག་པའི་ཤེས་པའི་དོན་ལ་བྱེད་ཅིང་ཕྱིས་ཡང་དག་པ་ཉིད་གསལ་བར་རྣམ་པར་བཤད་པར་བྱེད་དོ།།

གོང་དུ་བཤད་པའི་ལྟ་ཚུལ་གྱི་དབང་དུ་བྱས་ནས་རྟོག་གེའི་སྐད་འཆད་ཉན་ལ་འཇུག་པའི་སྔོན་དུ་གླེང་བར་བྱ་བ་གཉིས་ལ་ངེས་པར་འཇུག་དགོས་པར་སྣང་། གཞུང་འདིའི་མཛད་པ་པོ་ཐར་པའི་འབྱུང་གནས་སྦས་པས་ཤེས་པ་གང་ཞིག་ཚད་མ་ཡིན་པ་ལ་ངེས་པར་དུ་ཆ་རྐྱེན་གཉིས་ཚང་དགོས་པར་བསྟན་ཏེ། དེ་ཡང་། ༡ ཤེས་པ་ཡང་དག་པ་ཡིན་པ་དང་། ༢ ཤེས་པ་དེའི་ཡུལ་སླུར་མེད་པ་ཡིན་དགོས། ཡང་དག་ཉིད་གསལ་བར་ཕྱེ་སྟེ། ཤེས་པ་ཡང་དག་པ་ནི་མི་སླུ་བའོ། །མི་སླུ་བའི་ཤེས་པ་གང་མི་སླུ་བའི་དོན་དེ་ཐོབ་པར་བྱེད་དོ།། དངོས་པོ་གང་ཞིག་ཚད་མ་ཡིན་པའི་ཕྱུག་རྒྱུ་ཡང་དེའི་དོན་བྱེད་ནུས་པ་ཉིད་ལ་གོ་བ་ཡིན་ཏེ། རང་གི་བདག་ཉིད་ཀྱིས་གྲུབ་པའི་དགོས་པ་རྫོགས་པ་ནི་དངོས་པོ་རང་གི་དོན་བྱེད་ནུས་པ་སྟེ། དཔེར་ན་ཆུས་ངོམས་པ་དང་། མེས་ཚིག་པ་ནི་དོན་དེའི་དོན་བྱེད་པ་དང་། དེ་ཉིད་རང་ཉིད་ལ་ཡོད་པའི་ཚད་མ་ཡིན། དངོས་པོ་གང་ཞིག་གི་དོན་བྱེད་པའི་གནས་སམ་ཡུལ་དེ་དངོས་པོ་གཞན་ཞིག

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

གི་དོན་བྱེད་པ་ལེན་མི་ནུས་པ་ཡིན། དེའི་ཕྱིར་དངོས་པོ་གང་ཞིག་དངོས་པོ་གཞན་ལས་ཤིན་ཏུ་ནས་ཐ་དད་པ་གནས་པ་མ་ཟད་ཀྱི། དོན་བྱེད་པའི་ཁྱད་པར་ལས་བུམ་པ་ལས་སྣམ་བུ་སོ་སོར་སྣང་བ་དང་། དེ་ཙམ་དུ་མ་ཟད་གཅིག་ལྟར་མཐོང་བའི་བུམ་པ་ཡང་དངོས་སུ་ན་གཅིག་མ་ཡིན་ཞིང་། དེའང་དགོས་པ་ཐ་དད་པ་ཉིད་ཀྱིས་དོན་བྱེད་པའི་ཁྱད་པར་གྱིས་སོ་སོ་བ་ཡིན་ནོ། །དོན་བྱེད་པའི་ཁྱད་པར་ལས་ཀྱང་དངོས་པོའི་སྐད་ཅིག་པ་ངེས་པར་བྱེད་པ་ཡིན། དེ་ལྟར་དངོས་པོའི་རང་བཞིན་འཛིན་པར་བྱེད་པའི་ཤེས་པ་ནི་མི་སླུ་བའི་ཤེས་པར་གྲུབ་བོ། །དེ་ལྟ་བུའི་མི་སླུ་བ་ཉིད་ཀྱི་གཞི་རྟེན་ལ་ཤེས་པའི་ཚད་མ་ཉིད་དུ་ངེས་སོ།།

དེ་ཡང་རིགས་པའི་འགྲེལ་བྱེད་པ་བཱཏྶྱཱཡནས་རང་གི་འགྲེལ་བར་ཐོག་མར་ཚད་མའི་དགོས་པ་དང་། ཚད་མ་ཉིད་ཀྱི་མཚན་ཉིད་བཤད་དེ།

ཚད་མ་ལས་ནི་དོན་རྟོགས་རབ་ཏུ་འཇུག།
ནུས་པ་ལས་ནི་དོན་བཞིན་ཚད་མའོ།།

ཞེས་ཚད་མ་ལས་དོན་ངེས་ཤིང་། ཤེས་པ་གང་དོན་ལྟར་ཡོད་པ་དང་། གང་དོན་ཐོབ་པ་ལ་ནུས་པ་ཡོད་པ་ནི་ཚད་མ་ཡིན་པར་བཤད་དོ། །དེས་ན་བརྡ་འདི་ལ་བརྟེན་ནས་ཕྱིས་ཀྱི་རིགས་པ་ཅན་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཤེས་པ་གང་ཞིག་ཚད་མ་ཡིན་པ་ལ། འབྲས་བུ་དང་བཅས་པ་རབ་ཏུ་འཇུག་པར་བྱེད་པ་ཉིད་དང་། དེ་དང་འདྲ་བ་ཉིད་ཚིག་ཟུར་གཉིས་ཁས་བླངས་སོ། །ཕྱིར་ན་ནང་པ་དང་རིགས་པ་ཅན་པའི་གོང་དུ་བཤད་པའི་འདོད་ཚུལ་འདི་གཉིས་ཀ་གཞི་རྒྱུའི་ཁྱད་པར་མེད་པར་ལྟ་བུར་སྣང་ངོ་། འབྲས་བུ་དང་བཅས་པ་རབ་ཏུ་འཇུག་ནུས་པ་དང་། དོན་དང་ལྡན་པ་ཉིད་དང་མི་སླུ་བ་ཉིད་ལ་དེ་ཙམ་གྱི་ཁྱད་པར་ཆེ་

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

བ་མི་མངོན་ཙུང་ཤྲ་ཞིང་རྣམ་པར་དཔྱད་པས་ནི་ཁྱད་པར་གསལ་བར་རྟོགས་ནུས་ཏེ། ལེགས་སྦྱར་གྱི་སྐད་དོད་མི་སླུ་བ་ལ་ཨབིསཾབུདྡྷཀ་ཞེས་ཡོད་ལ། དེ་ཡང་སཾབུདྡྷ་ཞེས་པ་ཇི་ལྟར་དོན་བཞིན་དེ་ལྟར་ཤེས་པ་ལ་བྱའོ། །དེ་ལ་ཉེ་བསྒྱུར་བི་སྦྱུར་བ་ལས་བིསཾབུདྡྷ་གྲུབ་ལ། དེའི་དོན་ནི་ཇི་ལྟར་དོན་བཞིན་དེ་ལྟར་ཤེས་པ་མིན་པའོ། །དེ་ལ་དགག་པའི་སྒྲ་ཨ་སྣེར་བ་ལས་ཨབིསཾབུདྡྷ་སྟེ་གང་ལ་དོན་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་དུ་ཤེས་པ་མ་ཡིན་པའོ། །འདིར་དམིགས་ཀྱིས་དཔྱད་དགོས་པ་ཞིག་ལ་ནང་པའི་ལྟ་ཚུལ་དུ་ཨབིསཾབུདྡྷ་མི་སླུ་བ་སཾབུདྡྷ་སྟེ་ཇི་ལྟར་དོན་བཞིན་ཤེས་པ་ཡིན་མི་དགོས་མོད། འོན་ཀྱང་བིསཾབུདྡྷ་སྟེ་མི་སླུ་བ་མེད་པ་ཡིན། འདིས་ནི་འདི་སྐད་ཅེས་སྟོན་པར་འགྱུར་ཏེ། ཤེས་པ་དོན་དང་ལྡན་དུ་ཇི་ལྟ་བའི་དོན་བཞིན་ཤེས་པ་ཡིན་པ་དང་མ་ཡིན་པ་ཤེས་པ་ཚད་མར་འགྱུར་བ་ལ་དེ་ཙམ་གྱི་མགོ་བ་མ་ཡིན་ལ། འོན་ཀྱང་གཉིས་ཀ་ལ་མི་སླུ་བ་མ་ཡིན་པ་འགྱུར་པ་མགོ་ཆེ་བས། འདིས་ཐེ་ཚོམ་དང་ལོག་པར་རྟོག་པ་བསལ་བར་བྱེད་དོ། །ནང་པ་རྣམས་སྐད་ཅིག་པ་སླ་བ་ཡིན་པས་དངོས་པོ་གང་ཞིག་ཡོད་པའི་དོན་ནི་སྐྱེ་བའི་རྗེས་ཐོག་ཉིད་དུ་འཇིག་པའོ། །གང་ལགས་ཤེ་ན། ནང་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཡོད་པར་འགྱུར་བའི་རྒྱུ་སྐྱེ་བ་རྒྱུ་དང་བཅས་པ་དང་། མེད་པར་འགྱུར་བའི་རྒྱུ་འཇིག་པ་རྒྱུ་མེད་པ་ཡིན། སྐྱེ་བའི་རྗེས་ཐོག་ཏུ་འཇིག་པ་དེ་ལ་སྐད་ཅིག་ཞེས་སྒྲས་བསྟན་ཅིང་དོན་དེ་ཉིད་སྐད་ཅིག་པའི་སྒྲ་ཡང་སྦྱོར་བར་བྱེད་དོ། །དངོས་པོའི་རང་བཞིན་རྣམ་པར་དཔྱད་པ་འདི་ལས་འདི་ཉིད་སྟོན་པར་འགྱུར་ཏེ། ཤེས་པ་གང་ཞིག་གིས་དོན་བཟུང་བའི་ཚེ་དོན་དེ་ཉིད་ངེས་པ་མི་བྱེད་ཅིང་ཐོབ་པ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། དངོས་པོ་སྐད་ཅིག་ཉིད་ཀྱིས་ཡུལ་མཐོང་བ་དང་ལྡན་དུ་སྐྱེས་ཤིང་ཞིག་པར་གྱུར་རོ། །དེ་འདྲ་བའི་གནས་སྐབས་སུ་འགྱུར་བའི་ཚེ་འདི་ལྟ་བུ་འབྱུང་སྟེ། ཅེ་ཡུལ་གང་བཟུང་བ་དེ་ཐོབ་པར་མི་བྱེད་དམ་ཞེ་

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ན། དེའི་ལན་དུ་ནང་པས་གདོན་མི་ཟ་བར་གཞན་ཞིག་བཟུང་ཞིང་གཞན་ཞིག་ཐོབ་བོ། །དངོས་པོའི་གནས་ལུགས་སུ་ཤེས་པས་ཡུལ་མཐོང་བ་དེ་ཉིད་ངེས་པ་མིན་ལ། གཞན་ཞིག་མཐོང་ནས་གཞན་ཞིག་ངེས་པ་ཡིན་ནོ། །དེ་ལྟར་ན་ཤེས་པ་ལ་ཡིད་ཆེས་སྟོར་བར་འགྱུར་གྱི་དེའི་ནུས་པ་འཇོག་པ་ལྟ་སློས་ཅི་དགོས་ཞེ་ན། ནང་པས་དེའི་ལན་དུ་བདེན་པར་ན་ཤེས་པ་དང་དངོས་པོ་ཐོབ་པ་དག་གཅིག་མིན་ལ། འོན་ཀྱང་ཐ་དད་པའི་རིགས་མཐུན་པའི་དངོས་པོའི་སྐད་ཅིག་བར་མ་ཆད་དུ་བྱུང་བས་ཇི་ལྟར་མཐོང་བ་དེ་ཉིད་དོ་ཞེས་པའི་ཐ་དད་ན་ཡང་བར་ཆད་མེད་པའི་རྒྱུ་མཚན་གྱིས་གཅིག་ཉིད་དུ་ངེས་པ་ཡིན། དེས་ན་སྐྱེས་བུས་གང་ཞིག་མཐོང་བ་དེ་ངེས་པར་རྟོགས་པར་བྱེད་པ་ཡིན་ནོ། །འདི་ལྟ་བུའི་གཅིག་ཉིད་ཀྱི་ཞེན་པ་ལས་ནི་ཤེས་པ་གང་ཞིག་གི་ཚད་མ་དང་ཡང་དག་པ་ཉིད་ངེས་པ་ཡིན་ལ། འདི་ཉིད་ལས་ཐ་སྙད་ཀུན་ཚད་མ་ཉིད་དུ་གྲུབ་ཅིང་། དེས་ན་ཤེས་པ་གང་ཞིག་ཚད་མ་ཡིན་པར་འགྱུར་བ་ལ། དོན་དང་ལྡན་དུ་མི་སླུ་བ་ཙམ་མི་དགོས་ཤིང་། ཤེས་པ་དོན་དང་མཉམ་དུ་དོན་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་ཤེས་པ་སྙེ་ཤེས་པས་ཡུལ་བཟུང་བ་ཡིན་གྱི། གང་བཟུང་བའི་དོན་ལ་ངེས་པ་ནི་མིན་ནོ། །དཔྱད་པ་མདོར་བསྡུས་འདི་ལ་བརྟེན་ནས་ནང་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཚད་མར་གྱུར་པ་ལ་ཆོས་གཉིས་ཚང་དགོས་ཏེ། མི་སླུ་བ་ཉིད་དང་། སྔོན་མེད་པའི་སྤྱོད་ཡུལ་ཅན་ཉིད་དོ། །སྐད་ཅིག་པ་སྨྲ་བའི་ལུགས་ལ་ཤེས་པ་ཚད་མ་སོ་སོ་ནས་སྔར་མ་རྟོགས་པའི་ཡུལ་བཟུང་ངོ་། །དེས་སྔར་བཟུང་ཟིན་པའི་ཤེས་པ་ནི་ནམ་ཡང་ཚད་མར་མི་འགྱུར་བ་ཡིན་ནོ། །དེའི་ཕྱིར་ཐེར་ཟུག་དངོས་སྨྲ་བ་རིགས་པ་ཅན་པའི་ཚད་མའི་མཚན་ཉིད་ནི་ནང་པ་ལས་མཐའ་གཅིག་ཏུ་འགལ་བ་ཡིན་ཏེ། དེའི་ལུགས་ལ་ཡོད་པ་ལ་དེའི་རྣམ་པ་ཅན་གྱི་ཤེས་པ་སྲིད་ལ། སྐད་ཅིག་སྨྲ་བ་ནང་པ་རྣམས་ཀྱི་ལུགས་ལ་མེད་པ་ལ་ཡོད་པའི་ངེས་པར་བྱེད་དོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

འཇུག་པའི་ནུས་པའམ་འཇུག་པར་བྱེད་པ་ཉིད་ཀྱི་རྒྱུ་མཚན་ལས་རྟོགས་པས་ཚད་མ་ལ་གཏོན་མི་ཟ་བར་འཇུག་བྱེད་དགོས་ལ། འོན་ཀྱང་ནང་པས་ནི་འཇུག་པའམ་ཐོབ་པ་ནི་ཤེས་པའི་ཕྱི་རོལ་དུ་འདོད་དོ། །ཤེས་པ་འཇུག་བྱེད་ཡིན་ནམ་མིན། འཇུག་པ་འབྲས་བུ་དང་བཅས་པ་ཡིན་མིན་གྱི་ཚད་མ་ལ་ངེས་ཅན་གྱི་འབྲེལ་བ་མེད་དོ། །དེའི་ཕྱིར་ཤེས་པ་ཚད་མ་ཡིན་པ་ལ་མི་སླུ་བ་དགོས་ཤིང་། མི་སླུ་བ་ཉིད་ཀྱི་གཞི་རྟེན་ཡང་དོན་བྱེད་ནུས་པ་ལ་རག་ལུས་པ་ཡིན། དོན་བྱེད་ནུས་པ་ཉིད་ཤེས་བྱའི་རང་བཞིན་རྟོགས་པ་ཙམ་དུ་ཟད་དོ།། འདི་ཉིད་ཚད་མས་རབ་ཏུ་འཇུག་པ་འམ་ཐོབ་པར་བྱེད་པ་ཉིད་ཡིན་ནོ།། དེས་ན་དོན་དང་ལྡན་པ་ཉིད་ཕྱིར་ཚད་མ་ཉིད་དམ། ཡང་ན་ཡང་དག་པའི་ཤེས་པའི་དོན་དུ་མེད་ན་མི་རུང་བ་ཡིན་མོད། འོན་ཀྱང་ནང་པ་དང་རིགས་པ་ཅན་པའི་དོན་གྱི་རང་བཞིན་དང་། དེས་བཟུང་བ་དང་། ངེས་པ་ལ་མི་འདྲ་བ་ཡོད་པའི་རྒྱུ་མཚན་ལས་གཉིས་ཀ་དག་ལ་རྣམ་པ་དུ་མའི་སྒོ་ནས་ཁྱད་ཆེ་བ་ཡོད་དོ།།

ནང་པའི་ལུགས་ལ་ཤེས་བྱའི་རང་བཞིན་རྟོགས་པ་ཉིད་གང་ཆེ་དོན་བྱེད་ནུས་པ་ཉིད་ཡིན་ཅིང་། གཞི་རྟེན་དེའི་སྟེང་དུ་ཤེས་པ་མི་སླུ་བ་ཉིད་དམ། ཡང་ན་ཡང་དག་པ་ཉིད་ངེས་ན་ནི་དེའི་ཚེ་ཤེས་པ་ཐམས་ཅད་རང་སྐྱེ་བའི་སྒྲུབ་བྱེད་ལ་བརྟེན་ནས་རང་ལས་ངེས་སམ། ཡང་ན་རང་ལས་གཞན་པའི་སྒྲུབ་བྱེད་ལ་ལྟོས་པ་ཅན་ཡིན་ཞེ་ན། འདི་ལ་སྔ་རབས་པ་དཔྱོད་པ་བ་དང་གྲངས་ཅན་མ་གཏོགས་ཕལ་ཆེར་གཞན་ལས་ངེས་ཀྱི་ཚད་མ་འདོད་པ་ཡིན་ནོ། །ནང་པ་དང་། གཽ་ཏ་མའི་ལུགས་དང་། རིགས་པ་ཅན་པ་དང་། གཞོན་ནུ་མ་ལེན་ལ་སོགས་པས་ནི་ཤེས་པ་གཞན་ལས་རིག་པ་མི་འདོད་ཅིང་རང་རིག་པའི་འདོད་པའི་ལུགས་སོ། །ནང་པས་རང་རིག་པ་འདོད་ན་ཡང་ཚད་མའི་འབྲེལ་བ་ལ་རང་

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ཉིད་ལས་བཅིངས་པ་མ་ཡིན་པར་ངེས་པ་མེད་པར་སླ་བ་ཡིན། དཔེར་ན་ནོར་བུ་མཁན་སྔར་གོམས་པའི་དབང་ལས་ནོར་བུ་ཐ་དད་པ་རྣམས་ལ་དཔྱོད་པ་བཞིན་ཚད་མ་ལ་ཚད་མ་ཉིད་དུ་རང་ལས་ངེས་པའོ། །འོན་ཀྱང་མ་གོམས་པའི་གནས་སྐབས་སུ་ཚད་མ་ཉིད་ཐེ་ཚོམ་ཅན་དུ་འགྱུར་ཞིང་། དེའི་ཕྱིར་རང་ལས་གཞན་པ་དོན་བྱེད་ནུས་པའི་ཤེས་པའམ། ཡང་ན་རྗེས་སུ་དཔག་པ་ལ་ལྟོས་པ་ཡིན་ནོ། །ཇི་ལྟར་ཡང་དག་པའི་ཤེས་པའམ་ཚད་མ་ཉིད་དང་འབྲེལ་བ་ལྟར་དེ་བཞིན་དུ་ཚད་མའི་གྲངས་དང་། དེའི་ཡུལ་དང་། མཚན་ཉིད་དང་། ཚད་མའི་འབྲས་བུ་ལ་སོགས་པ་དང་འབྲེལ་བའི་གྲུབ་མཐའ་སྨྲ་བ་གཞན་དག་ནང་པ་ལས་འདོད་པ་མི་འདྲ་བ་རྣམས་ལ་བྱ་གསོད་ཀྱི་རྟོག་དཔྱོད་དང་མཚུངས་པར་ཅུང་ཟད་དཔྱད་པར་བྱའོ།།

ཚད་མའི་གྲངས།

ནང་པས་མངོན་སུམ་དང་རྗེས་སུ་དཔག་པ་ཚད་མ་གཉིས་ཁོ་ན་འདོད་དོ།། འཇིག་རྟེན་རྒྱང་འཕེན་གྱིས་ནི་མངོན་སུམ་ཁོ་ན་དང་། གྲངས་ཅན་པས་ནི་མངོན་སུམ་དང་། རྗེས་དཔག་དང་། སྒྲ་ལས་བྱུང་བ་གསུམ་དང་། བྱེ་བྲག་པ་སྔ་རབས་པས་ནི་མངོན་སུམ་དང་། རྗེས་དཔག་དང་། ལུང་སྟེ་སྒྲ་ལས་བྱུང་བ་དང་། གཙུ་ཏམའི་ལུགས་ཀྱིས་ནི་མངོན་སུམ་དང་། རྗེས་དཔག་དང་། དཔེ་ཉེར་འཇལ་དང་། སྒྲ་ལས་བྱུང་བ་དང་། དཔྱོད་པ་པ་འོད་བྱེད་པས་ནི་མངོན་སུམ་དང་། རྗེས་དཔག་དང་། དཔེ་ཉེར་འཇལ་དང་། སྒྲ་ལས་བྱུང་བ་དང་། དོན་གོ་བ་ལྟ་དང་། གཞོན་ནུ་མ་ལེན་པས་ནི་མེད་པ་བསྣན་ཏེ་ཚད་མ་དྲུག་ཏུ་འདོད་དོ། །དེ་དག་ལྟ་གྲུབ་ནང་ཕན་ཚུན་མི་མཐུན་པ་ཆེ་ཡང་ནང་པ་དང་གཞི་རྒྱའི་ཁྱད་ཡོད་པ་ནི་ཕལ་ཆེར་མཐུན་མོང་བར་སྣང་ངོ་།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

གཞལ་བྱ་གྲུབ་པ་ཚད་མར་ལྟོས། །ཞིས་གསུངས་པ་ལྟར་གཞལ་བྱ་ངེས་པ་ཚད་མ་ལ་ལྟོས་པ་ནི་ཕྱི་ནང་ལྟ་གྲུབ་ཕལ་མོ་ཆེས་བཞེད་པ་ཡིན་མོད། ནང་པའི་སློབ་དཔོན་རྣམས་ཀྱིས་ནི་གཞལ་བྱ་ལ་ལྟོས་ནས་ཚད་མ་ཡང་དག་པར་བྱེད་པའི་ཕྱོགས་སུ་སྣང་ངོ་། །དེ་ལྟར་ནང་པའི་བཞེད་པ་ལ། གཞལ་བྱ་ལ་ལྟོས་ཚད་མ་གྲུབ། །ཅེས་པའི་གྲུབ་མཐའ་ཡང་འདོད་པ་ཡིན། དེ་དག་གི་བཞེད་པའི་ཚད་མའི་ཡུལ་གཉིས་ཏེ། རང་མཚན་དང་། སྤྱི་མཚན་དག་གོ། གང་ཆེ་ཡུལ་གཉིས་ཡོད་པས་ནི་དེ་འཛིན་པའི་ཤེས་པ་ཡང་གཉིས་ཁོ་ནའོ། །རང་མཚན་བཟུང་བར་བྱ་བ་ལ་མངོན་སུམ་དང་། སྤྱི་མཚན་ཡུལ་དུ་བྱེད་པ་ལ་རྗེས་དཔག་གོ། རིགས་པ་ཅན་པ་དང་དཔྱོད་པ་ལ་སོགས་ལྟར་ནང་པས་སྤྱི་དང་བྱེ་བྲག་གི་བདག་ཉིད་ཅན་གྱི་ཆིག་དོན་གཅིག་ཏུ་མི་འདོད་དེ། སྤྱི་དང་བྱེ་བྲག་ཕན་ཚུན་ཤིན་ཏུ་འགལ་བར་འདོད་དོ། །དེའི་ཕྱིར་གཅིག་གི་བདག་ཉིད་དུ་ཁས་མི་ལེན་པ་ཡིན་ནོ། །རིགས་པ་ཅན་པ་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཚད་མའི་གྲངས་དང་ཡུལ་དང་འབྲེལ་བའི་ཐད་ལ་རྣམ་གཞག་མི་འདོད་པ་ཡིན། དེ་དག་གི་འདོད་པར་མངོན་སུམ་གྱིས་བྱེ་བྲག་པ་ཙམ་བཟུང་བ་མ་ཟད་སྤྱི་ཡང་བཟུང་བ་དང་། དེ་བཞིན་དུ་རྗེས་དཔག་གིས་ཀྱང་བྱེ་བྲག་དང་སྤྱི་གཉིས་ཀ་བཟུང་ངོ་། །དེ་ཙམ་དུ་མ་ཟད་དེ་དག་གི་འདོད་པར་ཡུལ་གཅིག་ལ་ཚད་མ་དུ་མ་འཛིན་ཅིང་ཡུལ་དུ་མ་ལ་ཚད་མ་རྣམས་ཀྱིས་རྟོགས་པར་བྱེད་པ་འདོད་དོ།།

ནང་པ་རྣམས་ཀྱིས་ནི་འདི་འདྲ་བའི་འདྲེས་མའི་ཕྱོགས་སུ་བཞེད་པ་མ་ཡིན་ཏེ། ཚད་མས་རང་གི་ངེས་པའི་གཞལ་བྱ་གཅིག་བཟུང་བ་དང་། དེ་བཞིན་དུ་གཞལ་བྱ་གཅིག་ཚད་མ་དུ་མས་འཛིན་པར་མི་ནུས་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེས་འདི་པས་ཚད་མ་དང་གཞལ་བྱ་འདྲེས་པར་འདོད་ན་གཞལ་བྱ་དང་ཚད་མའི་རྣམ་གཞག་སྒྲུབ་མི་ནུས་པར་འདོད་དོ། །དེས་ན་ནང་པ་རྣམས་ནི་ཚད་མའི་

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

གྲངས་ངེས་ཤིང་རྣམ་གཞག་སྣ་བ་ཡིན། དེ་ལས་གཞན་རིགས་པ་ཅན་པ་ལ་སོགས་པས་ནི་འདྲིས་པ་སླ་བར་རིགས་པར་བྱའོ།།

ཚད་མའི་ཡུལ།

ཇི་སྐད་བཤད་པ་ལྟར་རིགས་པ་ཅན་པ་དང་དཔྱོད་པ་སོགས་ཀྱིས་ནི་སྤྱི་དང་བྱེ་བྲག་གི་བདག་ཉིད་ཅན་གྱི་ཚིག་གི་དོན་མངོན་སུམ་དང་རྗེས་དཔག་གིས་བཟུང་བར་འདོད་ལ། ནང་པ་རྣམས་ཀྱིས་ནི་རང་མཚན་དང་སྤྱི་མཚན་དག་རིམ་པ་བཞིན་དུ་མངོན་སུམ་དང་རྗེས་དཔག་གིས་འཛིན་པར་འདོད་དོ། །རང་མཚན་ཞེས་པའི་རང་ནི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པ་དང་མཚན་ཉིད་ཞེས་པས་ནི་གནས་ལུགས་སམ་རང་གི་ངོ་བོ་སྟེ་དངོས་པོའི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་རང་གི་ངོ་བོའོ། །སྤྱི་མཚན་ཞེས་པས་ནི་ཐུན་མོང་བའམ་སྒྲོ་བཏགས་པ་དང་དེའི་རང་གི་ངོ་བོའམ་གནས་ལུགས་སོ། །ཡུལ་གྱི་རྣམ་པ་ནི་གཉིས་ཏེ། འདྲ་བ་དང་མི་འདྲ་བའོ། །རང་མཚན་ནི་དངོས་པོའི་གནས་ལུགས་མི་འདྲ་བའི་གནས་ལུགས་ཡིན་ཏེ། ཐམས་ཅད་དུ་ལྡོག་ཅིང་རང་གི་གནས་འབའ་ཞིག་ཏུ་ཟད་དོ།། བྱེ་བྲག་གཞན་ཐུན་མོང་བ་ཡིན་པས་སྤྱི་ནི་འདྲ་བ་ཡིན་ནོ། །དེའི་ཕྱིར་རང་མཚན་ནི་ནམ་དུ་ཡང་སྒྲའི་འཇུག་ཡུལ་མ་ཡིན་ལ། འོན་ཀྱང་སྤྱི་མཚན་ནི་སྒྲའི་ཡུལ་དུ་འཇུག་གོ། རང་མཚན་མདུན་ན་གནས་པ་དང་མི་གནས་པའི་བྱེ་བྲག་གིས་ཤེས་པའི་སྣང་ངོར་ཁྱད་པར་སྐྱེད་པར་བྱེད་ཀྱི། སྤྱི་མཚན་ནི་སྒྲོ་འདོགས་པའི་ཆ་ཡིན་པས་དེའི་ཕྱིར་དེའི་མདུན་ན་གནས་ཀྱང་རུང་མི་གནས་ཀྱང་རུང་ཤེས་པའི་སྣང་ངོར་ཁྱད་པར་སྐྱེད་པར་བྱེད་མི་ནུས་ཤིང་། དེ་ལ་བརྟེན་ནས་ཤེས་པ་གསལ་མི་གསལ་ཡང་འོང་བ་མ་ཡིན་ནོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

རང་སྡེ་མདོ་སྡེ་པའི་ལུགས་ལ་རང་མཚན་དོན་དམ་པར་ཡོད་པ་དང་སྤྱི་མཚན་ཀུན་རྫོབ་ཏུ་ཡོད་པ་སྔ་རྟོག་བརྟགས་ཡིན་པར་ཞལ་གྱིས་བཞེད་ལ། དེ་ཡང་རང་མཚན་དོན་དམ་པར་ཡོད་པའི་དོན་ནི་དོན་བྱེད་ནུས་པ་ལ་འཇོག་ཅིང་ཤེས་པ་ལ་རྣམ་པ་གཏོད་པར་བྱེད་དོ། །སྤྱི་མཚན་དོན་དམ་པར་དོན་བྱེད་མི་ནུས་ཏེ། སྒྲུབ་པའི་ཚུལ་གྱི་མིན་པར་ལྡོག་པའི་ཆ་ནས་རྟོག་བརྟགས་ཀྱིས་དངོས་པོ་ངེས་པར་བྱེད་པ་ཡིན་ནོ། །འདིར་དོགས་པ་འདི་ལྟར་སྐྱེ་སྟེ། གལ་ཏེ་སྤྱི་མཚན་དོན་བྱེད་མི་ནུས་པ་ཡིན་ན་དེ་ལྟར་ན་ཟླ་བ་གཉིས་སྣང་དང་དུང་དཀར་སེར་པོ་སྣང་བ་སོགས་འཁྲུལ་བའི་ཤེས་པ་ཡང་ཡོད་པས་ཅི་ཟླ་བ་གཉིས་སྣང་ལ་སོགས་པ་ལ་སྤྱི་མཚན་ཡོད་པར་འདོད་དམ་ཞེ་ན། ནང་པས་དེའི་ལན་དུ་དོན་བྱེད་ནུས་པ་དང་མི་ནུས་པ་ཉིད་ལ་བརྟེན་ནས་དངོས་པོའི་རང་མཚན་དང་སྤྱི་མཚན་གྱི་ཚུལ་དུ་དབྱེ་བ་བྱེད་ཀྱི། འཁྲུལ་པའི་ཡུལ་ལ་ནི་གང་ཆེ་དོན་གྱི་བློ་མེད་པའི་ཕྱིར་སྤྱི་མཚན་ཡོད་པའི་གོ་སྐབས་ཇི་ལྟར་ཡོད་དེ་མེད་དོ།།

གོང་དུ་ཅུང་ཟད་སྨོས་པ་བཞིན་དངོས་པོ་སོ་སོའི་གནས་ལུགས་ཐུན་མོང་དང་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་གཉིས་ཡོད་པ་མ་ཟད། དེ་དག་ཀྱང་རིམ་པ་བཞིན་དུ་མངོན་སུམ་དང་རྗེས་དཔག་རེ་རེ་ནས་བཟུང་བར་བཤད་པས། དེ་ལ་བརྟེན་པའི་དོགས་པ་འདི་ལྟར་འབྱུང་བར་འགྱུར་ཏེ། གང་ཆེ་དངོས་པོ་སོ་སོར་གནས་ལུགས་གཉིས་ཡོད་པར་གྱུར་ན་དེའི་ཆེ་ཚད་མ་རེ་རེ་ནས་དེ་དག་ཅིའི་ཕྱིར་མི་བཟུང་ཞེ་ན། གནས་སྐབས་འདི་ནི་ཆེས་གསལ་ཏེ། གཅིག་ནི་ཚད་མའི་གཟུང་བྱ་དང་གཅིག་ཤོས་ནི་ཞེན་པའི་གཟུང་བྱ་ཡིན་ཞིང་། ཞེན་པའི་གཟུང་བྱ་ནི་རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་དུ་ཐ་དད་པ་ཁོ་ན་ཡིན་ནོ། །གཟུང་བྱ་ནི་རྟག་ཏུ་རང་མཚན་དང་ཞེན་པའི་གཟུང་བྱ་ནི་སྤྱི་མཚན་ཡིན་ལ། མངོན་སུམ་གྱིས་གཟུང་བྱ་བུམ་པ་ཡིན་ཅིང་དེའི་རྗེས་ཐོགས་སུ་བློའི་རྟོག་པ་ཞིག་སྐྱེ་ལ། དེས་རང་ལས

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ཐ་དད་པའི་དངོས་པོ་ལས་ལྡོག་པར་བྱེད་དོ། །ལྡོག་པ་དེ་སྤྱི་མཚན་ནམ་དངོས་མེད་ཡིན་ཅིང་དེ་ལ་བརྟེན་ནས་ངེས་པ་སྐྱེ་སྟེ། འདི་བུམ་པའོ་ཞེས་ངེས་ཤེས་དྲང་ངོ་། །ལྡོག་པ་འདི་ལ་བརྟེན་ནས་དངོས་པོའི་ལྡོག་པར་བཞག་གི་དངོས་མེད་ལས་ནམ་ཡང་མི་ལྡོག་གོ། དེས་ན་སྤྱི་ནི་ལྡོག་པའི་རང་བཞིན་ཡིན་ཞིང་དངོས་མེད་ནི་མིན་ནོ། །དེ་ལྟ་ནའང་རང་མཚན་ལྟར་དོན་དམ་པར་ཡོད་པའི་དངོས་པོ་ཡང་མིན་ཅིང་ཚད་མས་གཟུང་བར་བྱ་མི་ནུས་སོ། །མངོན་སུམ་དང་མཚུངས་པར་རྗེས་དཔག་ལ་ཡང་གཟུང་བྱ་དང་ཞེན་པར་བྱ་བའི་ཡུལ་གཉིས་ཡོད། ཡིན་ནའང་མངོན་སུམ་ལས་འདིའི་ཡུལ་གཟུང་བ་ཉིད་ལ་མི་འདྲ་བ་ནི། མངོན་སུམ་གྱི་ལྟ་བུ་མངོན་འགྱུར་དང་དེ་ཡང་གསལ་བ་ཡིན་ལ། རྗེས་དཔག་གི་གཟུང་བྱ་རྟོག་བརྟགས་ཡིན་པའི་རྒྱུ་མཚན་གྱིས་ལྟ་བུ་ཉིད་ཀྱིས་རྟོག་བརྟགས་འབའ་ཞིག་ཏུ་ཟད་དོ། །ཕྱིས་ནི་གཞན་ལྡོག་ལས་ནི་ཁྱབ་པ་ཡིས་མི་མངོན་པའི་བསྒྲུབ་བྱ་ངེས་པར་བྱེད་པ་ཡིན་ནོ།།

མངོན་སུམ་དང་རྗེས་དཔག

མངོན་སུམ་གྱི་སྐབས་ནི་མངོན་འགྱུར་བའི་དོན་ཏེ་དོན་མངོན་དུ་བྱེད་པའོ།། རིགས་པ་ཅན་ལ་སོགས་པས་ནི་དབང་པོ་ལ་བརྟེན་པའི་ཤེས་པའི་དོན་ལ་མངོན་སུམ་གྱི་སྒྲོར་བར་བྱེད་པས་དེ་དག་གི་མངོན་སུམ་གྱི་མཚན་ཉིད་དབང་པོའི་དོན་ལ་ཡང་དག་པར་འཕྲད་པའི་ཤེས་པར་བཤད་དོ། །ནང་པས་དོན་མངོན་དུ་བྱེད་པ་མངོན་སུམ་གྱི་དོན་དུ་འཆད་པས་དབང་ཤེས་དང་དེ་ལས་གཞན་པའི་མངོན་སུམ་གྱི་རྣམ་གྲངས་རང་རིག་དང་ཡིད་དང་རྣལ་འབྱོར་རྣམས་མངོན་སུམ་གྱི་ཁོངས་སུ་གཏོགས་སོ། །རིགས་པ་ཅན་ཕྱི་རབས་ཀྱིས་ཀྱང་ཡིད་དང་རྣལ་འབྱོར་གྱི་ཤེས་པ་ཡང་མངོན་སུམ་གྱི་ཁོངས་སུ་ཁས་བླངས་དགོས་པར་བྱུང་ཡོད་ཀྱང་། རིགས་པ་ཅན་པའི་མངོན་སུམ་གྱི་མདོའི་ནང་དུ་

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

མ་བསྟན་པས་རྣམ་བཤད་བྱེད་པོ་དང་། འགྲེལ་བྱེད་པ་དང་། དེའི་དོན་འགྲེལ་བྱེད་པ་རྣམས་ཀྱིས་སྐབས་མང་པོར་དེའི་ཐད་འགྲེལ་པ་གཞན་དུ་བྱེད་དགོས་པ་བྱུང་ཡོད། དེས་ན་ནང་པས་མངོན་སུམ་བཞི་ཀ་བསྡུས་པའི་མངོན་སུམ་མཚན་ཉིད་དུ་རྟོག་པ་དང་བྲལ་ཞིང་མ་འཁྲུལ་བར་བཤད་ཅིང་། མངོན་སུམ་ཡིན་ན་རྟོག་པའི་རང་བཞིན་དང་བྲལ་བ་དང་། དེ་ཡང་དོན་བྱེད་ནུས་པའི་དངོས་པོར་ཇི་ལྟར་ཡང་ལོག་པའམ་འཁྲུལ་པ་མ་ཡིན་པ་དགོས་པ་ཡིན། རྟོག་པ་དང་བྲལ་བ་ཉིད་ནང་པའི་མངོན་སུམ་མཚན་ཉིད་ཀྱི་སྙིང་པོ་དེ་ཡིན། རྟོག་པ་ནི་རྗོད་བྱེད་ཀྱི་སྒྲས་བརྗོད་བྱའི་དོན་དང་འབྲེལ་བ་སྟེ་གལ་ཏེ་ཤེས་པ་གཅིག་ལ་བརྗོད་བྱའི་དངོས་པོའི་རྣམ་པ་དང་བཅས་པ་རྗོད་བྱེད་ཀྱི་སྒྲའི་རྣམ་པ་དང་འདྲེས་པར་གྱུར་པ་དེ་ལ་རྟོག་པའི་ཤེས་པ་ཞེས་བརྗོད་དོ། །མངོན་སུམ་གྱི་ཤེས་པ་ལ་ནི་འདི་འདྲའི་རྟོག་པ་དང་བྲལ་བ་ཡིན་ནོ། །དེས་ན་ནང་པའི་ལུགས་ལ་མངོན་སུམ་ནི་རྟོག་པ་དང་བྲལ་བ་ཁོ་ནའོ། །སྒྲ་ལས་བྱུང་བ་དང་ཕྱི་རོལ་མཛེས་པ་བ་དག་གིས་ནི་མངོན་སུམ་རྟོག་པ་དང་བཅས་པ་ཁོ་ན་འདོད་དོ།། རིགས་པ་ཅན་པ་དང་དཔྱོད་པ་བ་དག་གིས་ནི་རྟོག་པ་དང་བྲལ་བ་དང་རྟོག་པ་དང་བཅས་པ་གཉིས་ག་འདོད་ལ། ཐེར་ཟུག་སྨྲ་བ་རྣམས་ཀྱིས་དངོས་པོ་གང་ཞིག་གི་རྟོག་པ་དང་བཅས་པའི་ཤེས་པ་དེ་རྟོག་པ་དང་བྲལ་བ་ཡིན་པ་ཡང་འདོད་མོད། སྐད་ཅིག་པ་སྨྲ་བ་ནང་པ་རྣམས་ཀྱི་ལུགས་ལ་ནི་ནམ་ཡང་འདི་ལྟ་བུ་མི་སྲིད་པ་ཡིན་ནོ། །ནང་པ་རྣམས་ཀྱི་ལུགས་ལ་འདི་ལྟ་བུའི་ཤེས་པ་ལ་མངོན་སུམ་གྱི་རྗེས་ཀྱི་ཤེས་པའམ་བཅད་ཤེས་ཞེས་བརྗོད་ཅིང་མངོན་སུམ་གྱི་གནས་སུ་དངོས་པོ་ངེས་པ་ཡིན་མོད། དེ་ལྟ་ནའང་རིགས་པ་ཅན་པ་ལ་སོགས་པའི་རྟོག་པ་དང་བཅས་པའི་མངོན་སུམ་དང་རྣམ་པ་ཐ་དད་པ་ཡིན་ནོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

རྗེས་དཔག་གི་ཤེས་པ་ནི་རྟགས་སམ་གཏན་ཚིགས་ཀྱིས་གཟུང་ཞིང་བསྒྲུབ་བྱ་སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་འབྲེལ་བ་དྲན་པ་སྔོ་ཁྲུབ་པའི་རྗེས་སུ་འབྱུང་ངོ་། །དུ་ལྡན་གྱི་ལ་ལ་ཡོད་པ་གཟུང་ཞིང་བསྒྲུབ་བྱ་སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་འབྲེལ་བ་དྲན་པའི་རྗེས་སུ་དཔག་པར་གྱུར་པས་ན་རྗེས་དཔག་ཞེས་བརྗོད་དོ། །རྗེས་དཔག་ལ་དབྱེ་ན་གཉིས་ཏེ། རང་དོན་དང་གཞན་དོན་ནོ། །རང་དོན་རྗེས་དཔག་ནི་ཤེས་པའི་བདག་ཉིད་དང་གཞན་དོན་རྗེས་དཔག་ནི་སྒྲའི་བདག་ཉིད་དོ། །ནང་པའི་རྗེས་དཔག་གི་དབྱེ་བ་གཉིས་ལ་དཔེར་བྱས་ནས་ཕྱིས་རིགས་པ་ཅན་པའི་ནང་དུའང་དར་ཁྱབ་བྱུང་བར་བཤད་དོ། །དཔྱོད་པ་པས་ནི་རྗེས་དཔག་ཚད་མ་སྟོབས་ཞན་པ་དང་མངོན་སུམ་སྟོབས་ཆེ་བར་འདོད་པས་ནང་པ་ལས་གཞན་པའི་ལུགས་ཕལ་ཆེ་བ་ཐམས་ཅད་ལ་མངོན་སུམ་གྱི་འགལ་བའི་རྗེས་དཔག་གིས་དོན་ངེས་པར་མི་འདོད་དོ། །ནང་པས་ནི་མངོན་རྗེས་གཉིས་སྟོབས་མཚུངས་པ་བཞེད་པས་གཉིས་ཀས་མཚུངས་པའི་ཚུལ་གྱིས་དོན་དང་མེད་ན་མི་འབྱུང་བ་དང་དོན་ཐོབ་པར་བྱེད་ཅིང་། ནང་པའི་ལུགས་ལ་ཚད་མ་གཉིས་ཀྱི་ཡུལ་ཤིན་ཏུ་ཐ་དད་ཡིན་པའི་ཕྱིར། དེས་ན་རང་རང་གི་ཡུལ་ལ་གཉིས་ཀ་སྟོབས་ཆེ་བ་ཡིན་པ་ཆེས་གསལ་ལོ། །རྗེས་དཔག་ལ་གཏན་ཚིགས་དང་ཁྱབ་པ་ཤེས་པ་ཐམས་ཅད་དུ་གཙོ་བ་ཡིན་ནོ།། དེ་ལ་གཏན་ཚིགས་ནི་རྣམ་པ་གསུམ་སྟེ། རང་བཞིན་དང་། འབྲས་བུ་དང་། མི་དམིགས་པའོ། །འདི་དག་ལ་རང་བཞིན་དང་འབྲས་བུའི་གཏན་ཚིགས་ནི་སྒྲུབ་པའི་བདག་ཉིད་དམ། སྒྲུབ་པའི་གཏན་ཚིགས་དང་། མི་དམིགས་པ་ནི་དགག་པའི་གཏན་ཚིགས་སོ། །རིགས་པ་ཅན་པས་ནི་མཚུངས་པ་མེད་པ་ནི་ཚིག་དོན་དུ་འདོད་ཅིང་། དེ་བཞིན་དུ་དེ་གཟུང་བའི་ཕྱིར་ཁྱད་གཞི་ཁྱད་ཆོས་ཡོད་པ་ཡང་དག་པར་འཕྲད་པ་ཁས་བླངས་ནས་དེ་མངོན་སུམ་དུ་འདོད་ལ། དཔྱོད་པ་བ་རྣམས་ཀྱིས་ནི་མཚུངས་པ་མེད་པ་ཤེས་པའི་ཕྱིར་དུ

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

མི་དམིགས་པ་ཚད་མ་ཕུང་གསུམ་པ་ཁས་བླངས་པས་ནང་པ་དང་མི་མཐུན་ནོ།། ནང་པས་མེད་པ་ཡོད་པར་ཁས་ལེན་པ་ནི་གྲུབ་མཐའ་སྨྲ་བ་མིན་པར་བཞེད་ཅིང་། མེད་པ་རྟོགས་པའི་ངེས་པ་འབའ་ཞིག་ནི་མི་དམིགས་པའི་རྟགས་ལས་རྗེས་སུ་དཔག་པར་བྱེད་དོ།།

འདིར་རྗེས་དཔག་གི་དོན་དུ་གཏན་ཚིགས་གསུམ་ཉིད་ཅིའི་ཕྱིར་ཁས་བླངས་ཤེ་ན། དེ་ལ་ནང་པའི་རིགས་པ་སྨྲ་བ་དག་གིས་རང་བཞིན་དང་འབྲེལ་བ་ཉིད་ཀྱི་ཁྱབ་པ་ངེས་པ་སྟོན་པར་བྱེད་དེ། དེ་དག་གི་བཞེད་པ་ལ་སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱིས་བསྒྲུབ་བྱ་དེ་སྲིད་དུ་ངེས་པར་བྱེད་ནུས་པ་ཡིན་ཏེ། གང་ཚེ་གཉིས་ཀ་དང་ལྡན་དུ་རང་བཞིན་འབྲེལ་བ་ཉིད་དམ། ཡང་ན་འབྲེལ་བའི་རང་བཞིན་ཡོད་པར་གྱུར་པའོ། །གཏན་ཚིགས་བསྒྲུབ་བྱ་དང་ལྡན་དུ་རང་བཞིན་དང་འབྲེལ་བའི་གནས་སྐབས་གཉིས་ཡོད་པར་འགྱུར་ཏེ། བདག་གཅིག་འབྲེལ་བའམ་དེ་བྱུང་གི་འབྲེལ་བའོ། །བསྒྲུབ་བྱའི་རང་བཞིན་ཉིད་གཏན་ཚིགས་ཀྱི་ངོ་བོ་སྟེ་གཉིས་ཀ་ཐ་མི་དད་ཅིང་བདག་ཉིད་གཅིག་པ་འགྱུར་བའམ། ཡང་ན་བསྒྲུབ་བྱ་ལས་གཏན་ཚིགས་ཀྱི་དེ་ལས་བྱུང་བར་འགྱུར་རོ། །འདིར་དོགས་པའི་གནས་ཤིག་ཡོད་དེ། གལ་ཏེ་སྒྲུབ་བྱེད་བསྒྲུབ་བྱའི་རང་བཞིན་ཉིད་དུ་འགྱུར་བ་ཡིན་ན་དེ་ནི་བསྒྲུབ་བྱའི་ཕྱོགས་གཅིག་ཉིད་དུ་འགྱུར་པས་དེའི་ཚེ་སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱིས་བསྒྲུབ་བྱ་གྲུབ་པའི་དོན་ཅི་ཞིག་ཡིན་ཞེ་ན། དེའི་ལན་དུ་ནང་པས་འདི་སྐད་ཅེས་སྨྲ་སྟེ་བདག་ཉིད་གཅིག་པའི་གནས་སུ་དོན་དམ་པའི་ཚུལ་གྱི་བསྒྲུབ་བྱ་སྒྲུབ་བྱེད་དང་ཐ་མི་དད་པར་གནས་པ་ཡིན་མོད། འོན་ཀྱང་དེ་དག་ལ་རྟོག་པས་བྱས་པའི་དབྱེ་བ་ཡང་ཡོད་པར་འདོད་ལ། དེ་ལ་བརྟེན་ནས་བསྒྲུབ་བྱ་སྒྲུབ་བྱེད་དག་ལ་ཐ་དད་པར་སྣང་བའི་རྟོགས་བྱ་རྟོགས་བྱེད་ཡོད་པར་འགྱུར་རོ། །རྣམ་པ་དེ་ལྟ་བུས་ངེས་པ་བརྟན་པོ་ཡོད་པའི་ཚུལ་ལ་ལྟོས་ཏེ་ཐ་དད་ན་ཡང་དངོས་སུ་ནི་ཐ་

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

མི་དད་པར་འདོད་ལ། དེ་ལས་བྱུང་བ་ནི་དངོས་པོ་ཐ་དད་པ་གཉིས་ཀྱི་དབང་དུ་བྱས་པར་འདོད་དོ། །དེ་ལྟར་གལ་ཏེ་གདན་ཚིགས་བསྒྲུབ་བྱ་ལས་བྱུང་བ་ཡིན་ན་ཡང་བསྒྲུབ་བྱ་སྒྲུབ་བྱེད་དག་ལ་རང་བཞིན་འབྲེལ་བ་དང་གནོད་པ་མེད་པའི་ཚུལ་གྱིས་འཇུག་པ་དང་། དེ་བཞིན་དུ་བདག་ཉིད་གཅིག་པ་དང་དེ་ལས་བྱུང་བ་ལ་བརྟེན་ནས་མེད་ན་མི་འབྱུང་བའི་ཁྱབ་པ་གྲུབ་བོ། །ནང་པ་རྣམས་མེད་ན་མི་འབྱུང་བ་དང་མི་འཁྲུལ་བའི་མཚན་ཉིད་ལ་བརྟེན་ནས་གདན་ཚིགས་ལ་སྒྲུབ་པ་གཉིས་དང་དགག་པ་གཅིག་ཁས་ལེན་པ་ཡིན་ནོ།།

ཚད་མའི་མཚན་ཉིད།

མངོན་རྗེས་གཉིས་ཀ་ཁྱབ་པའི་ཚད་མའི་མཚན་ཉིད་ནི། དོན་དང་མཚུངས་པ་སྟེ་དོན་དང་ལྡན་དུ་ཤེས་པ་འདྲ་བར་གྱུར་པ་དེ་ནི་ཚད་མའོ།། འདིས་ནི་འདི་སྐད་ཅེས་སྟོན་པར་འགྱུར་ཏེ། ཡུལ་གང་ལས་ཤེས་པ་སྐྱེས་པ་དེ་ནི་ཡུལ་དེ་དང་འདྲ་བར་གྱུར་པ་ཡིན་ནོ། །དེ་ལྟ་ན་མངོན་སུམ་གྱི་ཤེས་པའི་དོན་ནི་ཡུལ་གྱི་རྣམ་པ་མཚུངས་པའི་ཤེས་པ་སྐྱེ་བའོ། །གང་ཚེ་མངོན་སུམ་ལས་སྔོན་པོ་དང་མཚུངས་པའི་མྱོང་བ་འགྱུར་བ་ན་དེ་ཚེ་འདི་སྔོན་པོའོ་ཞེས་པའི་ཤེས་པ་རྣམ་པར་བཞག་པར་གྱུར་རོ། །རྗེས་དཔག་གི་ཤེས་པ་ཡང་སྔོན་པོའི་རྣམ་པ་སྐྱེས་ནས་སྔོན་པོ་རྟོགས་པ་ངེས་པ་ཡིན་ལ། མཚུངས་པའི་མཚན་ཉིད་ཅན་གྱི་ཚད་མ་འདི་ལས་བློ་ཉིད་ཚད་མ་ཡིན་གྱི། ཇི་ལྟར་རིགས་པ་ཅན་པ་ལ་སོགས་པའི་འདོད་པའི་དབང་པོ་ལ་སོགས་པ་ཚད་མ་མ་ཡིན་པ་འདི་གྲུབ་པ་ཡིན་ནོ། །ནང་པས་སྣང་དང་དོར་བྱའི་དངོས་པོའི་སྒྲུབ་བྱེད་མེད་ན་མི་རུང་བ་ནི་ཤེས་པ་ཡིན་པས་དེ་ཉིད་ཚད་མ་ཡིན་པར་འདོད་དེ། དབང་པོ་ཡོད་ཀྱང་ཡུལ་དེ་འཛིན་པའི་བློ་མེད་ན་འཇུག་པར་མེད་པའི་ཕྱིར། ཡུལ་དང་དབང་

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

པོ་སོ་སོའི་ཤེས་པ་ཐ་དད་ཡིན་ཅིང་། དེ་ལྟ་ནའང་ཡུལ་མཚུངས་པ་མེད་པས་ནི་ཁྱད་པར་བའི་ཤེས་པ་ངེས་པར་སྟོན་མི་ནུས་པའི་ཕྱིར་རོ།།

ཚད་འབྲས།

གོང་དུ་སྨོས་པ་བཞིན་དོན་འདྲ་བའི་རྒྱུ་མཚན་གྱིས་ཤེས་པ་གང་ཞིག་ཚད་མ་འཛོག་ལ། དོན་མཚུངས་པ་ཉིད་ཀྱིས་དེ་ཉིད་མི་སླུ་བ་ཉིད་ཀྱང་བཞག་གོ། གང་ཆེ་འདྲ་བའི་བློ་ཚད་མའི་རྒྱུ་ཡིན་ན་དེ་ལས་ཐ་དད་པའི་འབྲས་བུ་ཅི་ཡིན་ཞེ་ན། དེ་ལ་རིགས་པ་ཅན་པ་སོགས་པའི་གྲུབ་མཐའ་སྨྲ་བ་དག་གིས་ཚད་མ་དང་། ཚད་མའི་འབྲས་བུ་དག་ཐ་དད་པ་འདོད་དེ། འབྲས་བུ་རྒྱུ་ལས་བསྐྱེད་བྱ་ཡིན་པས་དེ་རྒྱུ་ལས་ཐ་དད་པ་ཡིན་དགོས་པར་བཤད་ཅིང་། དེ་དག་གིས་རྒྱུ་དང་། བྱ་བ་དང་། འབྲས་བུ་གསུམ་རིམ་ཅན་དང་ཐ་དད་དུ་འདོད་པ་ཡིན་ནོ། །དེ་དག་གི་ལྟར་ན་ནུམ་པ་ཐོ་བས་བཅོམ་པའི་ཚེ་ཐོ་བ་དང་། དེའི་བྱ་བ་དང་། དེའི་འབྲས་བུ་གཉིས་སུ་གྱུར་པ་ཀུན་ཐ་དད་པར་འདོད། ནང་པས་ཐོ་བ་དང་དེས་བཅོམ་པ་རྒྱུ་འབྲས་ཁྱད་པར་བར་བཤད་ལ། འོན་ཀྱང་ཚད་མ་དང་ཚད་མའི་འབྲས་བུ་ནི་ཤེས་པས་བསྡུས་ཤིང་། བློ་ལ་རྒྱུ་འབྲས་ཀྱི་གནས་སུ་རྣམ་པར་གཞག་བྱ་དང་འཇོག་བྱེད་ཀྱི་ཚུལ་དུ་ཁས་ལེན་དགོས་སོ། །རྣམ་པར་གཞག་བྱ་དང་འཇོག་བྱེད་ཀྱི་དོན་ནི་མ་ཤེས་པར་ཡང་སྤྱོད་ཡུལ་དུ་མི་འགྱུར་རོ། །རྣམ་པར་འཇོག་བྱེད་ཀྱི་རྒྱུ་ནི་རྟོན་པོ་དང་འདྲ་བ་ཡིན་ལ། རྣམ་པར་གཞག་བྱ་ནི་རྟོན་པོ་ཡང་དག་པར་རིག་པའོ། །རྟོན་པོ་འདྲ་བ་སྐྱོང་ནས་ཤེས་པས་རྟོན་པོ་འཛིན་པ་ཡིན་པས། དེས་ན་སྐྱོང་ཟིན་པའི་རྟོན་པོ་འདྲ་བ་ནི་རྣམ་པ་འཇོག་བྱེད་དང་། དེས་རྟོན་པོ་ཡང་དག་པར་རིག་པའི་ཚུལ་གྱི་ཤེས་པ་གང་རྣམ་པར་འཇོག་པར་བྱེད་པ་དེ་ནི་རྣམ་པར་གཞག་བྱའོ། །དེས་ན་ཤེས་པ་གཅིག་ཉིད་ཀྱི་ཚུལ་གཅིག་རྣམ་པར་འཇོག་བྱེད་དང་གཅིག་ཤོས་ནི་རྣམ་པར་

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

གཞག་བྱ་ཡིན་པས་འགལ་བ་མེད་དོ། །ཅི་སྟེ་ཏེ་སྒྲའི་བརྡ་ལ་བརྟེན་ནས་བཤད་ན་ནི། འདྲ་བ་དང་མི་འདྲ་བ་རྣམས་ལས་ལྡོག་ནས་ཤེས་པ་རྣམ་པར་འཇོག་བྱེད་དང་སྟོན་པོ་མིན་པ་རྟོགས་པ་ལས་ལྡོག་ནས་སྟོན་པོ་རྟོགས་པ་རྣམ་པར་གཞག་བྱར་འགྱུར་རོ།།

ཚད་མའི་མཚན་འདི་ནི་ཕྱི་དོན་སྨྲ་བ་དང་རྣམ་པར་རིག་པ་སྨྲ་བ་དག་ལ་ཐུན་མོང་གི་ཚུལ་དུ་འཇུག་པར་འགྱུར་བ་ཡིན། ཕྱི་དོན་སྨྲ་བའི་ལུགས་ལ་ཕྱི་རོལ་གྱི་གཟུང་བའི་རྣམ་པ་ཉིད་འདྲ་བ་ཡིན་ཏེ། དེ་རང་གི་ཤེས་པར་དོན་ཤེས་པའི་རྗེས་སུ་འཐྲང་བ་ཡིན་ནོ། །དེའི་ཕྱིར་དེ་དོན་ལ་མི་སླུ་བ་ཡིན་པའི་རྒྱུ་མཚན་གྱིས་ཚད་མ་འགྱུར་ལ། ཕྱིའི་དོན་ནི་གཞལ་བྱའོ། །རྣམ་རིག་པས་ལྟར་ན་དེ་ད་དུང་གསལ་བ་འགྱུར་ཏེ། གང་ལགས་ཤེ་ན། འདིར་ནི་གཟུང་བྱའི་རྣམ་པ་ཉིད་ཤེས་པའི་ཡོངས་སུ་གཅོད་པ་ཡིན་ལ། རྒྱུ་མཚན་དེ་ལས་གཞན་ལས་ལྡོག་ཏེ་དངོས་པོ་ཁྱད་པར་བ་ཡོངས་སུ་གཅོད་པར་བྱེད་ཅིང་། ཡོངས་སུ་གཅོད་པ་ཉིད་ཤེས་པའི་འབྲས་བུའི་ཚུལ་གྱི་རང་རིག་པའོ། །དེ་ལྟར་གང་ཆེ་ཡོངས་སུ་གཅོད་པ་ཉིད་ལས་རང་རིག་པར་རྣམ་པར་འཇོག་པར་འགྱུར་ན་ནི་དེ་ཆེ་དེ་ངེས་པར་དུ་འབྲས་བུར་གྱུར་པའི་རང་རིག་པའི་སྒྲུབ་བྱེད་དང་ཚད་མ་འཇོག་དགོས་པ་ཡིན་ནོ།།

དེ་ལྟར་ནང་པའི་རྟོག་གེའི་རིགས་པའི་རྒྱས་རིམ་ཞིག་འདིར་གླེང་བར་བྱ་བའི་ཚུལ་དུ་བཀོད་པ་ནི་ཕྱི་རོལ་པའི་ལྟ་གྲུབ་གཞན་དང་མཉམ་དུ་ནང་པའི་རྟོག་གེའི་རིགས་པའི་གནས་ཙམ་ཞིག་རྟོགས་པ་བདེ་བའི་ཕྱིར་དང་ལྟ་གྲུབ་དེ་དག་ནང་ཕན་ཚུན་ཁྱད་པར་རགས་པ་རྣམས་རྣམ་དཔྱོད་ཅན་ལ་སློས་ཙམ་གྱི་ཆེམ་པ་དག་ལ་དམིགས་ཀྱིས་བཀར་བ་ཡིན་ནོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

གཞུང་འདིའི་མཛད་པ་པོ། ཐར་འབྱུང་སྒྲས་པའི་ཞབས།

གཞུང་འདིའི་མཛད་པ་པོ་ནི་ལོ་ཙྪ་བ་ཆེན་པོ་དཔང་དགེ་སློང་དཔལ་ལྡན་བློ་གྲོས་བརྟན་པས་རྟོག་གེའི་སྐད་ཀྱི་བསྒྱུར་བྱང་དུ་བཀོད་པ་ལྟར་ཛ་ག་ཏྟལའི་གཙུག་ལག་ཁང་ཆེན་པོའི་མཁས་པ་ཆེན་པོ་དགེ་སློང་ཐར་པའི་འབྱུང་གནས་སྦས་པ་ཡིན། འོན་ཀྱང་སློབ་དཔོན་གྱི་རྣམ་ཐར་ནི་ཆོས་འབྱུང་དེབ་ཐེར་སོགས་གང་དུ་ཞལ་གསལ་ཁ་མེད་པས་སྣ་བ་སྐྱུང་པ་ལས་འོས་མེད། སློབ་དཔོན་བྱོན་པའི་དུས་ཚོད་ལ་ཅུང་ཟད་དཔྱད་ན། དེ་ཡང་ཛགཏྟལའི་གཙུག་ལག་ཁང་ཆེན་པོ་ནི་ཡུལ་བདུན་རྒྱུད་ཀྱི་སྐབས་ལྷ་རིཀྵི་པར་བཞེངས་པ་ཞིག་སྟེ། དིང་སང་ཛྷཱཛ་ཤཱཧྲི་དང་། བོགར྄་དང་། བརྒལའི་མལད྄་དང་། དེ་བཞིན་དུ་བྱང་བརྒྱུད་ཀྱི་སའི་ཆ་མང་པོ་འདུས་པ་བཤད། དེ་ལྟར་བྱུང་བའི་རིག་པ་སྨྲ་བ་ཏ་ར་པྲསྣད་ཤཱསྟྲི་དང་། པཎྜིཏ་རཱཧུལ་སཾཀྲྀཏྱཱཡནས་གཙུག་ལག་ཁང་འདི་བཞེངས་མཁན་རྒྱལ་པོ་རཱམ་པཱལ་ལ་བཤད་པ་དང་། དེ་མཚུངས་འཕགས་པ་དམ་པའི་ཆོས་དྲན་པ་ཉི་ར་བཞག་གི་བསྒྱུར་བྱང་དུ་ཡང་སློབ་དཔོན་རིག་པའི་འབྱུང་གནས་དང་། ཤཱཀྱཱཀར་གུཔྟ་དང་། ཨཱསྐ་ཡཱཀར་གུཔྟ་དང་། རྒྱལ་པོ་རཱམ་པཱལ་དང་དུས་མཉམ་པར་བཤད་ཡོད། འོན་ཀྱང་དུས་མཉམ་པ་ཙམ་ལས་གཙུག་ལག་བཞེངས་པོར་བསྒྲུབ་མི་ནུས་པས་མཁས་པ་རྣམས་བཞེད་པ་མི་མཐུན་ནོ།། དེས་ན་དེ་ལྟར་བྱུང་བའི་མཁས་པ་པེནར་ཛྷི་དང་མཛུམ་དར་སོགས་ཀྱི་རཱམ་པཱལས་བཞེངས་པ་མི་འདོད། ཡུལ་བདུན་བརྒྱུད་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་བཅུ་བཞི་པ་རྒྱལ་པོ་རཱམ་པཱལའི་དུས་ནི་ཕྱི་ལོ་ ༡༡༠༠ ཡས་མས་ཡིན། དེས་ན་ཕྱིའི་ལོ་ཚིགས་ཀྱི་བཤད་པ་ཆ་ལག་མ་ཚང་བས་སློབ་དཔོན་གྱི་ལོ་ཚིགས་གཏན་མི་འཁེལ་ཡང་། རྟོག་གེའི་གཞུང་ནང་དྲངས་པའི་མཁས་པ་གཞན་གྱི་ལུང་རྣམས་དང་། དེ་དང་མཉམ་དུ་ཕྱི་རོལ་པའི་མཁས་པས་སློབ་དཔོན་གྱི་གཞུང་དྲངས་ཏེ་དགག་བཞག

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

མཛད་པ་ལ་གུང་བསྒྲིག་ན་སློབ་དཔོན་འདི་སློབ་དཔོན་རིན་རིན་ཆེན་འབྱུང་གནས་དང་། དཔལ་ཡེ་ཤེས་བཤེས་གཉེན་ཞབས་དང་། རིན་ཆེན་གྲགས་པ་རྣམས་དང་། རྒྱལ་བ་པའི་སློབ་དཔོན་མལླིསེནཱ་ཡི་དབར་བྱུང་བར་མངོན། དེ་ལྟར་ཡང་ཕྱི་ལོ་ ༡༣༩༣ ལོར་སློབ་དཔོན་མལླིསེནཱས་ཡོད་པར་སྨྲ་བའི་སྐྱེ་མ་ཞིས་བརྩམས་པའི་ནང་། སློབ་དཔོན་གྱི་མཚན་ཐེངས་གཉིས་སློས་ཏེ་ལུང་འདྲེན་བྱས་པ་སྣང་ཞིང་། དེ་བཞིན་གོང་དུ་སློས་པའི་ནང་པའི་པཎྜིཏ་རྣམས་ཀྱི་གསུང་མང་པོར་སློབ་དཔོན་གྱི་གཞུང་དུ་དྲངས་པ་མ་ཟད། སློབ་དཔོན་དེ་ཐམས་ཅད་ཀྱང་སློབ་དཔོན་ཆེན་པོ་དཔལ་མར་མེ་མཛད་ཡེ་ཤེས་ཏེ་ཇོ་བོ་ཨ་ཏི་ཤ་དང་ཐུགས་འདྲིས་ཆེ་བར་མངོན། ཇོ་བོ་རྗེ་དཔལ་ལྡན་ཨ་ཏི་ཤ་ནི་ཕྱི་ལོ་ ༡༠༤༠ ལོར་བོད་ཀྱི་ལྷ་བཙན་པོ་ལྷ་བླ་མ་ཁུ་དབོན་གྱིས་སྐུ་རིང་ལ་བོད་ཡུལ་དུ་གདན་དྲངས་པས། དེས་ན་སློབ་དཔོན་གྱི་ལོ་ཚིགས་ནི་ཕྱི་ལོ་ ༡༠༥༠།༡༣༠༣ ཡས་མས་ཡིན་པར་གྲུབ། སློབ་དཔོན་རིན་ཆེན་འབྱུང་གནས་དང་། དཔལ་ཡེ་ཤེས་བཤེན་གཉེན་གཉིས་ཀ་ལྷ་གཅིག་དཱིཔཾཀརའི་བླ་མ་བརྒྱ་ཕྲག་བསྟེན་པའི་ནང་ཚན་ཡིན། འོན་ཀྱང་སློབ་དཔོན་རིན་ཆེན་གྲགས་པ་ནི་དཔལ་ཡེ་ཤེས་བཤེན་གཉེན་གྱི་སློབ་མ་ཡིན་ཅིང་གཞན་རྣམས་ལས་སྐུ་ན་གཞོན་པར་སྣང་ངོ་།། སློབ་དཔོན་རིན་ཆེན་འབྱུང་གནས་ནི་དཔལ་ནཱལནྡྲའི་མཁས་པ་སྒོ་དྲུག་གི་ནང་ནས་བྱང་སྒོ་སྲུང་བ་པོ་ཡིན་ཅིང་གྲུབ་ཐོབ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་ནས་ཤཱནྟི་པ་ཞུ་བ་དེ་ཡིན་ནོ། །དེ་ཙམ་དུ་མ་ཟད་སློབ་དཔོན་སོ་སོའི་མཚན་ཟུར་དུ་རཏྣཱཀར་དང་། བིདྱཱཀར་དང་། མོཀྵཱཀར་སྟེ་འབྱུང་གནས་ཞེས་མངོན་པས་མཁན་པོ་ཡང་གཅིག་མིན་ནམ་སྙམ་པའི་འཕྲུང་མོ་ཞུག

སློབ་དཔོན་ཐར་པའི་འབྱུང་གནས་སྦས་པ་ཞབས་ཀྱིས་མཛད་པའི་རྟོག་གེའི་སྐད་ཞེས་བྱ་བ་འདི་ནི་རྩོམ་པ་དམ་བཅར་གསལ་བ་ལྟར་ལས་དང་པོ་བ་

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

རྣམས་ལ་ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པའི་གཞུང་མཉན་པའི་ཕྱིར་དུ་བརྩམས་པར་གསལ་ཏེ། དེ་སྐད་དུ།

བྱིས་པ་ཡིད་གཞུངས་ཆུང་བ་རྣམས་།།
ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པའི་ལུགས་མཉན་ཕྱིར།།
ཞེས་སོ།།

དེ་ཡང་རྟོག་གེའི་སྐད་ཅེས་པའི་ཚད་མའི་གཞུང་མི་འདྲ་གཞན་གཉིས་ཀྱང་སྣང་སྟེ། རིགས་པ་ཅན་པའི་ལུགས་ཀྱི་སློབ་དཔོན་ཀེ་ཤ་མི་ཤྲ་ས་བྱས་པའི་རྟོག་གེའི་སྐད་དང་། རྒྱལ་བ་པའི་རྗེས་འབྲང་ཡ་ཤོ་བི་ཛ་ཡ་ས་སྐེ་གྲགས་པ་རྣམ་རྒྱལ་གྱིས་བརྩམས་པའི་རྟོག་གེའི་སྐད་གཉིས་སོ། །འོན་ཀྱང་སློབ་དཔོན་གྱི་གཞུང་འདི་ནི་ཕྱི་མ་གཉིས་ལས་ཀྱང་སྔ་བར་གྲུབ། དེ་ཡང་སྔ་མས་ནི་རིགས་པ་ཅན་པའི་ཚད་མའི་རྣམ་གཞག་སྟོན་པ་དང་ཕྱི་མས་ནི་གཅེར་བུའི་ཚད་མའི་ལུགས་སྟོན་ཏོ། །རྒྱ་གར་འཕགས་པའི་ཡུལ་དུ་འཆད་ཉན་དར་བའི་རིམ་པའི་ནང་རིག་པའི་གནས་སྤྱི་དང་། གཞུང་གང་འདྲ་ཞིག་ལ་བལྟས་པའི་ཚེ་བསྡུས་གཞུང་མང་དག་ཅིག་ཡིད་གཞུངས་པའི་ཕྱི་རབས་རྣམས་ཀྱི་དོན་དུ་བརྩམས་སྣང་ཞིང་། དེ་སྐད་དུ་ཆོས་མངོན་མཛོད་དང་། ཆོས་མངོན་བསྡུ་བ་སོགས་དང་། དེ་བཞིན་དུ་གསོ་དཔྱད་བསྡུས་པ་དང་། ཚད་མའི་བསྡུས་དོན་སོགས་བརྩམས་པའི་སྲོལ་དར་བ་རྣམས་ཀྱི་སྲོལ་གཏོད་པ་པོ་ཕལ་ཆེ་བ་ནི་ནང་པའི་པཎྜིཏ་གཞན་འདྲིང་མི་འཇོག་པ་ཤ་སྟག་ཏུ་སྣང་བས་འདིར་ཡང་དེའི་རྒྱ་ལས་མ་འདས་སོ།།

དེ་ཡང་ནང་པའི་ཚད་མའི་རྣམ་གཞག་སྟོན་པའི་མཚན་སྙན་གྱི་བ་དན་ས་གསུམ་ན་མངོན་པར་འཕགས་པའི་སློབ་དཔོན་ནི་དཔལ་ཕྱོགས་ཀྱི་གླང་པོ་དང་།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ཚོས་ཀྱི་གྲགས་པ་དང་། ཤེས་རབ་འབྱུང་གནས་སྦས་པ་དང་། དཔལ་ཡེ་ཤེས་བཤེས་གཉེན་རྣམས་ཡིན་ལ། དེ་དག་གིས་མངོན་སུམ་དང་། རང་དོན་རྗེས་དཔག་དང་། གཞན་དོན་རྗེས་དཔག་གིས་རབ་ཏུ་ཕྱེས་ཏེ་ཚད་མའི་གཞུང་གི་རྣམ་གཞག་སྟོན་པར་མཛད་དོ། །རྟོག་གེའི་སྐད་འདི་ནི་གང་ཟག་དམ་པ་རྣམས་ཀྱི་བཀའ་དྲིན་ལ་བརྟེན་ནས་ནང་དང་ཕྱིའི་གཞུང་ལུགས་དུ་མ་རྣམས་ལ་བློའི་སྣང་བ་ཆེར་རྒྱས་པ་སྒྲ་བསྒྱུར་གྱི་ལོ་ཙཱ་བ་དཔང་དགེ་སློང་དཔལ་ལྡན་བློ་གྲོས་བརྟན་པས་པཎྜིཏ་ལ་མ་བལྟོས་པར་རང་ཉིད་ཀྱིས་བསྒྱུར་ཅིང་ཞུས་ཏེ་གཏན་ལ་ཕབ་པའོ།།

རྟོག་གེའི་གཞུང་འདི་ཉིད་ནི་ནང་པའི་སློབ་དཔོན་གྱིས་བརྩམས་པར་མཛད་པའི་མཐུག་བསྡུའི་གཞུང་ཞིག་ཡིན་པ་ངོས་འཛིན་བྱས་ཚོག་པ་ཡིན། དེ་ནས་བཟུང་ནང་པའི་ཚད་མ་རིག་པའི་གཞུང་རྩོམ་པར་མཛད་པའི་སློབ་དཔོན་མ་བྱུང་བར་མ་ཟད། ཕྱི་རོལ་པའི་ཕྱིས་ཀྱི་སློབ་དཔོན་མང་དག་ཅིག་གི་འདོད་པ་རང་གི་གཞུང་དུ་དགག་པ་མཛད་ཡོད། རྟོག་གེའི་གཞུང་འདི་ནི་ལྷག་པར་ཚད་མ་རིག་པའི་རྣམ་གཞག་ཆ་ཚང་བའི་གནད་བསྡུས་ཤིང་གཞན་ལུགས་ཀྱི་དགག་བཞག་གི་སྒྲོས་པ་དང་བཅས་པ་གཙོ་བོར་དཔལ་ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པའི་ཚད་མ་སྡེ་བདུན་ལ་ཁུངས་གཏུགས་པ་མ་ཟད། ཤེར་འབྱུང་སྦས་པའི་ཚད་མ་རྒྱན་དང་། ཞི་བ་འཚོའི་གསུང་ལ་ཁུངས་བཙོལ་བའི་ནང་པའི་ཚད་མ་རིག་པའི་རྣམ་གཞག་ཆ་ཚང་བར་སྟོན་པའི་བསྡུས་དོན་གནད་ཆེ་བ་ཞིག་ཀྱང་ཡིན།

དེར་མ་ཟད་ཐར་པའི་འབྱུང་གནས་སྦས་པ་དང་དུས་མཚུངས་པའི་ནང་པའི་ཚད་མའི་སློབ་དཔོན་ཆེན་པོ་དཔལ་ཡེ་ཤེས་བཤེས་གཉེན་ཞབས་ཀྱི་གསུང་ཡང་ཁུངས་དྲངས་པ་མ་ཟད། རྟོག་གེའི་གཞུང་དུ་གཞན་སེལ་དང་དབང་ཕྱུག་འགོག་པའི་སྐབས་མང་པོར་རིན་ཆེན་གྲགས་པའི་ཚིག་འགྲོས་ཇི་མ་ཇི་

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

བཞིན་ཡོད་པས་དཔལ་རིན་ཆེན་གྲགས་པའི་བཤད་སྦྱར་གྱི་གཞུང་ལ་ཡང་ཁུངས་བཙོལ་བ་མཆོན་ནུས་པ་ཡིན། འོན་ཀྱང་དཔལ་ཡེ་ཤེས་བཤེས་གཉེན་ཡབ་སྲས་ཀྱི་བཤད་སྦྱར་གྱི་གཞུང་ཕལ་མོ་ཆེ་བོད་དུ་མ་འགྱུར་མོད། དཔལ་ཡེ་ཤེས་བཤེས་ཞབས་ཀྱི་རྒྱུ་དང་འབྲས་བུའི་ངོ་བོ་གྲུབ་པ་ཞེས་བྱ་བ་[3]རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཀུ་མཱ་ར་ཀ་ལ་ཤ་དང་ལོ་ཙཱ་བ་ཤཱཀྱ་འོད་ཀྱི་འགྱུར་བསྟན་འགྱུར་དུ་བཞུགས། ལེགས་སྦྱར་གྱི་མ་དཔེ་ནི་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༣༥ ནས་ལོ་བཞི་རིང་བོད་ནང་དུ་རྒྱ་གཞུང་གི་མ་དཔེ་འཚོལ་སྐྱབ་ཏུ་ཕེབས་པའི་དུས་ཕྱིས་ཀྱི་པཎྜིཏ་རཱ་ཧུལ་སཱྃཀྲྀཏྱཱཡན་ནས་ཞྭ་སྒྲིང་དང་། ས་སྐྱ་དང་། ངོར་དགོན་སོགས་ནས་དཔེ་ཚན་དྲིལ་སྒྲུབ་ཉེར་གཉིས་ཙམ་གདན་དྲངས་པ་རྣམས་སྐྱ་ནར་བུའི་གྲོང་གི་ཉམས་ཞིབ་ཁང་ནས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༩ དང་ ༡༩༧༥ སོ་སོར་དཔལ་ཡེ་ཤེས་བཤེས་གཉེན་བཤད་སྦྱར་གྱི་ཕྲེང་བ་དང་། དཔལ་རིན་ཆེན་གྲགས་པའི་བཤད་སྦྱར་གྱི་ཕྲེང་བ་ཞེས་པ་པོད་ཕྲེང་སོ་སོར་སྐྱ་ནར་བུའི་གྲོང་གི་ཀཱ་ཤཱི་པྲ་སཱད་ཛ་ཡསྭལ་ཉམས་ཞིབ་ཁང་ནས་དཔར་དུ་བཏབ་ཡོད།

རྟོག་གེའི་སྐད་ཀྱི་བརྗོད་བྱ།

དེ་ཡང་ནང་པའི་ཚད་མ་རིག་པའི་སྤྱི་འགྲོས་ལྟར་ནང་པའི་ཚད་མ་རིག་པའི་གཞུང་ལ་ནང་བྱུན་ཆུབ་ཅིང་ཕས་ཀྱི་རྒོལ་བ་མཐའ་དག་ཟིལ་གྱིས་གནོན་པ་ལ་ཕྱོགས་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར་ལ་སྟོན་པའི་གྲགས་པ་ཅན་སློབ་དཔོན་ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པ་དང་། ཤེས་རབ་འབྱུང་གནས་སྦས་པ་དང་། ཡེ་ཤེས་བཤེས་གཉེན་ཞབས་དག་གིས་ཚད་མའི་གཞུང་རྣམས་སུ་ལེའུ་ཁག་གསུམ་གྱི་སྒོ་ནས་འཆད་པར་མཛད་དེ། མངོན་སུམ་དང་། རང་དོན་རྗེས་དཔག གཞན་དོན་རྗེས་

---

[3] བསྟན་འགྱུར། སྡེ་དགེ། ཚད་མ། ཤེ། ༣༠༣ བ། ༨

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

དཔག་གོ། དེ་ཡང་དཔལ་ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པས་མཛད་པའི་རིགས་པའི་ཐིགས་པ་དང་། དེ་ལ་སློབ་དཔོན་ཆོས་མཆོག་གི་རིགས་པའི་ཐིགས་པའི་ཊཱིཀཱ་ལ་གཞི་མཛད་ནས་སློབ་དཔོན་ཐར་འབྱུང་སྲས་པས་རྟོག་གེ་སྐད་བརྩམས་པ་མངོན་པར་མ་ཟད། རིག་པའི་འབྱུང་གནས་ཞི་བས་མཛད་པའི་རྟོག་གེའི་ཁྱིམ་སྐས་[༨]ཀྱི་ཁུངས་ཀྱང་དེ་དག་ཡིན་པར་གསལ་ལོ། །འོན་ཀྱང་རྟོག་གེའི་གཞུང་འདི་དག་རང་རང་གི་ཁྱད་ཆོས་མི་འདྲ་བ་དང་འབྲེལ་བའི་ཕྱིས་ཀྱི་ནང་དོན་རིག་པ་ལ་དུས་ཀྱི་འགྱུར་འགྲོས་དབང་ལས་དམིགས་བསལ་གྱི་ཁྱད་ཆོས་སློབ་དཔོན་ཆོས་མཆོག་ལ་མི་མཐའ་བ་ཡང་མང་པོ་ཡོད་པ་དེང་གི་མཁས་པ་དག་སླའོ།། སློབ་དཔོན་ཆོས་མཆོག་ནི་མདོ་སྡེ་པའི་ལུགས་ཀྱི་རྩོད་མེད་ཡོངས་གྲགས་ཀྱི་སློབ་དཔོན་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡིན་པ་མ་ཟད། རིགས་པའི་ཐིགས་པའི་ཊཱིཀཱ་ཡང་མདོ་སྡེ་པའི་ལུགས་བཞིན་ཁོ་ན་བཀྲལ་བར་མཛད་ལ། འོན་ཀྱང་དེ་ལས་ལོགས་སུ་སྤྱིར་བཏང་ནང་པའི་ལྟ་ཚུལ་དུ་མ་ཞིག་ཀྱང་མངོན། རྟོག་གེའི་ཁྱིམ་སྐས་ནི་ཆོས་མཆོག་གི་གཞུང་གི་ཉིང་ཁུ་ལྟ་བུའི་གཞུང་ཚན་ཆུང་ངུ་ཞིག་ཡིན་པ་མ་ཟད། དེ་ལས་སྤྲོས་པའི་ནང་པའི་ལྟ་ཚུལ་གཞན་རྣམས་རྟོག་གེའི་སྐད་ལ་གཞི་བཅོལ་

༨ ཕྱི་ལོ་ ༡༩༩༨ ལོར་གཙུག་ལག་སློབ་ཁང་གི་ཉམས་ཞིབ་པ་ཨཱནནྡཙནྡ་སྤེན་པ་རྡོ་རྗེས་བོད་སྐད་དུ་བསྒྱུར་ཅིང་དཔེ་སྐྲུན་སྡེ་ཚན་ནས་དཔར་དུ་བཏབ། གཞུང་འདིའི་རྩོམ་པོ་པོའི་སྐོར། འཕགས་པའི་ཆོས་དྲན་པ་ཉེ་གཞག་པའི་བསྒྱུར་བྱང་ལས། རིག་པའི་གནས་ལྔ་ལ་ཐོགས་པ་མེད་པའི་མཁྱེན་པ་དང་ལྡན་པའི་དཔལ་གྱིས་མཛེས་པའི་པཎྜི་ཏ་ཆེན་པོ་ཤཱནྟཱཀ་ར་གུཔྟའི་ཞལ་སྔ་ནས་དང་མཁས་པ་ཆེན་པོ་སྐྱེས་བུ་དམ་པ་འདུལ་བ་འཛིན་པའི་ཡང་མཆོག་ཏུ་གྱུར་པ་པཎྜི་ཏ་ཆེན་པོ་ཨཛྙཡ་གུཔྟ་དང་། ཐོས་པ་འཛིན་པས་འཇམ་དཔལ་དང་འདྲ་བར་གྲགས་པ་སྦྱངས་པའི་ཤེས་རབ་ཅན་རྣམས་ཀྱི་མཆོག་པཎྜི་ཏ་ཆེན་པོ་ཤཱཀྱ་རཀྵིཏ་དང་། པཎྜི་ཏ་ཆེན་པོ་བིདྡྷཱཀར་ཤཱནྟི་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ཞེས་འཁོད་པའི་རྒྱལ་པོ་རཱམཔཱལ་སྐུ་དུས་སུ་བྱུང་བར་མངོན་ནོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

བར་མཛོད་དོ། །རྟོག་གེའི་སྐད་དང་རྟོག་གེའི་ཐེམ་སྐས་འདི་གཉིས་ཕན་ཚུན་བསྡུར་བ་ན། སྔ་མ་ནི་ཆེས་ཕྱུག་ཅིང་ཕྱི་རབས་ཀྱི་མཁས་པ་རྣམས་ལ་མ་གྲགས་པའི་སྐྱེས་ཀྱི་གནས་མང་པོ་བསྟན་ཡོད་པ་ཡིན། དེ་ལྟར་ཡང་རྟོག་གེའི་སྐད་དུ་སློབ་དཔོན་ཆོས་མཆོག་དང་རིག་པའི་འབྱུང་གནས་ཞི་བ་གཉིས་ཀས་ཁུངས་མ་བཙལ་བའི་གཞུང་མང་པོ་འཐད་ཕྱོགས་སུ་དྲངས་པ་ལས་རྟོགས་ནུས་པ་ཡིན། དེ་ཡང་སློབ་དཔོན་ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པའི་གཞུང་དང་དེའི་འགྲེལ་པ་དང་། སློབ་དཔོན་ཤེས་རབ་འབྱུང་གནས་སྦས་པ་དང་། དཔལ་ཡེ་ཤེས་བཤེས་གཉེན་དང་དེའི་སྲས་རིན་ཆེན་གྲགས་པའི་གཞུང་ལས་སྐབས་མང་པོར་རང་གི་འདོད་པ་བསྒྲུབ་པའི་དོན་དུ་ཁུངས་བཙལ་བར་མཛད་པ་མ་ཟད། རྟོག་གེའི་ལེའུ་གསུམ་པ་འདི་ནི་དཔལ་ཡེ་ཤེས་བཤེས་གཉེན་ཡབ་སྲས་དག་གི་བསྡུས་གཞུང་ལྟ་བུ་དང་། དེང་སང་ཐོས་བསམ་ཧ་ཅང་དཀོན་པའི་བཤད་སྦྱར་གཞུང་དག་གི་རྒྱབ་ལྗོངས་ཀྱི་ཚུལ་དུ་བསྟན་པ་མཛོད་དོ། །ཐོས་བསམ་ལ་བརྩོན་བཞིན་པའི་གསར་བུ་བ་དག་ལ་ཕན་པའི་དོན་དུ་རྟོག་གི་གཞུང་གི་རྣམ་གཞག་ཅུང་ཟད་མདོར་བསྡུས་ཏེ་བཀོད་པར་བྱའོ།།

དེ་ཡང་མཛོད་ལེའུ་དང་པོར་ཚད་མ་ནི་ཡང་དག་པའི་ཤེས་པ་སྔར་མ་རྟོགས་པའི་སྤྱོད་ཡུལ་ཅན་ནོ། །འདིས་དོན་འཛལ་བས་ན་ཚད་མ་ཡིན་ལ་དེ་ཉིད་ཡང་དག་པའི་ཤེས་པ་སྟེ་ཐེ་ཚོམ་དང་ཕྱིན་ཅི་ལོག་གི་སྐྱོན་དང་བྲལ་བ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །སླུ་བ་མེད་པའི་ཤེས་པ་ནི་འཇིག་རྟེན་ན་ཡང་དག་པའི་ཤེས་པར་བརྗོད་ལ། དེ་ཡང་མངོན་རྗེས་ཀྱི་ཚད་མ་གཉིས་སུ་ཁ་ཆོན་ཆོད་དོ། །ཞར་བྱུང་ཕྱི་རོལ་པ་རྟོག་གེ་བའི་ཚད་མའི་གྲངས་ལ་ལོག་པར་རྟོག་པ་དགག་སྟེ། དེ་ཡང་རྣམ་པ་གཉིས་ཞེས་པའི་ཚིག་གིས་གཅིག་དང་། གསུམ་དང་། བཞི་དང་། ལྔ་དང་། དྲུག་ཅེས་ལོག་པར་རྟོགས་པ་རྣམས་བསལ་ལོ། །དེ་ལྟར་ནི་མངོན་

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

སུམ་གཅིག་པུ་ཁོ་ན་ཚད་མའོ་ཞེས་ཙནྡྲཀའོ། །མངོན་སུམ་དང་། རྗེས་སུ་དཔག་པ་དང་། སྒྲ་ལས་བྱུང་བའོ་ཞེས་གྲངས་ཅན་པའོ། །མངོན་སུམ་དང་། རྗེས་སུ་དཔག་པ་དང་། སྒྲ་ལས་བྱུང་བ་དང་། ཉེ་བར་འཇལ་ལོ་ཞེས་རིགས་པ་ཅན་པའོ། །མངོན་སུམ་དང་། རྗེས་སུ་དཔག་པ་དང་། །སྒྲ་ལས་བྱུང་བ་དང་། ཉེ་བར་འཇལ་བ་དང་། དོན་གྱིས་གོ་བའོ་ཞེས་འོད་བྱེད་པའོ། །མངོན་སུམ་དང་། རྗེས་སུ་དཔག་པ་དང་། །སྒྲ་ལས་བྱུང་བ་དང་། ཉེ་བར་འཇལ་བ་དང་། དོན་གྱིས་གོ་བ་དང་། དངོས་པོ་མེད་པའོ། །ཞེས་དཔྱོད་པ་པའོ། །དེ་ཡང་རིན་ཆེན་གྲགས་པས་མཛད་པའི་ཚད་མ་གཞན་འབྱུང་བའི་རབ་བྱེད་ལ་ཁུངས་སུ་དྲངས་པ་གསལ་བར་སྣང་ངོ་།།

ཡང་སྒྲ་ལས་བྱུང་བའི་ཤེས་པ་ཡང་ཕྱི་རོལ་གྱི་དོན་ལ་མི་སླུ་བ་ཉིད་ཀྱིས་ཚད་མར་འདོད་པར་བྱ་བ་ཡིན་ལ། །མི་སླུ་བ་ཉིད་ཀྱང་འབྲེལ་བ་མེད་པར་འཐད་པ་མ་ཡིན་ཞིང་། སྒྲ་རྣམས་ཕྱི་རོལ་གྱི་དོན་ལ་འབྲེལ་བ་ཡོད་པ་མ་ཡིན་ནོ། །དེ་ལྟར་ནི་སྒྲ་དང་དོན་དག་ལ་འབྲེལ་བ་ཡོད་ན་དེའི་བདག་ཉིད་དམ་དེ་ལས་བྱུང་བར་འགྱུར་གྲང་ན། །དེ་ལ་རེ་ཞིག་དེའི་བདག་ཉིད་ནི་མ་ཡིན་ཏེ། སྒྲ་དང་དོན་དག་ཤིན་ཏུ་ཐ་དད་པར་སྣང་བའི་ཕྱིར་རོ། །དེའི་བདག་ཉིད་ནི་གཅིག་ཉིད་དུ་བརྗོད་ལ། ཐ་དད་པར་སྣང་ནའང་གཅིག་ཉིད་དུ་ཁས་ལེན་ན་བ་ལང་དང་རྟ་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ཀྱང་གཅིག་ཉིད་དུ་ཐལ་བར་འགྱུར་རོ། །དེ་ལས་བྱུང་བ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། རྗེས་སུ་འགྲོ་བ་དང་ལྡོག་པ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ།། དེའི་ཕྱིར་དེ་ལས་བྱུང་བའོ་ཞེས་སྨྲ་བར་མི་ནུས་སོ། །འདི་ནི་དཔལ་ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པའི་འབྲེལ་བ་བརྟག་པ་ལ་ཁུངས་བཙོལ་བར་མངོན་ནོ།།

དེ་བཞིན་དུ་རང་ལས་ངེས་དང་གཞན་ལས་ངེས་ཚད་མ་གང་གིས་འཛུག་ཅེ་ན། དེ་ལ་དོན་གྱི་བྱ་བའི་ཐ་སྙད་རྟོགས་པ་བར་ཆད་མེད་པས་ཤིན་ཏུ་

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

གསལ་བའི་མངོན་སུམ་སྐྱེས་པ་ཁོ་ན་ལས་དོན་ལ་རབ་ཏུ་འཇུག་ལ། སློ་ཁན་པས་ནི་དེ་དང་རྗེས་སུ་མཐུན་པའི་རྗེས་སུ་དཔག་པ་ལས་སོ། །ཞེས་མངོན་སུམ་ནི་རང་ཉིད་ཁོ་ན་ལས་ཚད་མ་ཉིད་དོ། །ཁ་ཅིག་ནི་གཞན་ལས་སོ། །ཞེས་མཐའ་གཅིག་ཏུ་མ་ངེས་པའི་ཚུལ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་ཞི་བ་འཚོ་དང་། རྣམ་འགྲེལ་ཊཱིཀ་བྱེད་པ་ཡིད་ཀྱི་ཤིང་རྟའི་རྗེས་སུ་མཐུན་པར་བཀྲལ་ལ། ཡང་རང་རིག་བསྒྲུབ་པའི་སྐབས་དཔལ་ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པ་དང་། སློབ་དཔོན་ཤེས་རབ་འབྱུང་སྦས་པ་དང་། སེམས་པ་ཆེན་པོ་ཞི་བ་འཚོ་བ་ལ་ཁུངས་བཙོལ་བ་དང་། དེ་ལ་ཕྱིར་རྒོལ་བ་ངན་པ་གཞོན་ནུ་མ་ལེན་དང་མིག་གསུམ་པའི་འདོད་པ་དམིགས་སུ་བཀར་ནས་སུན་འབྱིན་པར་བྱེད་དོ།།

ཡང་ནང་པའི་ཁས་བླངས་པ་མངོན་སུམ་བཞི་པོ་དེའི་ཡུལ་ནི་རང་མཚན་ཉིད་རྫོགས་ན། ཕྱི་མ་ཡིན་པ་དེའི་ཆེ་དུ་བ་དང་མེ་ཕྱི་དག་གི་ཁྱབ་པ་ཇི་ལྟར་མངོན་སུམ་གྱིས་གཟུང་རྫོད་པ་ལ། མི་ལྡན་པར་གཅོད་པ་ཁྱད་པར་དུ་བ་བྱ་བས་རང་གི་མཚན་ཉིད་དེའི་ཡུལ་ཁོ་ན་དང་། གཞན་དང་ལྡན་པ་རྣམ་པར་གཅོད་པས་རང་གི་མཚན་ཉིད་ཁོ་ན་དེའི་ཡུལ་ཞེས་པ་མ་ཡིན་གྱི། འོ་ན་ཅི་ཞེ་ན། ཕྱི་ཡང་དེའི་ཡུལ་ལོ། །ཞེས་ཚད་མའི་ཡུལ་རྣམ་པ་གཉིས་ཏེ། གཟུང་བར་བྱ་བ་དང་། ཞེན་པར་བར་བྱའོ། །དེ་ལ་མངོན་སུམ་གྱི་གཟུང་བྱ་ནི་སྣང་བཞིན་པའི་སྐད་ཅིག་གོ། མངོན་སུམ་གྱི་རྗེས་སུ་སྐྱེས་པའི་རྟོག་པས་ཞེན་པར་བྱ་བ་ནི་ཕྱི་ཁོ་ནའོ། །ཕྱི་དེ་ཡང་རྣམ་པ་གཉིས་ཏེ། གོང་མ་ཉིད་ཀྱི་མཚན་ཅན་དང་། ཐད་ཀ་བའོ། །བུམ་པ་ལ་སོགས་པའི་གསལ་བ་རིགས་མཐུན་པ་དང་རིགས་མི་མཐུན་པ་ལ་ལྡོག་པ་གཅིག་ཁོ་ན་ལ་སྐད་ཅིག་ཏུ་མ་ཚོགས་པའི་ཕྱི་གོང་མ་ཉིད་དང་། རིགས་མི་མཐུན་པའི་གསལ་བ་དུ་མ་རྣམས་ནི་ཐད་ཀ་བའི་ཕྱི་སྟེ། ཁྱབ་པ་འཛིན་པའི་མངོན་སུམ་གྱི་ཡུལ་ཡང་བཤད་དོ། །ཕྱི་མི་འདྲ་བའི་རྣམ་གཞག་

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

འདི་ཡང་དཔལ་ཡེ་ཤེས་བཤེས་གཉེན་ཡབ་སྲས་ཀྱི་བཤད་སྲོལ་ལ་ཁུངས་བླངས་པ་ཤིན་ཏུ་གསལ་ལོ། །ཡང་ཐ་སྙད་ཀྲུང་སྤྱི་རབས་ཀྱི་ནང་པའི་ཚད་མ་རིག་པ་ལ་མ་གྲགས་པ་མང་དག་ཅིག་ཕྱིས་སུ་སྤྱོད་ཡུལ་དུ་གྱུར་པས་ཚད་མའི་འཕེལ་རིམ་ནང་སྔར་དར་ཁྱབ་མེད་པའི་བརྡ་དང་ཐ་སྙད་ཙམ་དུ་མ་ཟད། དོན་ལ་ཡང་གནད་ཆེ་བ་མང་བར་མངོན་པས་ནང་པའི་ཚད་མ་རིག་པའི་དར་ཁྱབ་ཀྱི་འགྲོས་དང་བསྟུན་ནས་དུས་རབས་བཅུ་གཉིས་པའི་གཞུང་རྣམས་སུ་ཕྱི་རོལ་པའི་འདོད་པ་ལའང་འགྱུར་བ་དང་འགྲོས་ཐེབས་པ་མང་དག་ཡོད་པས་དཔལ་ཡེ་ཤེས་བཤེས་གཉེན་ཡབ་སྲས་ཀྱི་གཞུང་དང་རྟོག་གེའི་སྐད་སོགས་ཕྱིས་འབྱུང་གི་པཎྜིཏ་རྣམས་ཀྱིས་བརྩམས་པ་རྣམས་ནང་དོན་གྱི་གནད་སྟོར་མེད་པ་མང་དག་ཅིག་ཡོད་པ་འཕྱུང་མོ་ཉུག ལྷག་པར་ཚད་མའི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་བསྡུས་པ་ནི་ཕྱི་ནང་གི་གྲུབ་མཐའི་བང་མཛོད་ལྟ་བུ་མངོན་པས་སློབ་དཔོན་དེ་དག་གི་མཛད་པའི་གཞུང་ལ་ཐོས་བསམ་དགོས་པ་ནི་ཤིན་ཏུ་གལ་ཆེ་སྟེ། དཔལ་ཕྱོགས་གླང་ཡབ་སྲས་བྱོན་ནས་དུས་རབས་ལྔ་དྲུག་གི་རྗེས་ཕྱི་ནང་གི་གྲུབ་མཐའི་གནད་ལ་ཕན་ཚུན་དགག་གཞག་གི་ལམ་ནས་བཙད་བརྡར་བསྐྱུབས་པ་ལས་བྱུང་བའི་ཉིང་ཁུ་སྔར་མེད་དོན་གྱི་སྐྱིས་མང་པོ་ཡོད་པ་ནི་གོང་དུ་ཙུང་ཟད་བཀོད་པ་ལས་ཀྱང་ཁོང་དུ་ཆུབ་པར་བྱ་བ་ནི་འཕྲོས་དོན་ནོ།།

དེ་བཞིན་དུ་རང་དོན་ལེའུར་གཙོ་བོ་རྟགས་ལ་རང་བཞིན། འབྲས་བུ། མ་དམིགས་པ་གསུམ་གྱི་རྣམ་གཞག་རྣམས་རིགས་ཐིགས་དང་རིགས་པའི་ཐིགས་པའི་ཊཱི་ཀཱ་ལས་གསུངས་པ་གཞན་གསར་གཏོད་གང་མ་མངོན་མོད། འོན་ཀྱང་མ་དམིགས་པའི་སྦྱོར་བ་བཅུ་དྲུག་སྟོན་པ་དེ་ཁྱད་ཞུགས་པ་ཡིན་ཏེ། དཔལ་ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པས་ནི་ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ་དུ་མ་དམིགས་པའི་སྦྱོར་བ་རྩ་བའི་དབྱེ་བ་བཞི་དང་། ཡན་ལག་གི་དབྱེ་བ་བཞི་བསྟན་ལ། གཏན་ཚིགས་ཐིགས་པ་

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ལས་ནི་དབྱེ་བ་གསུམ་དང་། ཡང་རིགས་ཐིགས་ལས་ནི་དབྱེ་བ་བཅུ་གཅིག་གསུངས་སོ། །གཞུང་འདིའི་བྱེད་པོ་ཐར་འབྱུང་སྦས་པ་དང་། རིགས་པའི་འབྱུང་གནས་ཞི་བ་དང་། བྲམ་ཟེ་དུརྦེཀམིཤྲས་མ་དམིགས་པའི་དབྱེ་བ་བཅུ་དྲུག་བསྟན་ཏོ། །བྲམ་ཟེ་དུརྦེཀམིཤྲ་ནི་རིགས་པའི་ཐིགས་པའི་ཊཱིཀ་བྱེད་ཡིན། དེ་ཡང་དཔལ་ཡེ་ཤེས་བཤེས་གཉེན་དང་དུས་མཉམ་པའི་སློབ་དཔོན་དགྲ་ལས་རྒྱལ་གྱི་སློབ་མ་ཡིན་ལུགས་སྔར་དུ་རྟེད་བཞིན་རིགས་པའི་ཐིགས་པའི་ཊཱིཀཱ་ལས་གསལ་བར་བཀོད་དོ། །དེས་ན་ཐར་འབྱུང་ལས་དུས་ཅུང་ཟད་སྔ་བར་བཤད་པས་མ་དམིགས་པ་བཅུ་དྲུག་བསྟན་པའི་ཁུངས་ཀྱང་སློབ་དཔོན་དགྲ་ལས་རྒྱལ་ལམ། ཡང་ན་དཔལ་ཡེ་ཤེས་བཤེས་གཉེན་ཡབ་སྲས་ཀྱི་གཞུང་ཡིན་མིན་ཁ་ཆོན་གཅོད་དཀའ་བས་འདིར་རྟོག་པ་དང་ལྡན་པ་སླད་དུ་དཔྱད་གཞིའི་ཚུལ་དུ་ཅུང་ཟད་གླེང་བའོ།།

ཡང་གཞན་དོན་ལེའུ་གསུམ་པར་ནང་པའི་ཐུན་མོང་མིན་པའི་ལྟ་ཚུལ་བསྟན་ཏེ། འདུས་བྱས་སྐད་ཅིག་བསྒྲུབ་པ་དང་། ངག་གི་བདག་པོའི་འདོད་པའི་འཁོར་་ན་དངོས་པོ་མི་འདྲ་བ་གསུམ་མཐོང་སྟེ། འགའ་ཞིག་ལ་བྱེད་པ་པོ་ངེས་པ་དང་། འགའ་ཞིག་བྱེད་པོ་མ་ངེས་པ་དང་། འགའ་ཞིག་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བའི་ཁྱབ་པས་དབང་ཕྱུག་སྒྲུབ་པ་སུན་ཕྱུང་བ་དང་། དེ་བཞིན་རྒྱུད་གཞན་རྗེས་སུ་དཔག་པ་འཐད་པ་དང་། བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་དང་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་དག་གི་ཁྱབ་པ་གང་དུ་ཚད་མ་གང་གིས་གཟུང་བར་བྱ་བ་དེ་གཉི་ག་བདེ་བླག་ཏུ་རྟོགས་པའི་དོན་དུ་ནང་གི་ཁྱབ་པ་དང་ཕྱིའི་ཁྱབ་པ་འདོད་པའི་ལུགས་མི་འདྲ་བ་གཉིས་ཀྱིའང་ཁུངས་དཔལ་ཡེ་ཤེས་བཤེས་གཉེན་ཡབ་སྲས་ཀྱི་གཞུང་ཡིན་པར་གསལ་ལོ།།

ཡང་གཞན་སེལ་སྒྲུབ་པ་དང་གཞན་གྱི་འདོད་པའི་སྒྲོ་འགོག་པའི་སྐབས་དཔལ་ཕྱོགས་ཡབ་སྲས་དང་། བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་ཞི་འཚོ་ཡབ་སྲས་དང་།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

དཔལ་ཡེ་ཤེས་བཤེས་གཉེན་ཡབ་སྲས་དག་གི་བཞེད་ཚུལ་མི་འདྲ་བ་གསུམ་བཀོད་པ་སྣང་སྟེ། དེ་ཡང་འོ་ན་སེལ་བ་ཞེས་པ་འདི་ཅི་ཞེ་ན། ཇི་ལྟར་ཞེན་པ་བཞིན་དུ་ཕྱི་རོལ་ཁོ་ནའི་བུམ་པ་ལ་སོགས་པའི་དོན་ནི་སེལ་བ་ཞེས་མངོན་པར་བརྗོད་པ་བྱ་སྟེ། འདི་ལས་རིགས་མི་མཐུན་པ་གཞན་བསལ་བར་བྱའོ་ཞེས་བྱས་སོ། །ཇི་ལྟར་སྣང་བའི་བློའི་སྣང་བ་ཡང་སེལ་བ་སྟེ། བློའི་རྣམ་པ་འདིར་མི་མཐུན་པ་སེལ་བར་བྱེད་པ་ཐ་དད་དུ་བྱེད་ཅེས་བྱས་ནས་སོ། །ཇི་ལྟ་བའི་དོན་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ལྡོག་པ་ཙམ་མེད་པར་དགག་པའི་ངོ་བོ་ནི་སེལ་བ་སྟེ། སེལ་བ་ཉིད་སེལ་བའོ་ཞེས་བྱས་ནས་སོ། །སེལ་བའི་ཁུངས་ཀྱང་དཔལ་ཡེ་ཤེས་བཤེས་གཉེན་གྱི་གཞུང་ཡིན་པ་སྣང་ངོ་། །དེ་ནས་ཁྱད་པར་ངོ་ཤེས་ཀྱི་བློ་དང་། ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་རྣམ་པ་གཉིས་སྒྲུབ་པ་དང་། སྲིད་པ་རྒྱུན་མར་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའི་སྐབས་སོ་སོར་ཕྱོགས་སྔ་ནི་ངག་གི་བདག་པོ་དང་དེའི་སློབ་དཔོན་མིག་གསུམ་པ་ཡིན་ཅིང་། དཔལ་ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པའི་དྲི་མ་མེད་པའི་རིགས་པའི་ལམ་དང་། དཔལ་ཡེ་ཤེས་བཤེས་གཉེན་གྱི་ལུགས་འཐད་ཕྱོགས་དྲངས་ཏེ་བཀག་གོ།

རྟོག་གེའི་གཞུང་རྫོགས་པ་ལ་ཉེ་བ་ན་བྱེ་བྲག་སྨྲ་བ་དང་། མདོ་སྡེ་པ་དང་རྣལ་འབྱོར་སྤྱོད་པ་བ་དང་། དབུ་མ་པ་བཅས་ནང་པའི་གྲུབ་མཐའ་སྨྲ་བ་བཞིའི་འདོད་པ་རྣམས་ཞལ་ཆེར་རྒྱ་གར་མཁས་པས་མཛད་པའི་གཞུང་གཞན་དང་གཞན་དུ་མ་བསྟན་པའི་ཐོག་མའི་གྲས་ཡིན་པར་མངོན། དེ་ལས་གཞན་ནང་པའི་ལྟ་གྲུབ་སྟོན་པ་ལ་སློབ་དཔོན་དགྲ་ལས་རྒྱལ་གྱིས་མཛད་པའི་བདེ་བར་གཤེགས་པ་གཞུང་རྣམ་པར་འབྱེད་པའི་ཚིགས་ལེའུར་བྱས་པ་[5]དང་།

[5] བསྟན་འགྱུར། སྡེ་དགེ། པོད། ཨ། ཤོག ༡ བ། ཕྲེང་ ༥ དང་། ཤོག ༢ བ། ཕྲེང་ ༨ ཞི་བ་བཟང་པོ་དང་། ཤཱཀྱ་འོད་ཀྱིས་བསྒྱུར།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

དེའི་བཤད་[༦]པའང་ཡོད་པས་གཞུང་སྔ་ཤོས་ནི་འདི་པ་ཡིན་པ་སེམས་སོ།། ཡང་དུས་ཕྱིས་ཕྱི་ནང་ཐུན་མོང་བའི་གྲུབ་མཐའི་རྣམ་གཞག་སྟོན་པའི་གཞུང་ལྟ་བ་ཐམས་ཅད་བསྡུ་བ་ཞེས་པ་མཁས་པ་བི་ཧྨཱནནྡིཀཱུས་བརྩམས་པ་དང་། གུཎ་རཏྣས་མཛད་པའི་རྟོག་གེའི་གསང་བའི་སྒྲོན་མེ་སོགས་མང་དུ་བྱུང་ངོ་།། རྟོག་གེའི་གསང་བའི་སྒྲོན་མེའི་ནང་གི་ནང་པའི་ལྟ་གྲུབ་རྣམས་ཐར་འབྱུང་སྣས་པ་ལ་ཁྲུངས་བཙོལ་བ་ཡང་གཞུང་དེ་ཉིད་དུ་གསལ་བར་བསྟན་པ་མ་ཟད། དཔར་དུ་མ་བཏབ་པའི་གཅེར་བུ་པའི་ལུགས་ཀྱི་གཞུང་གྲགས་ཅན་གཞལ་བྱ་རིན་ཆེན་ཕྲེང་བ་ཞེས་པའི་འགྲེལ་པ་སློབ་དཔོན་མཐའ་ཡས་བརྩོན་འགྲུས་ཀྱིས་མཛད་པའི་རིགས་པ་ནོར་བུ་སྒྲོན་མེའི་ནང་རྟོག་གེའི་སྐད་ལུང་འདྲེན་བྱས་ཡོད་པ་མཁས་པ་ཨཱུར་ཨཡངགར་གྱིས་བཤད་དོ། །དེ་བཞིན་དུ་མལླིསེན་གྱི་གཞུང་དུ་རྟོག་གེའི་སྐད་ནས་བསྟན་པའི་སྐད་ཅིག་སྒྲུབ་པ་དང་། སྲིད་པ་དུ་མ་བརྒྱུད་ནས་སྒྲུབ་པ་སོགས་ཕྱོགས་སྔར་བཀོད་ནས་དགག་བཞག་མཛད་ཡོད། ཡང་སྐབས་འདིར་ཡི་ཤེས་སྙིང་པོ་ཀུན་ལས་བཏུས་པ་དང་དེའི་འགྲེལ་པ་བྱང་ཆུབ་བཟང་པོས་མཛད་པ་ལས་ཀྱང་དྲངས་པ་མ་ཟད། སེམས་ཙམ་རྣམ་བཅས་དང་རྣམ་མེད་སྐབས་ཕྱེ་བའི་རྣམ་གཞག་མདོ་ཙམ་བསྟན་ཏེ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་ཞི་བ་འཚོའི་དབུ་མ་རྒྱན་གྱི་ལུང་འཐད་ཕྱོགས་སུ་དྲངས་པས་རྟོག་གེའི་སྐད་ཀྱི་མཛད་པ་པོ་ཡང་རྣམ་བཅས་བཞེད་པའི་ཕྱོགས་སུ་སྣང་ངོ་།། དེང་གི་མཁས་པ་འགས་ནི་ཡི་ཤེས་སྙིང་པོ་ཀུན་ལས་བཏུས་པ་འཕགས་ལྷས་མཛད་པ་མ་ཡིན་པར་འདོད་ཅིང་། སློབ་དཔོན་ལ་ཞལ་འཕངས་པར་བཤད་པས་དཔྱད་པར་བྱའོ། །དེས་ན་སློབ་དཔོན་འདི་རྒྱན་མཁན་པོ་དང་། སེམས་པ་

༦ བསྟན་འགྱུར། སྡེ་དགེ། པོད། ཨ། ཤོག ༨ བ། ཕྲེང་ ༣ དང་། ཤོག ༦༦ བ། ཕྲེང་ ༧ དཔལ་གསེར་གྱི་བཤེས་གཉེན་དང་། ཤེར་གྲགས་ཀྱིས་བསྒྱུར།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ཆེན་པོ་ཞི་འཚོ་ཡབ་སྲས་དང་། དཔལ་ཡེ་ཤེས་བཤེས་གཉེན་གྱི་རྒྱུད་འཛིན་དུ་ཤུགས་ཀྱིས་ཁས་བླངས་པ་གསལ་ལོ། །འོན་ཀྱང་རྣམ་མེད་སློ་བའི་སློབ་དཔོན་རིན་ཆེན་འབྱུང་གནས་ཞི་བའི་ཞབས་སོགས་ཀྱི་དགོངས་པའང་རྨ་མེད་པར་རྟོགས་པ་ནི་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱའོ།།

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༩༥ ལོར་ནས་བཟུང་གལ་ཆེའི་གཞུང་འདི་ཉིད་ལ་ཐོས་བསམ་ཆེད་གསལ་ལྡན་ལྷོ་ཀྱི་ཕྱི་ནང་གི་རིག་པའི་གཞུང་ལ་གཞན་དྲིང་མི་འཇོག་པའི་སྤྱོབས་པ་མངའ་ཞིང་། ལྷག་པར་ནང་དོན་རིག་པའི་ལྟ་གྲུབ་ལ་གཙིགས་སུ་ཆེ་བའི་མི་ཕྱེད་པའི་དད་པ་ཐོབ་པ། རྒྱ་གར་ནང་མི་ལོ་བརྒྱད་བརྒྱ་ལྷག་རིང་ནང་པ་སངས་རྒྱས་པའི་གཞུང་ཆེན་མོ་ལ་ཐོས་བསམ་ལྟ་ཅི་ནང་པའི་དགེ་འདུན་གྱི་རྟགས་ཙམ་འཆང་བ་མེད་པའི་མུན་བསྐལ་ལྟ་བུར་གྱུར་པའི་སྐབས་འཕགས་ཡུལ་དང་ཡང་བསྐྲོས་གསལ་ལྡན་ལྷོངས་སུ་དཀའ་སྤྱད་སྙིང་རུས་ཞུམ་མེད་ཀྱིས་ངང་ནང་པའི་གཞུང་ལ་ཐོས་བསམ་གྱི་ཆོས་གཞི་འཛུགས་པའི་ལས་རང་གིས་ཀྱང་ཉམས་སུ་བཞེས་ཤིང་གཞན་ལ་སྤེལ་བའི་སློ་ནས་རིམ་བཞིན་པྲཱ་ལི་དང་ནང་པའི་ལེགས་པར་སྦྱར་བའི་གཞུང་རྣམས་ལ་ནང་བྱིན་ཆུབ་པའི་སྟན་པ་ཕྱོགས་དང་ཕྱོགས་མཚམས་སུ་བསྒྲགས་པ་པཎྜི་ཏ་རཱམ་ཤཱངྐར་ཏྲི་པཱ་ཋི་ནས་ལེགས་སྦྱར་གྱི་མ་དཔེ་རཏྣཀཱིརྟི་གི་རིས་རྟེན་སྐད་བསྒྱུར་བ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༩ ལོར་ཝཱ་རཱ་ཎ་སཱི་པཱུརྦ་དཔར་ཁང་ནས་དཔར་དུ་བཏབ་པ་[༧]ལ་གཞི་བཅོལ་ཏེ་དཔེ་འཕྲིད་ཞུ་བཞིན་པའི་སྐབས་ཤིག་ལ། གཞུང་འདི་བོད་སྐད་དུ་བསྒྱུར་བའི་འགོ་བཙུགས་ཏེ་གང་འཚམས་བསྒྱུར་བའི་རྗེས། རྟོག་གེའི་གཞུང་འདི་བོད་སྐད་དུ་འགྱུར་ཡོད་མེད་འཚོལ་ཞིབ་ལེགས་པར་བྱས་མཐར་བསྟན་འགྱུར་དུ་བཞུགས

---

༧ ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༩ ལོར་ཝཱ་རཱ་ཎ་སཱི་ཛགད་གརྒ་པཱུརྦ་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་ནས་དཔར་དུ་བཏབ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

པ་མཛལ་བས་སྔོར་རང་གིས་བསྒྱུར་བ་ལ་ཞུ་དག་བྱས་པས་གང་མཚམས་མཐུན་པ་མཐོང་བས་ཡིད་ཀུན་ནས་ཆེམ།

དེ་ནས་བཟུང་ལེགས་སྦྱར་གྱི་གཞུང་དང་བོད་འགྱུར་གཉིས་དབར་ཞིབ་བསྡུར་བྱས། དེ་ཡང་ལེའུ་གསུམ་པའི་དབང་ཕྱུག་སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་རྗེས་དཔག་མི་འཐད་པའི་སྐབས་ཡིག་ཕྲེང་བཅུ་བདུན་ལས་མང་བ་བོད་འགྱུར་ནང་ཡོད་ལ་ལེགས་སྦྱར་ནང་མི་མངོན་པ་དང་། དེ་བཞིན་དུ་གཏན་ཚིགས་ལྟར་སྣང་འཆད་པའི་སྐབས་སུའང་ཡིག་ཕྲེང་བཅུ་གསུམ་ལྷག་བོད་འགྱུར་ནང་མངོན་ཞིང་ལེགས་སྦྱར་ནང་མི་སྣང་བ་རྣམས་དཔར་སྐྲུན་བྱེད་བཞིན་པའི་གཞུང་འདི་པའི་ནང་ལེགས་སྦྱར་དུ་བསྒྱུར་གསོ་བྱས་ཡོད། ཡང་སྐབས་མང་པོར་ལེགས་སྦྱར་དང་བོད་འགྱུར་གྱི་ཚིག་འགྲོས་མི་མཐུན་པ་གང་མཚམས་སྣང་བ་རྣམས་ལེགས་སྦྱར་གཉིས་ཀར་མཆན་བུས་བཀྲུན་ཡོད། དེ་མཚུངས་གཻཡཀཝཱཌ་ནས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༨༣ ལོར་དཔར་དུ་བཏབ་པ་རིགས་པ་ཅན་པ་དང་རིག་བྱེད་མཐའ་པའི་མཁས་དབང་ཨེསྶར་ཀྲྀཥྞཙནྡྲ་ནས་ཞུ་ཆེན་བགྱིས་པ་དང་སློབ་དཔོན་ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པའི་རིགས་ཐིགས་ལ་དཔེར་མཛད་དེ་རྟོག་གེའི་སྐད་ལ་ཊཱི་ཀཱ་ཞིག་མཛད་པ་ལ་གཞི་བཅོལ་བ་དང་། ཞུ་ཆེན་བགྱིས་པ་དེའི་འགོ་སྟོད་ནས་ཤོག་བུ་བཞི་ཙམ་མ་ཚང་བ་མ་ཟད་མཆོད་བརྗོད་ཀྱི་ཤློཀ་ཡང་མ་ཚང་བ་ཞིག་སྣང་ངོ་།། དེས་ན་གོང་གི་མ་དཔེ་ནི་འདི་ལས་ཆ་ཚང་བར་མངོན་ནོ།།

ལྷག་པར་གཞུང་འདི་ཉིད་དཔལ་ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པའི་ལུགས་མཉན་ཕྱིར། རྟོག་གེའི་སྐད་ནི་རབ་གསལ་བྱ། །ཞེས་གསུངས་པའི་ཁུངས་རིགས་ཐིགས་དང་། ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ་དང་། རང་འགྲེལ་ལ་ཁུངས་གང་རྙེད་བཙོལ་ཏེ་གོང་གི་གཞུང་སོ་སོའི་འཐད་ལུང་འདྲེན་གྱི་ཁུངས་གང་ཡོད་དང་། དེ་མཚུངས་རྒྱན་མཛད་པ་སློབ་དཔོན་ཤེས་རབ་འབྱུང་གནས་སྦས་པ་དང་། སློབ་དཔོན་ཆོས་

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

མཆོག་དང་། སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་ཞི་འཚོ་ལ་སོགས་པའི་གཞུང་དྲངས་པ་རྣམས་མ་ཟད། ཕྱོགས་སྔར་བཀོད་པའི་ཕྱི་རོལ་པའི་སློབ་དཔོན་གཞོན་ནུ་ལེན་དང་ངག་གི་བདག་པོ་དང་། དེའི་སློབ་དཔོན་མིག་གསུམ་པའི་ལུང་དྲངས་པ་རྣམས་ཀྱང་ཅི་ནུས་འཚོལ་བསྒྲུབས་བྱས་ཏེ་དོན་གཉེར་ཅན་རྣམས་ལ་ཕན་པ་དང་ཡང་སྙོམས་རྟོག་གེའི་སྐད་ཀྱི་དགོངས་དོན་ཆོས་གྲགས་ཀྱི་གཞུང་གང་ལ་གཞི་བཙལ་བ་རྟོགས་པའི་ཉིང་དགོས་ཀྱི་དོན་དུ་འབད་པས་བཀོད་དོ། །དེ་དང་ཕྱོགས་མཚུངས་ལེགས་སྦྱར་དང་བོད་སྐད་ཀྱི་ཚིག་མཛོད་དང་། ལུང་འདྲེན་གྱི་ཁུང་གི་ཀ་མད་ལྟར་བདེ་བླག་ཏུ་འཚོལ་བདེ་བའི་ཆེད་ལྷན་ཐབས་རྣམས་ཟུར་བཏོན་བཀོད་པའི་འབད་པ་བྱས་ཡོད།

ལེགས་གསོ་དང་བསྔགས་བརྗོད།

གལ་ཆེའི་ཚད་མའི་གཞུང་འདི་ཉིད་དཔར་སྐྲུན་ཞུས་པའི་སྐབས་བཤེས་གཉེན་གྱི་ཚོགས་དང་། གྲོགས་ཚངས་པར་མཚུངས་པ་རྣམས་དང་། གཞན་ཡང་མཆེད་གྲོགས་མང་པོ་ཞིག་གི་འདུ་བྱེད་ཀྱི་རྟེན་འབྲེལ་ལ་མ་བརྟེན་པར་ཡོང་མི་སྲིད་པས་དེ་དག་ལ་བྱས་པ་ཤེས་ཤིང་དྲིན་དུ་གཟོ་བའི་ཆེད་དུ་བསྔྲ་པ་བརྗོད་པའི་སྒོ་ནས་རྗེས་སུ་དྲན་པར་མ་འགྱུར་ན་ཆེས་ལེགས་པ་མ་ཡིན་པའི་གནས་ཐོབ་པ་མ་ཟད། ཆོས་དང་འཛིག་རྟེན་གང་གི་འཐད་ནས་མ་རབས་ཐ་ཤལ་ཙམ་ལྟ་ཅི་སྨོས་དགོས། སྐྱེས་ཆེན་འདེགས་པའི་ཆེ་ངན་འགྲོ་ཀྱུ་མེད་དུ་ལྷུང་བའི་སྒོ་འཕར་ཡངས་པོར་འབྱེད་པའི་གྲོགས་དན་བྱེད་པ་ལས་འོས་མེད་པས། ཐོག་མར་གཙུག་ལག་སློབ་ཁང་འདིའི་བྱེད་པོ་ངེས་སྟོན་པ་ཟུར་པ་བཀུར་འོས་བཀའ་དྲིན་གཞལ་ཟླ་མ་མཆིས་པ་མཚུངས་མེད་༧སྐྱབས་རྗེ་ཟམ་གདོང་རིན་པོ་ཆེ་མཆོག་གིས་དཀའ་བ་དྲང་དུ་བཞེས་ཏེ་གཙུག་ལག་ཁང་ཆེན་འདི་ཉིད་༧གོང་ས་༧སྐྱབས་མགོན་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་བཞི་པ་ཆེན་པོ་མཆོག་དང་

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

རྒྱ་གར་རང་དབང་མང་གཙོ་གསར་པའི་དབུ་འཁྲིད་དཔལ་ལྡན་ནེཧྲུ་ཟུང་གི་ཐུགས་ཀྱི་བཞེད་དགོངས་ཇི་བཞིན་བསྐྲིད་སྲིངས་གནང་བ་མ་ཟད། གཙུག་ལག་སློབ་ཁང་འདིའི་དམིགས་ཡུལ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་སྔོན་བྱོན་འཕགས་ཡུལ་གྱི་ཤིང་རྟ་ཆེན་པོ་འཕགས་མཆོག་ཀླུ་སྒྲུབ་ཡབ་སྲས་གཙོས་མཁས་མང་བྱེ་བས་བསྐྲུན་པའི་རྨ་མེད་པའི་ལེགས་བཤད་ཀྱི་སྣང་བ་ཆེན་པོ་བོད་ཡུལ་མུན་པའི་གླིང་དུ་ལོ་པཎ་དུ་མས་ངལ་བ་དྲང་དུ་བཞེས་ཏེ་དམ་པ་ཆོས་ཀྱི་སྒྲོན་མེ་སྤར་བར་མཛད་པ་ནས་བཟུང་། རྒྱལ་བའི་བཀའ་དང་བསྟན་འགྱུར་ཐུན་མོང་བའི་རིག་གནས་སོགས་མདོར་ན་མདོ་སྔགས་གཞུང་ཚང་ལ་མ་ནོར་བ་ཡོངས་རྫོགས་བོད་སྐད་དུ་བཞུགས་ཡོད། སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་གང་ལས་དར་བའི་འཕགས་པའི་ཡུལ་དུ་ནི་མི་ལོ་བརྒྱད་བརྒྱ་ལྷག་རིང་ལེགས་སྦྱར་སྐད་དུ་བརྩམས་པའི་གཞུང་གི་འཆད་ཉན་ལྟ་ཅི་དེ་དག་གི་མིང་ཙམ་ཡང་ལྷག་མེད་དུ་གྱུར་པས་སླར་ཡང་བོད་འགྱུར་ལ་བརྟེན་ནས་ལེགས་སྦྱར་ཐོག་ཉམས་གསོ་བྱེད་རྒྱུའི་ལོ་པཎ་གོང་མའི་རྣམ་ཐར་གཙང་མ་ཉམས་བཞེས་ཀྱི་ལས་འཆར་དབུ་བཙུགས་ཏེ་བོད་མི་རྩམ་ཟན་པ་རྣམས་ལ་སྔོན་བྱོན་གྱི་སེམས་པ་ཆེན་པོ་རྒྱ་གར་པཎྜིཏ་ཁ་སྤྱུ་ཅན་རྣམས་ཀྱི་ཆེས་ལྷུ་བའི་བུ་ལོན་གྱི་འཁུར་ཆ་ཙམ་སྒྲུན་ཐུབ་པའི་ཕུགས་རྒྱང་རིང་པོའི་དགོངས་བཞེས་ཐབས་པོ་གཏོད་པ་ནི་བསྟན་པའི་གསོས་སྣན་དམ་པར་གྱུར་པ་མ་ཟད། བསྐྱར་གསོའི་ལས་སྒྲུ་གུས་སློབ་ཐ་ཤལ་ལ་ཡང་རྗེས་བརྩེའི་གཏིང་ཟབ་ཀྱི་བཀའ་མཆིད་དང་ལམ་སྟོན་ཡང་ཡང་མཛད་པ་སོགས་བརྗོད་ཀྱི་མི་ལང་བས་མདོར་ན་དངོས་ཤུགས་བརྒྱུད་གསུམ་ནས་ལས་དོན་འདི་ལ་གཞོལ་བར་མཛད་པར་སྒོ་གསུམ་དྭང་བ་ཆེན་པོས་བཀའ་དྲིན་རྗེས་དྲན་ཞུ་གི་ཡོད།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

དེ་བཞིན་པཎྜིཏ་རཏྣཱཀར་ཤཱནྟིཔཱ་མཆོག་ནས་ཐུགས་བརྩེ་བ་ཆེན་པོས་གཞུང་འདིའི་དཔེ་འཁྲིད་གནང་བ་མ་ཟད། མ་རིག་པའི་ལིང་ཏོག་མཐུག་པོས་གཉིད་ལས་མ་སད་པས་ཐེ་ཚོམ་གྱི་གནད་ལུ་གུ་བརྒྱུད་བྱུང་བར། དེ་སྐུད་ལ་བསལ་བའི་གྲོགས་དན་དང་། གཞན་ཡང་ནང་པའི་ལུགས་སྲུར་གྱི་གཞུང་གལ་གནད་ཅན་མང་པོ་དྭོགས་འདྲི་གཅོད་པའི་བཤེས་གཉེན་ཆེན་པོ་བས་ཙམ་དུ་མ་ཡིན་པར་ལུགས་སྲུར་གྱི་གཞུང་གི་ཞུ་དག་ངེས་དྲོང་གནང་བར་དམིགས་བཀར་སྙིང་ཐག་པ་ནས་གུས་འདུད་དང་བཙོས་མེད་གྱི་ཐུགས་རྗེ་ཆེ་ཞུ་རྒྱུ་ཡིན། དེ་དང་ཕྱོགས་མཚུངས་ཨཱ་རིའི་ཉམས་ཞིབ་པ་སཱ་ར་མིཀ་གླིང་ཊོག་དང་ཛོན་ཌྷན་ཟུང་གིས་ཀྱང་པཎྜིཏ་མཆོག་ནས་ལུགས་བཤད་ཀྱི་སྐྱོས་བཟང་པོ་ལེན་པར་དུས་ཀུན་ཏུ་གྲོགས་དན་མཛད་པར་ལུགས་གསོ་དང་བསྔགས་བརྗོད་ཞུ་གི་ཡོད། གཞན་ཡང་གཙུག་ལག་སློབ་ཁང་གི་ངེས་སྟོན་པ་དགེ་བཤེས་ངག་དབང་བསམ་མཆོག་གི་ཉམས་ཞིབ་དང་འབྲེལ་བའི་དམིགས་བསལ་འཕྲུར་བསྐྱེད་ལ་ཡང་རྗེས་དྲན་ཞུ་གི་ཡོད། དེ་མཚུངས་འབྲེལ་ཡོད་འཛིན་སྐྱོང་། ཞི་འཚོ་དཔེ་མཛོད། དཔེ་སྐྲུན་སྡེ་ཚན་གྱི་ལས་བྱེད་རྣམས་ལ་ཡང་ལུགས་གསོ་དང་བཀའ་དྲིན་རྗེས་ཞུ་བ་དང་ཆབ་ཅིག་རྟག་གེའི་གཞུང་འདིས་དོན་གཉེར་ཅན་རྣམས་ལ་ཚད་མའི་རིག་པའི་འོད་སྣང་བཀྱེ་བའི་སྨོན་འདུན་བཅས་བདག་ཅག་གི་སྟོན་པ་མཉམ་མེད་ཤཱཀྱའི་རྒྱལ་པོས་ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་དང་པོ་ཡོངས་སུ་བསྐོར་བའི་གནད་ཁྲིད་པར་ཅན་དྭང་སྟོང་ལྷུང་བ་རི་དྭགས་ཀྱི་ཉེ་བར་གནས་པ་དབུས་བོད་ཀྱི་ཆེས་མཐོའི་གཙུག་ལག་ཁང་གི་སྒྲ་བསྒྱུར་སྡེ་ཚན་གྱི་ཞུ་མཆན་པ་ལྷ་ལྡན་གྱི་བྱང་རྒྱུད་དུ་ལྷེ་ཁྲག་འཕོས་པ་འདམ་པ་བློ་བཟང་ནོར་བུ་ཤཱསྟྲིས་ཤ་གོང་ས་མཆོག་གི་སྐུའི་འཕྲུངས་སྐར་གྱི་དུས་ཆེས་ཁྲིད་པར་ཅན་དང་སྐབས་བསྟུན་རྟག་གེའི་སྐད་ཀྱི་གླིང་བར་བྱ་བའི་གཞི་རེ་ཞིག་མཛུག་རྫོགས་པར་བྱས་སོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ནང་པའི་རྒྱ་ཆེ་གཉེར་དཔག་དཀའ་བའི་ཚད་གཞུང་དང་།།
ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པའི་ལུགས་ཉིད་རྒྱལ་བརྗོད་ཐར་འབྱུང་གི།།
རྟོག་གེའི་སྐད་ཅེས་གྲགས་པའི་བསྡུས་གཞུང་ཕྱི་མོ་ལ།།
ཅུང་ཟད་དཔྱད་པའི་སྒོ་སྐལ་ཐོབ་པ་འདི་རྨད་དོ།།

གཞུང་འདི་ལ་ནི་དཔྱད་པའི་རྣམ་དཀར་གྱིས།།
ལོ་པཎ་པཎ་གྲུབ་གོང་མའི་རྣམ་ཐར་གཙང་མ་ཡི།།
སྐུ་དྲིན་གསོས་པའི་ཆ་ཙམ་གྱུར་ནས་འགྲོ་རྣམས་ཀྱི།།
མི་ཤེས་རབ་རིབ་བསལ་ནས་སྣང་བའི་དཔལ་ཐོབ་ཤོག།

འདི་ལ་ནོངས་པའི་ཆ་མཆིས་ན།།
བླ་མ་རྒྱལ་བ་སྲས་བཅས་དང་།།
ཟུར་གནས་སྤྱན་ལྡན་མཁས་རྣམས་ཀྱི།།
སྤྱན་སྔར་མཐོལ་ཞིང་བཤགས་པར་བགྱི།།

• • •

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

प्रत्यक्षम्

मङ्गलाचरणम्

गुरुं प्रणम्य लोकेशं शिशूनामल्पमेधसाम् ।
धर्मकीर्तिमतं श्रुत्यै तर्कभाषा प्रकाश्यते ॥

प्रमाणसामान्यलक्षणम्

इह खलु प्रेक्षापूर्वकारिणोऽर्थिजनाः सर्वपुरुषार्थसिद्धिनिमित्तं प्रमाणमनुसरन्तीति प्रमाणमादौ व्युत्पाद्यते[1] ।

प्रमाणं सम्यग्ज्ञानमपूर्वगोचरम्[2]। प्रमीयतेऽर्थोऽनेनेति प्रमाणम्। तदेव सम्यग्ज्ञानम्, सन्देहविपर्यासदोषरहितत्वात्। अविसंवादकं ज्ञानं लोके सम्यग् ज्ञानमभिधीयते[3]। न च संशयविपर्यासज्ञानयोरविसंवादकत्वमस्ति[4]। यथा स्थाणुर्वा पुरुषो वेति ज्ञानस्य, मरीचिकासु वा जलज्ञानस्य[5]। अपूर्वो गोचरो अस्येत्यपूर्वगोचरम्[6]। गोचरो विषयो घटादिः। तस्मादुत्पन्नं तदर्थप्रापणयोग्यं ज्ञानं प्रमाणम्[7] ॥

प्रमाणस्य कार्यम्

---

1 न्यायबिन्दुः १/१ सम्यग्ज्ञानपूर्विका सर्वपुरुषार्थसिद्धिरिति तद् व्युत्पाद्यते। न्याय० बि० टी० पृ० २३, ३, अर्थक्रियार्थिभिश्चार्थक्रियासमर्थवस्तुप्राप्तिनिमित्तं ज्ञानं मृग्यते। यच्च तैर्मृग्यते तदेव शास्त्रे विचार्यते।

2 प्रमाणवार्तिकवृत्तिः ३/२ प्रमाणं सम्यग्ज्ञानम् अपूर्वगोचरम् इति लक्षणम्।

3 प्रमाणवार्तिकम् ३/३०७ सा च तस्यात्मभूतैव तेन वार्थान्तरं फलम्।

4 न्यायबिन्दुः पृ० १७, १ अविसंवादकं ज्ञानं सम्यग्ज्ञानम्। प्रमाणवार्तिकः ३/१ प्रमाणमविसंवादि ज्ञानमर्थक्रियास्थितिः।

5 न्याय० बि० टी० पृ० २, १ आभ्यां प्रमाणाभ्यामन्येन च ज्ञानेन दर्शितोऽर्थः कश्चिदत्यन्तविपर्यस्तः। यथा मरीचिकासु जलम्। स चासत्त्वात् प्राप्तुमशक्यः। कश्चिदनियतो भावाभावयोः। यथा संशयार्थः।

6 प्रमाणसमुच्चयः १/२ पुनः पुनर्नोऽभिज्ञानेऽनिष्ठासक्तेः स्मृतादिवत्। प्रमाणवार्तिकः २/५ गृहीतग्रहणान्नेष्टं सांवृत्तम्। न्याय० बि० टी० पृ० १९, २ अत एव चानधिगतविषयं प्रमाणम्। अतोऽधिगतविषयमप्रमाणम्।

7 प्र० वा० भा० पृ० २२, ७-८, प्रापकत्वात् प्रमाणमिति चेत्। न, प्रापणयोग्यत्वात् प्रमाणस्य।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ननु ज्ञानं कर्तृ पुरुषं प्रयोज्यमर्थं कर्मभूतं यदि कदाचिन्न प्रापयति तत्कथमप्रापकत्वात् प्रमाणं स्यात् ? उच्यते। न हि ज्ञानेन पुरुषो गले पादुकान्यायेन बलादर्थे प्रवर्तयितव्यः। अपि त्वेवंभूतमिदं वस्तुस्वरूपं नान्यथेत्यनेनाकारेण निश्चयो जनयितव्यः। स चेत्तेन कृतः, एतावतैवास्य प्रामाण्यमविरुद्धम्। पुरुषस्तु तत्र प्रयोजनवशात् प्रवर्ततामृते प्रयोजनं न प्रवर्तताम्, अर्थो वा योगिपिशाचादिभिरपह्रियताम्। ज्ञानस्य किमायातम् ? [1] ॥

क्षणिकं सन्नपि प्रमाणस्य संगतिः

नन्वविसंवादकत्वेन ज्ञानस्य प्रामाण्यम्। अविसंवादकत्वं च दृष्टार्थप्रापणात्। न च यद् दृष्टं तत्प्राप्यते, क्षणिकत्वात्। किं च, रूपं दृष्टं, प्राप्यते च स्प्रष्टव्यम्। ततोऽन्यद् दृष्टमन्यत् प्राप्यत इत्यप्रतीतप्रापणात् कथं प्रामाण्यमस्य संगच्छताम्[2]। न, यदि नाम वस्तुतोऽन्यदेव प्राप्यते तथापि दृष्टमेव मया प्राप्तमित्येकत्वाध्यवसायात् प्रतीतप्रापणमभिधीयते। यत्तु मरीचिकादिजलज्ञानं तदप्रापणयोग्यत्वादप्रमाणमेव[3] ॥

अर्थक्रियास्थितिः

नन्विदं प्रापणयोग्यमिदं नेत्यर्थक्रिया[4]प्राप्तिमन्तरेण निश्चेतुमशक्यम्। ज्ञानोत्पत्तिमात्रेण तु न भ्रान्ताभ्रान्तयोर्भेदोऽवधार्यते। ततश्च कथं तत्सम्यग्ज्ञानमिति चेत्?[5] नैष दोषः। यद्यपि ज्ञानमात्रोदयाद् वैशिष्ट्यमनयोरवधारयितुं न शक्यते, तथापि ज्ञानविशेषोदयाद्यथैकस्य वैशिष्ट्यं तथोच्यते। तथा हि—यदि नाम मन्दबुद्धिरुत्पत्तिवशादविसंवादकत्वं ज्ञानस्य नावधारयितुं समर्थः, तथापि दाहपाकावगाहनस्नानपानोन्मज्जनाद्यर्थक्रियां दूरतोऽनुभवतो नरस्य दर्शनेनोच्चलद्-

---

1 न्याय० बि० टी० पृ० १८, १ प्रवर्त्तकत्वमपि प्रवृत्तिविषयप्रदर्शकत्वमेव। न हि पुरुषं हठात् प्रवर्त्तयितुं शक्नोति विज्ञानम्। ० तदा ज्ञानस्य किमायातम्–क०।

2 स्यत्–भो०।

3 न्याय० बि० टी० पृ० २६, १, ननु च देशनियतम्, आकारनियतं च प्रापयितुं शक्यम्।

4 प्रमाणवार्तिकम् २/१ अर्थक्रियास्थितिः अविसंवादनम्।

5 प्र० वा० भा० पृ० ४, १७–१८, शब्दविषये तु ज्ञाने दाहपाकाद्यर्थक्रियेयं स्वतः परतश्चार्थक्रियाभावात्। यत्कालं तु परिच्छिन्नं तत्कालं न शक्यं प्रापयितुम्। नोच्यते–

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

धूमादिदर्शनेन चावधारयति। अमन्दबुद्धिस्तु पटुतरप्रत्यक्षेणैवावधारयति, न[1] त्वर्थक्रियाप्राप्त्या[1]।

[2]यद्यविसंवादलक्षणं प्रामाण्यं[2] तदा श्रोत्रज्ञानस्याधिगतार्थाप्रापकत्वात्[3] कथं प्रामाण्यमिति चेत्? न। अर्थस्वरूपप्रतीतिर्हि प्रामाण्यम्। तच्च बाह्यार्थक्रियाप्राप्ति-मन्तरेणापि सम्भवति।[4] यदुक्तम् —

'प्रमाणमविसंवादि ज्ञानमर्थक्रियास्थिति:।
अविसंवादनम्'[5] इति।

शब्दस्य श्रुतिमात्रेणैव चरितार्थत्वात् श्रुतिरेव तत्रार्थक्रियास्थिति:[6]। यथा रविचन्द्राम्बुदचित्रादीनां दर्शनमेवार्थक्रियास्थिति:। तदुक्तम् —

'ज्ञेयस्वरूपसंवित्तिरिष्टा तत्र क्रियास्थिति:'[7] इति।

प्रथमं तु प्रेक्षावानर्थक्रियार्थितया जलानलादावर्थक्रियासन्देहादेव प्रवर्तते।

यदि नाम तस्यैव नास्ति सन्देहो मे[8] वर्तत इति[8] तथापि साधकबाधकप्रमाणाभावाद्युक्त:[9] सन्देहो भवन् केन वार्यते इति। तस्मात्

यस्मिन्नेव काले परिच्छिद्यते तस्मिन्नेव काले प्रापयितव्यमिति। अन्यो हि दर्शनकाल:, अन्यश्च प्राप्तिकाल:। किन्तु यत्कालं परिच्छिन्नं तदेव तेन प्रापणीयम्। अभेदाध्यवसायाच्च सन्तानगतमेकत्वं द्रष्टव्यमिति।

1 नास्ति–भो०।

2 यद्यर्थक्रियाप्रापणाद् अवि०–भो०, ननु यद्यर्थक्रियाप्रापणादविसंवादिलक्षणवतो लक्षणमस्ति–ख।

3 ० श्रवणविज्ञानस्य निर्धारितार्थप्रापणाकरणात्–क०।

4 ० अर्थस्वभावनिर्धारणस्य प्रामाण्ये तस्य बाह्यार्थक्रियाप्रापणाभावेऽपि कदाचित्सत्त्वात्–क०।

5 प्रमाणवार्तिकम् १/३ ।

6 प्रमाणवार्तिकम् २/३–४, प्रमाणमविसंवादिज्ञानमर्थक्रियास्थिति: । अविसंवादनं शब्देऽप्यभिप्रायनिवेदनात्॥ वक्तृव्यापारविषयो योऽर्थो बुद्धौ प्रकाशते। प्रामाण्यं तत्र शब्दस्य नार्थतत्त्वनिबन्धनम्॥ ० शब्दाकर्णमात्रेणार्थविचारग्रहात्समानैव तत्रार्थक्रियास्थिति:। यथा चन्द्रसूर्यमेघचित्रादीनि दृष्टैवार्थक्रियास्थितानि भवन्ति–क०।

7 ०क्रिया मता–मूले०। प्र० वा० भा० पृ० ५, २१ कारिका ९

8 नास्ति–भो०।

9 साधकबाधकप्रमाणाभावादुक्त:–ख०। ० यदि तादृशसन्देहाभावे प्रवर्तयित्वा सिद्धिं कारयित्वा वापकारं करोति प्रमाणं नास्ति। यदुक्तम्—उत्पद्यमानसन्देहो येन निवर्तते इति–क०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

स्थितमेतत्—आसादितनिरन्तरार्थक्रियाव्यवहारात् पटुतरप्रत्यक्षोदयादेवार्थे प्रवर्तते, मन्दबुद्धिस्तु ताद्रूप्यानुमानादिति। अत एव तु प्रत्यक्षस्य स्वतः प्रामाण्यम्। कस्यचित्तु परतः। योगिज्ञानस्य स्वसंवेदनस्य[1] च स्वत एव प्रामाण्यम्। अनुमानस्य तु निश्चयात्मकत्वात् स्वत एव प्रामाण्यम्[2]।

अपूर्वगोचरम्

तेनायमर्थः—प्रथमत एव यद्विज्ञानं विषये प्रवृत्तं तदेव प्रमाणम्, न तु तत्रैव पश्चाद्भावि ज्ञानान्तरमपि, गृहीतग्राहित्वेन तस्याप्रामाण्यात्। यथा घटं निर्विकल्पकेन ज्ञानेन दृष्ट्वा पश्चात्तस्मिन्नेव विषये घटोऽयमिति सविकल्पकं[3] ज्ञानं स्मरणरूपम्, यथा वा पर्वतादौ धूमं दृष्ट्वा वह्निरत्रेत्यनुमानज्ञानानन्तरं पुनरपि तत्रैव वह्निरत्रेत्यनुमानज्ञानम्[4]।

इन्द्रियादेरप्रमाणम्

सम्यग्ज्ञानं प्रमाणमित्युक्ते सामर्थ्याज्जडस्वभावस्येन्द्रियादेः परिच्छेदकत्वाभावात् प्रामाण्यं निरस्तम्। परिच्छेदकत्वं हि बोद्धृत्वम्। तच्च ज्ञानस्यैव निजरूपम्। तत्कथमज्ञानात्मन इन्द्रियादेः स्वरूपं भवितुमर्हतीति[5]॥

प्रमाणस्य द्वैविध्यम्, प्रत्यक्षशब्दनिर्वचनं च

तद् द्विविधं प्रत्यक्षमनुमानं चेति[6]। प्रतिगतमक्षं प्रत्यक्षम्[7]। अक्षमिन्द्रियं चक्षुःश्रोत्रघ्राणजिह्वाकायाख्यम्। तस्मादुत्पन्नं ज्ञानं प्रत्यक्षमभिधीयते।[8] ननु

---

1 ० स्वसंवेद्यज्ञानस्य–क०।
2 इत्याचार्येणोक्तम्–भो०।
3 साध्यवसायं सवि०–भो०। ० निर्विकल्पकेन दृष्ट्वा पश्चात्तत्रैव विषये यथा साध्यमध्यवसायं घटोऽयमिति–क०।
4 द्रष्टव्यः प्रमाणवार्तिकम् २/३, प्र० वा० भा० पृ० २९, १२, न्याय० बि० टी० पृ० १९, २
5 प्रमाणवार्तिकम् २/३ धीप्रमाणता प्रवृत्तेस्तत्प्रधानत्वाद् हेयोपादेयवस्तुनि।
6 प्रमाणसमुच्चयः १/२, प्रत्यक्षमनुमानं च प्रमाणे हि द्विलक्षणम्। प्र० वा० भा० पृ० १६९, ३ प्रत्यक्षानुमानञ्च प्रमाणे। न्यायबिन्दुः १/२–३, द्विविधं सम्यग्ज्ञानम् प्रत्यक्षमनुमानञ्चेति।
7 न्याय० बि० टी० पृ० ३८, १, प्रतिगतमाश्रितम् अक्षम्। अत्यादयः क्रान्तद्यर्थे द्वितीयया इति समासः। प्राप्तापन्नालङ्गतिसमासेषु परवल्लिङ्गप्रतिषेधाय अभिधेयवल्लिङ्गे सति सर्वलिङ्गः

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

यद्यक्षाश्रितं ज्ञानं प्रत्यक्षं तदा मानसादि वक्ष्यमाणं ज्ञानत्रयमिन्द्रियादनुत्पत्तेः प्रत्यक्षं न स्यात्?[1] अत्रोच्यते—प्रतिगतमक्षमिति यदुक्तं तत्प्रत्यक्षशब्दस्याव्युत्पत्तिमात्रनिमित्तं प्रतिपादितम्। प्रवृत्तिनिमित्तं तु प्रत्यक्षशब्दसायार्थसाक्षात्कारित्वमेव रूढि-वशादवगन्तव्यं पङ्कजवत्।[2] ततः स्वसंवेदनादिकमपि ज्ञानं स्वसंवेदनरूपमर्थं साक्षात्करोतीति प्रत्यक्षशब्दवाच्यं सिद्ध्यतीति ॥

अनुमानशब्दनिर्वचनम्

मीयतेऽर्थोऽनेनेति मानम्। अनुः पश्चादर्थे। पश्चान्मानमनुमानम्। लिङ्गग्रहणलिङ्गलिङ्गिसम्बन्धस्मरणयोः पश्चात् यद्विज्ञानं पर्वतादौ धर्मिणि परोक्षवस्त्वालम्बकं तदेवानुमानशब्देनाभिधीयते। एतच्च रूढिवशादवगन्तव्यम्।[3]

प्रमाणसंख्याविप्रतिपत्तिः

द्विविधवचनेन एकं त्रीणि चत्वारि पञ्च षडिति विप्रतिपत्तयो निरस्यन्ते। तथा हि—प्रत्यक्षमेवैकं प्रमाणमिति चार्वाक :। प्रत्यक्षमनुमानं शाब्दं[4] चेति सांख्यः। प्रत्यक्षमनुमानमुपमानं शाब्दं[5] चेति नैयायिकः। प्रत्यक्षमनुमानं शाब्दमुपमान-मर्थपत्तिरिति प्राभाकरः। प्रत्यक्षमनुमानं शाब्दमुपमानमर्थपत्तिरभावश्चेति मीमांसकः।

द्विविधवचनेन द्वित्वे प्राप्ते प्रत्यक्षमनुमानं चेति पुनर्यदुक्तं तदन्यथाद्वित्वनिरासार्थम्। तथा हि वैयाक रणो ब्रूते प्रत्यक्षं शाब्दं चेति प्रमाणद्वयम्[5] ॥[6]

प्रत्यक्षशब्दः सिद्धः।

8 ० तस्मादुत्पन्नं ज्ञानं प्रत्यक्षमित्यर्थः-क०।

1 न्यायबिन्दुः १/६-७

2 प्रमाणसमुच्चयः १/४, असाधारणहेतुत्वाद् व्यपदेश्यं तदिन्द्रियैः। वृत्तिश्च '०द्याश्रयादुत्पन्नं विज्ञानं, अक्षाश्रयमिति कुतः, विषयाश्रयं न भवति किं? इति चेद् आह—असाधारणेत्यादि। रूपादि-विषयास्तत्रान्तरे मनोविज्ञानसाधारणाः, असाधारणाच्च व्यवहारो दृश्यते यथा यवशब्दो यवाङ्कुर' इति।

3 ० तदेवानुमानशब्देनोच्यते इति रूढिशब्दादवगन्तव्यम्-क०।

4 ० शब्दं-क०।

5 तत्वसंग्रहः, कारिका १४६०-६२ भर्तृहरिणा प्रतिपादितं मतं तत्र निरस्तम्।

6 ० तथा चोक्तम्—प्रमाणेतरसामान्यस्थितेरन्यधियो गतेः।
प्रमाणन्तरसद्भावः प्रतिषेधाच्च कस्यचित्॥-क०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

चार्वाकाभिमतानुमानाप्रमाण्यनिरसनम्

तत्र अनुमानस्य प्रामाण्यमवश्यमभ्युपगन्तव्यं चार्वाकेणेति प्रतिपाद्यते। तथा हि—स खलु प्रत्यक्षलक्षणं परप्रतिपादनाय प्रणयति। परस्य च बुद्धिर्न प्रत्यक्षा। किं तर्हि कायवाग्व्यापारादिकार्यादनुमेया[1]। ततोऽनेन कार्यलिङ्गजमनुमानं बलादभ्युपगतं[2] स्यात्। परलोकनिषेधाय चानुपलम्भाख्यं साधनमाचष्टे। अतोऽसौ स्वयमेवानुमानेन प्रमाणेन[3] व्यवहरति, नानुमानं प्रमाणमिति च ब्रुवन् कथं नाम नोन्मत्तश्चार्वाकः स्यात्[4]?

शब्दोपमानार्थापत्त्यभावानां प्रमाणान्तरत्वनिरसनम्

शाब्दं च ज्ञानं बाह्यार्थाविसंवादकत्वेन प्रमाणमेष्टव्यम्। अविसंवादकत्वं च सम्बन्धमन्तरेण न संगच्छते। न च शब्दानां बाह्यार्थेन सह[5] कश्चित्सम्बन्धोऽस्ति। तथा हि—शब्दार्थयोः सम्बन्धो भवन् तादात्म्यं तदुत्पत्तिरर्वा भवेत्। तत्र न तावत्तादात्म्यं शब्दार्थयोः, अत्यन्तभेदेन प्रतिभासनात्। तादात्म्यं ह्येकत्वमभिधीयते। भिन्नप्रतिभासयोरप्येकत्वे[6] स्वीक्रियमाणे गवाश्वादीनामप्येकत्वप्रसङ्गः।[7] नापि तदुत्पत्तिः, अन्वयव्यतिरेकाभावात्। तस्मात् तदुत्पत्तिरित्येवं वक्तुं न शक्यते। तथा हि—शब्दव्यापारमन्तरेण स्वहेतोरेव[8] मृत्पिण्डदण्डसलिलकुलालचक्रादेः[9]

---

1 ० कायवाग्व्यापारकार्यादनु०-भो०।
2 ० बलादभ्युपेतं-क०।
3 ० नास्ति-भो०।
4 ० नास्ति-भो०। ० स्वयमेवानुमानेन व्यवहारन्नानुमानं प्रमाणमिति च ब्रुवाणः कथं नोन्मत्तः?-क०। र० की० नि० पृ० ९६, २५-३०, न च चार्वाकोऽप्यनुमानमनवस्थाप्य स्थातुं प्रभवति, व्यापारत्रयकरणात्। तच्छास्त्रे हि प्रत्यक्षेतरसामान्ययोः प्रमाणेतरविधानं लक्षणप्रणयनतो विधातव्यम्। तच्च लक्षणं प्रत्यक्षे धर्मिणि लक्ष्ये प्रामाण्ये प्रत्येतव्ये स्वभावो हेतुः। परबुद्धिप्रतिपत्तौ च कायादिव्यापारः कार्यहेतुः। परलोकप्रतिषेधे च दृश्यानुलम्भोऽङ्गीकर्तव्य इति कथमनुमानापलापः।
5 बाह्यार्थे-भो०।
6 ० भिन्नप्रतिभासेऽप्येकत्वे-क०।
7 ० गवाश्वयोरप्येकत्वप्रसङ्गः-क०।
8 स्वहेतोः-भो०।
9 ० सलिलचक्रादेः-क०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

सकाशादुत्पद्यमानो घटादिरर्थो दृश्यते। शब्दोऽपि बाह्यार्थं विनैव पुरुषेच्छामात्रेण ताल्वादिव्यापारादेवोत्पद्यते[1]।

अथ तादात्म्यतदुत्पत्तिभ्यामन्य एव वाच्यवाचकत्वलक्षणः शब्दार्थयोः वास्तवः सम्बन्धधोऽस्ति।[2] एवं तर्ह्यसंकेतविदोऽपि पुरुषस्य[3] शब्दादुच्चरितान्नियता-र्थप्रतीतिः प्राप्ता, योग्यता[4]मात्रेणैव प्रदीपात् घटादिप्रतीतिवत्। न चैतदस्ति। तथा हि—अभिनवो नालिकेरद्वीपादायातः पुमानग्निशब्दं[5] श्रुत्वाऽप्यग्निशब्दान्न किञ्चिदर्थं प्रत्येतीति[6]।

अथ तांस्तान् संकेतानपेक्ष्य तत्तदर्थप्रत्यायनयोग्य एवायं शब्दो जायत इत्युच्यते। तन्न। न ह्येवमस्य प्रामाण्यमवतिष्ठते। सर्वत्र संकेतस्य योग्यत्वात्। ततो न ज्ञायते किं विवक्षितार्थमाह, आहोस्विदन्यं वेति[7]।

अस्तु वा अन्य एव कश्चित्सम्बन्धः। तथा च सोऽपि केन सम्बन्धेन तयोः सम्बद्ध इति प्रष्टव्यः। अन्येन चतुर्थेन सम्बन्धेनेति चेत्, चतुर्थोऽपि तेषु केन

---

1 र० की० नि० पृ० ९९, १५-२३, अत्रोच्यते—चोदनायास्तावद् बाह्येऽर्थे प्रतिबन्धाभावान्न प्रामाण्यम्। प्रयोगः—यस्य यत्र प्रतिबन्धो नास्ति न तस्य तत्र प्रामाण्यम्। यथा दहनेऽप्रतिबद्धस्य रासभस्य। अप्रतिबद्धाश्च बहिरर्थे वैदिकाः शब्दाः इति व्यापकानुपलब्धिः। न तावदयमसिद्धो हेतुः। शब्दानां वस्तुतः प्रतिबन्धाभावात्। प्रतिबद्धस्वभावता हि प्रतिबन्धः। न च सा निर्निबन्धना, सर्वेषां सर्वत्र प्रतिबद्धस्वभावताप्रसङ्गात्। निबन्धनं चास्यास्तादात्म्य-तदुत्पत्तिभ्यामन्यन्नोपलभ्यते, अतत्स्वभावस्यातदुत्पत्तेश्च तत्राप्रतिबद्धस्वभावत्वात्। न हि शब्दानां बहिरर्थस्वभावतास्ति भिन्नप्रतिभासावबोधविषयत्वात्। नापि शब्दा बहिरर्थादुपजायन्ते, अर्थमन्तरेणापि पुरुषस्येच्छाप्रतिबद्धवृत्तेः शब्दस्योत्पाददर्शनात्।

2 ० वाच्यवाचकभावलक्षणः स्वभाविको प्रतिबन्धोऽस्ति।-क०।

3 ० प्रमातुः-क०।

4 र० की० नि० पृ० ९९, २४-२७, ननु योग्यतयैव किञ्चित् प्रतिबद्धस्भावमुपलभ्यते। यथा चक्षुरिन्द्रियं रूपे। चक्षुः खलु व्यापार्यमाणं रूपमेवोपलम्भयति। तथैवैते वैदिकाः शब्दा-स्तादात्म्यतदुत्पत्तिवियुक्ता अपि योग्यतामात्रेणातीन्द्रियमर्थं बोधियिष्यन्ति तत्कथं तादात्म्य-तदुत्पत्तिविरहमात्रेणाप्रतिबन्धो येनैवं व्यापकानुपलब्धिः सिद्ध्यतीति।

5 ० प्रमाताऽग्निशब्दं-क०।

6 र० की० नि० पृ० १००, ३०-३५, तर्हि वाच्यवाचकलक्षणः शब्दार्थयोः सम्बन्धो भविष्यति ...इति चेत्। ननु तस्य वास्तवत्वेऽसङ्केतविदोऽप्यर्थप्रतिपत्तिर्भवेदित्युक्तम्।

7 र० की० नि० पृ० १००, २७-३०, अथ तत्तत्सङ्केतापेक्षस्तत्तदर्शप्रत्यायनयोग्य एवायं जात इत्युच्यते। तदपि न प्रस्तुतोपयोगि। न ह्येवमस्य प्रामाण्यमवतिष्ठते। यदा हि सङ्केतेना-पुरुषार्थप्रतिपादनमपि संभाव्यत एव, तदा न शक्यमुपकल्पयितुं किमयमभिमतस्यैवार्थस्य द्योतको न वेति। ० विवक्षितमर्थमाहाऽन्यवेति-क०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

सम्बन्धेन सम्बद्धः? पञ्चमेन केनचिच्चेत्, सोऽपि केनेत्यनवस्थायां अन्त्यासिद्धौ पूर्वेषामप्यसिद्धिः[1]।

अथासम्बद्ध एव शब्दार्थयोः सम्बन्ध इति चेत्। तन्न। यो न सम्बद्धः स कथं सम्बन्धो भवति घटस्येव पटः। अथ वक्तव्यं सम्बन्धस्य तादृश एव स्वभावः, येन सम्बन्धान्तरनिरपेक्ष एवं परं सम्बध्नाति? तदयुक्तम्। प्रमाणसिद्धे हि स्वभावे[2] नोत्तरमभिधीयते। यथाग्नेरेवायमीदृशः स्वभावो यदुत दाहकत्वं नाम नान्यस्याकांशादेः। सम्बन्धसिद्धौ तु प्रमाणं किञ्चिन्निरूपयन्तो न पश्यामः। न चैवं वक्तव्यं शब्दशक्तिस्वभावादेव शब्दानां नियतार्थाव्यभिचारित्वमिति। तथा हि—यदि घट इत्ययं शब्दः स्वभावादेव कम्बुग्रीवाकारं वारिसंधारणसमर्थं पदार्थमभिदधाति, तत्कथं संकेतान्तरमपेक्ष्य पुरुषेच्छया तुरगादिकमभिदध्यात्। न हि शालिबीजं स्वहेतोरङ्कुरजननस्वभावमुत्पन्नं संकेतान्तरमपेक्ष्य गर्दभं[3] जनयितुं समर्थं स्यात्[4]। नाप्याप्तप्रणीतशब्दानां[5] प्रामाण्यमभिधातुमुचितम्। आप्तत्वस्यैव निश्चेतुमशक्यत्वात्। तथा हि—आप्तत्वं क्षीणदोषत्वमुच्यते[6]। क्षीणदोषता च परचित्तवृत्तिः काचिदभिधीयते। परचित्तवृत्तीनां दुर्लक्ष्यत्वात्, कायवाग्व्यापारादिकार्यलिङ्गस्या[7]न्यथाऽपि वृत्तिदर्शनात्[8]। सरागा अपि वीतरागा इव चेष्टन्त इति न्यायात्कथमाप्तत्वं निश्चीयतामिति[9]। सम्बन्धदूषणेन च वैदिकशब्दानां प्रामाण्यं निरस्तमिति

---

1 सम्बन्धपरीक्षा ४,
द्वयोः एकाभिसम्बन्धात् सम्बन्धो यदि तद्द्वयोः।
कः सम्बन्धोऽनवस्था च न सम्बन्धमतिस्तथा ॥इति।

2 ० प्रमाणसिद्धे हि वस्तुनि स्वभावे-क०।

3 घटं-भो०।

4 र० की० नि० पृ० १००, २२-२६, अथ स्वहेतुभिरेवायमीदृशस्तेषां स्वभावो दत्तो येन ते सङ्केतविशेषसहाया एव कमप्यर्थमवबोधयन्ति। न तर्हि सङ्केतपरावृत्तौ पदार्थान्तरवृत्तयो भवेयुः। यदि ह्ययमग्निहोत्रशब्दः सङ्केतापेक्षो यागविशेषप्रतिपादकः, कथं सङ्केतान्यत्वेनार्थान्तरं प्रतिपादयति। न हि क्षित्याद्यपेक्षेण बीजेन स्वहेतोरङ्कुरजननस्वभावेनोत्पन्नेन रासभः शक्यो जनयितुम्, तथा शब्दोऽपि यदर्थप्रतिपादननियतस्तमेव प्रकाशयेत्।

5 ०नाप्यत्राप्तप्रणीत०-भो०।

6 न्यायसूत्रम् १/१/७ आप्तोपदेशः शब्दः।

7 ०कायवाग्व्यापारस्य कार्यलिङ्गस्य तु-क०।

8 ० कायवाग्व्यापारस्य कार्यलिङ्गस्य त्वन्यथाऽपि संदर्शनात्-क०।

9 र० की० नि० पृ० १०१, १८-२१, आप्तप्रणीतस्य पुनर्वचनस्यार्थाव्यभिचारे तज्जन्मनो ज्ञानस्या-

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

पृथङ्नोक्तम्। कथं तर्हि सर्वोऽयमसन्दिग्धो लौकिको व्यवहार इति चेत्। तथा तथा संकेतेन विवक्षावशादिति न काचित् क्षतिः। यथोक्तम् 'वक्तुरभिप्रायं सूचयेयुः शब्दा'[1] इति॥

नैयायिकसम्मतस्योपमानप्रमाणस्य निरसनम्

नैयायिकस्योपमानप्रपञ्चः[2]। यः प्रतिपत्ता गां जानाति[3] न गवयम्, स च अपदिष्टः[4] स्वामिना अरण्यं गत्वा गवयमानयेति। स च गवयशब्दवाच्यमर्थमजानानो वनेचरमन्यं तज्ज्ञं पुरुषं पृष्टवान्, भ्रातः, कीदृशो गवय इति। स चाह यादृशी गौस्तादृशो गवय इति।[5] तस्यारण्यगतस्य प्रेष्यपुरुषस्य अतिदेश[6] वाक्यार्थस्मरणसहकारि गवयसारूप्यज्ञानं कर्तृ अयमसौ गवयशब्दवाच्योऽर्थ इति प्रतिपत्तिं फलस्वरूपां जनयत्प्रमाणम्[7]। एतच्चायुक्तम्। यत्प्रामाण्यं[8] नाम विषयवत्तयां व्याप्तम्। न चास्य निपुणमपि निरूपयन्तो विषयं संपश्यामः। तथा हि—समाख्या नाम सम्बन्धः तस्य विषयो वर्ण्यते। स च परमार्थतो नास्ति[9]। दृश्यत्वे तस्यानुपलम्भेन बाधा। अदृश्यत्वे तस्य सत्तासाधकं प्रमाणं नेक्ष्यते। किं च—स हि

व्यभिचारसंभवेऽपि न प्रामाण्यमुपगन्तुं शक्यते, परचित्तवृत्तीनामशक्यनिश्चयत्वेनासत्वापरिज्ञानात् वचनस्यापि तत्प्रणीत्वाप्रतिपत्तेः।

1 द्रष्टव्यम्—प्रमाणवार्तिकः २/२ वक्तृव्यापारविषयो योऽर्थोः बुद्धौ प्रकाशते। प्रामाण्यं तत्र शब्दस्य नार्थतत्त्वनिबन्धनम्॥

2 ०उपमानप्रपञ्चः-क०।

3 ० वेत्ति-क०।

4 ० चादिष्टः-क०।

5 ० स आह यादृग्गौस्तादृग्गवय इति-क०।

6 ० आप्तातिदेश-क०।

7 र० की० नि० पृ० ९८,२२-२७, अयमस्य प्रपञ्चः। यः प्रतिपत्ता गां जानाति न गवयम्, आदिष्टश्च स्वामिना गच्छारण्यम् गवयमानयास्मादिति, गवयशब्दवाच्यमर्थमजानानो वनेचरमन्यं वा तज्ज्ञं पृष्टवान्, भ्रातः कीदृशो गवय इति। तेन चादिष्टं यथा गौस्तथा गवय इति। तद्वय श्रुतातिदेश-वाक्यस्य कस्याञ्चिदरण्यान्यामुगतस्यातिदेशवाक्यार्थस्मरणसहकारि यद् गवयसारूप्यज्ञानं तत्प्रथमत एवासौ गवयशब्दवाच्योऽर्थ इति प्रतिपत्तिं प्रस्तुवानमुपमानं प्रमाणमिति।

8 यतः प्रामाण्यं-भो०।

9 र० की० नि० पृ० १०३, २, तथा हि समाख्यासंबन्धस्तस्य विषयो वर्ण्यते। स च परमार्थतो नास्ति।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

सम्बन्धः सम्बधिभ्यां भिन्नोऽभिन्नो वा। यदा[1] भिन्नस्तदा तयोः सम्बन्धः केन सम्बन्धेनेति वाच्यम्। सम्बन्धान्तरकल्पनायामनवस्था[2]। अथाभिन्नस्तदा सम्बन्धिनावेव केवलौ। न समाख्या नाम सम्बन्धः कश्चित्[3]। अथ सम्बद्धबुद्धिजनकत्वं[4] सम्बन्धः। तन्न युक्तम्। यतः सम्बद्धावेताविति बुद्धिः स्वहेतुबलात् सम्बद्धवस्तुद्वयादपि सम्भाव्यमाना न सम्बन्धान्तरमाक्षिप्तुं[5] प्रभवति ॥

मीमांसकसम्मतस्योपमानप्रमाणस्य निरसनम्

एवं मीमांसकोपवर्णितस्यापि प्रामाण्यं निराकर्तव्यम्। तथा हि, सादृश्यविशिष्टः पिण्डः पिण्डविशिष्टं वा सादृश्यमुपमानस्य विषयस्तेन वर्ण्यते। न च सदृशवस्तुनोऽतिरिक्तं सादृश्यं व्यवस्थापयितुं शक्यते, प्रमाणेनाप्रतीतत्वात्[6]। तथा हि—यदि सदृशादतिरिक्तं[7] सादृश्यं दृश्यं स्यात्, तदा दृश्यानुलम्भग्रस्तमेतत्।[8] अथादृश्यं तदा तत्प्रतिबद्धलिङ्गाभावात् अनुमानादपि[9] कथं तत्सिद्धिः। सादृश्यप्रत्ययस्तु स्वहेतोस्तथोत्पन्नेन सदृशवस्तुनाऽपि क्रियमाणो घटत इति न तत्प्रत्ययादपि तत्सिद्धिर्युक्ता[10]। उपमानादेव सादृश्यसिद्धिरिति चेत्? न। यतः प्रमाणान्तरसिद्धयोरेव सादृश्यपिण्डयोर्यो विशेषणविशेष्यभावस्तस्योपमानविषयत्वं तेन वादिना परिकल्प्यते। तत्कथं सादृश्यमात्रस्याप्युपमानात् सिद्धिरिति[11] ॥

---

1 यदि-भो०।

2 र० की० नि० पृ० १०३, ३, स हि संबन्धः संबन्धिभ्यां भिन्नोऽभिन्नो वा। यदि भिन्नस्तदा तयोरिति कुतः?।

3 र० की० नि० पृ० १०३, १०, अथाभिन्नः तदा संबन्धिनावेव केवलाविति न समाख्यासंबन्धो नाम, यः कश्चिदुपमानस्य विषयः स्यात्।

4 ईदृक्सम्बद्ध०-भो०।

5 ० सम्बन्धन्तरमाक्षेप्तुं-क०।

6 र० की० नि० पृ० १०२, १२-१३ न सदृशवस्तुव्यतिरिक्तं सादृश्यं व्यवस्थापयितुं शक्यते, प्रमाणेनाप्रतीतत्वात्।

7 ० सदृशवस्तुव्यतिरिक्तं-क०।

8 ० दृश्यानुलम्भग्रस्तमेव तत्-क०।

9 अनुमानादिप्रसङ्गादपि-भो०।

10 र० की० नि० पृ० १०२, १३-१६ सादृश्यप्रत्ययस्तु स्वहेतोस्तथोत्पन्नेन सदृशवस्तुनापि क्रियमाणो घटत एव इति न सादृश्यमुपस्थापयितुं प्रभवति।

11 र० की० नि० पृ० १०२, १६-१९, उपमानप्रमाणबलादेव सादृश्यसिद्धिरिति चेत्। न। प्रमाणान्तरसिद्धियोरेव सादृश्यपिण्डयोर्विशेषणविशेष्यभावस्योपमानविषयत्वात् कथं

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

अर्थापत्तिप्रमाणनिरसनम्

अर्थापत्तेरपि प्रामाण्यं[1] पृथङ्नोपपद्यते। तथा हि प्रत्यक्षादिप्रतीतो योऽर्थः, स येन विना नोपपद्यते तस्यार्थस्य कल्पनमर्थापत्तिरित्यर्थापत्तेर्लक्षणम्[2]। अत्रेदं चिन्त्यते—योऽसौ प्रमाणदृष्टोऽर्थः, तस्य यदि परिकल्प्यमानेन परोक्षार्थेन सह[3] कश्चित्तादाम्यलक्षणः तदुत्पत्तिलक्षणो वा प्रतिबन्धोऽस्ति तदा स्वभावलिङ्गजा कार्यलिङ्गजा वाऽसौ प्रतिपत्तिरित्यर्थापत्तिरनुमानमेव।[4] अथ नास्ति प्रतिबन्धः, तदानीमर्थापत्तिः प्रमाणमेव न भवति, असम्बन्धात् घटात्पटप्रतीतिवदिति [5]॥

अभावप्रमाणनिरसनम्

अभावस्य स्वरूपमेव तावन्नोपलभामहे,[6] कुत एव तस्य प्रामाण्यं भविष्यति। तथा हि—प्रत्यक्षादिप्रमाणानामनुत्पत्तिरभावाख्यं[7] प्रमाणं मीमांसकैरभिधीयते[8]। तत्र केयमनुत्पत्तिः ? किं प्रसज्यवृत्त्या प्रमाणानुत्पत्तिमात्रम् ? अथ

सादृश्यमात्रस्योपमानात् सिद्धिः। ततश्च सादृश्यस्यासिद्धेर्न तद्विशिष्टः पिण्डः पिण्डविशिष्टं वा सादृश्यमुपमानस्यविषयः।

1 प्रमाणादित्वं-भो०।

2 न्यायसूत्रम् २/२१ यत्राभिधीयमानेऽर्थे योऽन्योऽर्थः प्रसज्यते सोऽर्थापत्तिः। श्लोकवार्तिकः १, प्रमाणशक्तविज्ञातो यत्रार्थो नान्यथा भवेत्, अदृष्टं कल्पयेद् अन्यं सार्थापत्तिः उदाहृता। मीसांसाभाष्यम् पृ० १२, अर्थापत्तिरपि दृष्टः श्रुतो वार्थोऽन्यथा नोपपद्यत इत्यर्थकल्पितः। र० की० नि० पृ० ९९, ३-४ प्रत्यक्षादिभिः षड्भिः प्रमाणैः प्रसिद्धो योऽर्थः स येन विना न युज्यते तस्यार्थस्य कल्पनमर्थापत्तिरिति।

3 ० परोक्षेण अर्थेन सह-क०।

4 ० प्रतीतिरनुमानमेव।-क०।

5 र० की० नि० पृ० १०३, २४-२९, यस्यार्थस्य दर्शनाद् योऽर्थः परिकल्प्यते तयोर्यदि प्रतिबन्धोऽस्ति तदार्थाप्रतिपत्तिरनुमानमेव। अर्थापत्तिरिति नामान्तरकरणे नास्माकं काचिद्विप्रतिपत्तिः। तथा हि प्रमाणपरिदृष्टोऽर्थः केनचिद्विना नोपपद्यत इति कुतो लभ्यते, यदि परिदृश्यमानपरिकल्प्यमानयोः कश्चित् सम्बन्धः स्यात्। अन्यथा तेन विना नोपपद्यत इत्यह्रीकादन्यो न ब्रूयात्, घटपटवत्।

6 ० वीक्षामहे-क०।

7 ० प्रत्यक्षादीनामनुत्पत्तिरभावाख्यं-क०।

8 श्लोक० वा० पृ० ४७५, प्रमाणपञ्चकं यत्र वस्तुरूपे न जायते। वस्तुसत्ताबोधावबोधार्थं तत्राभावप्रमाणता॥ र० की० नि० पृ० ९९, ६-७, प्रत्यक्षानुमानादिप्रमाणपञ्चकाभावस्वभावमभावाख्यं प्रमाणम्। प्रमेयं घटाद्यभावः। नास्तीह घटादीति ज्ञानं घटाद्यभावालम्बनं फलम्।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

सम्बन्धः सम्बधिभ्यां भिन्नोऽभिन्नो वा। यदा[1] भिन्नस्तदा तयोः सम्बन्धः केन सम्बन्धेनेति वाच्यम्। सम्बन्धान्तरकल्पनायामनवस्था[2]। अथाभिन्नस्तदा सम्बन्धिनावेव केवलौ। न समाख्या नाम सम्बन्धः कश्चित्[3]। अथ सम्बद्धबुद्धिजनकत्वं[4] सम्बन्धः। तन्न युक्तम्। यतः सम्बद्धावेताविति बुद्धिः स्वहेतुबलात् सम्बद्धवस्तुद्वयादपि सम्भाव्यमाना न सम्बन्धान्तरमाक्षिप्तुं[5] प्रभवति ॥

मीमांसकसम्मतस्योपमानप्रमाणस्य निरसनम्

एवं मीमांसकोपवर्णितस्यापि प्रामाण्यं निराकर्तव्यम्। तथा हि, सादृश्यविशिष्टः पिण्डः पिण्डविशिष्टं वा सादृश्यमुपमानस्य विषयस्तेन वर्ण्यते। न च सदृशवस्तुनोऽतिरिक्तं सादृश्यं व्यवस्थापयितुं शक्यते, प्रमाणेनाप्रतीतत्वात्[6]। तथा हि—यदि सदृशादतिरिक्तं [7] सादृश्यं दृश्यं स्यात्, तदा दृश्यानुलम्भग्रस्तमेतत्।[8] अथादृश्यं तदा तत्प्रतिबद्धलिङ्गाभावात् अनुमानादपि[9] कथं तत्सिद्धिः। सादृश्यप्रत्ययस्तु स्वहेतोस्तथोत्पन्नेन सदृशवस्तुनाऽपि क्रियमाणो घटत इति न तत्प्रत्ययादपि तत्सिद्धिर्युक्ता[10]। उपमानादेव सादृश्यसिद्धिरिति चेत्? न। यतः प्रमाणान्तरसिद्धयोरेव सादृश्यपिण्डयोर्यो विशेषणविशेष्यभावस्तस्योपमानविषयत्वं तेन वादिना परिकल्ध्यते। तत्कथं सादृश्यमात्रस्याप्युपमानात् सिद्धिरिति [11] ॥

---

1 यदि–भो०।

2 र० की० नि० पृ० १०३, ३, स हि संबन्धः संबन्धिभ्यां भिन्नोऽभिन्नो वा। यदि भिन्नस्तदा तयोरिति कुतः?।

3 र० की० नि० पृ० १०३, १०, अथाभिन्नः तदा संबन्धिनावेव केवलाविति न समाख्यासंबन्धो नाम, यः कश्चिदुपमानस्य विषयः स्यात्।

4 ईदृक्सम्बद्ध०–भो०।

5 ० सम्बन्धन्तरमाक्षेप्तुं–क०।

6 र० की० नि० पृ० १०२, १२-१३ न सदृशवस्तुव्यतिरिक्तं सादृश्यं व्यवस्थापयितुं शक्यते, प्रमाणेनाप्रतीतत्वात्।

7 ० सदृशवस्तुव्यतिरिक्तं–क०।

8 ० दृश्यानुलम्भग्रस्तमेव तत्–क०।

9 अनुमानादिप्रसङ्गादपि–भो०।

10 र० की० नि० पृ० १०२, १३-१६ सादृश्यप्रत्ययस्तु स्वहेतोस्तथोत्पन्नेन सदृशवस्तुनापि क्रियमाणो घटत एव इति न सादृश्यमुपस्थायितुं प्रभवति।

11 र० की० नि० पृ० १०२, १६-१९, उपमानप्रमाणबलादेव सादृश्यसिद्धिरिति चेत्। न। प्रमाणान्तरसिद्धियोरेव सादृश्यपिण्डयोर्विशेषणविशेष्यभावस्योपमानविषयत्वात् कथं

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

अर्थापत्तिप्रमाणनिरसनम्

अर्थापत्तेरपि प्रामाण्यं[1] पृथङ्नोपपद्यते। तथा हि प्रत्यक्षादिप्रतीतो योऽर्थः, स येन विना नोपपद्यते तस्यार्थस्य कल्पनमर्थापत्तिरित्यर्थापत्तेर्लक्षणम्[2]। अत्रेदं चिन्त्यते—योऽसौ प्रमाणदृष्टोऽर्थः, तस्य यदि परिकल्प्यमानेन परोक्षार्थेन सह[3] कश्चित्तादाम्यलक्षणः तदुत्पत्तिलक्षणो वा प्रतिबन्धोऽस्ति तदा स्वभावलिङ्गजा कार्यलिङ्गजा वाऽसौ प्रतिपत्तिरित्यर्थापत्तिरनुमानमेव।[4] अथ नास्ति प्रतिबन्धः, तदानीमर्थापत्तिः प्रमाणमेव न भवति, असम्बन्धात् घटात्पटप्रतीतिवदिति [5]॥

अभावप्रमाणनिरसनम्

अभावस्य स्वरूपमेव तावन्नोपलभामहे,[6] कुत एव तस्य प्रामाण्यं भविष्यति। तथा हि—प्रत्यक्षादिप्रमाणानामनुत्पत्तिरभावाख्यं[7] प्रमाणं मीमांसकैरभिधीयते[8]। तत्र केयमनुत्पत्तिः ? किं प्रसज्यवृत्त्या प्रमाणानुत्पत्तिमात्रम् ? अथ

सादृश्यमात्रस्योपमानात् सिद्धिः। ततश्च सादृश्यस्यासिद्धेर्न तद्विशिष्टः पिण्डः पिण्डविशिष्टं वा सादृश्यमुपमानस्यविषयः।

1 प्रमाणादित्वं-भो०।

2 न्यायसूत्रम् २/२१ यत्राभिधीयमानेऽर्थे योऽन्योऽर्थः प्रसज्यते सोऽर्थापत्तिः। श्लोकवार्तिकः १, प्रमाणशक्तविज्ञातो यत्रार्थो नान्यथा भवेत्, अदृष्टं कल्पयेद् अन्यं सार्थापत्तिः उदाहृता। मीसांसाभाष्यम् पृ0 १२, अर्थापत्तिरपि दृष्टः श्रुतो वार्थोऽन्यथा नोपपद्यत इत्यर्थकल्पितः। र0 की0 नि0 पृ0 ९९, ३-४ प्रत्यक्षादिभिः षड्भिः प्रमाणैः प्रसिद्धो योऽर्थः स येन विना न युज्यते तस्यार्थस्य कल्पनमर्थापत्तिरिति।

3 ० परोक्षेण अर्थेन सह-क०।

4 ० प्रतीतिरनुमानमेव।-क०।

5 र0 की0 नि0 पृ0 १०३, २४-२९, यस्यार्थस्य दर्शनाद् योऽर्थः परिकल्प्यते तयोर्यदि प्रतिबन्धोऽस्ति तदार्थाप्रतिपत्तिरनुमानमेव। अर्थापत्तिरिति नामान्तरकरणे नास्माकं काचिद्विप्रतिपत्तिः । तथा हि प्रमाणपरिदृष्टोऽर्थः केनचिद्विना नोपपद्यत इति कुतो लभ्यते, यदि परिदृश्यमानपरिकल्प्यमानयोः कश्चित् सम्बन्धः स्यात् । अन्यथा तेन विना नोपपद्यत इत्यह्रीकादन्यो न ब्रूयात्, घटपटवत्।

6 ० वीक्षामहे-क०।

7 ० प्रत्यक्षादीनामनुत्पत्तिरभावाख्यं-क०।

8 श्लोक0 वा0 पृ0 ४७५, प्रमाणपञ्चकं यत्र वस्तुरूपे न जायते। वस्तुसत्ताबोधावबोधार्थं तत्राभावप्रमाणता॥ र0 की0 नि0 पृ0 ९९, ६-७, प्रत्यक्षानुमानादिप्रमाणपञ्चकाभावस्वभावमभावाख्यं प्रमाणम्। प्रमेयं घटाद्यभावः। नास्तीह घटादीति ज्ञानं घटाद्यभावालम्बनं फलम्।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

पर्युदासवृत्त्या वस्त्वन्तरम् ? वस्त्वन्तरमपि जडरूपं, ज्ञानरूपं वा ?[1] ज्ञानमपि किं ज्ञानमात्रम् एकज्ञानसंसर्गिवस्तुनो ज्ञानं वा ? तत्र न तावत् प्रसज्यरूपोऽभावो युज्यते[2]। तस्य सर्वशक्तिशून्यत्वात् परिच्छेदकत्वं वा कथं भवेत् ?[3] अत एव केनापि न तत्प्रतिपद्यते। यदाह पण्डितचक्रचूडामणिः—

'नाभावः कस्यचित्प्रतिपत्तिः प्रतिपत्तिहेतुर्वा।
तस्यापि कथं प्रतिपत्तिः[4]इति।

नापि जड़रूपम्, जडस्य परिच्छेदकत्वाभावात्। न हि जडरूपं शकटादिकं घटं परिच्छिनत्तीति क्वापि दृष्टं श्रुतं वेद्मि। नापि ज्ञानमात्रम्, देशकालस्वभावविप्रकृष्टस्यापि सुमेरुशंखचक्रवर्तिपिशाचादेरपि ज्ञानमात्रादभावप्रमाणादभावप्रसङ्गात्[5]। अथैकज्ञानसंसर्गिभूतलादिवस्तुज्ञानमभावोऽभिधीयते तदा प्रत्यक्षविशेषस्यैवाभावप्रमाणनामक[6]रणान्नास्माकं काचिद् विप्रतिपत्तिरिति[7]। स्थितमेतत्—प्रत्यक्षमनुमानं चेति द्विविधमेव प्रमाणमिति ॥

प्रत्यक्षलक्षणम्

---

1 ० वस्त्वन्तरमपि जडरूपं ज्ञानरूपं वा?-क०।

2 हेतु० बि० टी० पृ० १७१, ४, यत्र विधेः प्राधान्यं प्रतिषेधोऽर्थगृहीतः विधिभाक् स्वपदेन नोच्यते एकवाक्यता च तत्र पर्युदासवृत्तिता ....प्रसज्यप्रतिषेधः पुनः एतद्विपरीतो गन्तव्यः, तत्र हि प्रतिषेधस्य विधि अर्थाद् गम्यते वाक्यभेदः स्वपदेन नञा प्रतिषेधभाक् सम्बध्यते।

3 ० परिच्छेदकत्वं ज्ञानजनकत्वं वा कथं भविष्यति-क०।

4 र० की० नि० पृ० १०५, ७-८, न ह्यभावः कस्यचित् प्रतिपत्तिः प्रतिपत्तिहेतुर्वा तस्यापि कथं प्रतिपत्तिरिति।।

5 र० की० नि० पृ० १०५, ९-१२, नापि वस्त्वन्तरतापक्षे जडरूपोऽभावः सङ्गच्छते, तस्याभावलक्षणप्रमेयपरिच्छेदाभावात्,परिच्छदस्य ज्ञानधर्मत्वात्। नापि ज्ञानमात्रस्वभावोऽभावो वक्तव्यः, देशकालस्वभावविप्रकृष्टस्यापि ततोऽभावप्रसङ्गात्, तदपेक्षयापि ज्ञानमात्रत्वात् तस्य।

6 प्रत्यक्षविशेषस्यैवाभावनामकरणान्-भो०।

7 र० की० नि० पृ० १०५, १२-१४, अथैकज्ञानसंसर्गिवस्तुज्ञानस्वभावोऽनुमन्यते तदास्तमभावप्रमाणप्रत्याशया, प्रत्यक्षविशेषस्यैवाभावनामकरणात्। तस्य चास्माभिर्दृश्यानुपलम्भाख्यसधनत्वेन स्वीकृत्वात्। अतो न काचिद् विप्रतिपत्तिर्नाम।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

तत्र प्रत्यक्षं कल्पनापोढमभ्रान्तम्[1]। पूर्वोपरमनुसन्धाय शब्दसङ्कीर्णाकारा[2] प्रतीतिर्जल्पाकारा वा कल्पना। यथा विज्ञपुरुषस्य सोऽयं घट इति प्रतीतिः। बालमूकतिर्यगादीनामन्तर्जल्पाकारा परामर्शरूपा वा प्रतीतिः। तथा चोक्तम्—

अभिलापसंसर्गयोग्यप्रतिभासप्रतीतिः कल्पना[3] ॥ इति ॥

ननु बालमूकादीनामन्तर्जल्पाकारं कल्पनाज्ञानमस्तीति कुतो निश्चेतव्यमिति चेत्, विकल्पकार्यादिष्टानिष्टोपादानपरिहारात्[4]। दृष्टं चेदं कार्यं बालमूकादौ, ईप्तिसतार्थस्वीकरणमनीप्सितार्थत्यजनं नाम। बालमूकादिविज्ञानस्य कल्पनात्व-सूचनेन भट्टोक्तालोचनाज्ञानं[5] सविकल्पकमिति प्रतिपादितं भवति। किं पुनः कारणं कल्पनाविभ्रमात्मकं च ज्ञानं प्रत्यक्षं न स्यादिति चेत्? न।[6] अर्थस्वरूपसाक्षाकारि[7] हि ज्ञानं प्रत्यक्षमिति सर्वेषां प्रसिद्धम्[8]। न च कल्पनाविभ्रमावर्थरूपं[9] साक्षात्कर्तुं समर्थौ। तथा हि—अर्थग्राहकं ज्ञानमर्थस्य कार्यम्। अर्थो हि ग्राह्यत्वात् ज्ञानस्य कारणम्। यथोक्तम्—

भिन्नकालं कथं ग्राह्यमिति चेत् ग्राह्यतां विदुः।
हेतुत्वमेव युक्तिज्ञा ज्ञानाकारार्पणक्षमम् ॥[10] इति ॥

कल्पनाज्ञानमर्थमन्तरेण वासनामात्रादेवोपजायमानं कथमर्थस्य कार्यं स्यात्, अर्थेन सह अन्वयव्यतिरेकाभावात्। न हि यदन्तरेणापि यद्भवति तत्तस्य कार्यम्,

---

1 न्यायबिन्दुः १/४, प्रमाणसमुच्चयः १/४ प्रत्यक्षं कल्पनापोढं। प्रमाणवार्तिकः ३/१२३, प्रत्यक्षं कल्पनापोढं प्रत्यक्षेणैव सिध्यति।।

2 ० शब्दसंयुक्ताकारा-क०।

3 न्यायबिन्दुः १/५ ।

4 ०विकल्पकार्यस्येष्टानिष्टोपादानपरिहारस्योदयात्-क०।

5 श्लोकवार्तिकः प्रत्यक्ष, ११२, अस्ति ह्यालोचनाज्ञानं प्रथमं निर्विकल्पकम्।
बालमूकादिविज्ञानसदृशं शुद्धवस्तुजम्॥

6 ०न प्रमाणम् इति चेत्?-क०।

7 वस्तुस्वरूप०-भो०।

8 ०सम्मतम्-क०।

9 ०अर्थं-क०।

10 प्रमाणवार्तिकम् १/२४७ ।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

अतिप्रसङ्गात्। यदि पुनः कल्पनाज्ञानमर्थादुपजायेत, तेनापि तदा घटादिरर्थो दृश्येत। ततश्चान्धस्यापि रूपदर्शनप्रसङ्गः, न चास्ति। अत एवोक्तम्—

'शाब्द्यां बुद्धावर्थस्य प्रत्यक्ष इव प्रतिभासाभावाद् नास्ति कल्पनाया अर्थसाक्षात्कारित्वम्' इति।।

एतेन यदुक्तं परेण[1] :

न सोऽस्ति प्रत्ययो लोके यः शब्दानुगमादृते।
अनुविद्धमिव ज्ञानं सर्वं शब्देन भासते ।।[2] इति।।

तन्निरस्तम्। तथाहि—घटे पुरोवर्तिनि उच्चार्यमाणे तत्समीपवर्ति भूतलादि-ज्ञानमुच्चारणरहितमनुभूयत एव। न च तथा तत्र शब्दानुगतो[3]ऽस्ति। न च विकल्पद्वयं सकृदिति न्यायात् ॥

भ्रान्तज्ञानम्

भ्रान्तमपि ज्ञानं नार्थसाक्षात्कारि। भ्रान्तं ह्यर्थक्रियासमर्थे वस्तुनि विपर्यस्त-मुच्यते। अर्थक्रियाक्षमं च वस्तुस्वरूपं देशकालाकारनियतं, तत्कथं विपरीतप्रतिभासिना भ्रान्तेन ज्ञानेन साक्षात्क्रियते। यदाह आचार्यः—

'तिमिराशुभ्रमणनौयानसंक्षोभाद्यनाहितविभ्रमं ज्ञानं प्रत्यक्षम्' ।।[4] इति।।

एतेन कामलिनः शुक्ले शंखे पीतप्रतिभासि ज्ञानं, भ्रमादलातादौ[5] चक्रादिनिर्भासि ज्ञानं, गच्छन्त्यां नावि स्थितस्य चलद्वृक्षादिभ्रान्तिज्ञानं,[6] गाढमर्मप्रहारहतस्य ज्वलत्[7]स्तम्भादिप्रतिभासि ज्ञानं च, न प्रत्यक्षमित्युक्तं भवति।

---

1 ०यद् उक्तं सांख्येन–क०।
2 वाक्यपदीयम्, ब्रह्मकाण्ड, कारिका १/१२३।
3 ०शब्दानुगमो–क०।
4 न्यायबिन्दुः १/६
5 ० भ्रमदलातादौ–क०।
6 चलद्वृक्षादिज्ञानं–भो०। ० स्थितस्य भ्रमद्वृक्षादिग्राहि–क०।
7 ०प्रज्वलत्–क०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ननु यदि नाम तज्ज्ञानं न प्रत्यक्षं[1] कथं ततो वस्तुप्राप्तिरिति चेत्? न ततो वस्तुप्राप्तिः। किं तर्हि, ज्ञानान्तरादेवेति केचित्[2]।

प्रत्यक्षस्य चातुर्विध्यम्

तच्चतुर्विधं[3]—इन्द्रियज्ञानं मानसं स्वसंदनं योगिज्ञानं चेति।

इन्द्रियप्रत्यक्षम्

चक्षुरादीन्द्रियपञ्चकाश्रयेणोत्पद्यमानं[4] बाह्यरूपादिपञ्चविषयालम्बन-मिन्द्रियप्रत्यक्षम्। तत्र चक्षुर्विज्ञानं रूपविषयम्। श्रोत्रविज्ञानं च शब्दविषयम्। घ्राणविज्ञानं गन्धविषयम्। जिह्वाविज्ञानं रसविषयम्। कायविज्ञानं स्पर्शविषयम्।

इन्द्रियप्रत्यक्षस्य व्यपदेशः

इन्द्रियप्रत्यक्षमिति व्यपदेशस्यासाधारणकारणत्वं निमित्तम्। यथा भेरीशब्दो यवाङ्कुर [5]इति। इदं च प्रत्यक्षं यत्रैव स्वानुरूपं विकल्पं जनयति तत्रैव प्रमाणम्, सांव्यावहारिक प्रमाणाधिकारादिति ॥

मानसप्रत्यक्षम्

---

1 ० ननु यदि तज्ज्ञानं भ्रान्तम्-क०।

2 न्याय० बि० टी० पृ० ४५-४६, ततो हि प्रवृत्तेन वृक्षमात्रमवाप्यते इति संवादकत्वात् सम्यग्ज्ञानम्, कल्पनाऽपोढत्वाच्च प्रत्यक्षमिति स्यादाशङ्का। तन्निवृत्त्यर्थम् अभ्रान्तग्रहणम्। ... यदि मिथ्याज्ञानम् कथं ततो वृक्षावाप्तिरिति चेत्, न ततो वृक्षावाप्तिः। नानादेशगामी हि वृक्षस्तेन परिच्छिन्नः। एकदेशनियतश्च वृक्षोऽवाप्यते। ततो यद्देशो गच्छद् वृक्षो दृष्टः, तद्देशो नावाप्यते। तद्देशश्चावाप्यते स न दृष्ट इति न तस्मात् कश्चिदर्थोऽवाप्यते। ज्ञानान्तरादेव तु वृक्षदिरर्थोऽवाप्यते। इत्येवमभ्रान्तग्रहणं विप्रतिपत्तिनिरासार्थम्।

3 न्यायबिन्दः १/७

4 ० चक्षुरादीन्द्रियपञ्चकाश्रयेणोत्पन्न-क०।

5 प्रमाणसमुच्चयः १/४, असाधारणहेतुत्वाद् अक्षैस्तद् व्यपदिश्यते॥ नामजात्यादि योजना। वृत्तिश्च अथ कल्पना कीदृशीत्याह—नामजात्यादि योजना, यदृच्छाशब्देषु नाम्ना डित्थ इति जातिशब्देषु यथा गौरिति इत्यादिना। न्यायबिन्दुः १/४, तत्र प्रत्यक्षं कल्पनाऽपोढम्। न्याय० बि० टी० पृ० ५६, इन्द्रियस्य ज्ञानम् इन्द्रियज्ञानम्। इन्द्रियाश्रितं यत् तत् प्रत्यक्षम्।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

स्वविषयानन्तरविषयसहकारिणेन्द्रियज्ञानेन समनन्तरप्रत्ययेन जनितं मनोविज्ञानं[1] मानसम्। स्वशब्देनेन्द्रियज्ञानमभिमतम्,[2] स्वस्य विषयो[3] बाह्यो घटादिः, स्वविषयस्यानन्तरः, स्वविषयानन्तरः इन्द्रियज्ञानविषयादन्यो घटादिर्द्वितीयक्षणः। तेन सहकारिणा सह मिलित्वा, इन्द्रियज्ञानेनोपादानेन समनन्तरप्रत्ययसंज्ञकेन यज्जनितं तन्मानसं प्रत्यक्षमुच्यते। ततो यदुक्तं परेणात्र :

'गृहीतग्राहित्वमन्धबधिराद्यभावो योगिज्ञानस्यापि मानसत्व-प्रसङ्गः अव्यवहारित्वं च'[4] इति।

तन्निरस्तम्। तथा हि—द्वितीयक्षणग्रहणात् गृहीतग्राहित्वस्य निरासः। इन्द्रियज्ञानजनितं हि मानसम्। अन्धादीनां[5] रूपादिविषयालम्बनकमिन्द्रियज्ञानमेव नास्ति, कुतस्तज्जनितं मानसं भविष्यति ? अतो नास्त्यन्धबधिराद्यभावदोषः। समनन्तरप्रत्ययविशेषणेन योगिज्ञानस्य[6] मानसप्रत्यक्षप्रसङ्गो निरस्तः। समनन्तरप्रत्ययशब्दः स्वसन्तानवर्तिन्युपादानज्ञाने रूढ्या प्रसिद्धः। ततो भिन्नसन्तानवर्तियोगिज्ञानमपेक्ष्य पृथग्जनचित्तानां समनन्तरप्रत्ययव्यपदेशो नास्तीति। अव्यवहारित्वं पुनरस्य दूषणं नोपपद्यते, सूक्ष्मकालभावित्वेन पृथग्जनैर्दुर्लक्ष्यत्वात्। व्यवहाराङ्गत्वेन चानभ्युपगमात्। आगमप्रसिद्धं हि मानसप्रत्यक्षम्। न त्वस्य निश्चायकं किञ्चिदस्ति। यथोक्तं भगवता—

'द्वाभ्यां भिक्षवो रूपं गृह्यते, चक्षुषा[7] तदाकृष्टेन

---

1 न्यायबिन्दुः १/९, प्रमाणसमुच्चयः १/६,प्र० वा० भा० पृ० ३०३, ३, मानसं चार्थरागादि-स्वसंवित्तिरविकल्पिका ।

2 ० स्वशब्देनेन्द्रियज्ञानमभिप्रेतम्-क०।

3 ० तस्य विषयः स्वविषयः-क०।

4 न्या० बि० टी० टि० पृ० ३२, १९-२३, तत् परैः कुमारिलादिभिर्लक्षणमजानद्भिर्दूषितम्। तन्मनोज्ञानं यदीन्द्रियविज्ञानविषये प्रवर्तते तदा गृहीतग्राहितया प्रमाणम्, अथान्यविषये प्रवर्तते, व्यवहिते प्रत्यक्षं भवत् किं तन्मनोविज्ञानमिन्द्रियसव्यपेक्षं स्यात्, निरपेक्षं वा? इन्द्रियसव्पेक्षत्वे सतीन्द्रियविज्ञानमेव, निरपेक्षत्वे वानिन्द्रियस्यापि मनोविज्ञानं प्रत्यक्षं स्यात्यिन्धूधिराद्यभावचोद्यं कृतम्।

5 ० रूपाद्यालम्बनमिन्द्रियज्ञानमेव-क०।

6 नास्ति-क०।

7 कदाचित् चक्षुषा-क०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

मनसा च' [1]इति ॥

ननु च व्यवहारानुपयुक्तमुपदर्शयितुं किं प्रयोजनम्, ईदृग्लक्षणयुक्तं यदि मानसं प्रत्यक्षं स्यात्, न कश्चिद्दोषः स्यादित्यागमस्यापि विशुद्धिरनेन प्रतिपादितेति प्रयोजनम् ॥

स्वसंवेदनप्रत्यक्षम्

चित्तचैत्तानां स्वसंवेदनत्वसमर्थनम्

सर्वचित्तचैत्तानामात्मसंवेदनं स्वसंवेदनम्।[2] चित्तं वस्तुमात्रग्राहकं ज्ञानम्। चित्ते भावाः चैत्ताः, वस्तुनो विशेषरूपग्राहका सुखदुःखोपक्षालक्षणाः[3]। तेषां सर्वचित्तचैत्तानामात्मा संविद्यते येन रूपेण तत्स्वरूपमात्मस्वरूपसाक्षत्कारित्वात् स्वसंवेदनं प्रत्यक्षं कल्पनापोढमभ्रान्तं चोच्यते।

अत्र केचिदाहुः—न च चित्तचैत्तानां स्वसंवेदनं घटते,[4]स्वात्मनि क्रियाविरोधात्[2]। न च सुशिक्षितोऽपि नटवटुः स्वस्कन्धमारोढुं शक्नोति। न हि तीक्ष्णाऽप्यसिधारा स्वमात्मानं छिनत्ति। न हि प्रज्ज्वलितोऽपि वह्निस्क न्ध आत्मानं दहति। तथा चित्तचैत्तमपि कथमात्मानं वेदयतु![5] वेद्यवेदकभावो हि कर्मकर्तृभावः। कर्मकर्तृत्वं च लोके भेदेनैव प्रसिद्धम्, वृक्षसूत्रधारयोरिव। अत्रोच्यते, न कर्मकर्तृभावेन वेद्यवेदकत्वं ज्ञाने वर्ण्यते। किं तर्हि? व्यवस्थाप्यव्यवस्थापकभावेन।

---

1 धर्मोत्तरप्रदीपः पृ0 ६२, २१–२२, द्वाभ्यां भिक्षवो रूपं गृह्यते चक्षुर्विज्ञानेन तदाकृष्टेन च मनसेति। न्या0 बि0 टी0 टि0 पृ0 ३१, ३०–३१, द्वाभ्यां, भिक्षवो, रूपं दृश्यते चक्षुर्विज्ञानेन तदाकृष्टेन मनोविज्ञान इति पाठन्तरम्।

2 प्रमाणसमुच्चयः चित्तमप्यर्थरागादि स्वसंविन्निर्विकल्पकम्। वृत्तिश्च चित्तमपि रूपादीनुपलब्ध्वा यदनुभवाकारेण वर्तते, तन्निर्विकल्पकमेव। इच्छाक्रोधमोहसुखदुःखादिकं हि इन्द्रियमनपेक्ष्य भवतीति स्वसंवेदनं प्रत्यक्षमिति।

3 सुखदुःखोपेक्षादिलक्षणाः —भो०। न्याय0 बि0 टी0 पृ0 ६४, ३, चित्तं अर्थमात्रग्राहि। चैत्ता विशेषावस्थाग्राहिणः सुखादयः।

4 आत्मनि स्वक्रियाविरोधात्–भो०। ० स्वात्मनिकारित्वविरोधात्–क०।

5 ० प्रत्येतु–क०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

यथा प्रदीप आत्मानं प्रकाशयति तथा ज्ञानमपि जडपदार्थविलक्षणं स्वहेतोरेव प्रकाशस्वभावमुपजायमानं स्वसंवेदनं व्यवस्थाप्यते। तथा चोक्तम्[1]—

विज्ञानं जडरूपेभ्यो व्यावृत्तमुपजायते ।
इयमेवात्मसंवित्तिरस्य याऽजडरूपता ॥[2] इति ॥

अलङ्कारकारेणाप्युक्तम्—

कल्पितः कर्मकर्त्रादिः परमार्थो न विद्यते ।
आत्मानमात्मनैवात्मा निहन्तीति निरुच्यते[3] ॥[4] इति ॥

न च चित्तचैत्तानां ज्ञानान्तरेण प्रकाश्यत्वं युज्यते। तथा हि—न तावत्समानकालभाविना ज्ञानान्तरेण चित्तचैत्तं प्रकाश्यत इति घटते, उपकार्योपकारकत्वाभावात्[5], सव्येतरगोविषाणयोरिव[6]। नापि भिन्नकालभाविना[7], क्षणिकत्वात्, प्रकाशितव्यस्यैवाभावात्।[8] अपि च यदि ज्ञानं स्वसंवेदनं न स्यात्,[9] तदा ज्ञातोऽर्थो इति दुर्घटः स्यात्,[10] 'नागृहीतविशेषणा बुद्धिर्विशेष्ये वर्त्तते'[11] इति न्यायात्।

---

1 ०यथोक्तं न्यायवादिना–क०।

2 तत्वसंग्रहः कारिका, २००० क्रियाकारकभावेन न स्वसंवित्तिरस्य तु। एकस्यानंशरूपस्य त्रैरूप्यानुपपत्तितः॥ इति ।

3 ० निरूप्यते–क०।

4 प्र० वा० भा० ३/७५७

5 प्रमाणसमुच्चयः १/१२ ज्ञानान्तरेणानुभावेऽनिष्ठा तथापि हि स्मृतिः। विषयान्तरसञ्चारस्तथा न स्यात् स चेष्यते।।

6 सव्येतरविषाणयोरिव–भो०।

7 भिन्नकालभाविना ज्ञानेन–भो०।

8 ० क्षणिकत्वात्प्रकाशस्यैवाभावात्। यदाहालङ्काकारः—
परोक्षं यदि तज्ज्ञानं ज्ञानमित्येव तत्कुतः।
परोक्षस्य स्वरूपं कस्तस्य लक्षयितुं क्षमः॥–क०।

9 ० स्वसंवेद्यं न स्यात्–क०।

10 ० ज्ञातोऽर्थ इति व्यपदेशे दुर्घटः स्यात्–क०।

11 द्रष्टव्यम् – वाक्यदीयम् तृतीयखण्डम्, पृष्ठ १०८, न्यायविनिश्चयविवरणः ५०३, २७ नागृहीतविशेषणा विशेष्ये बुद्धिः इति।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

तथा हि—अर्थो विशेष्यः, ज्ञात इति विशेषणम्, ज्ञातो ज्ञानेन विशेषित इति। ज्ञानं चेत्स्वयं न बोधरूपेण प्रतीतं, तत्कथं ज्ञानेन विशेषितोऽर्थः प्रतीयताम्। न हि दण्डाग्रहणे दण्डिनो ग्रहणं युक्तिसङ्गतम्। यच्चोक्तं त्रिलोचनेन—

चक्षुषोऽग्रहणेऽपि चाक्षुषं रूपं यथा प्रतीयते, तथा
ज्ञानानवबोधेऽपि ज्ञातोऽर्थ इति घटिष्यते [1] ॥ इति ॥

तदसाधु। प्रस्तुतेऽनुपयोगात्। न हि चक्षू रूपस्य विशेषणम्। किं तर्हि? चक्षुर्विज्ञानासंवेदने[2] कथं रूपं ज्ञायतामिति चोद्यमक्षतमेव ॥.

यत्पुनर्ज्ञानस्य परोक्षत्वप्रतिपादनाय भट्टेनोक्तम्—

यथा च रूपादिप्रकाशनन्यथानुपपत्या इन्द्रियसिद्धिः, तथा
ज्ञानस्यापि सिद्धिरिति[3] ।

तथा हि तत्र भाष्यम्—

न हि कश्चिदज्ञातेऽर्थे बुद्धिमुपलभते। ज्ञाते त्वनुमानाद-
वगच्छति[4] इति ॥

वार्त्तिकं च—

तस्य ज्ञानं तु ज्ञाततावशात् । इति।

ज्ञातता च विषयप्राकटचमुच्यते। तदपि चायुक्तम्। प्राकटचस्यापि ज्ञानात् पृथक्त्वे विषयरूपतायां व्यक्तौ जडरूपता, जडस्य प्रकाशायोगात्। विषयादर्थान्तरत्वे

---

1 द्रष्टव्यः तत्त्वसंग्रहः कारिका २००७-८

2 ततो विज्ञानासंवेदने-भो०। ० किं तर्हि चक्षुर्विज्ञानम्। ततश्चक्षुर्विज्ञानासंवेदने कथं रूपं ज्ञायतामिति चोद्यमक्षतमेव। तस्मादन्यथा प्रकाशत्वासिद्धेर्यद्यमी प्रकाशन्ते तदा हेतोरेव प्रकाशस्वभावा उत्पन्नाः सन्त इति स्वीकर्त्तव्यम्।-क०।

3 द्रष्टव्यम् मीमांसाभाष्यम् ११, ५-६, न ह्यज्ञातेऽर्थे कश्चिद् बुद्धिम् उपलभते, ज्ञाते तु अनुमानाद् अवगच्छति। तत्र यौगपद्यम् अनुपपन्नम्।

4 न्यायमञ्जरी, पृष्ठ २८ ।
न ह्यज्ञातेऽर्थे कश्चिद्बुद्धिमुपलभते, ज्ञाते त्वनुमानादवगच्छतीति ॥

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

जडतायां[1] तस्यापि स्वतः प्रकाशायोगात्। प्राकट्यान्तरेण नु प्रकाशनेऽनवस्था स्यात्। ज्ञानस्वभावत्वे प्राकट्यस्यापि परोक्षत्वप्रसङ्गः। ततोऽवश्यं ज्ञानस्य स्वसंवेदनत्वमभिधेयम्। अनुभवप्रसिद्धं च स्वसंवेदनत्वं कथमपह्नूयेत? तदुक्तम्—

अप्रत्यक्षोपलम्भस्य नार्थदृष्टिः प्रसिद्ध्यति।[2] इति।

अलङ्कारकारोऽप्याह—

परोक्षं यदि तत् ज्ञानं ज्ञातमित्येव तत्कुतः ।
परोक्षस्य स्वरूपं कस्तस्य लक्षयितुं क्षमः[3] ॥ इति॥

ननु सर्वज्ञानानां स्वसंवेदनप्रत्यक्षत्वे घटोऽयमित्यादिविकल्पज्ञानस्य निर्विकल्पकत्वं, पीतशङ्खादिज्ञानस्याभ्रान्तत्वं च कथं न भवेत् ? उच्यते—विकल्पज्ञानमपि स्वात्मनि निर्विकल्पमेव। घटोऽयमित्यनेन बाह्यमेवार्थं विकल्पयति, न त्वात्मानम्। तदुक्तम्—

शब्दार्थग्राहि यद्यत्र ज्ञानं तत्तत्र कल्पना।
स्वरूपं च न शब्दार्थस्तत्राध्यक्षमतोऽखिलम् ॥[4] इति ॥

भ्रान्तमप्यात्मन्यभ्रान्तं स्वप्रकाशरूपेणैवावभासनात्। असद्विषयत्वाच्च भ्रान्तिरुच्यते। तदुक्तम्—

स्वरूपे सर्वमभ्रान्तं पररूपे विपर्ययः[5]। इति ॥

तस्मादन्यथा प्रकाशासिद्धेः यद्यमी प्रकाशन्ते, तदा स्वहेतोरेव प्रकाशस्वभावादुत्पन्नाः सन्तः प्रकाशन्त इति स्वीकर्तव्यम् ॥

---

1 नास्ति–भो०।
2 प्रमाणविनिश्चयः द्रष्टव्यः न्यायमञ्जरी, पृ० ४७, तत्वसंग्रहः, पृ० ४९०, ७०५ ।
3 प्र० वा० भा० पृ० ३४५ कारिका ६१९
4 प्रमाणवार्तिकः २/२८७ ।
5 प्र० वा० भा० पृ० ३३१, १४, स्वरूपे तदभ्रान्तमर्थे भ्रान्तमिति।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

योगिप्रत्यक्षनिरू पणम्

भूतार्थभावनाप्रकर्षपर्यन्तजं योगिज्ञानं चेति[1]। योग: समाधि:,[2] चित्तैकाग्रतालक्षण:[3]। निश्शेषवस्तुतत्त्वविवेचिका प्रज्ञा। योगोऽस्यास्तीति योगी। योगिनो यत् ज्ञानं तत्प्रत्यक्षम्। कीदृशं तदिति चेत्? भूतार्थभावनाप्रकर्षपर्यन्तजम्। भूतार्थ: प्रमाणोपपन्नार्थ:। भावना पुन: पुनश्चेतसि समारोप:। भूतार्थभावनाप्रकर्षपर्यन्ताज्जातं यद्विज्ञानं[4] तत् कल्पनापोढमभ्रान्तम्। भूतार्थश्चतुरार्य-सत्यं दु:खसमुदयनिरोधमार्गसंज्ञकम्,[5] पञ्चस्कन्धस्वभावं क्षणिकशून्यनिरात्मक-दु:खादिरूपतया प्रतिपत्तव्यम्। यत्सत् तत् क्षणिकमित्याद्यनुमानेन प्रमाणोपपन्नमुपगन्तव्यमिति ॥

ननु भावना विकल्प:, विकल्पश्चावस्तुविषय:, तत्कथं वस्तुन: स्फुटीभावो भवतु। कथं वा विकल्पो निर्विकल्पतां व्रजेत् ? क्षणिकं च चित्तं कथमेकाग्री-भवति? विशेषश्च कस्य केन वा क्रियताम् ? शरीरी च रागादिविरहान्मुक्तश्चेति सर्वमसंगतम्। अत्रोच्यते—अवस्तुविषयोऽपि विकल्पो वस्त्वध्यवस्यतीति भावनातो वस्तुन एवात्र स्फुटीभाव:। न च विकल्प एव निर्विकल्पक:, किं तु विकल्पान्निर्विकल्पकस्योदय:। अनुभवसिद्धं चैतत् भावयतां निर्विकल्पकप्रतिभासनं, कामशोकादिवत्[6]। न हि दृष्टे किञ्चिदनुपपन्नं नाम। क्षणिकमपि चित्तं सजातीयक्षणेषु ग्रहणप्रवीणत्वात् एकाग्रमुच्यते। क्षणिकत्वेनैव विशेषोत्पत्ति:, न तु नित्यत्वेन, नित्यस्यानाधेयातिशयत्वात्। यदुक्तम्—

---

1 न्यायबिन्दु: १/११, प्रमाणसमुच्चय: १/७ योगिनां गुरुनिर्देशादसङ्कीर्णार्थमात्रदृक्॥ वृत्तिश्च-यथा चित्तं निर्विकल्पकं तथा योगिनां ज्ञानमपि भवति। योग: समाधि: स यस्यास्ति स योगी। अत्र विषयेण विषयिनिर्देश:। आगमस्य सविकल्पकत्वं निर्देशशब्देनोक्तं तेनासंकीर्णं रहितमित्यर्थ:। अनेन स्फुटाभत्वमपि गम्यते। मात्रशब्द: आरोपितव्यवच्छेदार्थ इति। प्रमाणवार्तिकम् २/२८१, प्रागुक्तं योगिनां ज्ञानं तेषां तद् भावनामयम्। विधूतकल्पनाजालं स्पष्टमेवावभासते॥

2 समाधि: प्रज्ञा च-भो०।

3 योगश्चित्तैकाग्रतालक्षण:-भो०।

4 यज्ज्ञानं-भो०।

5 ० दु:ख-समुदाय-मार्ग-निरोधलक्षणं-क०।

6 नास्ति-भो०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

नित्यं तमाहुर्विद्वांसो यः स्वभावो[1] न नश्यति ।[2]

तस्य शक्तिरशक्तिर्वा या स्वभावेन संस्थिता।
नित्यवादपि किं तस्य[3] कस्तां क्षपयितुं क्षमः ।।[4] इति ।।

यत्तु शरीरित्वे सुखदुःखयोर्भावादनुग्रहनिग्रहात् शरीरी रागादिविरहान्मुक्त श्चेति विघटनमुक्तं, तदयुक्तम्। न हि शरीरं रागादिहेतुः, किं तु अविद्या। अनित्ये नित्यमिति, अनात्मन्यात्मेति, दुःखे सुखमिति, अशुचौ शुचितेति, चतुर्विपयासस्वभावा मिथ्योपलब्धिः। अत एव विषयसुखतृष्णा स्यात्। आत्मानं नित्यं पश्यत एव सुखाभिकाङ्क्षणादिसुखहेतु[5]रात्मीयः स्यात्। एषु चाऽऽसङ्गो रागः। एतत्प्रतिबन्धाश्च द्वेषादयः। तस्मादविद्यैव मूलं रागादेर्न तु शरीरम्। सत्यपि शरीरे यद्यविद्या न स्यात्, कुत एव रागादियोगाः ? तस्माज्जीवच्छरीरे सत्यपि अविद्याविरहात् सर्वसङ्गविरहलक्षणा मुक्तिर्वीतरागाणां भवतीति सर्वं सुस्थितम्।

प्रत्यक्षस्य स्वलक्षणविषयत्वसमर्थनम्

तस्य विषयः स्वलक्षणम्[6]। तस्य चतुर्विधस्य प्रत्यक्षस्य स्वलक्षणं विषयो बोद्धव्यः। स्वलक्षणमित्यसाधारणं वस्तुस्वरूपं देशकालाकारनियतम्। एतेनैतदुक्तं भवति—घटादिरुदकाद्याहरणसमर्थो[7] देशकालाकारनियतः पुरः प्रकाशमानोऽनित्यत्वाद्यनेकधर्मान्तरोदासीनः[8] प्रवृत्तिविषयः सजातीयविजातीयव्यावृत्तः स्वलक्षणमित्यर्थः।

---

1 ०यत्स्वभावो-क०।
2 प्रमाणवार्तिकम १/२०६ ।
3 ०नित्यत्वादचिकित्स्य-क०।
4 प्रमाणवार्तिकम् २/२२ ।
5 ०काडक्षणादिहेतु-क०।
6 न्यायबिन्दुः १/५
7 ० घटादिरुदकाद्याहरणसमर्थोऽर्थो-क०।
8 ०धर्मान्तराधारः-भो०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

अयोगान्योगव्यवच्छेदयोः भेदः

ननु यदि स्वलक्षणमेव प्रत्यक्षस्य विषयो न सामान्यं तदानीं धूमदहनसामान्ययोर्व्याप्तिः कथं प्रत्यक्षेण गृह्यताम् ? नायं दोषः। यतोऽयोगव्यवच्छेदेन स्वलक्षणं तस्य विषय एव, न त्वन्ययोगव्यवच्छेदेन[1] स्वलक्षणमेव तस्य विषय इति। किं तर्हि, सामान्यमप्यस्य विषयः।

प्रमाणफ लव्यवस्था

द्विविधो हि प्रमाणस्य विषयः ग्राह्योऽध्यवसेयश्च। तत्र प्रत्यक्षस्य प्रतिभासमानं स्वलक्षणम्[2] एको ग्राह्यः। अध्यवसेयस्तु प्रत्यक्षपृष्ठभाविनो विकल्पस्य प्रतिभासमानं[3] सामान्यमेव। तच्च सामान्यं द्विविधम्, ऊर्ध्वतालक्षणं तिर्यग्लक्षणं चेति। तत्रैकस्यामेव घटादिव्यक्तौ सजातीयव्यावृत्तायामनेकक्षणसमुदायः[4] सामान्यं ऊर्ध्वतालक्षणं[5] साधनप्रत्यक्षस्य विषयः। विजातीयव्यावृत्तास्त्वनेकव्यक्तयः तिर्यक्सामान्यं व्याप्तिग्राहकप्रत्यक्षस्य विषयः। अनुमानस्य तु सामान्यं ग्राह्यं, अध्यवसेयस्तु स्वलक्षणमेव। प्रत्यक्षस्य स्वलक्षणविषयप्रतिपादने परोक्ताः षट् पदार्था न विषया इत्युक्तम्[6] यथा—अवयविद्रव्यं, गुणः, कर्म, सामान्यं, विशेषः, समवायश्चेति।[7] न चैषां प्रत्यक्षे ज्ञाने प्रतिभासोऽस्ति। न चाप्रतिभासमानो विषयो युज्यते, अतिप्रसङ्गात्।[8] तथा हि—घटादौ परिदृश्यमाने पूर्वापरादिभागं विहाय नान्यत्किञ्चिदेकमवयविद्रव्यमुपलभामहे। यदाह न्यायपरमेश्वरः—

भागा एव हि भासन्ते सन्निविष्टास्तथा तथा।

---

1 अन्ययोगविशेषणव्यवच्छेदेन-भो०।
2 एकक्षणम्-भो०।
3 नास्ति-भो०।
4 सजातीयविजातीयव्यावृत्तायामेकस्मिन्नेवानेकक्षणसमुदायः-भो०।
5 नास्ति-भो०।
6 ० एतेन यदुक्तं परेण षट् पदार्थाः प्रत्यक्षेण परिच्छिद्यन्ते ते च प्रत्यक्षस्य विषया इति तन्निरस्तम्-क०।
7 ० एते पदार्थाः पराभिमताः-क०।
8 ० इति प्रसङ्गात्-क०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

तद्वान्नैव पुनः कश्चिद्विभागः सम्प्रतीयते [1] ॥ इति ॥

एवं गुणकर्मादीनां च दूषणं प्रत्येतब्यम् ॥

प्रमाणफलावबोधः

ननु प्रमितिरूपां क्रियां फलभूतां निष्पादयज्ज्ञानं प्रमाणमिति प्रसिद्धम्। तत्र काऽसौ प्रमितिः, यां जनयज्ज्ञानं प्रमाणमिति चेत्? उच्यते-इह नीलादेरर्थात् ज्ञानं द्विरूपमुत्पद्यते नीलाकारं, नीलबोधस्वभावं च। तत्रानीलाकारव्यावृत्त्या नीलाकारं ज्ञानं प्रमाणम्। अनीलबोधव्यावृत्त्या नीलबोधरूपं प्रमितिः। सैव फलम्। यथोक्तम्—

अर्थसारूप्यमस्य प्रमाणम्,
अर्थाधिगतिः प्रमाणफलम्[2]। इति ॥

एतच्च विकल्पप्रत्ययेन भिन्नं व्यवस्थाप्यते परमार्थतस्तु[3] नास्त्येव भेदः।

यथोक्तम्—

तदेव प्रत्यक्षं ज्ञानं प्रमाणफलम्[4]। इति ॥

प्रमाणतत्फलयोरभेदः

साकारं चेदं ज्ञानमेष्टव्यम्। यदि पुनः साकारं ज्ञानं नेष्यते, तदाऽनाकारत्वेन सर्वत्र विषये तुल्यत्वात् विभागेन विषयव्यवस्था न सिध्यति[5]। यत्पुनः केचिदाहुः—पूर्वं ज्ञानं प्रमाणं उत्तरं ज्ञानं प्रमाणफलमिति, तन्न युक्तम्। तथा हि प्रथमक्षणभावि तावज्ज्ञानं प्रमाणफलभूतस्य द्वितीयज्ञानस्यानुत्पत्तेः, फलभूतज्ञानोत्पत्तौ च पूर्वस्य[6]

---

1 हेतु० बि० टी० पृ० १०३, २५-२६, तद्वान् कश्चिद् पुनर्नैव निर्भागः प्रतिभासते ॥ इति पाठान्तरम्।
2 न्यायबिन्दुः १/२०
3 ० परमार्थवस्तुनो-क०।
4 न्यायबिन्दुः १/१८
5 ० स्यादिति-क०।
6 ० पूर्वकस्य-क०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

क्षणिकत्वेन विनाशात् कथं घटादिविषयं ज्ञानं प्रमाणं भवेति[1] ? नापि समानकालभावि ज्ञानं फलमुचितम्, उपकार्योपकारकत्वाभावात्, सव्येतरगोविषाणयोरिव। [तस्मात् परमार्थतः प्रमाणफलयोर्नास्ति भेदः। काल्पनिकस्तु व्यावृत्तिकृतो भेदः विकल्पबुद्धौ व्यवस्थाप्यते] ॥

इति तर्कभाषायां प्रत्यक्षपरिच्छेदः प्रथमः समाप्तः ॥

●●●

1 ० स्यात्–क० ।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

स्वार्थानुमानम्

अनुमानस्य द्वैविध्यम्ः स्वार्थानुमानलक्षणम्

अनुमानं द्विविधम्[1]—स्वार्थं परार्थं च[2]। स्वस्मै यत्तत् स्वार्थमनुमानं ज्ञानात्मकम्[3]। पर्वतादौ धर्मिणि धूमादिकं[4] दृष्ट्वा यस्य प्रतिपत्तुः वह्निज्ञानमुत्पद्यते, स एव तेन ज्ञानेन परोक्षमर्थं प्रतिपद्यते नान्य इति स्वार्थानुमानमुच्यते। परस्मै यत्तत् परार्थम्। परार्थानुमानं वचनात्मकम्[5]। त्रिरूपलिङ्गप्रतिपादकं वचनं परं प्रतिपादयति ज्ञापयतीति कृत्वा वचनमप्यनुमानशब्देनोच्यते, उपचारात्, यथा[6] आयुर्घृतमिति[7]।

अनुमानस्य कार्यम्

तत्र स्वार्थं त्रिरूपलिङ्गाद्यदनुमेये[8] ज्ञानम्[9]। रूपत्रययुक्ताल्लिङ्गादनुमेये परोक्षविषये यद् ज्ञानं प्रतिपत्तुरुत्पद्यते, तत् स्वार्थानुमानम्। तच्च धर्मविशेष[10]सम्बन्धितया साध्याविनाभावित्वनिश्चय इत्येके। अग्न्यध्यवसाय इत्यन्ये।

लिङ्गस्य त्रिरूपत्वम्

सम्प्रति लिङ्गस्य त्रिरूपत्वमुच्यते—अनुमेये सत्वमेव निश्चितम्[11]। अनुमेये[12] पर्वतादौ धर्मिणि लिङ्गस्यास्तित्वमेव निश्चितं, तदेकं रूपं पक्षधर्मतासंज्ञकम्। अत्र सत्त्वग्रहणेनासिद्धस्य निरासः,

---

1 ० द्विधा-क०।
2 न्यायबिन्दुः २/१-२
3 न्याय0 बि0 टी0 पृ0 ८८, स्वस्मायिदं स्वार्थम्। येन स्वयं प्रतिपद्यते तत् स्वार्थम्।
4 ० र्पवतादौ धूमादिकं-क०।
5 न्याय0 बि0 टी0 पृ0 ८८, परस्मायिदं परार्थम्। येन परं प्रतिपादयति तत् परमार्थम्।
6 त्रिरूपप्रतिपादकं-भो०।
7 नास्ति-भो०।
8 ० त्रिरूपलिङ्गादनुमेये परोक्षविषये ज्ञानं-क०।
9 न्यायबिन्दुः २/३
10 ०धर्मिविशेष-भो० -क०।
11 न्यायबिन्दुः २/५
12 न्यायबिन्दुः २/८

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

यथा—अनित्यश्शब्दश्चाक्षुषत्वात्[1], चाक्षुषत्वं चक्षर्विज्ञानग्राह्यत्वमुच्यते, तच्च शब्दे धर्मिणि नास्ति। एवकारेण पक्षैकदेशासिद्धस्य निरासः[2], यथा दिगम्बरप्रयोगः —चेतनास्तरवः स्वापात्। पत्रसङ्कोचलक्षणो हि स्वापः, स च सर्वेषु तरुष्वसिद्धः।[3] निश्चितग्रहणेन सन्दिग्धासिद्धस्य निरासः, यथा—अग्निरत्र वाष्पादित्वेन सन्दिह्यमानाद् भूतसंघातात्[4]। सत्वशब्दात्पश्चादेवकारेण असाधारणस्य निरासः, यथा—अनित्यश्शब्दः श्रावणत्वात् घटवत्[5] ॥

सपक्षनिरूपणम्

सपक्ष एव सत्त्वं[6] निश्चितमिति वर्तते। समानः पक्षः सपक्षः। पक्षेण सह सदृशो दृष्टान्तधर्मीत्यर्थः[7]। सपक्ष एव सत्त्वं निश्चितमित्यन्वयसंज्ञकं द्वितीयं रूपम्। अत्र सत्त्वग्रहणेन[8] विरुद्धस्य निरासः, यथा—शब्दो नित्यः कृतकत्वात् घटवत्[9]। कृतकत्वं हि नित्यत्वविपक्षेणानित्यत्वेन व्याप्तमिति विरुद्धमुच्यते। एवकारेण साधारणस्य निरासः, यथा—नित्यश्शब्दः प्रमेयत्वात् घटवत्[10]। प्रमेयत्वं हि विकल्पविषयीकृतत्वम्, तच्च सपक्षे आकाशादौ विपक्षे[11] च घटादौ सर्वत्रास्तीति[12] साधारणमुच्यते। सत्त्वशब्दात् पूर्वस्मिन्नेवकारेण सर्वसपक्षाव्यापिनोऽपि प्रयत्नानन्तरीयकस्य हेतुत्वं कथितम्। यथा—अनित्यश्शब्दः प्रयत्नानन्तरीयकत्वाद्धटवद्विद्युद्वत्। निश्चितग्रहणेन सन्दिग्धान्वयस्य निरासः,

---

1 न्यायबिन्दुः २/५८, यथा अनित्यः शब्द इति साध्ये चाक्षुत्वमुभयासिद्धम्। ०नित्यः शब्दश्चाक्षुषत्वात्-क०।
2 नास्ति-भो०।
3 ० सर्वेक्षु तरुषु न सिद्धः-क०।
4 न्यायबिन्दुः २/६, यथा बाष्पादिभावेन संदिह्यमानो भूतसङ्घातोऽग्निसिद्धावुपदिश्यमानः संदिग्धासिद्धः।
5 नास्ति-भो० -क०।
6 न्यायबिन्दुः २/५ ।
7 न्यायबिन्दुः २/७, साध्यधर्मसामान्येन समानोऽर्थः सपक्षः।
8 ० तत्र सत्तवग्रहणेन-क०।
9 नास्ति-भो०-क0। द्रष्टव्यः न्यायबिन्दुः ३/८६
10 नास्ति-भो० क०। द्रष्टव्यः न्यायबिन्दुः ३/६७
11 ० आकाशे विपक्षे-क०।
12 अस्तीति-भो०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

यथा—असर्वज्ञोऽयं कश्चित् वक्तृत्वादिष्टपुरु षवत्। इष्टपुरुषे सपक्षे च वक्तृत्वमसर्वज्ञत्वेन ब्याप्तमव्याप्तं वा न ज्ञायते ॥

विपक्षनिरूपणम्

असपक्षे चासत्त्वमेव निश्चितम्[1]। न सपक्षोऽसंपक्षः[2]। तत्रासत्त्वमेव निश्चितं व्यतिरेकसंज्ञकं तृतीयं रूपम्। अत्राप्यसत्त्वग्रहणेन विरुद्धस्य निरासः। यथा नित्यश्शब्दः कृतकत्वाद्धटवत्। विरुद्धो हि विपक्षेऽस्ति। एवकारेण साधारणस्य विपक्षैकदेशवृत्तेर्निरासः। प्रयत्नानन्तरीयकत्वे साध्ये अनित्यत्वं विपक्षैकदेशे विद्युदादावस्ति। आकाशादौ नास्ति। ततो नियमेनास्य निरासः। असत्त्ववचनात्पूर्वस्मिन्नवधारणे अयमर्थः स्यात्। विपक्ष एव यो नास्ति स हेतुः। तथा च प्रयत्नानन्तरीयकत्वं सपक्षेऽपि नास्ति, ततो न हेतुः स्यात्, ततः पूर्वं न कृतमिति। निश्चितग्रहणेन सन्दिग्धविपक्षव्यावृत्तिकस्य निरासः। यथाऽवीतरागोऽयं पुरुषो वक्तृत्वात्, रथ्यापुरुषवत्। यत्राऽवीतरागत्वं नास्ति तत्र वक्तृत्वमपि नास्ति, यथोपलखण्डे[3]। यदि नाम पाषणखण्डादुभयं व्यावृत्तं तथापि न ज्ञायते किमवीतरागत्वनिवृत्त्या पाषणखण्डाद्वक्तृत्वं निवृत्तं, अहोस्वित् स्वत एवेति।[4] ततः सन्दिग्धव्यतिरेकोऽयमनैकान्तिकः। असत्त्वशब्दात्पश्चादेवकारेण विपक्षैकदेश–वृत्तेर्निरासः[5]। यथा—प्रयत्नानन्तरीयकश्शब्दोऽनित्यत्वात्। अनित्यत्वं विपक्षादाकाशान्निवृत्तं, न विद्युतः। ततो विपक्षैकदेशवृत्तित्वमस्य ॥

त्रिरूपप्रयोगस्य प्रयोजनम्

ननु सपक्ष एव सत्त्यमित्युक्ते सामार्थ्यादेवासपक्षे चासत्त्वमिति गम्यते। तत्किमर्थमुभयोरुपादनमिति चेत्[6]?[7] विपक्षनियमार्थमिति पूर्ववृद्धाः। ते च त्रिविध

---

1 न्यायबिन्दुः २/५
2 न्यायबिन्दुः २/८
3 न्यायबिन्दुः ३/९६
4 ० किमवीतरागत्वनिवृत्तौ वक्तृत्विनिवृत्तिः पाषाणखण्डात् स्वत एव वेति–क०।
5 साधारणस्य निरासः–भो०।
6 ० तत्किर्मथमुभयोरुपादानमिति चेत्। न।–क०।
7 ० र्सवमालूनविर्शीणम्–क०। न्या0 बि0 टी0 पृ0९५, ३, ननु च सपक्ष एव सत्त्वमित्युक्ते

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

एव विपक्षो भवतीति मन्यन्ते। साध्याभावमात्रं, साध्यादन्यः, साध्येन सह विरुद्धश्च। प्रयोगनियमार्थमिति केचित्[1]। अन्वयप्रयोगो व्यतिरेकप्रयोगो वा नियमवानेकः प्रयोक्तव्यो न द्वावपीति। साधर्म्यवैधर्म्यप्रयोगसूचनार्थमिति केचित्।

त्रिलिङ्गभेदनिरूपणम्

त्रिरूपाणि च त्रीण्येव लिङ्गानि[2]। त्रीणि रूपाणि येषां तानि त्रिरूपाणि त्रीण्येव लिङ्गानि। कार्यं त्रिरूपं लिङ्गम्। स्वभावस्त्रिरूपं लिङ्गम्। अनुपलब्धिस्त्रिरूपं लिङ्गम्[3]। साधनं ज्ञापकं हेतुर्व्याप्यं चेति लिङ्गापरनामानि।

कार्यहेतुनिरूपणम्

तत्र कार्यं यथा—यत्र धूमस्तत्राग्निर्यथा महानसे, धूमश्चात्रेति। व्याप्तिपक्ष-धर्मतासंज्ञकं द्व्यवयवमेव साधनवाक्यं सौगतानाम्। अन्ये तु प्रतिज्ञाहेतुदृष्टान्तोपनय-निगमनं चेति पञ्चावयवं साधनवाक्यमाहुः[4]। उपन्यासश्चेदृशः—अग्निरत्र, धूमात्, यत्र धूमस्तत्राग्निर्यथा महानसे, तथा चायं, तस्मादग्निरिति[5]। एतच्चायुक्तम्। प्रतिज्ञावचनमात्रात्सम्बन्धरहितात् साध्यप्रतिपत्तेरयोगात्। सम्बन्धाभावस्तु शब्दार्थयोः सम्बन्धदूषणे प्रतिपादितत्वान्न पुनरुच्यते[6]। प्रतिज्ञामन्तरेण पञ्चम्यन्तहेतुप्रयोगोऽप्य-युक्तः। हेतुं विनोपनयदृष्टान्तावप्ययुक्तौ। यत्र प्रतिज्ञैव नास्ति तत्र प्रतिज्ञायाः पुनर्वचनं निगमनं कुतो भविष्यतीति सर्वमामूलं[7] विशीर्णम्[4]।

कार्यसम्बन्धनिरपणम्

विपक्षेऽसत्त्वमेवेति गम्यत एव। तत् किमर्थं पुनरुभयोरुपादानं कृतम्।

1 न्यायबिन्दुः २/५

2 न्या० बि० टी० पृ० ९५, ४-५, अन्वयो व्यतिरेको वा नियमवानेव प्रयोक्तव्यो नान्यथेति दर्शयितुं द्वयोरप्युपादानं कृतम्।

3 न्यायबिन्दुः २/११, न्याय० बि० टी० पृ० १००, ९, प्रतिषेध्यस्य साध्यस्यानुपलब्धिस्त्रिरूपा। विधेयस्य साध्यस्य स्वभावश्च त्रिरूपः, कार्यं च।

4 न्यायसूत्रम् १/१/३२, प्रतिज्ञाहेतूदाहरणोपनयनिगमनान्यवयवाः।

5 तस्मात्तथा-भो०।

6 तत्वसंग्रहः कारिका १४३१, प्रमाणवार्थिकः ४/१६-१७

7 यथा मातुलुङ्गफले रूपाद् रसानुमानम्-भो०। प्रमाणवार्तिकः ३/९, एकसामग्रमधीनस्य रूपादे रसतो गतिः। हेतुधर्मानुमानेन धूमेन्धनविकारवत्॥

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

अयं च कार्यहेतुर्विषयभेदेन त्रिविधः। अग्न्यादौ साध्ये धूमादिः त्रिविधप्रत्यक्षानुपलम्भेन निश्चेतव्यः। चक्षुरादौ साध्ये ज्ञानं कादाचित्कार्योत्-पादान्निश्चीयते[1]। रूपादौ साध्ये रसादिरेकसामग्र्यधीनतया निश्चीयते, यथा मातुलुङ्गफले रसाद्रूपानुमानम्। न रूपाद्रसानुमानम्[2]। अत्र रूपे जनयितव्ये पूर्वकं रूपमुपादानम्। रसस्तु सहकारिकारणम्। पूर्वपुञ्जादुत्तरपुञ्जस्योत्पत्तौ न्याय एषः। ननूपादानसहकारिकारणयोरन्वयव्यतिरेकानुविधानस्य कार्यं प्रति तुल्यत्वात्को भेदः? उच्यते, यद्विक्रियया यन्निष्पत्तिरेकसन्ताने तत्कार्यं प्रतिपूर्वकमुपादानम्। यत्सन्तानान्तरे विशेषोदयनिमित्तं तत्सहकारिकारणम्[3]। यथा शाल्यङ्कुरे जनयितव्ये शालिबीजमुपादानम्, क्षितिसलिलादि तत्र सहकारि। तदेवं कार्यहेतुस्तदुत्पत्तिसम्बन्धाद् गमक इति स्थितम् ॥

स्वभावहेतुनिरूपणम्

स्वभावो यथा—स्वभावः स्वसत्तामात्रभाविनि साध्यधर्मे[4] यो हेतुरुच्यते स तस्य साध्यस्य धर्मस्य[5] स्वभावो बोद्धव्यः। यथा—वृक्षव्यवहारयोग्योऽयं शिंशपाव्यवहारयोग्यत्वात्। अयमिति पुरः परिदृश्यमानः पदार्थो धर्मी। शिंशपाव्यवहारयोग्यत्वादिति हेतुः[6]। शिंशपाव्यवहारयोग्यत्वादिति कोऽर्थः? शाखापत्रवर्णसंस्थानविशेषव्यवहारयोग्यत्वादित्यर्थः। वृक्षव्यवहारयोग्यत्वं साध्यम्। नन्वेकत्वे साध्यसाधनभावो न युक्तः, प्रतिज्ञार्थैकदेशत्वात्? न। अभेदेऽपि कश्चित्प्रतिपत्ता शिंशपाव्यवहारं कृत्वा तत्र वृक्षव्यवहारं प्राक् कृतमपि[7] व्यामोहात्

1 ज्ञायते-भो०।
2 मातुलुङ्गे रूपानुमानम्-क०। साधनम्-भो०।
3 हेतु0 बि0 टी0 पृ0 ९४, २६, ९५, ९, स्याद् एतत्, सर्वेषाम् अन्वयव्यतिरेकौ अनुविधीयेते तदा कुतोऽयम् भेदः इहोपादानभावेन नेदम् उपयुज्यते, अन्यत्र तु सहकारिभावनेनेति...तस्माद् अवस्थाऽभेदेऽपि यद् एकाकारपरामर्शप्रत्ययनिबन्धनतया स्वसन्ततिपतितकार्यप्रसूतिनिमित्तम् तद् उपादानकरणम्। यत् सन्तानान्तरे प्रागवस्थापेक्षविशेषोदयनिबन्धनम् तत् सहकारिकारणम्।
4 न्यायबिन्दुः २/१५ ।
5 ० साध्यर्धमस्य-क०।
6 साधनम्-भो०।
7 ० प्राकृतमपि-क०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

किञ्चिदारोप्य पुनर्न करोति। स इदानीं स्वभावहेतुना व्यवहार्यते[1]। तस्मादेतयोः परमार्थत एकत्वेऽपि विकल्पबुद्धौ व्यावृत्तिसमाश्रयेण समुत्पन्नायां भेदेन प्रतिभासनात् साध्यसाधनत्वं न विरुध्यत इति ॥

अनुपलब्धिहेतुनिरूपणम्

अनुपलब्धिर्यथा—नास्तीह प्रदेशे घटः, उपलब्धिलक्षणप्राप्तस्यानुपलब्धेः[2]। उपलब्धिलक्षणप्राप्तस्येति दृश्यस्येत्यर्थः।

नन्वसतः कथं दृश्यता ? एकेन्द्रियज्ञानग्राह्ये प्रदेशादावुपलभ्यमाने यदि घटः स्यात् दृश्य एव भवेदिति। उपलम्भप्रत्ययान्तरसाकल्यात् दृशतया सम्भावितः, न तु दृश्य एव[3]। तस्यानुपलब्धेरिति हेतुः। स चैकज्ञानसंसर्गिपदार्थादेकज्ञान-संसर्गिपदार्थोपलम्भाद्वा[4] निश्चीयत इति तदुभयं कर्मकर्तृभावेन पर्युदासवृत्त्या अनुपलब्धिरुच्यते, न तु प्रसज्यवृत्त्या[5] उपलब्धिनिवृत्तिमात्रम्। तद्धि स्वयमेव न किञ्चिदिति कथं साधनं स्यात्। नापि प्रतिषेध्यादन्यस्य ज्ञानमात्रम्, रूपोपलम्भादपि नारङ्गरसनिषेधप्रसङ्गात्। तस्मान्निषेध्यादन्यद्विशिष्टमेव वस्तुद्वयं प्रदेशः प्रदेशज्ञानं वाऽनुपलब्धिरिति स्थितम्।

अभावोऽसाध्यः

अत एवाभावो न साध्यते। तस्य घटविविक्तप्रदेशग्राहिणा प्रत्यक्षेणैव सिद्धत्वात्[6]। अभावव्यवहारस्तु मृढं प्रति अनुलम्भेन साध्यते। तथा हि—कश्चिन्मूढो

---

1 न्या० बि० टी० पृ० ९०६, ११-१४

2 न्यायबिन्दुः २/१३ ।

3 न्यायबिन्दुः २/१३, न्या० बि० टी० पृ० १०३

4 न्याय० बि० टी० पृ० १०२, ३-७, तस्मात् स एव घटविविक्तप्रदेशस्तदालम्बनं च ज्ञानं दृश्यानुपलम्भनिश्यहेतुत्वात् दृश्यानुपलम्भ उच्यते। .....ततो वस्तु अनुपलम्भ उच्यते, तज्ज्ञानं च। दर्शननिवृत्तिमात्रं तु स्वयमनिश्चितत्वादगमकम्।

5 हेतु० बि० टी० पृ० १७१, १-४, तद्वत् उपलब्धि एवानुपलब्धिः मन्तव्या। नञः प्रतिषेधविषयत्वात् कथम् भावविषयमेति चेत्, आह, पर्युदासवृत्तेति। पर्युदासेन प्रतिषेधस्यार्थस्य वर्जनेन या विशिष्टेऽर्थे वृत्तिस्तस्य तदा नञा आगृहीतप्रतिषेधस्य भावविषयता....।

6 न्याय० बि० टी० पृ० ११८, ५, अत एवाभावो न साध्यः स्वभावानुपलब्धेः सिद्धत्वात्।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

रजःप्रभृतिषु सांख्यप्रसिद्धेषु गुणेष्वनुपलम्भेन प्रवर्त्तिताभावव्यवहारोऽपि पुनः[1] सर्वं सर्वत्रास्तीति[2] स्वसिद्धान्ताभ्यासात् क्वाऽपि प्रदेशादौ घटानुपलम्भे सत्यपि नाभावव्यवहारं करोतीत्यनुपलम्भेन त्रिविधो व्यवहारः कार्यते[2] । तत्र निःशङ्कगमनागमनलक्षणः[3] कायिको व्यवहारः। घटो[4] नास्तीति वाचिकः। ईदृश एव अन्तर्जल्पाकारो मानसिकश्चेति[5] ।

अनुपलब्धेर्तादात्म्यतदुत्पत्तिसम्बन्धनिरूपणम्

अनुपलम्भस्य कर्मधर्मपक्षे साध्येन सह [सादृश्ये] तादात्म्यलक्षण[6] एव सम्बन्धो[4] बोद्धव्यः। कर्तृधर्मपक्षे तु तदुत्पत्तिः। तथा हि—घटविविक्तप्रदेशः प्रदेशज्ञानं वाऽनुपलब्धिरित्युक्त म्। असद्व्यवहारयोग्यत्वं च तस्य[7] स्वभावः [न कार्यं] ज्ञानं तु प्रदेशस्य कार्यमिति ॥

अनुपलब्धेर्व्यपदेशः

ननु यद्यनुपलब्धेरपि तादात्म्यतदुत्पत्ती एव सम्बन्धौ, कथं तर्हि कार्य-स्वभावाभ्यामनुपलब्धेर्भेदः ? प्रतिषेधसाधनात् भेदो न वस्तुतः। यथोक्त माचार्येण—

अत्र द्वौ वस्तुसाधनौ, एकः प्रतिषेधहेतुः[8] इति।

उपलब्धिलक्षणप्राप्तत्वविशिष्टेन[9] देशविपकृष्टे सुमेर्वादौ कालविप्रकृष्टे भविष्यच्छङ्खचक्रवर्त्यादौ स्वभावविप्रकृष्टे पिशाचादावनुपलम्भमात्रसम्भवेऽपि[10] नाभावव्यवहार इत्युक्तं भवति[11] ।

---

1 सर्वमस्तीति-भो०।
2 प्रमाणवार्तिकम ४/२६३, इत्यज्ञज्ञापनायैकानुपाख्योदाहृतिर्मता॥
3 निष्प्रयोजनगमनागमन०-भो०। ० निःशङ्कगमनागमनादि लक्षणः -क०।
4 ० घटोऽत्र-क०।
5 प्रमाणवार्तिकम् ३/३ अप्रवृत्तिः प्रमाणानाम् अप्रवृत्तिफलाऽसति।
6 तादात्म्यसम्बन्धो-भो०।
7 ० तस्यैव-क०।
8 न्यायबिन्दुः २/१८ ।
9 ० विशेषणेन-क०।
10 ० सद्भावेऽपि-क०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

अनुपलब्धेर्वर्तमानकाले अनागतकाले च प्रमाणम्

इयं चानुपलब्धिर्वर्तमानकाले प्रमाणं विशिष्टस्मरणसद्भावेऽतीतकाले च, अनागतकालेत्वनुपलब्धिः स्वयमेव सन्दिग्धरूपा। ततो न प्रमाणम्। [अनयाऽनुलब्ध्याऽभावव्यवहारः साध्यते, न त्वभावः। तस्य प्रत्यक्षेणैव सिद्धत्वादित्युक्तं प्राक्] यथाऽऽह न्यायवादी—

अमूढस्मृतिसंस्कारस्यातीतस्य वर्तमानस्य च प्रतिपत्तृप्रत्यक्षस्य निवृत्तिरनुपलब्धि[1]रभावव्यवहारसाधनी[2] इति।

अनुपलब्धिभेदाः

तत्र यदा दूरत्वान्निषेध्यस्यायोग्यदेशत्वं स्यात्, तदा दृश्यानुपलब्धिः साक्षात्प्रयोक्तुं न शक्यत इति कार्यानुपलब्ध्यादयः प्रयुज्यन्ते। अत एवेयं प्रयोगभेदेन षोडशधा भवति। (१) तत्र स्वभावानुपलब्धिर्यथा—नास्त्यत्र धूमः, उपलब्धिलक्षणप्राप्तस्यानुपलब्धेः[3]। प्रतिषेध्यस्य धूमस्य यः स्वभावः तस्येहानुपलब्धिः। (२) कार्यानुपलब्धिर्यथा—नेहाप्रतिबद्धसामर्थ्यानि धूमकारणानि सन्ति, धूमाभावात्। प्रतिषेध्यानां हि धूमकारणानां कार्यं धूमः, तस्येहानुपलब्धिः[4]। (३) कारणानुपलब्धिर्यथा—नास्त्यत्र धूमः दहनाभावात्। प्रतिषेध्यस्य धूमस्य कारणं दहनः, तस्येहानुपलब्धिः[5]। (४) व्यापकानुपलब्धिर्यथा—नात्र शिंशपा, वृक्षाभावात्। प्रतिषेध्यायाः शिंपायाः व्यापको वृक्षः, तस्येहानुपलब्धिः[6]। (५) स्वभावविरुद्धोपलब्धिर्यथा—नात्र शीतस्पर्शः, वह्नेरिति। प्रतिषेध्यस्य शीतस्पर्शस्य यः

---

11 न्यायबिन्दुः २/२७

1 ०निवृत्तिरनुपलब्धिः-मूले नास्ति।।

2 न्यायबिन्दुः २/२८

3 न्यायबिन्दुः २/३१

4 न्यायबिन्दुः २/३२

5 न्यायबिन्दुः २/३९

6 न्यायबिन्दुः २/३३

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

स्वभावः तस्य विरुद्धो वह्निः तस्य चेहोपलब्धिः[1]। (६) कार्यविरुद्धोपलब्धिर्यथा—नेहाप्रतिबद्धसामर्थ्यानि शीतकारणानि सन्ति, वह्नेरिति। अन्त्यदशाप्राप्तमेव कारणं कार्यं जनयति, न सर्वं कारणम्,[2] ततो विशेषणोपादानम्। प्रतिषेध्यानां शीतकारणानां कार्यं शीतं, तस्य विरुद्धो वह्निः, तस्येहोपलब्धिः[3]। (७) कारणविरुद्धोपलब्धिर्यथा—नास्य रोमहर्षादिविशेषाः सन्ति, सन्निहितदहन-विशेषत्वात्। प्रतिषेध्यानां रोमहर्षादिविशेषाणां कारणं शीतं, तस्य विरुद्धो दहनविशेषः, तस्य चेहोपलब्धिः[4]। (८) व्यापकविरुद्धोपलब्धिर्यथा—नात्र तुषारस्पर्शः, दहनात्। प्रतिषेध्यस्य तुषारस्पर्शस्य व्यापकं शीतं, तस्य[5] विरुद्धो दहनविशेषः तस्येहोपलब्धिः[6]।[7] (९) स्वभावविरुद्धकार्योपलब्धिर्यथा, नात्र शीतस्पर्शः, धूमात्। प्रतिषेध्यस्य शीतस्पर्शस्य[8] यः स्वभावस्तस्य विरुद्धोऽग्निः, तस्य कार्यं धूमः, तस्य चेहोपलब्धिः[9]। (१०) कार्यविरुद्धकार्योपलब्धिर्यथा—नेहाप्रतिबद्धसामर्थ्यानि शीतकारणानि सन्ति धूमादिति। प्रतिषेध्यानां शीतकारणानां कार्यं शीतं, तस्य विरुद्धो वह्निः, तस्य कार्यं धूमः, तस्य चेहोपलब्धिः।[10] (११) कारणविरुद्धकार्योपलब्धिर्यथा—न रोमहर्षादिविशेषयुक्त स्पर्शवानयं[11] प्रदेशो धूमादिति। प्रतिषेध्यानां हि रोमहर्षादिस्पर्शविशेषाणां कारणं शीतम्, तस्य विरुद्धोऽग्निः, तस्य कार्यं धूमः, तस्य चेहोपलब्धिः[12]। (१२) व्यापकविरुद्धकार्योपलब्धिर्यथा—नात्र तुषारस्पर्शः, धूमादिति। निषेध्यस्य तुषारस्पर्शस्य व्यापकं शीतम्, तस्य विरुद्धोऽग्निः, तस्य कार्यं धूमः, तस्य

---

1 न्यायबिन्दुः २/३४
2 ० न सर्वम्–क०।
3 न्यायबिन्दुः २/३७
4 न्यायबिन्दुः २/३९
5 ० तस्येह–क०।
6 ० तस्योपलब्धिः–क०।
7 न्यायबिन्दुः २/३८
8 ० तुषारस्पर्शस्य–क०।
9 न्यायबिन्दुः २/३४
10 ० तस्येहोपलब्धिः–क०।
11 ० पुरुषवानयं–क०।
12 न्यायबिन्दुः २/४१

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

चेहोपलब्धिः। (१३) स्वभावविरुद्धव्याप्तोपलब्धिर्यथा—नात्र वह्निः, तुषारस्पर्शात्। प्रतिषेध्यस्य हि वह्नेर्यः स्वभावस्तस्य विरुद्धं शीतम्, तेन व्याप्तस्तुषारस्पर्शः, तस्य चेहोपलब्धिः[1]। (१४) कार्यविरुद्ध-व्याप्तोपलब्धिर्यथा—नेहाप्रतिबद्धसामर्थ्यानि[2] वह्निकारणानि सन्ति, तुषारस्पर्शादिति। प्रतिषेध्यानां वह्निकारणानां कार्यं वह्निः, तस्य विरुद्धं शीतम्, तेन व्याप्तस्तुषारस्पर्शः, तस्य चेहोपलब्धिः। (१५) कारणविरुद्धव्याप्तोपलब्धिर्यथा—नात्र धूमस्तुषारस्पर्शादिति। प्रतिषेध्यस्य धूमस्य यत्कारणमग्निः, तस्य विरुद्धं शीतम्, तेन व्याप्तस्तुषारस्पर्शः, तस्य चेहोपलब्धिः। (१६) व्यापकविरुद्ध-व्याप्तोपलब्धिर्यथा—नायं नित्यः, कदाचित्कार्यकारित्वात्। प्रतिषेध्यस्य[3] नित्यत्वस्य निरतिशयत्वं व्यापकं, तस्य विरुद्धं सातिशयत्वं, तेन व्याप्तं कदाचित्कार्यकारित्वं, तस्य चेहोपलब्धिः।

एते च कार्यानुपलब्ध्यादयः पञ्चदश प्रयोगाः स्वभावानुपलब्धिस्वभावा एव प्रतिपत्तव्याः। प्रयुक्तिभेदेन परं भेदः। तत्र स्वभावानुपलम्भेनासद्[4] व्यवहारयोग्यत्वं साध्यते,[5] न त्वभावः।[6] तस्य च प्रत्यक्षेणैव सिद्धत्वात्। अपरैश्च सर्वैरभावोऽभावव्यवहारश्च साध्यते, तेषां परोक्षविषयत्वात् ॥

इति तर्कभाषायां स्वार्थानुमानपरिच्छेदो द्वितीयः सामाप्तः ॥

●●●

1 न्यायबिन्दुः २/३४
2 नेहाप्रतिबद्धानि-क०।
3 ० प्रतिषेध्यस्य हि-क०।
4 ० स्वभावानुपलब्धेरसद्-क०।
5 ० बोद्धव्याः-क०।
6 ० अभावो हि पर्युदास वृत्त्यऽनुपभ्य इत्युक्तम्-क०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

परार्थानुमानम्

परार्थानुमानलक्षणम्

त्रिरूपलिङ्गाख्यानं परार्थानुमानम्[1]। अन्वयव्यतिरेकपक्षधर्मतासंज्ञकानि त्रीणि रूपाणि, येन वचनेन प्रख्याप्यन्ते[2] तद्वचनमुपचारादनुमानशब्देनोच्यते ॥

तस्य द्वैविध्यम्

तद् द्विविधम् साधर्म्यवद्वैधर्म्यवच्च। साध्यधर्मिदृष्टान्तधर्मिणोर्हेतु[3]सत्ताकृतं सादृश्यं[1] साधर्म्यम्। तद्यस्यास्ति तत् साधर्म्यवत् साधनवाक्यम्। साध्यधर्मिदृष्टान्तधर्मिणोर्हेतुसत्ताकृतं[4] वैसादृश्यं[2] वैधर्म्यम्। तद्यस्यास्ति तद्वैधर्म्यवत् साधनवाक्यम्[5]।

स्वभावहेतोस्साधर्म्यवत्प्रयोगनिरू पणम्, संस्कृ तस्य सर्वस्य क्षणिक त्वसमर्थनं च

तत्र स्वभावहेतोः साधर्म्यवन्तं प्रयोगं दर्शयितुं सौत्रान्तिकमतमाश्रित्य भगवता यदुक्तं—

'संस्कृतं क्षणिकं सर्वं'[6] इति।

तद् व्युत्पाद्यते। समेत्य सम्भूय हेतुप्रत्ययैः[7] कृतं वस्तुजातं संस्कृतम्। क्षणिकमिति उत्पत्तिक्षण एव सत्त्वात्।

---

1 न्यायबिन्दुः ३/१
2 ० ख्याप्यन्ते-क०।
3 हेतुसत्ताकारसादृश्यं-भो०।
4 हेतुसत्ताकारवैसादृश्यं-भो०।
5 न्यायबिन्दुः ३/३-५, तद् द्विविधम्। साधर्म्यवद्वैधर्म्यवच्चेति। न्याय० बि० टी० पृ० १५४, ९-१०, दृष्टान्तधर्मिणा सह साध्यधर्मिणः सादृश्यं हेतुकृतं साधर्म्यमुच्यते। असादृश्यं च हेतुकृतं वैधर्म्यमुच्यते।
6 ० संसकृतं सर्वं क्षणिकमिति-क०।
7 ० हेतुभिः प्रत्ययैः-क०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

सर्वसंकृतविनाशनिरूपणम्

'सर्वं तावत् घटादिकं वस्तु मुद्गरादिसन्निधौ नाशं गच्छत् दृश्यते। तत्र येन स्वरूपेण अन्त्यावस्थायां घटादिकं विनश्यति तच्चेत् स्वरूपमुत्पन्नमात्रस्य विद्यते तदानीमुत्पादानन्तरमेव तेन विनष्टव्यमिति व्यक्तमस्य क्षणिकत्वम्।'

अथेदृश एव स्वभावस्तस्य स्वहेतोर्जातः, यत् कियन्तं कालं स्थित्वा विनश्यतीति।

'एवं तर्हि मुद्गरादिसन्निधाने च एष एव अस्य[1] स्वभाव इति पुनरप्यनेन तावन्तमेव कालं स्थातव्यम्, पुनरप्येवमिति नैव[2] विनश्येदिति। तस्मात् क्षणद्वयस्थायित्वेनाप्युत्पत्तौ प्रथमक्षणवद् द्वितीयक्षणेऽपि[3] क्षणद्वयस्थायित्वात् पुनरपरं क्षणद्वयमवतिष्ठेत। एवं तृतीयेऽपि क्षणे तत्स्वभावत्वान्नैव विनश्यतीति।'

स्यादेतत्, स्थावरमेव तद्वस्तु स्वहेतोर्जातम्, बलेन विरोधकेन[4] मुद्गरादिना विनाश्यत[5] इति? तदसत्, कथं पुनरेतद्युज्यते,[6] न च तद्विनश्यति स्थावरत्वात्, विनाशश्च तस्य विरोधिना बलेन क्रियत इति? न ह्येतत्सम्भवति जीवति देवदत्तो मरणं चास्य भवतीति।

अथ विनश्यति, कथं तर्ह्यविनश्वरं[7] तद्वस्तु स्वहेतोर्जातम् ? न हि म्रियते चामरणधर्मा चेति युज्यते वक्तुम्। तस्मादनश्वरत्वे कदाचिदपि नाशायोगात् , दृष्टत्वाच्च नाशस्य, नश्वरमेव तद्वस्तु स्वहेतोरुपजात इत्यङ्गीकुर्मः[8]। तस्मादुत्पन्नमात्रमेव विनश्यति। तथा च क्षणक्षयित्वं सिद्धं भवति। प्रयोगः पुनरेवं

1 ० सन्निधानेऽप्येष एव तस्य-क०।
2 ० स्थाव्यमिति नैव-क०।
3 ० द्वितीयेऽपि क्षणए-क०।
4 ० परं बलेन विरोधकेन-क०।
5 ०एवेति-भो०।
6 ० पुनरेतद्योक्ष्यते-क०।
7 ० तर्हि कथमविनश्वरं-क०।
8 ० स्वहेतोरुपजातमङ्गीकर्त्तव्यम्-क०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

कर्तव्यः—यद्यत् विनश्वरस्वरूपं[1] तत्तदनन्तरानवस्थायि यथा अन्त्यक्षणवर्तिघटस्य स्वरूपम्। विनश्वररूपं च रूपादिकमुदयकाल इति स्वभावहेतुः।

निर्विशेषणस्वभावहेतोः प्रयोगः

यदि क्षणक्षयिणो भावाः, कथं तर्हि स एवायमिति प्रत्यभिज्ञानं[2] स्यात् ? उच्यते—निरन्तरसदृशापरापरोत्पादादविद्यानुबन्धाच्च पूर्वक्षणविनाशकाल एव तत्सदृशं क्षणान्तरमुदयते। तेनाकारेण वैलक्षण्यस्याभावाद् भावेन चाव्यवधानात् भेदेऽपि[3] स एवायमित्यभेदाध्यवसायप्रत्ययः[4] पृथग्जनानां प्रसूयते। अत्यन्तभिन्नेष्वपि च लूनपुनर्जातकुशकेशादिष्वपि[5] दृष्ट एव स[6] एवायमिति प्रत्ययः। तथेहापि किं न सम्भाव्यते? तस्मात्सर्वं संस्कृतं क्षणिकमिति सिद्धमेवैतत् निर्विशेषणस्य स्वभावहेतोरयं प्रयोग इति[7] ॥

तथाऽपरोऽपि निर्विशेषणप्रयोगः—यत्सत् तत्सर्वमनित्यं, यथा घटः[8]। सन्तश्चामी प्रमाणप्रतीताः[9]। तथाऽपरोऽपि वेदस्य[10] पौरुषयत्वसाधनाय स्वभावहेतुः। यद्वाक्यं[11] तत्पौरुषेयं[12], यथा रथ्यापुरुष[13]वाक्यम्। वाक्यं चेदम्—

---

1 ० यद्विनश्वरस्वरूपं–क०।
2 ० प्रत्यभिज्ञा–क०।
3 ० तेनाकारविलक्षणत्वाभावादभावेननाव्यवधानाच्चात्यन्तोच्छेदेऽपि–क०।
4 ० भेदाध्यवसायी प्रत्ययः–क०।
5 कुशकाशकेशादिष्वपि–भो०। द्रष्टव्यः प्र0 वा0 भा0 पृ0 १४४, ३, अत्रापि सदृशापरोत्पत्तिविप्रलब्धो लूनपुनर्जातकेशनखादिवत्। र0 की0 नि0 पृ0 ९०, १४–१६, न च प्रत्यभिज्ञानादेवैकत्वसिद्धिः, तत्पौरुषस्य लूनपुनर्जातकेशकुशकदलीस्तम्बादौ निर्दलनात्। विस्तरेण च प्रत्यभिज्ञादूषणमस्मभिः स्थिरसिद्धिदूषणे प्रतिपादितमिति तत एवावधार्यम्।
6 ० लूनापुनरुत्पन्नकुशकेशादिषु दृष्ट एवायं–क०।
7 प्रमाणवार्तिकम् १/१८६, उपाधिभेदापेक्षो वा स्वभावः केवलोऽथ वा। उच्यते साध्यसिद्ध्यर्थं नाशे कार्यत्वसत्त्ववत्॥
8 न्यायबिन्दुः ३/११
9 ०प्रमाणप्रतीतः पदार्थाः–क०।
10 ० वेदवाक्यस्य–क०।
11 ०यद् यद्–भो०।
12 ०तत् तत्–भो०।
13 ०रथ्यपुरुष–भो0।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

'अग्निहोत्रं जुहुयात्स्वर्गकाम'[1] इति।

सविशेषणस्वभावहेतोः प्रयोगः

सविशेषणप्रयोगो यथा—यद्यदुत्पत्तिमत् तत्सर्वमनित्यं, यथा घटः[2]।[3] उत्पत्तिमांश्च शब्दः[4]। अनुत्पन्नेभ्यो व्यावृत्तो भाव उत्पन्न उच्यते। यदा सैव व्यावृत्ति-र्व्यावृत्त्यन्तरव्यवच्छेदेन व्यतिरिक्तोच्यते भावस्योत्पत्तिरिति तदा कल्पितेन भेदेन[5] स्वभावभूतधर्मेण विशिष्टः स्वभावो हेतुः।[6]

भिन्नविशेषणस्वभावहेतोः प्रयोगः

तथा भिन्नविशेषणस्य प्रयोगः—यत्कृतकं तदनित्यं यथा घटः, कृतकश्च शब्दः[7]।

ननु चित्रगुरिति भिन्नविशेषणस्य प्रयोगः, यथा चात्र चित्रगोशब्दे[8] भिन्न-विशेषणवाचकोऽस्ति न तथा कृतकशब्दे भिन्नविशेषणवाचकं किमप्यस्ति। तत्कथं भिन्नविशेषणस्योदाहरणमिति चेद्? उच्यते[9]—अपेक्षितपरव्यापारो हि स्वभावनिष्पत्तौ

---

1 प्र0 वा0 भा0 द्रष्टव्यः पृ० ५३०, २५-२६, तत्वसङ्ग्रहः पृ० ५३५ ।

2 यदुत्पत्तिमत्-भो०। न्यायबिन्दुः ३/१०

3 न्यायबिन्दुः ३/९, यत् सत् तत् सर्वमनित्यम् यथा घटादिरिति शुद्धस्य स्वभावहेतोः प्रयोगः। न्याय0 बि0 टी0 पृ0 १५६, ८-१३, यत्। सदिति सत्त्वमनूद्य तत् सर्वमनित्यमित्यनित्यत्वं विधीयते। सर्वग्रहणं च नियमार्थम्। सर्वमनित्यम्। यत् सत् न किञ्चिन्नानित्यम्। तदनित्यमेव। अनित्यत्वादन्यत्र नित्यत्वे सत्त्वं नास्तीत्येवं सत्त्वमनित्यत्वे साध्ये नियतं ख्यापितं भवति। तथा च सति व्याप्तिप्रदर्शनवाक्यमिदम् । यथा घटादिरिति व्याप्तिसाधकस्य प्रमाणस्य विषयकथनमेतत्। शुद्धस्यति निर्विशेषणस्य स्वभावस्य प्रयोगः।

4 न्यायबिन्दुः ३/१३

5 ० कल्पितभेदेन-क०।

6 ० नन्वसत्त्वव्यावृत्त्या सन्नुच्यते। व्यावृत्त्यन्तरव्यवच्छेदेन च व्यतिरिक्तमिव सत्त्वमुच्यते। अतस्तदपि स्वभूतधर्मभेदेन स्वभावोदाहरणं प्राप्तम्। अनुत्पन्नव्यवच्छेदेन पुनरुत्पत्तिः सतो विशेषणम्-क०।

7 न्यायबिन्दुः ३/२४, २, अत्यनित्यत्वे नास्त्येव सत्त्वमुत्पत्तिमत्त्वं कृतकत्वं वा। संश्च शब्द उत्पत्तिमान् कृतको वेति स्वभावहेतोः प्रयोगः।

8 ० चित्रगोशब्दो-क०।

9 ० भिन्नविशेषणस्योदाहरणम्-क०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

भावः कृतकः इत्युच्यते[1]। ततः कृतकशब्दः परव्यापारसापेक्षं स्वभावं प्रकृत्यैव वदन् भिन्नविशेषणमेवाह ॥

प्रयुक्तभिन्नविशेषणस्वभावहेतोः प्रयोगः

प्रयुक्तभिन्नविशेषणस्य स्वभावस्य प्रयोगः—यः प्रत्ययभेदभेदी स कृतकः, यथा धूमः, प्रत्ययभेदभेदी च शब्दः[2]। प्रत्ययः कारणं,[3] तस्य भेदस्तेन भेत्तुं शीलं यस्य स प्रत्ययभेदभेदी। कारणमहत्त्वेन महत्त्वं कारणाल्पत्वेनाल्पत्वं यस्येत्यर्थः। प्रत्ययभेदभेदिशब्दस्य[4] भिन्नविशेषणवाचकस्यात्र प्रयुक्तत्वात् प्रयुक्तभिन्न-विशेषणोऽयम्। स्वभावहेतोः नानाप्रभेददर्शनं च[5] व्यामोहनिवृत्तये धर्मभेदकल्पनयापि स्वभावहेतुरेव प्रयुज्यत इति प्रतिपादयितुम्।[6]

स्वभावहेतोर्वैधर्म्यवत्प्रयोगनिरूपणम्

स्वभावहेतोर्वैधर्म्यवान् प्रयोगो यथा—यद्यदाऽनन्तरानवस्थायि न भवति न तत्तदा विनश्वररूपं, यथाऽऽकाशम्। विनश्वररूपं च रूपादिकमुदयकाले। व्यतिरेकप्रयोगे साधनाभावेन साध्याभावस्य[7] व्याप्तत्वात् साध्याभावः साधनाभावे नियतो भवतीति बोद्धव्यम्। तथाऽपरोऽपि वैधर्म्यवान् प्रयोगः—[8]यत्र क्षणिकत्वं नास्ति तत्र[9] सत्त्वमपि नास्ति, यथा गगनारविन्दे। संश्च शब्दः। तथा यत्रानित्यत्वं निवृत्तं तत्रोत्पत्तिमत्त्वमपि, यथा कूर्मरोम्णि। उत्पत्तिमांश्च शब्दः। यत्रानित्यत्वं निवृत्तं तत्र कृतकमपि, यथा शशशृङ्गे। कृतकश्च शब्दः। यत्र कृतकत्वं नास्ति तत्र प्रत्ययभेदभेदित्वमपि नास्ति, यथा गगने। प्रत्ययभेदभेदी च शब्द[10] इति ॥

---

1 न्यायबिन्दुः ३/१२
2 न्यायबिन्दुः ३/१३, एवं प्रत्ययभेदभेदित्वादयोऽपि द्रष्टव्याः।
3 ० यथा धूमः प्रत्ययं कारणं–क०।
4 ० प्रत्ययभेदशब्दस्य–क०।
5 ० स्वभावहेतुप्रदर्शनं च–क०।
6 ० प्रतिपादितम्–क०।
7 ० साध्याभावो–क०।
8 यत्र यत्र–भो०।
9 तत्र तत्र–भो०।
10 न्यायबिन्दुः ३/११

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

कार्यहेतोः साधर्म्यवद्वैधर्म्यवत्प्रयोगनिरूपणम्

कार्यहेतोः साधर्म्यवान् प्रयोगो यथा[1]—यत्र यत्र धूमस्तत्र तत्राग्निः, यथा महानसे, धूमश्चात्र। कार्यहेतुरपि प्रत्यक्षानुपलम्भाभ्यां सिद्ध एव कार्यकारणभावे सति कारणे साध्ये प्रयोक्तव्यः। वैधर्म्यप्रयोगो यथा असत्यग्नौ न भवत्येव धूमः यथा—महाह्रदे। अस्ति चेह धूम[2] इति।

अनुपलब्धेस्साधर्म्यवद् प्रयोगः

अनुपलब्धेः साधर्म्यवान् प्रयोगोऽवयविनिराकरणाय यथा—यद्यत्रोपलब्धि-लक्षणप्राप्तं सन्नोपलभ्यते तत्तत्रासद्व्यवहारयोग्यम्, यथा नरशिरसि शृङ्गम्। नोपलभ्यते चात्रोपलब्धिलक्षणप्राप्तः पराभिमतोऽवयवी घटशब्दवाच्येषु कपालेषु[3]।

वैधर्म्यवत्प्रयोगनिरु पणम्

अनुपलब्धेर्वैधर्म्यवान् प्रयोगो यथा[4]—यत्सदुपलब्धिलक्षणप्राप्तं तदुपलभ्यत एव, यथा नीलादिविशेषः[5]। नेह[6] उपलब्धिलक्षणप्राप्तस्य सत उपलब्धिर्घटस्येति[7]।

साध्यसाधनयोर्व्याप्तिः

सर्वत्र साधर्म्यवति साधनवाक्ये साध्येन साधनं व्याप्तम्। वैधर्म्यवति [पुनः] साधनवाक्ये साधनाभावेन साध्याभावो व्याप्त इति प्रतिपत्तव्यम्। साधनस्य च साध्ये

---

1 ० साधर्म्यवान्प्रयोगो यथा-अवयविनिराकरणाय-क०।

2 न्यायबिन्दुः ३/२१, ४, कार्यहेतो—प्रयोगः यत्र धूमस्तत्राग्निः। यथा महानसादौ अस्ति चेह धूम इति।

3 ० पराभिमतोऽवयवी कपालेषु-क०। न्यायबिन्दुः २/९, पृ० १५४, १, यदुपलब्धिलक्षणप्राप्तं सन्नोपलभ्यते सोऽसद्व्यवहारविषयः सिद्धः। यथाऽन्यः कश्चिद् दृष्टः शशविषाणादिःनोपलभ्यते च क्वचिद् प्रदेशविशेष उपलब्धिलक्षणप्राप्तो घट इति।

4 ० वैधर्म्यवान् यथा-क०।

5 ०दृश्यत्वेनाभिमतनीलादिविशेषः-भो०।

6 ० न चैवमिह प्रदेशविशेषे-क०।

7 न्यायबिन्दुः ३/२३,वैधर्म्यवतः प्रयोगः यत् सदुपलब्धिलक्षणप्राप्तं तदुपलभ्यत एव। यथा नीलादिविशेषः। न चैवमिहोपलब्धिलक्षणप्राप्तस्य सता उपलब्धिर्घटस्येत्यनुपब्धिप्रयोगः।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

नियतत्वकथनं साध्याभावस्य साधनाभावे नियतत्वकथनं नाम व्याप्तिरभिधीयते। ततः प्रमाणेन व्याप्तिसिद्धौ सत्यां नेदं क्वापि शङ्कनीयं साधनं च स्यात्, साध्यं च तत्र धर्मिणि न स्यादिति[1]।

परांङ्गीकृतेश्वरसाधकानुमानस्य निरसनम्

यत्र प्रमाणेन सर्वोपसंहारवती व्याप्तिरेव न सिद्धा, तत्र शङ्काप्रसरोऽनिवार्यः। यथेश्वरसिद्धौ कार्यत्वानुमाने[2]। तथा हि तेषां साधनोपन्यासः। इहान्यः सर्वज्ञो भगवान् भवतु वा मा भूत्,[3] ईश्वरः पुनस्सर्वज्ञः शक्यते साधयितुम्। तथा हि, लोके त्रयः[4] खलु भावाः केचिन्निश्चितकर्तृकाः, यथा घटादयः[5]। केचिन्निश्चित-कर्तृनिवृत्तयः, यथा व्योमादयः[6]। अन्ये पुनः सन्दिग्धकर्तृकाः, यथा क्षित्यादयः[7]। न पुनरेतेभ्योऽन्यः प्रकारोऽस्ति। तत्र ये दृश्यमानोत्पत्तयो वनस्पत्यादयो ये च चिरोत्पन्ना विश्वम्भरादयः ते सर्वे सन्दिग्धकर्तृत्वेन व्यवतिष्ठमाना बुद्धिमत्कर्तृकाः[8] कार्यत्वात्, घटादिवत्।[9] नायमसिद्धो हेतुः, कार्यत्वस्य सर्वेषां प्रमाणसिद्धत्वात्। नापि विरुद्धः, सपक्षे भावात्। न चानैकान्तः, साध्यविपर्यये बाधकप्रमाणसद्भावात्। तथाहि—कार्यं तावत् बुद्धिमतः कुम्भकारादुपजायमानं भूयोदर्शनसहायेन मानस[10]प्रत्यक्षेणोपलब्धम्।

तद्यदि बुद्धिमन्तरेणापि स्यात् तदानीं बुद्धिमतः सकाशात्कदाचिदपि नोपजायेत। कारणाभावे कार्यस्य[11] सकृदप्युत्पादायोगात्। तस्मान्नेदं क्वापि शङ्कनीयं

---

1 ० भवतीति-क०।
2 कार्यत्वसाधने-भो०।
3 ० भवतु मा वाभूत भगवान्पुनरीश्वरः शक्यते सर्वज्ञः-क०।
4 नास्ति-भो० तथा हि त्रयः भावा भवन्ति-क०।
5 र० की० नि० पृ० ३२, यत्कार्यं तद्बुद्धिमद्धेतुकम् यथा घटः।
6 र० की० नि० पृ० ३४, २८-३०, एतेन यदुक्तं कणिकायां यदि कुलालादीनां कतिपयोपकरणादिज्ञानं, न समस्तोपकरणादिज्ञता, तर्हि तेनैव निर्देशनेन ईश्वरस्य।
7 र० की० नि० पृ० ४४, ३-५, त्रिविधो हि भावराशिः। सन्दिग्धकर्तृको यथा वृक्षादिः। प्रसिद्धकतृको यथा घटादिः। अकतृको यथा आकाशादिः।
8 बुद्धिमत्पूर्वकाः-भो०।
9 ० कार्यत्वात्कुम्भादिवत्-क०।
10 प्रत्यक्षेणोपलब्धम्-भो० मानसेन-क०।
11 ० अकारणात्कार्यस्य-क०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

कार्यं च स्यात् न बुद्धिमद्धेतुकमिति। अत्रेदमभिधीयते—साधनं खलु सर्वत्र साध्यसाधनयोः सर्वोपसंहरेण प्रमाणेन व्याप्तौ सिद्धायां साध्यं गमयेदिति सर्ववादिसम्मतम्। तत्र[1] यदि दृश्यशरीरविशिष्टेन बुद्धिमता व्याप्तिर्गृह्यते तदा तथाभूतसाध्यमन्तरेणापि जायमाने तृणादौ कार्यत्वस्य दर्शनात् प्रमेयत्वादिवत् साधारणानैकान्तिकोऽयं हेतुः। तृणादयः पक्षीकृता इत्यपि न वक्तव्यम्।[2] न हि व्यभिचारविषय एव पक्षो भवितुमर्हति—

'सन्दिग्धे हेतुवचनात् व्यस्तो[3] हेतोरनाश्रय'[4] इति न्यायात्[5]।

अथाशक्यारोहणेऽपि पर्वते दहनमन्तरेण च धूमदर्शनात्, एवं[6] धूमेऽपि व्यभिचारो वक्तुं सुलभ एव? तन्न। अशक्यारोहणत्वेन पर्वते दहनस्य द्रष्टुमशक्यत्वात् युक्तं तत्र सन्दिग्धविषयत्वम्। प्रस्तुते तु दृश्यशरीरविशिष्टेन[7] बुद्धिमंता व्याप्तौ गृह्यमाणायां दृश्यानुपलम्भेन बुद्धिमतो बाधो भवतीति युक्तम्[8]। अथ दृश्यशरीरेण[9] बुद्धिमन्मात्रेण वा व्यासिरवगम्यते तदा अदृश्यस्य बुद्धिमन्मात्रस्य[10] वा साध्यस्य दृश्यानुपलम्भेन व्यतिरेकासिद्धेः सन्दिग्धविपक्षव्यावृत्तिकोऽयं हेतुः[11]।

---

1 अत्र–भो०।

2 र० की० नि० पृ० ४४, ३१–३४, किं दृश्यशरीरोपाधिना बुद्धिमन्मात्रेण व्याप्तिः गृह्यते, आहोस्वित् दृश्यशरीरोपाधिविधुरेण दृश्यादृश्यसाधारणेनेति विकल्पौ। यद्याद्यः पक्षः, तदा तथाभूतसाध्यमन्तरेणाप्युत्पद्यमाने विटपादौ कार्यत्वदर्शनात् प्रेमेयत्वादिवत् साधारणानैकान्तिको हेतुः।

3 ०व्यक्तो–मूले०।

4 प्रमाणवार्तिकम् ४/९१

5 र० की० नि० पृ० ४४, ३–१२, ननु वृक्षादयः पक्षीकृताः। कथं तैर्व्यभिचारः। त्रिविधो हि भावराशिः। ......यदाह—न साध्येनैव व्यभिचार इति। न हि व्यभिचारविषय एव पक्षे भवितुमर्हति, सन्दिग्धे हेतुवचनाद् व्यस्तो होतोरनाश्रयः इति न्यायात्। व्यभिचारषियता च दृश्यशरीरोपाधिर्बुद्धिमन्मात्रस्य तृणाद्युत्पतौ दृश्यानुपलम्भेन प्रतिक्षिप्तत्वात्।

6 ० दहनमन्तरेण धूमदर्शनादेवं–क०।

7 दृश्यविशिष्टेन–भो०।

8 नास्ति–भो०।

9 ० अथादृश्यशरीरेण–क०।

10 नास्ति–भो०।

11 र० की० नि० पृ० ४४, १४–१९, अथ व्यभिचारचमत्कारास्त्रिविधभावराशिव्यवस्थापनार्थं च विटपादौ प्रत्यक्षप्रतिक्षिप्तेन दृश्यादृश्यसाधारणेन बुद्धिमन्मात्रेण व्याप्तिरवगम्यत इति द्वितीयः सङ्कल्पः। तदा विटपादौ बुद्धिमन्मात्रस्य संभाव्यमानत्वात् न साधारणानैकान्तिकतां ब्रूमः। किं

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

साध्याभावप्रयुक्तस्य साधनाभावस्य [[1]काशदाव] सिद्धत्वेन व्याप्तेरभावात्। तथा चोक्तम् ज्ञानश्रीमित्रपादैः।

कार्यत्वस्य विपक्षवृत्तिहतये सम्भाव्यतेऽतीन्द्रियः ।
कर्ता चेद्व्यतिरेकसिद्धिविधुरा व्याप्तिः कथं सिध्यति ॥
दृश्योऽथ व्यतिरेकसिद्धिमनसा कर्ता समाश्रीयते ।
तत्त्योगोऽपि तदा[2] तृणादिकमिति व्यक्तं विपक्षेक्षणम्[3] ॥

त्रिलोचनाभ्युपगतस्य वह्निधूमयोः स्वाभावविक सम्बन्धवादस्य निरसनम्

यच्च त्रिलोचनेनोक्तम्—

'यथा स्वाभाविकः सम्बन्धो धूमादीनां वह्न्यादिभिस्सह तथा कार्यत्वस्य बुद्धिमता सार्धम्, तदुपाधेरनुपलभ्यमानत्वात्, क्वचिद्व्यभिचारस्यादर्शनात्'[4] इति।

तन्न युक्तम्। यतोऽर्थान्तरं किञ्चिदपेक्षणीयमुपाधिशब्देनाभिधीयते। न चार्थान्तरमवश्यं दृश्यं स्यात्। अदृश्यमपि देशकालस्वभावविप्रकृष्टं सम्भाव्यते। अतो धूमस्य दहनेन सह सम्बन्धे भविष्यत्युपाधिः। न चोपलभ्यत इति कथमदर्शनमात्रेण

तर्हि व्याप्तिग्रहणकाले दृश्यादृश्यसाधारणस्य बुद्धिमन्मात्रस्य साध्यस्यादृश्यतया दृश्यानुपम्भेन व्यतिरेकासिद्धेर्व्याप्तिरभावात् सन्दिग्धव्यावृत्तिकत्वमाचक्ष्महे।

1 नास्ति 'आकाशादौ'-भो०।

2 ०तद्योगेन विना- पाठान्तरम्।

3 ज्ञानश्रीमित्रनिबन्धावलिः पृ० २८५
कार्यत्वस्य विपक्षवृत्तिहतये सम्भाव्यतेऽतीन्द्रियः
कर्त्ता चेद्व्यतिरेकसिद्धिविधुरा व्याप्तिः कथं सिध्यति।
बाधा त्वाहितहेतुमात्रनियतिर्भेदन न व्याप्तये
नाप्यर्थो व्यभिचारगोचरचरः पक्षीक्रियायां क्षमः ॥ इति पाठान्तरम् ॥

4 र० की० नि० पृ० ४७, ४-७, तथा हि स्वाभाविकस्तु धूमादीनां वह्न्यादिभिः सम्बन्धः, तदुपाधेरनुपलभ्यमानत्वात्। क्वचिद् व्याभिचारस्यादर्शनादिति त्वयैवास्य लक्षणमुक्तम्। एतच्चासिद्धम्। यतः उपाधिशब्देन स्वतोऽर्थान्तरमेवापेक्षणीयमभिधातव्यम्। न चार्थान्तरं दृश्यतानियतम् अदृश्यस्यापि देशकालस्वभावविप्रकृष्टस्य संभवात्। ततश्च धूमस्यापि हुताशेन सह सम्बन्धे स्यादुपाधिः न चोपलभ्यत इति कथमदर्शनान्नास्त्येव यतः स्वाभाविक-सम्बन्धासिद्धिः।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

नास्त्येवेत्युच्यते।[1] यदप्युक्तं व्यभिचारस्यादर्शनादिति साधनं, तदपि सन्दिग्धासिद्धम्। प्रत्ययान्तरवैकल्येनाहत्य व्यभिचारस्यादर्शनेऽपि सर्वत्र निषेद्धुमशक्यत्वात्[2]। न चैतावता प्रामणिकलोकयात्रातिक्रमः। प्रामाणिकैरेव साधकबाधकप्रमाणाभावे संशयस्य विहितत्वात्। न चैवं संशयेन सर्वत्रप्रवृत्तिप्रसङ्गः,[3] प्रमाणादर्थसन्देहाच्च प्रवृत्तेरुपपत्तेः[4]। यदप्युक्तम्—

> 'यथाऽन्यत्वाविशेषेऽपि बौद्धानां किञ्चिदेव वस्तु कार्यं स्यात्, किञ्चिदेव कारणं, न सर्वं, तथा ममाप्यन्यत्वाविशेषेऽपि किञ्चिदेव धूमादिकं वस्तु स्वाभाविकसम्बन्धेन सम्बद्धं न सर्वम्'[5] इति।

तन्न युक्तम्। यथा धूमाख्यं वस्तु दहनायत्तमिति प्रमाणसिद्धं तथा किं स्वाभाविकसम्बन्धोऽपि प्रमाणसिद्धः, येनैवमुच्यते? किञ्च स्वाभाविकसम्बन्ध इति कोऽर्थः ? किं स्वतो भूतः, स्वहेतोर्वा भूतः अहेतुको वा इति त्रयो विकल्पाः। तत्र न तावदाद्यः पक्षः, स्वात्मनि क्रियाविरोधात्।[6] नापि द्वितीयः, तदुत्पत्तिसम्बन्धस्वीकारप्रसङ्गात्। अथाहेतुकः, तदा देशकालस्वभाव-नियमाभावादतीवासङ्गतः[7] स्वाभाविकसम्बन्धवादः[8]।

---

1 ० नास्त्येवोच्यते-क०।

2 र० की० नि० पृ० ४७, १४-१६, क्वचिद् व्यभिचारस्यादर्शनादिति तु यदुक्तं तत्प्रयुक्तमेव। अदृश्यस्याप्युपाधेः संभाव्यमानत्वात्। व्यभिचारस्य च प्रत्ययान्तरवैकल्येनाहत्यादर्शनेऽपि निषेद्धुमशक्यत्वात्।

3 ० सर्वत्राप्रवृत्तिप्रसङ्गप्रमाणादर्थसंशयाच्च-क०।

4 र० की० नि० पृ० ४७, १८-१९, न चैतावता प्रामाणिकलोकयात्रातिक्रमः। प्रामाणिकैरेव साधकबाधकप्रमाणाभावे न्यायप्राप्तस्य संशयस्य विहित्वात्। न च सर्वत्राप्रवृत्तिप्रसङ्गः, प्रमाणादर्थसंशयाच्च प्रवृत्तेरुपपत्तेः। न चानर्थसन्देहः सर्वत्र कर्तुं शक्यते, क्वचिदर्थोन्मुखतया एव दर्शनात्।।

5 द्रष्टव्यः न्याय० वा० ता० पृ० १३९, ११-१४, र० की० नि० पृ० ४७, २२-२४, अथान्यच्चेदन्यस्य कार्यं कस्मात् सर्वं सर्वस्मान्न भवति, अन्यत्वाविशेषात्। अहेतुकत्वे तु देशकालस्वभावनियमाभावप्रसङ्गादित्यसङ्गतः स्वाभाविकः संबन्धः। यच्चान्यत्वाविशेषेऽपि किञ्चिदेव कारणं कार्यं च किञ्चिदिति स्वभावो यथा न पर्यनुयोज्यस्तथैव स्वभावाननयो-गोऽकार्यकारणभूतानामपि स्वभावप्रतिबन्धे तुल्य एवेति।

6 ० स्वात्मनिकारित्वविरोधात्-क०।

7 ०तीवासङ्गः-क०।

8 र० की० नि० पृ० ४८, ४-७, किं च स्वाभाविकसम्बन्ध इति कोऽर्थः। किं स्वतो भूतः

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

किञ्च साधर्म्येण वैधर्म्येण वा दृष्टान्तमात्रमस्तीति[1] न[2] व्याप्तिसिद्धिः। यदृच्छया मिलितयोरपि[3] करभगदर्भयोस्तथाभावप्रसङ्गात्। तस्मान्निदर्शनं नाम [दृष्टान्त उच्यते। स च] गृहीतविस्मृतप्रतिबन्धसाधक[4]प्रमाणस्मरणद्वारेणैव हेतावुपयुज्यते, न स्वसन्निधिमात्रेण। तथाहि—न तावदाकाशे[5] साध्याभावेन साधनाभावः प्रतीयते। आकाशे हि यथा बुद्धिमत्कारणनिवृत्तिस्तथा अचेतनस्यापि कारणस्य निवृत्तिर्नास्त्येव। तत्कस्याभावप्रयुक्तकार्यत्वाभावः[6] प्रतीयतां, येन साध्याभावप्रयुक्तसाधनाभाव[7]व्यतिरेकः सिध्यतीति। नापि घटे कार्यत्वस्य बुद्धिमदन्वयदर्शनादाकाशेऽपि बुद्धिमदभावादेव[8] कार्यत्वाभावो वक्तुं युज्यते, यस्मादनयोस्तादात्म्यं तदुत्पत्तिरन्यो वा स्वाभाविकादिसम्बन्धः पूर्वप्रमाणेन न प्रसाधितः स्यादित्युक्तम्।[9]

अदर्शनमात्रेण व्यतिरेकोऽसिद्धः

किञ्चादर्शनमात्रेण व्यतिरेको न सिध्यति। तथा हि, विपक्षे हेतुर्नोपलभ्यत इत्यनेन तदुपलम्भकप्रमाण[10]निवृत्तिरुच्यते। प्रमाणं च प्रमेयस्य कार्यम्, 'नाकारणं विषय' इति न्यायात्। न च कार्यनिवृत्तौ कारणनिवृत्तिर्युज्यते,[11] निर्धूमस्यापि वह्नेर्भानात्। यदि पुनः प्रमाणसत्तया प्रमेयसत्ता व्याप्ता स्यात्, तदा युक्तमेवैतत्।

स्वहेतुतो भूतोऽहेतुको वेति त्रयः पक्षाः। न तावदाद्यः पक्षः, स्वात्मनि कारित्रविरोधात्। द्वितीयपक्षे तु तदुत्पत्तिरेव सम्बन्धो मुखान्तरेण स्वीकृत इति न कश्चिद्विवादः।

1 ० दृष्टान्तमात्रमप्यस्तीति-क०।
2 नास्ति-क०।
3 ० यदृच्छामिनितयोरपि-क०।
4 ० गृहीतविस्मृतप्रतिबन्धग्राहक-क०।
5 यस्मादाकाशे-भो०।
6 ० तत्कस्याभावप्रयुक्तः कार्यभावः-क०।
7 ० साध्यभावप्रयुक्तः साधनाभावो-क०।
8 ० बुद्धिमत्तदभावादेव-क०।
9 ० प्रमाणतो न प्रसाधित इत्युक्तम्-क०।
10 ० इत्यनेनोपलम्भकप्रमाण-क०।
11 ० कारणनिवृत्तिरुपलब्धा-क०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

केवलमियमेव[1] व्याप्तिरसम्भाविनी, सर्वस्य सर्वदर्शित्वप्रसङ्गात्। तस्मान्नादर्शनमात्रेण व्यतिरेक: सिध्यति[2]। यथोक्तम्—

'सर्वाऽदृष्टिश्च सन्दिग्धा स्वाऽदृष्टिर्व्यभिचारिणी ।
भूजलान्तर्गतस्यापि[3] बीजस्यासत्त्वदर्शनात् ॥'[4] इति॥

वाचस्पतिमतनिरसनम्

यदपि वाचस्पतिराह—

'विशेषस्मृत्यपेक्ष एव संशयो भवति ततो यथादर्शनमेव शङ्कितुमुचितम्'[5] इति।

अत्रोच्यते—नायं न्याय: सार्वत्रिक:। तथा चाभ्युपगम्यापि[6] ब्रूम:। तथा हि—[कार्यत्वधूमत्वयो:] तादात्म्यतदुत्पत्तिसम्बन्ध वियोगित्वेन साधारणेन धर्मेण[7] प्रमेयत्वधूमत्वकार्यत्वादीनां तन्मतेनापि[8] सजातीयत्वम्। तत्र प्रमेयत्वस्य

---

1 ० युक्तमेतत्केवलम्। इयमेव-क०।

2 र0 की0 नि0 प0 ४२, २४- , तदेतत् प्रलापमात्रम्। न हि महतापि प्रयत्नेन विपक्षे मृग्यमाणस्य होतोरदर्शनमात्रेण व्यतिरेक: सिध्यति। तथा हि विपक्षे हेतुर्नोपलभ्यत इत्यनेन तदुपलम्भक-प्रमाणनिवृत्तिरुच्यते। प्रमाणं च प्रमेयस्य कार्यम्, नाकारणं नियम इति न्यायात्। न च कार्यनिवृत्तौ कारणवृत्तिरुपलब्धा, निर्धूमस्यापि वह्नेरुपलम्भात्। यदि पुन: प्रमाणसत्तया प्रमेयसत्ता व्याप्ता स्यात्, तदा युक्तमेतत्। केवलमियमेव व्याप्तिरसंभविनी, सर्वस्य सर्वदर्शित्व-प्रसङ्गात्। तन्नादर्शनमात्रेण व्यतिरेकसिद्धि:।

3 ० खलविलान्तर्गतस्य-क०।

4 तत्वसंग्रह: १/१२२, द्रष्टव्य: र0 की0 नि0 प0 ४३ ।
सर्वादृष्टिश्च सन्दिग्धा स्वाऽदृष्टिर्व्यभिचारिणी।
विन्ध्यादिरन्ध्रदूर्वादेरदृष्टावपि सत्त्वत: ॥ इति पाठान्तरम्॥

5 ० यथादर्शनमेवाशङ्कितुमर्चितम्-क०। न्या0 वा0 टी0 १६५, तस्मात् प्रमाणिकलोक-यात्रामनुपालयता यथादर्शनं शङ्कनीयम्। न त्वदृष्टपूर्वमपि। विशेषस्मृत्यपेक्षो हि संशयो, न च स्मृतिरननुभूतचरे भवितुमर्हति। तस्मादुपाधिं प्रयत्नतोऽन्विष्यन्तोऽनुपलभमाना नास्तीत्यवगम्य स्वाभावकत्वं संबन्धस्य निश्चिनुम: इति। र0 की0 नि0 प0 ४२, १६-१८, तस्मात् प्रामाणिकलोकयात्रामनुपालयता यथादर्शनं शङ्कणीयम्, न त्वदृष्टमपि। विशेषस्मृत्यपेक्षो हि संशयो नास्मृतेर्भवति। न च स्मृतिरननुभूतचरे भवति।

6 ० तथाऽप्यम्युपगम्यापि-क०।

7 ० तादात्म्यतदुत्पत्तिसम्बन्धत्यागेन साधारणधर्मेण-क०।

8 ० धूमत्वकार्यत्वानां तन्मतेन-क०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

व्यभिचारदर्शनमेवान्यत्रापि[1] शङ्कामुपस्थापयतीति यथादर्शनमेवेदमाशङ्कितम्[2]। अतः सन्दिग्धविपक्षव्यावृत्तिकत्वं नाम हेतुदूषणं दुर्वारमेव। एतच्च सद्दूषणमेव। अतो यदनेनोक्त म्—'नायं हेतुदोषः, अतो न परिहर्तव्यः, तस्य[3] चोपन्यासोऽदोषोद्भावनं नाम निग्रहस्थानम्'[4] इति। तदिदानीं स्वमतेनैवानेन वादिना निरनुयोज्यानुयोगलक्षणेन निग्रहस्थानेनात्मा बाधित[5] इत्युपेक्षणीयोऽयं देवानां प्रियः[6]॥

ईश्वरसाधकानुमाने अनुपपत्तिः

ननु यदि दृश्याग्निधूमसामान्ययोरिव दृश्यात्मनोरेव कार्यकारणसामान्ययोः प्रत्यक्षानुलम्भतो व्याप्तिस्तदा सन्तानान्तरानुमानं न स्यात्, परचित्तस्यादृश्यात्मकतया व्याप्तिग्रहणकालेऽनन्तर्भावादिति चेत्? न। स्वसंवेदनं[7] हि तत्र व्याप्तिग्राहकम्। स्वसंवेदनमात्रापेक्षया परचित्तस्यापि दृश्यत्वात्[8]। न चैवं व्यावहारिकेन्द्रियप्रत्यक्षमात्रबुद्धिमन्मात्रं जठरचित्रसाधारणं वह्निमात्रं वा गोचरो युज्यते, [9]येनास्यापि दृश्यता स्यात्। तस्मात् दृश्येनैव वह्निना धूमस्य प्रत्यक्षानुपलम्भाभ्यां व्याप्तिरिति न्यायः[3] ॥

---

1 ०व्यभिचारदर्शनमेव-क०।

2 र० की० नि० पृ ४२, १७-१९, एव च सति तादात्म्यतदुत्पत्तिलक्षणप्रतिबन्धवियोगित्वेन साधारणेन धर्मेण प्रमेयत्वधूमत्वकार्यत्वादीनां त्वन्मतेन सजातीत्वात् प्रमेयत्वव्यभिचारदर्शनमेव शङ्कामुपस्थापयतीति यथादर्शनमेवेदमाशङ्कितम्।

3 ०हेतुदोषोऽतो न परिहर्त्तव्योऽस्य-क०।

4 न्या० सू० अ० ५ आ० २ सू० २३, अनिग्रहे निग्रहस्थानाभियोगो निरनुयोज्यानुयोंगः इति।

5 ० निरनुयोज्यानुयोगलक्षणेनाऽऽत्मा-क०।

6 र० की० नि० पृ० ४३, २२-२७, तदेवं विपक्षेऽदर्शनमात्रेण हेतोर्व्यतिरेकासिद्धेः सन्दिग्धविपक्षव्यावृत्तिकत्वं नाम हेतुदूषणं दुर्वारमेव। अत एवस्योपन्यासोऽदोषोद्भावनं नाम निग्रहस्थानमिति यदनेनावेदितं तदपि सावद्यम्। प्रत्युतास्मिन् हेतोः सद्दूषणे परिहर्तव्ये नायं हेतुदोषोऽतो स्वमतेन निरनुयोज्यानुयोगलक्षणेन निग्रहस्थानेन निगृह्यत इति कृपामर्हति।

7 यतः स्वसंवेदनं-भो०।

8 स्व-परान्तर्गतस्वसंवेदनमात्रापेक्षया परचित्तस्यापि दृश्यमात्रत्वात्, अथवा दृश्यशरीराभेदप्रवृत्तेः परचित्तस्यापि दृश्यत्वमेव-भो०।

9 ततो दृश्येनैवाग्निना धूमस्य व्याप्तिः सिद्धेति स्थितम्। स्व-परसन्तसाधारणस्यादृश्यस्य चित्तमात्रेण प्रत्यक्षेण दृश्यचरादौ व्याप्तिग्रहणास्यासङ्गतत्वादित्यप्युच्यते। बाह्यार्थस्थितौ तु स्व-परसन्ततौ साधारणचित्तमात्रस्य स्वरूपेण अदृश्यत्वेऽपि दृश्यशरीरेण सहैकसामग्री-प्रतिबन्धत्वादभिन्नप्रवृत्तेः स्वपरसन्ततिसाधारणस्य चित्तमात्रस्य कम्पादेः विशेषः प्रतीयते तथा दृश्यात्मनो दृश्यस्य वाऽभिन्नप्रवृत्तेर्वस्तुद्वयस्य अतिविस्पष्टो व्यवहारः प्रत्यक्षेण सिद्धो

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

किञ्च यदि बुद्धिमन्मात्रपूर्वकत्वमनेन साध्यते, तदा सिद्धसाधनतादूषणं साधनस्य। अथ एको नित्यः सर्वज्ञ इत्यादिविशेषणविशिष्टबुद्धिमत्पूर्वकत्वं साध्यते, तदा एवं विशेषणविशिष्टेन साध्येन सह कार्यत्वस्य साधनस्य दृष्टान्तधर्मिणि प्रमाणेन व्याप्तेरसिद्धेरनैकान्तिकत्वम्[1]। अथ सामान्येन व्याप्तिमादाय विशेषस्य पक्षधर्मताबलात् सिद्धिरुच्यते[2]? तन्न युक्तम्। येन साध्यगतेन विशेषणेन विना हेतोर्वृत्तिर्धर्मिणि न घटते, तस्य विशेषस्य पक्षधर्मबलाद्युक्ता सिद्धिः। यथा धूमात् पर्वतदेशवृत्तित्वस्य दहनधर्मस्य, न तु तार्णत्वादीनां विशेषाणाम्। तार्णतामन्तरेणापि[3] पर्वते धूमदर्शनात्[1]। तद्वद् बुद्धिमतोऽपि शरीरादिवृत्तित्वं यदि सिध्यति, सिध्यतु। न पुनरत्यन्तविलक्षणं सर्वज्ञत्वम्[4]। असर्वज्ञत्वेऽपि कार्यत्वस्य सम्भवात्। उपादानाद्यभिज्ञत्वादपि न सर्वज्ञत्वसिद्धिः[5], एकत्वसिद्धौ सिध्येतत्। न

व्याप्तिग्रहणश्च। नैवंविधं अकृतकत्वम् अदृश्यसाधारणस्य चित्तमात्रस्य कारणान्तरानुमानं कर्तुं युक्तम्। तस्मात् प्रत्यक्षातुपलम्भाभ्यां व्याप्तिग्रहणं दृश्ये दृश्येनैवेति न्यायः–भो०। इत्यधिकः पाठः। द्रष्टव्यः र० की० नि० पृ० ४५, १३–२३, ननु यदि दृश्याग्निधूमसामान्योरिव दृश्यात्मनोरेव कार्यकारणसामान्ययोः प्रत्यक्षानुलम्भतो व्याप्तिस्तदा परचित्तानुमानक्षतिः। स्वपरसन्तान-साधारणेन दृश्यादृश्येन चिन्मात्रेण प्रत्यक्षतो दृश्यविषयाद् व्याप्तिग्रहणायोगादित्यपि न वाच्यम्। बाह्यार्थस्थितौ हि स्वपरसन्तानसाधारणस्य चिन्मात्रस्य स्वरूपेणादृश्यत्वेऽपि दृश्यशरीरेण सहैकसामग्रीप्रतिबन्धादविनिर्भागवर्तित्वमस्त्येव। ततो यथा घटविषयं प्रत्यक्षं रूपैकदेशप्रवृत्तमप्यव्यभिचारात् समुदायोपस्थापकम् तथा देहग्राहकमेव प्रत्यक्षं देहाविनिर्भागवर्तिस्वपरसन्तानसाधारणं चिन्मात्रं कम्पादेर्व्यापकमधिगच्छति। तदेवं दृश्यात्मनो दृश्याविनिर्भागवर्तिनो वा पदार्थस्य व्यावहारिकपटुप्रत्यक्षतः सिद्धिर्व्याप्तिग्रहश्च, न तु तथात्वविनाकृतादृश्यसाधारणचिन्मात्रस्येति सन्तानान्तरानुमानमुचितम्। तस्माद् यदि प्रत्यक्षानुपलम्भाभ्यां व्याप्तिग्रहस्तदा दृश्येनैव दृश्यस्येति न्यायः।

1 र० की० नि० पृ० ५४, १३–१५, यदेतत् कार्यत्वं साधनं किमनेन विश्वस्य बुद्धिमन्मात्रपूर्वकत्वं साध्यते। आहोस्विदेकत्वविभुत्वसर्वज्ञत्वनित्यत्वादिगुणविशिष्टबुध्दिमत्पूर्वकत्वम्। प्रथमपक्षे सिद्धसाधनम्। द्वितीये तु व्याप्तेरभावदैकान्तिकता।

2 र० की० नि० पृ० ५४, १६–१७, ननु सामान्येन व्याप्तौ प्रतीतायामपि पक्षधर्मताबलाद् विशेषसिद्धिः। यथाग्नेः पर्वतायोगव्यवच्छेदादिसिद्धिः।

3 वृक्षपत्रोद्भूतधूमदर्शनात्–भो०।

4 र० की० नि० पृ० ५४, २१–२४, सिध्यत्येव पक्षधर्तताबलतो विशेषः। न तु सर्वः। येन हि विना पक्षस्थं साधनं नोपपद्यते स विशेषः सिध्यतु। यथा वह्नेरेव पर्वतवर्तितत्वादिविशेषो नपर्वतवर्ति-शिखाकपालकमनीयः। न च गिरीणां तरूणां कार्यत्वं कर्तुरेकत्वविभुत्वसर्वज्ञत्वादिकमन्तरेण नोपपद्यते, तदितरेष्वपि दर्शनात्।

5 र० की० नि० पृ० ५६, ११, एककर्तुर्न सिद्धौ तु सर्वज्ञत्वं किमाश्रयम्।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

चैकत्वं सिद्धम्[1]। अनेककर्तृपूर्वकत्वेऽपि कार्यत्वस्य सम्भवात्। यथाऽनेककीटिकानिष्पादितः शक्रमूर्धा। अथ शक्रमूर्ध्नोऽपीश्वरपूर्वकत्वं साध्यं, तर्हि घटस्यापीश्वरपूर्वकत्वसिद्धौ कुतो दृष्टान्तत्वम् ? अथ कुम्भकारस्य कर्तृत्वं दृष्टं कथमपाक्रियते ? कीटकादीनां च हेतुत्वं दृष्टं तदपि कथं वार्यते ? नापि बहूनां कारणत्वे विप्रतिपत्तिसम्भावना[2], दृष्टत्वादेवेति। तस्मात् साध्यसाधनयोः सर्वोपसंहारवती व्याप्तिर्दृष्टान्तधर्मिणि प्रमाणेनावश्यं दर्शयितव्येति स्थितम्[3]। किञ्च नित्यैकसर्वज्ञे बुद्धिमति साध्ये विरुद्धोऽप्येषः। अनित्यानेकासर्वज्ञेन बुद्धिमता व्याप्तत्वात् कार्यत्वस्य। तथा हि, साध्यविपर्ययसाधनादिह विरुद्ध उच्यते। अयं च साध्यविपरीतं साध्यतीत्यास्तां तावत् प्रस्तावायातेश्वरदूषणोद्भावनानिबन्धकरणम् ॥

साधर्म्यवैधर्म्यप्रयोगेषु त्रैरूप्यासिद्ध्याशंङ्का तन्निरसनञ्च

ननु साधर्म्यवति साधनवाक्ये अन्वय एवोक्तः न तु व्यतिरेकः। वैधर्म्यवति च व्यतिरेक एवोक्तः, न त्वन्वयः। तत्कथमाभ्यां त्रिरूपं लिङ्गं कथ्यत इति चेत्, नैष दोषः। यस्मात् साधर्म्यवति च साधनवाक्ये[4], उपन्यस्ते सामर्थ्यादेव व्यतिरेकोऽवगम्यते। व्यतिरेकागृहीतौ च साध्याभावेऽपि न साधनाभाव इति विपर्ययः सम्भावयितव्यः। एवं चान्वयस्यैवाभावः स्यात्। सत्यपि साधने साध्याभावादिति सामर्थ्यम्। तथा वैधर्म्यवति साधनवाक्ये उपन्यस्ते सामर्थ्यादेवान्वयोऽवगम्यते, अन्वयगृहीतौ हि साधनं च स्यात् साध्यं च न भवेदिति विपर्ययः सम्भावयितव्यः। एवं च व्यतिरेक एव न भवेत्। साध्याभावेऽपि साधनस्य भावादिति सामर्थ्यम्। तस्मात् द्वावपि प्रयोगौ त्रिरूपलिङ्गप्रकाशकावित्यदोषः[5] ॥

व्यप्तिग्राहक प्रमाणनिरू पणम्

---

1 र० की० नि० पृ० ५५, २९-३०, एकस्य कर्तुरभावे बहूनां व्यावतमनसामित्यादि। तदपि चिन्त्यताम्। बहुभिः करणे युगपत्कार्यानुपत्तिरिति।

2 सन्देहसम्भावना-भो०।

3 र० की० नि० पृ० ४०, १८-१९, इह खलु बुद्धिमत्कार्यमात्रयोः साध्यसाधनयोः सर्वोपसंहारवती व्याप्तिस्तावदवश्यं ग्रहीतव्या।

4 ०साधर्म्यवति वाक्ये-क०।

5 न्यायबिन्दुः ३/२६-२७, न्या० बि० टी० पृ० १६६, १४-१५, ननु च साधर्म्यवति व्यतिरेको नोक्तः। वैधर्म्यवति चान्वयः। तत् कथमेतत् त्रिरूपलिङ्गाख्यानमित्याह।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

सम्प्रति साध्यसाधनयोर्व्याप्तिः यत्र धर्मिणि[1] ग्रहीतव्या[1], येन च प्रमाणेन, तदुभयं सुखावबोधार्थं कथ्यते—स्वभावहेतोः सत्त्वलक्षणस्य क्षणिकत्वेन व्याप्तिः साध्यधर्मिण्येव ग्रहीतव्येति केचित्। तेषामन्तर्व्याप्तिपक्षोऽभिमतः[2]। प्रसङ्ग-प्रसङ्गविपर्ययाभ्यां दृष्टान्तधर्मिणि घटादौ व्याप्तिर्ग्रहीतव्येत्यन्ये। तेषां बहिर्व्याप्तिपक्षोऽभिमतः[3]। सत्त्वादन्येषां स्वभावहेतूनां कार्यहेतूनामनुपलम्भहेतूनां च दृष्टान्त एव व्याप्तिर्ग्रहीतव्या। तत्र शिंशपात्वस्य वृक्षत्वव्यवहारे[4], साध्ये दृष्टान्ते प्रत्यक्षानुपलम्भाभ्यां व्याप्तिर्ग्राह्या। सत्त्वक्षणिकत्वयोस्तु प्रसङ्गप्रसङ्गविपर्ययाभ्यां[5] प्रमाणाभ्यां, साध्यविपर्ययबाधकप्रमाणेन वा क्रमयौगपद्यनिवृत्तिलक्षणेन[6] स्वसंवेदनसामर्थ्यसिद्धेर्विकल्पसिद्धेर्वा[3] वस्तुत्वावस्तुत्वाभ्यां सन्दिह्यमाने विपक्षे धर्मिणि, कार्यहेतोर्धूमादेर्वह्न्यादिना महानसादौ दृष्टान्तधर्मिणि त्रिविधप्रत्यक्षानुपलम्भतः[7], पञ्चविधप्रत्यक्षानुपलम्भतो[8] वा व्याप्तिर्ग्रहीतव्या।[9], अनुपलम्भस्य तु[10] असद्व्यवहारयोग्यत्वेन सह[4] व्याप्तिः प्रत्यक्षेणैव।[11], अन्येषां तु स्वभावहेतूनां कार्यहेतूनां वा केषाञ्चित्, यथास्वभावं प्रमाणेनोन्नीय ग्रहीतव्येति ॥[12]

हेत्वाभासनिरूपणम्

व्याप्त्यनिश्चये हेतोरनैकान्तिको दोषः। स च त्रिविधः—असाधारणानैकान्तिकः साधारणानैकान्तिकः[13], सन्दिग्धविपक्षव्यावृत्तिकश्चेति। तत्र

---

1 नास्ति-भो० क०।
2 द्रष्टव्यः आचार्यः रत्नाकरशान्तिपादानां प्रणीतम् अन्तर्व्याप्तिसमर्थनम्।
3 द्रष्टव्यः आचार्यः रत्नकीर्तिपादानां विरचितः क्षणभङ्गसिद्धिः।
4 ०वृक्षव्यवहारयोग्यत्वे-क०।
5 नास्ति-भो०।
6 नास्ति-भो०क्रमयौगपद्यनिवृत्तिलक्षणेन विकल्पे सिद्धे-क०।
7 ०त्रिविधप्रत्यक्षानुपलम्भेन-क०।
8 द्रष्टव्यः आचार्यः ज्ञानश्रीमित्राणां कार्यकारणभावसिद्धिः।
9 ०वा ग्रहीतव्या-क०।
10 ०व्यवहारयोग्यत्ववती-भो०।
11 ०सह प्रत्यक्षेणैव-क०।
12 ०केषाञ्चित्केनचित्प्रमाणेनोन्नीययथास्वं प्रतिपत्तव्येति-क०।
13 ०असाधारणः साधारणः-क०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

असाधारणानैकान्तिको यथा—सात्मकं जीवच्छरीरम्, प्राणादिमत्त्वात्[1] [2]अपरजीवच्छरीरवत्, घटवत्[5]। अयं हेतुरपरजीवच्छरीरे आत्मना व्याप्त इति न निश्चितः। घटे च विपक्षे आत्मनोऽभावान्निवृत्त इति न निश्चितः। धर्मिणि तु जीवच्छरीरे विद्यत इति असाधारणानैकान्तिक उच्यते। [3]अपरश्चासाधारणो यथा—अनित्यशब्दः श्रावणत्वात्, घटवत्[1], आकाशवदिति। साधारणानैकान्तिको यथा—नित्यः शब्दः प्रमेयत्वात्, घटवत् आकाशवत्।[4], सन्दिग्धविपक्षव्यावृत्तिको यथा—सः श्यामस्तत्पुत्रत्वात्, परिदृश्यमानतत्पुत्रवदिति ॥

यदुक्तं प्राक्, सत्त्वस्य क्षणिकत्वेन सह व्याप्तिः प्रसङ्गप्रसङ्गविपर्ययाभ्यां ग्रहीतव्येति,[5], तत्र कोऽयं प्रसङ्गो नाम ? प्रमाणप्रसिद्धव्याप्तिकेन वाक्येन[6] परस्यानिष्टत्वापादनाय प्रसञ्जनं प्रसङ्गः[7], यथा—सामान्यस्य[8], अनेकवृत्तित्वाभ्युपगमे

---

1 न्यायबिन्दुः ३/९७, यथा सात्मकं जीवच्छरीरं प्राणादिमत्वादिति।

2 नास्ति-भो०।

3 नास्ति-भो०।

4 ०नित्यः शब्दः प्रमेयत्वात्-क०।

5 ०गृह्यत इति-क०।

6 अर्थेन-भो०।

7 यथा—सिद्धादीनामतीतानागतयोरेकस्वरूपत्वेऽभ्युपगते सति अतीतानागतकालोद्भूतस्याप्यर्थक्रियाकारित्वप्रसञ्जनवत्। तथा हि—यद् यस्मिन् अर्थक्रियासमर्थं तत्तत्र कारणमेव, यथा—अन्त्या हि कारणसामग्रीव स्वकार्ये। अयं घटोऽपि अतीतानागतकालिकवस्तुनोऽर्थक्रिया वर्तमानकाल एव कर्तुं समर्थ इति स्वभावहेतुः प्रसज्यते। अकारणस्य तु प्रसङ्गविपर्ययः। यद् यस्मिन् (अर्थक्रियां) न करोति तत्तदा तस्मिन् न समर्थम्, यथा—शाल्यङ्कुरमकुर्वाणस्य कोद्रवस्य शाल्यङ्कुर इव। अयं घटोऽपि अतीतानागतकालिकवस्तुनोऽर्थक्रिया वर्तमानकाले न करोतीति व्यापकानुपलब्धिः। प्रतिबन्धासमर्थस्य क्षणस्य नाश इति प्रसङ्गेन प्रसङ्गविपर्ययेण च प्रमाणाभ्यां सत्त्वे क्षणिकत्वेन व्याप्तिः सिध्यति, साध्यविपर्यये बाधकप्रमाणेन वेति यदुक्तं तत् कथ्यते—यत् क्रमेण वा अक्रमेण वा कार्यं न करोति तत्तावत् कार्यकारित्वासमर्थम्, यथा—गगनारविन्दम्। अक्षणिकस्यापि क्रमेण वा अक्रमेण वा कार्यकारित्वयोः सत्त्वं नास्तीति व्यापकानुपलब्धिर्लाक्षणिका, विपर्यये बाधकप्रमाणेन। अक्षणिकत्वाद् व्यापकक्रमयौगपद्यव्यतिरेकेण निवर्त्यमानम् अर्थक्रियाकारित्वलक्षणं सत्त्वं क्षणेनैवानायासम्। ततः क्षणिकत्वे व्याप्तिरिति सत्त्वे क्षणिकत्वेन व्याप्तिः सिध्यतीति—इतोऽग्रे भोटानुवादे इयान् अधिकः पाठः। द्रष्टव्यः र० की० नि० पृ० ६८, १७-२०, यद् तदा यज्जननव्यवहारयोग्यं तत्तदा तज्जनयत्येव। यथा अन्त्या कारणसामग्री स्वकार्यम्। अतीतानागतक्षणभाविकार्यजननव्यवहारयोग्यश्चायं घटो वर्तमानक्षणभाविकार्यकारणकाले सकलक्रियातिक्रमकालेऽपीति स्वभावहेतुप्रसङ्गः। द्रष्टव्यः र० की० नि० पृ० ६९, ११-१४, यद् यदा यत्र करोति न तत्तदा तत्र समर्थव्यवहारयोग्यम्। यथा शाल्यङ्कुरमकुर्वन् कोद्रवः शाल्यङ्कुरे। न कराति चैष घटो वर्तमानक्षणभाविकार्यकारणकाले

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

अनेकत्वप्रसञ्जनम्। तथा हि—यदनेकवृत्ति तदनेकं यथा अनेकभाजनगतं तालफम्। अनेकवृत्ति च सामान्यम्। तस्मादनेनाप्यनेकेन भवितव्यमिति प्रसङ्गः।

प्रसङ्गस्य कार्यम्

अथानेकत्वं नेष्यते, तदाऽनेकवृत्तित्वं च मा स्वीकुर्वीथाः।

ननु यद्येतत् प्रसङ्गाख्यं साधनं प्रमाणं[1], न भवति [त्रैरूप्याभावात्] कथमस्योपन्यास इति, व्याप्तिस्मरणार्थं व्याप्यैकदेशकथनवदिति। यदुक्तम्—

'प्रसङ्गो द्वयसम्बन्धादेकाभावेऽन्यहानये'[2] इति।

अस्यायमर्थः—व्याप्यव्यापकयोः सम्बन्धे सति यदि व्यापकं नेष्यते तदा व्याप्यमपि नेष्यताम्। अथ व्याप्यमिष्यते तदा व्यापकमपीष्यतामिति।[3]

वादिना साधना उपन्यस्ते[4] प्रतिवादिना तत्र दूषणं वक्तव्यमिति न्यायः। असिद्धविरुद्धानैकान्तिकानामन्यतमस्योद्भावनं दूषणम्। यथोक्तम्—

'दूषणानि न्यूनताद्युक्ति'[5] इति।

हेतुदूषणम्

नन्वेषामेवोद्भावनं यदि दूषणं, क्व तर्हि वैयर्थ्यासामर्थ्यातिप्रसङ्गादीनामन्तर्भावः[6]? अत्रैव त्रिषु। तत्र वैयर्थ्यं तावदसिद्धेऽन्तर्भवति। सन्दिग्धसाध्यधर्मो हि

सकलक्रियातिक्रमकाले चातीतनागतक्षणभावि कार्यमिति व्यापकानुपलब्धिर्भिनत्ति समर्थक्षणादसमर्थक्षणम्। द्रष्टव्यः र० की० नि० पृ० ८३, ११, यस्य क्रमाक्रमौ न विद्येते न तस्यार्थक्रियासामर्थ्यम्। यथा शशविषाणस्य। न विद्येते चाक्षणिकस्य क्रमाक्रमाविति व्यापकानुपलम्भः।

8 ०सामान्ये-क०।

1 ०ननु यद्येत्प्रमाणं-क०।

2 ० द्वसम्बन्धादेकापाये‌ऽन्यहानये-क०। प्रमाणवार्त्तिकम् ४/१२ ।

3 ०व्यापकमीष्यतामिति-क०।

4 ०साधने उपन्यस्ते-क०।

5 दूषणान्यून्यताद्युक्तिरिति-क०। न्यायबिन्दुः ३/१३७, न्या० बि० टी० पृ० २५४, ३-४, न्यूनतादीनामुक्तिः। उच्यतेऽनयेत्युक्तिर्वचनम् न्यूनतादेर्वचनम्।

6 वैयर्थ्यातिप्रसङ्गा०-भो० प्रसङ्गानामन्तर्भावः इति-क०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

हेतुरुच्यते। वैयर्थ्यं तु यत्रोपन्यस्यते तत्र सन्दिग्धसाध्यधर्मकत्वं हेतोर्लक्षणं हेतौ न सम्भवतीति असिद्ध उच्यते।[1] [हेतोर्लक्षणस्यासिद्धेः] यदुक्तम्—

'सन्दिग्धे हेतुवचनात् व्यस्तो[2] हेतोरनाश्रयः'[3] इति।

असामर्थ्यं तु स्वरूपासिद्धावन्तर्भवति। न हि हेतोः सामर्थ्यं[4] नाम हेतुस्वरूपादन्यत्। हेतोरवस्तुत्वप्रसङ्गात्। अतिप्रसङ्गश्चानैकान्तिकेऽन्तर्भाव्यः,[5] साध्यधर्ममतिक्रम्य[6] विपक्षेऽपि प्रसक्तेरिति॥

आत्मनिरसनम्

यत्र तु धर्मिणि साध्यं साधयितुमारब्धं तस्य धर्मिणः प्रमाणबाधित्वे आश्रयासिद्धिर्हेतोर्दूषणम्। यथा सर्वगत आत्मा सर्वत्रोपलभ्यमानगुणत्वात्[7]। तदिह बौद्धस्यात्मैव न सिद्धः, किं पुनरस्य सर्वदेशोपलभ्यमानगुणत्वं सेत्स्यति। तथा हि, तैर्थिकाः खल्वेवं ब्रुवन्ति।[8] शरीरादिवस्तुव्यतिरिक्तं शुभाशुभकर्मकर्तृतत्फलभोक्तृ[9] नित्यव्यापिरूपमात्माख्यं द्रव्यान्तरमस्ति[10]। तेन च यदि नाम विश्वं व्याप्तं तदपि[11] यदुपभोगायतनतया[12] परेण[13] परिगृहीतं जीवच्छरीरं तदेव सात्मकमभिधीयत इति। एतच्चायुक्तम्। आत्मनः सिद्धये प्रमाणाभावात्। न हि प्रत्यक्षेण आत्मा प्रतीयते।

---

1 ०होतोर्लक्षणं नास्तीत्यसिद्ध उच्यते-क०।
2 ०व्यक्तो-मूले०।
3 प्रमाणवार्त्तिकम् ४/९१।
4 ०न हि सामर्थ्यं -क०।
5 ०अतिप्रसङ्गः पुनरवैकान्तिकेऽन्तर्भाव्यः-क०।
6 ०साध्यमर्थमतिक्रम्य-क०।
7 न्यायबिन्दुः ३/६५, धर्म्यसिद्धावप्यसिद्धः—यथा सर्वगत आत्मेति साध्ये सर्वत्रोपलभ्यमानगुणत्वम्।
8 ०वदन्ति-क०।
9 शुभाशुभकर्त्तृतत्फलोपभोक्तृ०-क,-भो०।
10 तत्वसंग्रहः कारिका १७१-१७२, अन्ये पुनरीहात्मानमिच्छादीनां समाश्रयम्। स्वतोऽचिद्रूपमिच्छन्ति नित्यं सर्वगतं तथा। शुभाशुभानां कर्त्तारं कर्मणां तत्फलस्य च। भोक्तारं चेतनायोगाच्चेतनं न स्वरूपतः॥
11 ०तथाऽपि यदुपभोगायतनतया परिगृहीतं-क०।
12 न्यायसूत्रम् १/१/९, तस्य भोगायतनम् शरीरम्।
13 नास्ति-ख, भो०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

चक्षुरादिज्ञानानां रूपादिविषयपञ्चकनियतत्वात्। मानसस्याप्यहंप्रत्ययस्य[1] शरीरादि-विषयत्वात् गौरोऽहं स्थूलोऽहं गच्छाम्यहमित्याद्याकारेण अहं[2] प्रत्यय उत्पद्यते[3]। यदाह अलङ्कारकारः—

अहमित्यपि यज्ज्ञानं तच्छरीरेन्द्रियांशवित्[4] ।
अहं काणस्सुखी गौरः समानाधारवेदनात्[5] ॥

न चास्य शरीरव्यतिरिक्तस्य तद्धर्मो गौरत्वं स्थूलत्वं वा। न च विभोरमूर्त्तस्य मूर्तद्रव्यानुविधायिनी गमनक्रिया[6] युक्तिमती। न चायं[7] माणवके सिंहप्रत्यय इव भाक्तो युक्तः, स्खलद्वृत्तिप्रसङ्गात[8]। नाप्यनुमानेन प्रतीयते, कार्यस्वभावलिङ्गाभावात्। नित्यपरोक्षेण देशकालाकारव्यतिरेकविकलेनात्मना[9] सह कस्यचिदन्वयव्यतिरेकात्मककार्यकारणभावासिद्धेः कार्यलिङ्गायोगात्। धर्मिसत्तायाश्चासिद्धत्वात् स्वभावलिङ्गानुपपत्तेः। न चान्यल्लिङ्गमस्ति[10]। अन्येनापि लिङ्गेन भवता साध्यव्याप्तेन भवितव्यम्। तस्य च सर्वथाऽसिद्धेः, कथं तेन व्याप्तत्वं लिङ्गस्य निश्चीयताम् ? किञ्च,[11] कियमात्मा बोधरूपः, अबोधरूपो वा[12]? यदि बोधरूपो नित्यश्च तदा चक्षुरादिवैफल्यप्रसङ्गो दुर्वारः। अथानित्यो बोधरूपस्तदा[13]

1 ०चक्षुरादिज्ञानानां रूपादिपञ्चविषयनियतत्वान्मानसस्याप्यहं प्रत्ययस्य–क०।

2 ०गच्छाम्यहमित्यादिना कारणेनाहं–क०।

3 तत्वसंग्रहः अन्यैः प्रत्यक्षसिद्धत्वमात्मनः परिकल्पितम्। स्वसंवेद्यो ह्यहङ्कारस्तस्यात्मा विषयो मतः।

4 ०छरीरेन्द्रात्मवित्–क०।

5 प्र0 वा भा0 पृ0 ३६८, कारिका ३/७४४

6 ०गमनादिक्रिया–क०।

7 ०नाप्ययं–क०।

8 तत्वसं0 पं0 पृ0 ११६, ११, ततश्च यदुक्तमुद्द्योतकरप्रभृतिभिः "उपभोगायतने शरीरेऽयमात्मोपचार यथा अनुकूले भृत्ये राजा ब्रूते—य एवाहं स एवायं मे भृत्यः इति, तदपास्तं भवति। यथा हि यद्ययं गौणः स्यात्, तद् स्खलद्वृत्तिर्भवेत्। न हि लोके सिंहमाणवकयोर्मुख्यारोपितयोर्द्वयोरपि सिंहः इत्यस्खलिता बुद्धिर्भवति।

9 ०देशकालव्यतिरेकविकलेन०–क०।

10 द्रष्टव्यः तत्वसंग्रः कारिका २०७–२०९

11 ०अपि च–क०।

12 ०अबोधस्वरूपोऽदृश्यश्च०–भो०।

13 ०बोधरूपस्तदानीं–क०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ज्ञानस्यैवात्मेति नाम कृतम्, न[1] विप्रतिपत्तिः। अथाबोधरूपो दृश्यश्च तदाऽनुपलम्भोऽस्य सत्तां न क्षमत इति निरात्मसिद्धिरनवद्या। तस्मात् सर्वं संस्कृतं वस्तु निरात्मकमिति ॥

स्वरूपासिद्ध्यापि हेत्वभासनिरूपणम्

स्वरूपासिद्ध्याऽप्यसिद्धो हेत्वाभासो भवति। यथा अनित्यश्शब्दः चाक्षुषत्वादिति[2]। ननु व्याप्त्यसिद्धिरपि दूषणम्, तेनापि परेष्टार्थासिद्धेः।[3] तत्किं नोच्यते? अनैकान्तिकदूषणेनैव गतार्थत्वात् पृथङ्नोक्तम्। तथा हि—न स्वलक्षणाभ्यां व्याप्तिर्ग्रहीतुं शक्या।[4] स्वलक्षणस्य देशकालाकारनियतत्वेनाप्यन्यत्रानुगमाभावात्। अपि तु साध्यसाधनसामान्याभ्यामेव व्याप्तिर्ग्रहीतव्या। तत्र च यदि साधनं साध्येन व्याप्तं न प्रतीयते[5] तदा साधनं च स्यात् साध्यं च न स्यादित्यनैकान्तिकमेव भवति।।[6]

अपोहनिरूपणम्, सामान्यनिरसनं च

ननु सामान्यं चेदप्रसिद्धं, तत्कथं साध्यसाधनसामान्याभ्यां सर्वोपसंहारवती व्याप्तिः प्रमाणेन गृह्यते ? नैष दोषः। यतो यादृशं सामान्यं परैः परिकल्प्यते तादृशं प्रमाणेन बाध्यत इति नाभ्युपेयते[7] तत्सौगतैः। न तु[8] व्यवहारप्रसिद्धमन्य-व्यावृत्तिलक्षणमपोहसंज्ञितमपि। ननु कोऽयमपोहो नाम ? यथाध्यवसायं बाह्य एव घटादिरर्थ अपोह इत्यभिधीयते, अपोह्यतेऽस्मादन्यद्विजातीयमिति कृत्वा। यथाप्रतिभासं बुद्ध्याकारो वाऽपोहः,[9] अपोह्यते पृथक् क्रियतेऽस्मिन् बुद्ध्याकारे

1 ०न कापि-क०।
2 न्यायबिन्दुः ३/५८, पृ० १९०, ६, यथा अनित्यः शब्द इति साध्ये चाक्षुत्वमुभयासिद्धम्।
3 ०परेष्टासिद्धेः-क०।
4 ०व्याप्तिर्ग्रहीतव्या-क०।
5 ०प्रतीयेत-क०।
6 ०स्यादित्यनैकान्तिकमेवेति-क०।
7 ०नाभ्युपेयं-क०।
8 व्यवहारप्रसिद्धं सामान्यमन्य०-भो०।
9 ०बुद्ध्याकारोऽपोहः-क०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

विजातीयमिति कृत्वा। यथातत्त्वं निवृत्तिमात्रं प्रसज्यरूपो वाऽपोहः,[1] अपोहनमपोह इति कृत्वा[2]।

ननु यथाध्यवसायं विधिरेव, तर्हि केवलो विषय[3] इत्यागतम्। न अपोह–विशिष्टो विधिरभिप्रेतः[4]। यत्तु गोप्रतीतौ न गवात्मा अगवात्मेति[5] सामर्थ्यादपोहः पश्चान्निश्चीयत इति विधिवादिनां मतम्। अन्यापोहप्रतिपत्तौ च सामर्थ्यादन्यपोढो गवादिरर्थोऽवधार्यत इति निवृत्त्यपोहवादिनां मतम्[6]। तन्न युक्तम्, व्यवहारकाले प्रथमं वर्तमानस्यापि[7] प्रतीतिक्रमादर्शनात्।[8] न हि विधिं प्रतिपद्य कश्चिदर्थापत्तितः पश्चादपोहमवगच्छति,[9] अपोहं वा प्रतिपद्य पश्चादन्यापोढमवगच्छति। तस्मात् गोप्रतिपत्तिरेव अन्यापोढ[10]प्रतिपत्तिरुच्यते। यद्यपि गोशब्दादुच्चरितादन्यापोढ–शब्दानुल्लेख उक्तः, तथाऽपि[11] नाप्रतिपत्तिरेव विशेषणभूतस्यान्यापोहस्य। अगवापोढ एव वस्तुनि गोशब्दस्य संकेतितत्वात्[12]। यथा नीलोत्पलसंकेतितेन्दीवरशब्दात् उत्पलप्रतीतौ[13] तत्काल एव[14]

---

1 ०प्रसज्यरूपोऽपोहः–क०।

2 र0 की0 नि0 पृ0 ५८, १–४, ननु कोऽयमपोहो नाम। किमिदमन्यस्मादपोह्यते। अस्माद् वान्यदपोह्यते। अस्मिन् वान्यदपोह्यत इति व्युत्पत्त्या विजातिव्यावृत्तं बाह्यमेव विवक्षितम्। बुद्ध्यकारो वा। यदि वा अपोहनमपोह इत्यन्यव्यावृत्तिमात्रम् इति त्रयः पक्षाः।

3 अपोह–भो०।

4 ०ना। अन्यापोहविशिष्टो–क०। र0 की0 नि0 पृ0 ५९, ४–६, अत्राभिधीयते। नास्माभिरपोहशब्देन विधिरेव केवलोऽभिप्रेतः। नाप्यन्यव्यावृत्तिमात्रम्। किन्त्वन्यापोहविशिष्टो विधिः शब्दानामर्थः। ततश्च न प्रत्येकपक्षोपनिपातिदोषानवकाशः।

5 ०गवात्मेति–क०।

6 र0 की0 नि0 पृ0 ५९, ७–९, यत्तु गोः प्रतीतौ न तदात्मापरात्मेति सामर्थ्यादपोहः पश्चान्निश्चीयते इति विधिवादिनां मतम्, अन्यापोहप्रतीतौ वा सामर्थ्यादन्यापोढोऽवधार्यते इति प्रतिषेधवादिनां मतम्।

7 प्रवृत्तस्यापि–भो० प्रवर्त्तमानस्यापि–क०।

8 ०क्रमादर्शनात्–क०।

9 ०पश्चादपोहमधिगच्छति–क०।

10 ०तस्माद्गोप्रतिपत्तिरित्यन्यापोह–क०।

11 ०शब्दानुल्लेखः तथापि–क०।

12 र0 की0 नि0 पृ0 ५९, ९–१३, तदसुन्दरम्। प्राथमिकस्यापि प्रतिपत्तिक्रमादर्शनात्। न हि विधिं प्रतिपद्य कश्चिदर्थापत्तितेः पश्चादपोहमवगच्छति। अपोहं वा प्रतिपद्यान्यापोढम्। तस्माद् गोः प्रतिपत्तिरित्यन्यापोढप्रतिपत्तिरुच्यते। यद्यपि चान्यापोढ एव गोशब्दस्य निवेशितत्वात्।

13 नीलोत्पलप्रतीतौ–भो०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

नीलमस्फुरणमनिवार्यं तथा गोशब्दादप्यगवापोढ एव वस्तुनि संकेतितात् गोप्रतीतौ[1] तुल्यकालमेव विशेषणत्वात् अपोहस्य अगवापोह- स्फुरणमनिवार्यम्। यथा च प्रत्यक्षस्य प्रसज्यप्रतिषेधरूपाभावग्रहणमभाव[2] विकल्पोत्पादनशक्तिरेव, तथा विधिविकल्पानामपि तदनुरूपानुष्ठानशक्तिरेवाभाव- ग्रहणमभिधीयते।[3] अन्यथा यदि गोशब्दादर्थप्रतिपत्तिकाले नावगतः परापोहः, कथं तर्हि अन्यपरिहारेण प्रतिपत्ता गवि वर्तताम्।[4] ततो गां बधानेति चोदितोऽश्वानपि बध्नीयादिति[5]। तस्मात् स्थितमेतत्, बाह्यार्थोऽध्यवसायादेव शब्दवाच्ये व्यवस्थाप्यते, न तु स्वलक्षणपरिस्फूर्त्या, प्रत्यक्षवद्देशकालाकारावस्थानियत[6] प्रव्यक्तस्वलक्षणास्फुरणात्[7]। यदाह न्यायपरमेश्वरः—

'शब्देनाव्यापृताक्षस्य बुद्धावप्रतिभासनात्।
अर्थस्य दृष्टाविव'[8] इति ॥

किञ्च स्वलक्षणात्मनि वस्तुनि वाच्ये[9] सर्वात्मना प्रतिपत्तेः विधिनिषेधयोरयोगः। तस्य हि सद्भावे अस्तीति व्यर्थम्, नास्तीत्यसमर्थम्। असद्भावे

---

14 ०तुल्यकाल एव०-भो०।

1 ०गोशब्दादप्यगवापोदे सङ्केतितादेः प्रतीतौ-क०।

2 प्रसज्यरूपाभाव-क०।

3 ग्रहणमुच्यते-क०।

4 प्रवर्त्तताम्-क०।

5 र० की० नि० पृ० ५४, ३-१५, यथा नीलोत्पले निवेशितादिन्दीवरशब्दान्नीलोत्पलप्रतीतौ तत्काल एव नीलिमस्फुरणमनिवार्यं तथा गोशब्दादप्यगवापोढे निवेशिताद् गोप्रतितौ तुल्य-कालमेव विशेषणत्वादगोऽपोहस्फुरणमनिवार्यम्। यथा प्रत्यक्षस्य प्रसृज्यरूपाभावाग्रहणमभाव-विकल्पोत्पादनशक्तिरेव तथा विधिविकल्पानामपि तदनुरूपानुष्ठानदानशक्तिरेवाभाव-ग्रहणमभिधीयते। पर्युदासरूपाभावग्रहणं तु नियतस्वरूपसंवेदनमुभयोरविशिष्टम्। अन्यथा यदि शब्दावर्थप्रतिपत्तिकाले कलितो न परापोहः कथमन्यपरिहारेण प्रवृत्तिः। ततो गां बधानेति चोदितोऽश्वादीनामपि बध्नीयात्।

6 प्रत्यक्षवद्देशकालाकारनियत-क०।

7 र० की० नि० पृ० ६०, २१-२३, तत्र बाह्योऽर्थोध्यवसायादेव शब्दवाच्यो व्यवस्थाप्यते। न स्वलक्षणपरिस्फूर्त्या। प्रत्यक्षवद्देशकालावस्थानियतप्रव्यक्तस्वलक्षणास्फुरणात्।

8 प्रमाणविनिश्चयः तेनग्युर, पृष्ठ १५७ , द्रष्टव्यः- ज्ञानश्रीमित्रनिबन्धावलिः, पृष्ठ २८५ ।

9 स्वलक्षणात्मनि वाच्ये-क०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

तु नास्तीति व्यर्थम्, अस्तीत्यसमर्थम्। अस्ति चास्त्यादिपदप्रयोगः। तस्मात् परमार्थतो न स्वलक्षणं शब्दैरभिधीयत इति स्थितम्[1] ॥

ननु यथा प्रत्यक्षेण घटस्वरूपे गृहीतेऽपि पश्चात्तत्रैव क्षणिकत्वादिनिश्चयार्थं प्रमाणान्तरं प्रवर्तते, तथा वृक्षशब्देन वृक्षत्वांशे प्रतिपादिते सत्वांशनिश्चयार्थमेव सदादिपदप्रयोगो[2] भविष्यतीति चेत्[3], न। प्रत्यक्षस्यानिश्यात्मकत्वादनभ्यस्त-स्वरूपविषये प्रमाणान्तरं वर्तत इति युक्तम्। विकल्पस्य तु स्वयं निश्यात्मकत्वात्, गृहीते स्वरूपे किं प्रमाणान्तरेण परं[4] ग्रहीतव्यमिति[5] ॥

परपरिकल्पितसामान्यनिरसनम्

यादृशं सामान्यं परैः परिकल्प्यते, अनेकव्यक्तिसमवेतं दृश्यमेकं[6] नित्यं तादृशस्य सत्तासाधकं न किञ्चित्प्रमाणमुपलभामहे। ततः सदिति व्यवस्थापयितुं[7] तत्र युक्तम्। तथा हि—गवादिव्यक्त्यनुभवकाले वर्णसंस्थानाद्यात्मकं व्यक्तिस्वरूपमपहाय नान्यत् किञ्चिदेकमनुयायि प्रत्यक्षे भासते। तादृशस्यानुभवाभावात्। नापि स्वलक्षणानुभवानन्तरमेकाकारपरामर्शप्रत्ययात् अन्यथाऽनुपपत्त्या सामान्यपरिकल्पनं युक्तिसङ्गतम्। व्यक्तिभ्य एव स्वहेतुदत्तशक्तिभ्योऽस्य प्रत्ययस्य परम्परयोत्पत्तेः। भेदेऽपि काश्चिदेव व्यक्तयोऽस्य जननाय समर्थाः, न सर्वाः, इत्यत्र कार्यकारणभावस्य प्रत्यक्षानुपलम्भाभ्यां

---

1 र० की० नि० पृ० ६१, १०–१४, किं च स्वलक्षणात्मनि वस्तुनि वाच्ये सर्वात्मना प्रतिपत्तेः विधिनिषेधयोरयोगः। तस्य हि सद्भावेऽस्तीति व्यर्थम्, नास्तीत्यिसमर्थम्। अस्ति चास्यादिपदप्रयोगः। तस्मात् शाब्दप्रतिभासस्य बाह्यार्थभावाभावसाधारण्यं न तद्विषयतां क्षमते।

2 सत्वांशनिश्चयार्थमस्त्यादिप्रयोगो–क०।

3 र० की० नि० पृ० ६२, ६–७, ननु वृक्षशब्देन वृक्षत्वांशे चोदिते सत्त्वाद्यंशानिश्चय-नार्थमस्त्यादिपदप्रयोग इति चेत्।

4 प्रमाणान्तरेणापरेण–क०।

5 र० की० नि० प० ६२, ८–१०, निरंशत्वेन प्रत्यक्षसमधिगतस्य स्वलक्षणस्य कोऽवकाशः पदान्तेन। धर्मान्तरविधिनिषेधयोः प्रमाणान्तरेण वा। प्रत्यक्षेऽपि प्रमाणान्तरापेक्षा दृष्टेति चेत्। भवतु तस्यानिश्चयात्मकत्वादनभ्यस्तस्वरूपविषये। विकल्पस्तु स्वयं निश्चयात्मको यत्र ग्राही तत्र किमपरेण। अस्ति च शब्दलिङ्गान्तरापेक्षा। ततो न वस्तुस्वरूपग्रहः।

6 दृश्यात्मकं–क०।

7 नास्ति–भो०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

दृष्टस्यातिवर्तयितुमशक्यत्वात्। दृष्टं चेदं सामर्थ्यं भेदाविशेषेऽपि कासाञ्चिदेव व्यक्तीनाम्। यथा ज्वरादिप्रशमने गुडूचीनिम्बादीनाम्। यथोक्तम्—

'एकप्रत्यवमर्शार्थज्ञानाद्येकार्थसाधने ।
भेदेऽपि नियताः केचित्स्वभावेनेन्द्रियादिवत्'[1] ॥ इति ॥

किञ्च सर्वगते[2] विजातीयाद् व्यावृत्ते सत्यपि सामान्ये किं भेदाविशेषेऽपि गोव्यक्तिष्वेव समवेतं तत् सामान्यं तत्रैव चैकाकारां बुद्धिं जनयतीति प्रश्ने स्वभावेनैवेत्युत्तरं परस्य। तच्च प्रमाणासङ्गतम्। अस्माकं तु स्वभावेनोत्तरं प्रमाणसिद्धत्वात् युक्तिसङ्गतमेव ॥

तथेदमपरं जातिसाधनाय साधनं परस्य। यद् विशिष्टं ज्ञानं तद् विशेषण-ग्रहणनान्तरीयकम्, यथा दण्डिज्ञानम्। विशिष्टज्ञानं चेदं गौरयमित्यर्थतः[3] कार्यहेतुः[4]। अत्रोच्यते—विशिष्टबुद्धेर्भिन्नविशेषणग्रहणनान्तरीयकत्वं साध्यं, विशेषणमात्रानुभवनान्तरीयकत्वं वा[5]। प्रथमपक्षे प्रत्यक्षबाधा। वस्तुग्राहिणि[6] प्रत्यक्षे उभयप्रतिभासाभावात्। विशिष्टबुद्धित्वं च सामान्यमित्यनैकान्तिको[7] हेतुः स्यात्, भिन्नविशेषणग्रहणमन्तरेणापि तस्य दर्शनात्। यथा स्वरूपवानयं घटः, गोत्वसामान्यमिति वा[8]। द्वितीयपक्षे तु सिद्धसाधनम्, स्वरूपवान् घट इत्यादिवत् गोत्वादिजातिमान् पिण्ड इति परिकल्पितभेदमुपादाय[9] विशेषणविशेष्य-

---

1 प्रमाणवार्त्तिकम् ३/७३, द्रष्टव्यः तत्वसंग्रहकारिका ७२३-७२६
2 ०सर्वगतो-क०।
3 ०भावस्यस्पष्टत्वात्-भो०।
4 र0 की0 नि0 पृ0 ६५, १-३, यद्विशिष्टज्ञानं तद्विशेषणग्रहणनान्तरीयकम्। यथा दण्डिज्ञानम्। विशिष्टज्ञानं चेदं गौरयमित्यर्थतः कार्यहेतुः।
5 वा साध्यं-भो०। र0 की0 नि0 पृ0 ६५, ४-५, विशिष्टबुद्धेर्भिन्नविशेषणग्रहणनान्तरीयकत्वं वा विशेषणमात्रानुभवनान्तरीयकत्वं वा।
6 वस्तुरूपग्राहिणि-भो०।
7 ०सामान्येऽनैसान्तिको-क०।
8 र0 की0 नि0 पृ0 ६५, ६-९, प्रथमपक्षे पक्षस्य प्रत्यक्षबाधासाधनावधानमनवकाशयति, वस्तुग्राहिणः प्रत्यक्षस्योभयप्रतिभासाभावात्। विशिष्टबुद्धित्वं च सामान्यहेतुरनैकान्तिकः, भिन्नविशेषणग्रहणमन्तरेणापि दर्शनात्। यथा स्वरूपवान् घटः, गोत्वम सामान्यमिति वा।
9 परिकल्पितव्यवहारमुपादाय-भो०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

भावस्येष्टत्वात्[1]। अगोव्यावृत्त्यनुभवभावित्वात् गौरयमिति व्यवहारस्य। तदेवं अतोऽपि साधनान्न सामान्यसिद्धिरिति[2]। तदेवं परपरिकल्पितसामान्यस्य विचारासहत्वात्, अतद्रूपपरावृत्तवस्तुमात्रमेव[3] सामान्यमपोहशब्दवाच्यं व्यवहाराङ्गं यथाध्यवसायमनवद्यमिति स्थितम्[4]।

सामान्यस्य निषेधाय प्रयोगः पुनरेवं[5] कर्तव्यः—यद्यत्रोपलब्धिलक्षणप्राप्तं सन्नोपलभ्यते तत्तत्र असद्व्यवहारविषयः, यथा तुरङ्गमोत्तमांगे शृङ्गं, नोपलभ्यते चोपलब्धिलक्षणप्राप्तं सामान्यं परिदृश्यमानासु व्यक्तिष्विति स्वभावानुपलब्धिः। न चासिद्धसम्भावना। वर्णसंस्थानलक्षणं[6] व्यक्तिस्वरूपमपहाय द्वितीयस्यानुयायिनो रूपस्य निपुणमपि निरूप्यमाणस्य सर्वथा दर्शनाभावात्, नापि ज्ञानवद्दर्शनाभावेऽपि प्रत्यक्षसिद्धत्वमस्याभिधातुमुचितम्। ज्ञानं हि स्वसंवेदनप्रमाणसिद्धम्, न तु चक्षुर्विज्ञानग्राह्यम्। इदं तु [सामान्यं] चक्षुर्विज्ञानग्राह्यमर्थधर्मत्वात्। प्रत्यक्षं च परैरिष्टमिति। तदेवं परपरिकल्पितसामान्यस्य विचारासहत्वात्, अतद्रूपपरावृत्त-वस्तुमात्रमेव सामान्यमुक्तम्। तस्मात् सर्वं संस्कृतं वस्तु परपरिकल्पितसामान्येन शून्यमिति स्थितम् ॥

ईश्वरसाधननिरसनम्

नापि केनचिद्बुद्धिमतोपरचित्तमित्यपि विज्ञेयम्। तथा हि—अस्य जगतः कर्त्ता भवन् नित्यो वा भवेदनित्यो वा। तत्र न तावन्नित्यो युक्तः, नित्ये कर्त्तरि समर्थे[7] सति सर्गस्थितिप्रलयानां नियमेन यौगपद्यप्रसङ्गात्। येन हि स्वरूपेण स्थितिप्रलययोः

---

1 ०गौरयमिति ज्ञानमर्थतः–भो०।

2 र० की० नि० पृ० ६५, १०–१२, द्वितीयपक्षे तु सिद्धसाधनम्। स्वरूपवान् घट इत्यादिवत् गोत्वजातिमान् पिण्ड इति परिकल्पितं भेदमुपादाय विशेषणविशेष्यभावस्येष्टत्वादगो-व्यावृत्तानुभवभावित्वाद् गौरयमिति व्यवहारस्य।

3 सामान्यम् इति नास्ति–भो०।

4 र० की० नि० पृ० ६५, १२–१४, तदेवं न सामान्यसिद्धिः। बाधकं च सामान्यगुण-कर्माद्युपाधिचक्रस्य केवलव्यक्तिग्राहकं पटुप्रत्यक्षं दृश्यानुपलम्भो वा प्रसिद्धः।

5 ० पुनरेवं–विधः–क०।

6 ० वर्णसंस्थानसहित–क०।

7 सम्बन्धे–भो०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

स कर्त्ता तदस्य स्वरूपं सर्गकालेऽपि सन्निहितमिति तदैव स्थितिप्रलयौ कुर्यात्। सहकारिविरहान्न करोतीति चेत्, तदसत्। न हि नित्येन सहकारिणा कदाचिदप्ययं विरहितः सदा सन्निहितत्वात्। नाप्यनित्येन सहकारिणा विरहितः, अनित्यसहकारिणोऽपि[1] तदायत्तजन्मत्वात्। तत एकदा सर्वकरणादिप्रसङ्गः[2] ॥

ननु बुद्धिमत्त्वादीश्वरस्य नैष दोषः। बुद्धिशून्यो हि स्वसत्तामात्रजन्यं कार्यमक्रमेणैव कुर्यात्। बुद्धिमांस्तु कर्त्तुमीशानोऽपि अनिच्छन्न करोतीति कस्तस्योपालम्भः[3] ? उच्यते—ता अपीच्छाः स्वसत्तामात्रनिबन्धनाः किं न[4] करोतीति स एवास्योपालम्भः। अथ स्वरूपेण सामर्थ्ये सत्यपि एष एव तस्य स्वभावः, यत्सहकारिलक्षणयाऽगन्तुकशक्त्या विना न करोतीति चेत्, तर्हि माताऽपि सति वन्ध्या सा प्रकृत्यैवैतदपि वक्तव्यं भवेद्भवतामिति यत्किञ्चिदेतत्[5] ॥

नन्वेष एव कार्यस्वभावः,[6] केवलात् समर्थादपि नोदेति, सहकारिणमपेक्ष्यैव पश्चाद्भवति[7] [नास्योपालम्भ इति] तन्न युक्तम्। समर्थो हि सहकार्यपेक्षामनादृत्य बलादेव कार्यं कुर्यात्। अन्यथा [ह्यस्य] असमर्थत्वप्रसङ्गात्।[8]

नित्यस्य क्रमकारित्वनिषेधनम्

---

1 ० अनित्यस्य सहकारिणोऽपि–क०।

2 तत्वसंग्रहः कारिका ८७, नेश्वरो जन्मिनां हेतुरुत्पत्तिविकलत्वतः। गगनाम्भोजवत् सर्वमन्यथा युगपद् भवेत्।

3 न्या0 वा0 ४/१/२१

4 ०नास्ति–क०।

5 तत्वसंग्रहः पं0 पृ0 ६९, २०–२४, उद्द्योतकरस्त्वाह—यद्यपि नित्यमीश्वराख्यं कारणमविकलं भावानां सन्निहितम्, तथापि न युगपदुत्पत्तिरीश्वरस्य बुद्धिपूर्वकारित्वात्। यदीश्वरः सत्तामात्रेणैवाबुद्धिपूर्वंभावानामुत्पादकः स्यात्, तदा स्यादेतच्चोद्यम्, यदा तु बुद्धिपूर्वकं करोति तदा न दोषः, तस्य स्वेच्छया कार्येषु प्रवृत्तेः। अतोऽनैकान्तिकतैव हेतोः।

6 ० कार्यस्य स्वभावः–क०।

7 तत्वसंग्रहः पं0 पृ0 ६९, ९–११, स्यादेतत्—नेश्वर एव केवलं कारणम् अपि तु धर्मादि-सहकारिकारणान्तरमपेक्ष्य करोति, निमित्तकारणत्वादीश्वरस्य, येन धर्मादेः कारणान्तरस्य वैकल्यादविकलकारणत्वमसिद्धिमिति।।

8 ० अन्यथा ह्यसमर्थता प्रसङ्गः–क०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

नापि नित्यः क्रमेण कार्यकारीति[1] युक्तम्, निरपेक्षत्वात्। यदाह दिङ्मण्डलविख्यातकीर्तिर्धर्मकीर्तिः—

नित्यस्य निरपेक्षत्वात् क्रमोत्पत्तिर्न युज्यते ।
क्रियायामक्रियायां च कालयोः सदृशात्मनः[2] ॥ इति ॥

एतेन आत्मादीनामक्षणिकानां[3] घटादीनां क्षणिकानां[4] च क्रमेण कार्यकरणं प्रत्युक्तम्। न चात्र प्रत्यक्षविरोधः, प्रत्यक्षेणाक्षणिकस्य ग्रहणायोगात्। न हि क्षणिकं प्रत्यक्षमक्षणिकमीक्षितुं क्षमते। अनेकक्षणव्यापारो ह्यक्षणिकः। स कथमेकक्षणभाविनाध्यक्षेण ग्रहीतुं शक्यः। न हि प्रागूर्ध्वं चावस्थानमधुना प्रकाशते। तस्याप्यधुनातनताप्रसङ्गात्।[5] जन्मविनाशावधिप्रतिभासप्रसङ्गादिति नेदं प्रत्यक्षं पूर्वापरकालव्याप्तमर्थं[6] कञ्चिदपि ग्रहीतुमलम्।

प्रत्यभिज्ञानस्य प्रत्यक्षत्वं निरसनम्

एतेन प्रत्यभिज्ञानस्याप्रत्यक्षत्वमाख्यातम्।[7] साक्षात्कारि हि ज्ञानं प्रत्यक्षम्। न च प्रागवस्थमधुना साक्षात्कर्तव्यम्, अपि तु स्मर्तव्यम्। न च स्मरणस्वरूपं प्रत्यक्षम्।[8]

अथ मतं भवेदिदं स्मरणं यदिदानीन्तनमवस्थानं न साक्षात्कुर्यात्, तत्साक्षात्करणप्रवणं कथमिदं स्मरणं नाम ? यदाह भट्टः—

'पूर्वप्रमितमात्रे हि जायते स इति स्मृतिः।
स एवायमितीयं तु प्रत्यभिज्ञाऽतिरेकिणी[9] ॥' इति ॥

---

1 ० क्रमेणार्थकरीति–क०।
2 प्रमाणवार्त्तिकम् १/२६९ ।
3 ० नित्यानामादीनामक्षणिकानां–क०।
4 ० नित्यानां आत्मादीनामक्षणिकानां घटादीनां–क०।
5 ० तस्याप्यधुनात्वप्रसङ्गात्–क०।
6 ० पूर्वपरकालव्यासिमर्थं–क०।
7 ० व्याख्यातम्–क०।
8 ० न किञ्चित्प्रत्यक्षं–क०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

स्मरणग्रहणस्वरूपं तर्हि प्रत्यभिज्ञानं स्यात्, न तु ग्रहणस्वरूपमेव। स्मर्यमाणे ग्रहणायोगात्, गृह्यमाणे च स्मरणायोगात्। न चैकस्य स्मरणग्रहणे सम्भवतः, परस्परविरोधात्। येन हि स्वरूपेण स्मरणं न तेन स्वरूपेण ग्रहणमित्यनुन्मत्तेन शक्यते वक्तुम्। रूपान्तरेण चैकस्य स्मरणग्रहणे न स्याताम्[1] । भावेऽपि प्रत्यक्षाप्रत्यक्षे स्याताम्। न तु स्मर्यमाणे प्रत्यक्षमेव, प्रत्यक्षायोगात्[2] । तस्मात् प्रत्यभिज्ञाप्रत्ययो भ्रान्त एव, निर्विषयत्वात्।

प्रयोगश्चैवम्—यः प्रत्यभिज्ञाप्रत्ययः स तत्त्वतो नैकालम्बनः, यथा लूनपुनर्जाततृणादिषु। प्रत्यभिज्ञा प्रत्ययश्चायं तदेवेदं नीलादीति प्रत्यय इति विरुद्धव्याप्तोपलब्धिः। एकत्वानेकत्वयोः परस्परविरोधात् तद्विषयकसंवेदनयोरपि विरोधः[3] तेनैकालम्बनत्वेन अनेकालम्बनत्वविरुद्धेन अनेकालम्बनत्वेन पूर्वोक्त्या नीत्या प्रत्यभिज्ञाप्रत्ययो व्याप्त इति न प्रत्यभिज्ञानं क्षणिकानुमानबाधकम्। न च केशादिष्वपि सामान्यालम्बनतया एकालम्बनत्वम्। केशादिव्यक्तेरेव प्रत्यभिज्ञायमानत्वात्। सामान्ये प्रत्यभिज्ञायमाने तदेवेदं केशादीति[4] स्यात्, न तदेवेदं केशादीति। अत एवैकालम्बनत्वे प्रत्यभिज्ञाप्रत्ययस्य क्रमेतराभ्यामुत्पत्तिविरोधात्, विरुद्धानैकान्तिकत्वे नाशङ्कनीये। न च प्रत्यभिज्ञानमेव तदवस्थापकम्, यस्यैव विचार्यमाणत्वात्। तस्मात् स्थितमेतत् नित्यः कर्ता नास्तीति। यदि नित्यः कर्ता जगतो न कारणं, किमस्य तर्हि कारणम् ?

सत्त्वानां शुभकर्मणः जगतः कारणत्वसमर्थनम्

---

9 तत्वसंग्रहः कारिका ४५३, तत्व० पं० पृ० १९९, १३-१६, इदानीन्तनमित्यादिना कुमारिलमतेन गृहीतग्राहित्वस्यासिद्धिमुद्भावयति। स ह्याह—न हि पूर्वप्रत्यक्षेणार्थस्येदानीन्त नस्तित्वमधिगतम्, तस्य स एवायमित्येवमाकारोपग्राहेणानुत्पत्तेः। तस्मादस्य प्रत्यभिज्ञानस्य स्मरणादस्ति विशेषः । कथम्? इत्याह—पूर्वेत्यादि।

1 ०रूपान्तरेण ग्रहणे न एकस्य स्मरणग्रहणे स्याताम्-क०।

2 ०भावेऽपि प्रत्यक्षाप्रत्यक्षत्वं स्यात्, न तु प्रत्यक्षत्वं एव, स्मर्यमाणे प्रत्यक्षायोगात्-क०।

3 ० तद्विषयोरपि संवेदनयोर्विरोधः-क०।

4 ० कोशत्वादीति -क०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

सत्त्वानां शुभाशुभाख्यं कर्म। यथोक्तम्—[1]

सत्त्वलोकमथ भाजनलोकं
चित्तमेव रचयत्यतिचित्रम्।
कर्मजं हि जगदुक्तमशेषं
कर्म चित्तमवधूय न चास्ति[2] ॥ इति ॥

वैभाषिकमाश्रित्य पुनर्भगवता सर्वज्ञेन चोक्तम्—

'आकाशं द्वौ निरोधौ च नित्यं त्रयमसंस्कृतम्[3] ।
संस्कृतं क्षणिकं[4] सर्वमात्मशून्यमकर्तृकम्[5] ॥' इति ॥

सर्वज्ञसमर्थनम् भवपरम्परासमर्थनं च

ननु सर्वज्ञसिद्धौ हि तद्वचनं निदर्शनीकर्तुमुचितम्। सर्वज्ञसिद्धये किं प्रमाणमिति चेत्? उच्यते। यो यः सादरनिरन्तरदीर्घकालाभ्यासकलितचेतोगुणः स सर्वः स्फुटीभावयोग्यः, यथा युवत्याकारः कामिनः पुरुषस्य। यथोक्ताभ्यासकलितचेतोगुणाश्चामी चतुरार्यसत्यविषयाकारा इति स्वभावहेतुः[6] ।

न तावदाश्रयद्वारेण हेतुद्वारेण वासिद्धसम्भावना। सङ्कल्पारूढानां चतुरार्यसत्यविषयाकाराणां धर्मिणां चेतोगुणमात्रस्य च हेतोः प्रत्यात्मवेद्यत्वात्[7] । न चैष विरुद्धः, सपक्षे कामिन्याकारे सम्भवात्। न चानैकान्तिकः, अभ्यासेन

---

1 ० व्भगवता तदुक्तम् -क०।

2 ० च नास्ति-क०। माध्यमकावतारः ६/८९ द्रष्टव्यः-बोधिचर्यावतारः, पृष्ठ ३३९, देगे तेनग्युर दबु म० ह पृ० २०८ पं० २ ।

3 अभिधर्मकोशः १/५ ।

4 अभिधर्मकोशः ४/२ ।

5 ज्ञानसारसमुच्चयः देगे तेनग्युर दबु म० छ पृ० २७ पं० ६

6 र० की० नि० सर्वज्ञसिद्धिः पृ० १, १८-२२, यो यः सादरनिरन्तरदीर्घकालाभ्याससहितचेतोगुणः स सर्वः स्फुटीभावयोग्यः। यथा युवत्याकारः कामिनः पुरुषस्य। यथोक्ताभ्याससहितचेतोगुणाश्चामी चतुरार्यसत्यविषया आकारा इति स्वभावो हेतुः।

7 र० की० नि० सर्वज्ञसिद्धिः पृ० ३३, २३-२४, तत्र न तावदाश्रयद्वारेण हेतुद्वारेण वासिद्धिसंभावना। संकल्पारूढानां चतुरार्यसत्याकाराणां चेतोगुणत्वमात्रस्य च हेतोः प्रत्यात्मवेद्यत्वात्।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

सहितचेतोगुणस्फुटप्रतिभासयोः कारणकार्ययोः कुम्भकारघटयोरिव सर्वोपसंहारेण प्रत्यक्षानुपलम्भतः कार्यकारणभावसिद्धौ अभ्याससहितचेतोगुणत्वस्य[1] साधनस्य स्फुटप्रतिभासकारणयोग्यतया व्याप्तिसिद्धेः। तथा हि—व्याप्त्यधिकरणे कामातुरवर्तिनि युवत्याकारे सादरनिरन्तरदीर्घकालाभ्याससहितचेतोगुणात् पूर्वमनुपलब्धिः स्फुटाभत्वस्य पश्चादभ्याससंवेदनं, स्फुटाभसंवेदनमिति त्रिविधप्रत्यक्षानुपलम्भसाध्यः कार्यकारणभावः स्फुटप्रतिभासाभ्यास[2]सहित-चित्ताकारयोरित्युपपन्ना सर्वोपसंहारवती व्याप्तिः। अतोऽनैकान्तिकत्वाभावात् अनवद्यो हेतुः[3] ॥

नन्वनेन साधनेन चतुरार्यसत्याकाराणां साक्षात्करणात् चतुरार्यसत्याकार-साक्षत्कारी विवक्षितस्सर्वज्ञः[4] सिध्यति, न त्वविशेषेण सर्वधर्मसाक्षत्कारी, ततस्तत्सिद्धये साधनान्तरमभिधेयम्। उच्यते—यत्प्रमाणसंवादि निश्चितार्थं वचनं, तत् साक्षात् पारम्पर्येण वा तदर्थसाक्षत्कारिज्ञानपूर्वकं, यथा दहनो दाहक इति वचनम्, प्रमाणसंवादि निश्चितार्थं चेदं वचनं, क्षणिकाः सर्वसंस्कारा इति अर्थतः कार्यहेतुः। नास्यासिद्धिः, सर्वधर्मक्षणभङ्गप्रसाधनादस्य वचनस्य सत्यार्थत्वात्। नापि विरुद्धः, सपक्षे भावात्। न चानैकान्तिकता, वचनमात्रस्य संशयविपर्यासपूर्वकत्वेऽपि प्रमाण [संवादि] निश्चितार्थस्य [वचनस्य] साक्षात् पारम्पर्येण वा

---

1 ०चेतोधर्मस्य–भो०।

2 ०भ्यासविशेषचित्ता०–भो०।

3 र० की० नि० सर्वज्ञसिद्धिः पृ० ३, २२–२९, न चैष विरुद्धो हेतुः। सपक्षे कामिन्याकारे संभवात्। न चानैकान्तिकः। अभ्याससहितचेतोगुणस्फुटप्रतिभासयोः कार्यकारणयोर्घट-कुम्भकारयोरिव सर्वोपसंहारेण प्रत्यक्षानुलम्भतः कार्यकारणभावसिद्धावभ्याससहितचेतो-गुणत्वस्य साधनस्य स्फुटप्रतिभासकरणयोग्यतया व्याप्तिसिद्धेः। तथा हि व्याप्त्यधिकरणे कामातुरवर्तिनि युवत्याकारे सादरनिरन्तरदीर्घकालाभ्याससहितचेतोगुणात् पूर्वमनुपलब्धिः स्फुटाभस्य। पश्चादभ्यासंवेदनं स्फुटाभसंवेदनमिति। त्रिविधप्रत्यक्षानुलम्भसाध्यः कार्यकारण-भावः स्फुटप्रतिभासाभ्याससचिवचित्ताकारयोयिमुपपन्ना सर्वोपसंहारवती व्याप्तिः। अतोऽनैकान्तिकताप्यसंभविनीत्यनवद्यो हेतुः।

4 ० व्साक्षात्कारी सर्वज्ञः –क०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

तदर्थसाक्षात्कारिज्ञानपूर्वकत्वेन[1] प्रत्यक्षानुपलम्भाभ्यामुपलम्भात्। अन्यथा धूमादावपि हेतुत्यागप्रसङ्गादशेषकार्यहेतूच्छेदप्रसङ्गः[2] ॥

भवपरम्परानिरूपणम्

स्यादेतत्। अनेकभवपरम्परालक्षणेन दीर्घकालेन भाव्यस्य सङ्कल्पारूढस्य स्फुटाभत्वं सम्भाव्यते[3]। भवपरम्परासिद्धये तु किं प्रमाणम् ? उच्यते। यच्चित्तं तत् चित्तान्तरं प्रतिसन्धत्ते, यथेदानीन्तनं चित्तम्। चित्तं च मरणकालभावीति स्वभावहेतुः[4]। न चार्हच्चरमचित्तेन व्यभिचारः। तस्यागममात्रप्रतीतत्वात् निःक्लेशचित्तान्तरजननाद्वा[5]। हेतोः क्लेशे सति[6]। विशेषापेक्षणादि[7]त्यनागतभवसिद्धिः। इह पूर्वजन्माभ्यासात् तपोदानाध्ययनादौ सर्वसत्त्वानामभ्यासे प्रवृत्तिरिति प्रवादः। ततस्तत्सिद्धये प्रमाणमुच्यते—यच्चित्तं तत् चित्तान्तरपूर्वकं यथेदानीन्तनं चित्तम्। चित्तं च जन्मसमयभावीत्यर्थतः कार्यहेतुः[8] ॥

वैभाषिकमतनिरू पणम्

---

1 ० तदर्थसाक्षात्कारिज्ञानपूर्वकत्वस्य -क०।

2 ० प्रसङ्गात्-क०। र० की० नि० सर्वज्ञसिद्धिः पृ० ३१, १३-२१, यत्प्रमाणसंवादि-निश्चितार्थवचनं तत्साक्षात् परम्परया (वा) तदर्थसाक्षात्कारिज्ञानपूर्वकम्। यथा दहनो दाहक इति वचनम्। प्रमाणसंवादि निश्चितार्थवचनं चेदम्। क्षणिकाः सर्वज्ञसंस्कारा इत्यर्थतः कार्यहेतुः। नास्यासिद्धिः, सर्वभावक्षणभङ्गप्रसाधनादस्य वचनस्य सत्यार्थत्वात् । नापि विरोधः, सपक्षे भावात्। न चानैकान्तिकः, वचनमात्रस्य संशयविपर्यासपूर्वकत्वेऽपि प्रमाणनिश्चितार्थवचनस्य साक्षात्पाम्पर्येण तदर्थसाक्षात्कारिज्ञानपूर्वकत्वात्। अन्यथा नियमेन प्रमाणसंवादयोगात्।

3 ०भाव्यमानस्य सङ्कल्पारूढत्वं सम्भाव्यते-क०।

4 तत्वसंग्रहः कारिका १८९८, मरणक्षणविज्ञानं स्वोपादेयोदयक्षमम्। रागिणो हीनसङ्गत्वात् पूर्वविज्ञानवत् तथा॥ तत्व० पं० पृ० ६५२, २१-२२, मरणेत्यादि। यत्सरागं चित्तं तत् स्वोपदेयचित्तन्तरोदयसमर्थम्, सरागत्वात् पूर्वावस्थाचित्तवत्। सरागं च मरणचित्तमिति स्वभावहेतुः।

5 तत्वसंग्रहः कारिका १८६२, सरागमरणं चित्तं न चित्तान्तरसन्धिकृत्। मरणज्ञानभावेन वीतक्लेशस्य तद् यथा॥

6 ०हेतो र्वा क्लेशे सतीति-क०।

7 ० वविशेषणापेक्षणादि -क०।

8 तत्वसंग्रहः कारिका १८९६, तस्मात् तत्रादिविज्ञानं स्वोपादानबलोद्भवम्। विज्ञानत्वादिहेतुभ्य इदानीन्तनचित्तवत्।।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ननु तत्त्वसाक्षात्करणान्मुक्तिः। तत्त्वं चैकमेव, यथोक्तम्—

'मुक्तिस्तु शून्यतादृष्टिस्तदर्थाशेषभावना'[1] इति।

तत्कथं सर्वज्ञद्वैतं, बौद्धप्रभेदश्चेति ? नैष दोषः। यस्मात्सर्वमेतद् भूतार्थे सत्त्वानवतारयितुं भगवता प्रतिपादितम्। तथा हि वैभाषिकाणां मतम्—

'आकाशं द्वौ निरोधौ च नित्यं त्रयमसंस्कृतम्[2] ।
संस्कृतं क्षणिकं सर्वमात्मशून्यमकर्तृकम्[3] ॥' इति ॥

सौत्रान्तिकानां मतम्

ज्ञानमेवेदं सर्वं नीलाद्याकारेण प्रतिभासते,[4] न बाह्योऽर्थः, जडस्य प्रकाशायोगात्। यथोक्तम्—

'स्वकारज्ञानजनका दृश्या नेन्द्रियगोचाराः'[5] ॥ इति ॥

अलङ्कारेणाप्युक्तम्—

यदि संवेद्यते नीलं कथं बाह्यं तदुच्यते ।
न चेत्संवेद्यते नीलं कथं बाह्यं तदुच्यते[6] ॥

ननु यदि प्रकाशमानं ज्ञानमेवदं, तदाऽस्ति बाह्योऽर्थ इति कुतः ? बाह्यार्थसिद्धिस्तु स्याद्व्यतिरेकतः। न हि सर्वत्र सर्वदा नीलादय आकाराः प्रकाशन्ते।

---

1 प्रमाणवार्त्तिकम् १/२५५ ।
2 अभिधर्मकोशः १/५ ।
3 ज्ञानसारसमुच्चयः कारिका -२३
4 ० व्रतिभाति -क०।
5 अभिधर्मकोशः ४/२ ।
6 धियो नीलादिरूपत्वं बाह्योर्थः किं प्रमाणकः ।
द्रष्टव्यः—प्रमाणवार्त्तिकालङ्कारः ३/७१८

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

न चैतत् स्वोपादानमात्रबलभावित्वे सति[1] युज्यते। नियतविषये प्रवृत्त्ययोगात्। तस्मादस्ति किञ्चिदेषां समनन्तरप्रत्ययव्यतिरिक्तं कारणं, यद्बलेन क्वचित् कदाचित् भवन्तीति शक्यमवसातुम्। स एव बाह्योऽर्थ इति, न पुनरसौ बाह्योऽर्थः[2] अवयवी, गुणादयो धर्माः द्रव्याश्रयिणः पराभिमताः, नवविधं द्रव्यं परमाणवो वेति[3]। तत्र न तावत् गुणादयः, द्रव्यनिषेधेनैव तेषां निषेधात्।[4] न चासति समवायिनि द्रव्ये समवाय इति तद्दूषणमत्र[5] नाद्रियते। द्रव्यं च पृथिव्यापस्तेजोवायुराकाशं कालो दिगात्मा मन इति नवविधम्।

आत्माकाशकालदिङ्मनसां निरसनम्

तत्रात्मनिषेधायेदमपि साधनम्—यत्कादाचित्कं ज्ञानं तत्कादाचित्ककारण-पूर्वकम्, यथा सौदामिनीज्ञानम्। कादाचित्कं चेदमहंकारज्ञानमित्यर्थतः कार्यहेतुः। नायमसिद्धः अहंकारे धर्मिणि ज्ञानत्वस्य प्रत्यक्षसिद्धत्वात्। नापि कादाचित्कविशेषणमसिद्धम्, सर्वदाऽहमिति ज्ञानाभावात्। नापि विरुद्धः, सपक्षे दर्शनात्। न चानैकान्तिकः, धूमपावकयोरिव कादाचित्कज्ञानकादाचित्ककारणयोः प्रत्यक्षानुपलम्भाभ्यां व्याप्तिसिद्धेः। कादाचित्कज्ञानस्य चाकादाचित्ककारणादुत्पत्तौ कादाचित्ककारणादनुत्पत्तिप्रसङ्गः। अनियतहेतुकतायां चाहेतुकताप्रसङ्गः, तथाऽप्यनैकान्तिकत्वे प्रसिद्धधूमादिहेतुरप्यनैकान्तिकः स्यात्, विशेषाभावात्। अपि चाहंकारस्य अकादाचित्ककारणपूर्वकत्वे सदैवोदयप्रसङ्गः।[6] कारणस्य कुर्वद्रूपत्वात्, अकुर्वतश्चोपचारतः कारणत्वात्[7], कुर्वदकुर्वतोरैक्याभावात्। भावे वा कुर्वतोऽप्यकुर्वद्रूपतापत्तिः[8], तत्स्वभावत्वात्। किञ्चाहंकारस्य अकादाचित्क-

---

1 ०स्वोपादानमात्रबलप्रतिभासित्वे सति–क०।
2 ० व्पुनरसौ बाह्योऽर्थः –क०।
3 वै०द० १/१/४, पृथिव्यापस्तेजोवायुराकाशं कालो दिगात्मा मनः।
4 ० निषिद्धत्वात् –क०।
5 ०दूषणमपि–क०।
6 ० सदैवोत्पादप्रसङ्गः –क०।
7 ० औपचारिककारणत्वम्–क०।
8 ०कुर्वतोऽप्युत्पत्तिः–क०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

कारणादुत्पादे युगपदेवोत्पादप्रसङ्गः[1], अव्यग्रसामग्रीकत्वात्। नन्वहंकारस्यालम्बनमात्मा न कारणमिति चेन्न। अकारणस्यालम्बनत्वायोगादतिप्रसङ्गादिति ॥

अथ किमाकाशं नाम किञ्चिद्वस्तुभूतमस्ति? उत नास्ति वा ? नास्त्येवैतत्। यत्र हि सप्रतिघं द्रव्यमस्ति न तत्राकाशमवकाशं वा ददाति। यत्र नास्ति तत्र तदभावादेवावकाशः सिद्ध इति क्व वाऽऽकाशमवकाशं[2] दद्यात् ? [यस्मादवकाशप्रदमाकाशं भण्यते] तस्मात् सत्यस्मिन् सर्वदा सर्वथा सर्वत्रावकाशः स्यात्। न चैतदस्ति। तस्मान्नास्त्येवाकाशमिति प्रतीमः। एतच्च वैभाषिकमतपेक्ष्य दूषणमुक्तम्।

परैस्त्वाकाशं शब्दगुणकमिष्यते। तच्चैकमिति चेत् समानदेशत्वात् सर्वशब्दानां विभागेन श्रवणं न स्यात्। ततस्सन्निहितदेश इव दूरदेशाभिमतोऽपि शब्दः श्रूयेत।[3] न वान्योऽपीत्येकान्तः।[4] दिक्कालयोश्चैकत्वात् पूर्वापरादिप्रत्ययानुपपत्तिः। एतेन नित्यस्यापि मनसोऽसम्भव एव। तथा हि—युगपज्ज्ञानानुत्पत्त्या मनोऽनुमीयते तद्वादिभिः[5]। अनुभूयन्त एव युगपद्बहूनि ज्ञानानि नर्त्तकीदर्शनादौ। यदि पुनर्मनो [नित्यं] स्यात्तदानीमेतानि ज्ञानानि न युज्यन्ते। तस्मान्नास्त्येव मनोऽपि ॥

अवयविनिरसनपूर्वकं परमाणुमात्रसमर्थनम्

पृथिव्यादयोऽवशिष्यन्ते। ते चावयविपरमाणुभेदेन द्विधा इष्यन्ते[6]। तत्र योऽवयवी घटादिः परमाणुभिर्द्व्यणुकादि[7]क्रमेणारब्धः प्रसिद्धः, तस्य उपलब्धि-

---

1 न्यायसूत्रम्-१/१/१६, युगपज्ज्ञानानुत्पत्तिर्मनसो लिङ्गम्। द्रष्टव्यः तत्वसंग्रहः पृ० २६०, २०
2 ० तत्काकाशमवकाशं –क०।
3 ० प्रतीयेत –क०।
4 ० वान्योऽपीत्यनैकान्तिकः –क०।
5 तत्वसंग्रहकारिका ६३२, नित्ये तु मनसि प्राप्ताः प्रत्यया यौगपद्यतः। तेन हेतुरिह प्रोक्तो भवतीष्टविघातकृत्।।
6 तत्वसंग्रहकारिका ५४९, पृथिव्याद्यात्मकास्तावद् य इष्टाः परमाणवः। तेऽनित्या ये तदाद्यैस्तु आरब्धास्ते विनाशिनः।।
7 ० परमाणुभिर्ध्यणुकादि –क०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

लक्षणप्राप्तस्यानुपलम्भो बाधक इत्युक्तम्। यद्यवयवी नास्ति कथं तर्ह्ययमेकत्वेन प्रतिभासत इति चेत्—

भागा एव भासन्ते सन्निविष्टास्तथा तथा।
तद्वान्नैव पुनः कश्चिन्निर्भागः सम्प्रतीयते[1] ॥

इत्युक्तम्। ननु कोऽयं भागप्रतिभासो नाम ? नानादिग्देशावष्टम्भेन सञ्चितः परमाणुप्रतिभास एव।[2] यद्येवं कथं 'प्रतिभासधर्मः स्थौल्यम्' इत्युक्तं धर्मोत्तरेण, तत्राप्ययमेवार्थः। अर्थस्य स्वरूपेण नास्ति वेदनम्, 'भाक्तं स्यादर्थवेदनम्' इति वचनात्। तस्माद्योऽयं नीलादिप्रतिभासो नानादेशव्यापित्वेनानुभूयते स एव स्थूलप्रतिभास इत्यदोषः। येऽपि तदारम्भकाः परमाणवो वैशेषिकाणां, साक्षादध्यक्ष्यगोचरा[3] वैभाषिकाणां दर्शने,[4] स्वस्वाकारसमर्पणप्रवणाः[5] सौत्रान्तिकानां मते, तेऽपि योगाचाराणां दर्शने न सम्भवन्ति। न खल्वेकः परमाणुः[6] प्रसिद्धिमध्यास्ते। तस्याधरोत्तरचतुर्दिक्षु परमाणुमध्यासीनस्य नियमेन षडंशतापत्तेः। यो ह्यस्य स्वभावः पूर्वपरमाणुप्रत्यासन्नः[7] न स एवापरपरमाणुप्रत्यासन्नो[8] घटते। तयोरेकदेशताप्राप्तेः। एवं च स पूर्वपरमाणुसन्निहितस्वभावोऽपरपरमाणुं[9] प्रत्यासीदेद्यदि सोऽपि तत्र स्यात्। असत्यामपि प्रत्यासत्तावाभिमुख्यमात्रेऽप्ययमेव वृत्तान्तः। ततश्च परमाणुमात्रं पिण्डः प्रसक्तः ॥

योगाचारस्य मतम्

---

1 हेतु० बि०टी० पृ० १०६, २५-२६
2 ० सञ्चितपरमाणुप्रतिभास एव -क०।
3 ० साक्षादक्षिगोचरा -क०।
4 ० योगाचाराणां मते -क०।
5 ० स्वाकारसमर्पणप्रवणाः -क०।
6 मध्यः परमाणुः-भो०।
7 ० पूर्वपरमाणुप्रत्यासत्तौ -क०।
8 पश्चिमपरमाणुः-भो०।
9 पश्चिमपरमाणुं-भो०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

अथवाऽयं विचारः, यदेतत्प्रतिभासमानं तदेकं तावन्न युक्तम्, अनन्तरोक्त-विचारात्। नाप्यनेकं, परमाणुशः परमाणोरयोगात्[1]। तथा हि—यद्यसौ सांशः कथं परमाणुः ? अथ निरंशः तदा संयुक्ताः परमाणवः सर्वात्मना संयोगात् परस्परमभिन्नदेशाः स्युरिति सर्वः पिण्डः परमाणुमात्रं स्यात्, पर्वतोऽपि क्षितिरपीति। तस्मादवश्यं तयोः स्वभावयोर्भेदोऽभ्युपेतव्यः। यथा चानयोस्तथाऽधरोत्तरदक्षिणोत्तरपरमाणुप्रत्यासन्नानां स्वभावानां च भेद इति षडंशतैव परमाणोर्न्यायबलादापतति। यदाह—

षट्केन युगपद्योगात् परमाणोः षडांशता ।
षण्णां समानदेशत्वात्[2] पिण्डः स्यादणुमात्रकः[3] ॥ इति।

न चैकासिद्धौ अनेकस्यापि सिद्धिरिति न सन्ति परमाणवः। यदि बाह्योऽर्थो नास्ति किं विषयस्तर्ह्ययं प्रतिभासः ? प्रतिभासः खल्वेषोऽनादिवितथवासनातः प्रवर्तमानो निरालम्बन एव लक्ष्यते। तथा हि—सति विषये सालम्बनता स्यात्। तेन चावयविना भवितव्यम्, परमाणुप्रचयेन वा। स चायमुभयोऽप्यनन्तरोक्त बाधकप्रमाण[ग्राह] ग्रस्तविग्रहो न व्योमतामरसमतिशेते यथोक्तम्—

[न सन्नावयवी नाम न सन्ति परमाणवः ।]
प्रतिभासो निरालम्भः स्वप्नानुभवसन्निभः[4] ॥ इति ॥

निरालम्बनवादः

स्वप्नज्ञानं निरालम्बनं विदितमेव। न च स्वप्रजाग्रदनुभवयोर्भेदः कश्चिदप्यस्ति। सर्वप्रकारसाधर्म्यदर्शनात्। न चानालम्बनादनवाप्तरूपविशेषं विज्ञानं

---

1 अनुपलम्भात्-भो०।
2 ० विवादाध्यासितं -क०।
3 विंशितिकाकारिका १२, द्रष्टव्यः तत्वसंग्रहः १९३६, न तावत् परामाणूनामाकारः प्रतिवेद्यते। निरंशानेकमूर्त्ताप्रत्यया प्रतिवेदनात्॥
4 ज्ञानसारसमुच्चयः कारिका २६, द्रष्टव्यः ज्ञानश्रीमित्रनिबन्धावलिः पृ० ४३५, ९, ग्राह्यग्राहकवैधुयाद् विज्ञानं परमार्थसत्। एकानेकवियोगेन विज्ञानस्यापि शून्यता॥

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

सालम्बनसम्बन्धमनुभवितुमुत्सहते। यदनालम्बनादविशिष्टं तदनालम्बनम्, यथैकस्मादाकाशकेशदर्शनात् द्वितीयम्[1] [ज्ञानं]। अनालम्बनाच्च स्वप्नज्ञानादविशिष्टं विवादास्पदीभूतं[2] जाग्रद्विज्ञानमिति स्वभावहेतुः ॥

विज्ञानस्यस्य साकारत्वनिराकारत्वपक्षभेदः

यदि बाह्योऽर्थो नास्ति किं तर्हि परमार्थसत् ?[3] ग्राह्यग्राहकादिकलङ्कानङ्कितं निष्प्रपञ्चविज्ञानमात्नं परमार्थसत्। यथोक्तम्—

'ग्राह्यग्राहकनिर्मुक्तं विज्ञानं परमार्थसत्'[4] इति।

पुनश्चोक्तम्—

'नान्योऽनुभाव्यो बुद्ध्याऽस्ति तस्या नानुभवोऽपरः ।
ग्राह्यग्राहकवैधुर्यात् स्वयं सैव प्रकाशते[5] ॥'

उक्तं चैतद्भगवता—

'बाह्यो न विद्यते ह्यर्थो यथा बालैर्विकल्प्यते ।
वासनालुठितं चित्तमर्थाभासं प्रवर्त्तते[6] ॥' इति ॥

साकारवादिनां मतम्

तत्न केचिदेवमाहुः[7]—विज्ञानमेवेदं सर्वं सर्वशरीरविषयभावेन प्रसिद्धम्, तच्च स्वसंवेदनमिति न कस्यचित् ग्राह्यं ग्राहकं वा। कल्पनया तु ग्राह्यग्राहकभाव

---

1 द्वितीयाकाशकेशदर्शनवत्–भो०।
2 ० समानदेशत्वेन –क०।
3 ० किं तर्हि सत्? –क०।
4 ज्ञानसारसमुच्चयः कारिका २६ ।
5 प्रमाणवार्त्तिकम् ३/३२८ ।
6 लङ्कावतारसूत्रम् १०/६२४, किञ्चित् पाठान्तरम्।
बाह्यो न विद्यते दृश्यं तथा बालैर्विकल्प्यते।
बिम्बवत्ख्यायते चित्तं वासनैर्भ्रमणीकृतम् ॥ इति पाठान्तरम्॥
7 ० केचिदाहुः–क०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

इति व्यवस्थाप्यते[1]। ततः परिकल्पितग्राह्यग्राहकभावरहितं विज्ञानं [साकारं] सत्यमिति।

निराकारवादिनां मतम्

अन्ये तु सकलाकारकलङ्कानङ्कितं शुद्धस्फटिकसंकाशं[2] वास्तवं विज्ञानम्[3]। आकारास्त्वमी वितथा एवाविद्यया दर्शिताः प्रकाशन्ते। तस्मात् ग्राह्यं नाम नास्त्येव। [4]ग्राह्याभावात् तदपेक्षया यद्ग्राहकत्वं विज्ञानस्य तदपि नास्तीति। माध्यमिकानां तु दर्शने तदपि विज्ञानं[5] न परमार्थसत्, विचारासहत्वात्। स्वभावेन हि युक्तं पारमार्थिक मुच्यते लोके। न चास्य विचारतः कश्चित्स्वभावो घटते, एको वाऽनेको वा, पूर्वविचारासहत्वात्[6]। यथोक्तम्—

'नेष्टं तदपि धीराणां विज्ञानं पारमार्थिकम्।
एकानेकस्वभावेन वियोगाद्गनाब्जवत्[7]॥' इति॥

कीर्तिपादैरप्युक्तम्—

'भावा येन निरूप्यन्ते तद्रूपं नास्ति तत्त्वतः।
यस्मादेकमनेकं वा रूपं तेषु न विद्यते॥'[8] इति॥

तथाऽलङ्कारकारेणाप्युक्तम्—

'यदा तु न विकल्पस्य न चान्यस्य प्रमाणता।
तदा विशीर्यमाणेऽपि[9] सर्वस्मिन् कोऽपराध्यतु[10]॥'

---

1 समारोप्यते-भो०।
2 ०शरद्विमलमध्याह्नाकाशमिव—इत्यधिको भोटपाठः।
3 विज्ञानमिति चिन्त्यते-भो०।
4 सर्वथा तदभावात्-भो०।
5 ० ज्ञानं -क०।
6 पूर्वोक्तविचारात्-भो०।
7 ज्ञानसारसमुच्चयकारिका २७
8 प्रमाणवार्तिकम् २/३६०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

'बद्धमुक्तादि[1] भेदोऽपि[2] नैवास्ति[3] परमार्थतः ।
भेदो हि नावभात्येव सर्वत्र समदर्शिनाम्[4] ॥' इति ॥

प्रयोगः पुनरेवम्—यदेकानेकस्वभावं न भवति न तत्परमार्थसत्, यथा व्योमकमलम्, एकानेकस्वभावं च न भवति विज्ञानमिति व्यापकानुपलब्धिः। न तावदयमसिद्धो हेतुः। साकारे ज्ञाने बहिरर्थ इव एकानेस्वभावायोग्यत्वस्य परिस्फुटत्वात्। यत्र हि लोकस्य बाह्यार्थव्यवहारस्तदेव साकारवादिनो ज्ञानम्, ततो यत्तस्य बहिर्भावे बाधकं[5] तदेवान्तर्भावेऽपि बाधकम्। न हि स्थूलमेकमनेकं च परमाणुरूपमपीष्यते[6]। विज्ञानात्मकानामयमाकारो[7] यद्येकः स्थूलो यदि वाऽनेकः परमाणुशो भिन्नः,[8] उभयथाऽपि बाह्यार्थपक्षभावि[9]दूषणमशक्यमुर्द्धतुम्। न हि तद्विज्ञाने बहिर्भावनिबन्धनं दूषणम् ! येन तद्भावेन भवेत्। मूर्तिनिमित्तं बाधकम्,

---

9 ० विशीर्यमाणे तु -क०।
10 प्र० वा० भा० कारिका ३/९०७-९०८
1 ०बन्धमुक्तादि-क०। ०बुद्धस्वप्न-भो०।
2 पृथ्वीस्वप्नादिभेदोऽपि-भो०। द्रष्टव्यः प्रमाणवार्तिकः २/२०८-२०९,
चित्रावभासेष्वर्थेषु यद्येकत्वं न युज्यते। सैव तावत् कथं बुद्धिरेका चित्रावभासिनी।।
इदं वस्तुबलायातं यद् वदन्ति विपश्चितः। यथा यथार्थाश्चिन्त्यन्ते विशीर्यन्ते तथा तथा॥
द्रष्टव्यः ज्ञानश्रीमित्रनिबन्धावलिः पृ० ३६७, १२-१५, बाह्यं न तावदिदमेव यतः प्रकाशरूपं स्वतो नियमतश्च सहोपलब्धेः। युक्त्या न चान्यदिह संभविसंभवेऽपि। न ग्राह्यलक्षणमतो मतिमात्रमेतत्॥
3 ०न चास्ति-क०।
4 प्र० वा० भा० ३/९०२
5 ० भावबाधकं -क०।
6 ०ततो यत् तस्य बहिर्भावे भावबाधकं तद् एवान्तर्भावेऽपीति बाधकेन हि परमाणरूपम् अपोह्यते -क०।
7 ०विज्ञानात्मकश्चायं आकारो-भो०।
8 अलङ्कारे महात्मना बोधिसत्त्वेनाप्युक्तम्—संख्याकारसमानं चेद् विज्ञानमिष्यते तदा। परमाणुसमत्वेन विचारोऽयं दुरुद्धार्यः॥ मध्यमकालङ्कारः कारिका ४९ इति भोटानुवादेऽधिको पाठः।
9 ० बाह्यार्थभावि -क०।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

नामूर्ते[1] विज्ञानात्मनि इत्यपि निस्सारम्। साकारतायां विज्ञानस्यापि[2] मूर्तत्वात्। अयमेव हि देशवितानवा [नाकारो][3] मूर्तिरिति ॥

श्रीमन्महाजगद्दलविहारीय महापण्डित[4]भिक्षुमोक्षाकरगुप्तविरचितायां तर्कभाषायां परार्थानुमानपरिच्छेदः तृतीयः सामाप्तः ॥

ग्रन्थाग्रं श्लोकमानं ८४०

तर्कभाषामिमां कृत्वा पुण्यमासादि यन्मया ।
तेन पुण्येन लोकोऽयं बुद्धत्वमधिगच्छतु ॥

*यादृशं पुस्तके दृष्टं तादृशं लिखितं मया ।
यदि शुद्धमशुद्धं वा मम दोषो न दीयते ॥

उदकानलचौरेभ्यः मूर्खकेभ्यस्तथैव च ।
कष्टेन लिखितं शास्त्रं यत्नेन परिपालयेत् ॥*

तर्कभाषा समाप्ता ॥

●●●

1 ० नामूर्त -क० ।
2 ज्ञानस्यापि -क० ।
3 ० देशचित्तानामाकारो -क० ।
4 ० श्रीमद्राजजगद्दलविहारीयमहायति -क० ।
- नास्ति-क, भो० ।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

༄༅། །རྒྱ་གར་སྐད་དུ། ཏཀྐཱཿ

བོད་སྐད་དུ། རྟོག་གེའི་སྐད།

མངོན་སུམ།

སངས་རྒྱས་ལ་ཕྱག་འཚལ་ལོ།།

མཆོད་བརྗོད།

བླ་མ་འཇིག་རྟེན་དབང་བཏུད་ནས། །
བྲིས་པ་ཡིད་གཞུངས་ཆུང་བ་རྣམས། །
ཆོས་ཀྱི་གྲྭ་པའི་ལུགས་མཁན་ཕྱིར། །
རྟོག་གེའི་སྐད་ནི་རབ་གསལ་བྱ། །

ཚད་མ་སྤྱིའི་མཚན་ཉིད་བསྟན་པ།

འདིར་རྟོག་པ་སྔོན་དུ་གཏོང་བ་དོན་དུ་གཉེར་བའི་སྐྱེ་བོ་རྣམས། སྐྱེ་བུའི་དོན་ཐམས་ཅད་འགྲུབ་པའི་རྒྱུ་མཚན་ཚད་མའི་རྗེས་སུ་འབྲང་བས་དང་པོར་ཚད་མ་གཏན་ལ་དབབ་པར་བྱའོ།[1] །ཚད་མ་ནི་ཡང་དག་པའི་ཤེས་པ་སྟེ་རམ་

1 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༣༣༡ ན ཕྲེང་ ༡ སྐྱེས་བུའི་དོན་ཐམས་ཅད་འགྲུབ་པའི་སྔོན་དུ་འགྲོ་བ་ཅན་ཡིན་པས་ན་དེ་བསྟན་ཏོ། །ཞེས་དང་། རིགས་ཐིགས་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ། ཕྱི ༣༠༨ ༡ ན

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

རྟོགས་པའི་སྤྱོད་ཡུལ་ཅན་ནོ། །འདྲིས་དོན་འཇལ་བས་ན་ཚད་མ་ཡིན་ལ་དེ་ཉིད་ཡང་དག་པའི་ཤེས་པ་སྟེ་ཐེ་ཚོམ་དང་ཕྱིན་ཅི་ལོག་གི་སྒྲིབ་དང་བྲལ་བ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །སླུ་བ་མེད་པའི་ཤེས་པ་ནི་འཇིག་རྟེན་ན་ཡང་དག་པའི་ཤེས་པར་བརྗོད་ལ། ཐེ་ཚོམ་དང་ཕྱིན་ཅི་ལོག་གི་ཤེས་པ་དག་ལ་མི་སླུ་བ་ཉིད་ཡོད་པ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། ཤིང་ཀྲམ་མམ་མི་ཡིན་སྙམ་པའི་ཤེས་པ་དང་། སྨིག་རྒྱུ་ལ་ཆུའི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་བཞིན་ནོ། །དེའི་སྤྱོད་ཡུལ་སྔར་མེད་པ་ཡིན་པས་སྔར་མ་རྟོགས་པའི་སྤྱོད་ཡུལ་ཅན་ནོ། །སྤྱོད་ཡུལ་ནི་ཡུལ་དེ་བུམ་པ་ལ་སོགས་པ་ཡིན་ལ། དེ་ལས་སྐྱེས་པ་དེའི་དོན་ཐོབ་པར་རུང་བའི་ཤེས་པ་ནི་ཚད་མའོ།།

ཚད་མའི་བྱེད་ལས།

འོ་ན་གལ་ཏེ་ཤེས་པ་བྱེད་པ་པོ་དང་སྐྱེས་བུ་སྤྲུར་བར་བྱ་བ་དང་དོན་ལས་སུ་གྱུར་པ་གང་གི་ཚེ་ཡང་ཐོབ་པར་མི་བྱེད་ན། དེ་ཐོབ་པར་བྱེད་པ་པོ་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ཇི་ལྟར་ཚད་མ་ཡིན་[1]ཞེ་ན། བརྗོད་པར་བྱ་སྟེ། ཤེས་པས་སྐྱེས་བུ་མགྲིན་པ་ནས་བཀུག་པའི་ཚུལ་དུ་[2]སྟོབས་ཀྱིས་དོན་ལ་རབ་ཏུ་གཞུག་པར་བྱ་

ཤྲང་ ༣ ཡང་དག་པའི་ཤེས་པ་ནི། སྐྱེས་བུའི་དོན་ཐམས་ཅད་འགྲུབ་པའི་སྔོན་དུ་འགྲོ་བ་ཅན་ཡིན་པས་ན་དེ་བསྟན་ཏོ། །ཞེས་སོ།།

1 ལེགས་སྦྱར། ཚད་མར་འགྱུར།

2 ལེགས་སྦྱར། མགྲིན་པར་གཅུའ་ཤིང་གི། རིགས་ཐིགས་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ། ལྡེ ༣༧ བ ༦ འཇུག་པར་བྱེད་པ་ཡང་འཇུག་པའི་ཡུལ་སྟོན་པར་བྱེད་པ་ཉིད་ཀྱིས། སྐྱེས་བུ་རྣམས་བཙན་ཐབས་སུ་ཤེས་པས་གཞུག་པར་ནི་མི་ནུས་སོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

བ་མ་ཡིན་གྱི། འོན་ཀྱང་འདི་ལྟ་བུར་གྱུར་པ་འདི་དངོས་པོའི་རང་བཞིན་ཏེ། རྣམ་པ་གཞན་དུ་ནི་མ་ཡིན་ནོ། །ཞེས་པའི་རྣམ་པ་འདིས་ངེས་པ་བསྐྱེད་པར་བྱ་བ་མ་ཡིན་ཞིང་། དེ་གལ་ཏེ་དེས་བྱས་ན་དེ་ཙམ་ཉིད་དེའི་ཚད་མ་ཡིན་པས་འགལ་བ་མེད་ལ། སྐྱེས་བུ་ནི་དེ་ལ་དགོས་པའི་དབང་ལས་འཇུག་པ་ཉིད་དེ་དགོས་པ་མེད་ན་མི་འཇུག་པ་ཉིད་དོ། །དོན་ཡང་རྣལ་འབྱོར་པ་དང་ཤཱ་ཟ་ལ་སོགས་ཉིད་ཀྱིས་བསྒྲིབས་པ་ཉིད་དེ། ཤེས་པ་ལ་ནི་རིང་བ་ཅི་ཞིག་ཡོད།

སྐད་ཅིག་མ་ཡིན་དུ་ཟིན་མོད་ཚད་མ་མ་ཡིན་པའི་སྐྱོན་སྤོང་བ།

འོ་ན་སླུ་བ་ཉིད་ཀྱིས་ཤེས་པ་ཚད་མ་ཡིན་ལ། མི་སླུ་བ་ཉིད་ཀྱང་མཐོང་བའི་དོན་ཐོབ་པར་བྱེད་པ་ལས་ཡིན་ན། གང་མཐོང་བ་དེ་ཐོབ་པར་བྱེད་པ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། སྐད་ཅིག་མ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །གང་གཟུགས་མཐོང་བ་ལ་རེག་བྱ་ཐོབ་པར་བྱེད་ན་ནི་དེའི་ཕྱིར་གཞན་མཐོང་ཞིང་གཞན་ཐོབ་པར་བྱེད་པས་རྟོགས་པ་མ་ཡིན་པར་འཐོབ་པར་བྱེད་པའི་ཕྱིར་ཇི་ལྟར་ཚད་མ་ཉིད་དུ་འགྱུར་[1]ཞེ་ན། མ་ཡིན་ཏེ། དངོས་པོར་ན་གཞན[2]ཐོབ་ཏུ་ཟིན་མོད། འོན་ཀྱང་མཐོང་བ་ཁོ་ན་བདག་གིས་ཐོབ་པོ་སྙམ་དུ་གཅིག་ཉིད་དུ་ལྷག་པར་ཞེན་པ[3]ལས་རྟོགས་པ་ཐོབ་པར་བརྗོད་དོ། །གང་སྔིག་རྒྱུ་ལ་སོགས་པ་ལ་ཆུ་ལ་

---

1 ལེགས་སྦྱར། ཚད་མར་རིགས་པར་འགྱུར།

2 ལེགས་སྦྱར། དངོས་པོར་ན་གལ་ཏེ་གཞན་ཉིད།

3 རིགས་ཐིགས་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ། ཅེ ༣༣༨ བ ཕྲེང་ ༥ ཡུལ་ངེས་པ་དང་རྣམ་པར་ངེས་པ་དེ་ནི་ཁྱད་པར་ནུས་པ་ཡིན་གྱི། དུས་གང་ཡིན་པ་གོ་ཡོངས་སུ་བཅད་པའི་དུས་གང་ཡིན་པ་དེ་ཉིད་དང་

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

སོགས་པའི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་དེ་ནི་དོན་ཐོབ་པར་རུང་བ་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ཚད་མ་མ་ཡིན་པ་ཁོ་ནའོ།།[1]

དོན་ཉེ་ནུས་པར་གནས་པ་བཤད་པ།

འོ་ན་འདི་ནི་ཐོབ་པར་བྱེད་པར་རུང་བའོ། །འདི་ནི་མ་ཡིན་ནོ་ཞེས་དོན་བྱ་བ་ནི་ཐོབ་པ་མེད་པར་ངེས་པར་མི་ནུས་ལ། ཤེས་པ་སྐྱེ་བ་ཙམ་གྱིས་ན་འཁྲུལ་པ་དང་། མ་འཁྲུལ་པ་དག་གིས་བྱེ་བྲག་མི་རྟོགས་པས་དེའི་ཕྱིར། དེ་ཇི་ལྟར་ཡང་དག་པའི་ཤེས་པ་ཞེས་བྱ་ཞེ་ན། སྐྱོན་འདི་ནི་མེད་དེ། ཤེས་པ་ཙམ་སྐྱེ་བ་ལས་འདི་དག་གི་ཁྱད་པར་རྟོགས་པར་མི་ནུས་མོད། །འོན་ཀྱང་ཤེས་པའི་ཁྱད་པར་སྐྱེས་པ་ལས་ཏེ། ཇི་ལྟར་གཅིག་གི་ཁྱད་པར་ཅན་ཡིན་པ་དེ་ལྟར་བརྗོད་དོ། །དེ་ལྟར་ཡང་བློ་ཁན་པས་ནི་སྐྱེས་པའི་དབང་ལས་ཤེས་པ་མི་སླུ་བ་ཉིད་དུ་རྟོགས་པར་མི་ནུས་མོད། འོན་ཀྱང་སྲིག་པ་དང་། འཆད་པ་དང་། འགོག་པ་དང་། ཁྲུས་དང་། བརྟན་པ་དང་།[2] བསྒྲུ་བ་ལ་སོགས་པའི་དོན་

ཕྲད་པར་མི་ནུས་པ་མ་ཡིན་ནམ་ཞེ་ན། གང་གི་དུས་ན་ཡོངས་སུ་བཅད་པའི་དུས་དེ་ཉིད་ཀྱི་ཚེ་ཕྲད་པར་བྱ་བ་ཡིན་པར་མི་སྨྲ་སྟེ། མཐོང་བའི་དུས་ཀྱང་གཞན་ཕྲད་པའི་དུས་ཀྱང་གཞན་ཡིན་པའི་ཕྱིར་རོ། །འོན་ཀྱང་དུས་གང་དུ་ཡོངས་སུ་བཅད་པའི་དངོས་པོ་དེ་ཉིད་དང་ཕྲད་པར་བྱ་བ་ཡིན་ཏེ། ཐ་དད་མེད་པར་མངོན་པར་ཞེན་པའི་ཕྱིར་རྒྱུན་གྱིས་ཞུགས་པ་ལ་གཅིག་པ་ཉིད་དུ་བལྟ་བར་བྱའོ།།

1 ཚད་མ་རྒྱན། ཏ ༨ ན ཕྲེང་ ༨ གང་ལ་དོན་བྱེད་པ་ཐ་དད་པར་མངོན་པར་འདོད་པ། དཔེར་ན་སྨིག་རྒྱུ་ལ་ཆུར་འཛིན་པའི་ཤེས་པ་ལས་སྨིག་རྒྱུའི་དོན་བྱེད་པ་ཐོབ་པ་དེ་ནི་ཚད་མ་མ་ཡིན་པ་ཉིད་དོ།།

2 ལེགས་སྦྱར། བཏུང་བ་དང་།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

བྱེད་པ་རིང་པོ་ནས་ཉམས་སུ་མྱོང་བའི་སྐྱེས་བུ་མཐོང་བས་སམ། དུ་བ་ཕྱུར་བ་ལ་སོགས་པ་མཐོང་བས་ངེས་པར་འཛིན་པར་བྱེད་དོ། །བློ་མི་ཁན་པས་ནི་ཤིན་ཏུ་གསལ་བའི་མངོན་སུམ་ཁོ་ནས་རྟོགས་པར་བྱེད་དོ།།[1]

འོ་ན་གལ་ཏེ་[2]མི་སླུ་བའི་མཚན་ཉིད་ཅན་ཚད་མ་ཉིད་ཡིན་པ་དེའི་ཚེ་རྣ་བའི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་རྟོགས་པའི་དོན་ཐོབ་པར་བྱེད་པ་མ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་ཇི་ལྟར་ཚད་མ་[3]ཉིད་ཡིན་ཞེ་ན། མ་ཡིན་ཏེ། དོན་གྱི་རང་གི་ངོ་བོ་རྟོགས་པ་ནི་ཚད་མ་ཉིད་ཡིན་ལ་དེ་ཡང་ཕྱི་རོལ་གྱི་དོན་གྱི་བྱ་བ་ཐོབ་པ་མེད་པར་ཡང་འགའ་ཞིག་ཏུ་ཡང་སྲིད་པའི་ཕྱིར་རོ། །གང་གསུངས་པ།

ཚད་མ་[4]སླུ་མེད་ཅན་ཤེས་པ། །
དོན་གྱི་བྱ་བ་གནས་པ་ནི། །
མི་སླུ[5] །ཞེས་སོ།།

སྒྲ་ནི་མཉན་པ་ཙམ་ཉིད་ཀྱིས་དོན་དཔྱད་ཟིན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་མཉན་པ་[6]པོ་ནི་དེར་དོན་གྱི་བྱ་བ་གནས་པ་སྟེ། དཔེར་ན་ཉི་མ་དང་ཟླ་བ་དང་སྤྲིན་དང་རི་

---

1 ལེགས་སྦྱར། རྟོགས་པར་བྱེད་ཀྱི། དོན་བྱེད་པ་ཐོབ་པ་ལས་ནི་མ་ཡིན་ནོ།།

2 བོད་འགྱུར། འོ་ན་གལ་ཏེ་དོན་བྱ་བ་ཐོབ་པ་ན།

3 བོད་འགྱུར། ཚད་པ།

4 བོད་འགྱུར། ཚད་པ།

5 ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ། ཅེ ༡༠༧ བ ཕྲེང་ ༣
ཚད་མ་བསླུ་མེད་ཅན་ཤེས་པ། །དོན་བྱེད་ནུས་པར་གནས་པ་ནི། །མི་སླུ

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

མོ་ལ་སོགས་པ་རྣམས་མཐོང་བ་ཁོ་ན་དོན་གྱི་བྱ་བ་གནས་པ་བཞིན་ནོ། །དེ་གསུངས་པ།

ཤེས་བྱའི་རང་གི་ངོ་བོ་རིག་པ་ཁོ་ན་དེ་ལ་དོན་གྱི་བྱ་བ་གནས་པར་འདོད་དོ།[1] །ཞེས་སོ།།

དང་པོ་ནི་རྟོག་པ་དང་ལྡན་པ་དོན་བྱ་བ་དོན་དུ་གཉེར་བ་ཉིད་ཀྱིས་ཆུ་དང་མེ་[2]ལ་སོགས་པ་ལ་དོན་གྱི་བྱ་བ་ལ་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བ་ཁོ་ནས་འཇུག་སྟེ། གལ་ཏེ་དེ་ལ་འདི་ལྟ་བུའི་ཐེ་ཚོམ་མེད་པར་འཇུག་དུ་ཆུག་ཀྱང་།[3] །འོན་ཀྱང་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་དང་གནོད་པར་བྱེད་པའི་ཚད་མ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ།[4] །གང་གསུངས་པ།

ཐེ་ཚོམ་འགྱུར་བ་གང་གིས་བཟློག་པར་བྱེད། །ཅེས་སོ། །

6 བོད་འགྱུར། མཉམ་པ།

1 ཚད་མ་རྒྱན། ཏེ ༣ ཤློཀ ༡༡ པ ཕྲེང་ ༣ ཅི་སྟེ་རང་གི་ངོ་བོ་རིག་པ་མ་ཡིན་ན། དེའི་ཚེ་ཚད་མ་ཉིད་མེད་པར་འགྱུར་ན། ཕྱོགས་འདི་ནི་ཁྱེད་ཀྱིས་བཟོད་པ་མ་ཡིན་ནོ་ཞེ་ན། དེ་ནི་མ་ཡིན་ཏེ། ཤེས་པའི་རང་གི་ངོ་བོ་ཉིད་ཚད་མའམ་མི་སླུ་བ་ཅན་མ་ཡིན་གྱི། འོན་ཀྱང་དོན་བྱེད་ནུས་པར་གནས་པ་ཡིན། མི་སླུ ཞེས་སོ།།

2 བོད་འགྱུར། མེ་ལོང་།

3 ལེགས་སྦྱར། གལ་ཏེ་དེ་ཉིད་ལ་ཐེ་ཚོམ་མེད་པ་ཡིན་དུ་ཆུག་ཀྱང་བདག་ལ་འཇུག་གོ་ཞེ་ན།

4 ལེགས་སྦྱར། ཚད་མ་མེད་པའི་ཕྱིར་ཐེ་ཚོམ་རིགས་པར་འགྱུར་བ་གང་གིས་བཟློག་པར་བྱེད་ཅེས་པའོ། །ལུང་དྲངས་པའི་དོན་མི་སྣང་ངོ་།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

དེའི་ཕྱིར་འདི་ནི་གནས་པ་ཉིད་དེ། དོན་གྱི་བྱ་བའི་ཐ་སྙད་རྟོགས་པ་བར་ཆད་མེད་པས་ཤིན་ཏུ་གསལ་བའི་མངོན་སུམ་སྐྱེས་པ་ཁོ་ན་ལས་དོན་ལ་རབ་ཏུ་འཇུག་ལ། བློ་ཞན་པས་ནི་དེ་དང་མཐུན་པའི་རྗེས་སུ་དཔག་པ་ལས་སོ། །ཞེས་སོ། །དེ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་མངོན་སུམ་ནི་རང་ཉིད་ཁོ་ན་ལས་ཚད་མ་ཉིད་དོ།། ཁ་ཅིག་ནི་གཞན་ལས་སོ། །རྣལ་འབྱོར་པའི་ཤེས་པ་དང་རང་རིག་པའི་ཤེས་པ་ནི་རང་ཉིད་ཁོ་ན་ལས་ཚད་མ་ཉིད་དོ། །རྗེས་སུ་དཔག་པ་ནི་ངེས་པའི་བདག་ཉིད་ཅན་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རང་ཉིད་ཁོ་ན་ལས་ཚད་མའོ། །ཞེས་སློབ་དཔོན་གྱིས་གསུངས་སོ།།[1]

སྣར་མ་རྟོགས་པའི་སྒྲོ་ཡུལ་བཤད་པ།

དེས་ན་དོན་ནི་འདི་ཡིན་ཏེ། གང་དང་པོ་ཁོ་ནར་ཡུལ་ལ་འཇུག་པའི་ཤེས་པ་ལ་དེ་ཁོ་ན་ཚད་མ་སྟེ། དེ་ཉིད་ལ་ཕྱིས་སྐྱེས་པའི་ཤེས་པ་གཞན་ནི་མ་ཡིན་ཏེ། བཟུང་ཟིན་པ་འཛིན་པ་ཉིད་ཀྱིས་དེའི་ཚད་མ་ཉིད་མ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་རོ། །དཔེར་ན་རྟོག་[2]པ་དང་བྲལ་བའི་བུམ་པ་མཐོང་ནས་ཕྱིས་ཡུལ་དེ་ཉིད་ལ་འདི་བུམ་པའོ་ཞེས་ལྷག་པར་ཞེན་པ་རྣམ་པར་རྟོག་པ་དང་བཅས་པའི་ཤེས་པ་དྲན་པའི་ངོ་བོ་འམ། ཡང་ན་ལ་ལ་སོགས་པ་ལ་དུ་བ་མཐོང་ནས་འདི་ན་མེ་ཡོད་དོ

1 ལེགས་སྦྱར། སློབ་དཔོན་གྱིས་གསུངས་ཞེས་པ་མི་སྣང་ཞིང་། ལུང་འདྲེན་ཡིན་པའང་མི་གསལ།

2 བོད་འགྱུར། རྟོགས།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ཞིས་པའི་རྗེས་སུ་དཔག་པའི་ཤེས་པའི་དེ་མ་ཐག་ཏུ་སླར་ཡང་དེ་ཁོ་ན་ལ་འདི་ན་མི་ཡོད་དོ་སྙམ་པའི་རྗེས་སུ་དཔག་པའི་ཤེས་པ་བཞིན་ནོ།།[1]

དབང་པོ་ཚད་མ་མ་ཡིན་པར་བསྟན་པ།

ཡང་དག་པའི་ཤེས་པ་ཚད་མའོ་ཞེས་བརྗོད་པས་ན་ཤུགས་ལས་ཐེམས་པོའི་རང་བཞིན་དབང་པོ་ལ་སོགས་པ་ནི་ཡོངས་སུ་གཅོད་པར་བྱེད་པ་ཉིད་མེད་པའི་ཕྱིར་ཚད་མ་ཉིད་བསལ་ལོ།[2] །ཡོངས་སུ་གཅོད་པར་བྱེད་པ་ཉིད་ནི་རྟོགས་པར་བྱེད་པ་པོ་ཉིད་ཡིན་ཞིང་དེ་ཡང་ཤེས་པ་ཁོ་ནའི་གཙུག་མའི་ངོ་བོ་ཡིན་ན། དེ་ཤེས་པ་མ་ཡིན་པའི་བདག་ཉིད་དབང་པོ་ལ་སོགས་པའི་ངོ་བོར་འགྱུར་བར་འདི་ལྟར་འོས་ཞེས་པའོ།།

ཚད་མའི་དབྱེ་བ། མངོན་སུམ་གྱི་ངེས་ཚིག

དེ་རྣམ་[3]གཉིས་ཏེ། མངོན་སུམ་དང་ནི་རྗེས་སུ་དཔག ཅེས་པའོ། །དབང་པོ་སོ་སོ་བར་གྱུར་པ་ནི་མངོན་སུམ་མོ། །ཨཀྵ་ནི་དབང་པོ་སྟེ། མིག

1 རིགས་ཐིགས་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ། ༣༧ བ ཕྲེང་ ༧ དེ་བས་ན་མ་བཅད་པའི་ཡུལ་ཅན་ནི་ཚད་མ་ཡིན་ཏེ། ཤེས་པ་གང་གིས་ཐོག་མ་ཉིད་དུ་དོན་རྟོག་པ་དེ་ཉིད་ཀྱིས་སྐྱེས་བུ་བཙུག་པར་གྱུར་ཅིང་དོན་དང་ཕྲད་པར་གྱུར་པ་ཡང་ཡིན་ཏེ། དོན་དེ་ཁོ་ན་ལ་ནི་ཤེས་པ་གཞན་གྱིས་ལྷག་པ་ཅི་བྱར་ཡང་མེད་དོ། །དེ་བས་ན་བཅད་པའི་ཡུལ་ཅན་ནི་ཚད་མ་མ་ཡིན་ནོ།།

2 ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ་གྱི་འགྲེལ་པ། ལེ ༣༦༨ ན ཕྲེང་ ༨ ཤེས་པ་ནི་ཚད་མ་སྟེ། དེ་ཡོད་ན་ཡོངས་སུ་གཅོད་པ་འགྲུབ་པའི་ཕྱིར་དང་། དབང་པོ་ལ་སོགས་པ་ལ་དེ་ལྡོག་པའི་ཕྱིར་རོ།།

3 བོད་འགྱུར། དེ་རྣམས།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

དང་། རྣ་བ་དང་། སྣ་དང་། ལྕེ་དང་། ལུས་ཞེས་པའོ། །དེ་ལས་སྐྱེས་པའི་ཤེས་པ་མངོན་སུམ་མོ་ཞེས་པའི་དོན་ཏོ།[1] །འོ་ན་གལ་ཏེ་དབང་པོ་ལ་བརྟེན་པའི་ཤེས་པ་མངོན་སུམ་མ་ཡིན་ན་དེའི་ཚེ་ཡིད་ལ་སོགས་པར་འཆད་པར་འགྱུར་བའི་ཤེས་པ་གསུམ་པོ་དབང་པོ་ལས་[2]མ་སྐྱེས་པའི་ཕྱིར་མངོན་སུམ་མ་ཡིན་པར་འགྱུར་རོ་ཞེ་ན། འདི་ལ་བརྗོད་པར་བྱ་བ་སྟེ། །དབང་པོ་སོ་སོར་གྱུར་པ་ཞེས་གང་བརྗོད་པ་དེ་ནི་མངོན་སུམ་གྱི་སྒྲའི་བཤད་པའི་རྒྱུ་མཚན་དུ་[3]རྟོགས་པར་བྱས་པ་ཡིན་ལ། མངོན་སུམ་གྱི་སྒྲའི་འཇུག་པའི་རྒྱུ་མཚན་ནི་དོན་མངོན་དུ་བྱེད་པ་ཁོ་ན་ལ་གྲག་པའི་དབང་ལས་[4]རྟོགས་པར་བྱ་སྟེ། འདམ་སྐྱེས་བཞིན་ནོ། །དེའི་ཕྱིར་རང་རིག་པ་ལ་སོགས་པ་ཡང་ཤེས་པའི་རང་རིག་པའི་ངོ་བོ་དང་། དོན་མངོན་སུམ་དུ་བྱེད་པས་ན་མངོན་སུམ་གྱི་སྒྲའི་བརྗོད་པར་བྱ་བར་གྲུབ་བོ།།

རྗེས་དཔག་གི་ངེས་ཚིག

འདིས་དོན་དཔོག་པར་བྱེད་པས་ན་དཔོག་པ་ཡིན་ལ། །རྗེས་སུ་ནི་ཕྱི་ནས་ཀྱི་དོན་ལ་སྟེ། །ཕྱིས་འཇལ་བ་ནི་རྗེས་སུ་དཔག་པ་སྟེ། རྟགས་གཟུང་བ་དང་རྟགས་དང་རྟགས་ཅན་གྱི་འབྲེལ་བ་དྲན་པ་དག་གིས་རྗེས་སུ་ཤེས་པ་

1 ལེགས་སྦྱར། མངོན་སུམ་དུ་མངོན་པར་བརྗོད་དོ།།

2 ལེགས་སྦྱར། དབང་པོ་གསུམ་ལས།

3 ལེགས་སྦྱར། རྒྱུ་མཚན་ཙམ་དུ།

4 བོད་འགྱུར། དབང་པོ་ལས།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

གང་ལ་ལ་སོགས་པའི་ཆོས་ཅན་ལ་ལྐོག་གྱུར་གྱི་དངོས་པོ་དམིགས་པར་བྱེད་པ་དེ་ཁོ་ན་རྗེས་སུ་དཔག་པའི་སྒྲས་བརྗོད་པར་བྱའོ་ཞེས་པ་གྲགས་པའི་དབང་ལས་རྟོགས་པར་བྱའོ།།

ཚད་མའི་གྲངས་ལ་ལོག་པར་རྟོགས་པ།

རྣམ་པ་གཉིས་ཞེས་པའི་ཚིག་གིས་གཅིག་དང་། གསུམ་དང་། བཞི་དང་། ལྔ་དང་། དྲུག་ཅེས་ལོག་པར་རྟོགས་པ་རྣམས་བསལ་ལོ། །དེ་ལྟར་ནི་མངོན་སུམ་གཅིག་པུ་ཁོ་ན་ཚད་མའོ་ཞེས་ཙཱརྦཱཀའོ།[1] །མངོན་སུམ་དང་། རྗེས་སུ་དཔག་པ་དང་། སྒྲ་ལས་བྱུང་བའོ་ཞེས་གྲངས་ཅན་པའོ། །མངོན་སུམ་དང་། རྗེས་སུ་དཔག་པ་དང་། སྒྲ་ལས་བྱུང་བ་དང་། ཉེ་བར་འཇལ་ལོ་ཞེས་རིགས་པ་ཅན་པའོ། །མངོན་སུམ་དང་། རྗེས་སུ་དཔག་པ་དང། །སྒྲ་ལས་བྱུང་བ་དང་། ཉེ་བར་འཇལ་བ་དང་། དོན་གྱིས་གོ་བའོ་ཞེས་འོད་བྱེད་པའོ།།[2] མངོན་སུམ་དང་། རྗེས་སུ་དཔག་པ་དང། །སྒྲ་ལས་བྱུང་བ་དང་། ཉེ་བར་འཇལ་བ་དང་། དོན་གྱིས་གོ་བ་དང་། དངོས་པོ་མེད་པའོ། །ཞེས་དཔྱོད་པ་པའོ།།

རྣམ་པ་གཉིས་ཞེས་པའི་ཚིག་གིས་གཉིས་ཉིད་དུ་ཐོབ་པ་ལ། མངོན་སུམ་དང་ནི་རྗེས་སུ་དཔག །ཅེས་སླར་ཡང་བརྗོད་པ་ནི་དེ་ལས་རྣམ་པ་གཞན་

1 འཇིག་རྟེན་རྒྱང་འཕེན་པའོ།།

2 དཔྱོད་པ་པའི་བླ་མའོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

དུ་གཉིས་ཉིད་བསལ་བའི་དོན་དུ་སྟེ། དེ་ལྟར་ནི་བཤད་ཟིན་པ་ན་རེ་མངོན་སུམ་དང་སྒྲ་ལས་བྱུང་བའི་ཚད་མ་གཉིས་སོ་ཞེས་ཟེར་རོ།།

ཕྱི་རོལ་མཛེས་པ་པའི་འདོད་པ་འགོག་པ།

དེ་ལ་ཙཱརྦཱ་ཀས་ཀྱང་རྗེས་སུ་དཔག་པ་ཚད་མ་ཉིད་དུ་གདོན་མི་ཟ་བར་ཁས་བླང་བར་བྱའོ་ཞེས་རྟོགས་པར་བྱ་སྟེ། དེ་ལྟར་ནི་ངེས་པར་མངོན་སུམ་གྱི་མཚན་ཉིད་གཞན་གྱིས་རྟོགས་པའི་ཆེད་དུ་[1]བྱེད་ལ། གཞན་གྱི་བློ་ཡང་མངོན་སུམ་མ་ཡིན་གྱི། །འོ་ན་ཅི་ཞེ་ན། ལུས་དང་ངག་གི་བྱ་བའི་[2]འབྲས་བུ་ལས་རྗེས་སུ་དཔག་པར་བྱ་བ་སྟེ། དེའི་ཕྱིར་འདིས་འབྲས་བུའི་རྟགས་ལས་སྐྱེས་པའི་རྗེས་དཔག་ནན་གྱིས་ཁས་བླང་བར་འགྱུར་རོ། །འཇིག་རྟེན་ཕ་རོལ་དགག་པའི་ཆེད་དུ་ཡང་མི་དམིགས་པ་ཞེས་བྱ་བ་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པར་སྨྲ་སྟེ། དེའི་ཕྱིར་འདི་རང་ཉིད་རྗེས་སུ་དཔག་པས་ཐ་སྙད་བྱེད་ཅིང་[3]རྗེས་སུ་དཔག་པ་ཚད་མ་མིན་ནོ་ཞེས་སྨྲ་བ་ཇི་ལྟར་བསྟན་པ་མ་ཡིན།[4]

སྒྲ་བྱུང་ཚད་མའི་འདོད་པ་འགོག་པ།

སྒྲ་ལས་བྱུང་བའི་ཤེས་པ་ཡང་ཕྱི་རོལ་གྱི་དོན་ལ་མི་སླུ་བ་ཉིད་ཀྱིས་ཚད་

---

1 ལིགས་སྦྱར། ཆེད་དུ་སྐྱིད་པར།

2 ལིགས་སྦྱར། ལུས་དང་ངག་གི་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའི།

3 ལིགས་སྦྱར། རྗེས་སུ་དཔག་པས་ཚད་མ་ཡིས་ཐ་སྙད་བྱེད་ཅིང་།

4 ལིགས་སྦྱར། ཞེས་ཙཱརྦཱ་ཀ་སྨྲ་བ་ཇི་ལྟར་སྨྲིན་པ་མི་འགྱུར།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

མར་འདོད་པར་བྱ་བ་ཡིན་ལ། །མི་སླུ་བ་ཉིད་ཀྱང་འབྲེལ་བ་མེད་པར་འཐད་པ་མ་ཡིན་ཞིང་། སྒྲ་རྣམས་ཕྱི་རོལ་གྱི་དོན་ལ་འབྲེལ་བ་ཡོད་པ་མ་ཡིན་ནོ།།[1] དེ་ལྟར་ནི་སྒྲ་དང་དོན་དག་ལ་འབྲེལ་བ་ཡོད་ན་དེའི་བདག་ཉིད་དམ་དེ་ལས་བྱུང་བར་འགྱུར་གྲང་ན། །དེ་ལ་རེ་ཞིག་དེའི་བདག་ཉིད་ནི་མ་ཡིན་ཏེ། སྒྲ་དང་དོན་དག་ཤིན་ཏུ་ཐ་དད་པར་སྣང་བའི་ཕྱིར་རོ། །དེའི་བདག་ཉིད་ནི་གཅིག་ཉིད་དུ་བརྗོད་ལ། ཐ་དད་པར་སྣང་ནའང་གཅིག་ཉིད་དུ་ཁས་ལེན་ན་བ་ལང་དང་རྟ་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ཀྱང་གཅིག་ཉིད་དུ་ཐལ་བར་འགྱུར་རོ། །དེ་ལས་བྱུང་བ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། རྗེས་སུ་འགྲོ་བ་དང་ལྡོག་པ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེའི་ཕྱིར་དེ་ལས་བྱུང་བའོ་ཞེས་སྨྲ་བར་མི་ནུས་སོ། །དེ་ལྟར་ནི་སྒྲའི་བྱ་བ་མེད་པར་ཡང་རང་གི་རྒྱུ་[2]འཛིམ་པའི་གོང་བུ་དང་། དབྱུག་པ་དང་། ཆུ་དང་། འཁོར་ལོ་ལ་སོགས་པའི་སྐབས་ལས་བུམ་པ་ལ་སོགས་པའི་དོན་སྐྱེ་བ་མཐོང་ཞིང་། སྒྲ་ཡང་[3]ཕྱི་རོལ་གྱི་དོན་མེད་པར་ཁོ་ནར་སྐྱེས་བུའི་འདོད་པ་ཙམ་གྱིས་ཀུན་ལ་སོགས་པའི་བྱ་བ་ཁོ་ན་ལས་སྐྱེའོ།།

འོན་ཏེ་འདི་ལྟར་དེའི་བདག་ཉིད་དང་དེ་ལས་བྱུང་བ་དག་ལས་གཞན་པ་ཁོ་ན་བརྗོད་པར་བྱ་བ་དང་། །རྗོད་པར་བྱེད་པའི་མཚན་ཉིད་ཀྱི་འབྲེལ་བ་

---

1 ཞིགས་སྦྱར། སྒྲ་རྣམས་ཀྱི་ཕྱི་རོལ་དོན་དང་ལྡན་ཅིག་འབྲེལ་བ་གང་ཡང་ཡོད་པ་མ་ཡིན་ནོ།།

2 ཞིགས་སྦྱར། རང་གི་རྒྱུ་ཁོ་ན།

3 པོད་འགྱུར། སྒྲ་ལས།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

དངོས་པོ་སྒྲ་དང་དོན་དག་ལ་ཡོད་དོ་[1]ཞེ་ན། དེ་ལྟ་ན་འོ་ན་བདུ་མི་ཤེས་པའི་སྐྱེས་བུས་ཀྱང་སྒྲ་བརྗོད་པ་ལས་རྟུང་བ་ཙམ་ཁོ་ནས་སྤྲིན་མ་ལ་སོགས་པ་ལས་བུམ་པ་ལ་སོགས་པ་རྟོགས་པ་ལྟར་དོན་ངེས་པ་རྟོགས་པར་འགྱུར་བ་ཞིག་ན། དེ་ཡང་ཡོད་པ་མ་ཡིན་ནོ། །དེ་ལྟར་ནི་ནཱ་ལི་ཀཱ་རའི་གླིང་ནས་མངོན་པར་གསར་དུ་འོངས་པའི་སྐྱེས་བུ་ཨཱཀྲིའི་སྒྲ་ཐོས་ཀྱང་ཨཱཀྲིའི་སྒྲ་ལས་དོན་ངེས་པ་ཅི་ཡང་མི་རྟོགས་སོ།།

འོན་ཏེ་བདུ་དེ་དང་དེ་ལ་ལྟོས་ནས་དེ་དང་དེ་རྟོགས་པར་རྟུང་བ་སྒྲ་འདི་ཁོ་ན་སྐྱེས་པ་ཞེས་བརྗོད་དོ་ཞེ་ན། དེ་ནི་མ་ཡིན་ཏེ། དེ་ལྟར་འདི་ཚད་མ་ཉིད་དུ་གནས་པ་མ་ཡིན་ཏེ། བདུ་ཐམས་ཅད་དུ་རྟུང་བའི་ཕྱིར་རོ། །དེའི་ཕྱིར་ཅི་བརྗོད་པར་འདོད་པའི་དོན་སྨྲ་འམ། འོན་ཏེ་གཞན་ཞིག་ཤེས་པར་མི་འགྱུར་རོ། །འབྲེལ་བ་གཞན་འགའ་ཞིག་ཁོ་ན་ཡོད་ཀྱང་སླ་སྟེ། དེ་ལྟ་ན་ཡང་དེ་ཡང་འབྲེལ་བ་ཅི་ཞིག་གིས་དེ་དག་འབྲེལ་བ་ཡིན་ཞེས་དྲི་བར་བྱའོ། །འབྲེལ་བ་བཞི་པ་གཞན་གྱིས་སོ་ཞེ་ན། བཞི་པ་ཡང་དེ་རྣམས་ལ་འབྲེལ་བ། གང་གིས་འབྲེལ། ལྔ་པ་འགའ་ཞིག་གིས་སོ་ཞེ་ན། དེ་ཡང་གང་གིས་ཞེས་པ་སྟེ། ཐུག་པ་མེད་པ་ལ་ཕྱི་མ་མ་གྲུབ་ན་སྔ་མ་རྣམས་མི་འགྲུབ་བོ།།[2]

---

1 ཡིགས་སྒྲུར། རྗོད་པར་བྱེད་པའི་མཚན་ཉིད་སྒྲ་དང་དོན་དག་ལ་དངོས་སུ་འབྲེལ་བ་ཡོད་དོ།།

2 འབྲེལ་བ་བརྟག་པའི་རབ་ཏུ་བྱེད་པ། ཅེ ༣༥༥ ན ཕྲེང་ ༣

གཉིས་ནི་འབྲེལ་བ་གཅིག་པུ་ཡིས། །ཅི་སྟེ་འབྲེལ་ན་དེ་དང་གཉིས།།

འབྲེལ་བ་གང་ཡིན་ཐུག་པ་མེད། །དེ་བཞིན་འབྲེལ་མེད་ཤེས་པར་བྱ།། ཞེས་སོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ཅི་སྟེ་འབྲེལ་བ་མེད་པ་ཁོ་ན་སྒྲ་དང་དོན་དག་གི་འབྲེལ་བའོ་ཞེ་ན། དེ་ནི་མ་ཡིན་ཏེ། གང་འབྲེལ་བ་མེད་པ་དེ་འབྲེལ་བར་ཇི་ལྟར་འགྱུར་ཏེ། བུམ་པ་དང་སྣམ་བུ་བཞིན་ནོ།[1] །འོན་ཏེ་འབྲེལ་བའི་རང་བཞིན་འདི་འདྲ་བ་[2]ཁོ་ན་སྟེ། གང་གི་འབྲེལ་བ་གཞན་ལ་ལྟོས་པ་མེད་པ་ཁོ་ནར་ཕ་རོལ་པོ་སྒྲོལ་བར་བྱེད་པའོ་ཞེས་བརྗོད་པར་བྱའོ་ཞེ་ན། དེ་ནི་མི་རིགས་ཏེ། ཚད་མ་གྲུབ་པའི་རང་བཞིན་ཡིན་ན་ནི། ལན་བརྗོད་པར་མི་བྱའོ། །ཕྱི་མ་རྗོད་པར་བྱེད་པར་མི་འགྱུར་ཏེ།[3] དཔེར་ན་མེ་ཁོ་ནའི་རང་བཞིན་འདི་འདྲ་བ་སྟེ་སྲེག་པར་བྱེད་པ་ཉིད་ཅེས་བྱ་བ་ཡིན་ལ། གཞན་ནམ་མཁའ་ལ་སོགས་པ་མ་ཡིན་པ་བཞིན་ནོ།། འབྲེལ་བ་གྲུབ་ན་ནི་ཚད་མ་ཅུང་ཟད་ཀྱང་རྟོགས་པ་པོ་རྣམས་ཀྱིས་མ་མཐོང་ངོ་། །སྒྲའི་ནུས་པའི་རང་བཞིན་ཉིད་ཁོ་ན་ལས་སྒྲ་རྣམས་ངེས་པའི་དོན་ལ་འཁྲུལ་བ་མེད་པ་ཉིད་དོ་ཞེས་པ་འདི་བརྗོད་པར་བྱ་བ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། དེ་ལྟར་ན་གལ་ཏེ་བུམ་པ་ཞེས་པའི་སྒྲ་འདི་རང་བཞིན་ཁོ་ན་ལ་ལྟོ་བ་དང་། མགྲིན་པའི་[4]རྣམ་པ་ཅན་ཆུ་འཛིན་པར་ནུས་པའི་དངོས་པོ་རྗོད་པར་བྱེད་པ་ཡིན་ན། དེ་ཇི་ལྟར་བརྡ་གཞན་ལ་ལྟོས་ནས་སྐྱེས་བུའི་འདོད་པས་ཏ་ལ་སོགས་པ་ཡང་རྗོད་པར་བྱེད། སྣ་ལུའི་ས་བོན་ནི་རང་གི་རྒྱུ་ལས་མྱུ་གུ་སྐྱེད་པར་བྱེད་པའི་

1 ལེགས་སྦྱར། བུམ་པ་ཁོ་ན་སྣམ་བུ་འགྱུར་རོ།།
2 བོད་འགྱུར། འོན་ཏེ་འབྲེལ་བའི་རང་བཞིན་འདི་འདྲ་བ།
3 ལེགས་སྦྱར། ཕྱི་མ་ཞེས་པ་སོགས་མི་སྣང་ངོ་།།
4 ལེགས་སྦྱར། རང་བཞིན་ཁོ་ན་མགྲིན་པའི།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

རང་བཞིན་དུ་སྐྲིས་པས་ན་བདྲ་གཞན་ལ་ལྟོས་ནས་བུམ་པ་སྐྱེད་པར་ནུས་པར་འགྱུར་བ་མ་ཡིན་ནོ།[1] །ཡིད་ཆེས་པས་བྱས་པའི་སྒྲ་རྣམས་ཚད་མ་[2]ཉིད་དུ་འདིར་བརྗོད་པར་རིགས་པ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། ཡིད་ཆེས་པ་ཉིད་ཕོ་ན་ངེས་པར་མི་ནུས་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་ལྟར་ནི་ཡིད་ཆེས་པ་ཉིད་ནི་སྐྱོན་ཟད་པ་ཉིད་དུ་བརྗོད་ལ། སྐྱོན་ཟད་པ་ཉིད་ཀྱང་ཕ་རོལ་པོའི་སེམས་ཀྱི་འཇུག་པ་འགའ་ཞིག་ཏུ་བརྗོད་ཅིང་། ཕ་རོལ་པོའི་སེམས་ཀྱི་འཇུག་པ་རྣམས་ཀྱང་མཚོན་པར་དཀའ་བར་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །ལུས་དང་ངག་གི་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་འབྲས་བུའི་རྟགས་ནི་རྣམ་པ་གཞན་དུ་ཡང་འཇུག་ཚུལ་སྟོན་པའི་ཕྱིར་རོ། །འདོད་ཆགས་དང་བཅས་པ་རྣམས་ཀྱང་འདོད་ཆགས་དང་བྲལ་བ་ལྟ་བུར་བྱེད་དོ་ཞེས་པའི་རིགས་པ་ལས། ཇི་ལྟར་ཡིད་ཆེས་པ་ཉིད་ངེས་པར་བྱེད་ཅེས་པའོ། །འབྲེལ་བ་སྨུན་ཕུང་བས་རིག་བྱེད་ཀྱི་སྒྲ་རྣམས་ཚད་མ་ཉིད་ཀྱང་བསལ་བས་ན་ལོགས་སུ་[3]མ་བརྗོད་དོ། །དེ་ལྟ་ན་གང་ཐེ་ཚོམ་མེད་པའི་འཇིག་རྟེན་པའི་ཐ་སྙད་ཐམས་ཅད་ཇི་ལྟར་ཡིན་ཞེ་ན། དེ་ལྟ་དེ་ལྟར་བདྲ་བྱས་པས་བརྗོད་པར་འདོད་པའི་དབང་ལས་དེ་ཙེ་ཡང་ཉམས་པ་མེད་དོ། །ཇི་སྐད་དུ་གསུངས་པ།

སྒྲ་རྣམས་[4]སྨྲ་བ་པོའི་བསམ་པ་གསལ་བར་[5]བྱེད་དོ།[6] །ཞེས་སོ།།

---

1 ཞིགས་སྦྱར། བལྟོས་ནས་བོང་བུ་སྐྱེད་པར་ནུས་པར་མི་འགྱུར་རོ།།

2 རིགས་པ་ཅན་པའི་མདོ། ༡།༡།༧

3 བོད་འགྱུར། ལོག་པར།

4 བོད་འགྱུར། སྒྲ་རྣམས་མེད་པ་ཞེས་སྣང་།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

རིགས་པ་ཅན་པའི་འདོད་པ་འགོག་པ།

རིགས་པ་ཅན་པའི་ཉེ་བར་འཇལ་བ་ཚད་མ་ཡིན་[1]པའི་སྤྲོས་པ་ནི། གང་རྟོགས་པ་པོ་བ་ལང་ཤེས་ཤིང་བ་མེན་མ་ཡིན་པ་དེ་ལ་ཇོ་བོས། དགོན་པར་སོང་ལ་བ་མེན་འོན་ཅིག་ཅེས་བསྒོ་ལ། དེས་ཀྱང་བ་མེན་གྱི་སྒྲའི་བརྗོད་བྱའི་དོན་མི་ཤེས་པས། ནགས་ན་སྤྱོད་པའམ། གཞན་དེ་ཤེས་པའི་སྐྱེས་བུ་ལ་དྲིས་པ། ཀྱེ་སྲུན་བ་མེན་ཇི་ལྟ་བུ་ཞེས་སོ། །དེས་སྨྲས་པ། བ་ལང་ཅི་འདྲ་བ་དེ་འདྲ་བ་བ་མེན་ནོ་ཞེས་སོ། །དེ་དགོན་པར་སླེབས་པ་བཏང་བ་སྐྱེས་བུ་དེའི་བསྟན་པའི་ངག་གི་དོན་དྲན་པའི་ལྐན་ཅིག་བྱེད་པ་ཅན་བ་མེན་དང་རྗེས་སུ་མཐུན་པ་ཤེས་པ་བྱེད་པ་པོ་འདི་བ་མེན་གྱི་སྒྲའི་བརྗོད་པར་བྱ་བའོ་[2]ཞེས་རྟོགས་པ་འབྲས་བུའི་རང་བཞིན་སྐྱེས་པ་ཚད་མའོ་ཞེའོ། །འདི་ཡང་མི་རིགས་ཏེ། གང་གི་ཕྱིར་[3]ཚད་མ་ཞེས་པ་ནི་ཡུལ་དང་ལྡན་པ་ཉིད་ཀྱིས་ཁྱབ་པ་ཡིན་ལ། འདིའི་ཡུལ་

5 བོད་འགྱུར། བསལ་བར།

6 ལུང་འདྲེན་གང་ནས་ཡིན་པ་མ་རྙེད། ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ། ཅེ ༡༠༧ བ ཕྲེང་ ༨
སྒྲ་བ་པོ་ཡི་བྱེད་པའི་ཡུལ། །དོན་གང་སློལ་རབ་གསལ་བ།།
དོན་གྱི་དེ་ཉིད་རྒྱུ་ཅན་མིན།། ཞེས་སོ།།

1 ཞིགས་སྦྱར། མ་དཔེ་གཅིག་ལ་ཚད་མ་ཞེས་པ་མི་སྣང་། རིགས་པ་ཅན་པ་ལྷཙསྤྲུཧེམིཤྲའི་འདོད་པ་གཙོ་བོར་བཀག་གོ། དེས་བརྩམས་པའི་རིགས་པའི་རྣམ་འགྲེལ་དེའི་དགོངས་འགྲེལ། ༡༧༩ ཤོག་ ཕྲེང་ ༥

2 ཞིགས་སྦྱར། བརྗོད་པར་བྱ་བའི་དོན་ནོ།།

3 ཞིགས་སྦྱར། གང་།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ཡང་མཁས་པས་དཔྱད་པར་གྱུར་ཀྱང་མཐོང་བ་མ་ཡིན་ནོ། །དེ་ལྟར་ཡང་མཚུངས་པ་ཞེས་བྱ་བའི་འབྲེལ་བ་དེའི་ཡུལ་དུ་བརྗོད་དེ། དེ་ཡང་དོན་དམ་པར་མེད་དོ། །དེ་བལྟར་རུང་བ་ཉིད་ཡིན་ན་མི་དམིགས་པས་གནོད་ལ། བལྟ་བར་མི་རུང་བ་ཉིད་ཡིན་ན་དེའི་ཡོད་པའི་སྒྲུབ་བྱེད་ཚད་མ་མ་མཐོང་བའི་ཕྱིར་རོ། །གཞན་ཡང་འབྲེལ་བ་དེ་ཡང་འབྲེལ་བ་ཅན་དག་ལས་ཐ་དད་པའམ་ཐ་དད་པ་མ་ཡིན་པ་ཡིན། གང་ཚེ་[1]ཐ་དད་ན་དེའི་ཚེ་འབྲེལ་བ་གང་གིས་དེ་དག་གི་འབྲེལ་བ་ཡིན་ཞེས་བརྗོད་པར་བྱ་སྟེ་འབྲེལ་བ་གཞན་རྟོགས་[2]ན་ནི་ཐུག་པ་མེད་དོ། །ཅི་སྟེ་ཐ་མི་དད་ན། དེའི་ཚེ་འབྲེལ་བ་ཅན་དག་འབའ་ཞིག་ཁོ་ན་སྟེ། མཚུངས་པ་ཞེས་བྱ་བའི་འབྲེལ་བ་འགའ་ཞིག་ནི་མེད་དོ། །འོན་ཏེ་འདི་ལྟ་བུའི་[3]འབྲེལ་བའི་བློ་སྐྱེད་པར་བྱེད་པ་ཉིད་འབྲེལ་བའོ་ཞེ་ན། དེ་ནི་མི་རིགས་ཏེ། གང་གི་ཕྱིར་འདི་དག་འབྲེལ་བའོ་ཞེས་པའི་བློ་ནི་རང་གི་རྒྱུའི་སྟོབས་ལས་འབྲེལ་ཟིན་པའི་དངོས་པོ་གཉིས་ལས་ཀྱང་ཡང་དག་པར་འབྱུང་སྟེ་འབྲེལ་བ་འཕེན་པའི་མཐུ་ནི་མེད་དོ།།

སྒྲིད་པ་བའི་འདོད་པ་འགོག་པ།

དེ་ལྟར་སྒྲིད་པ་པས་བཤད་པའི་ཚད་མ་ཉིད་བསལ་བར་བྱའོ། །དེ་ལྟར་ནི་འདྲ་བའི་ཁྱད་པར་ཅན་གྱི་གོང་བུའམ་གོང་བུའི་ཁྱད་པར་ཅན་གྱི་འདྲ་བ་ཉི་

1 བོད་འགྱུར། གལ་ཏེ།

2 བོད་འགྱུར། རྟོག

3 ལེགས་སྦྱར། མ་དཔེ་གཉིས་ཀར་མི་སྣང་།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

བར་འཇལ་བའི་ཡུལ་དུ་དེས་བརྗོད་ལ། །འདྲ་བའི་དངོས་པོ་ལས་གཞན་དུ་འདྲ་བ་ཉིད་རྣམ་པར་གཞག་པར་མི་ནུས་ཏེ། །ཚད་མས་རྟོགས་པ་མེད་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །དེ་ལྟར་ནི་གལ་ཏེ་འདྲ་བ་ལས་གཞན་པའི་འདྲ་བ་ཉིད་སྣང་རུང་བ་འགྱུར་པ་དེའི་ཚེ་[1]འདི་སྣང་དུ་རུང་བ་མི་དམིགས་པས་ཉམས་པ་ཁོ་ནར་འགྱུར་གྱི། །ཅི་སྟེ་སྣང་དུ་མི་རུང་བ་ཡིན་ན། དེའི་ཚེ་དེ་དང་འབྲེལ་བའི་རྟགས་མེད་པའི་ཕྱིར་རྗེས་སུ་དཔག་པ་ལ་སོགས་པའི་སྐབས་ལས་ཀྱང་དེ་[2]ཇི་ལྟར་གྲུབ། འདྲ་བའི་རྟོགས་པ་ནི་རང་གིས་རྒྱུ་ལས་དེ་ལྟར་སྐྱེས་པ་དང་འདྲ་བའི་དངོས་པོས་ཀྱང་བྱ་བ་འཐད་དོ་ཞེས་པས་དེའི་རྟོགས་པས་ལས་ཀྱང་དེ་གྲུབ་པ་རིགས་པ་མ་ཡིན་ནོ། །ཉེ་བར་འཇལ་བ་ཁོ་ན་ལས་འདྲ་བ་ཉིད་གྲུབ་བོ་ཞེ་ན། མ་ཡིན་ཏེ། གང་གི་ཕྱིར་ཚད་མ་གཞན་གྱིས་གྲུབ་པའི་འདྲ་བའི་གོང་བུ་དག་གི་གང་ཁྱད་པར་དང་ཁྱད་པར་ཅན་གྱི་དངོས་པོ་དེ་ཉེ་བར་འཇལ་བའི་ཡུལ་ཉིད་དུ་གཏོལ་བ་དེས་བརྟགས་ཏེ། དེའི་ཕྱིར་འདྲ་བ་ཉིད་ཙམ་ཉེ་བར་འཇལ་བ་ལས་ཇི་ལྟར་གྲུབ་ཅེས་པའོ།།

དོན་གྱིས་གོ་བའི་འདོད་པ་འགོག་པ།

དོན་གྱིས་གོ་བ་ཡང་ཚད་མ་ལ་སོགས་པ་ཉིད་དུ་འཐད་པ་མ་ཡིན་ཏེ།[3] དེ་ལྟར་ནི། གང་མངོན་སུམ་ལ་སོགས་པ་ལས་རྟོགས་པའི་དོན་[4]དེ་གང་མེད་ན

1 པོད་འགྱུར། གཞན་པའི་འདྲ་བ་ཉིད་འགྱུར་པ་དེའི་ཚེ།

2 ལེགས་སྦྱར། རྗེས་སུ་དཔག་ལས་ཀྱང་དེ་ལྟར་ཇི་ལྟར་གྲུབ།

3 ལེགས་སྦྱར། དོན་གྱིས་གོ་བ་ཡང་ཚད་མ་ཐ་དད་པ་འཐད་པ་མ་ཡིན་ཏེ།

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

འཐད་པ་མ་ཡིན་པའི་དོན་དེ་ཡོངས་སུ་རྟོག་པ་ནི་དོན་གྱིས་གོ་བའོ། །ཞེས་པ་དོན་གྱིས་གོ་བའི་མཚན་ཉིད་དོ། །འདིར་འདི་བསམ་པར་བྱ་སྟེ། གང་འདི་ཚད་མས་མཐོང་བའི་དོན་ཏེ། གལ་ཏེ་ཡོངས་སུ་བརྟག་པར་བྱ་བའི་ལྟོག་ཏུ་གྱུར་བའི་དོན་དང་ལྡན་ཅིག་དེའི་བདག་ཉིད་ཀྱི་མཚན་ཉིད་དམ་དེ་ལས་བྱུང་བའི་མཚན་ཉིད་ཀྱིས་འབྲེལ་བ་འགའ་ཞིག་ཡོད་ན་དེའི་ཚེ་རྟོག་པ་འདི་རང་བཞིན་གྱི་རྟགས་ལས་སྐྱེས་པའམ་འབྲས་བུའི་རྟགས་ལས་སྐྱེས་པའི་ཕྱིར་དོན་གྱིས་[1]གོ་བའི་རྗེས་སུ་དཔག་པ་ནའོ། །འོན་ཏེ་འབྲེལ་བ་མེད་ན་ནི་[2]དོན་གྱིས་གོ་བར་ཚད་མ་ཉིད་དུ་མི་འགྱུར་ཏེ། འབྲེལ་བ་མེད་པའི་ཕྱིར་བུམ་པ་ལས་སྣམ་བུ་རྟོགས་པ་བཞིན་ནོ།།[3]

---

4 ལེགས་སྦྱར། མངོན་སུམ་ལ་སོགས་པ་ལས་རྟོགས་པའི།

1 བོད་འགྱུར། རང་བཞིན་གྱི་རྟགས་ལས་སྐྱེས་པའམ་འབྲས་བུ་རྟགས་ལས་སྐྱེས་པའི་ཕྱིར་རོ།། དོན་གྱིས།

2 ལེགས་སྦྱར། མེ་ན་ནི་དེའི་ཚེ།

3 རིན་ཆེན་གྲགས་པའི་བཤད་སྦྱར་གྱི་ཕྲེང་བ། ཤོག་གྲངས། ༧༦ ༡༦།༣༥ འདིར་རྣམ་པར་དཔྱད་པར་བྱ་སྟེ། གང་གི་དོན་མཐོང་བ་ལས་དོན་གང་ཡོངས་སུ་རྟོག་པར་བྱེད་ཅིང་། གལ་ཏེ་དེ་དག་གི་འབྲེལ་བ་ཡོད་ན་དེ་ཚེ་དོན་གྱིས་གོ་བའི་རྗེས་དཔག་ཉིད་དོ། །གཞན་དུ་ན་དེ་གང་མེད་ན་འཐད་པ་མ་ཡིན་ནོ། །བུམ་པ་དང་སྣམ་བུ་བཞིན། དེ་ལ་རང་བཞིན་དང་འབྲེལ་བ་ལ་རང་བཞིན་བཞིན་གྱི་གཏན་ཚིགས་ཉིད་དེ་དོན་དང་བཅས་པའོ། །དེ་ལས་བྱུང་བའི་འབྲེལ་བ་ལ་ནི་འབྲས་བུའི་རྟགས་ཀྱི་ནའོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

དངོས་པོ་མེད་པའི་འདོད་པ་འགོག་པ།

དངོས་པོ་མེད་པའི་རང་གི་ངོ་བོ་ཉིད་རེ་ཞིག་མ་དམིགས་ཏེ། ཅི་ལས་དེ་ཚད་མ་ཉིད་དུ་འགྱུར། དེ་ལྟར་ནི་མངོན་སུམ་ལ་སོགས་པའི་ཚད་མ་རྣམས་མི་སྐྱེ་བ་དངོས་པོ་མེད་པ་ཞེས་བྱ་བའི་ཚད་མར་དཔྱོད་པ་རྣམས་ཀྱིས་བརྗོད་དེ།[1] དེ་ལ་མི་སྐྱེ་བ་འདི་ཅི་ཞིག །ཅི་མེད་པ་དགག་པའི་ཚུལ་གྱིས་ཚད་མ་མི་སྐྱེ་བ་ཙམ་མམ། འོན་ཏེ་མ་ཡིན་པར་དགག་པའི་ཚུལ་གྱིས་[2]དངོས་པོ་གཞན་ཞིག་ཡིན། དངོས་པོ་གཞན་པ་ཡང་བེམས་པོའི་རང་བཞིན་ནམ་ཤེས་པའི་རང་བཞིན་ཡིན། ཤེས་པ་ཤེས་པ་ཙམ་མམ་ཤེས་པ་གཅིག་ལ་འདྲེས་པའི་དངོས་པོའི་ཤེས་པ་ཡིན། དེ་ལ་རེ་ཞིག་དངོས་པོ་མེད་པ་མེད་པར་དགག་པའི་ངོ་བོར་རིགས་པ་མ་ཡིན་ཏེ། དེ་ནི་ནུས་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱིས་སྟོང་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ཇི་ལྟར་ཡོངས་སུ་གཅོད་པར་བྱེད་པ་ཉིད་དམ་ཤེས་པ་སྐྱེད་པར་བྱེད་པ་ཉིད་དུ་ཇི་ལྟར་འགྱུར། དེ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ཅི་ཞིག་གིས་ཀྱང་དེ་སྒྲུབ་པ་བྱེད་པ་མ་ཡིན་ནོ། །མཁས་པའི་ཚོགས་ཀྱི་གཙུག་ལག་གི་ནོར་བུས་གང་གསུངས་པ།

---

1 ལེགས་སྦྱར། དཔྱོད་པ་བ་གཞོན་ནུ་མ་ལེན་ནོ།།

2 ཤེས་རབ་སྒྲོན་མེའི་འགྲེལ་པ། ༧།༢༨

དགག་པ་དོན་གྱིས་བསྟན་པ་དང་། ཚིག་གཅིག་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་དང་།།

དེ་དང་རང་ཚིག་མི་སྟོན་པ། །མ་ཡིན་གཞན་པ་གཞན་ཡིན་ནོ།། ཞེས་སོ།།

ཡང་དཔྱོད་པ་པའི་རིགས་པའི་རབ་གསལ། BSOAS-xxc,-1. 1962.

གང་ལ་ཕྱི་མའི་ཚིག་གིས་དགག །དེ་ནི་མ་ཡིན་དགག་རྣམ་ཤེས།།

གང་ལ་བྱ་དང་བཅས་པའི་དགག །དེ་ནི་མེད་དགག་རྣམ་ཤེས་བྱ།། ཞེས་སོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

དངོས་པོ་མེད་པ་ནི་ཅི་ཞིག་གི་ཡང་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་འམ་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའི་རྒྱུ་མ་ཡིན་ཏེ། དེའི་ཡང་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ཇི་ལྟར་ཡིན་[1] ཞེས་སོ།།

ཐེམས་པོའི་ངོ་བོ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། ཐེམས་པོ་ལ་ཡོངས་སུ་གཅོད་[2]པར་བྱེད་པ་ཉིད་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །ཐེམས་པོའི་ངོ་བོ་ཤིང་རྟ་ལ་སོགས་པ་ནི་བུམ་པ་ཡོངས་སུ་གཅོད་པར་བྱེད་པ་འགར་ཡང་མཐོང་བའམ་ཐོས་པ་མེད་དོ། །ཞེས་སོ། །ཤེས་པ་ཙམ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། ཡུལ་དང་། དུས་དང་། རང་བཞིན་གྱིས་བསྐལ་བ་རི་རབ་ཙམ་དང་། འཁོར་ལོས་སྒྱུར་བ་དང་། ཤ་ཟ་ལ་སོགས་པ་ཡང་ཤེས་པ་ཙམ་ཡིན་པས་དངོས་པོ་མེད་པའི་ཚད་མ་འམ་མེད་པར་ཐལ་བའི་ཕྱིར་རོ། །འོན་ཏེ་ཤེས་པ་གཅིག་གིས་ཞར་བྱུང་སྨྲ། སའི་གཞི་ལ་སོགས་པའི་དངོས་པོ་ཤེས་པ་དངོས་པོ་མེད་པར་བརྗོད་དོ་ཞེ་ན། དེའི་ཚེ་མངོན་སུམ་གྱི་ཁྱད་པར་ཁོ་ན་དངོས་པོ་མེད་པའི་[3]མིང་དུ་བྱས་པའི་ཕྱིར་འུ་ཅག་ལ་མི་མཐུན་པ་ཅི་ཡང་མེད་དོ་ཞེས་པའོ། །མངོན་སུམ་དང་རྗེས་སུ་དཔག་པའི་ཚད་མ་རྣམ་པ་གཉིས་ཁོ་ནའོ་ཞེས་པ་འདི་གནས་སོ།།

---

1 ལུང་འདྲེན་གྱི་ཁུངས་མ་རྙེད་མོད། ལུང་འདི་རིན་ཆེན་གྲགས་པའི་བཤད་སྦྱར་གྱི་ཕྲེང་བར་དྲངས་འདུག

2 བོད་འགྱུར། དཔྱོད།

3 ལེགས་སྦྱར། དངོས་པོ་མེད་པའི་ཚད་མའི།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

མངོན་སུམ་གྱི་མཚན་ཉིད།

དེ་ལ་མངོན་སུམ་རྟོག་བྲལ་མ་འཁྲུལ་བའོ། །སྔ་མ་དང་ཕྱི་མ་དག་བསྒོམས་ནས་སྒྲ་དང་འདྲེས་པའི་རྣམ་པའི་རྟོག་པའམ་ནང་གི་བརྗོད་པའི་རྣམ་པ་ནི་རྟོག[1]པ་སྟེ། དཔེར་ན་རྣམ་པར་ཤེས་པ་དང་ལྡན་པའི་སྐྱེས་བུའི་འདི་བུམ་པའོ་ཞེས་རྟོགས་པ་བཞིན་ནོ། །ཁྲིས་པ་དང་། སྐྱུགས་པ་དང་། དུད་འགྲོ་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ཀྱི་ནང་གི་བརྗོད་པའི་རྣམ་པ་ལྟར་བྱེད་པའི་ངོ་བོའི་རྟོགས་པའོ། །དེ་ལྟར་ཡང་གསུངས་པ།

> བརྗོད་པ་དང་འདྲེར་རུང་བར་སྣང་བའི་རྟོགས་པ་ནི་རྟོག[2]པའོ། །[3]
> ཞེས་སོ།།

འོ་ན་ཁྲིས་པ་ཆུང་ངུ[4]ལ་སོགས་པ་རྣམས་ལ་ནང་གི་བརྗོད་པའི་རྣམ་པ་ཅན་གྱི་རྟོག་པའི་ཤེས་པ་ཡོད་དོ་ཞེས་གང་ལས་ངེས་པར་བྱ་ཞེ་ན། རྣམ་པར་རྟོག་པའི་བྱ་བ་ལས་འདོད་པ་དང་མི་འདོད་པ་ལེན་པ་དང་འདོར་བའི་ཕྱིར་རོ། །ཁྲིས་པ་ཆུང་ངུ[5]ལ་སོགས་པས་འདོད་པའི་དོན་ལེན་པ་དང་མི་འདོད་

1 བོད་འགྱུར། རྟོགས།

2 བོད་འགྱུར། རྟོགས།

3 ཚད་མ་ཀུན་བཏུས། མིང་དང་རུས་སོགས་སྦྱོར་བ་ཡི། །རྟོག་པ་དང་བྲལ་མངོན་སུམ་མོ། ། ༡༣ རིགས་ཐིགས། ཆེ ༣༣༡ ན ཕྲེང་ ༣ དེ་ལ་མངོན་སུམ་ནི་རྟོག་པ་དང་བྲལ་ཞིང་མ་འཁྲུལ་བའོ།།

4 ལེགས་སྦྱར། ཁྲིས་པ་སྐྱུགས་པ།

5 ལེགས་སྦྱར། ཁྲིས་པ་སྐྱུགས་པ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

པའི་དོན་གཏོང་བ་ཞེས་བྱ་བ་འདི་ནི་མཐོང་བ་ཡིན་ནོ། །ཁྱིས་པ་ཆུང་ངུ་ལ་སོགས་པའི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་རྟོག་པ་ཉིད་དུ་གསལ་བར་བྱས་པས་ཟླ་བ་ཡིས་[1] བརྗོད་པའི་མིག་གི་ཤེས་པ་ནི་རྣམ་པར་རྟོག་པ་དང་བཅས་པ་ཉིད་དུ་བསྒྲུབས་ན། ཡང་ཅིའི་ཕྱིར་རྟོག་[2]པ་དང་འཁྲུལ་པའི་བདག་ཉིད་ཀྱི་ཤེས་པ་མངོན་སུམ་མ་ཡིན་པར་འགྱུར་ཞེ་ན། མ་ཡིན་ཏེ། དངོས་པོའི་[3]རང་བཞིན་ངོ་བོ་མངོན་སུམ་དུ་བྱེད་པའི་ཤེས་པ་ནི་མངོན་སུམ་ཞེས་ཐམས་ཅད་ལ་གྲགས་ཤིང་། རྟོག་[4]པ་དང་འཁྲུལ་པ་དག་དོན་གྱི་རང་གི་ངོ་བོ་མངོན་སུམ་དུ་བྱེད་པར་ནུས་པ་ཡང་མ་ཡིན་ནོ། །དེ་ལྟར་ནི་དོན་འཛིན་པའི་ཤེས་པ་ནི་དོན་གྱི་འབྲས་བུ་སྟེ། དོན་ཡང་གཟུང་བྱ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ཤེས་པའི་རྒྱུའོ། །ཇི་སྐད་དུ་གསུངས་པ།

ཤེས་ལ་རྣམ་པ་ནི། །
འཇོག་པར་ནུས་པའི་རྒྱུ་ཉིད་ལ། །
གཟུང་བར་རིག་པ་ཤེས་པས་རིག[5] །ཅེས་སོ།།

---

1 གཞོན་ནུ་མ་ལེན་གྲིས་བརྩམས་པའི་ཚིགས་སུ་བཅད་པའི་འགྲེལ་པ། མངོན་སུམ། ཚིགས་བཅད། ༡༡༣

2 བོད་འགྱུར། རྟོགས།

3 ལེགས་སྦྱར། དོན་གྱི།

4 བོད་འགྱུར། རྟོགས།

5 ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ། ཅེ ༡༥༨ བ ཕྲེང་ ༡
དུས་ཐ་དད་པ་ཇི་ལྟར་གཟུང་། །ཞི་ན་ཤེས་ལ་རྣམ་པ་ནི།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

རྟོག་པའི་ཤེས་པ་ནི་དོན་མེད་པར་བག་ཆགས་ཙམ་ཁོ་ན་ལས་སྐྱེས་པས་ནི་ཇི་ལྟར་དོན་གྱི་འབྲས་བུར་འགྱུར་ཏེ། དོན་དང་ལྡན་ཅིག་རྗེས་སུ་འགྲོ་བ་དང་ལྡོག་པ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །གང་ཞིག་གང་མེད་པར་འབྱུང་བ་དེ་དེའི་འབྲས་བུ་མ་ཡིན་ཏེ། ཧ་ཅང་ཐལ་བར་འགྱུར་བའི་ཕྱིར་རོ། །གལ་ཏེ་ཡང་རྟོག[1]པའི་ཤེས་པ་དོན་ལ་ཉེ་བར་སྐྱེ་ན། དེའི་ཚེ་དེས་ཀྱང་བུམ་པ་ལ་སོགས་པའི་དོན་མཐོང་ལ། དེའི་ཕྱིར་ལོང་བས་ཀྱང་གཟུགས་མཐོང་བར་འགྱུར་བར་ཐལ་བར་འགྱུར་ཞིང་ཡོད་པ་ཡང་མ་ཡིན་ནོ། །དེ་ཉིད་ཕྱིར་གསུངས་པ།

> སྒྲ་ལས་བྱུང་བའི་བློ་ལས་ནི་མངོན་སུམ་བཞིན་དུ་དོན་སྣང་བ་མེད་པའི་ཕྱིར་རྟོག[2]པའི་ཤེས་པ་ལ་དོན་མངོན་སུམ་དུ་བྱེད་པ་ཉིད་མེད་དོ།། ཞེས་སོ།།

འདིས་ནི་གང་ཕ་རོལ་པོས་བརྗོད་པ།

> སྒྲ་ཡི་རྗེས་འགྲོ་ལས་གཞན་གང་། །
> རྟོགས་ཏེ་འཇིག་རྟེན་ན་ཡོད་མིན། །

འཛོག་པར་ནུས་པའི་རྒྱུ་ཉིད་ལ། །གཟུང་བར་འཐད་པས་ཤེས་པས་རིག། ཅེས་བྱ་བ་ནི་བར་སྐབས་ཀྱི་ཚིགས་སུ་བཅད་པའོ།།

1 བོད་འགྱུར། རྟོགས།

2 བོད་འགྱུར། རྟོགས།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ཤེས་པ་ཐམས་ཅད་སྒྲ་དང་ནི། །
རྗེས་སུ་ལྡན་པ་ཁོ་ནར་སྣང་། །[1] །ཅེས་སོ།།

ཞེས་པ་དེ་བསལ་བ་ཡིན་ནོ། །དེ་ལྟར་ན་མདུན་ན་ཡོད་པའི་བུམ་པ་བརྗོད་བཞིན་པ་ན། དེ་དང་ཉེ་བ་ན་ཡོད་པའི་སའི་མཐིལ་ལ་སོར་པའི་ཤེས་པ་བརྗོད་པ་དང་བྲལ་བ་ཉམས་སུ་མྱོང་བ་ཉིད་དོ། །དེ་ལྟར་དེའི་ཚེ་སྒྲའི་རྗེས་སུ་འགྲོ་བ་ཡོད་པ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། རྣམ་པར་རྟོག་པ་ཉིད་ཅིག་ཅར་མེད། ཅེས་པའི་རིགས་པ་ལས་སོ།།

འཁྲུལ་པའི་ཤེས་པ།

འཁྲུལ་པའི་ཤེས་པ་ཡང་དོན་མངོན་དུ་བྱེད་པ་མ་ཡིན་ཏེ། འཁྲུལ་པའི་དོན་བྱ་བ་ནུས་པའི་དངོས་པོ་ལ་ཕྱིན་ཅི་ལོག་པར་བརྗོད་ཅིང་། དོན་བྱ་བ་ནུས་པ་ཡང་དངོས་པོའི་རང་གི་ངོ་བོ་ཡུལ་དང་། དུས་དང་། རྣམ་པར་ངེས་པ་ཡིན་ན། དེའི་ཕྱིན་ཅི་ལོག་ཏུ་སྣང་བའི་འཁྲུལ་པའི་ཤེས་པས་ཇི་ལྟར་མངོན་སུམ་དུ་བྱེད། སློབ་དཔོན་གྱིས་གང་གསུངས་པ།

རབ་རིབ་དང་། མྱུར་དུ་བསྐོར་བ་དང་། གྲུར་ཞུགས་པའི་
འཁྲུལ་པ་ལ་སོགས་པས་འཁྲུལ་པ་མ་བསྐྱེད་པའི་ཤེས་པ་མངོན་
སུམ་མོ།[2] །ཞེས་སོ།།

---

1 བྷརྟྲྀཧརིས་བརྩམས་པའི་བཱཀྱཔདཱིཡ། ༡།༡༣༣

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

འདིས་ནི་ལིང་ཏོག་ཅན་ལ་དུང་དཀར་པོ་ལ་སེར་པོར་སྣང་བའི་ཤེས་པ་དང་། མགལ་མེ་བསྐོར་བ་ལ་སོགས་པ་ལ་འཁོར་ལོ་ལ་སོགས་པར་སྣང་བའི་ཤེས་པ་དང་། འགྲོ་བཞིན་པའི་གྲུ་ལ་གནས་པའི་ཤིང་ལ་སོགས་པ་གཡོ་བར་འཛིན་པའི་[1]ཤེས་པ་དང་། ལུས་ཀྱི་གནད་མཚོན་གྱིས་བཅོམ་པའི་ཀ་བ་འབར་བ་ལ་སོགས་པར་སྣང་བའི་ཤེས་པ་མངོན་སུམ་མ་ཡིན་ནོ། །ཞེས་བརྗོད་པར་འགྱུར་རོ། །འོ་ན་གལ་ཏེ་ཤེས་པ་དེ་མངོན་སུམ་མ་ཡིན་ན་ཇི་ལྟར་དེ་ལས་དངོས་པོ་ཐོབ་ཅེ་ན། དེ་ལས་དངོས་པོ་ཐོབ་པ་མིན་གྱི། འོ་ན་ཅི་ཞེ་ན། ཤེས་པ་གཞན་ཁོ་ན་ལས་སོ་ཞེས་ཁ་ཅིག་གོ།

མངོན་སུམ་གྱི་དབྱེ་བ་བཞི།

དེ་ནི་རྣམ་པ་བཞི་སྟེ། དབང་པོའི་ཤེས་པ་དང་། ཡིད་དང་། རང་རིག་པ་དང་།[2] རྣལ་འབྱོར་པའི་ཤེས་པའོ།།[3]

---

2 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༣༣༧ ན ཕྲེང་ ༣ རབ་རིབ་དང་། མྱུར་དུ་བསྐོར་བ་དང་། གྲུར་ཞུགས་པ་དང་། འཁྲུག་པ་ལ་སོགས་པས་འཁྲུལ་པ་མ་སྐྱེས་པའི་ཤེས་པ་ནི་མངོན་སུམ་མོ།།

1 ལེགས་སྦྱར། གཡོ་བར་འཁྲུལ་བའི།

2 བོད་འགྱུར། རང་རིག་པའི།

3 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༣༣༧ ན ཕྲེང་ ༣ དེ་ནི་རྣམ་བཞི་སྟེ། དབང་པོའི་ཤེས་པ་དང་། རང་གི་ཡུལ་གྱི་དེ་མ་ཐག་པ་ཡུལ་ལྷན་ཅིག་བྱེད་པ་ཅན། དབང་པོའི་ཤེས་པ་མཚུངས་པ་དེ་མ་ཐག་རྐྱེན་གྱིས་བསྐྱེད་པའི་ཡིད་ཀྱི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་དང་། སེམས་དང་སེམས་ལས་བྱུང་བ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་རང་རིག་པ་དང་། ཡང་དག་པའི་དོན་བསྒོམ་པའི་རབ་ཀྱི་མཐའ་ལས་བྱུང་བ་རྣལ་འབྱོར་པའི་ཤེས་པའོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

དབང་པོ་མངོན་སུམ།

མིག་ལ་སོགས་པའི་དབང་པོ་ལྔ་ལ་བརྟེན་ནས་སྐྱེས་ཤིང་ཕྱི་རོལ་གྱི་གཟུགས་ལ་སོགས་པའི་ཡུལ་ལྔ་ལ་དམིགས་པ་ནི་དབང་པོ་མངོན་སུམ་མོ། །དེ་ལ་མིག་གི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་ནི་གཟུགས་ཀྱི་ཡུལ་ཅན་ནོ། །རྣ་བའི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་ནི་སྒྲའི་ཡུལ་ཅན་ནོ། །སྣའི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་ནི་དྲིའི་ཡུལ་ཅན་ནོ། །ལྗེའི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་ནི་རོའི་ཡུལ་ཅན་ནོ། །ལུས་ཀྱི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་ནི་རེག་བྱའི་ཡུལ་ཅན་ནོ།།

དབང་ཤེས་ཀྱི་ཐ་སྙད་འདོགས་ཚུལ།

དབང་པོའི་མངོན་སུམ་ཞེས་ཐ་སྙད་བྱེད་པའི་རྒྱུ་མཚན་ནི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་རྒྱུ་སྟེ། དཔེར་ན་རྔའི་སྒྲ་དང་ནས་ཀྱི་མྱུ་གུ་ཞེས་པ་བཞིན་ནོ། །[1] མངོན་སུམ་འདི་ཡང་གང་ལ་རང་དང་རྗེས་སུ་མཐུན་པའི་རྟོག་པ་སྐྱེད་པར་བྱེད་པ་དེ་ཉིད་ལ་ཚད་མ་སྟེ། ཐ་སྙད་པའི་ཚད་མའི་དབང་དུ་བྱས་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །ཞེས་པའོ།།

ཡིད་མངོན་བཤད་པ།

ཡིད་མངོན་རང་གི་ཡུལ་གྱི་དེ་མ་ཐག་པའི་ཡུལ་ལྷན་ཅིག་བྱེད་པ་ཅན་གྱི་དབང་པོའི་ཤེས་པ་མཚུངས་པ་དེ་མ་ཐག་པའི་རྐྱེན་གྱིས་བསྐྱེད་པ་ཡིད་ཀྱི་རྣམ་

1 རིགས་ཐིགས་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ། ཤོ ༢༣ བ ཕྲེང་ ༥ དབང་པོ་དང་འབྲེལ་བའི་ཤེས་པ་ནི་དབང་པོའི་ཤེས་པ་ཞེས་བྱ་སྟེ། དབང་པོ་ལ་བརྟེན་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་མངོན་སུམ་ཡིན་ནོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

པར་ཤེས་པའོ།[1] །ཞེས་པའོ། །རང་གི་སྒྲ་ནི་དབང་པོའི་ཤེས་པར་དགོངས་ཤིང་རང་གི་ཡུལ་ནི་ཡུལ་ཏེ། ཕྱི་རོལ་གྱི་བུམ་པ་ལ་སོགས་པའོ། །རང་གི་ཡུལ་གྱི་དེ་མ་ཐག་པ་ནི་རང་ཡུལ་དེ་མ་ཐག་པ་སྟེ། དབང་པོའི་ཤེས་པའི་ཡུལ་ལས་གཞན་བུམ་པ་ལ་སོགས་པའི་སྐད་ཅིག་གཉིས་པའོ། །ལྷན་ཅིག་བྱེད་པ་དེ་དང་ཚོགས་ནས། ཉེ་བར་ལེན་པ་དབང་པོའི་ཤེས་པ་མཚུངས་པ་དེ་མ་ཐག་པའི་རྐྱེན་གྱིས་མིང་ཅན་གྱི་བསྐྱེད་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་ཡིད་ཀྱི་མངོན་སུམ་དུ་བརྗོད་དོ།། དེའི་ཕྱིར་ཕ་རོལ་པོས།

> གང་བརྗོད་པའི་གཟུང་ཟིན་པའི་འཛིན་པ་ཉིད་དང་ལོང་བ་དང་འོན་པ་ལ་སོགས་པ་མེད་པ་དང་། རྣལ་འབྱོར་པའི་ཤེས་པ་ཡང་ཡིད་ཉིད་དུ་[2]ཐལ་བ་དང་ཐ་སྙད་བྱེད་པ་པོ་མ་ཡིན་པ་ཉིད་དོ།།[3]

ཞེས་པ་བསལ་ཏེ། དེ་ལྟར་ནི་སྐད་ཅིག་གཉིས་པ་འཛིན་པའི་ཕྱིར་བཟུང་ཟིན་པ་འཛིན་པ་ཉིད་བསལ་ལོ།།

---

1 རིགས་ཐིགས་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ། ཤོ ༦ ན ཕྲེང་ དབང་པོའི་ཤེས་པ་མཚུངས་པ་དེ་མ་ཐག་པའི་རྐྱེན་དུ་གྱུར་པ་དེས་སྐྱེད་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་ནི་ཡིད་ཙམ་ལ་བརྟེན་པའི་ཕྱིར་ཡིད་ཀྱི་མངོན་སུམ་ཞེས་བྱའོ།།

2 བོད་འགྱུར། ཡིད་གཉིས།

3 མཛད་པ་པོ་གསལ་ཁ་མེད་པའི་རིགས་ཐིགས་ཀྱི་འགྲེལ་པའི་མཆན་འགྲེལ་ཞེས་པར་ཕྱོགས་སྔ་འདི་གཞོན་ནུ་མ་ལེན་སོགས་ཡིན་པར་བཤད།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

དབང་པོའི་ཤེས་པ་ལས་སྐྱེས་པ་ཡིད་ཡིན་པས་ལོང་བ་ལ་སོགས་པ་ལ་གཟུགས་ལ་སོགས་པའི་ཡུལ་ལ་དམིགས་པའི་དབང་པོའི་མངོན་སུམ་ཉིད་མེད་ན། དེ་ལས་སྐྱེས་པའི་ཡིད་ཅི་ཞིག་ལས་འབྱུང་བར་འགྱུར། དེའི་ཕྱིར་ལོང་བ་དང་འོན་པ་ལ་སོགས་པ་མེད་པའི་སྐྱོན་མེད་དོ། །མཚུངས་པ་དེ་མ་ཐག་པའི་རྐྱེན་གྱིས་ཀྱང་རྣལ་འབྱོར་པའི་ཤེས་པ་ཡིད་ཀྱི་མངོན་སུམ་དུ་ཐལ་བ་བསལ་ཏེ། མཚུངས་པ་དེ་མ་ཐག་པའི་རྐྱེན་གྱི་སྒྲ་ནི་རང་གི་རྒྱུད་ལ་འཇུག་པའི་ཉེ་བར་ལེན་པའི་ཤེས་པ་ལ་གྲགས་པ་ལ་གྲུབ་ལ། དེའི་ཕྱིར་རྒྱུད་ཐ་དད་པ་ལ་འཇུག་པའི་རྣལ་འབྱོར་པའི་ཤེས་པ་ལ་ལྟོས་ནས། སོ་སོའི་སྐྱེ་བོའི་སེམས་རྣམས་ལ་དེ་མ་ཐག་པའི་རྐྱེན་གྱི་ཐ་སྙད་མེད་དོ་ཞེས་པའོ། །ཐ་སྙད་བྱེད་པ་པོ[1]མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱང་འདིའི་སུན་འབྱིན་པར་འཐད་པ་མ་ཡིན་ཏེ། དུས་ཐུང་བར[2]བྱུང་བ་ཉིད་ཀྱིས་སོ་སོའི་སྐྱེ་བོ་རྣམས་ཀྱིས་མཆོན་པར་དཀའ་བའི་ཕྱིར་དང་། ཐ་སྙད་ཀྱི་ཡན་ལག་ཉིད་དུ་ཁས་བླངས་པའི་ཕྱིར་རོ། །ཡིད་ཀྱི་མངོན་སུམནི་ལུང་ལས་གྲགས་པར་ཏེ། འདིའི་ངེས་པར་བྱེད་པ་པོ་ཙང་ཟད[3]ཡོད་པ་མ་ཡིན་នོ། །ཇི་སྐད་དུ་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱིས་གསུངས་པ།

1 ཞིགས་སྐྲུར། ཐ་སྙད་བྱེད་པ།
2 ཞིགས་སྐྲུར། དུས་ཤྲ་བར།
3 བོད་འགྱུར། ཚུང་ཟད།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

དགེ་སློང་དག་གཉིས་ཀྱིས་གཟུགས་འཛིན་པར་བྱེད་དེ། མིག་
དང་དེ་དང་འབྲེལ་བའི་ཡིད་ཀྱིས་སོ།[1] །ཞེས་སོ།།

འོ་ན་ཐ་སྙད་ལ་ཉེ་བར་མཁོ་བ་མ་ཡིན་པ་བསྟན་པ་དེ་ལ་དགོས་པ་ཅི་ཡོད་ཅེ་ན། འདི་འདྲ་བའི་མཚན་ཉིད་ཅན་གྱི་ཡིད་ཀྱི་མངོན་སུམ་གལ་ཏེ་ཡོད་ན་སྐྱོན་ཅི་ཡོད་མེད་དོ་ཞེས་ལུང་རྣམ་པར་དག་པ་འདིས་བསྒྲུབ་པ་ཡིན་ནོ་ཞེས་པ་དགོས་པའོ། །སེམས་དང་སེམས་ལས་བྱུང་བ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་བདག་ཉིད་ཡང་དག་པར་རིག[2]པའོ།།

རང་རིག་མངོན་སུམ། སེམས་དང་སེམས་ལས་བྱུང་བ་རང་རིག་པར་བཤད་པ།

སེམས་ནི་དངོས་པོ་ཙམ་འཛིན་པའི་ཤེས་པ་ཡིན་ལ། སེམས་ལས་གྱུར་བའི་རྣམས་པ་ནི་སེམས་ལས་བྱུང་བ་རྣམས་ཏེ། དངོས་པོའི་ཁྱད་པར་གྱི་ངོ་བོ་འཛིན་པར་བྱེད་པ་བདེ་བ་དང་། སྡུག་བསྔལ་དང་། བཏང་སྙོམས་ལ་སོགས་པའི་མཚན་ཉིད་ཅན་ནོ། །སེམས་དང་སེམས་ལས་བྱུང་བ་དེ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་བདག་ཉིད་གང་གིས་རང་གི་ངོ་བོས་རིག་པར་བྱེད་པ་སྟེ་རང་རང་གི་ངོ་བོ་

1 ཡིགས་སྒྲུར། འགའ་ཞིག་མིག་དང་དེས་དྲངས་པའི་ཡིད་ཀྱིས་སོ། །ལུང་འདི་རིགས་ཐིགས་ཀྱི་འགྲེལ་པ་ཆོས་མཆོག་གི་སྒྲོན་མེ་ཞེས་པ་དང་། རིགས་ཐིགས་ཀྱི་འགྲེལ་པའི་མཆན་འགྲེལ་གཉིས་ཀའི་ནང་དུ་དྲངས་ཡོད། མདོ་གང་གི་ཡིན་པ་མི་གསལ།

2 བོད་འགྱུར། རིགས།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

བདག་ཉིད་ཀྱི་ངོ་བོ་མངོན་སུམ་དུ་བྱེད་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རང་རིག་པའི་[1]མངོན་སུམ་རྟོག་པ་དང་བྲལ་ཞིང་མ་འཁྲུལ་པར་བརྗོད་དོ།།

དེ་ལ་ཁ་ཅིག་ན་རེ། སེམས་དང་སེམས་ལས་བྱུང་བ་རྣམས་ཀྱིས་རང་རིག་པ་ཉིད་འཐད་པ་མ་ཡིན་ཏེ། བདག་ཉིད་ལ་རང་གི་བྱ་བ་འགལ་བའི་ཕྱིར་རོ། །ལེགས་པར་བསླབ་ཀྱང་གར་མཁན་གྱིས་རང་གི་ཕྲག་པ་ལ་ཞོན་པར་མི་ནུས་ལ། རལ་གྲིའི་སོ་རྣོ་ཡང་བདག་ཉིད་མི་གཅོད་ཅིང་། མེའི་ཕུང་པོ་ཤིན་ཏུ་འབར་ཡང་བདག་ཉིད་བསྲེག་པ་མ་ཡིན་པ་དེ་བཞིན་དུ། སེམས་དང་སེམས་ལས་བྱུང་བ་ཡང་ཇི་ལྟར་བདག་ཉིད་རྟོགས་པར་བྱེད། རིག་པར་བྱ་བ[2]དང་རིག་པར་བྱེད་པའི་དངོས་པོ་ནི་ལས་ཻདང་བྱེད་པ་པོའི་དངོས་པོ་ཡིན་ལ། ལས་དང་བྱེད་པ་པོ་ཉིད་ཀྱང་འཇིག་རྟེན་ན་ཐ་དད་པར་ཁོ་ནར་གྲགས་ཏེ། ཤིང་དང་སྐྱུད་པ་འཛིན་པ་དག་བཞིན་ནོ་ཞེ་ན། འདིར་བརྗོད་པར་བྱ་སྟེ། ལས་དང་བྱེད་པ་པོའི་དངོས་པོར་རིག་པར་བྱ་བ་དང་རིག་པར་བྱེད་པ་ཤེས་པ་ལ་བརྗོད་པ་མ་ཡིན་ནོ། །འོ་ན་ཅི་ཞེ་ན། རྣམ་པར་གཞག་པར་བྱ་བ་དང་རྣམ་པར་འཇོག་པར་བྱེད་པའི་དངོས་པོ་སྟེ། དཔེར་ན་སྒྲོན་མ་བདག་ཉིད་གསལ་བར་བྱེད་པ་དེ་ལྟར་ཤེས་པ་ཡང་རང་གི་རྒྱུ་ཁོ་ན་ལས་བེམས་པོའི་དངོས་པོའི་མཚན་ཉིད་དང་

---

1 རིགས་ཐིགས་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ། ལྡེ ༥༣ བ ཕྲེང་ ༡ སེམས་ནི་དོན་ཙམ་འཛིན་པའོ། །སེམས་ལས་བྱུང་བ་བདེ་བ་ལ་སོགས་པ་ནི་བྱེ་བྲག་གི་གནས་སྐབས་འཛིན་པའོ།།

2 བོད་འགྱུར། བདག་ཉིད་རྟོགས་པར་བྱེད་པ་རིག་པར་བྱ་བ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

བྲལ་བ་རང་གི་རྒྱུ་ཁོ་ན་ལས་རབ་ཏུ་གསལ་བའི་རང་བཞིན་དུ་སྐྱེས་པས་རང་[1] རིག་པར་རྣམ་པར་གཞག་གོ །དེ་ལྟར་ཡང་གསུངས་པ།

རྣམ་ཤེས་བེམས་པོའི་རང་བཞིན་ལས། །
ལོག་པ་ཉི་བར་སྐྱེ་བ་འགྱུར། །
བེམས་མིན་རང་བཞིན་གང་ཡིན་པ། །
དེ་ཁོ་ན་འདིའི་རང་རིག་གོ །
འདི་ཡི་རང་གི་རིག་པ་ནི། །
བྱ་དང་བྱེད་པའི་དབྱེ་བས་མིན། །
གཅིག་པ་ཆད་མེད་རང་བཞིན་ལ། །
གསུམ་གྱི་ངོ་བོ་མི་འཐད་ཕྱིར།[2] །ཞེས་སོ།།

རྒྱན་མཛད་པས་ཀྱང་གསུངས་པ།

ལས་དང་བྱེད་པ་པོ་ལ་སོགས། །
རྟག་པ་དོན་དམ་པར་ཡོད་མིན། །
བདག་ཉིད་ལ་ནི་བདག་ཉིད་ཀྱིས། །
བདག་ཉིད་འཛོམས་ཞེས་ངེས་པར་བརྗོད།[3] །ཅེས་སོ།།

---

1 བོད་འགྱུར། རང་མི་སྣང་།

2 ཚད་མ་རྒྱན། ཤློཀ ༧༥༧

3 ཚད་མའི་དེ་ཁོ་ཉིད་བསྡུས་པ། ཤློཀ ༡༩༩༩

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

སེམས་དང་སེམས་ལས་བྱུང་བ་རྣམས་ཤེས་པ་གཞན་གྱིས་གསལ་བར་བྱེད་པར་རིགས་པ་མ་ཡིན་ཏེ། དེ་ལྟར་ན་རེ་ཞིག་དུས་མཉམ་པར་བྱུང་བའི་ཤེས་པ་ལས་གཞན་གྱི་སེམས་ལས་བྱུང་བ་གསལ་བར་བྱེད་དོ་ཞེས་པ་འཐད་པ་མ་ཡིན་ཏེ། ཕན་གདགས་པར་བྱ་བ་དང་ཕན་འདོགས་པར་བྱེད་པ་ཉིད་མེད་པའི་ཕྱིར་[1]གཡས་པ་དང་ཅིག་ཤོས་ཀྱི་རྭ་དག་བཞིན་ནོ། །དུས་ཐ་དད་པར་བྱུང་བའི་ཤེས་པས་ཀྱང་མ་ཡིན་ཏེ། སྐད་ཅིག་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ན་གསལ་བར་བྱེད་པ་ཉིད་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །གཞན་ཡང་གལ་ཏེ་ཤེས་པ་རང་རིག་པ་མ་ཡིན་ན་[2]དེའི་ཚེ་དོན་ཤེས་སོ་ཞེས་པ་འཐད་པར་དཀའ་བར་[3]འགྱུར་ཏེ། ཁྱད་པར་མ་བཟུང་བའི་བློ་ནི་ཁྱད་པར་དུ་བྱ་བ་ལ་འཇུག་པ་མ་ཡིན་ནོ་ཞེས་པའི་རིགས་པ་ལས་སོ།།

དེ་ལྟར་ན། དོན་ཁྱད་པར་དུ་བྱ་བ་ཡིན་ལ་ཤེས་པ་ནི་ཁྱད་པར་ཏེ། ཤེས་ཟིན་པ་ནི་ཤེས་པས་ཁྱད་པར་དུ་བྱས་པའོ། །གལ་ཏེ་ཤེས་པ་རང་ཉིད་རྟོགས་པའི་ངོ་བོར་རྟོགས་པ་མ་ཡིན་ན། དེའི་ཕྱིར་ཤེས་པས་ཁྱད་པར་དུ་བྱས་པའི་དོན་ཇི་ལྟར་[4]རྟོགས་ཏེ། །དབྱུག་པ་མ་བཟུང་བར་དབྱུག་པ་ཅན་འཛིན་པ་རིགས་པ་དང་ལྡན་པ་ནི་མེད་པས་སོ།།

---

1 ལེགས་སྦྱར། བ་ལང་གི།

2 བོད་འགྱུར། དེའི་ཕྱིར་དེའི་ཚེ།

3 བོད་འགྱུར། དགའ་བར།

4 བོད་འགྱུར། དོན་ལྟར།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

གང་མིག་གསུམ་པས་བཤད་པ། [1]

> མིག་མ་བཟུང་བར་ཡང་མིག་གིས་བཟུང་བར་བྱ་བའི་དོན་རྟོགས་པ་དེ་བཞིན་དུ་རྣམ་པར་ཤེས་པ་མ་རྟོགས་ན་[2]ཡང་དོན་ཤེས་ཟིན་པ་འཐད་དོ།།

ཞེས་པ་དེ་ནི་མི་ལེགས་ཏེ། སྐབས་སུ་མ་བབ་པའི་ཕྱིར་རོ། །གང་གི་ཕྱིར་མིག་ནི་གཟུགས་ཀྱི་ཁྱད་པར་མ་ཡིན་ལ། འོ་ན་ཅི་ཞེ་ན། མིག་གི་རྣམ་པར་ཤེས་པའོ། །དེའི་ཕྱིར་རྣམ་པར་ཤེས་པ་ཡང་དག་པར་རིག་པ་མ་ཡིན་ནོ། །ཇི་ལྟར་གཟུགས་ཤེས་པར་བྱེད་ཅེས་པས་རྩོད་པ་ཉམས་པ་མེད་དོ།།

གང་ཡང་ཤེས་པ་སྐོག་གྱུར་ཉིད་དུ་བསྒྲུབ་པའི་ཆེད་དུ་སྐནྣ་ཡས་སྨྲས་པ།

> ཇི་ལྟར་གཟུགས་ལ་སོགས་པ་གསལ་བ་རྣམ་པ་གཞན་དུ་མི་འཐད་པས་དབང་པོ་གྲུབ་པ་དེ་བཞིན་དུ་ཤེས་པ་ཡང་གྲུབ་བོ། །ཞེས་སོ།།

དེ་བཞིན་དུ་དེའི་བཤདཔ།

> དོན་འགའ་ཞིག་ཤེས་པ་ཟིན་པ་མེད་ན་ནི་བློ་དམིགས་པ་མེད་ལ། ཤེས་ཟིན་ན་ནི་རྗེས་སུ་དཔག་ལས་རྟོགས་སོ།[3] །ཞེས་སོ།།

---

1 མིག་གསུམ་པ་ནི་ཕྱཙཀྲཏིའི་བླ་མའོ། །ལུང་འདྲེན་གྱི་ཁུངས་མ་རྙེད།

2 བོད་འགྱུར། མ་གཏོགས།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

དེའི་རྣམ་པར་འགྲེལ་པ་ཡང་།[1]

ཤེས་པ་ནི་ཟིན་པ་ཉིད་ཀྱི་དབང་ལས་སོ། །ཤེས་ཟིན་པ་ཉིད་ཀྱང་
ཡུལ་གསལ་བར་བརྗོད་དོ། །ཞེས་སོ།།

དེ་ནི་ཤིན་ཏུ་མི་རིགས་ཏེ།[2] ཡུལ་གསལ་བ་ཉིད་ཀྱང་ཤེས་པ་ལས་ཐ་དད་པ་ཉིད་ཡིན་ན་ནི། ཡུལ་གྱི་ངོ་བོ་ཉིད་ཡིན་ན་གསལ་བར་བེམས་པོའི་ངོ་བོ་ཉིད་དེ། བེམས་པོ་ལ་ཡང་རབ་ཏུ་གསལ་བ་མི་རིགས་པའི་ཕྱིར་རོ། །ཡུལ་ལས་དོན་གཞན་པ་ཉིད་[3]དེའི་རང་ཉིད་ལས་རབ་ཏུ་གསལ་བ་མི་རིགས་པའི་ཕྱིར་རོ། །གསལ་བ་གཞན་གྱིས་གསལ་བར་བྱེད་ན་ཐུག་པ་མེད་པར་འགྱུར་རོ། །ཤེས་པའི་རང་བཞིན་ཉིད་ཡིན་ན་ནི་གསལ་བ་ཉིད་ཀྱང་ཕྱོགས་སྔར་དུ་ཐལ་བར་འགྱུར་རོ། །དེའི་ཕྱིར་གདོན་མི་ཟ་བར་ཤེས་པ་རང་རིག་པ་ཉིད་དུ་བརྗོད་པར་བྱའོ། །རང་རིག་པ་ནི་ཉམས་སུ་མྱོང་བས་གྲུབ་པ་ཡང་ཡིན་ན་ཇི་ལྟར་བསྙོན་འདེབས་པར་བྱེད། དེ་གསུངས་པ།

དམིགས་པ་མངོན་སུམ་མ་ཡིན་ན། །

3 དཔྱོད་པ་པའི་བཤད་པ། སྡེ་ཀ ༡༡ ཕ།༦ ཚད་མའི་དེ་ཁོ་ཉིད་བསྡུས་པ། སྡེ་ཀ ༣༠༡༣།༣༠༡༦
ཕྱོགས་སྔར་བཀོད།

1 ལུང་འདྲེན་གྱི་ཁུངས་དྲངས་མོད་ལུང་གང་གི་ཡིན་མིན་གྱི་ཁུངས་མ་རྙེད།

2 ལེགས་སྦྱར། དེ་ཡང་རིགས་པ་མ་ཡིན་ཏེ།

3 ལེགས་སྦྱར། དོན་གཞན་པ་ཉིད་བེམ་པོ་ལ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

དོན་མཐོང་རབ་ཏུ་གྲུབ་མི་འགྱུར།[1] །ཞེས་སོ།།

རྒྱན་མཛད་པས་ཀྱང་གསུངས་པ།

གལ་ཏེ་ཤེས་དེ་ལྐོག་གྱུར་ན། །
ཤེས་པ་ཞེས་ཉིད་དེ་གང་ལས། །
ལྐོག་ཏུ་གྱུར་དེའི་རང་གི་ནི། །
ངོ་བོས་སུ་ཡིན་མཆོན་པར་ནུས།[2] །ཞེས་སོ།།

འོ་ན་ཤེས་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་རང་རིག་པ་མངོན་སུམ་ཉིད་ཡིན་ན། འདི་བུམ་པའོ་ཞེས་པ་ལ་སོགས་པ་རྟོགས་པའི་ཤེས་པ་མེད་པ་ཉིད་དང་། དུང་སེར་པོ་ལ་སོགས་པའི་ཤེས་པ་མ་འཁྲུལ་བ་ཉིད་ཇི་ལྟར་མི་འགྱུར་ཞེ་ན། བརྗོད་པར་བྱ་སྟེ། རྣམ་པར་རྟོག་པའི་ཤེས་པ་ཡང་རང་གི་བདག་ཉིད་ལ་རྣམ་པར་རྟོག་པ་མེད་པ་ཁོ་ན་སྟེ། འདི་བུམ་པའོ་ཞེས་པ་འདིས་ནི་ཕྱི་རོལ་ཁོ་ན་ལ་རྟོགས་པར་བྱེད་ཀྱི་བདག་ཉིད་ལ་ནི་མ་ཡིན་ནོ། །དེ་གསུངས་པ།

ཤེས་གང་གང་ལ་སྒྲ་དོན་འཛིན། །
དེ་ནི་དེ་ལ་རྟོག་པ་འོ།[3] །

1 ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ། ཅེ ༡༦༦ ན ཕྲེང་ ༦ སྔར་དམིགས་ལ་རིག་པ་ནི་ཕྱིས་ཡིན་ནོ་ཞེ་ན། དམིགས་པ་མངོན་སུམ་མ་ཡིན་ན། །དེ་མཐོང་རབ་ཏུ་འགྲུབ་མི་འགྱུར།།

2 ཚད་མ་རྒྱན། ཤོག་གྲངས། ༣༨༥ ཀློག ༦༡༡༩

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

རང་གི་ངོ་བོ་སྒྲ་དོན་མིན། །
དེའི་ཕྱིར་དེ་ལ་ཀུན་མངོན་སུམ།[1] །ཞེས་སོ།།

འཁྲུལ་པ་ཡང་བདག་ཉིད་ལ་མ་འཁྲུལ་པ་སྟེ། རང་ཉིད་རབ་ཏུ་གསལ་བའི་ངོ་བོ་ཉིད་ཀྱིས་སྣང་བའི་ཕྱིར་ལ། །ཡུལ་མེད་པ་ཉིད་ལས་འཁྲུལ་པར་བརྗོད་དོ། །གང་གསུངས་པ།[2]

རང་ངོ་བོ་ལ་ཀུན་མ་འཁྲུལ། །
གཞན་ངོ་བོ་ལ་ཕྱིན་ཅི་ལོག །ཅེས་སོ།།

དེའི་ཕྱིར་རྣམ་པ་གཞན་དུ་རབ་ཏུ་གསལ་བ་ཉིད་མ་གྲུབ་པའི་ཕྱིར། གལ་ཏེ་འདི་རྣམས་རབ་ཏུ་གསལ་བར་བྱེད་པ་ཡིན་ན་དེའི་ཚེ་རང་གི་རྒྱུ་ཁོ་ན་ལས་རབ་ཏུ་གསལ་བའི་རང་བཞིན་དུ་སྐྱེས་པར་འགྱུར་བ་རྣམས་ཀྱིས་རབ་ཏུ་གསལ་བར་བྱེད་པ་ཡིན་ནོ་ཞེས་ཁས་བླང་བར་བྱའོ་ཞེས་པའོ།།

རྣལ་འབྱོར་མངོན་སུམ་བཤད་པ།

ཡང་དག་པའི་དོན་བསྒོམ་པ་རབ་ཀྱི་མཐར་ཐུག་པ་ལས་སྐྱེས་པ་རྣལ་འབྱོར་པའི་ཤེས་པ་ཡང་ངོ་[3]ཞེས་ཏེ། རྣམ་འབྱོར་ནི་ཏིང་ངེ་འཛིན་དང་ཤེས་

---

3 རྣམ་འགྲེལ་རྩ་བར། རྟོག་པ་ཡིན།

1 ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ། ཅེ ༡༣༩ བ ཕྲེང་ ༡
ཤེས་གང་གང་ལ་སྒྲ་དོན་འཛིན། །དེ་ནི་དེ་ལ་རྟོག་པ་ཡིན།།
རང་གི་ངོ་བོ་སྒྲ་དོན་མིན། །དེ་ཕྱིར་དེ་ལ་ཀུན་མངོན་སུམ།། ཞེས་སོ།།

2 ཚད་མ་རྒྱན། ཤོག་གྲངས། ༣༣༡།༡༨

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ད་འཛིན་པར་བྱེད་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རྩེ་གཅིག་པར་བརྗོད་དོ། །སྐད་ཅིག་མ་ཉིད་ཀྱིས་ན་ཁྱད་པར་ཡང་འཐད་པར་འགྱུར་གྱི། རྟག་པ་ཉིད་ཀྱིས་ནི་མ་ཡིན་ཏེ།[1] རྟག་པ་ནི་ཁྱད་པར་བརྟེན་པར་བྱ་བ་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །ཞེས་པའོ།། གང་གསུངས་པ།

གང་ཞིག་རང་བཞིན་འཇིག་མེད་པ། །
དེ་ནི་རྟག་པར་མཁས་རྣམས་སྨྲ།[2] །
དེ་ཡི་ནུས་པའམ་ནུས་མེད་པ། །
གང་ཡིན་རང་བཞིན་གྱིས་གནས་པ། །
རྟག་ཕྱིར་གསོ་བྱ་མ་ཡིན་ན། །
དེ་ཟད་བྱ་མིན་ནུས་པ་ཅི།[3] །ཞེས་སོ།།

གང་ལུས་ཅན་ཉིད་ལ་ཕན་འདོགས་པ་དང་གནོད་པ་ལས་བདེ་བ་དང་སྡུག་བསྔལ་དག་ཡོད་པའི་ཕྱིར་ལུས་ཅན་ཆགས་པ་ལ་སོགས་པ་དང་བྲལ་བ་ལས་

1 བོད་འགྱུར། ཁྱད་པར་ཡང་འཐད་པའི་ཕྱིར་གྱི། རྟག་པ་ཉིད་ན་ནི་མ་ཡིན་ཏེ།

2 ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ། ཚེ ༡༡༥ ན ཕྲེང་ ༧

གང་གི་རང་བཞིན་འཇིག་མེད་པ། །དེ་ལ་མཁས་རྣམས་རྟག་ཅེས་བརྗོད།། ཞེས་སོ།།

3 ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ། ཚེ ༡༡༦ ན ཕྲེང་ ༧

དེ་ཡི་ནུས་པའམ་ནུས་མེད་པ། །ངོ་བོ་ཉིད་ཀྱིས་གང་གནས་པ།།
རྟག་ཕྱིར་བཅོས་སུ་ཡོད་མིན་ན། །དེ་ཟད་བྱ་ཕྱིར་ནུས་པ་གང་།། ཞེས་སོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

གྲོལ་བའོ་[1]ཞེས་པ་ཡང་མི་འཐད་པར་བརྗོད་པ། དེ་ནི་མི་རིགས་ཏེ། ལུས་ནི་ཆགས་པ་ལ་སོགས་པའི་རྒྱུ་མ་ཡིན་གྱི། འོན་ཀྱང་མ་རིག་པ་སྟེ། མི་རྟག་པ་ལ་རྟག་པའོ་ཞེས་དང་། བདག་མེད་པ་ལ་བདག་གོ་ཞེས་དང་། སྡུག་བསྔལ་ལ་བདེ་བ་ཞེས་དང་། མི་གཙང་བ་ལ་གཙང་བ་ཞེས་ཕྱིན་ཅི་ལོག་བཞིའི་རང་བཞིན་བརྟེན་པ་ལ་དམིགས་པའོ། །དེ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ཡང་ཡུལ་ལ་བདེ་བར་སྲེད་པར་འགྱུར་རོ། །བདག་རྟག་པར་མཐོང་བ་ཁོ་ནའོ། །བདེ་བ་མངོན་པར་འདོད་པ་ལ་སོགས་པའི་རྒྱུ་ཡང་[2]བདག་གི་བར་འགྱུར་རོ། །འདི་རྣམས་ལ་ཀུན་ཏུ་ཆགས་པ་ནི་འདོད་ཆགས་སོ། །དེ་དང་འབྲེལ་བ་ནི་ཞེ་སྡང་ལ་སོགས་པ་རྣམས་སོ། །དེའི་ཕྱིར་མ་རིག་པ་ཁོ་ན་འདོད་ཆགས་ལ་སོགས་པའི་རྩ་བ་ཡིན་གྱི་ལུས་ནི་མ་ཡིན་ཏེ། ལུས་ཡོད་ན་ཡང་གལ་ཏེ་མ་རིག་པ་མེད་ན་ཅི་ཞིག་ལས་འདོད་ཆགས་ལ་སོགས་པ་དང་ལྡན་པར་འགྱུར། དེའི་ཕྱིར་འཚོ་བའི་ལུས་ཡོད་པ་ན་ཡང་མ་རིག་པ་དང་བྲལ་བ་ལས། ཆགས་པ་དང་བྲལ་བ་རྣམས་ཀྱི་གྲོལ་བ་ཀུན་ཏུ་ཆགས་པ་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་བ་འབྱུང་བ་ལས་སྐྱོན་ཅི་ཡང་འབབ་པ་མེད་དོ་ཞེས་པ་ཐམས་ཅད་ལེགས་པར་གནས་པའོ།།

མངོན་སུམ་ཡུལ་རང་མཚན་འདོད་པ།

དེའི་ཡུལ་ནི་རང་གི་མཚན་ཉིད་དོ། །མངོན་སུམ་རྣམ་པ་བཞི་པོ་དེའི་ཡུལ་རང་གི་མཚན་ཉིད་དུ་རྟོགས་པར་བྱའོ།[3] །རང་གི་མཚན་ཉིད་ཅེས་པ་ནི

---

1 བོད་འགྱུར། འགྲོ་བའོ།

2 ལེགས་སྦྱར། བདེ་བའི་རྒྱུ་ཡང་།

3 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༣༣༧ ན ཕྲེང་ ༨

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

དངོས་པོའི་རང་བཞིན་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པ་ཡུལ་དང་དུས་དང་རྣམ་པར་ངེས་པའོ། །འདིས་ནི་འདི་སྐད་བཤད་པར་འགྱུར་ཏེ། བུམ་པ་ལ་སོགས་པ་རྐྱ་ལ་སོགས་པ་འཛིན་པར་ནུས་པ་ཡུལ་དང་དུས་དང་རྣམ་པར་ངེས་པ། མདུན་ན་གསལ་བ་བཞིན་པ། མི་རྟག་པ་ལ་སོགས་[1]པའི་ཆོས་གཞན་དུ་མ་བརྟེན་པ། འཇུག་པའི་ཡུལ་རིགས་མཐུན་པ་དང་རིགས་མི་མཐུན་པ་ལས་ལོག་པ་ནི་རང་གི་མཚན་ཉིད་དོ་ཞེས་པའི་དོན་ཏོ།།[2]

མི་ལྡན་པ་དང་གཞན་ལྡན་རྣམ་གཅོད།

འོ་ན་གལ་ཏེ་རང་གི་མཚན་ཉིད་ཁོ་ན་མངོན་སུམ་གྱི་ཡུལ་ཡིན་གྱི་སྤྱི་མ་ཡིན་ན་དེའི་ཚེ་དུ་བ་དང་མེའི་སྤྱི་དག་གི་ཁྱབ་པ་ཇི་ལྟར་མངོན་སུམ་གྱིས་གཟུང་བར་བྱ་ཞེ་ན།[3] འདི་ནི་སྐྱོན་མ་ཡིན་ཏེ། གང་གི་ཕྱིར་མི་ལྡན་པར་རྣམ་པར་གཅོད་པ་ཁྱད་པར་དུ་བྱ་བས་[4]རང་གི་མཚན་ཉིད་དེའི་ཡུལ་ཁོ་ནའོ། །གཞན་

---

1 ལེགས་སྦྱར། མི་རྟག་པ་ཉིད་ལ་སོགས།

2 རིགས་ཐིགས་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ། ཤེ ༨༨ ཕྲེང་ ༧ དེའི་ཞེས་བྱ་བ་སྨོས་ཏེ། མངོན་སུམ་རྣམ་པ་བཞི་པོ་དེའི་ཡུལ་དེ་རྟོགས་པར་བྱ་བ་ནི་རང་གི་མཚན་ཉིད་ཡིན་ཏེ། རང་གི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པ་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ནི་རང་གི་མཚན་ཉིད་དོ། །དངོས་པོ་ལ་ནི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པ་དེ་ཉིད་དང་སྤྱི་ཡང་ཡོད་ལ། ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་ནི་མངོན་སུམ་གྱིས་གཟུང་བར་བྱ་བ་ཡིན་ནོ།།

3 ཕྱོགས་སྔ་ནི་མིག་གསུམ་པ་ཡིན་ཏེ། དེ་ཡང་དཔལ་ཨེ་ཤེས་བཤེས་གཉེན་གྱི་བཤད་སྦྱར་གྱི་ཕྲེང་བ། ༡༤༡ ༡༧།༣༣ མིག་གསུམ་པས་སྨྲས་པ། མངོན་སུམ་དང་མི་དམིགས་པ་དག་གི་ཁྱད་པར་དང་ཁྱད་པར་མ་ཡིན་པ་དག་གི་ཕྱིར་ཇི་ལྟར་དེ་དག་གི་སྤྱི་དག་གི་འབྲེལ་བ་རྟོགས་པར་འགྱུར་ཞེ་ན།

4 ལེགས་སྦྱར། ཁྱད་པར་བྱ་བས་ཞེས་མི་སྣང་ངོ་།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

དང་ལྡན་པ་རྣམ་པར་གཅོད་པས་[1]རང་གི་མཚན་ཉིད་ཁོ་ན་དེའི་ཡུལ་ཞེས་པ་མ་ཡིན་གྱི། འོ་ཅི་ཞེ་ན། སྤྱི་ཡང་དེའི་ཡུལ་ལོ།།

ཚད་འབྲས་ཀྱི་རྣམ་གཞག

དེ་ལྟར་ན་ཚད་མའི་ཡུལ་རྣམ་པ་གཉིས་ཏེ། གཟུང་བར་བྱ་བ་དང་ཞེན་པར་བྱ་བའོ། །དེ་ལ་མངོན་སུམ་གྱི་གཟུང་བྱ་ནི་སྣང་བཞིན་པའི་སྐད་གཅིག་གོ། མངོན་སུམ་གྱི་རྗེས་སུ་སྐྱེས་པའི་རྟོག་པས་[2]ཞེན་པར་བྱ་བ་ནི་སྤྱི་ཁོ་ནའོ།[3] །སྤྱི་དེ་ཡང་རྣམ་པ་གཉིས་ཏེ། གོང་མ་ཉིད་ཀྱི་མཚན་ཅན་དང་། ཐད་ཀ་བའོ།།[4] དེ་ལ་བུམ་པ་ལ་སོགས་པའི་གསལ་བ་རིགས་མཐུན་པ་དང་རིགས་མི་མཐུན་པ་

1 གཏན་ཚིགས་ཐིགས་པ། ཅེ ༣༣༨ བ ཤྲེང་ ༦ གལ་ཏེ་ཕྱོགས་ཀྱི་ཆོས་ཉིད་ཡིན་ན། དེའི་ཁྱད་པར་ལ་ལྟོས་པ་གཞན་དུ་མི་འཇུག་གོ་ཞེ་ན། མ་ཡིན་ཏེ། འབྲེལ་བ་རྣམ་པར་བཅད་པས་བྱེ་བྲག་ཏུ་བྱེད་པའི་ཕྱིར། དཔེར་ན་ནག་པ་གཞུ་ཐོགས་སོ་ཞེས་ལྷ་བུ་ཡིན་གྱི། དཔེར་ན་སྒྲིད་སྒྲུབ་གཞུ་ཐོགས་པ་ལྷ་བུའོ་ཞེས་གཞན་དང་འབྲེལ་བ་རྣམ་པར་བཅད་པས་ནི་མ་ཡིན་ནོ།།

2 ལེགས་སྦྱར། རྟོག་པས་སྣང་བཞིན་པའི།

3 རིགས་ཐིགས་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ། ཅེ ༩༩ བ ཤྲེང་ ༡ ཚད་མའི་ཡུལ་ནི་རྣམ་པ་གཉིས་ཏེ། གང་ཞིག་རྣམ་པར་བསྐྱེད་པ་སྟེ་གཟུང་བར་བྱ་བ་དང་། གང་ཞིག་ཞེན་པའི་བྱ་བ་སྟེ་ཐོབ་པར་བྱའོ། །གཟུང་བར་བྱ་བ་ཡང་གཞན་ལ་ཞེན་པར་བྱ་བ་ཡང་གཞན་ཡིན་ནོ། །འདི་ལྟར་མངོན་སུམ་གྱིས་གཟུང་བར་བྱ་བ་ནི་སྐད་ཅིག་མ་ཡིན་ལ། མངོན་སུམ་གྱི་སྟོབས་ཀྱིས་བསྐྱེད་པའི་ངེས་པའི་ཞེན་པའི་བྱ་བ་ནི་རྒྱུན་ཉིད་ཡིན་ནོ།།

4 སྤྱི་གོང་མ་ཉིད་དང་ཐད་ཀ་བའི་རྣམ་གཞག་རིན་ཆེན་གྲགས་པའི་གསུང་དུ་སྣང་བ་མ་ཟད། ཕྱི་རོལ་པ་རིན་ཆེན་དགའ་བ་ཞེས་པའི་གཞུང་བརྟག་པའི་སྐོར་འི་མདོར། སྤྱིལ་རྣམ་པ་གཉིས་ཏེ། ཐ་ཀ་བ་དང་གོང་མ་ཉིད་ཀྱི་དབྱེ་བས་སོ། །ཞེས་སོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ལ་ལྟོག་པ་གཅིག་ཁོ་ན་ལ་སྐད་ཅིག་དུ་མ་ཚོགས་པའི་སྤྱི་[1]ནི་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའི་མངོན་སུམ་གྱི་ཡུལ་ལོ། །རིགས་མི་མཐུན་པ་ལ་ལྟོག་པའི་གསལ་བ་དུ་མ་རྣམས་ནི་ཐད་ཀ་བའི་སྤྱི་སྟེ། ཁྱབ་པ་འཛིན་པར་བྱེད་པའི་མངོན་སུམ་གྱི་ཡུལ་ལོ། །རྗེས་སུ་དཔག་པའི་གཟུང་བར་བྱ་བ་ནི་སྤྱིའོ། །ཞེན་པར་བྱ་བ་ནི་རང་གི་མཚན་ཉིད་ཁོ་ནའོ། །རང་གི་མཚན་ཉིད་མངོན་སུམ་གྱི་ཡུལ་དུ་བསྒྲུབ་པས། གཞན་གྱིས་བརྗོད་པའི་ཚིག་གི་དོན་དྲུག་རྣམས་ཡུལ་མ་ཡིན་ནོ་ཞེས་བཤད་དེ། འདི་ལྟ་སྟེ་ཡོན་ལག་ཅན་གྱི་རྫས་དང་། ཡོན་དན་དང་། ལས་དང་། སྤྱི་དང་། བྱེ་བྲག་དང་། འདུ་བ་ཞེས་པའོ། །འདི་རྣམས་མངོན་སུམ་གྱི་ཤེས་པ་ལ་སྣང་བ་ཡང་ཡོད་པ་མ་ཡིན་ཞིང་། མི་སྣང་བ་ཡང་ཡུལ་དུ་རིགས་པ་མ་ཡིན་ཏེ། ཧ་ཅང་ཐལ་བའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་ལྟར་ནི་བུམ་པ་ལ་སོགས་པ་ཡོངས་སུ་སྣང་དུ་རུང་བ་ལ། སྔ་མ་དང་ཕྱི་མ་ལ་སོགས་པའི་ཆ་མ་གཏོགས་པར་གཞན་དུ་ཅུང་ཟད་ཡན་ལག་ཅན་གྱི་རྫས་གཅིག་ཏུ་ཉེ་བར་དམིགས་པ་མེད་དོ། །རིགས་པའི་དབང་ཕྱུག་དམ་པས་གང་གསུངས་པ།

ཆ་རྣམས་ཡང་དག་ངེས་གནས་ཉིད། །
དེ་ལྟ་དེ་ལྟར་སྣང་བར་བྱེད། །
དེ་དང་ལྡན་པ་ཆ་འགའ་ཞིག །

1 ལེགས་སྦྱར། སྤྱི་གོང་མ་ཉིད།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

སླར་ཡང་དབྱེར་མེད་རྟོགས་པར་འགྱུར།[1] །ཅེས་སོ།།

དེ་བཞིན་དུ་ཡོན་ཏན་དང་ལས་ལ་སོགས་པ་སྤུན་དབྱུང་བ་ཡང་རྟོགས་པར་བྱའོ།།

ཚད་འབྲས་ངོས་བཟུང་བ།

འོ་ན་འཇལ་བར་བྱ་བའི་ངོ་བོ་འབྲས་བུར་གྱུར་པ་འགྲུབ་པར་བྱེད་པའི་ཤེས་པ་ནི་ཚད་མའོ་ཞེས་གྲུབ་[2]ན། དེ་ལ་གང་འགྲུབ་པར་བྱེད་པ་ཚད་མའི་ཤེས་པ་ཡིན་པ། འཇལ་བ་འདི་ཅི་ཡིན་ཞེ་ན། བརྗོད་པར་བྱ་སྟེ། འདིར་སྔོན་པོ་ལ་སོགས་པའི་དོན་ལས་ཤེས་པ་ཚུལ་གཉིས་པ་སྐྱེ་སྟེ། སྔོན་པོའི་རྣམ་པ་དང་སྔོན་པོའི་རྟོགས་པའི་རང་གི་ཚུལ་ལོ། །དེ་ལ་སྔོན་པོའི་རྣམ་པ་མ་ཡིན་པ་ལས་ལྡོག་པས་སྔོན་པོའི་རྣམ་པའི་ཤེས་པ་ནི་ཚད་མའོ། །སྔོན་པོ་རྟོགས་པ

1 བོད་འགྱུར། སླར་ཡང་རྟོག་པ་མེད་པ་ཉིད། གཏན་ཚིགས་ཐིགས་པའི་འགྲེལ་པ། ཤྲེ ༣༩༦ ན ཕྲེང་ ༩

དེ་ལྟ་དེ་ལྟར་དབྱིབས་དག་ནི། །ཆ་ཤས་ཉིད་ནི་སྣང་གྱུར་པ།།

དེ་བཞིན་འགའ་ཞིག་ཀྱང་མ་ཡིན། །ཆ་ཤས་སྣང་བ་མེད་པའི་ཕྱིར།། ཞེས་སོ།།

བོད་འགྱུར་མི་མཐུན་པ་སྣང་མོད། འདིའི་ལེགས་སྦྱར་རྐྱེད་བཞིན་པས་ཚིགས་བཅད་དེ་ཁོ་ན་ལྟར་དྲངས་ཀྱང་། རིགས་པའི་དབང་ཕྱུག་གི་གཞུང་གང་གི་ཡིན་མིན་བརྟད་མ་ཆོད་པས་འཚོལ་བར་བྱའོ།།

2 ལེགས་སྦྱར། གྲགས།

མ་ཡིན་པ་ལས་ལྡོག་པས་སྔོན་པོ་རྟོགས་པ་རང་གི་རྩལ་ནི་འཇལ་བ་སྟེ། དེ་ཁོ་ན་འབྲས་བུའོ། །ཇི་སྐད་དུ་གསུངས་པ།

> དོན་དང་འདྲ་བ་ནི་འདིའི་ཚད་མ་ཡིན་ལ། དོན་རྟོགས་པ་ནི་ཚད་མའི་འབྲས་བུའོ།[1] །ཞེས་སོ།།

འདི་ཡང་རྣམ་པར་རྟོག་པའི་རྟོགས་པས་ཐ་དད་དུ་རྣམ་པར་གཞག་གི་དོན་དམ་པར་ནི་ཐ་དད་པ་མེད་པ་ཁོ་ནའོ། །ཇི་སྐད་དུ་གསུངས་པ།

> མངོན་སུམ་གྱི་ཤེས་པ་དེ་ཉིད་ཚད་མའི་འབྲས་བུའོ།།[2] ཞེས་སོ།།[3]

ཤེས་པ་སྔ་ཕྱི་ཚད་འབྲས་ཡིན་པ་འགོག་པ།

གལ་ཏེ་ཡང་ཤེས་པ་རྣམ་པ་དང་བཅས་པར་མི་འདོད་ན། དེའི་ཚེ་རྣམ་པར་མེད་པ་ཉིད་ཀྱིས་ཡུལ་ཐམས་ཅད་ལ་མཚུངས་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། རྣམ་པར་

---

1 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༣༣༧ ན ཕྲེང་ ༥ རིགས་ཐིགས་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ། ལྡེ མངོན་སུམ་གྱི་ཤེས་པ་དེ་ཉིད་ཅེས་བྱ་བ་སྨོས་ཏེ། མངོན་སུམ་གྱི་ཤེས་པ་བསྟན་མ་ཐག་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་ཉིད་ཚད་མའི་འབྲས་བུ་ཡིན་ནོ། །ཇི་ལྟར་ཚད་མའི་འབྲས་བུ་ཡིན་ཞེ་ན། བཤད་པ་དོན་རྟོགས་པ་ཁོང་དུ་ཆུད་པའོ། །མངོན་སུམ་གྱི་ཤེས་པ་གང་ལ་ངོ་བོ་ཉིད་ཡོད་པ་དེ་ནི་དོན་རྟོགས་པའི་ངོ་བོ་ཡིན་ཏེ། དེའི་དངོས་པོ་དེ་ནི་དེ་ཉིད་དེ་དེའི་ཕྱིར་རོ།།

2 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༣༣༧ ན ཕྲེང་ ༥ མངོན་སུམ་གྱི་ཤེས་པ་དེ་ཉིད་ཚད་མའི་འབྲས་བུ་སྟེ། དོན་རྟོགས་པའི་ངོ་བོ་ཁོ་ན་ཡིན་པའི་ཕྱིར་རོ།།

3 ལེགས་སྦྱར། ཤེས་པ་འདི་རྣམ་པ་དང་བཅས་པ་འདོད་པར་བྱའོ།།

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ཕྱི་ནས་ཡུལ་རྣམ་པར་འཇོག་པ་མི་འགྲུབ་བོ། །གང་ཡང་འགའ་ཞིག་ཤེས་པ་སྔ་མ་ཚད་མ་དང་། ཤེས་པ་ཕྱི་མ་ཚད་མའི་འབྲས་བུའོ་ཞེས་སྨྲ་བ་སྟེ། དེ་ནི་མི་རིགས་ཏེ། དེ་ལྟར་ན་རེ་ཞིག་སྐད་ཅིག་དང་པོར་འབྱུང་བའི་ཤེས་པ་ནི་ཚད་མ་མ་ཡིན་ཏེ། འབྲས་བུར་གྱུར་པའི་ཤེས་པ་གཉིས་པ་མི་སྐྱེ་བའི་ཕྱིར་རོ། ། འབྲས་བུར་གྱུར་པའི་ཤེས་པ་གཉིས་པ་སྐྱེ་བ་ན་ཡང་སྔ་མ་སྐད་ཅིག་མ་ཉིད་ཀྱིས་ཞིག་པའི་ཕྱིར། ཇི་ལྟར་བུམ་པ་ལ་སོགས་པའི་ཡུལ་ཤེས་པའི་ཚད་མར་འགྱུར། དུས་མཚུངས་པར་བྱུང་བའི་ཤེས་པ་ཡང་འབྲས་བུར་རིགས་པ་མ་ཡིན་ཏེ། ཕན་གདགས་པར་བྱ་བ་དང་། ཕན་འདོགས་པར་བྱེད་པ་ཉིད་མེད་པའི་ཕྱིར་གཡས་པ་དང་ཅིག་ཤོས་ཀྱི་བ་ལང་གི་རྭ་དག་བཞིན་ནོ།[1] །ཞེས་པ་རྟོག་གེའི་སྐད་དུ་མངོན་སུམ་ཡོངས་སུ་བཅད་པ་སྟེ་དང་པོའོ།། །།

●●●

1 ལེགས་སྦྱར། དེའི་ཕྱིར་དོན་དམ་པར་ནི་ཚད་མ་དང་འབྲས་བུ་ལ་དབྱེ་བ་མེད་དོ། །རྟོག་པ་ལ་ནི་ལྡོག་པས་ཕྱེས་པའི་དབྱེ་བ་ཡོད་དེ། རྣམ་རྟོག་གི་སློལ་རྣམ་གཞག་བྱེད་པ་ཡིན་ནོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

རྗེས་སུ་དཔག་པ།

རྗེས་དཔག་གི་དབྱེ་བ། རང་དོན་རྗེས་དཔག་བཤད་པ།

རྗེས་སུ་དཔག་པ་རྣམ་པ་གཉིས་ཏེ།[1] རང་དོན་དང་གཞན་དོན་ནོ། །རང་གི་ཆེད་དུ་གང་ཡིན་པ་དེ་རང་དོན་ཏོ། །རང་དོན་རྗེས་སུ་དཔག་པ་ནི་ཤེས་པའི་བདག་ཉིད་དེ།[2] ལ་ལ་སོགས་པ་དུ་བ་ལ་སོགས་པ་མཐོང་ནས་རྟོགས་པ་པོ་གང་གི་མེའི་ཤེས་པ་སྐྱེས་བ་ནི་དེ་ཁོ་ན་ཤེས་པ་དེས་ལྐོག་ཏུ་གྱུར་པའི་དོན་རྟོགས་པར་བྱེད་ཀྱི་གཞན་མ་ཡིན་ནོ། །ཞེས་པས་རང་གི་དོན་ཏེ་དེ་རྗེས་སུ་དཔག་པར་བརྗོད་དོ། །གཞན་གྱི་ཆེད་དུ་གང་ཡིན་པ་དེ་གཞན་དོན་ནོ།། གཞན་དོན་རྗེས་སུ་དཔག་པ་ཚིག་གི་བདག་ཉིད་དེ། ཚུལ་གསུམ་པ་[3]རྟོགས་པར་བྱེད་དུ་འཇུག་པའི་ཚིག་ནི་ཕ་རོལ་པོ་རྟོགས་པར་བྱེད་དུ་འཇུག ཤེས་པར་བྱེད་དུ་འཇུག་ཅེས་བྱས་ནས་ཚིག་ཀྱང་ཉེ་བར་བཏགས་པ་ལ་རྗེས་སུ་དཔག་པའི་སྒྲས་[4]བརྗོད་དོ།།[5]

---

1 བོད་འགྱུར། རྗེས་སུ་དཔག་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཏེ།

2 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༣༣༡ ན ཕྲེང་ ༦ རིགས་ཐིགས་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ། ཉི ༨༦ བ ཕྲེང་ ༦ རྗེས་སུ་དཔག་པ་བསྟན་པའི་ཕྱིར་རྗེས་སུ་དཔག་ནི་རྣམ་པ་གཉིས་ཏེ་ཞེས་བྱ་བ་སྨོས་ཏེ་བྱེ་བྲག་གཉིས་སོ། །འོ་ན་རྗེས་སུ་དཔག་པའི་མཚན་ཉིད་བརྗོད་པར་བྱ་བ་ལ་རྣམ་པར་དབྱེ་བ་སྔོ་བུར་དུ་ཅིའི་ཕྱིར་སྟོན་ཅེ་ན། བཤད་པ། གཞན་གྱི་རྗེས་སུ་དཔག་པ་ནི་སྒྲའི་བདག་ཉིད་དོ། །རང་གི་དོན་གྱི་རྗེས་སུ་དཔག་པ་ནི་ཤེས་པའི་བདག་ཉིད་ཡིན་ནོ།།

3 ལེགས་སྦྱར། ཚུལ་གསུམ་པའི་རྟགས།

4 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༣༣༣ ན ཕྲེང་ ༨ གཞན་གྱི་དོན་གྱི་རྗེས་སུ་དཔག་པ་ནི་ཚུལ་གསུམ་

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

རྗེས་དཔག་གི་བྱེད་ལས།

དེ་ལ་རང་དོན་ནི་ཚུལ་གསུམ་པའི་རྟགས་ལས་གང་རྗེས་སུ་དཔག་པར་བྱ[1] ཞེས་པའོ། །ཚུལ་གསུམ་དང་ལྡན་པའི་རྟགས་ནི་རྗེས་སུ་དཔག་པར་བྱ་བ་ལྐོག་ཏུ་གྱུར་པའི་ཡུལ་ལ་རྟོགས་པ་པོའི་གང་ཤེས་པ་སྐྱེ་བ་དེ་རང་དོན་རྗེས་སུ་དཔག་པའོ། །དེ་ཡང་ཆོས་ཅན་གྱི་ཁྱད་པར་[2]འབྲེལ་བ་ཉིད་ཀྱིས་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་དང་། མེད་ན་མི་འབྱུང་བ་ཉིད་དུ་ངེས་པའོ། །ཞེས་ཁ་ཅིག་གོ །མིར་ལྡག་པར་ཞེན་པའོ། ཞེས་གཞན་རྣམས་སོ།།

ཚུལ་གསུམ་པའི་རྟགས།

ད་ནི་རྟགས་ཀྱི་ཚུལ་གསུམ་པོ་བཤད་པར་བྱ་སྟེ། རྗེས་སུ་དཔག་པར་བྱ་བ་ལ་ཡོད་པ་ཉིད་ཁོ་ནར་ངེས་པའོ། །རྗེས་སུ་དཔག་པར་བྱ་བ་[3]ལ་ལ་སོགས་པའི་ཆོས་ཅན་ལ་རྟགས་ཡོད་པ་ཉིད་དུ་ངེས་པ་གང་དེ་ནི་ཚུལ་གཅིག་སྟེ།

པའི་རྟགས་བརྗོད་པ་སྟེ། རྒྱུ་ལ་འབྲས་བུ་བཏགས་པའི་ཕྱིར་རོ།།

5 ལེགས་སྦྱར། དཔེར་ན་ཁུན་མར་ཆེའོ།། ཞེས་སོ།།

1 རིགས་ཐིགས ཅེ ༣༣༡ ན ཕྲེང་ ༧

2 ལེགས་སྦྱར། ཆོས་ཀྱི་ཁྱད་པར།

3 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༣༣༣ ན ཕྲེང་ ༡ རྗེས་སུ་དཔག་པར་བྱ་བ་ནི་འདིར་ཤེས་པར་འདོད་པའི་བྱེ་བྲག་དང་ལྡན་པའི་ཆོས་ཅན་ནོ། །རིགས་ཐིགས་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ། ལྡེ ༥༨ བ ཕྲེང་ ༧ རྗེས་སུ་དཔག་པར་བྱ་བ་ནི་འདིར་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྨོས་ཏེ། གཏན་ཚིགས་ཀྱི་མཚན་ཉིད་གཏན་ལ་འབེབས་པ་འདིར་ཆོས་ཅན་ནི་རྗེས་སུ་དཔག་པར་བྱ་བ་ཡིན་ནོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

ཕྱོགས་ཀྱི་ཆོས་ཉིད་ཀྱི་མིང་ཅན་ནོ། །འདིར་ཡོད་པ་སློས་པས་མ་གྲུབ་པ་བསལ་ཏེ། དཔེར་ན་སྒྲ་མི་རྟག་སྟེ། མིག་གིས་གཟུང་བར་བྱ་བ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ་[1] ཞེས་པ་བཞིན་ནོ། །མིག་གིས་གཟུང་བར་བྱ་བ་ནི་མིག་གི་རྣམ་པར་ཤེས་པས་གཟུང་བྱ་ཉིད་[2]དེ། དེ་ཆོས་ཅན་སྒྲ་ལ་མེད་དོ། །ཕྱོགས་ཀྱི་ཕྱོགས་གཅིག་ལ་མ་གྲུབ་པ་སྟེ། དཔེར་ན་ཕྱོགས་ཀྱི་གོས་ཅན་པའི་སྦྱོར་བ། ཤིང་རྣམས་སེམས་པ་ཅན་ཡིན་ཏེ། ཉལ་བའི་ཕྱིར་རོ། །ལོ་མ་ཟུམ་པའི་མཚན་ཉིད་ཅན་ནི་ཉལ་བ་སྟེ། དེ་ཡང་ཤིང་ཐམས་ཅད་ལ་མ་གྲུབ་བོ། །ངེས་པ་སློས་པས་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བའི་མ་གྲུབ་པ་སྟེ། འདི་ན་མེ་ཡོད་དེ། ལྡང་བ་ལ་སོགས་པར་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བའི་འབྱུང་བ་འདུས་པའི་ཕྱིར་རོ་[3]ཞེས་པ་ལྟ་བུའོ། །ཡོད་པའི་སྒྲ་ལས་ཕྱིས་ཁོ་ནའི་སྒྲས་[4]ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པ་སྟེ། སྒྲ་མི་རྟག་སྟེ། མཉན་པར་བྱ་བ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ།[5] །ཞེས་པ་ལྟ་བུའོ།།

---

1 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༢༢༥ ན ཕྱེད་ ༡ དཔེར་ན་སྒྲ་མི་རྟག་པའོ་ཞེས་བསྒྲུབ་པ་ལ། མིག་གིས་གཟུང་བ་ཉིད་ནི་གཉིས་ཀ་ལ་མ་གྲུབ་པ་ལྟ་བུའོ།།

2 ལེགས་སྦྱར། གཟུང་བྱ་ཉིད་ལ་བརྗོད་དེ།

3 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༢༢༥ ན ཕྱེད་ ༢ དེ་བཞིན་དུ་བདག་ཉིད་དང་དེའི་གཞི་ལ་ཐེ་ཚོམ་ཟ་ན་ཡང་མ་གྲུབ་པ་ཡིན་ཏེ། དཔེར་ན་མི་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ལ་ལྡང་བ་ལ་སོགས་པའི་དངོས་པོར་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བའི་འབྱུང་བ་འདུས་པ་ལྟ་བུ་དང་།

4 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༢༢༡ ན ཕྱེད་ ༧ ཚུལ་གསུམ་པ་ཉིད་ཀྱི་རྟགས་ནི་རྗེས་སུ་དཔག་པར་བྱ་བ་ལ་ཡོད་པ་ཉིད་དང་།

5 ལེགས་སྦྱར། མཉན་པར་བྱ་བ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་དཔེར་ན་བུམ་པ་བཞིན།

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

མཐུན་པའི་ཕྱོགས།

ཕྱོགས་དང་མཐུན་པ་ཁོ་ན་ལ་ཡོད་པའོ།[1] །ངེས་པའོ་ཞེས་འཇུག་པའོ། ། ཕྱོགས་དང་མཚུངས་པ་ནི་ཕྱོགས་དང་མཐུན་པ་སྟེ། ཕྱོགས་དང་ལྷན་ཅིག་འདྲ་བའི་དཔེའི་ཆོས་ཅན་ནོ། །ཞེས་པའི་དོན་ཏོ། །ཕྱོགས་དང་མཐུན་པ་ཁོ་ན་ལ་ཡོད་པར་ངེས་པ་ཞེས་པ་རྗེས་སུ་འགྲོ་བའི་མིང་ཅན་ཚུལ་གཉིས་པའོ། ། འདིར་ཡོད་པ་སྨོས་པས་འགལ་བ་བསལ་ཏེ། སྒྲ་རྟག་སྟེ། བྱས་པའི་ཕྱིར་ཞེས་པ་ལྟ་བུ་སྟེ།[2] བྱས་པ་ཉིད་ཀྱི་རྟག་པའི་མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་མི་རྟག་པ་ཉིད་ཀྱིས་ཁྱབ་པ་ཅན་ནོ་ཞེས་པས་འགལ་བར་བརྗོད་དོ། །ཁོ་ནའི་ཡི་གེས་ཐུན་མོང་གི་བསལ་ཏེ། སྒྲ་རྟག་སྟེ། གཞལ་བྱ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ཞེས་པ་ལྟ་བུའོ།།[3] གཞལ་བྱ་ཉིད་རྣམ་པར་རྟོག་པས་ཡུལ་དུ་བྱས་པ་ཉིད་ནི། མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ནམ་མཁའ་དང་མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་བུམ་པ་[4]ལ་ཡང་ཡོད་དོ་ཞེས་པ་ཐུན་མོང་བར་བརྗོད་དོ། །ཡོད་པའི་སྒྲ་ལས་སྔོན་དུ་ཁོ་ནའི་ཡི་གེས་ནི་ཕྱོགས་དང་

1 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༣༣༣ ན ཕྲེང་ ༡ མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ཉིད་ལ་ཡོད་པ་དང་།

2 ལེགས་སྦྱར། སྒྲ་རྟག་སྟེ། བྱས་པའི་ཕྱིར་དཔེར་ན་བུམ་པ་བཞིན། རིགས་ཐིགས། ཅེ ༣༣༧ ན ཕྲེང་ ༣ གང་ན་བྱས་པ་ཉིད་ཡོད་པ་དེ་མི་རྟག་པ་ཉིད་ཡོད་ལ། མི་རྟག་པ་ཉིད་མེད་ན་བྱས་པ་ཡང་མི་སྲིད་དེ། བུམ་པ་བཞིན།

3 ལེགས་སྦྱར། གཞལ་བྱ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་དཔེར་བུམ་བཞིན། རིགས་ཐིགས། ཅེ ༣༣༥ ན ཕྲེང་ ༥ དཔེར་ན་རྟག་པ་ཉིད་ལ་སོགས་པ་བསྒྲུབ་པ་ལ། གཞལ་བྱ་ཉིད་ལ་སོགས་པའི་ཆོས་ནི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་དང་མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ཐམས་ཅད་ལའམ། ཕྱོགས་གཅིག་ལ་ཡོད་པ་ལྟ་བུའོ།།

4 ལེགས་སྦྱར། བུམ་པ་ཐམས་ཅད་དུ།

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)
CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

མཐུན་པ་ཐམས་ཅད་ལ་ཁྱབ་པར་བྱེད་པ་མ་ཡིན་ཡང་རྩོལ་བ་ལས་བྱུང་བ་གཏན་ཚིགས་ཉིད་དུ་བཤད་དེ། སྒྲ་མི་རྟག་སྟེ། བརྩལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱུང་བ་ཉིད་ཀྱི་བུམ་པ་བཞིན་དང་གློག་བཞིན་ཞེས་པ་ལྟ་བུའོ། །ངེས་པར་སློས་པ་རྗེས་སུ་འགྲོ་བ་ལ་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བ་བསལ་ཏེ། འདི་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་མ་ཡིན་ཏེ། སྨྲ་བ་པོ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་[1]འདོད་པའི་སྐྱེས་བུ་བཞིན་ཞེས་པ་ལྟ་བུ་སྟེ། ཕྱོགས་དང་མཐུན་པ་འདོད་པའི་སྐྱེས་བུ་ལ། སྨྲ་བ་པོ་ཉིད་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱིས་ཁྱབ་པའམ་མ་ཁྱབ་པ་མི་ཤེས་པས་སོ།།

མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས།

མི་མཐུན་ཕྱོགས་ལ་མེད་པ་ཁོ་ནར་ངེས་པའོ།[2] །མཐུན་པའི་ཕྱོགས་[3]མ་ཡིན་པ་ནི་མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ཏེ། དེ་ལ་མེད་པ་ཉིད་ཁོ་ནར་ངེས་པ་གང་དེ་ནི་ལྡོག་པའི་མིང་ཅན་ཚུལ་གསུམ་པའོ། །འདིར་ཡང་མེད་པ་གཟུང་བས་འགལ་བ་བསལ་ལོ།[4] །ཁོ་ནའི་ཡི་གེས་ཐུན་མོང་བའོ། །ངེས་པ་སློས་པས་

---

1 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༣༣༣ ན ཕྲེང་ ༡ མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ལ་མེད་པ་ཉིད་དུ་ངེས་པའོ།།

2 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༣༣༦ ན ཕྲེང་ ༣ རྗེས་སུ་འགྲོ་བ་ལ་ནི་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བ་ཡིན་ཏེ། ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་དང་འདོད་ཆགས་དང་བྲལ་བ་ནི་བསྐལ་བ་ཡིན་པའི་ཕྱིར།

3 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༣༣༦ ན ཕྲེང་ ༡ མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ནི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་མ་ཡིན་པ་སྟེ། དེ་ལས་གཞན་པ་དང་། དེ་དང་འགལ་བ་དང་། དེ་མེད་པའོ།།

4 ཡིགས་སྦྱར། འདིར་ཡང་མེད་པ་གཟུང་བས་འགལ་བ་བསལ་ཏེ། དཔེར་ན་སྒྲ་མི་རྟག་སྟེ། བྱས་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་བུམ་པ་བཞིན། འགལ་བ་ནི་མི་མཐུན་ཕྱོགས་ལ་ཡོད་དོ། །མི་མཐུན་ཕྱོགས་གཅིག་འཇུག་པ་བསལ་ཏེ། སྒྲ་ཆོས་ཅན་རྩོལ་བྱུང་ཡིན་ཏེ། མི་རྟག་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་བུམ་

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

མི་མཐུན་ཕྱོགས་ལ་ལྡོག་པ་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བ་སྟེ། དཔེར་ན་སྐྱེས་བུ་འདི་འདོད་ཆགས་བྲལ་བ་མ་ཡིན་ཏེ། སྨྲ་བའི་ཕྱིར་ཤིང་རྟ་ཞོན་པའི་སྐྱེས་བུ་བཞིན་[1] ཞེས་པ་ལྟ་བུ་སྟེ། གང་དུ་འདོད་ཆགས་དང་བྲལ་བ་མ་ཡིན་པ་ཉིད་མེད་པ་དེར་སྨྲ་བ་པོ་ཉིད་ཀྱང་སྟེ། རྫོའི་དུམ་བུ་བཞིན། རྫོའི་དུམ་བུ་ལས་གཉི་ག་ལྡོག་ཏུ་ཟིན་མོད། དེ་ལྟ་ན་ཡང་ཅི། རྫོའི་དུམ་བུ་ལས་ཆགས་བྲལ་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ལོག་པ་ན་སྨྲ་བ་པོ་ཉིད་ལོག་གམ་འོན་ཏེ་རང་ཉིད་ཁོ་ན་ལས་ཞེས་མི་ཤེས་སོ། །དེའི་ཕྱིར་འདི་ལྡོག་པ་ལ་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བའི་མ་ངེས་པའོ། །མེད་པ་སྨོས་པ་ལས་ཕྱིས་ཁོ་ནའི་ཡི་གེས་མི་མཐུན་ཕྱོགས་ཀྱི་ཕྱོགས་གཅིག་ལ་འཇུག་པའི་ཐུན་མོང་བ་བསལ་བ་[2]སྟེ། དཔེར་ན་སྒྲ་ནི་བརྩལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱུང་བ་ཡིན་ཏེ། མི་རྟག་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ཞེས་པ་ལྟ་བུ་སྟེ།[3] མི་རྟག་པ་ཉིད་ནི་མི་མཐུན་

པ་བཞིན། །བསྒྲུབ་བྱ་རྩོལ་བྱུང་ཉིད་ལ། མི་རྟག་པ་ཉིད་མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་གཅིག་ཉིད་གློག་ལ་སོགས་པ་ལ་ཡོད་དེ། ནམ་མཁའ་ལ་སོགས་པ་ལ་མེད་དོ། །དེའི་ཕྱིར་ངེས་པས་འདི་བསལ་ལོ། །མེད་པ་ཉིད་ཀྱི་སྒྲ་ལས་སྟོན་དུ་འདི་ངེས་པ་ལ་དོན་འདི་འགྱུར་ཏེ། མི་མཐུན་ཕྱོགས་ཉིད་གཏན་ཚིགས་དེ་མེད་དོ། །དེ་བཞིན་དུ་རྩོལ་བྱུང་ཉིད་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ལ་ཡང་མེད་དོ། །དེའི་ཕྱིར་གཏན་ཚིགས་མི་འགྱུར་རོ། །དེས་ན་སྟོན་དུ་བྱས་པ་མ་ཡིན་ནོ་ཞེས་སོ། །ཞེས་པའི་བར་བོད་འགྱུར་ན་ཆད་པར་སྣང་ངོ་༎

1 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༣༣༨ ན ཕྲེང་ ༡ ལྡོག་པ་མེད་པ་ནི། དཔེར་ན་སྨྲ་བའི་ཕྱིར་འདོད་ཆགས་དང་བྲལ་བ་མ་ཡིན་ནོ་ཞེས་པ་ལྟ་བུའོ། །གང་ལ་འདོད་ཆགས་དང་མ་བྲལ་བ་ཉིད་མེད་པ་དེ་ནི་སྨྲ་བ་མ་ཡིན་ཏེ། དཔེར་ན་རྫོའི་དུམ་བུ་བཞིན་ནོ་ཞེས་བྱ་བ་ལྟ་བུའོ༎

2 ལེགས་སྦྱར། ཐུན་མོང་བ་སྟེ།

3 རིགས་ཐིགས་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ། ཞེ ༦༨ ན ཕྲེང་ ༧ ཉིད་སྨོས་པའི་མི་མཐུན་ཕྱོགས་གཅིག

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)
CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ཕྱོགས་ནམ་མཁའ་ལས་ལྡོག་ཅིང་ གློག་ལས་མ་ཡིན་པ་དེའི་ཕྱིར་འདི་མི་མཐུན་ཕྱོགས་ཀྱི་ཕྱོགས་གཅིག་ལ་འཇུག་པ་ཉིད་དོ།།

ཚུལ་གསུམ་གྱི་དགོས་པ།

འོ་ན་ཕྱོགས་དང་མཐུན་པ་ཁོ་ན་ལ་ཡོད་པ་ཞེས་བརྗོད་པ་ན། ཤུགས་ཁོ་ན་ལས་ཕྱོགས་དང་མཐུན་པ་མ་ཡིན་པ་ལ་མེད་པ་ཉིད་རྟོགས་ཏེ། དེའི་ཕྱིར་ཅིའི་དོན་དུ་གཉིས་ག་དག་ཉེ་བར་བཟུང་ཞེ་ན། སྔོན་གྱི་ཀུན་པོ་རྣམས་ནི་མི་མཐུན་ཕྱོགས་ངེས་པའི་དོན་དུའོ་ཞེའོ། །དེ་རྣམས་ཀྱང་མི་མཐུན་ཕྱོགས་རྣམ་པ་གསུམ་ཁོ་ནར་འགྱུར་རོ་ཞེས་སེམས་ཏེ། བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་མེད་པ་ཙམ་དང་། བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ལས་གཞན་པ་དང་། བསྒྲུབ་བྱ་དང་ལྡན་ཅིག་འགལ་བའོ།།[1]

ལ་ཐུན་མོང་དུ་ཡོད་པ་བསལ་བ་ཡིན་ཏེ། རྫོལ་བ་ལས་བྱུང་བ་ཉིད་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ལ་མི་རྟག་པ་ཉིད་ནི་མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་གཅིག་གློག་ལ་སོགས་པ་ལ་ནི་ཡོད་པ་ཡིན་ལ། ནམ་མཁའ་ལ་སོགས་པ་ལ་ནི་མེད་པ་ཡིན་ནོ།།

1 ཚད་མ་ཀུན་བཏུས། ཅེ ༧ ན ཕྲེང་ ༡

འདི་ལའང་ཐ་དད་ཅེས་མི་འདོད། །དེ་གཞན་དང་ནི་དེ་འགལ་ཏེ།།

མི་མཐུན་ཕྱོགས་རྣམས་གཉིས་ལ་ཡང་། །རྟགས་མེད་པས་ན་འགལ་བ་མེད།།

རྣམ་པ་བཅད་པ་ལས་གྱུར་ཡིན། །མཐུན་ཕྱོགས་ལ་མེད་མིན་པ་ཉིད།།

མཚན་ཉིད་གཅིག་ཉིད་ཡིན་མོད་ཀྱང་། །དོན་དུ་མ་ལ་འཇུག་པའི་རིགས།། ཞེས་སོ།།

རིགས་ཐིགས་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ། ལྷེ ༦༨ བ ཕྲེང་ ༣ མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ཉིད་ལ་ཡོད་པ་ཞེས་བསྟན་ན་མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ལ་མེད་པ་ཉིད་ཡིན་ནོ་ཞེས་ཁོང་དུ་ཆུད་པ་མ་ཡིན་ནམ། ཅིའི་ཕྱིར་དེ་གཉི་ག་གཟུང་བྱས་ཤེ་ན། བཤད་པ། རྗེས་སུ་འགྲོ་བའམ་ལྡོག་པ་ངེས་པ་དང་ལྡན་པ་ཁོ་ན་རབ་ཏུ་སྦྱར་བར་བྱའི། གཞན་དུ་ནི་མ་ཡིན་ནོ་ཞེས་བསྟན་པའི་ཕྱིར་གཉི་ག་གཟུང་བར་བྱས

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

སྦྱོར་བ་ངེས་པའི་དོན་དུའོ་ཞེས་ཁ་ཅིག་སྟེ། རྗེས་སུ་འགྲོ་བ་ཅན་གྱི་སྦྱོར་བའམ་ལྡོག་པ་ཅན་གྱི་སྦྱོར་བ་ངེས་པ་དང་ལྡན་པ་གཅིག་སྦྱར་བར་བྱའི་གཉིས་དག་ནི་མ་ཡིན་ནོ་ཞེའོ།[1] །ཆོས་མཐུན་པ་དང་ལྡན་པ་དང་། ཆོས་མི་མཐུན་པ་དང་ལྡན་པའི་སྦྱོར་བ་གསལ་བར་བྱ་བའི་དོན་དུ་ཞེས་ཁ་ཅིག་གོ།

ཚུལ་གསུམ་པའི་རྟགས་ཀྱི་དབྱེ་བ།

ཚུལ་གསུམ་པ་ཅན་གྱི་རྟགས་གསུམ་པོ་ན་རྣམས་སོ། །གང་རྣམས་ཀྱི་ཚུལ་གསུམ་ཡིན་པ་དེ་རྣམས་ཚུལ་གསུམ་པ་ཅན་གྱི་རྟགས་ཏེ་གསུམ་པོ་ནའོ།། འབྲས་བུ་ཚུལ་གསུམ་པའི་རྟགས་དང་། རང་བཞིན་ཚུལ་གསུམ་པའི་རྟགས་དང་། མི་དམིགས་པ་ཚུལ་གསུམ་པའི་རྟགས་སོ།[2] །སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་དང་

སོ།།

1 བོད་འགྱུར། ཞི་ན། རིགས་ཐིགས་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ། ཞེ ༨༥ བ ཕྲེང་ ༨ སྦྱོར་བ་འདི་གཉི་ག་ཡང་མ་ངེས་པ་ཉིད་ཡིན་ན་ནི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ལ་ཡོད་པ་དང་། མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ལ་མེད་པ་ཙམ་ཉིད་གཏན་ཚིགས་ཡིན་ནོ་ཞེས་བྱ་བའི་དོན་ནོ།།

2 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༣༣༣ ན ཕྲེང་ ༣ ཚུལ་གསུམ་པ་དག་ནི་རྟགས་གསུམ་པོ་ནི་དང་ལྡན་པ་སྟེ། མི་དམིགས་པ་དང་། རང་བཞིན་དང་། འབྲས་བུའོ། །རིགས་ཐིགས་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ། ཞེ ༨༦ བ ཕྲེང་ ༣ ཚུལ་གསུམ་པའི་རྟགས་ཀྱང་གསུམ་པོ་ན་ཡིན་ཏེ། ཚུལ་གསུམ་པའི་རྟགས་ནི་རྣམ་པ་གསུམ་ཡིན་ནོ་ཞེས་བྱ་བའི་དོན་ཡིན་ནོ། །དེ་དག་ཀྱང་གང་ཞེ་ན། སྨྲས་པ། དགག་པ་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ལས་ཚུལ་གསུམ་པའི་མི་དམིགས་པ་དང་། ཡོད་པ་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ལས་ཚུལ་གསུམ་པའི་རང་བཞིན་དང་འབྲས་བུའོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ཤེས་པར་བྱེད་པ་དང་གཏན་ཚིགས་དང་ཁྱབ་པར་བྱ་བ་ཞེས་པ་རྟགས་ཀྱི་མིང་གཞན་རྣམས་སོ།།

འབྲས་བུའི་གཏན་ཚིགས།

དེ་ལ་འབྲས་བུ་ནི། དཔེར་ན་གང་ན་དུ་བ་ཡོད་པ་དེ་ན་མེ་སྟེ། དཔེར་ན་ཚང་མང་[1]བཞིན། འདི་ན་ཡང་དུ་བའོ་ཞེས་པ་བདེ་བར་གཤེགས་པ་རྣམས་ཀྱི་ཁྱབ་པ་དང་། ཕྱོགས་ཆོས་ཉིད་ཀྱི་མིང་ཅན་སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་ངག་ཡན་ལག་གཉིས་པ་ཁོ་ནའོ།[2] །གཞན་རྣམས་ནི་དམ་བཅའ་དང་། གཏན་ཚིགས་དང་། དཔེ་དང་ཉེ་བར་སྦྱོར་བ་དང་མཇུག་བསྡུ་བ་ཞེས་པ་ཡན་ལག་ལྔ་པ་སྒྲུབ་པའི་ངག་ཏུ་སྨྲའོ། །ཉེ་བར་དགོད་པ་ཡང་། འདི་ལྟ་བུ་སྟེ། འདི་ན་མེ་ཡོད་དེ། དུ་བ་ཡོད་པའི་ཕྱིར། གང་ན་དུ་བ་ཡོད་པ་དེ་ན་མེ་སྟེ། དཔེར་ན་ཚང་མང་[3]བཞིན། དེ་ལྟ་བུ་ཡང་འདིའོ།[4] །དེའི་ཕྱིར་མེ་ཡོད་དོ།[5] །འདི་ཡང་མི་རིགས་ཏེ། ༡ འབྲེལ་བ་དང་བྲལ་བའི་དམ་བཅའ་བའི་ཚིག་ཙམ་ལས་བསྒྲུབ་པར་

1 བོད་འགྱུར། ཚང་བང་།

2 ཚད་མ་ཀུན་བཏུས། ཅེ ༦ ན ཕྲེང་ ༥

གཞན་དོན་རྗེས་སུ་དཔག་པ་ནི། །རང་གིས་མཐོང་དོན་རབ་གསལ་བྱེད།།
དེ་ལ་དཔག་བྱ་བསྟན་པ་ནི། རྟགས་ཀྱི་དོན་གྱི་ཡུལ་དུ་འདོད།། ཞེས་སོ།།

3 བོད་འགྱུར། ཚང་བང་།

4 ལེགས་སྦྱར། དེའི་ཕྱིར་མེའོ་ཞེས་སོ།

5 གོངམ་གྱི་རིགས་པའི་མདོ། ༡༡།༣༣ དམ་བཅའ་དང་། གཏན་ཚིགས་དང་། དཔེ་དང་། ཉེ་བར་སྦྱོར་བ་དང་མཇུག་བསྡུ་བ་ཞེས་པ་ཡན་ལག་ལྔའོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

བྱ་བ་རྟོགས་པར་མི་རིགས་པའི་ཕྱིར་རོ།། ༢ འབྲེལ་བ་མེད་པར་ནི་སྒྲ་དང་དོན་དག་གི་[1]འབྲེལ་བ་སུན་དབྱུང་བར་བསྒྲུབས་[2]ཟིན་པའི་ཕྱིར་སླར་མི་བརྗོད་དོ།། ༣ དམ་བཅའ་བ་མེད་པ་ལྔའི་མཐའ་ཅན་གྱི་གཏན་ཚིགས་ཀྱི་སྦྱོར་བ་མི་རིགས་ལ། ༤ གཏན་ཚིགས་མེད་པར་ཉེ་བར་སྦྱོར་བ་དང་། དཔེ་དག་མི་རིགས་ཤིང་། ༥ གང་ན་དམ་བཅའ་ཉིད་མེད་པར་དེར་དམ་བཅའ་སླར་ཡང་བརྗོད་པ་མཇུག་བསྡུ་བ་ཅི་ལས་འབྱུང་བར་འགྱུར་ཞེས་ཏེ། ཐམས་ཅད་ཀུན་ཏུ་བཅད་ཟིན་པ་གཅོད་པའོ།།[3]

འབྲས་བུའི་གཏན་ཚིགས་འདི་ཡང་ཡུལ་གྱི་དབྱེ་བས་རྣམ་པ་གསུམ་སྟེ། མེ་ལ་སོགས་པ་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ལ་དུ་བ་ལ་སོགས་པ་མངོན་སུམ་དང་མི་དམིགས་པ་རྣམ་པ་གསུམ་གྱིས་[4]ངེས་པར་བྱ་བ་དང་། མིག་ལ་སོགས་པ་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ལ་ཤེས་པ་རེས་འགའ་འབྲས་བུ་སྐྱེ་བ་ལས་ཤེས་[5]པར་བྱ་བ་དང་། གཟུགས་ལ་སོགས་པ་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ལ་རོ་ལ་སོགས་པ་ཚོགས་པ་གཅིག་ལ་རག་ལས་པ་ཉིད་ཀྱིས་ངེས་པར་བྱ་བ་དཔེར་ན། མ་དུ་ལུང་སོགས་

---

1 བོད་འགྱུར། དག་གིས། ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ། ཅེ ༡༣༩ བ ཕྲེང་ ༧
ཕྱོགས་ཀྱི་ཚིག་དེ་སྒྲ་བ་པོའི། །བསམ་པ་སྟོན་པར་བྱེད་པ་ན།།
ཚད་ཡིན་དེ་ལས་ཐེ་ཚོམ་དག །སྐྱེ་ཕྱིར་དངོས་སུ་སྒྲུབ་བྱེད་མིན།། ཞེས་སོ།།

2 བོད་འགྱུར། བསྒྲུབ།

3 ལེགས་སྦྱར། ཐམས་ཅད་རྩ་བ་ནས་གཅོད་པའོ།།

4 བོད་འགྱུར། གསུམ་གྱི།

5 ལེགས་སྦྱར། ངེས།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

པའི་འབྲས་བུ་ལ་གཟུགས་ལས་རོ་རྗེས་སུ་དཔོག་པ་ལྟ་བུའོ།[1] །འདིར་གཟུགས་བསྐྱེད་པར་བྱ་བ་ལ་གཟུགས་སྔ་མ་ཉེ་བར་ལེན་པ་དང་། རོ་ལྷན་ཅིག་བྱེད་པའི་རྒྱུ་སྟེ། ཕུང་པོ་སྔ་མ་ལས་ཕུང་པོ་ཕྱི་མ་སྐྱེ་བ་ལ་རིགས་པ་འདྲའོ།[2] །འོ་ན་ཉེ་བར་ལེན་པ་དང་ལྷན་ཅིག་བྱེད་པ་དག་རྗེས་སུ་འགྲོ་བ་དང་ལྡོག་པ་རྗེས་སུ་སྒྲུབ་པ་འབྲས་བུའི་ངོར་མཚུངས་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ཁྱད་པར་ཅི་ཡོད་ཅེ་ན། བརྗོད་པར་བྱ་སྟེ། གང་རྣམ་པར་འགྱུར་བས་རྒྱུན་གཅིག་ལ་གང་འགྲུབ་པ་སྟེ་འབྲས་བུའི་ངོར་སྔ་མ་ཉེ་བར་ལེན་པའོ། །གང་རྒྱུན་གཞན་ལ་ཁྱད་པར་བསྐྱེད་པའི་རྒྱུ་མཚན་དེ་ལྷན་ཅིག་བྱེད་པའི་རྒྱུའོ། །དཔེར་ན་ཤཱ་ལིའི་མྱུ་གུ་བསྐྱེད་པར་བྱ་བ་ལ་ཤཱ་ལིའི་ས་བོན་ཉེ་བར་ལེན་པ་དང་། ཞིང་ས་དང་། ཆུ་ལ་སོགས་པ་ལྷན་ཅིག་བྱེད་པ་ཡིན་པ་བཞིན་ནོ། །དེ་ལྟར་འབྲས་བུའི་གཏན་ཚིགས་དེ་ལས་བྱུང་བའི་འབྲེལ་བ་ལས་རྟོགས་པར་བྱེད་པའོ་ཞེས་གནས་སོ།།

རང་བཞིན་གྱི་གཏན་ཚིགས།

རང་བཞིན་ནི་རང་ཡོད་པ་ཙམ་གྱིས་འབྱུང་བའི་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཆོས་

---

1 ལེགས་སྦྱར། རོ་ལས་གཟུགས་རྗེས་སུ་དཔོག་པར་བྱེད་ཀྱི། གཟུགས་ལས་རོ་རྗེས་སུ་དཔོག་པ་ནི་མ་ཡིན་ནོ།།

2 ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ། ཅེ ༦༥ ན ཕྲེང་ ༣

ཚོགས་པ་གཅིག་ལ་རག་ལུས་པའི། །གཟུགས་ལ་སོགས་པ་རོས་རྟོགས་པ།།
རྒྱུ་ཆོས་རྗེས་སུ་དཔོག་པ་སྟེ། །དུ་བས་བུད་ཤིང་འགྱུར་བ་བཞིན།། ཞེས་སོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ལ་གཏན་ཚིགས་སོ།[1] །གཏན་ཚིགས་ཡོད་པ་ཙམ་གྱིས་འགྲུབ་པའི་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཆོས་ལ་གང་གཏན་ཚིགས་སུ་བརྗོད་པར་བྱ་བ་དེ་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཆོས་དེའི་རང་བཞིན་དུ་རྟོགས་པར་བྱའོ།[2] །དཔེར་ན་འདི་ནི་ཤིང་གི་ཐ་སྙད་དུ་བྱར་རུང་སྟེ། ཤིདྴཔའི་[3]ཐ་སྙད་དུ་བྱར་རུང་བ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ཞེས་པ་ལྟ་བུའོ། ། འདི་ནི་ཞེས་པ་མདུན་ན་ཡོངས་སུ་མཐོང་བཞིན་པའི་ཚིག་གི་དོན་ཏེ་ཆོས་ཅན་ནོ། །ཤིདྴཔའི་ཐ་སྙད་དུ་བྱར་རུང་བ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ཅེས་པ་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའོ།།[4] ཤིདྴཔའི་ཐ་སྙད་དུ་བྱར་རུང་བ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ཅེས་པའི་དོན་ཅི་ཞེ་ན། ལོ་མ་དང་། འདབ་མ་དང་། ཁ་དོག་དང་། དབྱིབས་ཀྱི་ཁྱད་པར་གྱི་ཐ་སྙད་དུ་བྱར་རུང་བ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ཅེས་པའི་དོན་ཏོ། །ཤིང་གི་ཐ་སྙད་དུ་བྱར་རུང་བ་ཉིད་ནི་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའོ། །འོ་ན་གཅིག་ཉིད་ལ་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་དང་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་མི་རིགས་ཏེ། དམ་བཅའ་བའི་དོན་གྱི་ཕྱོགས་གཅིག་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ་ཞེ་ན། མ་ཡིན་ཏེ། ཐ་དད་པ་མེད་ན་[5]ཡང་རྟོགས་པ་པོ་འགའ་ཞིག་ཤིདྴཔ་ཐ

---

1 རིགས་ཐིགས། ཅེ རང་བཞིན་རང་ཡོད་པ་ཙམ་དུ་གྱུར་པ། བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཆོས་ཀྱི་གཏན་ཚིགས་ཏེ། དཔེར་ན་ཤིདྴཔ་ཡིན་པའི་ཕྱིར། འདི་ནི་ཤིང་ངོ་ཞེས་བྱ་བ་ལྟ་བུའོ།།

2 ཡིགས་སྒྲུར། རང་བཞིན་ནི་རང་ཡོད་པ་ཙམ་གྱིས་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཆོས་ལ་གང་གཏན་ཚིགས་སུ་བརྗོད་དེ།

3 བོད་འགྱུར། ཤིང་ཤ་པ་ཞེས་ཀུན་ལ་སྣང་། ཤིང་སྐྱེ་དང་། ཤ་པ་དེའི་བྱེ་བྲག་ལྟ་བུ་མིན་པར་ཤིདྴཔ་ཞེས་པ་ཤིང་བྱེ་བྲག་པ་ཞིག་གི་མིང་ངོ་། །དེས་ན་ཤིདྴཔ་ཞེས་བཅོས་པ་ལགས་སོ།།

4 ཡིགས་སྒྲུར། ཞེས་པ་གཏན་ཚིགས་སོ།།

5 བོད་འགྱུར། ཐ་དད་པ་མེད་ན་མེད།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

སྐད་དུ་བྱས་ནས་དེ་ལ་ཤིང་གི་ཐ་སྙད་སྦྱར་བྱས་ཀྱང་། སྔོངས་པས་ཅུང་ཟད་སྒྲོ་བཏགས་ནས་སླར་མི་བྱེད་པ་དེ་ལ་ད་གཟོད་རང་བཞིན་གྱི་གཏན་ཚིགས་ཀྱི་ཐ་སྙད་དུ་བྱའོ། །དེའི་ཕྱིར་དེ་དག་དོན་དམ་པར་གཅིག་པ་ཉིད་ལ་ཡང་རྣམ་པར་རྟོག་པའི་བློ་ཐ་སྙད་ལ་གྲུབ་པ་[1]ལྡོག་པ་[2]ལ་བརྟེན་ནས་སྐྱེས་པ་ལ་ཐ་དད་པར་སྣང་བའི་ཕྱིར་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་དང་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ཉིད་ནི་མི་འགལ་ལོ།། ཞེས་པའོ།།

མི་དམིགས་པའི་གཏན་ཚིགས།

མི་དམིགས་པ་ནི་དཔེར་ན་ཕྱོགས་འདི་ན་བུམ་པ་མེད་དེ། དམིགས་པའི་མཚན་ཉིད་ཀྱིས་[3]གྱུར་པ་མི་དམིགས་པའི་ཕྱིར་རོ་[4]ཞེས་པ་ལ་སོགས་པ་

---

1 ལེགས་སྦྱར། རྣམ་པར་རྟོག་པ་ལ།

2 འདི་ནི་ནང་པའི་གཞན་སེལ་བའི་རྣམ་གཞག་འཆད་འགྱུར་ལྟར་གསལ་བའོ།།

3 བོད་འགྱུར། མཚན་ཉིད་ཀྱིས།

4 རིགས་ཐིགས། ཅ ༣༣༣ ན ཕྲེང་ ༣ དེ་ལ་མི་དམིགས་པ་ནི། དཔེར་ན་ཕྱོགས་ཀྱི་བྱེ་བྲག་འགའ་ཞིག་ན་བུམ་པ་མེད་དེ། དམིགས་པའི་རིག་བྱར་གྱུར་པ་ལས་མི་དམིགས་པའི་ཕྱིར་རོ་ཞེས་བྱ་བ་ལྟ་བུའོ། །རིགས་ཐིགས་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ། ཤེ ༥༩ ན ཕྲེང་ ༣ དེ་ལ་མི་དམིགས་པ་བརྗོད་པའི་ཕྱིར་དཔེར་ན་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྨོས་ཏེ། དཔེར་ན་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཉེ་བར་སྟོན་པའི་དོན་ཏེ། ཇི་ལྟར་མི་དམིགས་པ་འདི་ཇི་ལྟ་བ་དེ་བཞིན་དུ་གཞན་ཡང་ཡིན་གྱི། འདི་འབའ་ཞིག་ནི་མ་ཡིན་ནོ་ཞེས་པའི་དོན་ཏོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ལྟ་བུའོ། །དམིགས་པའི་མཚན་ཉིད་ཀྱིས་[1]སྒྱུར་པའི་ཞེས་པ་སྣང་དུ་རུང་བའི་ཞེས་པའི་དོན་ཏོ།།

འོ་ན་མེད་པ་ཇི་ལྟར་སྣང་རུང་ཉིད་ཡིན་ཞེ་ན། དབང་པོའི་ཤེས་པ་གཅིག་གིས་གཟུང་བར་བྱ་བ་ས་ཕྱོགས་ལ་སོགས་པ་དམིགས་པར་བྱ་བཞིན་པ་ནི་གལ་ཏེ་བུམ་པ་ཡོད་ན་བལྟར་རུང་ཁོ་ནར་འགྱུར་རོ་ཞེས་པས་དམིགས་པའི་རྐྱེན་གཞན་ཚང་བའི་ཕྱིར་སྣང་རུང་ཉིད་དུ་སྲིད་པ་སྟེ།[2] དེ་སྣང་དུ་རུང་བ་ཁོ་ན་ནི་མ་ཡིན་ནོ། །དེ་མི་དམིགས་པའི་ཕྱིར་རོ་ཞེས་པ་གཏན་ཚིགས་སོ། །དེ་ཡང་ཤེས་པ་གཅིག་ལ་འདྲེ་བའི་ཚིག་གི་དོན་ལས་སམ་ཤེས་པ་གཅིག་མ་འདྲེས་པའི་ཚིག་གི་དོན་དམིགས་པ་ལས་ངེས་པར་བྱའོ་ཞེས་པའོ།[3] །དེ་གཉི་

1 བོད་འགྱུར། མཚན་ཉིད་ཀྱིས།

2 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༣༣༣ ན ཕྲེང་ ༣ དམིགས་པའི་རིག་བྱར་གྱུར་པ་ནི་དམིགས་པའི་རྐྱེན་གཞན་ཚང་བ་ཉིད་དང་རང་བཞིན་ཁྱད་པར་ཅན་ཏེ། རང་བཞིན་གང་ཡོད་ལ་དམིགས་པའི་རྐྱེན་གཞན་དག་ཀྱང་ཡོད་མངོན་སུམ་ཁོ་ནར་འགྱུར་བའོ། །རིགས་ཐིགས་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ། ཞྭ ༥༠ ན ཕྲེང་ ༧ ཤེས་པའི་རྐྱེན་གཞན་ཚང་བར་གྱུར་པ་ཉིད་ནི་ཞེས་བྱ་བ་ནི། བུམ་པ་ཡང་ཤེས་པ་སྐྱེད་པར་བྱེད་པ་ཡིན་ལ། མིག་ལ་སོགས་པ་གཞན་ཡང་ཡིན་ཏེ། སྣང་བའི་བུམ་པ་ལས་གཞན་པའི་རྒྱུ་གང་ཡིན་པ་དེ་ནི་རྐྱེན་གཞན་ཡིན་ལ། དེ་དག་ཚོགས་པ་ནི་འདུས་པའོ། ། རང་བཞིན་ཉིད་དེ་གཞན་པ་ལས་ཁྱད་པར་དུ་གྱུར་པ་ཡིན་པས་ཁྱད་པར་ཅན་དེ་ཁྱད་པར་དང་ལྡན་ཞེས་བྱ་བའི་དོན་ཏོ།།

3 རིགས་ཐིགས་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ། ཞྭ ༥༠ ན ཕྲེང་ ༡ གང་གི་ཚེ་ཚོགས་པ་ར་རིག་པར་བྱ་ཞེ་ན། གང་གི་ཚེ་ཤེས་པ་གཅིག་ལ་འདྲེ་བའི་དངོས་པོ་གཞན་མི་དམིགས་པ་སྟེ། དབང་པོ་གཅིག་གི་ཤེས་པའི་གཟུང་བར་བྱ་བ་མིག་ལ་སོགས་པ་འདོད་པ་ལ་མངོན་དུ་ཕྱོགས་པའི་དངོས་པོ་གཉིས་

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ག་ལས་དང་བྲལ་བ་པོའི་དངོས་པོར་མ་ཡིན་པ་དགག་པའི་ཚུལ་གྱིས་མི་དམིགས་པ་བརྗོད་ཀྱི། མེད་པ་དགག་པའི་ཚུལ་གྱིས་དམིགས་པ་ལོག་པ་ཙམ་ནི་མ་ཡིན་ཏེ། དེ་ལྟ་ནི་རང་ཉིད་ཅི་ཡང་མ་ཡིན་པས་ཇི་ལྟར་སྒྲུབ་བྱེད་དུ་འགྱུར། དགག་བྱ་ལས་གཞན་པའི་ཤེས་པ་ཙམ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། གཟུགས་དམིགས་པ་ལས་ཀྱང་ནཱ་རཱཛ་[1]ལ་རོ་དགག་པར་ཐལ་བར་འགྱུར་བའི་ཕྱིར་རོ།། དེའི་ཕྱིར་དགག་བྱ་ལས་ཁྱད་པར་ཅན་ཁོ་ནའི་དངོས་པོ་གཉིས་པོ་ས་ཕྱོགས་སམ་ས་ཕྱོགས་ཀྱི་ཤེས་པ་ནི་མི་དམིགས་པའོ་ཞེས་གནས་སོ།།

དངོས་པོ་མེད་པ་བསྒྲུབ་བྱ་མ་ཡིན་པར་བསྟན་པ།

དེ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་དངོས་པོ་མེད་པ་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་མ་ཡིན་ཏེ། དེ་བུམ་པས་དབེན་པའི་ས་ཕྱོགས་འཛིན་པའི་མངོན་སུམ་ཁོ་ནར་གྲུབ་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །དངོས་པོ་མེད་པའི་ཐ་སྙད་ནི་རྨོངས་པའི་ངོར་མི་དམིགས་པས་བསྒྲུབ་པར་བྱ་སྟེ། དེ་ལྟར་ནི་རྨོངས་པ་འགའ་ཞིག་རྟུལ་ལ་སོགས་པ་གྲངས་ཅན་ལ་གྲགས་པའི་ཡོན་ཏན་རྣམས་ལ་མི་དམིགས་པས་མེད་པའི་ཐ་སྙད་ཞུགས་ཀྱང་རང་གི་གྲུབ་པའི་མཐའ་གོམས་པ་ལས་སླར་ཡང་ཐམས་ཅད་ཡོད་དོ་[2]ཞེས་དང་། ས་ཕྱོགས་ལ་སོགས་པ་འགའ་ཞིག་ཏུ་ཡང་བུམ་པ་ལ་མི་དམིགས་པ་

གཅིག་ལ་ཤེས་པ་གཅིག་ལ་འདྲི་བ་ཞེས་བྱའོ།།

1 བོད་འགྱུར། ནཱ་ག་རང་ག། ནཱ་རཱཛ་སྐེ་ཚ་ལུ་མ་འདྲ་བའི་བའི་ཤིང་རྟོག་གཟུགས་ཆུང་བ་ཞིག་གོ།

2 ལེགས་སྦྱར། ཐམས་ཅད་དུ་ཐམས་ཅད་ཡོད་དོ་ཞེས་སྣང་།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ཡོད་ན་ཡང་མེད་པའི་ཐ་སྙད་མི་བྱེད་ཅེས་པས་ན་མི་དམིགས་པའི་ཐ་སྙད་རྣམ་པ་གསུམ་བྱ་སྟེ།[1] ༡ དེ་ལ་དགོས་པ་[2]མེད་པར་འགྲོ་བ་དང་འོང་བའི་མཚན་ཉིད་ཅན་ལུས་ཀྱི་ཐ་སྙད་དང་། ༢ འདི་ན་[3]བུམ་པ་མེད་དོ་ཞེས་པ་ངག་གི་དང་། ༣ འདི་ལྟ་བུ་ཁོ་ན་ནང་གི་བརྗོད་པའི་རྣམ་པ་ཅན་ཡིད་ཀྱིའོ་ཞེས་པའོ།།[4]

མི་དམིགས་པ་དེའི་བདག་ཉིད་དང་དེ་ལས་བྱུང་བ་གང་རུང་དུ་གཏོགས་པ།

མི་དམིགས་པ་ནི་ལས་ཀྱི་ཆོས་ཀྱི་ཕྱོགས་ལ་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་དང་ལྡན་ཅིག་དེའི་བདག་ཉིད་ཀྱི་[5]འབྲེལ་བར་རྟོགས་པར་བྱ་ཞིང་བྱེད་པ་པོའི་ཆོས་ཀྱི་ཕྱོགས

1 ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ་གྱི་འགྲེལ་པ། ཅེ ༢༦༣ ན ཕྲེང་ ༦ ཅི་སྟེ་གཞན་དམིགས་པས་མི་དམིགས་པ་འགྲུབ་པས་མི་དམིགས་པ་མངོན་གྱིས་གྲུབ་བོ་ཞེ་ན། དེ་བཞིན་དུ་གཞན་ཡོད་པས་ཀྱང་མེད་ཅི་སྟེ་མི་འགྲུབ། གང་གི་ཚེ་མེད་པ་དག་གི་མེད་པ་དེ་ལྟ་བུའི་མི་དམིགས་པ་ཁོ་ན་ཡིན་པ་དེའི་ཚེ་ནི་ཡུལ་གྲུབ་ཏུ་ཟིན་ཀྱང་རྨོངས་པས་ཡུལ་ཅན་ཤེས་པ་དང་། སྒྲ་དང་ཐ་སྙད་དག་ཁོང་དུ་མི་ཆུད་པ་ཡུལ་རབ་ཏུ་བསྟན་པས་བད་ལ་འཇུག་པར་བྱེད་དེ། དཔེར་ན་འདི་ནི་བ་ལང་ཡིན་ཏེ། སློག་ཤལ་ལ་སོགས་པ་འདུས་པ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་རོ་ཞེས་པ་ལྟ་བུའོ།།

2 ལེགས་སྦྱར། ཐེ་ཚོམ།

3 བོད་འགྱུར། འདི་ནི།

4 ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ། ཅེ ༤༨ ན ཕྲེང་ ༥
ཚད་མ་རྣམས་ནི་མི་འཇུག་པ། །མེད་ལ་མི་འཇུག་འབྲས་བུ་ཅན།། ཞེས་སོ།།
ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ་གྱི་འགྲེལ་པ། ཅེ ༢༦༣ ན ཕྲེང་ ༡ ཚད་མ་རྣམས་ནི་མི་འཇུག་པ་མི་དམིགས་པ་ཡིན་ཏེ། མེད་མི་འཇུག་འབྲས་བུ་ཅན། ཡོད་པའི་ཤེས་པ་དང་། སྒྲ་དང་ཐ་སྙད་དགག་པའི་འབྲས་བུ་ཅན་ཡིན་ཏེ། དེ་དག་ནི་མི་དམིར་པ་སྔོན་དུ་འགྲོ་བ་ཅན་ཡིན་པའི་ཕྱིར།

5 ལེགས་སྦྱར། དེའི་བདག་ཉིད་ཀྱི་མཚན་ཉིད་ཁོ་ན།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ལ་ནི་དེ་ལས་བྱུང་བ་སྟེ། དེ་ལྟར་ནི་བུམ་པས་དབེན་པའི་ས་ཕྱོགས་སམ་ས་ཕྱོར་ཀྱི་ཤེས་པ་ནི་མི་དམིགས་པ་ཞེས་བརྗོད་དོ། །མེད་པའི་ཐ་སྙད་དུ་རུང་བ་ཉིད་དང་དེའི་རང་བཞིན་ཏེ་ཤེས་པ་ནི་ས་ཕྱོགས་ཀྱི་འབྲས་བུའོ། །ཞེས་པའོ།།

མི་དམིགས་པའི་ཐ་སྙད།

འོ་ན་གལ་ཏེ་མི་དམིགས་པ་ལ་ཡང་དེའི་བདག་ཉིད་དང་དེ་ལས་བྱུང་བ་དག་ཁོ་ནའི་འབྲེལ་བ་ཡིན་ན། དེ་ལྟ་ན་འབྲས་བུ་དང་། རང་བཞིན་དག་ལས་མི་དམིགས་པ་ཇི་ལྟར་ཐ་སྙད་ཅེ་ན། དགག་པ་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ལ་[1]ཐ་དད་པ་སྟེ་དངོས་པོར་ན་མ་ཡིན་ནོ། །སློབ་དཔོན་གྱིས་ཇི་སྐད་གསུངས་པ།

འདི་ལ། གཉིས་ནི་དངོས་པོ་སྒྲུབ་པར་བྱེད།[2] །
གཅིག་ནི་དགག་པའི་གཏན་ཚིགས་སོ།[3] །ཞེས་སོ།།

དམིགས་པའི་མཚན་ཉིད་ཀྱིས་[4]སྦྱར་པའི་[5]ཁྱད་པར་གྱིས་ཡུལ་གྱིས་བསྐལ་བ་རི་རབ་ལ་སོགས་པ་དང་། དུས་ཀྱིས་བསྐལ་བ་འབྱུང་བར་འགྱུར་

---

1 བོད་འགྱུར། ལ།

2 བོད་འགྱུར། དངོས་པོ་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ཡིན།། རིགས་ཐིགས། འདི་ལ་གཉིས་ནི་དངོས་པོ་སྒྲུབ་པའོ།།

3 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༣༣༣ ན ཕྲེང་ ༥

4 བོད་འགྱུར། མཚན་ཉིད་ཀྱིས།།

5 ལེགས་སྦྱར། མཚན་ཉིད་ཐོབ་པ་ཉིད་ཀྱི།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

བའི་འཁོར་ལོས་སྒྱུར་བ་དུང་[1]ལ་སོགས་པ་དང་། རང་བཞིན་གྱིས་བསྐལ་བ་ཤ་ཟ་ལ་སོགས་པ་ལ་མི་དམིགས་པ་ཙམ་ཡོད་པར་གྱུར་ན་ཡང་མེད་པའི་ཐ་སྙད་མ་ཡིན་ནོ་ཞེས་བཤད་པར་འགྱུར་རོ།།[2]

མི་དམིགས་པ་ད་ལྟ་བ་དང་འདས་པའི་དུས་ལ་ཚད་མར་སྟོན་པ།

མི་དམིགས་པ་འདི་ཡང་ད་ལྟར་བའི་དུས་ལ་ཚད་མ་ཡིན་ཞིང་ཁྱད་པར་དྲན་པ་ཡོད་པར་གྱུར་ན་འདས་པའི་དུས་ལ་ཡང་སྟེ། མ་འོངས་པའི་དུས་ལ་ནི་མི་དམིགས་པ་རང་ཉིད་ཀྱང་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བའི་ངོ་བོ་ཡིན་པས། དེའི་ཕྱིར་ཚད་མ་མ་ཡིན་ནོ།[3] །རིགས་པ་སྨྲ་བས་གསུངས་པ།

> དྲན་པའི་[4]འདུ་བྱེད་མ་ཉམས་པའི་འདས་པ་དང་ད་ལྟར་གྱི་རྟོགས་པ་པོའི་མངོན་སུམ་ལྡོག་པ་ནི་མི་དམིགས་པ་སྟེ། མེད་པའི་ཐ་སྙད་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའོ་ཞེས་སོ།།[5]

---

1 བོད་འགྱུར། དུས།

2 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༣༣༣ ན ཕྲེང་ ༧ གཞན་དུ་ན་ཡུལ་དང་། དུས་དང་། རང་བཞིན་གྱིས་བསྐལ་བའི་དམིགས་པའི་རིག་བྱར་མ་གྱུར་པ་རྣམས་ལ། རང་གི་མངོན་སུམ་ལོག་ཀྱང་དངོས་པོ་མེད་པར་ངེས་པ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ།།

3 ལེགས་སྦྱར། མི་དམིགས་པ་འདི་ཡིས་མེད་པའི་ཐ་སྙད་སྒྲུབ་པར་བྱེད་ཀྱི། རང་བཞིན་ནི་མ་ཡིན་ནོ། དེ་ནི་མངོན་པ་ནས་གྲུབ་པའི་ཕྱིར་ཞེས་སྔར་སྨྲས་པའོ།།

4 ལེགས་སྦྱར། ཤེས་པ་དྲན་པའི།

5 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༣༣༣ བ ཕྲེང་ ༡ མི་སྣང་ངས་པར་དྲན་པའི་འདུ་བྱེད་སྒྲུབ་པ་པོའི་མངོན་སུམ་འདས་པ་དང་། ད་ལྟར་གྱི་ལོག་ན་དངོས་པོ་མེད་པའི་ཐ་སྙད་དུ་འཇུག་སྟེ། དེ་ཉིད་

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

དེ་ལ་གང་གི་ཚེ་རིང་བ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་དགག་པར་བྱར་རུང་ཡུལ་མ་ཡིན་པ་གྱུར་པར་དེའི་ཚེ་སྣང་རུང་མི་དམིགས་པ་དངོས་སུ་རབ་ཏུ་བརྗོད་པར་མི་ནུས་སོ་ཞེས་འབྲས་བུ་མི་དམིགས་པ་ལ་སོགས་པ་རྣམས་རབ་ཏུ་སྦྱོར་བར་བྱའོ།།

མ་དམིགས་པའི་སྦྱོར་བ་བཅུ་དྲུག་བསྟན་པ།

དེ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་འདི་སྦྱོར་བའི་བྱེ་བྲག་གིས་རྣམ་པ་བཅུ་དྲུག་ཏུ་འགྱུར་ཏེ། དེ་ལ། ༡ རང་བཞིན་མི་དམིགས་པ་[1]ནི་དཔེར་ན། འདི་ན་དུ་བ་མེད་དེ། དམིགས་པའི་མཚན་ཉིད་ཀྱིས་[2]གྱུར་པ་མི་དམིགས་པའི་ཕྱིར་རོ། །དགག་པར་བྱ་བ་དུ་བའི་གང་རང་བཞིན་དེ་འདིར་མི་དམིགས་པའོ།།[3] ༢ འབྲས་བུ་མི་དམིགས་པ་ནི་དཔེར་ན། འདི་ན་དུ་བའི་རྒྱུ་ནུས་པ་ཐོགས་པ་མེད་པ་རྣམས་མེད་དེ། དུ་བ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །དགག་པར་བྱ་བ་དུ་བའི་རྒྱུ་རྣམས་ཀྱི་འབྲས་བུ་དུ་བ་སྟེ། དེ་འདིར་མི་དམིགས་པའོ།།[4] ༣ རྒྱུ་མི་དམིགས་པ་ནི་དཔེར་ན། འདི་ན་དུ་བ་མེད་དེ། མེ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །དགག་པར་བྱ་བ་དུ་བའི་རྒྱུ་མེ་སྟེ། དེ་འདིར་མི་དམིགས་པའོ།།[5] ༤ ཁྱབ་

ཀྱི་དངོས་པོ་མེད་པར་ངེས་པའི་ཕྱིར་རོ།།

1 པོད་འགྱུར། མི་རིགས།

2 པོད་འགྱུར། མཚན་ཉིད་ཀྱིར།

3 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༢༢༢ བ ཕྲེང་ ༢

4 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༢༢༢ བ ཕྲེང་ ༡

5 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༢༢༢ བ ཕྲེང་ ༤

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

པར་བྱེད་པ་མི་དམིགས་པ་ནི་དཔེར་ན། འདི་ན་ཤིང་ཤ་པ་མེད་དེ། ཤིང་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །དགག་པར་བྱ་བ་ཤིང་ཤ་པའི་ཁྱབ་པར་བྱེད་པ་ཤིང་སྟེ་དེ་འདིར་མི་དམིགས་པའོ།།[1] ༥ རང་བཞིན་འགལ་བ་མི་དམིགས་པ་ནི་དཔེར་ན། འདི་ན་གྲང་བའི་རེག་པ་མེད་དེ། མེ་ཡོད་པའི་ཕྱིར་རོ་ཞེས་པ་ལྟ་བུའོ། །དགག་པར་བྱ་བ་གྲང་བའི་རེག་པའི་རང་བཞིན་ནི་གང་གྲང་བ་སྟེ། དེ་དང་འགལ་བ་མི་ཡིན་ཞིང་། དེ་ཡང་འདིར་དམིགས་པའོ།།[2] ༦ འབྲས་བུ་དང་འགལ་བ་མི་དམིགས་པ་ནི་དཔེར་ན། འདི་ན་གྲང་བའི་རྒྱུ་ནུས་པ་ཐོགས་པ་མེད་པ་རྣམས་མེད་དེ། མེ་ཡོད་པའི་ཕྱིར་རོ་ཞེས་པའོ། །ཐ་མའི་གནས་སྐབས་གྱུར་པ་ཀོ་ནའི་རྒྱུ་འབྲས་བུ་སྐྱེད་པར་བྱེད་ཀྱི་རྒྱུ་ཐམས་ཅད་མ་ཡིན་ཏེ། དེའི་ཕྱིར་ཁྱད་པར་ཅེ་བར་བཟུང་བའོ། །དགག་པར་བྱ་བ་གྲང་བའི་རྒྱུ་རྣམས་ཀྱི་འབྲས་བུ་གྲང་བ་སྟེ་དེ་དང་འགལ་བ་མི་ཡིན་ཞིང་། དེ་འདིར་དམིགས་པའོ།། ༧ རྒྱུ་དང་འགལ་བ་མི་དམིགས་པ་ནི་དཔེར་ན། འདི་ན་[3] སྤུ་ལྡང་ལ་སོགས་པའི་ཁྱད་པར་རྣམས་མེད་དེ། སྲེག་པར་བྱེད་པ་ཁྱད་པར་ཅེ་བའི་ཕྱིར་རོ། །དགག་པར་བྱ་བ་སྤུ་ལྡང་ལ་སོགས་པའི་ཁྱད་པར་རྣམས་ཀྱི་རྒྱུ་གྲང་བ་སྟེ། དེ་དང་འགལ་བ་སྲེག་པར་བྱེད་པ་ཁྱད་པར་བ་ཡིན་ཞིང་། དེ་

1 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༣༣༣ བ ཕྲེང་ ༣

2 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༣༣༣ བ ཕྲེང་ ༣

3 བོད་འགྱུར། འདི་ལ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

འདིར་མི་དམིགས་པའོ།།[1] ༨ ཁྱབ་པར་བྱེད་པ་དང་འགལ་བ་དམིགས་པ་ནི་དཔེར་ན། འདི་ན་བ་མོའི་རེག་པ་མེད་དེ། མེ་ཡོད་པའི་ཕྱིར་རོ་ཞེས་པའོ།། དགག་པར་བྱ་བ་བ་མོའི་རེག་པའི་ཁྱབ་པར་བྱེད་པ་གྲང་བ་སྟེ། དེ་དང་འགལ་བ་མི་ཁྱབ་པར་མ་ཡིན་ལ། དེ་འདིར་དམིགས་པའོ།།[2] ༩ རང་བཞིན་འགལ་བའི་འབྲས་བུ་དམིགས་པ་ནི་དཔེར་ན། འདི་ན་གྲང་བའི་རེག་པ་མེད་དེ། དུ་བ་ཡོད་པའི་ཕྱིར་རོ། །དགག་པར་བྱ་བ་གྲང་རེག་གི་རང་བཞིན་གང་ཡིན་པ་དེའི་འགལ་བ་མེ་སྟེ་དེའི་འབྲས་བུ་དུ་བ་ཡིན་ཞིང་། དེ་འདིར་དམིགས་པའོ།། ༡༠ འབྲས་བུ་དང་འགལ་བའི་འབྲས་བུ་དམིགས་པ་ནི་དཔེར་ན། འདི་ན་གྲང་བའི་རྒྱུ་ནུས་པ་ཐོགས་པ་མེད་པ་རྣམས་མེད་དེ། དུ་བ་ཡོད་པའི་ཕྱིར་ཞེས་པའོ། །དགག་བྱ་གྲང་བའི་རྒྱུ་མཚན་གྱི་འབྲས་བུ་གྲང་བ་སྟེ། དེ་དང་འགལ་བ་མི་ཡིན་ཞིང་། དེའི་འབྲས་བུ་དུ་བ་སྟེ། དེ་འདིར་དམིགས་པའོ།། ༡༡ རྒྱུ་དང་འགལ་བའི་འབྲས་བུ་དམིགས་པ་ནི་དཔེར་ན། ས་ཕྱོགས་འདི་ནི་སྤུ་ལོང་ལ་སོགས་པའི་ཁྱད་པར་དང་ལྡན་པའི་གྲང་བ་དང་ལྡན་པ་མ་ཡིན་ཏེ། དུ་བ་ཡོད་པའི་ཕྱིར་རོ་ཞེས་པའོ། །དགག་པར་བྱ་བ་སྤུ་ལོང་ལ་སོགས་པའི་ཁྱད་པར་རྣམས་ཀྱི་རྒྱུ་གྲང་བ་སྟེ། དེ་དང་འགལ་བ་མི་ཡིན་ལ། དེའི་འབྲས་བུ་དུ་བ་ཡིན་ཞིང་དེ་འདིར་དམིགས་

1 རིགས་ཐིགས། ཆེ ༣༣༣ བ ཕྲེང་ ༦
2 རིགས་ཐིགས། ཆེ ༣༣༣ བ ཕྲེང་ ༥

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

པའོ།།[1] ༡༢ ཁྱབ་བྱེད་དང་འགལ་བའི་འབྲས་བུ་དམིགས་པ་ནི་དཔེར་ན། འདི་ན་བ་མོའི་རེག་པ་མེད་དེ། དུ་བ་ཡོད་པའི་ཕྱིར་ཞེས་པའོ། །དགག་པར་བྱ་བ་བ་མོའི་རེག་པའི་ཁྱབ་པར་བྱེད་པ་གྲང་བ་སྟེ། དེ་དང་འགལ་བ་མེ་ཡིན་ལ། དེའི་འབྲས་བུ་དུ་བ་ཡིན་ཞིང་། དེ་འདིར་དམིགས་པའོ།། ༡༣ རང་བཞིན་འགལ་བས་ཁྱབ་པ་དམིགས་པ་ནི་དཔེར་ན། འདི་ན་མེ་མེད་དེ། བ་མོའི་རེག་པ་ཡོད་པའི་ཕྱིར་རོ། །དགག་པར་བྱ་བ་མེའི་རང་བཞིན་དེ་དང་འགལ་བ་གྲང་བ་སྟེ་དེས་ཁྱབ་པ་བ་མོའི་རེག་པ་ཡིན་ལ། དེ་འདིར་དམིགས་པའོ།། ༡༤ །འབྲས་བུ་འགལ་བས་ཁྱབ་པ་དམིགས་པ་ནི་དཔེར་ན། འདི་ན་མེའི་རྒྱུ་ནུས་པ་ཐོགས་པ་མེད་པ་རྣམས་མེད་དེ། བ་མོའི་རེག་པ་ཡོད་པའི་ཕྱིར་ཞེས་པའོ། །དགག་པར་བྱ་བ་མེའི་རྒྱུ་རྣམས་ཀྱི་འབྲས་བུ་མེ་ཡིན་ལ་དེ་དང་འགལ་བ་གྲང་བ་དང་། དེས་ཁྱབ་པ་པོ་བ་མོའི་རེག་པ་སྟེ། དེ་འདིར་དམིགས་པའོ།། ༡༥ རྒྱུ་དང་འགལ་བས་ཁྱབ་པ་དམིགས་པ་ནི་དཔེར་ན། འདི་ན་དུ་བ་མེད་དེ། བ་མོའི་རེག་པ་ཡོད་པའི་ཕྱིར་ཞེས་པའོ། །དགག་པར་བྱ་བ་དུ་བའི་རྒྱུ་མེ་ཡིན་ལ་དེ་དང་འགལ་བ་གྲང་བ་སྟེ། དེས་ཁྱབ་པ་བ་མོའི་རེག་པ་ཡིན་ཞིང་ དེ་འདིར་དམིགས་པའོ།།[2] ༡༦ ཁྱབ་བྱེད་དང་འགལ་བས་དམིགས་པ་[3]ནི་དཔེར་ན། འདི་རྟག་པ་མ་ཡིན་ཏེ། རེས་འགའ་

1 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༣༢༣ བ ཕྲེང་ ༦

2 བོད་འགྱུར། དེ་དམིགས་པའོ།།

3 ལེགས་སྦྱར།། ཁྱབ་བྱེད་དང་འགལ་བས་ཁྱབ་པ་དམིགས་པ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

འབྲས་བུ་བྱེད་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །དགག་པར་བྱ་བ་རྟག་པའི་ཁྱབ་པར་བྱེད་པ་ཁྱད་པར་དུ་འགྱུར་བ་མེད་པ་ཡིན་ལ། དེ་དང་འགལ་བ་ཁྱད་པར་དུ་འགྱུར་བ་དང་བཅས་པ་ཉིད་དེ། དེས་ཁྱབ་པ་རེས་འགའ་འབྲས་བུ་བྱེད་པ་ཉིད་ཡིན་ཞིང་། དེ་འདིར་དམིགས་པའོ། །འབྲས་བུ་མི་དམིགས་པ་ལ་སོགས་པའི་སྦྱོར་བ་བཅོ་ལྔ་པོ་འདི་རྣམས་ཀྱང་རང་བཞིན་མི་དམིགས་པའི་ངོ་བོ་ཉིད་ཁོ་ནར་རྟོགས་པར་བྱ་སྟེ། སྦྱོར་བའི་དབྱེ་བ་གཞན་ཕྱེ་བའོ། །དེ་ལ་རང་བཞིན་མི་དམིགས་པས་མེད་པའི་ཐ་སྙད་དུ་རུང་བ་ཉིད་བསྒྲུབ་པར་བྱའི། དངོས་པོ་མེད་པ་ནི་མ་ཡིན་ཏེ། དངོས་པོ་མེད་པ་ནི་མ་ཡིན་པར་དགག་པའི་ཚུལ་གྱིས་མི་དམིགས་པ་ཞེས་བརྗོད་ཅིང་།[1] དེ་ཡང་མངོན་སུམ་ཉིད་ཀྱིས་གྲུབ་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །གཞན་རྣམས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་དངོས་པོ་མེད་པ་དང་དངོས་པོ་མེད་པའི་ཐ་སྙད་ཀྱང་བསྒྲུབ་པར་བྱ་སྟེ། དེ་རྣམས་ནི་ལྐོག་ཏུ་གྱུར་པའི་ཡུལ་ཅན་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱིས་མངོན་སུམ་གྱི་ཡུལ་མ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་རོ།།[2]

ཞེས་པ་རྟོག་གེའི་སྐད་དུ་རང་དོན་རྗེས་སུ་དཔག་པ་ཡོངས་སུ་བཅད་པ་སྟེ་གཉིས་པ་རྫོགས་སོ།། །།

●●●

1 ཞིགས་སྦྱར། དངོས་པོ་ཞིས་པ་ནས་བརྗོད་ཅིང་བར་མི་སྣང་།

2 ཞིགས་སྦྱར། དེ་རྣམས་ལྐོག་ཏུ་གྱུར་བའི་ཡུལ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

གཞན་དོན་རྗེས་དཔག

གཞན་དོན་རྗེས་དཔག་གི་མཚན་ཉིད།

ཚུལ་གསུམ་པའི་རྟགས་རྗོད་པར་བྱེད་པ་ནི་གཞན་དོན་རྗེས་སུ་དཔག་པའོ།། རྗེས་སུ་འགྲོ་བ་དང་། ལྡོག་པ་དང་། ཕྱོགས་ཆོས་ཀྱི་མིང་ཅན་ཚུལ་གསུམ་པ་རྣམས་ཚིག་གང་གིས་རྗོད་པར་བྱེད་པའི་ཚིག་དེ་ནི་ཉེ་བར་བཏགས་པ་ལས་རྗེས་སུ་དཔག་པར་བརྗོད་པར་བྱའོ།[1] །དེ་རྣམ་པ་གཉིས་ཏེ། ཆོས་མཐུན་པ་དང་ལྡན་པ་དང་ཆོས་མི་མཐུན་པ་ལྡན་པའོ།[2] །བསྒྲུབ་བྱའི་ཆོས་ཅན་དང་དཔེའི་ཆོས་ཅན་དག་གཏན་ཚིགས་ཡོད་པ་ཉིད་ཀྱི་རྣམ་པར་མཚུངས་པ་ཉིད་ནི་ཆོས་མཐུན་པ་སྟེ། དེ་གང་ལ་ཡོད་པ་དེ་ནི་ཆོས་མཐུན་པ་དང་ལྡན་པའི་སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་ངག་གོ། བསྒྲུབ་བྱའི་ཆོས་ཅན་དང་དཔེའི་ཆོས་ཅན་དག

1 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༣༣༣ ༡ ན ཕྲེང་ ༨ གཞན་གྱི་དོན་གྱི་རྗེས་སུ་དཔག་པ་ནི་ཚུལ་གསུམ་པའི་རྟགས་བརྗོད་པ་སྟེ། རྒྱུ་ལ་འབྲས་བུ་བཏགས་པའི་ཕྱིར་རོ། །རིགས་ཐིགས་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ། ལེ ༧༡ ན ཕྲེང་ ༥ རྒྱུ་ལ་འབྲས་བུ་བཏགས་པ་སྒྲོ་བཏགས་བྱས་ཏེ། དེ་ལྟར་སྒྲོ་བཏགས་པའི་ཕྱིར་རྒྱུ་དག་ནི་རྗེས་སུ་དཔག་པ་སྒྲས་བསྟན་ཏེ། ངག་ནི་རྗེས་སུ་དཔག་པར་བཏགས་པ་ཡིན་གྱི་དངོས་ནི་མ་ཡིན་ནོ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ།

2 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༣༣༣ ༡ ན ཕྲེང་ ༨

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

གདན་ཚིགས་ཡོད་པ་ཉིད་ཀྱི་རྣམ་པར་མི་མཚུངས་པ་ཉིད་ནི་ཆོས་མི་མཐུན་པ་སྟེ། དེ་གང་ལ་ཡོད་པ་དེ་ཆོས་མི་མཐུན་པ་དང་ལྡན་པའི་སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་ངག་གོ།[1]

འདུས་བྱས་སྐད་ཅིག་པ་བསྟན་པ་དང་རང་བཞིན་གྱི་གཏན་ཚིགས་ཀྱི་ཆོས་མཐུན་པ་དང་ལྡན་པའི་སྦྱོར་བ་བསྟན་པ།

དེ་ལ་རང་བཞིན་གྱི་གཏན་ཚིགས་ཀྱི་ཆོས་མཐུན་པ་དང་ལྡན་པའི་སྦྱོར་བ་[2]བསྟན་པའི་ཆེད་དུ་མདོ་སྡེ་པའི་ལུགས་ལ་བརྟེན་ནས། བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱི་གང་གསུངས་པ།

འདུས་བྱས་ཐམས་ཅད་སྐད་ཅིག་པའོ། །ཞེས་སོ།།

དེ་གཏན་ལ་དབབ་པར་བྱ་སྟེ། འདུས་ཤིང་ཚོགས་ནས་རྒྱུ་དང་རྐྱེན་རྣམས་ཀྱིས་བྱས་ཤིང་དངོས་པོ་སྐྱེས་པས་ནི་འདུས་བྱས་སོ། །སྐད་ཅིག་པའོ་ཞེས་པ་སྐྱེ་བའི་སྐད་ཅིག་ཁོ་ན་ཡོད་པའི་ཕྱིར་རོ།།

1 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༣༣༣ ༧ ན ཕྲེང་ ༨ དེ་ནི་རྣམ་པ་གཉིས་ཏེ། ཆོས་མཐུན་པ་ཉིད་ཅན་དང་། ཆོས་མི་མཐུན་པ་ཉིད་ཅན་ནོ།།

2 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༣༣༣ ན ཕྲེང་ ༦ དེ་བཞིན་དུ་རང་བཞིན་གྱི་གཏན་ཚིགས་ཀྱི་ སྦྱོར་བ་ནི་གང་ཡོད་པ་དེ་ཐམས་ཅད་ནི་མི་རྟག་སྟེ། བུམ་པ་ལ་སོགས་པ་ལྟ་བུའོ་ཞེས་བྱ་བ་ནི་རང་བཞིན་དག་པའི་སྦྱོར་བའོ། །རིགས་ཐིགས་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ། ཀྲི ༦༣ ན ཕྲེང་ ༧ རང་བཞིན་གྱི་གཏན་ཚིགས་ཀྱི་ཆོས་མཐུན་པ་ཉིད་ཅན་དེའི་སྦྱོར་བ་བསྟན་པའི་ཕྱིར་དེ་བཞིན་དུ་ཞེས་བྱ་བ་སྨོས་ཏེ། མི་དམིགས་པ་ཇི་ལྟ་བ་དེ་བཞིན་དུ་རང་བཞིན་གྱི་ཆོས་མཐུན་པ་ཅན་གྱི་སྦྱོར་བ་ཡིན་ནོ་ཞེས་བྱ་བའི་དོན་ནོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

འདུས་བྱས་ཐམས་ཅད་འཇིག་པར་འགྲུབ་པ།

རེ་ཞིག་བུམ་པ་ལ་སོགས་པའི་དངོས་པོ་ཐམས་ཅད་ཐོ་བ་ལ་སོགས་པ་ཉེ་བ་ན་འཇིག་པར་འགྱུར་བར་སྣང་ཞིང་། དེ་ལ་ངོ་བོ་གང་གིས་མཐའི་གནས་སྐབས་སུ་བུམ་པ་ལ་སོགས་པ་འཇིག་པར་བྱེད་པའི་ངོ་བོ་དེ་དང་འདི་སྐྱེས་པ་ཙམ་ལ་ཡོད་དེ། །དེའི་ཚེ་སྐྱེས་མ་ཐག་པའི་ཁོ་ནར་དེས་གཞིག་པར་བྱའོ་ཞེས་པ་འདིས་གསལ་བར་བྱེད་པ་སྐད་ཅིག་པ་ཉིད་དོ། །ཅི་སྟེ་འདི་འདྲ་བ་ཁོ་ན་རང་བཞིན་ཏེ། རང་གི་རྒྱུ་ལས་དེ་སྐྱེས་ཤིང་གང་དུས་ཙུང་ཟད་ཅིག་གནས་ནས་ཞིག་གོ་ཞེས་པ་དེ་ལྟ་ན་དེའི་ཚེ་ཐོ་བ་ལ་སོགས་པ་ཉེ་བ་ན་ཡང་འདི་ཁོ་ནའི་དེའི་རང་བཞིན་ནོ། །ཞེས་པས་སླར་ཡང་འདི་དུས་དེ་སྲིད་ཁོ་ནར་གནས་པར་བྱ་བ་ལ་སླར་ཡང་དེ་བཞིན་ནོ། །ཞེས་པས་མི་འཇིག་པ་ཁོ་ནར་འགྱུར་རོ། །དེའི་སྐད་ཅིག་གཉིས་གནས་པའི་ངང་ཅན་ཉིད་དུ་ཡང་སྐྱེས་ན། སྐད་ཅིག་དང་པོ་དང་འདྲ་བར་[1]སྐད་ཅིག་གཉིས་པ་ན་ཡང་སྐད་ཅིག་གཉིས་གནས་པའི་ངང་ཅན་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་སྐད་ཅིག་མ་གཞན་པ་གཉིས་སུ་གནས་པར་འགྱུར་ཞིང་། དེ་བཞིན་དུ་སྐད་ཅིག་གསུམ་པ་ན་ཡང་དེའི་རང་བཞིན་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་མི་འཇིག་པ་ཁོ་ནར་འགྱུར་རོ་ཞེས་འདི་ནི་འགྱུར་ཏོ།།

དེའི་དངོས་པོ་ནི་བརྟན་པ་ཁོ་ནར་རང་གི་རྒྱུ་ལས་སྐྱེས་ཤིང་། སྟོབས་ཀྱི་འགོག་བྱེད་ཐོ་བ་ལ་སོགས་པས་གཞིག་པར་བྱ་བ་འབའ་ཞིག་གོ་ཞེ་ན། དེ་

1 བོད་འགྱུར། སྐད་ཅིག་དང་འདྲ་བར།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

ཡང་དག་པ་མ་ཡིན་ཏེ། སྨྲར་ཡང་འདི་ཇི་ལྟར་རིགས། བརྟན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་དེ་འཇིག་པ་ཡང་མ་ཡིན་ཞིང་། འགོག་བྱེད་ཀྱི་སྟོབས་ཀྱིས་དེ་གཞིག་པར་བྱ་བ་ཡང་ཡིན་པ་འདི་ནི་མི་སྲིད་པའི་ཕྱིར་ཏེ། ལྷ་སྦྱིན་འཚོ་བ་ཡང་ཡིན་ལ་འདི་འཆི་བར་ཡང་འགྱུར་རོ་[1]ཞེས་པའོ།།

འོན་ཏེ་འཇིག་པ་ཡིན་ན་དེའི་ཚེ་ཇི་ལྟར་མི་འཇིག་པའི་ངང་ཅན་དུ་དེའི་དངོས་པོ་རང་གིས་རྒྱུ་ལས་སྐྱེས། འཆི་བ་ཡང་ཡིན་ལ་མི་འཆི་བའི་ཆོས་ཅན་ཡང་ཡིན་នོ་ཞེས་སྨྲ་བར་མི་རིགས་པས་སོ། དེའི་ཕྱིར་འཇིག་པའི་ངང་ཅན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ནི་ནམ་ཡང་འཇིག་པ་མི་རིགས་པའི་ཕྱིར་དང་། འཇིག་པར་མཐོང་བའི་ཡང་ཕྱིར། འཇིག་པའི་ངང་ཅན་ཁོ་ནར་དེའི་དངོས་པོ་རང་གི་རྒྱུ་ལས་ཉེ་བར་སྐྱེས་སོ་ཞེས་ཁས་བླངས་སོ། །དེའི་ཕྱིར་སྐྱེས་པ་ཙམ་ཁོ་ན་འཇིག་ཅིང་། དེ་ལྟར་གྱུར་ན་སྐད་ཅིག་གིས་འཇིག་པར་འགྲུབ་པར་འགྱུར་རོ།།

སྒྲོར་བ་ཡང་སྔར་ལྟར་བྱ་སྟེ། གང་དང་གང་འཇིག་པའི་ངང་ཅན་གྱི་ངོ་བོ་དེ་དང་དེ་ནི་དེ་མ་ཐག་ཏུ་མི་གནས་པའི་ངང་ཅན་ཡིན་ཏེ། དཔེར་ན་སྐད་ཅིག་མ་ཐ་མར་ཞུགས་པའི་བུམ་པའི་ངོ་བོ་བཞིན། གཟུགས་ལ་སོགས་པ་སྐྱེས་པའི་དུས་ན་ཡང་འཇིག་པའི་ངང་ཅན་གྱི་ངོ་བོ་ཡིན་ནོ། །ཞེས་པ་རང་

1 རིགས་ཐིགས་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ། ལྡེ ༨༣ ན ཕྲེང་ ༦ འདི་ལྟར་ལྷ་སྦྱིན་ཆོན་པོ་ཉིན་པར་ཟན་མི་ཟའོ་ཞེས་ཞེས་སྨྲས་པ་དང་། ལྷ་སྦྱིན་ཆོན་པོ་མཚན་མོ་ཟན་ཟའོ་ཞེས་བྱ་བའི་ངག་འདི་གཉིས་བརྗོད་པར་བྱ་བ་གཅིག་ཁོ་ན་ཡིན་ནོ།།

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

བཞིན་གྱི་གཏན་ཚིགས་སོ། །གལ་ཏེ་དངོས་པོ་རྣམས་སྐད་ཅིག་གིས་ཉམས་པའི་ངང་ཅན་ཡིན་ནོ།།

ཁྱད་པར་མེད་པའི་རང་བཞིན་གྱི་སྦྱོར་བ།

འོ་ན་དེ་ཁོ་ན་འདིའོ་ཞེས་ངོ་ཤེས[1]ཇི་ལྟར་འགྱུར་ཞེ་ན། བརྗོད་པར་བྱ་སྟེ། འདྲ་བའི་བར་མ་ཆད་པ་གཞན་དང་གཞན་བྱུང་བ་ལས་དང་། མ་རིག་པ་བཅིངས་པ་ལས་སོ། །སྐད་ཅིག་སྔ་མ་འཇིག་པའི་དུས་ཁོ་ནར་དེ་དང་འདྲ་བའི་སྐད་ཅིག་གཞན་སྐྱེ་སྟེ། དེས་ན་རྣམ་པ་མི་མཐུན་པ་མེད་པའི་ཕྱིར་དང་དངོས་པོ་མེད་པས་ཀྱང་བར་དུ་མ་ཆོད་པའི་ཕྱིར་ཐ་དད་ན་ཡང་འདི་ཁོ་ན་འདི་འདིའོ་ཞེས་ཐ་མི་དད་པར་ལྷག་པར་ཞེན་པའི་རྟོག་པ་སོ་སོ་སྐྱེ་བོ་རྣམས་ལ་རབ་ཏུ་སྐྱེ་སྟེ། ཤིན་ཏུ་ཐ་དད་པ[2]བཅད་ནས་སླར་སྐྱེས་པའི་ཀུ་ཤ་དང་ཀཱ་ཤ་དང་སྐྲ་ལ[3]སོགས་པ་རྣམས་ལ་ཡང་དེ་ཁོ་ནའི་འདིའོ་ཞེས་པའི་རྟོག་པ་མཐོང་བ་ཉིད་དེ། དེ་བཞིན་དུ་འདིར་ཡང་ཅིའི་ཕྱིར་མི་སྲིད། དེའི་ཕྱིར་འདུས་བྱས་ཐམས་ཅད་སྐད་ཅིག་པའོ། །ཞེས་པ་འདི་གྲུབ་པ་ཁོ་ནའོ།།

---

1 ཡིགས་སྦྱར། ངོ་ཤེས་ཀྱི་བློ།

2 ཡིགས་སྦྱར། ཤིན་ཏུ་ཐ་དད་པ་ཡིན་ཡང་།

3 ཡིགས་སྦྱར། ཀུ་ཤ་དང་སྐྲ་ལ། ཚིགས་མཛོད་དུ་རྩཀཱ་ཤ་ཟེར་བ་རྩ་ཁང་བཟོ་བ་ལ་མཁོ་བར་བཤད་དོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ཁྱད་པར་མེད་པའི་རང་བཞིན་གྱི་གཏན་ཚིགས་ཀྱི་སྦྱོར་བ་འདི་ཡིན་ནོ་ཞེས་པའོ། །དེ་བཞིན་དུ་ཁྱད་པར་མེད་པའི་སྦྱོར་བ་གཞན་ཏེ། གང་ཡོད་པ་ཐམས་ཅད་དེ་མི་རྟག་པ་སྟེ། དཔེར་ན་བུམ་པ་བཞིན། ཚད་མས་རྟོགས་པའི་དངོས་པོ་[1]འདི་ཐམས་ཅད་ཀྱང་ཡོད་པ་རྣམས་སོ།[2] །དེ་བཞིན་དུ་གཞན་ཡང་རིག་བྱེད་སྐྱེས་བུས་བྱས་པ་ཉིད་དུ་གྲུབ་པའི་ཆེད་དུ་རང་བཞིན་གྱིས་གཏན་ཚིགས་ཏེ། གང་དང་གང་ངག་[3]ཡིན་པ་དེ་དང་དེ་སྐྱེས་བུས་བྱས་པ་སྟེ་དཔེར་ན་ཤིང་རྟ་བོན་པའི་སྐྱེས་བུའི་ངག་བཞིན།[4]

མགྲོ་རིས་འདོད་པས་མི་ལ་སྦྱིན་སྲེག་བྱའོ།།[5]

ཞེས་པ་འདི་ཡང་ངག་གོ་ཞེས་པ་ལྟ་བུའོ།།

ཁྱད་པར་དང་བཅས་པའི་རང་བཞིན་གྱི་སྦྱོར་བ།

ཁྱད་པར་བཅས་པའི་སྦྱོར་བ་[6]ནི་དཔེར་ན། གང་སྐྱེ་བ་དང་ལྡན་པ་དེ་ཐམས་ཅད་མི་རྟག་པ་སྟེ། དཔེར་ན་བུམ་པ་བཞིན། སྒྲ་ཡང་སྐྱེ་བ་དང་ལྡན་

1 བོད་འགྱུར། དངོས་པོའི།

2 ལེགས་སྦྱར་དཔེ་གཞན། ཚད་མས་རྟོགས་པ་འདི་ཐམས་ཅད་ཀྱང་།

3 བོད་འགྱུར། གང་དང་གང་དག

4 ལེགས་སྦྱར། ལམ་ཁའི་སྐྱེས་བུ་བཞིན།

5 ལེགས་སྦྱར། ཚད་མ་རྒྱན་དང་ཚད་མ་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་བསྡུས་པ་དག་ཏུ་ལུང་དྲངས་མོད་ཁུངས་མ་རྙེད་དོ།།

6 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༣༢༢ ན ཕྲེང་ ༧ གང་སྐྱེ་བ་དང་ལྡན་པ་དེ་ནི་མི་རྟག་པའོ་ཞེས་ བྱ་བ་ནི་

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

པའོ། །མ་སྐྱེས་པའི་རྣམས་ལས་ལོག་པའི་དངོས་པོ་ནི་སྐྱེས་པར་བརྗོད་ཅིང་།[1] གང་གི་ཚེ་ལྡོག་པ་དེ་ཁོ་ན་ལྡོག་པ་གཞན་རྣམ་པར་གཅོད་པས་དངོས་པོའི་སྐྱེ་བ་ཞེས་ཐ་དད་པར་བརྗོད་ཅིང་། དེའི་ཚེ་རྟོག་པས་[2]ཐ་དད་པའི་རང་བཞིན་དུ་གྱུར་པའི་ཆོས་ཀྱིས་ཁྱད་པར་དུ་བྱས་པའི་རང་བཞིན་གྱི་གཏན་ཚིགས་སོ།།

ཁྱད་པར་ཐ་དད་པའི་རང་བཞིན་གྱི་སྦྱོར་བ།

དེ་བཞིན་དུ་ཁྱད་པར་དུ་ཐ་དད་པའི་སྦྱོར་བ་ནི། གང་བྱས་པ་དེ་མི་རྟག་སྟེ། དཔེར་ན་[3]བུམ་པ་བཞིན་ནོ། །སྒྲ་ཡང་བྱས་སོ། །འོ་ན་བ་ལང་ཁྲ་བོ་ཞེས་པ་ཁྱད་པར་ཐ་དད་པའི་སྦྱོར་བ་མ་ཡིན་ནམ། ཇི་ལྟར་ཁྲ་བོའི་སྒྲ་ཁྱད་པར་ཐ་དད་པ་རྗོད་པར་བྱེད་པ་ཡོད་པ་དེ་བཞིན་དུ་བྱས་པའི་སྒྲ་ལ་ཁྱད་པར་ཐ་དད་པ་རྗོད་པར་བྱེད་ཅིང་ཡང་ཡོད་པ་མ་ཡིན་ནམ། དེ་ཇི་ལྟར་ཁྱད་པར་ཐ་དད་པའི་དཔེར་བརྗོད་པ་ཡིན་ཞེ་ན། བརྗོད་པར་བྱ་སྟེ། རང་གི་ངོ་བོ་འགྲུབ་པ་ན་གཞན་གྱི་བྱ་བ་ལ་ལྟོས་པའི་དངོས་པོ་ནི་བྱས་པ་ཞེས་བརྗོད་པར་བྱ་ལ། དེའི་

རང་བཞིན་དུ་གྱུར་པའི་ཆོས་ཀྱི་སྦྱོར་བའོ། །ཁྱི་བྲག་དང་བཅས་པ་བསྟན་པའི་ཕྱིར། གང་སྐྱེ་བ་དང་ལྡན་པ་ཞེས་བྱ་བ་སྨོས་ཏེ། སྐྱེ་བར་རང་གི་ངོ་བོ་ཐོབ་པ་གང་ལ་ཡོད་པ་དེ་སྐྱེ་བ་དང་ལྡན་པའོ། གང་སྐྱེ་བ་དང་ལྡན་པ་ཞེས་བྱ་བས་ནི་སྐྱེ་བ་དང་ལྡན་པ་ཉིད་ཇེས་སུ་བརྗོད་ནས། དེ་ནི་མི་རྟག་པའོ་ཞེས་བྱ་བ་མི་རྟག་པ་ཉིད་བསྒྲུབ་པའོ།།

1 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༣༣༣ ན ཕྲེང་ ༧ རང་གི་ངོ་བོ་འགྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་གཞན་གྱི་བྱེད་པ་ལ་ལྟོས་པའི་ངོ་བོ་ནི་བྱས་པའོ་ཞེས་བྱའོ།།

2 བོད་འགྱུར། བཏགས་པས།

3 བོད་འགྱུར། དཔེར་ན་ཆད།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ཕྱིར་བྱས་པའི་སྒྲ་གཞན་གྱི་བྱ་བ་ལ་ལྟོས་པ་དང་བཅས་པའི་རང་བཞིན་དང་ཁོ་[1] ནས་བརྗོད་པར་བྱེད་པ་ནི་ཁྱད་པར་ཐ་དད་པར་ཁོ་ནར་གསུངས་སོ།།[2]

ཁྱད་པར་རབ་ཏུ་སྦྱར་བའི་རང་བཞིན་གྱི་སྦྱོར་བ།

ཁྱད་པར་རབ་ཏུ་སྦྱར་བའི་རང་བཞིན་གྱི་སྦྱོར་བ་ནི། གང་རྒྱུན་གྱི་བྱེ་བྲག་གིས་ཐ་དད་པའི་ငང་ཅན་དེ་བྱས་པ་དེ་དུ་བ་བཞིན། སྒྲ་ཡང་རྒྱུན་གྱི་བྱེ་བྲག་གིས་ཐ་དད་པའི་ངང་ཅན་ནོ། །རྒྱུན་ནི་རྒྱུ་སྣེ་དེའི་བྱེ་བྲག་དེས་ཐ་དད་པའི་ངང་ཚུལ་གང་ལ་ཡོད་པ་དེ་རྒྱུན་གྱི་ཁྱད་པར་གྱིས་ཐ་དད་པའི་ངང་ཅན་ཏེ།[3] གང་རྒྱུ་ཆེན་པོ་ཉིད་ཀྱིས་ཆེན་པོ་ཉིད་དང་རྒྱུ་ཆུང་ངུ་ཉིད་ཀྱིས་ཆུང་ངུ་ཉིད་[4]ཅེས་པའི་དོན་ཏོ། །རྒྱུན་གྱི་ཁྱད་པར་གྱི་སྒྲ་ཐ་དད་པའི་ཁྱད་པར་རྗོད་པར་བྱེད་པ་

1 བོད་འགྱུར། ཁོ་གོ།

2 རིགས་ཐིགས་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ། ལྷེ ༨༣ བ ཕྲེང་ ༩ བྲ་མོའི་སྒྲ་དང་བའི་སྒྲ་ཡང་ཡོད་པ་མ་ཡིན་ནམ། བྱས་པའི་སྒྲ་ལ་ནི་བྱེ་བྲག་བརྗོད་ཀྱི་སྒྲའི་སྦྱོར་བ་ཡོད་པ་མ་ཡིན་ན་སྙམ་དུ་དོགས་པ་ལ། རང་གི་ངོ་བོ་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་གཞན་གྱི་བྱེད་པ་ལྟོས་པའི་ངོ་བོ་ཞེས་བྱ་བ་སྨོས་ཏེ། རྒྱུ་གཞན་གྱི་བྱེད་པའོ། །རང་གི་ངོ་བོ་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་འགྲུབ་པའི་དོན་དུ་གཞན་གྱི་བྱེད་པ་ལ་ལྟོས་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་ལ་དེ་སྐད་ཅེས་བྱའོ།།

3 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༣༣༣ བ ཕྲེང་ ༡ རྒྱུན་གྱི་བྱེ་བྲག་གིས་ཐ་དད་པ་ཅན་ཉིད་ལ་སོགས་པ་ལ་ཡང་དེ་བཞིན་དུ་བལྟ་བར་བྱའོ། །རིགས་ཐིགས་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ། ལྷེ ༨༩ ཕྲེང་ ༩ དེ་ལྟར་རང་བཞིན་གྱི་གཏན་ཚིགས་ཀྱི་སྦྱོར་བ་རྣམ་པ་གསུམ་དུ་བསྟན་ཏེ། དག་པ་དང་། ཐ་དད་པ་མ་ཡིན་པའི་བྱེ་བྲག་ཅན་དང་། ཐ་དད་པའི་བྱེ་བྲག་ཅན་ནོ།།

4 བོད་འགྱུར། ཆེན་པོ་ཉིད་རྒྱུ་ཆུང་ངུ་ཉིད།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

འདིར་རབ་ཏུ་སྦྱོར་བ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་འདི་ནི་ཐ་དད་པའི་ཁྱད་པར་རབ་ཏུ་སྦྱོར་བའོ། །རང་བཞིན་གྱི་གཏན་ཚིགས་ཀྱི་རབ་ཏུ་དབྱེ་བ་སྣ་ཚོགས་བསྟན་པ་ཡང་རྣམ་པར་རྨོངས་པ་ལོག་པའི་ཆེད་དུ་སྟེ། ཆོས་ཀྱི་བྱེ་བྲག་བརྟགས་པས་ཀྱང་རང་བཞིན་གྱི་གཏན་ཚིགས་ཁོ་ནར་རབ་ཏུ་སྦྱོར་བ་བྱའོ་ཞེས་རབ་ཏུ་བསྒྲུབ་པའི་ཆེད་དུའོ།།

རང་བཞིན་གཏན་ཚིགས་ལ་ཆོས་མི་མཐུན་པ་དང་ལྡན་པའི་སྦྱོར་བ།

རང་བཞིན་གཏན་ཚིགས་ལ་ཆོས་མི་མཐུན་པ་དང་ལྡན་པའི་སྦྱོར་བ་ནི་དཔེར་ན། གང་དང་གང་དེ་མ་ཐག་ཏུ་མི་གནས་པར་མི་འགྱུར་བ་དེ་དང། དེ་འཇིག་པའི་ངང་ཅན་གྱི་རང་གི་ངོ་བོ་མ་ཡིན་ཏེ། ནམ་མཁའ་བཞིན། གཟུགས་ལ་སོགས་པ་སྐྱེས་པའི་དུས་ན་ཡང་འཇིག་པའི་ངང་ཅན་ནོ། །ལྡོག་པའི་སྦྱོར་བ་ལ་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་མེད་པས་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་མེད་པ་ལ་ཁྱབ་པ་མེད་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ[1]ཡོད་ན་ငེས་པར་འགྱུར་རོ་ཞེས་རྟོགས་པར་བྱའོ།། དེ་བཞིན་དུ་ཆོས་མི་མཐུན་པ་དང་ལྡན་པའི་སྦྱོར་བ་གཞན་ཡང་སྟེ། ༡ གང་དང་གང་ན་སྐད་ཅིག་མ་ཉིད་མེད་པ་དེ་དང་དེ་ན་ཡོད་པ་ཉིད་ཀྱང་མེད་དེ།[2] ནམ་མཁའི་པདྨ་ལ་བཞིན་སྣྲ་ཡོད་པའོ། ༢ །དེ་བཞིན་དུ་གང་ནའང་མི་རྟག་པ་ཉིད་ལོག་པ་དེ་ན་སྐྱེ་བ་དང་ལྡན་པ་ཉིད་ཀྱང་སྟེ། རུས་སྦལ་གྱི་སྤུ་ལ་བཞིན།

1 ལེགས་སྦྱར། བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ཞེས་སྣང་།

2 བོད་འགྱུར། ཡོད་ཉིད་ཀྱང་སྟེ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

སྒྲ་ནི་སྐྱེ་བ་དང་ལྡན་པ་ལ་ཡང་ངོ་།། ༣ གང་དུ་མི་རྟག་པ་ཉིད་ལོག་པ་དེར་
བྱས་པ་ཉིད་ཀྱང་སྡོ། རི་བོང་གི་རྭ་བཞིན། སྒྲ་ནི་བྱས་པ་ཡིན་ནོ།། ༤
གང་དུ་བྱས་པ་ཉིད་མེད་པ་དེར་རྒྱུན་གྱི་བྱེ་བྲག་གིས་ཐ་དད་པ་ཉིད་ཀྱང་མེད་དེ། ནམ་མཁའ་ལ་བཞིན། སྒྲ་ནི་རྒྱུན་གྱི་བྱེ་བྲག་གིས་ཐ་དད་པ་ཡང་ངོ་ཞེས་པའོ།།

འབྲས་བུའི་གཏན་ཚིགས་ཀྱི་ཆོས་མཐུན་པ་དང་མི་མཐུན་པ་དང་ལྡན་པའི་སྦྱོར་བ།

འབྲས་བུའི་གཏན་ཚིགས་ཀྱི་ཆོས་མཐུན་པ་དང་ལྡན་པའི་སྦྱོར་བ་ནི་དཔེར་ན། གང་དང་གང་ན་དུ་བ་ཡོད་པ་དེ་དང་དེ་ན་མེ་སྡོ། ཚང་མང་[1]བཞིན་འདི་ན་ཡང་དུ་བའོ།[2] ། འབྲས་བུའི་གཏན་ཚིགས་ཀྱང་མངོན་སུམ་དང་མི་དམིགས་པ་དག་གིས་རྒྱུ་དང་འབྲས་བུའི་དངོས་པོར་གྲུབ་པ་ཡོད་ན། རྒྱུ་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ལ་རབ་ཏུ་སྦྱོར་བ་བྱའོ།།[3] ཆོས་མི་མཐུན་པ་དང་ལྡན་པའི་སྦྱོར་བ་ནི་དཔེར་

---

1 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༣༣༣ བ ཕྲེང་ ༧ མེ་མེད་ན་དུ་བ་མི་འབྱུང་བ་ཉིད་ལ། འདི་ན་དུ་བ་ཡོད་དོ་ཞེས་བྱ་བ་ནི་འབྲས་བུའི་གཏན་ཚིགས་ཀྱི་སྦྱོར་བའོ།།

2 རིགས་ཐིགས། ༣༣༣ བ ཕྲེང་ ༣ འབྲས་བུའི་གཏན་ཚིགས་ཀྱི་སྦྱོར་བ་ནི། གང་ན་དུ་བ་ཡོད་པ་དེ་ན་མེ་ཡོད་དེ། དཔེར་ན་ཚང་མང་ལ་སོགས་པ་བཞིན་ཏེ། འདི་ན་དུ་བ་ཡོད་དོ་ཞེས་བྱ་བ་ལྟ་བུའོ།། འདིར་རྒྱུ་དང་འབྲས་བུ་དངོས་པོར་གྲུབ་པ་ཁོ་ན་ལ་རྒྱུ་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ལ་འབྲས་བུའི་གཏན་ཚིགས་སུ་བརྗོད་པར་བྱའོ།།

3 རིགས་ཐིགས་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ། ༦༥ བ ཕྲེང་ ༦ དཔེར་ན་ཚང་མང་ལ་སོགས་པ་ཞེས་བྱ་བ་སྨོས་ཏེ། ཚང་མང་ལ་སོགས་པར་མངོན་སུམ་དང་མི་དམིགས་པ་གཉིས་ཀྱི་རྒྱུ་དང་འབྲས་བུའི་དངོས་པོའི་བདག་ཉིད་མེད་ན་མི་འབྱུང་བ་ངེས་པ་ཡིན་ནོ། །འདི་ན་དུ་བ་ཡོད་དོ་ཞེས་བྱ་བ་ནི་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཆོས་ཅན་ལ་ཕྱོགས་ཀྱི་ཆོས་ཉེ་བར་བསྟུས་པའོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ན། མི་མེད་ན་དུ་བ་མི་འགྱུར་ཏེ། རྒྱ་སྐྱུང་ཆེན་པོ་བཞིན་འདི་ན་དུ་བ་ཡོད་དོ་ཞེས་པའོ།།[1]

མི་དམིགས་པའི་ཆོས་མཐུན་པ་དང་ལྡན་པའི་སྦྱོར་བ།

མི་དམིགས་པའི་ཆོས་མཐུན་པ་དང་ལྡན་པའི་སྦྱོར་བ་ནི་ཡན་ལག་ཅན་དགག་པའི་ཆེད་དུ་དཔེར་ན། གང་གང་ན་དམིགས་པའི་མཚན་ཉིད་དུ་འགྱུར་བར་ཡོད་པ་མ་དམིགས་པ་དེ་དང་དེ་ན་ཡོད་པ་མ་ཡིན་པའི་ཐ་སྙད་དུ་བྱུར་རུང་སྟེ། མིའི་མགོ་ལ་རྭ་བཞིན། བུམ་པའི་སྒྲའི་བརྗོད་པར་བྱ་བའི་སྣོད་རྣམས་ལ་ཕ་རོལ་གྱིས་མངོན་པར་འདོད་པ་ན། ཡན་ལག་ཅན་[2]ཡང་འདིར་དམིགས་པའི་མཚན་ཉིད་དུ་གྱུར་པ་མ་དམིགས་སོ།།[3]

མི་དམིགས་པ་ཆོས་མི་མཐུན་པའི་སྦྱོར་བ།

མི་དམིགས་པའི་ཆོས་མི་མཐུན་པ་དང་ལྡན་པའི་སྦྱོར་བ་ནི་དཔེར་ན། གང་དམིགས་པའི་མཚན་ཉིད་དུ་གྱུར་པར་ཡོད་པ་དེ་དམིགས་པ་ཁོ་ན་སྟེ། སྔོན་པོ་ལ་སོགས་པའི་ཁྱད་པར་མངོན་སུམ་ཉིད་དུ་མངོན་སུམ་པར་འདོད་

1 བོད་འགྱུར། ཚང་བང་།

2 བོད་འགྱུར། ལག་ཅན།

3 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༣༣༣ ན ཕྲེང་ ༥ དེ་ལ་ཆོས་མཐུན་པ་ཅན་ནི་དམིགས་པའི་རིག་བྱར་གྱུར་པ་གང་མ་དམིགས་པ་དེ་ནི་མེད་པའི་ཐ་སྙད་དུ་གྲུབ་སྟེ། དཔེར་ན་རི་བོང་གི་རྭ་ལ་སོགས་པ་གཞན་འགའ་ཞིག་མཐོང་བ་བཞིན་ཏེ། ཕྱོགས་ཀྱི་ཕྱི་བྲག་གང་ན་དམིགས་པའི་རིག་བྱར་གྱུར་པ་བུམ་པ་མི་དམིགས་སོ་ཞེས་བྱ་བ་ལྟ་བུའོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

བཞིན། ཕྱོགས་ཀྱི་ཁྱད་པར་འདི་ན་དམིཊ་པའི་མཚན་ཉིད་དུ་གྱུར་པར་ཡོད་པའི་བུམ་པ་དམིགས་པ་མེད་དོ།[1] །ཞེས་པའོ།།

ཐམས་ཅད་དུ་ཆོས་མཐུན་པ་དང་ལྡན་པའི་སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་ངག་ལ་སྒྲུབ་བྱེད་ལ་ཁྱབ་པར་བྱ་ཞིང་།[2] ཆོས་དང་མི་མཐུན་པ་དང་ལྡན་པའི་སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་ངག་ལ་ནི་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་མེད་པས་བསྒྲུབ་བྱ་མེད་པ་ལ་ཁྱབ་པའོ་ཞེས་རྟོགས་པར་བྱའོ།། སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ནི་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ལ་ངེས་པ་ཉིད་དུ་བརྗོད་པ་དང་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་མེད་པའི་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་མེད་པ་ལ་ངེས་པར་འཆད་པ་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཁྱབ་པ་ཞེས་མངོན་པར་རྗོད་པ་བྱེད་པའོ། །དེའི་ཕྱིར་ཚད་མས་ཁྱབ་པ་གྲུབ་པ་ཡོད་ན་འདི་ནི་གང་དུ་ཡང་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའི་ཆོས་ཅན་དེར་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བར་མི་འགྱུར་རོ་ཞེས་པའི་དོགས་[3]པ་མེད་དོ།།

---

1 ལེགས་སྦྱར། སྔོན་པོ་ལ་སོགས་པའི་ཁྱད་པར་སོ། །འདི་ན་དམིགས་པའི་མཚན་ཉིད་དུ་གྱུར་པའི་བུམ་པ་དམིགས་པ་མེད་དོ། །རིགས་ཐིགས། ༣༣༣ བ ཕྲེང་ ༨ ཆོས་མི་མཐུན་པ་ཉིད་ཅན་གྱི་སྦྱོར་བ་ནི། གང་ཡོད་ལ་དམིགས་པའི་རིག་བྱར་གྱུར་དེ་ནི་དམིགས་པ་ཁོ་ནར་འགྱུར་ཏེ། དཔེར་ན་སྔོན་པོ་ལ་སོགས་པའི་བྱེ་བྲག་ལྟ་བུ་ཡིན་ན་འདི་ན་ནི་དམིགས་པའི་རིག་བྱར་གྱུར་པ་བུམ་པ་དེ་ལྟར་མི་དམིགས་སོ་ཞེས་བྱ་བ་ནི་མི་དམིགས་པའི་སྦྱོར་བའོ།།

2 ལེགས་སྦྱར། བསྒྲུབ་པར་བྱ་བས་སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་ཁྱབ་པར་བྱ་ཞིང་ཞེས་སྣང་།

3 བོད་འགྱུར། དགོས་།

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

གཞན་གྱི་འདོད་པའི་དབང་ཕྱུག་སྒྲུབ་པ་རྗེས་དཔག་འགོག་པ།

གང་དུ་ཚད་མས་ཐམས་ཅད་ཉེ་བར་བསྡུས་པ་དང་ལྡན་པའི་ཁྱབ་པ་[1]མ་གྲུབ་པ་དེར་ནི་རྟོགས་པ་[2]འཇུག་པ་མི་བཟློག་སྟེ། དཔེར་ན་དབང་ཕྱུག་[3]བསྒྲུབ་པ་ན་འབྲས་བུ་ཉིད་ཀྱིས་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་བཞིན་ནོ། དེ་ལྟར་ན་དེ་རྣམས་ཀྱི་སྒྲུབ་བྱེད་ཉེ་བར་དགོད་པ། འདིར་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་གཞན་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཡོད་དམ་མེད་ཀྱང་བླ་སྟེ། སླར་ཡང་དབང་ཕྱུག་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་ནི་བསྒྲུབ་པར་ནུས་སོ། །དེ་ལྟར་ནི་འཁོར་བ་ན་[4]དངོས་པོ་འགའ་ཞིག་རྣམས་

---

1 ལེགས་སྦྱར། ཁོ་ན།

2 བོད་འགྱུར། དགོས་པ།

3 དབང་ཕྱུག་འདོད་པའི་རིགས་པ་ཅན་གྱི་སློབ་དཔོན་ཤཾ་ཀ་ར་དང་། མི་ཡི་སེང་གེ་དང་། མིག་གསུམ་པ་དང་། ངག་གི་བདག་པོ་རྣམས་སོ། །དཔལ་ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པས་ཐོག་མར་ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ་ལེའུ་གཉིས་པར་སྐྱོག ༡༠།༣༩ བར་རིགས་པ་ཅན་པའི་ལུགས་བཀག དེའི་རྒྱུན་སློབ་དཔོན་ཤེར་འབྱུང་སྦས་པ་དང་། ཞི་འཚོ་ཡབ་སྲས་ཀྱི་ཚད་མ་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་བསྡུས་པ་རྩ་འགྲེལ་སྐྱོག ༨༥། ༨༣ དང་། མགོན་པོ་ཞི་བ་ལྷ་དང་ཤེར་འབྱུང་བློ་གྲོས་ཀྱི་སྤྱོད་འཇུག་རྩ་འགྲེལ་སྐྱོག ༡༡༩།༢༣༦ དང་། དེའི་རྒྱུན་དཔལ་ཡེ་ཤེས་བཤེས་གཉེན་ཡབ་སྲས་ཀྱིས་དབང་ཕྱུག་སུན་ཕྱུང་བ་དང་། དབང་ཕྱུག་སྣ་བ་སྒྲིར་བཏང་སོགས་བཤད་སྦྱར་བརྩམས། ཞི་འཚོ་ཡབ་སྲས་ཀྱི་རྩ་འགྲེལ་དུ། དམིགས་བཀར་རིགས་པ་ཅན་པའི་སློབ་དཔོན་ཨ་བིདྡྷ་ཀརྞ་དང་། ཨུདྡོ་ཏ་ཀ་ར་དང་། པྲ་ཤསྟ་མ་ཏིའི་མཚན་བྲངས་ཏེ་བཀག་གོ དཔལ་ཐར་འབྱུང་སྦས་པས་ནི་ངག་གི་བདག་པོའི་འདོད་པའི་འཁོར་བ་ན་དངོས་པོ་མི་འདྲ་བ་གསུམ་མཐོང་སྟེ། འགའ་ཞིག་ལ་བྱེད་པ་པོ་ངེས་པ་དང་། འགའ་ཞིག་ལ་བྱེད་པ་པོ་མ་ངེས་པ་དང་། འགའ་ཞིག་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བའི་ཁྱབ་པས་གྲུབ་པ་འདིར་བཀག་པའོ།།

4 ལེགས་སྦྱར། འཇིག་རྟེན་ན།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

[1]བྱེད་པ་པོ་ངེས་པ་ཡོད་དེ། བུམ་པ་ལ་སོགས་པ་རྣམས་བཞིན། འགའ་ཞིག་རྣམས་བྱེད་པ་པོ་ངེས་པ་མེད་པ་སྟེ། ནམ་མཁའ་ལ་སོགས་པ་བཞིན། སླར་ཡང་གཞན་བྱེད་པ་པོ་ལ་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བ་རྣམས་དེ་ས་ལ་སོགས་པ་ལྟ་བུའོ།[2] །འདི་རྣམས་ལས་རྣམ་པ་གཞན་ཡོད་པ་མ་ཡིན་ནོ། །དེ་ལ་གང་མཐོང་བཞིན་པར་སྐྱེ་བ་ལྡོན་ཤིང་ལ་སོགས་པ་རྣམས་དང་། གང་ཡང་སྐྱེས་ནས་རིང་དུ་ལོན་པ་ས་གཞི་ལ་སོགས་པ་སྟེ། བྱེད་པ་པོ་ལ་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བ་ཉིད་དུ་རྣམ་པར་གནས་པ་དེ་རྣམས་ཐམས་ཅད་ནི་བློ་དང་ལྡན་པའི་བྱེད་པོ་སྔོན་མ་ཅན་རྣམས་ཏེ།[3] འབྲས་བུ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་བུམ་པ་ལ་སོགས་པ་བཞིན། གཏན་ཚིགས་འདི་མ་གྲུབ་པ་མ་ཡིན་ཏེ། འབྲས་བུ་ཉིད་ནི་ཐམས་ཅད་ཀྱིས་ཚད་མས་གྲུབ་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །འགལ་བ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། མཐུན་པ་ལ་ཡོད་པའི་ཕྱིར་རོ།། མ་ངེས་པ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ལས་བཟློག་པ་ལ་གནོད་པ་ཅན་གྱི་ཚད་མ་ཡོད་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་ལྟར་ནི་འབྲས་བུ་རེ་ཞིག་བློ་དང་ལྡན་པའི་རྫ་མཁན་ལས་ཉེ་བར་སྐྱེ་བར་མངོན་དུ་མཐོང་བའི་རྒྱུ་ཅན་གྱི་ཡོད་པ་དང་མངོན་སུམ་གྱིས་[4]དམིགས་སོ།།[5]

---

1 ལེགས་སྦྱར། དངོས་པོ་གསུམ་ཁོ་ན་ལ།

2 རིན་ཆེན་གྲགས་པའི་བཤད་སྦྱར། ཤོག་གྲངས། ༥༥ དངོས་པོ་རྣམས་ཀྱི་ཕྱུང་པོ་ནི་རྣམ་པ་གསུམ་སྟེ། བྱེད་པ་པོ་ཐེ་ཚོམ་ཅན་དཔེར་ན། ཤིང་ལ་སོགས་པའོ། །བྱེད་པ་པོ་རབ་ཏུ་གྲགས་པ་དཔེར་ན། བུམ་པ་ལ་སོགས་པའོ། །བྱེད་པ་པོ་མེད་པདཔེར་ན། ནམ་མཁའ་ལ་སོགས་པའོ།།

3 ལེགས་སྦྱར། བློ་དང་ལྡན་པའི་བྱེད་པ་པོ་རྣམས་ཡིན་ཏེ།

4 ལེགས་སྦྱར། མཐོང་བའི་གྲགས་ལས་ཡིད་ཀྱི་མངོན་སུམ་གྱིས།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

དེ་གལ་ཏེ་བློ་མེད་པར་ཡང་འགྱུར་ན། དེ་ནི་བློ་དང་ལྡན་པའི་སྐབས་ལས་ནམ་ཀྱི་ཆེ་ཡང་སྐྱེ་བར་མི་འགྱུར་ཞིང་རྒྱུ་མ་ཡིན་པ་ལས་ལན་ཅིག་ཀྱང་འབྲས་བུ་སྐྱེ་བར་མི་རིགས་པའི་ཕྱིར་རོ། དེའི་ཕྱིར་ནམ་ཀྱི་ཆེ་ཡང་འབྲས་བུར་ཡང་འགྱུར་ཞིང་བློ་དང་ལྡན་པའི་རྒྱུ་ཅན་དུ་མི་འགྱུར་རོ། །ཞེས་པ་འདི་དགོས་པར[1]མི་བྱའོ་ཞེའོ། །འདིར་འདི་སྐད་བརྗོད་པར་བྱ་སྟེ། སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ནི་ངེས་པ་ཐམས་ཅད་དུ་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་དང་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ[2]ཐམས་ཅད་ཉེ་བར་སྟུད་པའི་ཚད་མས་ཁྱབ་པ་གྲུབ་ན་[3]བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་གོ་བར་བྱེད་དོ་ཞེས་པ་གྲོལ་བ་ཐམས་ཅད་ཀྱིས་འདོད་པ་ཡིན་ཞིང་། འདིར་གལ་ཏེ་སྔང་རུང་གིས་ལུས་ཁྱད་པར་བློ་དང་ལྡན་པས་ཁྱབ་པར་གཟུང་བར་བྱ་ན་ནི་དེའི་ཆེ་དེ་ལྟར་གྱུར་པའི་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་མེད་པར་ཡང་སྐྱེ་བཞིན་པ་རྩྭ་ལ་སོགས་པ་ལ་འབྲས་བུ་ཉིད་མཐོང་བའི་ཕྱིར་གཞལ་བྱ་ཉིད་ལ་སོགས་པ་ལྟར་གཏན་ཚིགས་འདི་ཐུན་མོང་གི་མ་ངེས་པའོ། །རྩྭ་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ཕྱོགས་སུ་བྱས་པའོ། །ཞེས་ཀྱང་སྨྲ་བར་མི་བྱའོ། །འཁྲུལ་པའི་ཡུལ་ཅན་ཕྱོགས་སུ་འགྱུར་བར་འོས་པ་མ་ཡིན་ཏེ།

ཐེ་ཚོམ་ཟ་ལ་རྟགས་བརྗོད་ཕྱིར། །

---

5 བོད་འགྱུར། དམིགས་ཤིང་།

1 བོད་འགྱུར། དགོས་པར།

2 བོད་འགྱུར། སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་གང་ཟག་གི་ཁྱབ་པར།

3 བོད་འགྱུར། ཚད་མས་གྲུབ་ན།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

གསལ་བ་[1]གདན་ཚིགས་བརྟེན་མ་ཡིན།[2] །ཞེས་པའི་རིགས་པ་ལས་སོ།།

ཅི་སྟེ་སྐྱེད་པར་མི་ནུས་པ་ན་ཡང་། ལ་ལ་མི་མེད་པར་ཡང་དུ་བ་མཐོང་བའི་ཕྱིར་ཏེ་དེ་ལྟར་དུ་བ་ཡང་འཁྲུལ་པར་སླ་བར་བླ་བ་ཉིད་དོ་ཞེ་ན། དེ་མ་ཡིན་ཏེ། བསྐྱེད་པར་མི་ནུས་པ་ཉིད་དུ་ལ་ལ་མི་ལྟ་བར་མི་ནུས་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །དེ་ལ་ནི་ཐེ་ཚོམ་གྱི་ཡུལ་ཉིད་རིགས་སོ། །སྐབས་སུ་བབ་པ་ལ་ནི་བལྟར་རུང་བའི་ཆོས་ཁྱད་པར་བ་བློ་དང་ལྡན་པས་ཁྱབ་པར་གཟུང་བར་བྱ་ན་ནི་སྣང་རུང་མི་དམིགས་པས་བློ་དང་ལྡན་པ་ལ་གནོད་པར་འགྱུར་ཞེས་པའོ།།[3] འོན་ཏེ་བལྟར་མི་རུང་བའི་ལུས་བློ་དང་ལྡན་པ་ཙམ་གྱིས་ཁྱབ་པ་རྟོགས་པར་བྱ་ན། དེའི་ཚེ་བལྟར་མི་རུང་བ་ཙམ་གྱིས་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་སྣང་རུང་མི་དམིགས་པས་ལྡོག་པ་མ་གྲུབ་སྟེ། གདན་ཚིགས་འདི་ནི་མི་མཐུན་ཕྱོགས་ལས་ལྡོག་པ་ལ་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བའོ། །བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་དང་ལྡན་པ་མེད་པའི་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་མེད་པ་མ་གྲུབ་པ་ཉིད་ཀྱིས་ན་ཁྱབ་པ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་སྐད་དུ་ཡང་གསུངས་པ།[4]

---

1 བོད་འགྱུར། བསལ་པ།

2 ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ། ཅེ ༡༥༣ ན ཕྲེང་ ༡

3 ཡིགས་སྒྱུར། ཞེས་པ་རིགས་སོ།།

4 ཡིགས་སྒྱུར། དེ་སྐད་དུ་ཡང་དཔལ་ཡེ་ཤེས་བཤེས་གཉེན་ཞབས་ཀྱིས།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

འབྲས་བུ་ཉིད་ནི་མི་མཐུན་ཕྱོགས་ལ་འཇུག་པ་བསལ་བའི་ཆེད་དུ་དབང་པོ་ལས་ འདས་པ་བྱེད་པ་པོ་ཡང་དག་པར་འབྱུང་བའོ་ཞི་ན། ལྡོག་པ་གྲུབ་པ་མ་ཚང་བའི་ ཁྱབ་པ་ཇི་ལྟར་འགྲུབ། ཅི་སྟེ་ལྡོག་པ་འགྲུབ་པའི་ཡིད་ཀྱིས་བལྟར་མི་རུང་བའི་བྱེད་ པ་པོ་བརྟེན་པར་བྱ་བ་ཡིན་ན། དེ་དང་མི་ལྡན་པ[1]ལ་ཡང་དེའི་རྒྱུ་ལ་སོགས་པའོ་ ཞེས་པ་གསལ་བར་མི་མཐུན་ཕྱོགས་ལ་མཐོང་བའོ།།[2]

མི་དུ་འབྲེལ་བ་རང་བཞིན་གྱི་རྟགས་ཡིན་པ་འགོག་པ།

གང་ཡང་མིག་གསུམ་པས་བརྗོད་པ།

ཇི་ལྟར་དུ་བ་ལ་སོགས་པ་རྣམས་མེ་ལ་སོགས་པ་རྣམས་དང་། ལྷན་ཅིག་རང་བཞིན་པའི་འབྲེལ་བ་[3]དེ་ལྟར་འབྲས་བུ་ཉིད་བློ་དང་ལྡན་པ་དང་ལྷན་

---

1 བོད་འགྱུར། དེ་དང་ལྡན་པ།

2 དཔལ་ཡེ་ཤེས་བཤེས་གཉེན་གྱི་གཞུང་བཏུས། ཤོག་གྲངས། ༣༤༥ བོད་འགྱུར ཚིགས་ལྷུག་ཏུ་སྣང་ངོ། །ཡིགས་སྒྱུར་དུ་ནི།

འབྲས་བུ་ཉིད་ནི་མི་མཐུན་ཕྱོགས་ལ་འཇུག་པ་བསལ་ཆེད་དབང་པོ་ལས་འདས་པ།།

བྱེད་པ་པོ་ཡང་འབྱུང་བའོ་ལྡོག་པ་འགྲུབ་པ་མ་ཚང་ཁྱབ་པ་ཇི་ལྟར་འགྲུབ། !

ཅི་སྟེ་ལྡོག་པ་འགྲུབ་པའི་ཡིད་ཀྱིས་བལྟར་རུང་བྱེད་པོ་ལ་བརྟེན་བྱ་ཡིན་ན། །

དེ་དང་མི་ལྡན་རྒྱུ་ལ་སོགས་པ་གསལ་བར་མི་མཐུན་ཕྱོགས་ལ་མཐོང་བའོ། །

ཞེས་ཚིགས་རྐང་བཅུ་དགུ་ཅན་གྱི་སྡེབ་སྦྱོར་སྟག་རྣམ་རྩེན་གྱིས་སྒྱུར་བའོ།།

3 མིག་གསུམ་པ་དང་ངག་གི་བདག་པོས་རང་བཞིན་པའི་འབྲེལ་བ་ཞེས་བྱ་བ་ཛྙས་ཀྱི་དོན་གཞན་ལ་ལྟོས་པའི་འབྲེལ་བ་ཞིག་ཁས་བླངས་པ་དེ་བཀག་གོ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ཅིག་སྟེ། དེའི་རྗེས་ཉེ་བར་དམིགས་པར་བྱ་བ་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ན། གང་དུ་ཡང་ འཕྲུལ་པ་མ་མཐོང་བའི་ཕྱིར་རོ་ཞེའོ།།[1]

དེ་མི་རིགས་ཏེ། གང་གི་ཕྱིར་དོན་གཞན་ལ་ལྟོས་པར་བྱ་བ་ཙུང་ཟད་ཅིག་རྗེས་ཀྱི་སྐབས་བརྗོད་ན། དོན་གཞན་པ་ཡང་བལྟར་རུང་བར་གདོན་མི་ཟ་བར་འགྱུར་བ་མ་ཡིན་ཞིང་། བལྟར་མི་རུང་བ་ནི་ཡུལ་དང་དུས་དང་རང་བཞིན་བསྐལ་བར་ཡང་དག་པར་འབྱུང་ངོ་། །དེའི་ཕྱིར་དུ་བ་མེ་དང་ལྡན་ཅིག་འབྲེལ་བར་འགྱུར་བ་རྗེས་ཉེ་བར་དམིགས་པ་ཡང་མ་ཡིན་ནོ་ཞེས་པས། མ་མཐོང་བ་ཙམ་གྱིས་མེད་པ་ཁོ་ནའོ། །ཞེས་རྗོད་པར་བྱེད་དོ།།[2] གང་ཡང་འཕྲུལ་པ་མ་མཐོང་བའི་ཕྱིར་ཞེས་བརྗོད་པའི་སྒྲུབ་བྱེད་དེ་ཡང་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བའི་མ་གྲུབ་པ་སྟེ་ཀྱིན་གཞན་མ་ཚང་བས་དེའི་འཕྲུལ་པ་མ་མཐོང་ན་ཡང་ཐམས་ཅད་དགག་པར་མི་ནུས་པའི་ཕྱིར་རོ།། འདི་ཙམ་གྱིས་ཚད་མ་ཅན་གྱི་འཇིག་རྟེན་གྱི་ལྟར་[3]ལས་འདས་པ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། ཚད་མ་པ་རྣམས་ཁོ་ནས་སྒྲུབ་བྱེད་དང་གནོད་བྱེད་ཀྱི་ཚད་མ་མེད་པ་ན་ཐེ་ཚོམ་བྱེད་པའི་ཕྱིར་རོ།། དེ་ལྟར་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བས་

1 རིན་ཆེན་གྲགས་པའི་བཤད་སྦྱར། ཤོག་གྲངས། ༢༩ དེ་བཞིན་དུ་རང་བཞིན་པའི་འབྲེལ་བ་ནི། ཇི་ལྟར་དུ་བ་སོགས་པ་རྣམས་མེ་ལ་སོགས་པ་རྣམས་དང་། དེའི་རྗེས་ཉེ་བར་དམིགས་པར་བྱ་བ་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ན། གང་དུ་ཡང་ཁྲུལ་པ་མ་མཐོང་བའི་ཕྱིར་རོ་ཞེས་ཁྱོད་ཉིད་ཀྱིས་བརྗོད་དོ།།

2 བོད་འགྱུར། བརྗོད་པར་བྱ་བ་ཇི་ལྟར་ཡིན།

3 ལེགས་སྦྱར། འཇིག་རྟེན་བསྒྲོད་པ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ན་ཐམས་ཅད་ལ་མི་འཇུག་པར་ཐལ་བ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། ཚད་མ་ལས་[1]དོན་ལ་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བ་ལས་ཀྱང་རབ་ཏུ་འཇུག་པ་ཉེ་བར་འཐད་པའི་ཕྱིར་རོ།།[2]

གང་ཡང་བརྗོད་པ།

ཇི་ལྟར་གཞན་ཉིད་དུ་ཁྱད་པར་མེད་ན་ཡང་སངས་རྒྱས་པ་རྣམས་ཀྱི་དངོས་པོ་ འགའ་ཞིག་ནི་འབྲས་བུར་འགྱུར་ཞིང་འགའ་ཞིག་ཁོ་ན་ནི་རྒྱུར་ཏེ། ཐམས་ཅད་ མ་ཡིན་པ་དེ་ལྟར་ཁོ་བོའི་ཡང་གཞན་ཉིད་དུ་ཁྱད་པར་མེད་ན་ཡང་དུ་བ་ལ་ སོགས་པའི་དངོས་པོ་འགའ་ཞིག་ཁོ་ན་རང་བཞིན་པའི་འབྲེལ་བས་འབྲེལ་ལ་ ཐམས་ཅད་མ་ཡིན་ནོ་ཞེའོ།།[3]

དེ་མི་རིགས་ཏེ། ཇི་ལྟར་དུ་བ་ཞེས་པའི་དངོས་པོ་མེ་ལ་རག་ལུས་པ་ཞེས་པར་ཚད་མས་གྲུབ་པ་དེ་ལྟར་གང་གིས་འདི་སྐད་བརྗོད་པར་བྱ་བ་རང་

1 བོད་འགྱུར། ཚད་མ་ལས་དང་།

2 ཐར་འབྱུང་གིས་གོང་དུ་ཕྱི་རོལ་པའི་ལུགས་རྣམས་བཀག་པ་བཞིན་དཔལ་ཡེ་ཤེས་བཤེས་གཉེན་དང་ རིན་ཆེན་གྲགས་པ་ཡབ་སྲས་ཀྱི་བཤད་སྦྱར་གྱི་ཕྲེང་བ་དག་ལ་ཡང་ཇི་མ་ཇི་བཞིན་གྱི་དགག་ཚུལ་ རྣམས་མཚུངས་པར་སྣང་ངོ་། །བཤད་སྦྱར་གྱི་ཕྲེང་བ་ལས་རྒྱུ་དང་འབྲས་བུའི་ངོ་བོ་གྲུབ་པ་ཞེས་བྱ་ བ། བསྟན་འགྱུར། ཤེ ༣༠༣ བ ཕྲེང་ ༡ ནས། ༣༠༦ བ ཕྲེང་ ༨ ལས་མ་འགྱུར་བར་སྣང་ ལེགས་སྦྱར་དུ་བཤད་སྦྱར་གྱི་ཕྲེང་བའི་པོད་རི་རི་ཛཡསྒྲུལ་སློབ་གཉེར་ཁང་ཞེས་པ་ནས་དཔར་དུ་ བཏབ་ཡོད།

3 རིགས་པའི་རྣམ་འགྲེལ་གྱི་དེའི་འགྲེལ། ཤོག་གྲངས། ༡༣༩ དེ་བཞིན་དུ་རིན་ཆེན་གྲགས་པའི་ བཤད་སྦྱར། ཤོག་གྲངས། ༨༡ བལྟ་བར་བྱའོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

བཞིན་པའི་འབྲེལ་བ་ཡང་ཅི་ཚད་མས་གྲུབ་བམ། གཞན་ཡང་རང་བཞིན་པའི་འབྲེལ་བ་ཞེས་པའི་དོན་ཅི་ཞིག ཅི་རང་ལས་གྱུར་པ་འམ། རང་གི་རྒྱུ་ལས་གྱུར་པ་འམ། རྒྱུ་མེད་པ་ཅན་ཞིག་ཅེས་པ་རྣམ་པར་བརྟགས་པ་གསུམ་མོ། །དེ་ལ་རེ་ཞིག་ཕྱོགས་དང་པོ་མ་ཡིན་ཏེ། རང་ཉིད་བདག་ཉིད་ལ་བྱ་བ་འགལ་བའི་ཕྱིར་རོ། གཉིས་པ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། དེ་ལས་བྱུང་བའི་འབྲེལ་བ་ཁས་བླངས་པར་ཐལ་བར་འགྱུར་པའི་ཕྱིར་རོ། །འོན་ཏེ་རྒྱུ་མེད་པ་ཡིན་ན་དེའི་ཚེ་ཡུལ་དང་དུས་དང་རང་བཞིན་ངེས་པ་མེད་པའི་ཕྱིར་ན།རང་བཞིན་པའི་འབྲེལ་པ་སྨྲ་བ་ནི་ཤིན་ཏུ་ཡང་མི་རིགས་སོ།།

གཞན་ཡང་ཆོས་མཐུན་པའམ། ཆོས་མི་མཐུན་པ་དཔེ་ཙམ་ཡོད་དོ་ཞེས་པས་ཁྱབ་པ་གྲུབ་པ་མ་ཡིན་ཏེ། ཅི་དགར་ཡང་འདུས་པའི་ཛ་མོང་[1]ཕྲུག་གུ་དང་བོང་བུ་དག་གི་ཡང་དེ་ལྟ་བུའི་དངོས་པོར་ཐལ་བར་འགྱུར་བའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་ལྟར་ནི། དེའི་ཕྱིར་ངེས་པར་མཐོང་བ་ཞེས་པ་ནི་བཟུང་ཟིན་པ་བརྗོད་པའི་འབྲེལ་བ་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའི་ཚད་མ་དྲན་པར་བྱེད་པའི་སྒོ་ཉིད་ནས་གཏན་ཚིགས་ལ་ཉེ་བར་མཁོའི། རང་ཉིད་ཉེ་བ་ཙམ་གྱིས་ནི་མ་ཡིན་ནོ། །དེ་ལྟར་ནི། རེ་ཞིག་ནམ་མཁའ་ལ་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་མེད་པས་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་མེད་པ་རྟོགས་པ་མ་ཡིན་ཏེ། གང་གི་ཕྱིར་ནམ་མཁའ་ལ་ཇི་ལྟར་བློ་དང་ལྡན་པའི་རྒྱུ

---

1 བོད་འགྱུར། ཛ་མོ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ལྡོག་པ་དེ་ལྟར་སེམས་པ་མེད་པའི་རྒྱུ་ཡང་ལྡོག་པ་མེད་པ་[1]ཁོ་ན་སྟེ། དེའི་ཕྱིར་ན་གང་གིས་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་མེད་པ་དང་ལྡན་པའི་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་མེད་པའི་ལྡོག་པ་འགྲུབ་པར་འགྱུར་བ་ཅི་ཞིག་གིས་མེད་པ་དང་ལྡན་པའི་འབྲས་བུ་མེད་པར་རྟོགས་པར་འགྱུར། བུམ་པ་ལ་འབྲས་བུ་ཉིད་བློ་དང་ལྡན་པའི་རྗེས་སུ་འགྲོ་བ་མ་མཐོང་བ་ལས། ནམ་མཁའ་ལ་ཡང་བློ་དང་ལྡན་པ་མེད་པ་ཁོ་ན་ལས་འབྲས་བུ་ཉིད་མེད་པར་སྨྲ་བའི་རིཊ་པ་མ་ཡིན་ཏེ། གང་གི་ཕྱིར་འདི་དག་གིས་དེའི་བདག་ཉིད་དམ། དེ་ལས་བྱུང་བ་འམ་གཞན་རང་བཞིན་པ་ལ་སོགས་པའི་འབྲེལ་བ་སྔར་ཚད་མས་གྲུབ་པ་མ་ཡིན་པར་འགྱུར་རོ་ཞེས་བརྗོད་དོ།།

མ་མཐོང་བ་ཙམ་གྱིས་ལྡོག་པ་མི་འགྲུབ་པ།

གཞན་ཡང་མ་མཐོང་བ་ཙམ་གྱིས་ལྡོག་པ་མི་འགྲུབ་སྟེ། དེ་ལྟར་ནི་མི་མཐུན་ཕྱོགས་ལ་གཏན་ཚིགས་མི་དམིགས་པ་ཞེས་པ་འདིའི་དེ་དམིཊ་པར་བྱེད་པའི་ཚད་མ་ལྡོག་པ་བརྗོད་ཅིང། ཚད་མ་ཡང་གཞལ་བྱའི་འབྲས་བུ་སྟེ། རྒྱུ་མ་ཡིན་པ་ཡུལ་མ་ཡིན་ནོ་ཞེས་པའི་རིགས་པ་ལས་སོ། །རྒྱུ་ལྡོག་པ་ན་འབྲས་བུ་ལྡོག་པར་[2]རིགས་པ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། དྭ་བ་མེད་པར་ཡང་མི་དམིགས་པའི་ཕྱིར་རོ། །གལ་ཏེ་ཡང་ཚད་མ་ཡོད་པ་ཉིད་ཀྱིས་གཞལ་བྱ་ཡོད་པ་ཉིད་ལ་ཁྱབ་པར་གྱུར་ན་དེའི་ཚེ་འདི་རིགས་པ་ཁོ་ནར་འགྱུར་ན། ཁྱབ་པ་འདི་ཉིད་

---

1 བོད་འགྱུར། ཡོད་པ།

2 ལེགས་སྦྱར། འབྲས་བུ་ལྡོག་པ་ན་རྒྱུ་ལྡོག་པར།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

མི་སྲིད་པ་འབའ་ཞིག་སྟེ། ཐམས་ཅད་ནི་ཐམས་ཅད་མཐོང་བ་ཉིད་དུ་ཐལ་བའི་ཕྱིར་རོ། །དེའི་ཕྱིར་མ་མཐོང་བ་ཙམ་གྱིས་ལྡོག་པ་འགྲུབ་པ་མ་ཡིན་ནོ།། དེ་སྐད་དུ་ཡང་གསུངས་པ།

ཐམས་ཅད་ཀྱིས་མ་མཐོང་བར་ཐེ་ཚོམ་ཟ་ཞིང་། རང་གི་མ་མཐོང་བ་ནི་ འཁྲུལ་པ་སྟེ། སྦྲུང་གི་ནང་དུ་སོན་པའི་ས་བོན་ཡང་ཡོད་པ་ཉིད་དུ་མཐོང་བའི་ ཕྱིར་རོ།།[1] ཞེས་སོ།།[2]

ངག་གི་བདག་པོའི་ལུགས་འགོག་པ།

གང་ཡང་ངག་གི་བདག་པོས་སྨྲས་པ།

ཁྱད་པར་དྲན་པ་ལ་ལྟོས་པ་ཁོ་ན་ཐེ་ཚོམ་དུ་འགྱུར་ཞིང་། དེའི་ཕྱིར་ཇི་ལྟར་ མཐོང་བ་ཁོ་ན་ལྟར་རྟོགས་པ་[3]འབྱུང་ངོ་ཞེའོ།།[4]

---

1 ཚད་མའི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་བསྡུས་པ། ༡།༡༣༣

2 ལེགས་སྦྱར། ཚིགས་བཅད་དུ་སྡང་སྟེ། དེ་སྐད་དུ།
ཐམས་ཅད་མ་མཐོང་ཐེ་ཚོམ་ཟ། །རང་གི་མཐོང་བ་འཁྲུལ་པ་སྟེ། །
སྦྲུང་གི་ནང་སོན་ས་བོན་ཡང་། །ཡོད་པ་ཉིད་དུ་མཐོང་ཕྱིར་པོ། །ཞེས་དང་།
ཡང་ཚིགས་བཅད་ཕྱེད་མི་འདྲ་བ།
འབིགས་བྱེད་རི་སྟེང་དུབ་སོགས། །མ་མཐོང་ཕྱིར་ཡང་སེམས་ཅན་ཡོད།། ཞེས་སོ།།

3 བོད་འགྱུར། དགོས་པ།

4 རིགས་པའི་རྣམ་འགྲེལ་གྱི་འགྲེལ་པ། ཤོག་གྲངས། ༡༣༥

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)
CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

འདི་ལ་བརྗོད་པར་བྱ་སྟེ། རིགས་པ་འདི་ནི་ཐམས་ཅད་པ་མ་ཡིན་མོད། དེ་ལྟ་ན་ཡང་ཁས་བླངས་ནས་ཀྱང་སྨྲ་སྟེ། དེ་ལྟར་ནི་[1]དེའི་བདག་ཉིད་དང་དེ་ལས་བྱུང་བའི་འབྲེལ་བ་བྲལ་བ་ཉིད་ཀྱི་ཐུན་མོང་བའི་ཆོས་ཀྱི་གཞལ་བྱ་ཉིད་དང་དུ་བ་ཉིད་དང་འབྲས་བུ་ཉིད་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ཁྱོད་ཀྱི་ལུགས་ཀྱིས་རིགས་པ་མི་མཐུན་པ་ཉིད་དོ།[2] །དེ་ལ་གཞལ་བྱ་ཉིད་ལས་འཁྲུལ་པ་མཐོང་བ་ཁོ་ན་གཞན་དུ་ཡང་དོགས་པ་[3]ཉེ་བར་འཇུག་གོ་ཞེས་པ་འདི་ནི་ཇི་ལྟར་མཐོང་བ་ཉིད་དོགས་པའོ།[4] །དེའི་ཕྱིར་མི་མཐུན་ཕྱོགས་ལས་ལྡོག་པ་ལ་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བ་ཉིད་ཅེས་པའི་རྟགས་ཀྱི་སྐྱོན་དེ་བཟློག་པར་དཀའ་འོ། །འདི་ཡང་སྐྱོན་ཡོད་པ་ཁོ་ནའོ། དེའི་ཕྱིར་འདི་ཉིད་ཀྱིས་བརྗོད་པ། འདི་ནི་གཏན་ཚིགས་ཀྱི་སྐྱོན་མ་ཡིན་ཏེ། དེའི་ཕྱིར་ལན་གདབ་པར་མི་བྱའོ། །འདི་ཉེ་བར་དགོད་པ་ཡང་སྐྱོན་མ་ཡིན་བརྗོད་པ་ཞེས་པ་ཚར་གཅད་པའི་གནས་ཡིན་ནོ་ཞེའོ། །དེ་ལྟ་ན་རང་གི་འདོད་པ་ཁོ་ནས་གྲོལ་བ་འདིས་རྗེས་སུ་སྨྲར་བར་བྱ་བ་མ་ཡིན་པ་རྗེས་སུ་སྨྲར་བའི་མཚན་ཉིད་ཅན་ཚར་བཅད་པའི་གནས་ཀྱིས་བདག་ཉིད་ལ་[5]གནོད་པའོ་ཞེས་པ་བཏང་སྙོམས་སུ་བྱ་བ་སྟེ་འདི་ནི་ལྟ་རྣམས་དགའ་བའོ།།

---

1 ལེགས་སྦྱར། དེ་ལྟར་ནི་འབྲས་བུ་ཉིད་དང་དུ་བ་ཉིད་དག་གི།

2 ལེགས་སྦྱར། རིགས་མཐུན་པ་ཉིད་དོ།།

3 བོད་འགྱུར། དགོས་པ།

4 བོད་འགྱུར། དགོས་པ།

5 བོད་འགྱུར། གནས་ཀྱིས་བདག་ཉིད་ཀྱིས་བདག་ཉིད་ལ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

དབང་ཕྱུག་སྒྲུབ་པའི་རྗེས་དཔག་མི་འཐད་པ།

འོ་ན་བལྟར་རུང་བའི་མི་དང་དུ་བ་སྒྲི་དག་གི་བཞིན་དུ་བལྟར་རུང་བའི་བདག་ཉིད་ཀོ་ནའི་འབྲས་བུ་དང་རྒྱུ་སྒྲི་དག་ཉིད་ཀྱི་ཁྱབ་པ་མངོན་སུམ་གྱིས་ནི་དམིགས་པ་ལས་ཡིན་ན་དེའི་ཚེ་གཞན་གྱི་སེམས་རྗེས་སུ་དཔག་པ་ཉམས་ཏེ།[1] གཞན་གྱི་སེམས་ནི་བལྟར་མི་རུང་བ་ཉིད་ཀྱིས་ཁྱབ་པ་འཛིན་པའི་དུས་ན་ནང་དུ་འདུས་པ་མ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་རོ་ཞེ་ན། མ་ཡིན་ཏེ། གང་གི་ཕྱིར་རང་རིག་པ་ནི་དེར་ཁྱབ་པ་འཛིན་པ་པོ་སྟེ། རང་དང་གཞན་གྱི་རྒྱུད་དུ་སོན་པའི་རང་རིག་པ་ཙམ་[2]ལ་ལྟོས་པས་ན། གཞན་གྱི་སེམས་ཀྱང་བལྟར་རུང་བ་ཙམ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །ཡང་ན་ལྟར་རུང་བའི་ལུས་དང་། དབྱེར་མེད་པར་འདུག་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་གཞན་གྱི་སེམས་ཀྱང་བལྟར་རུང་བ་ཉིད་དོ།[3] །དེ་ལྟར་ཐ་སྙད་བྱེད་པ་ནི་གང་གིས་འདི་ཡང་བལྟར་རུང་བར་འགྱུར་པ་དབང་པོའི་མངོན་སུམ་ཙམ་གྱིས་བློ་དེ་ལྡན་པ་ཙམ་མམ། ཛཋར་ཙཻཏྲ་[4]ལ་སོགས་པ་ཐུན་མོང་བའི་མི་ཙམ་སྤྱོད་ཡུལ་དུ་རིགས་པ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ།[5] དེའི་ཕྱིར་བལྟར་རུང་བ་ཀོ་ནའི་མིས་དུ་བ་ལ་ཁྱབ་པ་གྲུབ་པོ་ཞེས་གནས་སོ། །རང་དང་གཞན་གྱི་རྒྱུད་ལ་ཐུན་

1 ལེགས་སྦྱར། རྒྱུད་གཞན་གྱི་རྗེས་སུ་དཔག་པ་མི་འགྱུར་ཏེ།

2 ལེགས་སྦྱར། རྒྱུད་དུ་སོན་པའི་རིག་པ་ཙམ།

3 ལེགས་སྦྱར། ཡང་ན་ཞེས་པ་ནས་བལྟར་རུང་ཉིད་དོ་ཞེས་པ་མི་སྣང་ངོ་།།

4 བོད་འགྱུར། ཛཱ་ཐ་ར་ཙཻཏྲ།

5 ལེགས་སྦྱར། གང་གིས་འདི་ཡང་ལྟར་རུང་བ་འགྱུར་རོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

མྱོང་བ་བལྟར་མི་རུང་བའི་སེམས་ཙམ་གྱིས་མངོན་སུམ་གྱིས་བལྟར་རུང་བ་གཡོ་བ་ལ་སོགས་པ་ལ་ཁྱབ་པ་འཛིན་པ་མི་བྱེད་པ་མི་རིགས་པའི་ཕྱིར་རོ་ཞེས་ཀྱང་བརྗོད་པར་བྱའོ། །ཕྱི་རོལ་གྱི་དོན་གནས་པ་ལ་ནི། རང་དང་གཞན་གྱི་རྒྱུད་ཐུན་མོང་བའི་སེམས་ཙམ་ནི་རང་གི་ངོ་བོས་བལྟར་མི་རུང་བ་ཉིད་ན་ཡང་། བལྟར་རུང་བའི་ལུས་དང་ལྷན་ཅིག་ཚོགས་པ་གཅིག་པས་འབྲེལ་བའི་ཕྱིར་རོ།། རྣམ་པར་དབྱེར་མེད་པར་འདུག་པའི་རང་དང་གཞན་གྱི་རྒྱུད་ཐུན་མོང་བའི་སེམས་ཙམ་ནི་གཡོ་བ་ལ་སོགས་པའི་ཁྱད་པར་བྱེད་པ་རྟོགས་སོ། །དེ་ལྟར་བལྟར་རུང་བའི་བདག་ཉིད་དམ་བལྟར་རུང་བ་དང་རྣམ་པར་དབྱེ་བ་མེད་པར་འདུག་པའི་དངོས་པོ་གཉིས་ནི་ཐ་སྙད་པའི་ཤིན་ཏུ་གསལ་བའི་མངོན་སུམ་ལས་གྲུབ་པ་དང་ཁྱབ་པ་འཛིན་པ་ཡང་སྟེ། དེ་ལྟ་བུ་ཉིད་མེད་པར་མ་བྱས་པ་དང་ལྡན་པ་མི་རུང་བ་དང་ཐུན་མོང་བའི་སེམས་ཙམ་གྱིས་ནི་མ་ཡིན་ནོ།། ཞེས་པ་རྒྱུད་གཞན་རྗེས་སུ་དཔག་པར་རིགས་སོ།[1] །དེའི་ཕྱིར་གལ་ཏེ་མངོན་སུམ་དང་མི་དམིགས་པ་དག་གིས་ཁྱབ་པ་འཛིན་པ་དེའི་ཚེ་བལྟར་རུང་བ་ཁོ་ནས་བལྟར་རུང་བ་ལའོ་ཞེས་པ་རིགས་པའོ།།

གཞན་ཡང་གལ་ཏེ་བློ་དང་ལྡན་པ་ཙམ་སྟོན་མ་ཅན་འདི་ཡིས་གྲུབ་པར་བྱ་བ་དེའི་ཚེ་གྲུབ་པ་ལ་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ཉིད་སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་སྐྱོན་ནམ།[2] །འོན་ཏེ་

---

1 ཡིགས་སྒྲུར། དེའི་ཕྱིར་བལྟར་རུང་བ་ཁོན་ནས་རྗེས་སུ་དཔག་པ་རིགས་སོ་ཞེས་ པའི་བར་མི་སྣང་ངོ།།

2 པོད་འགྱུར། སྐྱོན་ནོ།

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)
CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

གཅིག་པུ་རྟག་པའི་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་ཞེས་པ་ལ་སོགས་པའི་ཁྱད་པར་གྱིས་ཁྱད་པར་དུ་བྱས་པའི་བློ་དང་ལྡན་པ་སྟོན་མ་ཅན་ཉིད་དུ་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ཡིན་ན།[1] དེའི་ཚེ་དེ་ལྟ་བུའི་ཁྱད་པར་གྱིས་ཁྱད་པར་དུ་བྱས་པའི་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་དང་ལྡན་ཅིག་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའི་འབྲས་བུ་ཉིད་ནི་དཔེའི་ཆོས་ཅན་ལ་ཚད་མས་ཁྱབ་པ་མ་གྲུབ་པའི་ཕྱིར་མ་ངེས་པ་ཉིད་དོ།།

ཅི་སྟེ་སྤྱི་ཡིས་ཁྱབ་པ་བཟུང་ནས་ཁྱད་པར་ཕྱོགས་ཆོས་ཀྱིས་སྟོབས་ལས་གྲུབ་པར་བརྗོད་དོ་ཞེ་ན། དེ་ནི་མི་རིགས་ཏེ། བསྒྲུབ་པར་བྱ་བར་གཏོགས་པའི་ཁྱད་པར་གང་མེད་ན། གཏན་ཚིགས་ཆོས་ཅན་ལ་འཇུག་པ་འཐད་པ་མ་ཡིན་པའི་ཁྱད་པར་དེ་ཕྱོགས་ཆོས་ཀྱི་སྟོབས་ལས་གྲུབ་པ་རིགས་ཏེ། དཔེར་ན་དུ་བ་ལ་ལའི་ཕྱོགས་སུ་འཇུག་པ་ཉིད་ཀྱི་མེ་བཞིན་ནོ། །རྫ་ལས་བྱུང་བ་ལ་སོགས་པའི་ཁྱད་པར་རྣམས་ནི་མ་ཡིན་ཏེ། རྫ་ལས་བྱུང་བ་ཉིད་མེད་པར་ཡང་ཤིང་གི་ལོ་མ་ལས་བྱུང་བ་[2]ཉིད་ལས་དུ་བ་མཐོང་བའི་ཕྱིར་རོ།[3] ། དེ་དང་འདྲ་བར་བློ་དང་ལྡན་པ་ཡང་ལུས་ལ་སོགས་པ་ལ་འཇུག་པ་ཉིད་དུ་གལ་ཏེ་གྲུབ་ན་གྲུབ་མོད། ཤིན་ཏུ་མཚན་ཉིད་མི་མཐུན་པ་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་ཉིད་ནི་མ་ཡིན་ཏེ། ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ལ་ཡང་འབྲས་བུ་ཉིད་སྲིད་པའི་ཕྱིར་རོ།། ཉེ་བར་ལེན་པ་ལ་སོགས་པ་མངོན་པར་ཤེས་པ་ཉིད་ལས་ཀྱང་ཐམས་ཅད་

1 པོད་འགྱུར། བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ཡིན་ན།

2 ལེགས་སྦྱར། ཕྱུང་བ།

3 ལེགས་སྦྱར། རྫ་མེད་པར་ཡང་ལ་ལ་མི་མཐོང་བའི་ཕྱིར་རོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

མཁྱེན་པ་ཉིད་གྲུབ་པ་མ་ཡིན་ཏེ། གཅིག་ཉིད་གྲུབ་པ་ན་ནི་འདི་འགྲུབ་ན། གཅིག་ཉིད་གྲུབ་པའང་མ་ཡིན་ཏེ། བྱེད་པ་པོ་དུ་མ་སྡོན་མ་ཅན་ཉིད་ལ་ཡང་འབྲས་བུ་ཉིད་སྲིད་པའི་ཕྱིར་རོ། །དཔེར་ན་གྲོག་མ་དུ་མས་བསྒྲུབས་པའི་བརྒྱ་བྱིན་གྱི་སྲི་བོ་བཞིན་ནོ། །ཅི་སྟེ་བརྒྱ་བྱིན་གྱི་སྲི་བོ་ཡང་དབང་ཕྱུག་སྔོན་མ་ཅན་ཉིད་དུ་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ཡིན་ན་དེའི་ཚེ་བུམ་པ་ཡང་དབང་ཕྱུག་སྔོན་མ་ཅན་ཉིད་དུ་བསྒྲུབ་པ་ན་དཔེ་མེད་པ་ཉིད་དོ། །འོ་ན་ཇི་མཁན་བྱེད་པ་པོ་ལ་ཇི་ལྟར་བསྙོན་ཞེ་ན། གྲོག་སྤུར་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ཀྱང་རྒྱུ་ཉིད་དུ་མཐོང་བ་དེ་ཡང་ཇི་ལྟར་བཟློག མང་པོ་རྣམས་བྱེད་པ་ལ་ཐེ་ཚོམ་སྲིད་པར་མཐོང་བ་ཉིད་ཀྱིས་ཕྱིར་རོ། །ཞེས་པ་ཡང་མ་ཡིན་ནོ།[1] །དེའི་ཕྱིར་བསྒྲུབ་བྱ་དང་སྒྲུབ་བྱེད་དག་ཐམས་ཅད་ཉེ་བར་བསྡུ་བ་དང་ལྡན་པའི་ཁྱབ་པ་དཔེའི་ཆོས་ཅན་ལ་ཚད་མས་གདོན་མི་ཟ་བར་བསྟན་པར་བྱའོ་ཞེས་པ་གནས་པའོ། །གཞན་ཡང་རྟག་པ་གཅིག་པུའི་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་བློ་དང་ལྡན་པ་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བར་འགྱུར་ན། འདི་ནི་འགལ་བ་ཡང་སྟེ། འབྲས་བུ་ཉིད་མི་རྟག་པ་གཅིག་པུ་མ་ཡིན་པ་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་མ་ཡིན་པའི་བློ་དང་ལྡན་པས་ཁྱབ་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །དེ་ལྟར་ནི་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ལས་བཟློག་པ་ལས་[2]འདིར་འགལ་བ་བརྗོད་ལ། འདི་ཡང་

---

1 ཡིགས་སྦྱར། མང་པོ་རྣམས་རྒྱུ་ཉིད་ལ་ལོག་པར་རྟོགས་པ་སྲིད་པ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། མཐོང་བ་ཀོན་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ཞེས་སོ།།

2 ཡིགས་སྦྱར། སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ལས་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་བཟློག་པ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ལས་བཟློག་པར་སྒྲུབ་པར་བྱེད་དོ། །ཞེས་པ་སྐབས་ཀྱི་འོངས་པ་དབང་ཕྱུགས་སྲུན་དབྱུང་བ་བརྗོད་པའི་[1]འབད་པ་ནི་རེ་ཞིག་བཞག་གོ།

ཆོས་མཐུན་པ་དང་མི་མཐུན་པར་ཚུལ་གསུམ་པ་མ་གྲུབ་པའི་དོགས་པ་སེལ་བ།

འོ་ན་ཆོས་མཐུན་པ་དང་ལྡན་པའི་སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་ངག་ལ་རྗེས་འགྲོ་ཁོ་ན་བརྗོད་ཀྱི་ལྡོག་པ་མ་ཡིན་ཞིང་། ཆོས་མི་མཐུན་པ་དང་ལྡན་པ་ཡང་ལྡོག་པ་ཁོ་ན་སྟེ་རྗེས་སུ་འགྲོ་བ་མ་ཡིན་ནོ། །དེས་ན་ཇི་ལྟར་ན་འདི་དག་གིས་ཚུལ་གསུམ་པའི་རྟགས་རྗོད་པར་བྱེད་ཅེས་བྱ་ཞེ་ན། འདི་ནི་སྐྱོན་མ་ཡིན་ཏེ། གང་གི་ཕྱིར་ཆོས་མཐུན་པ་དང་ལྡན་པའི་སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་ངག་ཉེ་བར་བཀོད་པ་ན། ཤུགས་ཉིད་ལས་ལྡོག་པ་རྟོགས་པ་སྟེ། ལྡོག་པ་མ་བཟུང་ན་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་མེད་པ་ཡང་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་མ་ཡིན་ནོ་ཞེས་ཕྱིན་ཅི་ལོག་པ་སྒྲིད་པར་འགྱུར་ཞིང་། དེ་ལྟ་ན་ཡང་རྗེས་སུ་འགྲོ་བ་ཉིད་མེད་པར་འགྱུར་ཏེ། སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ཡོད་ན་ཡང་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ་ཞེས་པ་ཤུགས་སོ། །དེ་བཞིན་དུ་ཆོས་མི་མཐུན་པ་དང་ལྡན་པའི་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའི་ངག་ཉེ་བར་བཀོད་པ་ན། ཤུགས་ཉིད་ལས་རྗེས་འགྲོ་རྟོགས་ཏེ། རྗེས་འགྲོ་མ་བཟུང་ན་ནི་སྒྲུབ་བྱེད་འགྱུར་ཞིང་བསྒྲུབ་བྱ་ནི་མི་འགྱུར་རོ་ཞེས་ཕྱིན་ཅི་ལོག་པ་སྒྲིད་པར་འགྱུར་ལ། དེ་ལྟ་ན་ལྡོག་པ་ཉིད་མི་འགྱུར་ཏེ། བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་མེད་པ་ལ་ཡང་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ཡོད་

---

1 བོད་འགྱུར། སྲུན་དབྱུང་བརྗོད་པའི་འགྲེལ་བའི་རྒྱུ་འོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ་ཞེས་པ་ཤུགས་སོ། །དེའི་ཕྱིར་སྦྱོར་བ་གཉིས་ཀ་དག་ཀྱང་ཚུལ་གསུམ་པའི་རྟགས་གསལ་བར་བྱེད་པའོ་ཞེས་པས་སྐྱོན་མེད་དོ།།[1]

ཁྱབ་པ་འཛིན་པའི་ཚད་མ་བསྟན་པ།

ད་ནི་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་དང་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་དག་གི་ཁྱབ་པ་[2]གང་དུ་ཚད་མ་གང་གིས་གཟུང་བར་བྱ་བ་དེ་གཉི་ག་བདེ་བླག་ཏུ་རྟོགས་པའི་དོན་དུ་བརྗོད་པར་བྱ་སྟེ། རང་བཞིན་གྱི་གཏན་ཚིགས་ཀྱི་ཡོད་པ་ཉིད་ཀྱི་མཚན་ཉིད་ཅན་ནི་སྐད་ཅིག་པ་ཉིད་དང་ལྡན་ཅིག་པའི་ཁྱབ་པ་[3]བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཆོས་ཅན་ཁོ་ན་ལ་གཟུང་བར་བྱའོ་ཞེས་ཁ་ཅིག་སྟེ། དེ་རྣམས་ནང་གི་ཁྱབ་པའི་ཕྱོགས་འདོད་པའོ།[4] །ཐལ་བར་འགྱུར་བ་དང་ཐལ་བ་ལས་བཟློག་པ་དག་གིས་དཔེའི་ཆོས་ཅན་བུམ་པ་ལ་སོགས་པ་ལ་ཁྱབ་པ་གཟུང་བར་བྱའོ་ཞེས་གཞན་རྣམས་ཏེ། དེ་རྣམས་ཕྱིའི་ཁྱབ་པའི་ཕྱོགས་འདོད་པའོ། །ཡོད་པ་ཉིད་ལས་གཞན་པ་རང་བཞིན་གྱི་གཏན་ཚིགས་རྣམས་དང་། འབྲས་བུའི་གཏན་ཚིགས་དང་། མི་དམིགས་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཁྱབ་པ་དཔེ་ཁོ་ན་ལ་གཟུང་བར་བྱའོ། །དེ་ལ་ཤིནྟཔ་ཉིད་ཀྱིས་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ཤིང་གི་ཐ་སྙད་ཀྱིས་ཁྱབ་པ་དཔེ་ལ་མངོན་སུམ་དང་

1 ལེགས་སྦྱར། དེ་ལྟར་ནི་འབྲས་བུ་ཉིད་དང་དུ་བ་ཉིད་དག་གི།

2 ལེགས་སྦྱར། ཆོས་ཅན་གང་དུ།

3 ལེགས་སྦྱར། སྐད་ཅིག་ཉིད་ཀྱིས་ཁྱབ་པ།

4 སློབ་དཔོན་རིན་ཆེན་འབྱུང་གནས་ཞི་བ་ནི་ནང་གི་ཁྱབ་པ་བཞེད་དེ། དེས་མཛད་པའི་ནང་གི་ཁྱབ་པ། སྡེ་དགེ ཤེ ༣༠༩ བ ༣ ༣༡༨ ན ༥

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

མི་དམིགས་པ་དག་གིས་གཟུང་བར་བྱ་སྟེ། ཡོད་པ་ཉིད་དང་སྐད་ཅིག་མ་ཉིད་དག་གི་ནི་ཐལ་བར་འགྱུར་བ་དང་། ཐལ་བ་ལས་བཟློག་པ་དག་གིས་སམ།[1] བསྒྲུབ་བྱ་ལས་བཟློག་པ་ལ་གནོད་པ་ཅན་གྱི་ཚད་མ་རིམ་དང་ཅིག་ཅར་ཉིད་ལྡོག་པའི་མཚན་ཉིད་ཅན་གྱིས།[2] དངོས་པོ་ཉིད་དང་དངོས་པོ་མེད་པ་ཉིད་དག་ཏུ་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བཞིན་པའི་མི་མཐུན་ཕྱོགས་ཀྱི་ཆོས་ཅན་ལའོ། །འབྲས་བུའི་གཏན་ཚིགས་ཀྱི་དུ་བ་ལ་སོགས་པ་ལ་མི་ལ་སོགས་པས་ཁྱབ་པ་ཚང་མང་[3]ལ་སོགས་པ་དཔེའི་ཆོས་ཅན་ལ་མངོན་སུམ་དང་མི་དམིགས་པ་རྣམ་པ་གསུམ་གྱིས་སམ། མངོན་སུམ་དང་མི་དམིགས་པ་རྣམ་པ་ལྔ་ལས་གཟུང་བར་བྱའོ།།[4] མི་དམིགས་པའི་ནི་ཐ་སྙད་[5]དུ་རུང་བ་ཉིད་དང་ལྡན་ཅིག་པའི་ཁྱབ་པ་མངོན་སུམ་ཁོ་ནས་སོ། །རང་བཞིན་གྱི་གཏན་ཚིགས་ཀྱིས་གཞན་རྣམས་ཀྱི་དང་འབྲས་བུའི་གཏན་ཚིགས་འགའ་ཞིག་རྣམས་ཀྱི་རང་བཞིན་ཇི་ལྟ་བའི་ཚད་མ་བླངས་ནས་རྟོགས་པར་བྱའོ། །ཞེས་སོ།།

---

1 ཡིགས་སྒྲུར། དག་གིས་ཚད་མས་སམ།

2 ཡིགས་སྒྲུར། ལྡོག་པའི་མཚན་ཉིད་ཅན་གྱིས་རང་རིག་པའི་ཤུགས་ལས་གྲུབ་པའམ། ཡང་ན་རྣམ་རྟོག་གིས་གྲུབ་པ་ཞེས་སོ།།

3 བོད་འགྱུར། ཚང་བང་།

4 ཡིགས་སྒྲུར། ལྔ་ལས་ཁྱབ་པ་གཟུང་བར་བྱའོ།།

5 ཡིགས་སྒྲུར། མེད་པའི་ཐ་སྙད།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

གཏན་ཚིགས་ཀྱི་སྐྱོན་བསྟན་པ།

ཁྱབ་པ་ངེས་པ་མེད་པ་གཏན་ཚིགས་མ་ངེས་པའི་སྐྱོན་ནོ། །དེ་ཡང་རྣམ་པ་གསུམ་སྟེ། ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་མ་ངེས་པ་དང་། ཐུན་མོང་གི་མ་ངེས་པ་དང་། མི་མཐུན་ཕྱོགས་ལ་ལྡོག་པར་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བ་ཅན་ཞེས་པའོ། །དེ་ལ་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་མ་ངེས་པ་ནི་དཔེར་ན། གསོན་པོའི་ལུས་ནི་བདག་དང་བཅས་པ་ཡིན་ཏེ། སྲོག་ཆགས་ལ་སོགས་པ་དང་ལྡན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ་ཞེས་པ་ལྟ་བུའོ།[1] །གཏན་ཚིགས་འདི་ནི་གསོན་ལུས་གཞན་ལ་བདག་གིས་ཁྱབ་པོ་ཞེས་ངེས་པ་མ་ཡིན་ཞིང་། མི་མཐུན་ཕྱོགས་བུམ་པ་ལ་ཡང་བདག་མེད་པའི་ཕྱིར་ལྡོག[2]གོ་ཞེས་ངེས་པ་མ་ཡིན་ལ། ཆོས་ཅན་གསོན་ལུས་ལ་ནི་ཡོད་དོ་ཞེས་པས་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་མ་ངེས་པ་བརྗོད་དོ། །ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པ་གཞན་ཡང་དཔེར་ན། སྒྲ་མི་རྟག་སྟེ། མཉན་པར་བྱ་བ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། བུམ་པ་བཞིན། ནམ་མཁའ་བཞིན་ལྟ་བུའོ། །ཐུན་མོང་གི་མ་ངེས་པ་ནི་དཔེར་ན། སྒྲ་རྟག་སྟེ། གཞལ་བྱ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། བུམ་པ་བཞིན། ནམ་མཁའ་བཞིན་ལྟ་བུའོ། །མི་མཐུན་ཕྱོགས་ལས་ལྡོག་པར་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བ་ཅན་ནི་དཔེར་ན།

---

1 ལེགས་སྦྱར། སྲོག་ལ་སོགས་པ་ལྡན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་གཞན་གསོན་ལུས་བཞིན། བུམ་པ་བཞིན་ནོ། ། རིགས་ཐིགས། ཅེ ༣༣༦ ན ཕྲེང་ ༣ དཔེར་ན་སྲོག་ལ་སོགས་པ་དང་ལྡན་པའི་ཕྱིར། གསོན་པོའི་ལུས་ནི་བདག་དང་བཅས་པ་ཡིན་ནོ་ཞེས་པ་ལྟ་བུ་སྟེ།

2 ལེགས་སྦྱར། ཕྱིར་ལྡག་གོ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

དེ་ནི་[1]སྤྲོ་བསྒང་ས་ཡིན་ཏེ། དེའི་བུ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། ཡོངས་སུ་མཐོང་བཞིན་པའི་བུ་བཞིན་[2]ཞེས་པ་ལྟ་བུའོ།།

གང་སྔར་བཤད་པ་ཡོད་པ་ཉིད་སྐད་ཅིག་མ་ཉིད་དང་ལྡན་ཅིག་པའི་ཁྱབ་པ་ཐལ་བར་འགྱུར་བ་དང་ཐལ་བ་ལས་བཟློག་པ་དག་གིས་གཟུང་བར་བྱའོ་ཞེས་པ་དེ་ལ་ཐལ་བར་འགྱུར་བ་ཞེས་བྱ་བ་འདི་ཅི་ཞེ་ན། ཚད་མས་གྲུབ་པའི་ཁྱབ་པ་ཅན་གྱིས་དོན་གྱིས་ཕ་རོལ་པོའི་མི་འདོད་པ་འབྱུང་བའི་ཆེད་དུ་ཐལ་བར་བྱེད་པ་ནི་ཐལ་བར་འགྱུར་བ་སྟེ། དཔེར་ན་བུམ་པ་[3]ལ་སོགས་པ་རྣམས་འདས་པ་དང་མ་འོངས་པའི་དུས་དག་ན་ငོ་བོ་གཅིག་པ་ཉིད་དུ་ཁས་ལེན་པ་ལ། འདས་པ་དང་མ་འོངས་པའི་དུས་སུ་འབྱུང་བའི་དོན་བྱ་བ་བྱེད་པ་ཉིད་དུ་ཐལ་བར་བྱེད་པ་ལྟ་བུ་སྟེ། དེ་ལྟར་ནི། གང་ཞིག་གང་གི་ཚེ་གང་བྱ་བར་ནུས་པ་དེ་ནི་དེའི་ཚེ་བྱེད་པ་ཁོ་ན་སྟེ། དཔེར་ན་རྒྱུ་ཚོགས་པ་ཐམས་ཅད་རང་གི་འབྲས་བུ་བཞིན། བུམ་པ་འདི་ཡང་འདས་པ་དང་མ་འོངས་པའི་དུས་ཀྱི་དངོས་པོའི་དོན་བྱ་བ་ད་ལྟར་གྱི་དུས་སུ་བྱེད་པར་ནུས་པ་ཡིན་ནོ་ཞེས་པ་རང་བཞིན་གཏན་ཚིགས་ཀྱི་ཐལ་བར་འགྱུར་བའོ།།

---

1 བོད་འགྱུར། དེར་ནི།

2 ལེགས་སྦྱར། དེའི་བུ་བཞིན།

3 བོད་འགྱུར། གྲུབ་པ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

བྱེད་པ་ཡང་མ་ཡིན་ནོ་ཞེས་པ་བཟློག་པའོ། །གང་ཞིག་གི་ཚེ་གང་མི་བྱེད་པ་དེ་ནི་དེའི་ཚེ་དེ་ལ་ནུས་པ་མ་ཡིན་ཏེ། དཔེར་ན་ཤཱ་ལིའི་མྱུ་གུ་མི་བྱེད་པའི་ཀོ་ཏ་པས་ཤཱ་ལིའི་མྱུ་གུ་ལ་བཞིན། བུམ་པ་འདི་ཡང་འདས་པ་དང་མ་འོངས་པའི་དུས་ཀྱི་དངོས་པོའི་དོན་བྱ་བ་དང་ད་ལྟར་གྱི་དུས་སུ་མི་བྱེད་དོ་ཞེས་པ་ཁྱབ་པར་བྱེད་པ་མི་དམིགས་པའོ།། འབྲེལ་བ་ལས་ནུས་པ་མེད་པའི་སྐད་ཅིག་པ་ནི་འཇིག་གོ་ཞེས་པ་ཐལ་བར་འགྱུར་བ་དང་། ཐལ་བ་ལས་བཟློག་པའི་ཚད་མ་དག་གིས་ཡོད་པ་ཉིད་ལ་སྐད་ཅིག་པ་ཉིད་ཀྱི་ཁྱབ་པ་འགྲུབ་བོ།།

བསྒྲུབ་བྱ་ལས་བཟློག་པའི་གནོད་བྱེད་ཀྱི་ཚད་མ་བསྟན་པ།

བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ལས་བཟློག་པ་གནོད་པ་ཅན་གྱི་ཚད་མས་སམ་ཞེས་བཤད་པ་དེ་བརྗོད་པར་བྱ་སྟེ། གང་ཞིག་རིམ་གྱིས་འབྲས་བུ་བྱེད་པ་ཉིད་དང་རིམ་པ་མ་ཡིན་པར་འབྲས་བུ་བྱེད་པ་ཉིད་དུ་ཡོད་པ་མ་ཡིན་པ་དེ་ནི་དོན་བྱ་བ་ནུས་པ་མ་ཡིན་ཏེ། དཔེར་ན་ནམ་མཁའི་པདྨ་བཞིན། སྐད་ཅིག་མ་ཡིན་པར་ཡང་རིམ་གྱིས་འབྲས་བུ་བྱེད་པ་ཉིད་དང་། རིམ་མ་ཡིན་པར་འབྲས་བུ་བྱེད་པ་ཉིད་དང་། རིམ་མ་ཡིན་པར་འབྲས་བུ་བྱེད་པ་ཉིད་དག་ཡོད་པ་མ་ཡིན་ནོ་ཞེས་པ་ཁྱབ་བྱེད་མི་དམིགས་པའི་མཚན་ཉིད་ཅན་བཟློག་པ་ལ་གནོད་པ་ཅན་གྱིས་ཚད་མས། སྐད་ཅིག་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ལས་ཁྱབ་བྱེད་རིམ་དང་ཅིག་ཅར་བ་ལྡོག་པས་ལྡོག་བཞིན་པའི་དོན་བྱ་བ་བྱེད་པ་ཉིད་ཀྱི་མཚན་ཉིད་ཅན་

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ཡོད་པ་ཉིད་ནི་སྐད་ཅིག་པས་ངལ་བ་མེད་དོ། དེ་ནས་སྐད་ཅིག་པ་ཉིད་ཀྱིས་ཁྱབ་པོ་ཞེས་ཡོད་པ་ཉིད་ལ་སྐད་ཅིག་པ་ཉིད་ཀྱིས་ཁྱབ་པ་འགྲུབ་བོ་ཞེས་པའོ།།[1]

དཔེར་ན་སྒྲི་དུ་མ་ལ་འཇུག་པ་ཉིད་དུ་ཁས་ལེན་པ་ལ་དུ་མ་ཉིད་དུ་ཐལ་བ་བཞིན་ཡང་སྙེ། དེ་ལྟར་ནི་གང་དུ་མ་ལ་འཇུག་པ་དེ་ནི་དུ་མ་སྙེ། དཔེར་ན་སྣོད་དུ་མར་སོན་པའི་ཧྲལའི་འབྲས་བུ་བཞིན། སྒྲི་ཡང་དུ་མ་ལ་འཇུག་པའོ།། དེའི་ཕྱིར་འདིས་ཀྱང་དུ་མར་འགྱུར་བར་བྱའོ་ཞེས་པ་ཐལ་བའོ།།

ཅི་སྟེ་དུ་མ་ཉིད་དུ་མི་འདོད་ན་དེའི་ཚེ་དུ་མ་ལ་འཇུག་པ་ཉིད་ཀྱང་ཁས་མ་ལེན་ཅིག འོ་ན་གལ་ཏེ་ཐལ་བར་འགྱུར་པ་ཞེས་པ་འདི་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའི་ཚད་མར་མི་འགྱུར་ན། དེ་ཇི་ལྟར་ཉིད་ཉེ་བར་འགོད་ཅེ་ན། ཁྱབ་པ་དྲན་པའི་དོན་དུ་ཁྱབ་པའི་ཕྱོགས་གཅིག་བརྗོད་པ་བཞིན་ནོ། །གང་གསུངས་པ།

ཐལ་བར་འགྱུར་བའོ་གཉིས་འབྲེལ་ཕྱིར། །
གཅིག་མེད་ན་གཞན་དགག་ཆེད་ཡིན།[2] །ཞེས་སོ།།

འདིའི་དོན་ནི་འདི་ཡིན་ཏེ། ཁྱབ་པར་བྱ་བ་དང་ཁྱབ་པར་བྱེད་པ་དག་འབྲེལ་བར་འགྱུར་ན། གལ་ཏེ་ཁྱབ་པར་བྱེད་པ་མི་འདོད་ན་དེའི་ཚེ་ཁྱབ་པར་

---

1 ལེགས་སྦྱར། དཔེར་ན་སྒྲུབ་པ་ཞེས་པ་ནས་ཁྱབ་པ་སྒྲུབ་བོ་ཞེས་པའི་བར་མི་སྣང་ངོ་།།

2 ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ། ཅེ ༡༣༨ བ ཕྲེང་ ༥

ཐལ་བ་སྒྲུབ་པ་གཉིས་འབྲེལ་ཕྱིར། །གཅིག་མེད་ན་གཞན་དགག་ཆེད་ཡིན།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

བྱ་བ་ཡང་མ་འདོད་ཅིག། ཅི་སྟེ་ཁྱབ་པར་བྱ་བ་འདོད་ན་དེའི་ཚེ་ཁྱབ་པར་བྱེད་པ་ཡང་འདོད་པར་གྱིས་ཤིག་ཅེས་པའོ།།

གདན་ཚིགས་ལྟར་སྣང་བ།

གོལ་བས་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ཉེ་བར་བཀོད་པ་ན། ཕྱིར་གོལ་བས་དེ་ལ་སུན་འབྱིན་པ་སྨྲ་བར་བྱའོ་ཞེས་པ་རིགས་པའོ། །མ་གྲུབ་པ་དང་། འགལ་བ་དང་། མ་ངེས་པ་རྣམས་ཀྱིས་གང་ཡང་རུང་བ་བརྗོད་པ་ནི་སུན་འབྱིན་པའོ།།[1] ཇི་སྐད་དུ་གསུངས་པ།

མ་ཚང་སོགས་བརྗོད་སུན་འབྱིན་རྣམས།[2] །ཞེས་སོ།།

འོ་ན་འདི་རྣམས་བརྗོད་པ་ཁོ་ན་གལ་ཏེ་སུན་འབྱིན་པ་ནི་ཡིན་ན། དེའི་ཚེ་དོན་མེད་པ་ཉིད་དང་། ནུས་པ་མེད་པ་ཉིད་དང་། ཧ་ཅང་ཐལ་བ་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ཅིའི་ནང་དུ་འདུ་ཞེ་ན། གསུམ་པོ་འདི་རྣམས་ཁོ་ནར་ཏེ། དེ་ལ་དོན་མེད་པ་ཉིད་ནི་རེ་ཞིག་མ་གྲུབ་པའི་ནང་དུ་འདུ་སྟེ། གདན་ཚིགས་ནི་བསྒྲུབ་བྱའི་ཆོས་ལ་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བ་ཅན་དུ་བརྗོད་ལ། གང་དུ་དོན་མེད་པ་

1 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༣༣༨ བ ཕྲེང་ ༧ གཞན་གྱི་དོན་གྱི་རྗེས་སུ་དཔག་པ་ནི་ཚུལ་གསུམ་པའི་རྟགས་བརྗོད་པ་སྟེ་ཞེས་སྨྲས་པ་དེ་ལས། ཚུལ་གསུམ་ལས་གཅིག་མ་སྨྲས་ན་ཡང་སྒྲུབ་པ་ལྟར་སྣང་བ་ཡིན་ནོ།།

2 རིགས་ཐིགས། ཅེ ༣༣༩ ན ཕྲེང་ ༨ མ་ཚང་བ་ཉིད་ལ་སོགས་སྨྲས་པ་ནི། སུན་འབྱིན་པ་དག་ཡིན་ནོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ཉིད་ཉེ་བར་དགོད་པ་དེར་ནི་གཏན་ཚིགས་ཀྱི་མཚན་ཉིད་བསྒྲུབ་བྱའི་ཆོས་ལ་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བ་ཉིད་གཏན་ཚིགས་ལ་མི་སྲིད་དོ་ཞེས་པ་མ་གྲུབ་པར་བརྗོད་དོ།། གང་གསུངས་པ།

ཐེ་ཚོམ་ཟ་ལ་རྟགས་བརྗོད་ཕྱིར། །
གསལ་བ་[1]གཏན་ཚིགས་རྟེན་མ་ཡིན།[2] །ཞེས་སོ།།

ནུས་པ་མེད་པ་ཉིད་ནི་རང་གི་ངོ་བོ་མ་གྲུབ་པའི་ནང་དུ་འདུའོ། །ཞེས་པ་སྟེ། ནུས་པ་ཞེས་བྱ་བ་རྟགས་ཀྱི་རང་གི་ངོ་བོ་ལས་གཞན་མ་ཡིན་པ་སྟེ། གཏན་ཚིགས་དངོས་པོ་མ་ཡིན་པ་ཉིད་དུ་ཐལ་བའི་ཕྱིར་རོ། །ཏ་ཅང་ཐལ་བ་ནི་མ་ངེས་པའི་ནང་དུ་འདུས་ཏེ། བསྒྲུབ་བྱའི་ཆོས་ལས་[3]འདས་ནས། མི་མཐུན་ཕྱོགས་ལ་ཐལ་ཆེས་པའི་ཕྱིར་རོ་ཞེས་པའོ།།

ཕྱི་རོལ་པའི་འདོད་པའི་བདག་འགོག་པ།

ཆོས་ཅན་གང་ལ་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་བསྒྲུབ་པར་མངོན་པར་འདོད་པའི་ཆོས་ཅན་དེ་ལ་ཚད་མས་གནོད་པ་ཉིད་ན་གཞི་མ་གྲུབ་པ་རྟགས་ཀྱི་སྐྱོན་ནོ། །དཔེར་ན་བདག་ཉིད་ནི་ཐམས་ཅད་དུ་སོང་བ་སྟེ། ཐམས་ཅད་དུ་ཡོན་ཏན་ཉེ་བར་

1 བོད་འགྱུར། བསལ་བ།

2 ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ། ཅེ ༡༥༣ ན ཕྲེང་ ༡
གཏན་ཚིགས་ཐེ་ཚོམ་ལ་བརྗོད་ཕྱིར། །བསལ་བ་གཏན་ཚིགས་རྟེན་མ་ཡིན།། ཞེས་སོ།།

3 བོད་འགྱུར། བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཁ་དོན་ལས།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

དམིགས་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ་[1]ཞིས་པ་ལྟ་བུའོ།[2] །དེ་འདིར་[3]སངས་རྒྱས་པ་ལ་བདག་ཉིད་མ་གྲུབ་ན་འདིའི་ཕྱོགས་ཐམས་ཅད་དུ་དམིགས་པར་བྱ་བའི་ཡོན་ཏན་ཉིད་འགྲུབ་པ་ལྟ་ཅི་སྨོས། དེ་ལྟར་ནི་མུ་སྟེགས་ཅན་རྣམས་ངེས་པར་འདི་སྐད་སྨྲ་སྟེ། ལུས་ལ་སོགས་པའི་དངོས་པོ་ལས་གཞན་པ་དགེ་བ་དང་མི་དགེ་བའི་བྱེད་པ་པོ་དང་དེའི་འབྲས་བུ་ལོངས་སྤྱོད་པ་པོ་རྟག་པ་ཁྱབ་པའི་ངོ་བོ་བདག་[4]ཅེས་བྱ་བ་རྫས་གཞན་པ་ཡོད་དོ། །དེས་ཀྱང་ཐམས་ཅད་ལ་ཁྱབ་ཏུ་ཟིན་ཀྱང་། དེ་ལྟ་ན་ཡང་གང་ལོངས་སྤྱོད་པའི་སྐྱེ་མཆེད་ཉིད་དུ་[5]ཡོངས་སུ་བཟུང་བའི་གསོན་ལུས་དེ་ཁོ་ན་བདག་དང་བཅས་པར་བརྗོད་དོ་ཞེའོ། དེ་ཡང་མི་རིགས་ཏེ། བདག་བསྒྲུབ་པའི་ཆེད་དུ་ཚད་མ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །མངོན་སུམ་གྱིས་བདག་རྟོགས་པ་མ་ཡིན་ཏེ། མིག་ལ་སོགས་པའི་ཤེས་པ་རྣམས་ཀྱི་ཡུལ་གཟུགས་ལ་སོགས་པ་ལྟ་བོར་ངེས་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །ཡིད་ལས་བྱུང་བ་ང་

---

1 རིགས་ཐིགས། ཅེ དཔེར་ན་བདག་ཐམས་ཅད་ན་གནས་པར་བསྒྲུབ་པ་ལ་ཐམས་ཅད་ན་དམིགས་པའི་ཡོན་ཏན་ཉིད་ལྟ་བུའོ། །རིགས་ཐིགས་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ། ཤོ ༧༨ ན ཕྲེང་ ༧ བདག་ཁྱབ་པ་ཉིད་དུ་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ལ། ཡོན་ཏན་ཉིད་ཐམས་ཅད་ན་དམིགས་པ་ལྟ་བུ་ཞེས་བྱ་བ་ནི་རྟགས་ཡིན་ཏེ། བདག་གི་ཡོན་ཏན་བདེ་བ་དང་། སྡུག་བསྔལ་བ་དང་། འདོད་པ་དང་། ཞེ་སྡང་ལ་སོགས་པ་ཡུལ་ཀུན་ན་དམིགས་པ་དེའི་དངོས་པོ་ཉིད་དོ།།

2 བོད་འགྱུར། ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ་ལྟ་བུའོ།།

3 བོད་འགྱུར། འདི་དེ་འདིར།།

4 ཚད་མ་དེ་ཁོ་ན་ཉིད། ཤློག ༡༧༢།༡༧༣ རིགས་པ་ཅན་པ་དང་བྱེ་བྲག་པའི་འདོད་པའི་བདག་བཀག་པའོ།།

5 ལེགས་སྦྱར། སྐྱེ་མཆེད་གཞན་ཉིད་ཀྱིས།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

[1]ཞེས་རྟོགས་པའི་ཡང་ལུས་ལ་སོགས་པ་ཡུལ་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ཏེ། ང་ཊྲིའོ།[2] །ང་སྦོམ་མོ། །ང་འགྲོའོ་ཞེས་པ་ལ་སོགས་པའི་རྣམ་པས་ང་ཞེས་རྟོགས་པ་སྐྱེའོ། །རྒྱན་མཛད་པས་གང་གསུངས་པ།

ང་འོ་ཞེས་པའི་ཤེས་གང་དེའང་། །
ལུས་དབང་ཆ་ཤས་རེག་བྱེད་པའོ། །
ང་ནི་ཕྲ་དང་བདེ་དང་ལྡི།[3] །
མཚུངས་པའི་རྟེན་ནི་རེག་བྱེད་ཕྱིར། །ཞེས་སོ།།[4]

ལུས་ལས་གཞན་པ་འདི་ལ་དེའི་ཆོས་ཅན་ལྡི་བ་ཉིད་[5]དམ་སྦོམ་པོ་ཉིད་ཀྱང་མ་ཡིན་ནོ། །ཁྱབ་བདག་གཟུགས་ཅན་མ་ཡིན་པ་ལ་ལུས་ཀྱི་རྫས་ཀྱི་རྗེས་སུ་འགྲོ་བའི་བྱ་བ་ནི་རིགས་པ་དང་ལྡན་པ་ཡང་མ་ཡིན་ནོ། །འདི་ནི་བྲམ་ཟེའི་ཁྲིའུ་ལ་སེནྡྷིའི་བད་བཞིན་དུ་བཏགས་པར་རིགས་པ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། འཇུག་པ་འཕྲུལ་པར་ཐལ་བའི་[6]ཕྱིར་རོ། །རྗེས་སུ་དཔག་པས་རྟོགས་པ་ཡང་མ་ཡིན་

1 རིགས་པ་ཅན་པའི་ལུགས་ལས་ནི་སྒྲག་བདག་ནི་ཡོད་ཀྱི་མངོན་སུམ་གྱི་ཡུལ་དུ་འདོད་ལ། བྱེ་བྲག་པས་ནི་བདག་མངོན་སུམ་གྱི་ཡུལ་དུ་མི་འདོད་མོད། འོན་ཀྱང་རྗེས་དཔག་གི་ཡུལ་དུ་འདོད་པ་ཡིན།

2 ལེགས་སྦྱར། ང་དཀར་པོའོ།

3 ལེགས་སྦྱར། ང་ནི་ལྕིང་དང་བདེ་དང་དཀར།

4 ཚད་མ་རྒྱན། ཤློ་ཀ ༧༨༨

5 ལེགས་སྦྱར། དཀར་བ་ཉིད་དམ།

6 བོད་འགྱུར། ཐར་བའི།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ཏེ། འབྲས་བུ་དང་རང་བཞིན་གྱི་གཏན་ཚིགས་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །རྟག་ཅིང་ཀོག་ཏུ་སྒྱུར་པ་ཉིད་ཀྱིས་ན་ཡུལ་དང་དུས་དང་རྣམ་པ་བྲལ་བའི་བདག་དང་ལྡན་ཅིག་འགའ་ཞིག་ཀྱང་རྗེས་སུ་འགྲོ་བ་དང་ལྡོག་པའི་བདག་ཉིད་ཅན་གྱི་འབྲས་བུ་དང་རྒྱུའི་དངོས་པོ་མ་གྲུབ་པའི་ཕྱིར། འབྲས་བུའི་རྟགས་མི་རིགས་པའི་ཕྱིར་རོ། །ཆོས་ཅན་ལ་ཡོད་པ་ཉིད་ཀྱང་མ་གྲུབ་པའི་ཕྱིར་རང་བཞིན་གྱི་གཏན་ཚིགས་མི་འཐད་པའི་ཕྱིར་རོ། །རྟགས་གཞན་ཡོད་པ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། ཁྱེད་ཀྱིས་རྟགས་གཞན་གྱིས་ཀྱང་བསྒྲུབ་བྱས་ཁྱབ་པར་འབྱུང་བར་བྱ་བ་ལ་དེ་ཡང་རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་དུ་མ་གྲུབ་པའི་ཕྱིར་ཇི་ལྟར་རྟགས་ལ་ཁྱབ་པ་ངེས་པར་བྱ། གཞན་ཡང་བདག་འདི་ཅི་རྟོགས་པའི་ངོ་བོ་འམ་རྟོགས་པ་མ་ཡིན་པའི་ངོ་བོ་ཞིག གལ་ཏེ་རྟོགས་པའི་ངོ་བོ་དང་རྟག་པ་ཡིན་ན་དེའི་ཚེ་མིག་ལ་སོགས་པ་འབྲས་བུ་དང་བྲལ་བ་ཉིད་དུ་ཐལ་བ་བཟློག་པར་དཀའ་འོ། །འོན་ཏེ་རྟོགས་པའི་ངོ་བོ་མི་རྟག་པ་ཞིག་ཡིན་ན་དེའི་ཚེ་ཤེས་པ་ཁོ་ན་ལ་བདག་ཅེས་མིང་དུ་བྱས་པས་མི་མཐུན་པ་མེད་དོ། །ཅི་སྟེ་རྟོགས་པ་མ་ཡིན་པའི་ངོ་བོ་བལྟར་རུང་བ་ཞིག་ཡིན་ན་དེའི་ཚེ་མི་དམིགས་པས་འདི་ཡོད་པ་ཉིད་བཟོད་པ་མ་ཡིན་ནོ་ཞེས་པ་བདག་མེད་པ་གྲུབ་པ་ནི་ཁ་ན་མ་ཐོ་བ་མེད་པའོ། །དེའི་ཕྱིར་འདུས་བྱས་ཀྱི་དངོས་པོ་ཐམས་ཅད་བདག་མེད་པའོ་ཞེས་པའོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

རང་གི་ངོ་བོ་མ་གྲུབ་པ་སྤུན་འབྱིན་དུ་བསྟན་པ།

རང་གི་ངོ་བོ་མ་གྲུབ་པས་ཀྱང་མ་གྲུབ་པའི་གཏན་ཚིགས་ལྟར་སྣང་བར་འགྱུར་ཏེ་དཔེར་ན། སྒྲ་མི་རྟག་སྟེ། མིག་གིས་གཟུང་བར་བྱ་བ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ་ལྟ་བུའོ། །འོ་ན་ཁྱབ་བ་མ་གྲུབ་པ་ཡང་སྤུན་འབྱིན་པ་མ་ཡིན་ནམ། དེས་ཀྱང་ཕ་རོལ་པོའི་འདོད་པའི་དོན་མི་འགྲུབ་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་མི་བརྗོད་པ་ཅི་ཞེ་ན། མ་ངེས་པ་སྤུན་འབྱིན་པ་ཉིད་ཀྱིས་རྟོགས་པའི་དོན་ཅན་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ལོགས་སུ་མ་བརྗོད་དོ། །དེ་ལྟར་ནི་རང་གི་མཚན་ཉིད་དག་གིས་ཁྱབ་བ་བཟུང་བར་ནུས་པ་མ་ཡིན་ཏེ། རང་གི་མཚན་ཉིད་ནི་ཡུལ་དང་དུས་དང་རྣམ་པར་ངེས་པ་ཉིད་ཀྱིས་ན་གཞན་དུ་རྗེས་སུ་འགྲོ་བ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ།། འོན་ཀྱང་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་དང་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་སྤྱི་དག་ཁོ་ནས་ཁྱབ་པ་གཟུང་བར་བྱ་བ་ཡིན་ཞིང་། དེ་ལ་ཡང་གལ་ཏེ་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བས་ཁྱབ་པར་རྟོགས་པ་མ་ཡིན་ན་དེའི་ཚེ་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ཡང་འགྱུར་ལ། བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ནི་འགྱུར་བ་མ་ཡིན་ནོ་ཞེས་པས་མ་ངེས་པ་ཁོ་ནའོ་ཞེས་པའོ།།[1]

གཞན་སེལ་བསྒྲུབ་པ་དང་གཞན་གྱི་འདོད་པའི་སྤྱི་འགོག་པ།

འོ་ན་ཁྱེད་ལ་སྤྱི་[2]མ་གྲུབ་པ་མ་ཡིན་ནམ། དེ་ཇི་ལྟར་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་དང་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་སྤྱི་དག་ལས་ཐམས་ཅད་ཉེ་བར་སྤྱོད་པ་དང་ལྡན་པའི་

1 ལེགས་སྦྱར། མ་ངེས་པ་ཁོ་ནར་འགྱུར་རོ།
2 བོད་འགྱུར། ཅི་ལ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

ཁྱབ་པ་ཚད་མས་གཟུང་བར་བྱ་ཞེ་ན། འདི་ནི་སྐྱོན་མ་ཡིན་ཏེ། གང་གི་ཕྱིར་གང་འདྲ་བའི་སྤྱི་གཞན་རྣམས་ཀྱིས་ཡོངས་སུ་བརྟགས་པ་དེ་དང་འདྲ་བ་ཚད་མས་གནོད་པས་ན་བདེ་བར་གཤེགས་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཁས་ལེན་པ་མ་ཡིན་གྱི། ཐ་སྙད་ལ་གྲགས་པའི་སྤྱི་གཞན་ལས་ལྡོག་པའི་མཚན་ཉིད་ཅན་གཞན་ལས་སེལ་བའི་མིང་ཅན་ནི་མ་ཡིན་ནོ་ཞེས་པའོ། །འོ་ན་སེལ་བ་ཞེས་པ་འདི་ཅི་ཞེ་ན།

༡ ཇི་ལྟར་ཞེན་པ་བཞིན་དུ་ཕྱི་རོལ་ཁོ་ནའི་བུམ་པ་ལ་སོགས་པའི་དོན་ནི་སེལ་བ་ཞེས་མངོན་པར་བརྗོད་པར་བྱ་སྟེ། འདི་ལས་རིགས་མི་མཐུན་པ་གཞན་བསལ་བར་བྱ་བའོ་ཞེས་བྱས་ནས་སོ། ༢ །ཇི་ལྟར་སྣང་བའི་བློའི་རྣམ་པ་ཡང་སེལ་བ་སྟེ། བློའི་རྣམ་པ་འདིར་མི་མཐུན་པ་སེལ་བར་བྱེད་པ་ཐ་དད་དུ་བྱེད་ཅེས་བྱས་ནས་སོ། ༣ །ཇི་ལྟ་བའི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ལྡོག་པ་ཙམ་མེད་པར་དགག་པའི་ངོ་བོ་ནི་སེལ་བ་སྟེ། སེལ་བ་ཉིད་ནི་སེལ་བའོ་ཞེས་བྱས་ནས་སོ།[1] །འོ་ན་ཇི་ལྟར་ཞེན་པ་ནི་སྒྲུབ་པ་ཁོ་ན་སྟེ། དེ་ལྟ་ན་སེལ་བ་འབའ་ཞིག་གོ་ཞེས་པ་འོངས་སོ་ཞེ་ན།[2] མ་ཡིན་ཏེ། སྒྲུབ་པ་ནི་སེལ་བའི་ཁྱད་པར་ཅན་དུ་[3]དགོངས་ཏེ།[4] གང་བ་ལང་རྟོགས་པ་ན། བ་མིན་མ་ཡིན་ནོ། །བ་མིན་མིན་ནོ་ཞེས་ཤུགས་ཀྱིས་སེལ་བ་ཕྱིས་ངེས་པར་བྱའོ་ཞེས་པ་སྒྲུབ་པ་སྒྲ་བ་རྣམས་ཀྱི་འདོད་པའོ། །གཞན་

---

1 གཞན་སེལ་ཐད་འདིར་ཐར་འཕྲུག་སྤྲས་པས་དཔལ་ཡེ་ཤེས་བཤེས་གཉེན་ཡབ་སྲས་ཀྱི་བཤད་སྦྱོར་དུ། གཞན་སེལ་གྱི་རབ་བྱེད་དང་གཞན་སེལ་སྒྲུབ་པ་དག་ལ་ཁུངས་བཙལ་བར་སྣང་ངོ༎

2 ལེགས་སྦྱར། དེ་ལྟར་ན་ཡུལ་འབའ་ཞིག་གོ་ཞེས་འོངས་སོ་ཞེ་ན།

3 བོད་འགྱུར། ཁྱབ་པ་ཅན་དུ།

4 ལེགས་སྦྱར། སྒྲུབ་པ་ནི་སེལ་བ་ཁྱད་པར་ཅན་ལ་མ་དགོངས་སྟེ།

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

སེལ་བ་རྟོགས་པ་ན་ཡང་ཤུགས་ལས་སེལ་བ་བ་ལང་ལ་སོགས་པའི་དོན་རྟོར་སོ་ཞེས་པ་ལྡོག་པའི་སེལ་བ་སྒྲ་བ་རྣམས་ཀྱི་འདོད་པའོ། །དེ་མི་རིགས་ཏེ། ཐ་སྙད་ཀྱི་དུས་སུ་དང་པོར་འཇུག་པའི་སོ་སོའི་རིམ་པ་མཐོང་བ་མེད་པའི་ཕྱིར། སྒྲུབ་པ་[1]རྟོགས་ནས་འགའ་ཞིག་གིས་དོན་གྱིས་གོ་བ་ལས་ཕྱིས་སེལ་བ་རྟོགས་པའམ། སེལ་བ་རྟོགས་ནས་ཕྱིས་བསལ་བ་རྟོགས་[2]པ་ནི་མ་ཡིན་ནོ། །དེའི་ཕྱིར་བ་ལང་རྟོགས་པ་ཁོ་ན་གཞན་སེལ་བ་རྟོགས་པར་བརྗོད་པར་བྱའོ།།

གལ་ཏེ་ཡང་[3]བ་ལང་གི་སྒྲ་བརྗོད་པ་ལས་གཞན་སེལ་པའི་སྒྲ་ལ་མ་རིག་པ་བརྗོད་པ་དེ་ལྟ་ན་ཡང་ཁྱད་པར་དུ་འགྱུར་བའི་སེལ་བ་རྟོགས་པ་མེད་པ་མ་ཡིན་པ་ཁོ་ན་སྟེ། བ་ལང་གི་སྒྲ་ནི་བ་ལང་མ་ཡིན་པ་བསལ་བར་བྱས་པ་ཁོ་ནའི་དངོས་པོ་ལ་བརྡར་བྱས་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །དཔེར་ན་ཨུ་ཏྤལ་སྔོན་པོ་ལ་བརྡར་བྱས་པའི་ཨ་ཁྱིཥྲའི་སྒྲ་ལས་ཨུཏྤལ་སྔོན་པོ་རྟོགས་པ་ན་དེའི་དུས་ཁོ་ནར་སྔོན་པོའི་ཡོན་ཏན་རྒྱས་པ་མ་བཟློག་པ་དེ་བཞིན་དུ་བ་ལང་མ་ཡིན་པར་བསལ་བར་བྱས་པ་ལ[4] བརྡར་བྱས་པའི་བ་ལང་གི་སྒྲ་ལས་ཀྱང་བ་ལང་རྟོགས་པ་ན་དུས་མཚུངས་པ་ཁོ་ནར་སེལ་བའི་ཁྱད་པར་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ན། སེལ་བ་[5]རྒྱས

1 བོད་འགྱུར། བསྒྲུབ་པ།
2 ལིགས་སྦྱར། གཞན་སེལ་བ་རྟོགས།
3 བོད་འགྱུར། གལ་ཏེ་ཡང་ཡང་།
4 ལིགས་སྦྱར། བ་ལང་མ་ཡིན་པར་བསལ་བར་བྱས་པཁོ་ནའི་དངོས་པ་ལ།
5 བོད་འགྱུར། སེར་བ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

པ་ཁོ་ན་མ་བཟློག་པ་དེ་བཞིན་དུ། ཇི་ལྟར་མངོན་སུམ་མེད་པར་དགག་པའི་ངོ་བོ་མེད་པར་འཛིན་པ་ནི་མེད་པའི་རྣམ་པར་རྟོག་པ་སྐྱེད་པར་ནུས་པ་ཁོ་ནའི་ཡིན་གྱི། དེ་ལྟར་སྣྲུབ་པའི་[1]རྣམ་པར་རྟོག་པ་རྣམས་ཀྱང་དེ་དང་རྗེས་མཐུན་པ་རྗེས་སུ་སྣྲུབ་པ་འཕྱིན་པར་ནུས་པ་ཁོ་ན་ལ་མེད་པ་འཛིན་པར་བརྗོད་པར་བྱའོ།། རྣམ་པ་གཞན་དུ་ན་གལ་ཏེ་བ་ལང་གི་སྣྲ་ལས་དོན་རྟོགས་པའི་དུས་ན་ཕ་རོལ་སེལ་བ་མ་རྟོགས་པ་ན་དེའི་ཚེ། རྟོགས་པ་པོས་[2]གཞན་ཡོངས་སུ་སྤངས་ནས་བ་ལང་ལ་འཇུག་པ་ཇི་ལྟར་ཡིན། དེ་ལས་བ་ལང་ཐོགས་ཤིག་ཅེས་སྐུལ་བ་ན། རྟ་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ཀྱང་འདོགས་པར་འགྱུར་རོ་ཞེས་པའོ། །དེའི་ཕྱིར་འདི་ནི་གནས་པ་སྟེ། ཕྱི་རོལ་གྱི་དོན་[3]ནི་ལྷག་པར་ཞེན་པ་ཁོ་ན་ལས་སྒྲའི་བརྗོད་པར་བྱ་བ་རྣམ་པར་གཞག་གི། རང་གི་མཚན་ཉིད་ཡོངས་སུ་གསལ་བས་[4]ནི་མ་ཡིན་ཏེ། མངོན་སུམ་བཞིན་དུ་ཡུལ་དང་། དུས་དང་། རྣམ་པ་དང་། གནས་སྐབས་ངེས་པར་འཇུག་པའི་རང་གིས་མཚན་ཉིད་ཀྱི་གསལ་བ་[5]མིན་པའི་ཕྱིར་རོ། །རིགས་པའི་དབང་ཕྱུག་དམ་པས་གང་གསུངས་པ།

དབང་པོའི་བྱ་བ་མེད་པ་ལ། །

---

1 བོད་འགྱུར། བསྒྲུབ་པའི།

2 བོད་འགྱུར། རྟོག་པ་པོས་ཞེས་སྣང་།

3 བོད་འགྱུར། གོ་དོན།

4 བོད་འགྱུར། བསལ་བས་ཞེས་སྣང་།

5 བོད་འགྱུར། བསལ་བ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

སྒྲ་ཡི་དོན་ནི་མཐོང་བ་བཞིན། །
བློ་ལ་སྣང་བ་མེད་པའི་ཕྱིར།[1] །ཞེས་སོ།།

གཞན་ཡང་རང་གི་མཚན་ཉིད་ཀྱི་བདག་ཉིད་ཀྱི་དངོས་པོ་བརྗོད་པར་བྱ་བ་ཡིན་ན་བདག་ཉིད་ཐམས་ཅད་རྟོགས་པའི་སྒྲུབ་པ་[2]དང་དགག་པ་དག་མི་རུང་སྟེ། གང་གི་ཕྱིར་དེ་ཡོད་པར་འགྱུར་ན་ཡོད་དོ་ཞེས་པ་དོན་མེད་ཅིང་མེད་དོ་ཞེས་པ་མི་ནུས་ལ། མེད་པར་གྱུར་ན་ནི་མེད་དོ་ཞེས་པ་དོན་མེད་ཅིང་ཡོད་ཅེས་པ་མི་ནུས་པའི་ཕྱིར་རོ། །ཡོད་པ་ལ་སོགས་པའི་ཚིག་སྦྱོར་བ་ཡང་ཡོད་དོ། །དེའི་ཕྱིར་དོན་དམ་པར་རང་གི་མཚན་ཉིད་སྒྲ་རྣམས་ཀྱིས་བརྗོད་པར་བྱ་བ་མ་ཡིན་ནོ་ཞེས་གནས་སོ།།

འོ་ན་ཇི་ལྟར་མངོན་སུམ་གྱིས་བྱུམ་པའི་ངོ་བོ་རང་གི་གཟུང་བ་ན་ཡང་ཕྱིས་དེ་ཁོ་ན་ལ་སྐད་ཅིག་པ་ཉིད་ལ་སོགས་པ་ངེས་པའི་དོན་དུ་ཚད་མ་གཞན་འཇུག་པ་དེ་ལྟར་ཤིང་གི་སྒྲ་ཡིས་ཤིང་ཉིད་ཀྱི་ཆ་ཤས་རྟོགས་པ་ན་ཡོད་པ་ཉིད་ཀྱི་ཆ་ཤས་ངེས་པའི་དོན་དུ་ཡོད་དོ་[3]ལ་སོགས་པའི་ཚིག་རབ་ཏུ་སྦྱོར་བར་འགྱུར་བ་ཡིན་ནམ་ཞེ་ན། མ་ཡིན་ཏེ། མངོན་སུམ་ནི་མ་ངེས་པའི་བདག་ཉིད་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་གོམས་པར་མ་བྱས་པའི་ངོ་བོའི་ཡུལ་ལ་ཚད་མ་གཞན་འཇུག་གོ

---

1 ཚད་མ་རྣམ་ངེས། སྡེ་དགེ ཤོག་གྲངས། ༡༥༧ ན༦
2 བོད་འགྱུར། བསྒྲུབ་པ།
3 ལེགས་སྦྱར། དོན་ཁོ་ན་ལ་ཡོད་དེ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ཞེས་པ་རིགས་སོ། །རྣམ་པར་རྟོག་པ་ནི་རང་ཉིད་ངེས་པའི་བདག་ཉིད་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ན། དེས་བཟུང་ཟིན་པའི་རང་གི་ངོ་བོ་ལ་ཚད་མ་གཞན་གྱིས་གཟུང་བར་བྱ་བ་གཞན་པ་ཅི་ཞིག་ཡོད་ཅེས་པའོ།།

ཕྱི་རོལ་པའི་འདོད་པའི་སྤྱི་འགོག་པ།

གང་འདྲ་བའི་སྤྱི་ཕ་རོལ་པོ་རྣམས་ཀྱིས་ཡོངས་སུ་བརྟགས་པ་གསལ་བ་དུ་མ་ལ་འཕྲོད་པ་འདུས་པ་སྣང་དུ་རུང་བ་གཅིག་པུ་རྟག་པ་དེ་དང་འདྲ་བ་ཡོད་པ་ཉིད་དུ་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའི་ཚད་མ་ཅུང་ཟད་ཀྱང་དམིགས་པ་མེད་དེ། དེས་ན་ཡོད་ཅེས་རྣམ་པར་རིགས་པ་མ་ཡིན་ནོ།[1] །དེ་ལྟ་ན་ནི་བ་ལང་ལ་སོགས་པའི་གསལ་བ་ཉམས་སུ་མྱོང་བའི་དུས་ན། ཁ་དོག་དང་དབྱིབས་ལ་སོགས་པ་གསལ་བའི་རང་གི་ངོ་བོ་མ་གཏོགས་པ་གཞན་རྗེས་སུ་འགྲོ་བ་གཅིག་པུ་མངོན་སུམ་ལ་སྣང་བ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་ཏེ། དེ་འདྲ་བ་ཉམས་སུ་མྱོང་བའི་ཕྱིར་རོ།།[2] རང་གི་མཚན་ཉིད་ཉམས་སུ་མྱོང་བའི་དེ་མ་ཐག་པར་རྣམ་པ་གཅིག་ཏུ་གཅོག་ཏུ་ཞེན་པའི་རྟོག་པ་ཡོད་པའི་ཕྱིར་རྣམ་པ་གཞན་དུ་མི་འཐད་པས་སྤྱི་ཀུན་ཏུ་རྟོག་པ་ཡང་རིགས་པ་དང་ལྡན་པ་མ་ཡིན་ཏེ། གསལ་བ་རང་གི་རྒྱུས་ནུས་པ་འབྱིན་པ་རྣམས་ཁོ་ན་ལས་རྟོགས་པ་དེ་བརྒྱུད་པས་སྐྱེ་བའི་ཕྱིར་རོ།། ཐ་དད་ན་ཡང་གསལ་བ་འགའ་ཞིག་རྣམས་ཁོ་ན་འདི་བསྐྱེད་པའི་ཆེད་དུ་ནུས་

1 ལེགས་སྦྱར། རྣམ་པར་གཞག་པ་རིགས་པ་མ་ཡིན་ནོ།།

2 ལེགས་སྦྱར། དེ་འདྲ་བ་ཉམས་སུ་མྱོང་བ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

པ་ཡིན་གྱི། ཐམས་ཅད་ནི་ནུས་པ་མ་ཡིན་ནོ་ཞེས་པ་འབྲས་བུ་དང་རྒྱུའི་དངོས་པོ་མངོན་སུམ་དང་མི་དམིགས་པ་དག་གིས་མཐོང་བ་ནི་འདའ་བར་བྱ་བ་མི་ནུས་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །ཐ་དད་པ་ཁྱད་པར་མེད་ན་ཡང་གསལ་བ་འགའ་ཞིག་རྣམས་ཁོ་ན་ལ་ནུས་པ་མཐོང་བ་ཡང་ཡིན་ཏེ་དཔེར་ན། རིམས་ལ་སོགས་པ་ཞི་བར་བྱེད་པ་ལ་སླེ་ཏྲེས་དང་ནིམྦ་པ་ལ་སོགས་པ་རྣམས་བཞིན་ནོ།། ཇི་སྐད་དུ་གསུངས་པ།

ཐ་དད་ན་ཡང་རང་བཞིན་གྱིས། །
ངེས་ཏེ་དབང་པོ་ལ་སོགས་བཞིན།[1] །ཞེས་སོ།།

གཞན་ཡང་སྤྱི་ནི་རིགས་མི་མཐུན་པ་ཐམས་ཅད་ལས་ལོག་པ་ཡིན་ན་ཡང་ཐ་དད་པར་ཁྱད་པར་མེད་པ་ལ་བ་ལང་གི་གསལ་བ་རྣམས་ཁོ་ན་ལ་འཇུག་པ་འདུས་པའི་དེའི་སྤྱི་ནི་དེ་ཁོ་ན་ལ་རྣམ་པ་གཅིག་པ་ཅན་གྱི་བློ་སྐྱེད་པར་བྱེད་པ་ཇི་ལྟར་ཡིན་ཞེས་དྲིས་པ་ལ། རང་བཞིན་ཁོ་ནས་སོ་ཞེས་ཕ་རོལ་པོས་ལན་འདེབས་པ་དེ་ཡང་ཚད་མ་དང་མི་ལྡན་པ་སྟེ། ཁོ་བོ་ཅག་གི་རང་བཞིན་གྱིས་ཞེས་ལན་འདེབས་པ་ནི་ཚད་མས་གྲུབ་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རིགས་པ་དང་ལྡན་པ་ཁོ་ནའོ།།

---

1 ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ། ཅེ ༩༧ བ ཕྲེང་ ૩

ཐ་དད་ཡིན་ཡང་རང་བཞིན་གྱིས། །ངེས་ཏེ་དབང་པོ་ལ་སོགས་བཞིན།། ཞེས་སོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

དེ་ལྟར་ཕ་རོལ་པོའི་རིགས་གཞན་སྒྲུབ་པའི་ཚེད་དུ་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་འདི་ཡིན་ཏེ། གང་ཁྱད་པར་དུ་བྱས་པ་ཅན་གྱི་ཤེས་པ་དེ་ནི་ཁྱད་པར་འཛིན་པ་མེད་ན་མེད་པ་ཡིན་ཏེ། དཔེར་ན་དབྱུག་པ་ཅན་གྱི་ཤེས་པ་བཞིན། འདི་བ་ལང་ངོ་ཞེས་པའི་ཤེས་པ་ཡང་ཁྱད་པར་ཅན་གྱི་ཤེས་པ་ཡིན་ནོ་ཞེས་པ་འདི་ནི་དོན་གྱི་འབྲས་བུའི་གཏན་ཚིགས་སོ། །འདི་ལ་བརྗོད་པར་བྱ་སྟེ། ཁྱད་པར་ཅན་གྱི་བློ་ཐ་དད་པའི་ཁྱད་པར་འཛིན་པ་མེད་ན་མེད་པ་ཉིད་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ཡིན་ནམ།[1] ཁྱད་པར་ཅན་ཉམས་སུ་མྱོང་བ་མེད་ན་མེད་པ་ཉིད་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ཡིན། ཕྱོགས་དང་པོ་ལ་མངོན་སུམ་གྱིས་གནོད་པ་སྟེ། དངོས་པོ་འཛིན་པའི་ངང་ཚུལ་ཅན་གྱིས་མངོན་སུམ་ལ་[2]གཉིས་སུ་སོ་སོར་སྣང་བ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །ཁྱད་པར་ཅན་གྱི་བློ་ཉིད་ཀྱང་སྤྱི་ལ་གཏན་ཚིཾ་མ་ངེས་པ་ཡིན་ཏེ། ཐ་དད་པའི་ཁྱད་པར་འཛིན་པ་མེད་ཀྱང་དེ་མཐོང་བའི་ཕྱིར་རོ། །དཔེར་ན་བུམ་པ་འདི་རང་གི་ངོ་བོ་དང་ལྡན་པ་འམ། བ་ལང་ཉིད་སྤྱི་འོ་[3]ཞེས་པ་ལྟ་བུའོ།[4] །གཉིས་པའི་ཕྱོགས་ལ་ནི་གྲུབ་པ་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་སྟེ་བུམ་པ་ནི་རང་གི་ངོ་བོ་དང་ལྡན་པའོ། །ཞེས་པ་ལ་སོགས་པ་ལྟ་བུའོ། །གོང་བུ་ནི་བ་ལང་ཉིད་ཀྱི་རིགས་[5]དང་ལྡན་པའོ་ཞེས་ཡོངས་སུ་བརྟགས་པའི་ཐ་སྙད་པ་རྒྱུར་བྱས་ནས་

---

1 ལེགས་སྦྱར། ཁྱད་པར་འཛིན་པ་མེད་པ་ཉིད་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ཡིན་ནམ།

2 ལེགས་སྦྱར། དངོས་པོར་འཛིན་པའི་མངོན་སུམ་ལ།

3 བོད་འགྱུར། སྤྱི་བོ།

4 རིན་ཆེན་གྲགས་པའི་བཤད་སྦྱར། ཤོག་གྲངས། ༨༥ ཕྲེང་ ༧།༩

5 བོད་འགྱུར། རིགས་པ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

[1]ཁྱད་པར་དང་ཁྱད་པར་ཅན་གྱི་དངོས་པོ་གསལ་བ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ།[2] །འདི་བ་ལང་ངོ་ཞེས་པའི་ཐ་སྙད་ནི་བ་ལང་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ལས་ལོག་པ་ཉམས་སུ་མྱོང་བ་ལས་བྱུང་བ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ཏེ། དེ་ལྟར་དེའི་ཕྱིར་ཡང་[3]སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ལས་ཀྱི་འགྲུབ་པ་མ་ཡིན་ཞེས་པའོ། །དེའི་ཕྱིར་དེ་ལྟར་ཕ་རོལ་པོས་ཀུན་དུ་བརྟགས་པའི་ཀྱི་ནི་དཔྱད་མི་བཟོད་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར། དེའི་ངོ་བོ་མ་ཡིན་པ་ལས་ལོག་པའི་དངོས་པོ་ཙམ་ཁོ་ན་[4]སེལ་བའི་སྒྲའི་བརྗོད་པར་བྱ་བ་ཐ་སྙད་ཀྱི་ཡན་ལག་ཇི་ལྟར་ཞེན་པ་བཞིན་ཀྱི་ཡིན་པ་ནི་ཁ་ན་མ་ཐོ་བ་མེད་པའོ་ཞེས་གནས་སོ།།[5]

ཀྱི་དགག་པའི་ཚེད་དུ་སླར་ཡང་རྣམ་པ་འདི་ལྟ་བུའི་སྦྱོར་བ་བྱ་སྟེ། གང་ཞིག་གང་ན་དམིགས་པའི་མཚན་ཉིད་དུ་གྱུར་པ་མ་དམིགས་པ་དེ་ནི་དེ་ན་མེད་པའི་ཐ་སྙད་ཀྱི་ཡུལ་ཡིན་ཏེ། དཔེར་ན་རྟའི་མགོ་ལ་རྭ་བཞིན། ཀྱི་ཡང་ཡོངས་སུ་སྣང་བཞིན་པའི་གསལ་བ་རྣམས་ལ་དམིགས་པའི་མཚན་ཉིད་དུ་གྱུར་པ་མ་དམིགས་སོ་ཞེས་པ་རང་བཞིན་མི་དམིགས་པའོ། །མ་གྲུབ་པ་ཉིད་པ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། ཁ་དོག་དང་དབྱིབས་ཀྱི་མཚན་ཉིད་ཅན་གསལ་བའི་རང་གི་ངོ་བོ་མི་གཏོད་པར་རྗེས་སུ་འགྲོ་བ་ཅན་གྱི་ངོ་བོ་གཉིས་པ་མཁས་པས་ངེས་པར

1 ཡིགས་སྒྲུར། ཡོངས་སུ་བརྟགས་པའི་དབྱེ་བ་ཉེ་བར་བླངས་ནས།

2 རིན་ཆེན་གྲགས་པའི་བཤད་སྒྲུར། ཤོག་གྲངས། ༨༥ ཕྲེང་ ༡༠།༡༣

3 བོད་འགྱུར། འདིའི་ཕྱིར་ཡང་།

4 ཡིགས་སྒྲུར། དངོས་པོ་ཙམ་ཁོ་ནས་ཀྱི་སེལ་བའི།

5 རིན་ཆེན་གྲགས་པའི་བཤད་སྒྲུར། ཤོག་གྲངས། ༨༥ ཕྲེང་ ༡༣།༡༨

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

བརྟགས་ཀྱང་རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་དུ་མཐོང་བ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། ། འདི་ནི་མཐོང་བ་མེད་ན་ཡང་ཤེས་པ་བཞིན་དུ་མངོན་སུམ་གྱིས་གྲུབ་པ་ཉིད་དུ་བརྗོད་པར་རིགས་པ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། ཤེས་པ་ནི་རང་རིག་པའི་ཚད་མས་གྲུབ་ཀྱི།[1] མིག་གི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་གཟུང་བར་བྱ་བ་ནི་མ་ཡིན་པས་སོ། །འདི་ནི་མིག་གི་རྣམ་པར་ཤེས་པས་གཟུང་བར་བྱ་བ་སྟེ། དོན་གྱི་ཆོས་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ།། མངོན་སུམ་དུ་ཡང་ཕ་རོལ་པོ་རྣམས་ཀྱིས་འདོད་དོ་ཞེས་པའོ། །དེ་ལྟར་ཕ་རོལ་པོས་ཀུན་ཏུ་བརྟགས་པའི་སྤྱི་ནི་དཔྱད་མི་བཟོད་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ན་དེའི་ངོ་བོ་མ་ཡིན་པ་ལས་ལོག་པའི་དངོས་པོ་ཙམ་ཁོ་ན་སྤྱིར་བཤད་དོ། །དེའི་ཕྱིར་འདུས་བྱས་ཀྱི་དངོས་པོ་ཐམས་ཅད་ནི་ཕ་རོལ་པོས་ཀུན་བརྟགས་པའི་སྤྱི་ཡིས་སྟོང་པར་གནས་སོ།།

དབང་ཕྱུག་རྟག་པ་བྱེད་པ་པོ་ཡིན་པ་འགོག་པ།

བློ་དང་ལྡན་པ་འགའ་ཞིག་གིས་ཉེ་བར་བཀོད་པ་ཡང་མ་ཡིན་ནོ་ཞེས་ཀྱང་ཤེས་པར་བྱའོ། །དེ་ལྟར་ནི་འགྲོ་བ་འདིའི་བྱེད་པ་པོར་གྱུར་པ་རྟག་པའམ་མི་རྟག་པར་འགྱུར་གྲང་། དེ་ལ་རེ་ཞིག་རྟག་པར་རིགས་པ་མ་ཡིན་ཏེ། བྱེད་པ་པོ་དང་འབྲེལ་བ་བརྟགས་པར་གྱུར་ན། སྐྱེ་བ་དང་། གནས་པ་དང་། འཇིག་པ་རྣམས་ངེས་པ་ཅིག་ཅར་བ་ཉིད་དུ་ཐལ་བར་འགྱུར་བའི་ཕྱིར་རོ།། ངོ་བོ་གང་གིས་གནས་པ་དང་འཇིག་པ་དག་གི་བྱེད་པ་པོ་ཡིན་པ་དེའི་ངོ་བོ་སྐྱེ

1 བོད་འགྱུར། ཀྱིས།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

བའི་དུས་ན་ཡང་ཉེ་བའོ། །ཞེས་པས་དེའི་དུས་ཁོ་ན་ན་གནས་པ་དང་འཇིག་པ་དག་བྱེད་པར་འགྱུར་རོ། །ལྷན་ཅིག་བྱེད་པ་དང་བྲལ་བའི་ཕྱིར་བྱེད་པ་མ་ཡིན་ཞེ་ན། དེ་ནི་ཡང་དག་པ་མ་ཡིན་ཏེ། རྟག་པ་ཡིན་པས་ན་འདི་ནི་ནམ་ཡང་ལྷན་ཅིག་བྱེད་པ་དང་བྲལ་བ་མ་ཡིན་ཏེ། ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཚེ་ཉེ་བ་ཉིད་ཀྱིས་ཕྱིར་རོ། །ལྷན་ཅིག་བྱེད་པ་མི་རྟག་པ་དང་བྲལ་བ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། ལྷན་ཅིག་བྱེད་པ་མི་རྟག་པ་ཡང་དེ་ལ་རག་ལས་ནས་སྐྱེ་བ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །དེའི་ཕྱིར་དུས་གཅིག་ཏུ་ཐམས་ཅད་བྱེད་པ་ལ་སོགས་པ་ཐལ་བར་འགྱུར་རོ།།

དབང་ཕྱུག་ནི་[1]བློ་དང་ལྡན་པའི་ཕྱིར་སྐྱོན་འདི་ཡོད་པ་མ་ཡིན་ནམ། བློ་ཡིས་སྟོང་པ་ནི་རང་ཡོད་པ་ཉིད་ཙམ་གྱིས་བསྐྱེད་པར་བྱ་བའི་འབྲས་བུ་རིམ་པ་མིན་པ་ཁོ་ནས་བྱེད་ཀྱི། བློ་དང་ལྡན་པ་ནི་བྱ་བ་བྱེད་པར་དབང་འགྱུར་པ་ཡིན་ཡང་མི་འདོད་པ་ན་བྱེད་པ་མ་ཡིན་ཞེས་པས། དེ་ཉེ་བར་དམིགས་པ་ཅི་ཞེ་ན། བརྗོད་པར་བྱ་སྟེ། འདོད་པ་དེ་རྣམས་ཀྱང་རང་ཉིད་ཙམ་གྱི་རྒྱུ་ཅན་ཡིན་པས་ཅིས་བྱེད་པ་མ་ཡིན་ན། ཞེས་པས་དེ་ཁོ་ན་འདི་ཉེ་བར་དམིགས་པ་ཡིན་ནོ།། ཅི་སྟེ་རང་གི་ངོ་བོས་ནུས་པ་ཉིད་ཡིན་ན་ཡང་ལྷན་ཅིག་བྱེད་པའི་མཚན་ཉིད་ཅན་གྱི་བློ་བུར་བའི་ནུས་པ་མེད་པར་བྱེད་པ་མ་ཡིན་ནོ། ། ཞེས་པ་འདི་ཁོ་ན་དེའི་རང་བཞིན་ཡིན་ནོ་ཞེས་པ་འདི་ཁོ་ན་དེའི་རང་བཞིན་ཡིན་ནོ་ཞེ་ན། དེ་

1 ཡིགས་སྒྱུར། ཅི་སྟེ་དབང་ཕྱུག་ཞེས་སྣང་།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ལྟ་ན་ཁྲིད་ལ་མར་གྱུར་པ་ཡང་དེ་ཡིན་ལ་རང་བཞིན་གྱི་མོ་གཤམ་ཡང་ཡིན་པ་འདི་བརྗོད་པར་བྱ་བར་འགྱུར་རོ། །ཞེས་པ་འདི་ནི་གང་ཅི་ཡང་མ་ཡིན་ནོ།།

འོ་ན་འདི་ཁོ་ན་འབྲས་བུའི་རང་བཞིན་ཡིན་ཏེ། ནུས་པ་འབའ་ཞིག་པ་ལས་སྐྱེ་བ་མ་ཡིན་གྱི། ལྷན་ཅིག་བྱེད་པ་ལ་ལྟོས་ནས་ཕྱིས་འབྱུང་བའོ་ཞེ་ན། དེ་ནི་རིགས་པ་མ་ཡིན་ཏེ། ནུས་པ་ནི་འབྲས་བུ་ལ་ལྟོས་པ་ལ་མ་རེག་པའི་སྐབས་ཁོ་ན་ལས་འབྲས་བུ་བྱེད་པར་འགྱུར་ཏེ། གཞན་དུ་ན་ནུས་པ་མེད་པ་ཉིད་དུ་ཐལ་བར་འགྱུར་བའི་ཕྱིར་རོ་ཞེས་པའོ།།

རྟག་པ་རིམ་གྱིས་འབྲས་བུ་མི་སྐྱེ་བ་སྟོན་པ།

རྟག་པ་རིམ་གྱིས་འབྲས་བུར་བྱེད་དོ་ཞེས་པ་ཡང་རིགས་པ་མ་ཡིན་ཏེ། ལྟོས་པ་[1] མེད་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །ཕྱོགས་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར་རྣམ་པར་ཁྱབ་པའི་གྲགས་པ་ཅན་[2]གྱིས་གསུངས་པ།

རྟག་པ་ལྟོས་པ་མེད་པའི་ཕྱིར།[3] །
རིམ་གྱིས་སྐྱེད་པར་བྱེད་པ་དང་།[4] །
བྱེད་དང་མི་བྱེད་དུས་རྟག་ཏུ།[5] །

---

1 པོད་འགྱུར། སྟོས་པ།
2 ལེགས་སྦྱར། གྲགས་པ་ཅན་ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པས།
3 པོད་འགྱུར། ཕྱིར་རོ།།
4 ལེགས་སྦྱར། རིམ་གྱིས་སྐྱེད་པར་རིགས་མ་ཡིན།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

འདྲ་བའི་བདག་ཉིད་བྱེད་པ་འགལ། [1] །ཞེས་སོ།། [2]

འདིས་ནི་བདག་ལ་སོགས་པ་རྟག་པ་རྣམས་དང་། སྐད་ཅིག་པ་མ་ཡིན་པའི་བུམ་པ་ལ་སོགས་པ་རིམ་གྱིས་འབྲས་བུ་བྱེད་པའང་བཤད་པ་ཡིན་ནོ།། འདི་ལ་མངོན་སུམ་དང་འགལ་བ་མེད་དེ། མངོན་སུམ་གྱི་སྐད་ཅིག་པ་མ་ཡིན་པ་འཛིན་པར་མི་རུང་བའི་ཕྱིར་རོ། །མངོན་སུམ་སྐད་ཅིག་པས་ནི་སྐད་ཅིག་མ་ཡིན་པ་ལྟ་བར་ནུས་པ་མ་ཡིན་ཏེ། སྐད་ཅིག་གཅིག་པ་ཡིས་བྱ་བ་ཅན་མ་ཡིན་པ་ནི་སྐད་ཅིག་པ་མ་ཡིན་པ་ཡིན་ཞིང་། [3] དེ་ཇི་ལྟར་སྐད་ཅིག་གཅིག་པར་འབྱུང་བའི་མངོན་སུམ་གྱིས་འཛིན་པར་ནུས། སྔ་མ་དང་ཕྱི་མའི་གནས་སྐབས་ནི་ད་ལྟར་གསལ་བ་མ་ཡིན་ཏེ། དེ་ཡང་ད་ལྟར་བྱུང་བ་ཉིད་དུ་ཐལ་བར་འགྱུར་བའི་ཕྱིར་ཏེ། སྐྱེ་བ་དང་འཇིག་པ་དག་གི་མཚམས་སོ་སོར་སྣང་བར་ཐལ་བར་འགྱུར་བའི་ཕྱིར་རོ་ཞེས་པས་ན། མངོན་སུམ་འདི་ནི་སྔ་མ་དང་ཕྱི་མའི་དུས་ལ་ཁྱབ་པའི་དོན་ཅུང་ཟད་གཟུང་བར་ནུས་པ་མ་ཡིན་ནོ།།

---

5 རྣམ་རྒྱ་ར། བྱེད་དང་མི་བྱེད་པ་དག་ནི།

1 ལེགས་སྦྱར། འདྲ་བའི་བདག་ཉིད་དུས་དག་ལའང་།

2 ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ། ཅེ ༡༡༧ བ ཕྲེང་ ༦

རྟག་པ་ལྟོས་པ་མེད་པའི་ཕྱིར། །རིམ་གྱིས་སྐྱེད་པར་བྱེད་པ་དང་། །

འདྲ་བའི་བདག་ཉིད་བྱེད་པ་འགལ།། ཞེས་སོ།།

3 ལེགས་སྦྱར། སྐད་ཅིག་དུ་མ་དང་ལྡན་པའི་བྱ་བ་ནི་སྐད་ཅིག་པའོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ཁྱད་པར་ངོ་ཤེས་ཚད་མ་འགོག་པ།

འདིས་ནི་ངོ་ཤེས་པ་མངོན་སུམ་ཉིད་སྤངས་པ་ཡིན་ནོ། །དོན་མངོན་དུ་བྱེད་པའི་ཤེས་པ་ནི་མངོན་སུམ་ཡིན་ལ། སྔར་གྱི་གནས་སྐབས་ནི་ད་ལྟར་མངོན་དུ་བྱ་བ་མ་ཡིན་གྱི། འོན་ཀྱང་དྲན་པར་བྱ་བའོ། །དྲན་པའི་ངོ་བོ་ཡང་མངོན་སུམ་མ་ཡིན་ནོ། །ཅི་སྟེ་འདི་གལ་ཏེ་དྲན་པར་འདོད་པར་འགྱུར་ན། ད་ལྟར་བའི་གནས་སྐབས་མངོན་དུ་བྱེད་པ་མ་ཡིན་ནོ། །དེ་མངོན་སུམ་དུ་བྱེད་པའི་འཇུག་པ་འདི་ནི་དྲན་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཇི་ལྟར་ཡིན། བྷཊྚ་ཡིས་གང་སྨྲས་པ།

སྔོན་དུ་གཞལ་བྱེད་ཙམ་ལ་ནི། །
དེའོ་ཞེས་དྲན་པ་སྐྱེ་བར་འགྱུར། །
དེ་ཉིད་འདིའོ་ཞེས་པ་ནི། །
ངོ་ཤེས་པ་ལས་ཐ་དད་བྲལ།[1] །ཞེས་སོ།།

དེའི་ཚེ་ངོ་ཤེས་པ་ནི་དྲན་པ་འཛིན་པའི་ངོ་བོར་འགྱུར་གྱི། འཛིན་པའི་ངོ་བོ་ཁོ་ན་ནི་མ་ཡིན་ཏེ། དྲན་པར་བྱ་བ་ལ་འཛིན་པ་མི་རུང་ཞིང་གཟུང་བར་བྱ་བ་ལ་ཡང་དྲན་པ་མི་རུང་བའི་ཕྱིར་རོ། །གཅིག་ལ་དྲན་པ་དང་འཛིན་པ་དག་སྲིད་པ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། ཕན་ཚུན་འགལ་བའི་ཕྱིར་རོ། །ངོ་བོ་གང་གིས་དྲན་པ་ཡིན་པའི་ངོ་བོ་དེས་འཛིན་པ་ཡིན་པར་སྨྲོན་པ[2]མ་ཡིན་པས་སྨྲ་བར་

1 ཚད་མའི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད། ཤློཀ ༥༤༣ གཞོན་ནུ་མ་ལེན་བྷཊྚའི་འདོད་པ་ཡིན་པར་སྣང་སོ།།
2 པོད་འགྱུར། སྐྱོན་པ་ཞེས་སྣང་།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ནུས་པ་མ་ཡིན་ཏེ། འཛིན་པའི་ངོ་བོ་གཞན་གྱིས་གཅིག་ལ་དྲན་པ་འཛིན་པ་དག་ཏུ་འགྱུར་རོ།[1] །ཡོད་ན་ཡང་མངོན་སུམ་དང་མངོན་སུམ་མ་ཡིན་པར་འགྱུར་རོ།[2] །དྲན་བཞིན་པ་ན་མངོན་སུམ་ཁོ་ན་ནི་མ་ཡིན་ཏེ། མངོན་སུམ་དུ་མི་རིགས་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེའི་ཕྱིར་ངོ་ཤེས་པའི་རྟོགས་པ་ནི་འཁྲུལ་པ་ཁོ་ན་སྟེ། ཡུལ་མེད་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ།།

སྒྲོར་བ་ཡང་འདི་ལྟ་སྟེ། གང་ཞིག་ངོ་ཤེས་པས་རྟོགས་པ་དེ་ནི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་དུ་ན། དམིགས་པ་གཅིག་པ་མ་ཡིན་ཏེ། དཔེར་ན་བཅད་པ་སླར་སྐྱེ་བའི་རྩྭ་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ལ་བཞིན། སྔོན་པོ་ལ་སོགས་པ་འདི་ཁོ་ན་ཡིན་ནོ་ཞེས་པའི་རྟོགས་པ་འདི་ཡང་ངོ་ཞེས་པས་རྟོགས་པ་ཡིན་ནོ་ཞེས་པ་འགལ་བས་ཁྱབ་པ་དམིགས་པའོ། །གཅིག་ཉིད་དང་གཅིག་མ་ཡིན་པ་ཉིད་དག་ཕན་ཚུན་འགལ་བའི་ཕྱིར། དེའི་ཡུལ་ཅན་གྱི་རང་རིག་པ་དག་ཀྱང་འགལ་བའོ། །དེས་ན་གཅིག་ཏུ་དམིགས་པ་དང་འགལ་བ་གཅིག་མ་ཡིན་པར་དམིགས་པ་ཉིད་ཀྱིས་སྟོར་བཤད་པའི་ཚུལ་གྱིས་ངོ་ཤེས་པའི་རྟོགས་པ་ལ་ཁྱབ་བོ་ཞེས་པས། ངོ་ཤེས་པ་ནི་སྐད་ཅིག་པའི་རྗེས་སུ་དཔག་པ་ལས་གནོད་པར་བྱེད་པ་ཡིན་ནོ། །སྐྲ་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ཡང་སྤྱི་ལ་དམིགས་པ་ཉིད་ཀྱིས་དམིགས་པ་གཅིག་པ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། སྐྲ་ལ་སོགས་པའི་གསལ་བ་ཁོ་ན་ལ་ངོ་ཤེས་པར་བྱེད་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །སྤྱི་ལ་ངོ་ཤེས་པ་ཡིན་ནོ། །དེ་ཉིད་སྐྲ་ལ་སོགས་པ་དེ་ཁོ་ན་འདི་ཡིན་ནོ་ཞེས་པར

1 ཁེགས་སྒྲུར། ངོ་བོ་གཞན་གྱིས་གཅིག་ལ་དྲན་པ་འཛིན་པ་དག་ཏུ་མི་འགྱུར་རོ།།
2 བོད་འགྱུར། ཡོད་ན་ཡང་མངོན་སུམ་དང་མངོན་སུམ་ཡིན་པར་འགྱུར་རོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

འགྱུར་ན། དེ་ཉིད་སྐྲ་ལ་སོགས་པ་འདི་ཡིན་ནོ་ཞེས་པ་ནི་མ་ཡིན་ནོ། །དེ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ངོ་ཤེས་པའི་རྟོགས་པ་དམིགས་པ་གཅིག་པ་ཅན་ཉིད་ཡིན་ན། རིམ་པ་དང་ཅིག་ཤོས་དག་གིས་སྐྱེ་བ་འགལ་བའི་ཕྱིར་ན། འགལ་བ་དང་མ་ངེས་པ་ཉིད་དུ་རྟོགས་པར་བྱ་བ་དག་མ་ཡིན་ནོ། །ངོ་ཤེས་པ་ཁོ་ན་རྣམ་པར་འཛོག་པ་པོ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། དེ་ཉིད་[1]རྣམ་པར་དཔྱད་པར་བྱ་མི་བཟོད་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །དེའི་ཕྱིར་རྟག་པ་བྱེད་པ་པོ་མེད་དོ་ཞེས་པ་འདི་ནི་གནས་པའོ།།

དགེ་མི་དགེའི་ལས་ཉིད་སེམས་ཅན་གྱི་རྒྱུ་བཤད་པ།།

གལ་ཏེ་རྟག་པའི་བྱེད་པ་པོ་འགྲོ་བའི་རྒྱུ་མ་ཡིན་ན་འོ་ན་འདིའི་རྒྱུ་ཅི་ཡིན་ཞེ་ན། སེམས་ཅན་རྣམས་ཀྱི་རྒྱུ་ནི་དགེ་བ་དང་མི་དགེ་བ་[2]ཞེས་བྱ་བའི་ལས་ཡིན་ནོ། །ཇི་སྐད་དུ་གསུངས་པ།

སེམས་ཅན་འཇིག་རྟེན་སྣོད་ཀྱི་[3]འཇིག་རྟེན་ནི། །
ཤིན་ཏུ་བཀྲ་བ་སེམས་ཉིད་ཁོ་ནས་བཀོད། །
འགྲོ་བ་མ་ལུས་ལས་ལས་སྐྱེས་པར་བཤད། །
སེམས་མ་གཏོགས་པར་ལས་ཀྱང་ཡོད་པ་མིན།།[4] །ཞེས་སོ།།

---

1 ལེགས་སྦྱར། གང་ཉིད་ཀྱི

2 ལེགས་སྦྱར། མི་དགེ་བ་ཞེས་པ་མི་སྣང་།

3 ལེགས་སྦྱར། དེ་ནས་སྣོད་ཀྱི

4 དབུ་མ་འཇུག་པ། དབུ་མ་ འ ༣༠༨ བ ཕྲེང་ ༣
སེམས་ཉིད་ཀྱིས་ནི་སེམས་ཅན་འཇིག་རྟེན་དང་། །སྣོད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་ཤིན་ཏུ་སྣ་ཚོགས་འགོད།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

བྲི་བྲག་ཏུ་སྨྲ་བའི་ལུགས་ལ་བརྟེན་ནས་སླར་ཡང་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པས་གསུངས་པ།

ནམ་མཁའ་དང་ནི་འགོག་པ་གཉིས། །
འདུས་མ་བྱས་གསུམ་རྟག་པའོ།[1] །
སྐད་ཅིག་པ་ཀུན་འདུས་བྱས་ཏེ། །
བདག་གིས་སྟོང་ཞིང་བྱེད་པ་མེད།[2] །ཅེས་སོ།།

ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་དང་སྲིད་པའི་རྒྱུན་བསྒྲུབ་པ།

འོ་ན་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་གྲུབ་ན་ནི་དེའི་གསུང་ངེས་པར་སྟོན་པར་རིགས་སོ། ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་གྲུབ་པའི་ཆེད་དུ་ཚད་མ་ཅི་ཡོད་ཅེ་ན། བརྗོད་པར་བྱ་སྟེ། གང་དང་གང་གུས་པ་དང་བཅས་པར་བར་མེད་པར་དུས་རིང་པོར་གོམས་པར་བྱས་པའི་སེམས་ཀྱི་ཡོན་ཏན་དེ་ཐམས་ཅད་ནི་གསལ་བར་འགྱུར་བར་རུང་བ་ཡིན་ཏེ། དཔེར་ན་སྐྱེས་བུ་འདོད་པ་ཅན་གྱི་གཞོན་ནུ་མའི་རྣམ་པ་བཞིན་འཕགས་པའི་བདེན་པ་བཞིའི་ཡུལ་ཅན་གྱི་རྣམ་པ་འདི་

འགྲོ་བ་མ་ལུས་ལས་ལས་སྐྱེས་པར་གསུངས། །སེམས་སྤྱངས་ནས་ནི་ལས་ཀྱང་ཡོད་མ་ཡིན།།

1 ཆོས་མངོན་པ་མཛོད། ༡༥

2 ཡེ་ཤེས་སྙིང་པོ་ཀུན་ལས་བཏུས་པ། དབུ་མ་ ཚ ༣༧ ན ཕྲེང་ ༦

ནམ་མཁའ་འགོག་པ་གཉིས་དག་སྟེ། །འདུས་མ་བྱས་གསུམ་པོ་ནི་རྟག །

འདུས་བྱས་དག་གིས་ཀུན་སྟོང་ལ། །བྱེད་པ་པོ་མེད་སྐད་ཅིག་མ། །

འདིར་ནི་བྲེ་སྨྲའི་ལམ་བཤད་པའོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

རྣམས་ཀྱང་ཇི་སྐད་བཤད་པ་བཞིན། གོམས་པར་བྱས་པའི་སེམས་ཀྱི་ཡོན་དན་ཡིན་ནོ་ཞེས་པ་རང་བཞིན་གྱི་གཏན་ཚིགས་སོ།།

རེ་ཞིག་ཧེན་གྱི་སློ་ནས་སམ་གཏན་ཚིགས་ཀྱི་སློ་ནས་མ་གྲུབ་པ་སྲིད་པ་མ་ཡིན་ཏེ། ཀུན་དུ་རྟོག་པ་ལ་གནས་པའི་འཕགས་པའི་བདེན་པ་བཞིའི་ཡུལ་ཅན་གྱི་རྣམ་པ་ཆོས་ཅན་རྣམས་དང་གཏན་ཚིགས་སེམས་ཀྱི་ཡོན་དན་ཙམ་ནི་སོ་སོ་རང་གིས་རིག་པར་བྱ་བ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །འདི་ནི་འགལ་བ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། མཐུན་པའི་ཕྱོགས་འདོད་པའི་རྣམ་པ་ལ་སྲིད་པའི་ཕྱིར་རོ། །མ་ངེས་པ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། གོམས་པ་དང་བཅས་པའི་སེམས་ཀྱི་ཡོན་དན་དང་གསལ་བར་སྣང་བ་དག་གི་འབྲས་བུ་དང་རྒྱུའི་དངོས་པོ་དག་ནི་ཟ་མཁན་དང་བུམ་པ་དག་གི་བཞིན་དུ། ཐམས་ཅད་ཉེ་བར་བསྡུས་པས་མངོན་སུམ་དང་མི་དམིགས་པ་ལས་འབྲས་བུ་དང་རྒྱུའི་དངོས་པོ་གྲུབ་པ་ན། སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་གོམས་པ་དང་བཅས་པའི་སེམས་ཀྱི་ཆོས་[1]ལ་གསལ་བར་སྣང་བར་བྱུར་རུང་བས་ཁྱབ་པ་གྲུབ་པའི་ཕྱིར་རོ།།

དེ་ལྟར་ནི་ཁྱབ་པའི་གཞི་འདོད་པས་གཟིར་བར་འཇུག་པ་ལ། གཞོན་ནུ་མའི་རྣམ་པ་ལ་གུས་པ་དང་བཅས་པར་བར་མེད་པར་དུས་རིང་པོར་གོམས་པ་དང་བཅས་པའི་སེམས་ཀྱི་ཡོན་དན་ལས་ཐུར་གསལ་བར་སྣང་བ་མ་དམིར་ཤིང་། ཕྱིས་གོམས་པ་ཡང་དག་པར་རིག་པ་ལས་གསལ་བར་སྣང་བ་ཡང་དག

1 ཞིགས་སྦྱར། སེམས་ཀྱི་ཡོན་དན།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

པར་རིག་པའོ་ཞེས་པ་མངོན་སུམ་དང་མི་དམིགས་པ་རྣམ་པ་གསུམ་གྱིས་གསལ་བར་སྣང་བ་དང་གོམས་པའི་ཁྱད་པར་གྱི་སེམས་ཀྱི་རྣམ་པ་དག་[1]འབྲས་བུ་དང་རྒྱུའི་དངོས་པོ་བསྒྲུབ་པར་བྱའོ། །དེ་ལྟར་ཐམས་ཅད་ཉེ་བར་བསྡུས་པ་དང་ལྡན་པའི་ཁྱབ་པ་གྲུབ་པ་དེའི་ཕྱིར་ན། མ་ངེས་པ་ཉིད་མེད་པ་དེའི་ཕྱིར་གཏན་ཚིགས་ཁ་ན་མ་ཐོ་བ་མེད་པའོ།།

འོ་ན་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་འདིས་འཕགས་པའི་བདེན་པ་བཞིའི་རྣམ་པ་རྣམས་མངོན་སུམ་དུ་བྱེད་པ་ལས་འཕགས་པའི་བདེན་པ་བཞི་མངོན་དུ་བྱེད་པ་པོ་བརྗོད་པར་འདོད་པའི་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་[2]འགྲུབ་མོད། ཁྱད་པར་དུ་ཆོས་ཐམས་ཅད་མངོན་དུ་བྱེད་པ་ནི་མ་ཡིན་ཏེ། དེའི་ཕྱིར་དེ་འགྲུབ་པའི་ཆེད་དུ་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་གཞན་བརྗོད་པར་བྱའོ་ཞེ་ན། བརྗོད་པར་བྱ་བ་སྟེ། གང་ཚད་མས་མི་སླུ་བར་ངེས་པའི་དོན་ཅན་གྱི་ཚིག་དེ་ནི་དོན་དེ་མངོན་དུ་བྱེད་པའི་ཤེས་པ་དངོས་སམ་བརྒྱུད་པས་སྔོན་དུ་སོང་བ་ཡིན་ཏེ། དཔེར་ན་མི་སྲེག་པར་བྱེད་དོ་ཞེས་པའི་ཚིག་བཞིན། འདུས་བྱས་ཐམས་ཅད་སྐད་ཅིག་པ་ཡིན་ནོ་ཞེས་པའི་ཚིག་འདི་ཡང་ཚད་མས་མི་བསླུ་བར་ངེས་པའི་དོན་ཅན་ཡིན་ནོ་ཞེས་པ་དོན་གྱི་འབྲས་བུའི་གཏན་ཚིགས་སོ། །འདི་མ་གྲུབ་པ་མ་ཡིན་ཏེ།

1 ལེགས་སྦྱར། གོམས་པའི་སེམས་ཀྱི་རྣམ་པ་དག་དང་བཅས་པ།

2 ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ། ཅེ ༡༠༨ བ ༦

བླང་དང་དོར་བྱའི་དེ་ཉིད་ནི། །ཐབས་དང་བཅས་པ་རིགས་མཛད་པ།།
གང་དེ་ཚད་མ་ཉིད་འདོད་ཀྱི། །ཐམས་ཅད་རིགས་མཛད་མ་ཡིན་ནོ།། ཞེས་སོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ཆོས་ཐམས་ཅད་སྐད་ཅིག་གིས་འཇིག་པ་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ལས་ཚིག་འདི་བདེན་པའི་དོན་ཅན་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །འགལ་བ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ལ་ཡོད་པའི་ཕྱིར་རོ། ། མ་ངེས་པ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། ཚིག་ཙམ་གྱི[1]ཐེ་ཚོམ་དང་ཕྱིན་ཅི་ལོག་སྔོན་མ་ཅན་ཉིད་ན་ཡང། ཚད་མས་ངེས་པའི་དོན་ཅན་ནི། དངོས་སམ་བརྒྱུད་པས་དེའི་དོན་དེ་མངོན་དུ་བྱེད་པའི་ཤེས་པ་སྔོན་མ་ཅན་དུ་མངོན་སུམ་དང། མི་དམིགས་པ་དག་གི་ཉེ་བར་དམིགས་པའི་ཕྱིར་རོ།། རྣམ་པ་གཞན་དུ་ན་དུ་བ་ལ་སོགས་པ་ཡང་རིགས་པ་དོར་བར་ཐལ་བར་འགྱུར་བའི་ཕྱིར་རོ། །འབྲས་བུ་དང་རྒྱུ་མ་ལུས་པ་རྒྱུན་ཆད་པར་ཐལ་བར་འགྱུར་རོ།།

སྲིད་པ་དུ་མ་བརྒྱུད་པ་བསྒྲུབ་པ།

དེ་ལྟར་ནི་འགྱུར་མོད་ཀྱི། སྲིད་པ་དུ་མ་བརྒྱུད་པའི་མཚན་ཉིད་ཅན་དུས་རིང་པོས་འབྱུང་བར་བྱ་བ་ཀུན་ཏུ་རྟོག་པ་ལ་གནས་པའི་གསལ་བར་སྣང་བ་ཉིད་སྲིད་པར་འགྱུར་བ[2]སྲིད་པར་བརྒྱུད་པ་འགྲུབ་པའི་ཆེད་དུ་ཚད་མ་ཅི་ཡོད་ཅེ་ན། བརྗོད་པར་བྱ་སྟེ། གང་སེམས་ཡིན་པ་དེ་སེམས་ཕྱི་མ་མཚམས་སྦྱོར་ཏེ། དཔེར་ན་ད་ལྟར་གྱི་སེམས་བཞིན། འཆི་བའི་དུས་ན་འབྱུང་བ་ཡང་སེམས་ཡིན་ནོ།[3] །ཞེས་པ་རང་བཞིན་གྱི་གཏན་ཚིགས་སོ།།

---

1 བོད་འགྱུར། ཚིག་ཙམ་པོ།

2 ལེགས་སྦྱར། ཀུན་ཏུ་རྟོག་པ་ལ་གནས་པ་ཉིད་སྲིད་པར་འགྱུར་བ།

3 ཕྱི་རོལ་པ་མཱིམཱཾསཀས། ཐར་འབྱུང་སྨྲས་པ་ཕྱོགས་སྔར་བཀོད་དེ་དགག་པ་མཛད་དེ། གང་ཡང་ཐར་འབྱུང་སྨྲས་པས་ནི། གང་སེམས་ཡིན་པ་དེ་སེམས་གཞན་དང་མཚམས་སྦྱོར་ཏེ། དཔེར་ད

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

དགྲ་བཅོམ་པ་ཐ་མའི་སེམས་[1]ཀྱི་འཕྲུལ་བ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། དེ་ནི་ལུང་ཙམ་ལས་གྲགས་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རམ། ཉོན་མོངས་པ་མེད་པའི་སེམས་གཞན་སྐྱེད་པར་བྱེད་པའི་ཕྱིར་རམ། གདན་ཚིགས་ལ་ཉོན་མོངས་པ་ཡོད་ན་ཞེས་ཁྱད་པར་དང་བཅས་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་ལྟར་མ་འོངས་པའི་སྲིད་པ་གྲུབ་བོ། །འདིར་སྐྱེ་བ་སྔ་མའི་གོམས་པ་ལས་དགའ་ཐུབ་དང་། སྦྱིན་པ་དང་། གློག་པ་ལ་སོགས་པ་ལ་སེམས་ཅན་རྣམས་ཀྱི་གོམས་པ་ལ་འཇུག་གོ། ཞེས་རབ་ཏུ་སླ་སྟེ། དེས་ན་དེ་སྒྲུབ་པའི་ཆེད་དུའང་ཚད་མ་བརྗོད་པར་བྱ་སྟེ། གང་སེམས་ཡིན་པ་དེ་སེམས་གཞན་སྔོན་དུ་སོང་བ་ཅན་ཡིན་ཏེ། དཔེར་ན་ད་ལྟར་གྱི་སེམས་བཞིན། སྐྱེ་བའི་དུས་ན་འབྱུང་བ་ཡང་སེམས་ཡིན་ནོ་ཞེས་པ་དོན་གྱི་འབྲས་བུའི་གདན་ཚིགས་སོ།།

ཕྱི་བྲག་སྨྲ་བ་རྣམས་ཀྱི་འདོད་པ།

འོ་ན་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་མངོན་དུ་བྱས་པ་ལས་གྲོལ་བ་ཡིན་ཞིང་། དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ཀྱང་གཅིག་ཁོ་ན་མ་ཡིན་ནམ། ཇི་སྐད་དུ་གསུངས་པ།

ལྟར་གྱི་སེམས་བཞིན། འཆི་བའི་དུས་ན་འབྱུང་བ་ཡང་སེམས་ཡིན་ནོ་ཞེས་སྲིད་པ་བརྒྱུད་པ་སྒྲུབ་པའི་ཚད་མར་སྨྲས་པ་དེ་དོན་མེད་པའོ་ཞེས་སོ།།

1 ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ། ཅེ ༡༠༩ ན ཕྲེང་ ༥ ༢
ཐ་མའི་སེམས་ནི་སེམས་གཞན་དང་། །མཚམས་སྦྱོར་བ་ལ་འགལ་ཅི་ཡོད། །
དགྲ་བཅོམ་སེམས་གང་ཡིན་དེ་ཡང་། ། གང་ལས་མཚམས་སྦྱོར་མེད་པར་འདོད།། ཞེས་སོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

སྟོང་ཉིད་ལྟ་ལས་[1]གྲོལ་བར་འགྱུར། །
སྒོམ་པ་[2]ལྷག་མ་དེ་དོན་ཡིན།[3] །ཞེས་སོ།།

དེས་ན་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་རྣམ་པ་གཉིས་དང་། སངས་རྒྱས་པའི་དབྱེ་བ་ཡང་ཇི་ལྟར་ཡིན་ཞེ་ན། འདི་སྐྱོན་མ་ཡིན་ཏེ། གང་གི་ཕྱིར་འདི་ཐམས་ཅད་ནི་ཡང་དག་པའི་དོན་ལ་སེམས་ཅན་རྣམས་གཞུག་པའི་ཆེད་དུ་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱིས་གསུངས་པའོ། །དེ་ལྟར་ནི།

མཁའ་དང་འགོག་པ་གཉིས་དག་སྟེ། །
རྟག་པ་གསུམ་གྱིས་འདུས་མ་བྱས། །
འདུས་བྱས་ཐམས་ཅད་སྐད་ཅིག་པ། །
བདག་མེད་བྱེད་པ་པོ་ཉིད་མེད། །
དབང་སྐྱེས་བློ་ནི་རྣམ་མེད་ཀྱི། །
རྡུལ་ཕྲན་བསགས་པ་དངོས་སུ་རིག[4] །
ཅེས་སོ།།

1 བོད་འགྱུར། ལྟ་བས།

2 བོད་འགྱུར། བསྒོམས་པ།

3 ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ། ཅེ ༡༡༧ ན ཕྱེད་ ༦
སྟོང་ཉིད་ལྟ་བས་གྲོལ་བར་འགྱུར། །སྒོམ་པ་ལྷག་མ་དེ་དོན་ཡིན།། ཞེས་སོ།།

4 ཡེ་ཤེས་སྙིང་པོ་ཀུན་ལས་བཏུས་པ། དབུམ་ ཚ ༣༧ ན ཕྱེད་ ༧
མཐོང་བ་དབང་པོའི་ཡུལ་མིན་ཏེ། །ཤེས་པ་རྣམ་པ་བཅས་པ་སྐྱེ།། ཞེས་སོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

མདོ་སྡེ་པ་རྣམས་ཀྱི་འདོད་པ།

འདི་ཀུན་ཤེས་པ་ཁོ་ན་སྟེ། |
སྣ་ཚོགས་རྣམ་པ་སོ་སོར་སྣང་། |
ཕྱི་རོལ་དོན་ནི་མ་ཡིན་ཏེ། |
བེམས་པོ་རབ་གསལ་མི་རིགས་ཕྱིར། །ཞེས་སོ།།

ཛི་སྐད་དུ་གསུངས་པ།

རང་རྣམ་ཅན་ཤེས་སྐྱེད་བྱེད་པ། |
དབང་པོའི་སྤྱོད་ཡུལ་སྣང་རུང་མིན། |[1] །ཞེས་སོ།།

རྒྱན་མཛད་པས་ཀྱང་གསུངས་པ།

གལ་ཏེ་སྔོན་པོ་རིག་བྱ་ན། |
དེ་ནི་ཕྱི་རོལ་ཇི་ལྟར་བརྗོད། |
གལ་ཏེ་སྔོན་པོའི་རིག་བྱ་མིན། |
དེ་ནི་ཕྱི་རོལ་ཇི་ལྟར་བརྗོད།[2] །ཅེས་སོ།།

---

1 ལེགས་སྦྱར། ཚིགས་རྐང་ཐ་མ་གཉིས་མི་སྣང་། ཡེ་ཤེས་སྙིང་པོ་ཀུན་ལས་བཏུས་པ། དབུ་མ་ ཚ ༣༧ ན ཕྲེང་ ༦

ནམ་མཁའ་འགོག་པ་གཉིས་དག་སྟེ། །འདུས་མ་བྱས་གསུམ་པོ་ནི་རྟག །
འདུས་བྱས་དག་གིས་ཀུན་སྟོང་ལ། །བྱེད་པ་པོ་མེད་སྐད་ཅིག་མ།། ཞེས་སོ།།

2 ཚད་མ་རྒྱན། ཤློཀ ༧༡༨

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

འོ་ན་གལ་ཏེ་རབ་ཏུ་གསལ་བཞིན་པ་འདི་ཤེས་པ་ཁོ་ན་ཡིན་པ་དེའི་ཚེ་ཕྱི་རོལ་གྱི་དོན་ཡོད་དོ་ཞེས་པ་ཅི་ལས་ཤེ་ན། ཕྱི་རོལ་གྱི་དོན་ནི་ལྡོག་པ་ལས་འགྲུབ་པར་འགྱུར་ཏེ། གང་ཕྱིར་ཐམས་ཅད་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཚེ་སྔོན་པོ་ལ་སོགས་པའི་རྣམ་པ་རྣམས་རབ་ཏུ་གསལ་བ་མ་ཡིན་ཞིང་། འདི་རང་གི་ཉེ་བར་ལེན་པ་ཙམ་ལས་ངེས་པར་སྣང་བ[1]ཉིད་དུ་གྱུར་ན་ཡང་རིགས་པ་མ་ཡིན་ཏེ། ཡུལ་ངེས་པ་ལ་འཇུག་པ་མི་རིགས་པའི་ཕྱིར་རོ། ། དེའི་ཕྱིར་འདི་རྣམས་ལ་མཚུངས་པ་དེ་མ་ཐག་པའི་རྐྱེན་ཐ་དད་པའི་རྒྱུ་གང་གི་སྟོབས་ཀྱིས་འགའ་ཞིག་ཏུ་འགའ་ཞིག་གི་ཚེ་འབྱུང་བ་ཡིན་པ་ཅུང་ཟད་ཅིག་ཡོད་དོ་ཞེས་ངེས་པར་བཅད་པར་ནུས་ལ། དེ་ཁོ་ན་ཕྱི་རོལ་གྱི་དོན་ཡིན་ནོ་ཞེས་པའོ། །ཕྱི་རོལ་གྱི་དོན་འདི་ནི། ཡན་ལག་ཅན་དང་ཡོན་ཏན་ལ་སོགས་པའི་ཆོས་རྫས་ལ་བརྟེན་པ་ཕ་རོལ་པོས་མངོན་པར་འདོད་པ་རྣམས་དང་རྫས་རྣམ་པ་དགུ་དང་། རྡུལ་ཕྲན་རྣམས་ཀྱང་མ་ཡིན་ནོ་ཞེས་པའོ། །དེ་ལ་རེ་ཞིག་ཡོན་ཏན་ལ་སོགས་པ་མ་ཡིན་ཏེ། རྫས་བཀག་པས་དེ་རྣམས་ཀྱང་ཁེགས་པའི་ཕྱིར་དང་། འཕྲོད་པ་འདུ་བ་ཅན་གྱི་རྫས་མེད་ན་འཕྲོད་པ་འདུ་བ་ཡང་མེད་དོ་ཞེས་པ་དེ་སུན་དབྱུང་བ་ལ་འདིར་གུས་བར་བྱ་བ་མ་ཡིན་ནོ། །རྫས་ཀྱང་ས་དང་། ཆུ་དང་། མེ་དང་། རླུང་དང་། ནམ་མཁའ་དང་། དུས་དང་། ཕྱོགས་དང་། བདག་དང་ཡིད་ཅེས་པ་རྣམ་པ་དགུའོ།།

1 བྱེ་བྲག་པ་དང་རིགས་པ་ཅན་དག་གོ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ཕྱི་རོལ་པའི་འདོད་པའི་བདག་དང་ནམ་མཁའ་དང་དུས་ལ་སོགས་པ་འགོག་པ།

དེ་ལ་བདག་དགག་པའི་ཆེད་དུ་འདི་ཡང་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ཡིན་ཏེ། གང་རེས་འགའ་བའི་ཤེས་པ་ཡིན་པ་དེ་ནི་རེས་འགའ་བའི་རྒྱུ་སྔོན་མ་ཅན་ཡིན་ཏེ། དཔེར་ན་ལིགས་པར་དུལ་བ་ཅན་གྱི་ཤེས་པ་བཞིན། ང་ རྒྱལ་གྱི་ཤེས་པ་ཡང་རེས་འགའ་བ་ཡིན་ནོ་ཞེས་པ་དོན་གྱི་འབྲས་བུའི་གཏན་ཚིགས་སོ། །འདི་མ་གྲུབ་པ་མ་ཡིན་ཏེ། ཆོས་ཅན་ང་རྒྱལ་ལ་ཤེས་པ་ཉིད་མངོན་སུམ་གྱིས་གྲུབ་པ་ཉིད་ཕྱིར་རོ། །རེས་འགའ་བ་ཉིད་ཀྱི་ཁྱད་པར་མ་གྲུབ་པ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཆེ་ངའོ་[1]ཞེས་པའི་ཤེས་པ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །འགལ་བ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། མཐུན་ཕྱོགས་ལ་མཐོང་བའི་ཕྱིར་རོ། །མ་ངེས་པ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། དུ་བ་དང་མེ་དག་བཞིན་དུ་རེས་འགའི་ཤེས་པ་དང་རེས་འགའི་རྒྱུ་ཅན་དག་གི་མངོན་སུམ་དང་མི་དམིགས་པ་དག་གིས་ཁྱབ་པ་གྲུབ་པའི་ཕྱིར་རོ། །རེས་འགའ་བའི་ཤེས་པ་ཡང་རེས་འགའ་བ་མ་ཡིན་པའི་རྒྱུས་སྐྱེ་ན་རེ་འགའ་བའི་རྒྱུ་ལས་མི་སྐྱེ་བར་ཐལ་བར་འགྱུར་བའི་ཕྱིར་རོ། །ངེས་པ་མེད་པའི་རྒྱུ་ཅན་རྣམས་ལ་ཡང་རྒྱུ་མེད་པ་ཉིད་དུ་ཐལ་བར་འགྱུར་རོ། །དེ་བཞིན་དུ་འདི་མ་ངེས་པ་ཉིད་ན་རབ་ཏུ་གྲགས་པའི་དུ་བ་ལ་སོགས་པའི་གཏན་ཚིགས་ཀྱང་མ་ངེས་པར་འགྱུར་ཏེ། ཁྱད་པར་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །གཞན་ཡང་ང་ར་བྱེད་པ་ནི་རེས་འགའ་བ་མ་ཡིན་བའི་རྒྱུ་སྔོན་མ་ཅན་ཉིད་ཡིན་ན། རྟག་པ་ཁོ་ནར་འབྱུང་བར་ཐལ་བར་འགྱུར་རོ། །རྒྱུ་ནི་བྱེད་པའི་ངོ་བོ་ཡིན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ན།

---

1 བོད་འགྱུར། ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཆེའོ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

བྱེད་པ་མ་ཡིན་པ་ཡང་ཉེ་བར་བརྟགས་པའི་རྒྱུ་ཉིད་ཡིན་པའི་ཕྱིར་བྱེད་པ་དང་བྱེད་པ་མ་ཡིན་པ་དག་གཅིག་པ་ཉིད་མེད་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །ཡོད་ན་ཡང་བྱེད་པ་ཡང་མི་བྱེད་པ་ཡིན་པ་འོངས་ཏེ། དེའི་རང་བཞིན་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ།། གཞན་ཡང་ང་ར་བྱེད་པ་ནི་རེས་འགའ་བ་མ་ཡིན་པའི་རྒྱུ་ལས་སྐྱེ་བ་ན་ཅིག་ཅར་ཁོ་ནར་འབྱུང་བར་ཐལ་བར་འགྱུར་ཏེ། ཚོགས་པ་མ་ཚང་བ་མེད་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །འོ་ན་ང་ར་བྱེད་པའི་དམིགས་པ་བདག་ཡིན་གྱི་རྒྱུ་ནི་མ་ཡིན་ནོ་ཞེ་ན། མ་ཡིན་ཏེ། རྒྱུ་མ་ཡིན་པ་ནི་དམིགས་པ་ཉིད་དུ་མི་རིགས་པའི་ཕྱིར་དང་། ཧ་ཅང་ཐལ་བར་འགྱུར་རོ་ཞེས་སོ།།

ཅི་སྟེ་ནམ་མཁའ་ཞེས་བྱ་བ་དངོས་པོར་གྱུར་པ་ཅུང་ཟད་ཡོད་དམ་མེད་ཅེ་ན། འདི་ནི་མེད་པ་ཁོ་ན་སྟེ། གང་གི་ཕྱིར་གང་དུ་ཐོགས་པ་དང་བཅས་པའི་རྫས་ཡོད་པ་དེར་ནམ་མཁའ་གོ་སྐབས་སྟེར་བ་མ་ཡིན་ཞིང་། གང་དུ་མེད་པ་དེར་ནི་དེ་མེད་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་གོ་སྐབས་གྲུབ་པའོ་ཞེས་པས་ནམ་མཁའི་ཅི་ཞིག་ལ་གོ་སྐབས་སྦྱིན་པར་བྱེད། དེའི་ཕྱིར་འདི་ཡོད་ན་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཚེ་རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་ལ་གོ་སྐབས་སུ་འགྱུར་ཏེ། དེ་ཡང་ཡོད་པ་མ་ཡི་ན་ནོ། །དེའི་ཕྱིར་ནམ་མཁའ་ཡོད་པ་མ་ཡིན་པ་ཁོ་ནའོ་ཞེས་ཁོ་བོ་ཅག་གིས་རྟོགས་སོ། །འདི་ཡང་བྱེད་བྲག་སྨྲ་བའི་འདོད་པ་ལ་ལྟོས་ནས་སུན་དབྱུང་བ་བཤད་པའོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ཕ་རོལ་པོ་རྣམས་ཀྱིས་ནི་[1]ནམ་མཁའ་སྒྲའི་ཡོན་ཏན་ཅན་འདོད་དོ། །དེ་ཡང་གཅིག་ཡིན་པའོ་ཞེས་པས་ན་ཡུལ་མཚུངས་པ་ཅན་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་སྒྲ་ཐམས་ཅད་རྣམ་པ་ཐ་དད་པ་ཅན་དུ་ཐོས་པར་མི་འགྱུར་རོ། །དེས་ན་ཤིན་ཏུ་ཉེ་བའི་ཡུལ་བཞིན་དུ་ཡུན་རིང་པོར་མངོན་པར་འདོད་པའི་སྒྲ་ཡང་ཐོས་པར་འགྱུར་རོ། །ཡང་ན་གཞན་ཡང་མ་ཡིན་ནོ་ཞེས་པས་མཐའ་གཅིག་པ་ཡིན་ནོ། །ཕྱོགས་དང་དུས་དག་གི་ཡང་གཅིག་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ཤར་དང་ནུབ་ལ་སོགས་པ་རྟོགས་པ་མི་འཐད་དོ། །འདི་ནི་ཡིད་རྟག་པ་[2]ཡང་མི་སྲིད་པ་ཁོ་ནའོ། །དེ་ལྟར་ནི་ཅིག་ཅར་ཤེས་པ་མི་སྐྱེ་བས་དེ་སྣ་བ་རྣམས་ཀྱིས་ཡིད་རྗེས་སུ་དཔོག་པར་བྱེད་ཅིང་། གར་ལ་ལྟ་བ་ལ་སོགས་པ་ལ་ཅིག་ཅར་ཤེས་པ་མང་པོ་རྣམས་ཉམས་སུ་མྱོང་བ་ཁོ་ནའོ། །གལ་ཏེ་ཡང་ཡིད་འགྱུར་བ་ན་དེའི་ཚེ་ཤེས་པ་འདི་རྣམས་མི་རུང་སྟེ། དེའི་ཕྱིར་ཡིད་ཀྱང་མེད་པ་ཁོ་ནའོ།།

ཡན་ལག་ཅན་འགོག་པ་རྫས་མ་ཅན་གྱི་རྡུལ་ཕྲ་རབ་ཙམ་འདོད་པ།

ས་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ལྷག་མར་ལུས་ལ། དེ་རྣམས་ཀྱང་ཡན་ལག་ཅན་དང་རྡུལ་ཕྲ་རབ་ཀྱི་བྱེ་བྲག་གིས་རྣམ་པ་གཉིས་སུ་འདོད་དོ།། དེ་ལ་གང་ཡན་ལག་ཅན་བུམ་པ་ལ་སོགས་པ་རྡུལ་ཕྲ་རབ་ཀྱིས་རྡུལ་གཉིས་ལ་སོགས་པའི་རིམ་པས་བརྩམས་པར་རབ་ཏུ་གྲགས་པ་དེ་ལ། དམིགས་པའི་མཚན་ཉིད་ཀྱིས་གྱུར་པ་

---

1 བོད་འགྱུར། མཚན་ཉིད་ཀྱིར་གྱུར་པ།

2 བོད་འགྱུར། ཡིད་བརྟག་པ་ཞེས་སྣང་།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

[1]མི་དམིགས་པ་ནི་གནོད་པར་བྱེད་པའོ་ཞེས་བཤད་ཟིན་ཏོ། །གལ་ཏེ་ཡན་ལག་ཅན་མེད་ན་འདི་གཅིག་ཉིད་དུ་སྣང་བ་ཇི་ལྟར་ཡིན་ཞེ་ན།

ཐ་དད་པ་ཐག་ཉེ་བར་གནས་པ་རྣམས་ཀྱི་ཁོ་ན་དེ་ལྟ་དེ་ལྟར་སྣང་སྟེ།
དེ་དང་ལྡན་པ་འགའ་ཞིག་ཁོ་ན་སླར་ཡང་དབྱེ་བ་མེད་པར་རྟོགས་པར་
འགྱུར་རོ།[2] །ཞེས་བཤད་དོ།།[3]

འོ་ན་ཐ་དད་པར་སྣང་བ་ཞེས་བྱ་བ་འདི་ཅི་ཡིན་ཞེ་ན། ཐ་དད་པའི་ཕྱོགས་དང་ཡུལ་ལ་ཁྱབ་པར་རྡུལ་ཕྲ་རབ་བསགས་པ་སོ་སོར་སྣང་བ་ཁོ་ནའོ།། གལ་ཏེ་དེ་ལྟ་ན་སོ་སོར་སྣང་བའི་ཆོས་ཇི་ལྟར་རགས་པ་ཡིན། ཞེས་ཆོས་མཆོག་གིས་ཞབས་ཀྱིས་གསུངས་སོ། །དེ་ལ་ཡང་དོན་ནི་འདི་ཁོ་ནའོ། །དོན་རང་གི་ངོ་བོར་སྐྱོང་བ་ནི་མེད་དེ། དོན་སྐྱོང་བ་ནི་བརྟགས་པར་འགྱུར་ཞེས་པའི་ཚིག་ལས་སོ། །དེའི་ཕྱིར་གང་འདི་སྔོན་པོ་ལ་སོགས་པ་སོ་སོར་སྣང་བ་ཡུལ་ཐ་དད་པ་ལ་ཁྱབ་པའི་ཉིད་ཉམས་སུ་སྐྱོང་བ་འདི་ཁོ་ན་རགས་པའི་སྣང་བའོ་ཞེས་པ་སྐྱོན་མེད་དོ། །གང་ཡང་བྱེ་བྲག་པ་རྣམས་ཀྱི་དེ་རྫོམ་པར་བྱེད་པ

1 བོད་འགྱུར། མཚན་ཉིད་ཀྱིར་གྱུར་པ།

2 ལེགས་སྦྱར། ཚིགས་བཅད་ནང་ཡོད་དེ།
ཆ་རྣམས་ཡང་དག་ངེས་གནས་ཉིད། །དེ་ལྟ་དེ་ལྟར་སྣང་བར་བྱེད། །
དེ་དང་ལྡན་པ་ཆ་འགའ་ཞིག །སླར་ཡང་དབྱེ་མེད་རྟོགས་པར་འགྱུར། ཅེས་གོང་དུ་ལེའུ་དང་པོར་དྲངས་པ་ལྟར་རོ།།

3 བོད་འགྱུར། ཞེས་བཤད་ཟིན་ཏོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

རྡུལ་ཕྲ་རབ་དེ་རྣམས་ནི། ཕྱི་བྲག་ཏུ་སྨྲ་བ་རྣམས་ཀྱི་ལྟ་བ་ལ་དངོས་སུ་མངོན་སུམ་གྱི་སྤྱོད་ཡུལ་ཡིན་ཞིང་། མདོ་སྡེ་པ་རྣམས་ཀྱི་ལུགས་ལ་རང་གི་རྣམ་པ་གཏོད་པར་འཇུག་པ་རྣམས་ཏེ། དེ་རྣམས་ཀུང་རྣལ་འབྱོར་སྤྱོད་པ་བ་རྣམས་ཀྱི་ལྟ་བ་ལ་སྲིད་པ་མ་ཡིན་ནོ། ། ངེས་པར་དཔྱུས་ན་གནས་པའི་རྡུལ་ཕྲ་རབ་གཅིག་གྲུབ་པ་མ་ཡིན་ཏེ། དེའི་འོག་དང་། སྟེང་དང་། ཕྱོགས་བཞི་རྣམས་ན་རྡུལ་ཕྲ་རབ་གནས་པའི་ངེས་པས་ཆ་ཤས་དྲུག་པ་ཉིད་དུ་འགྱུར་བའི་ཕྱིར་རོ།། གང་འདིའི་རང་བཞིན་ཤར་གྱི་རྡུལ་ཕྲ་རབ་ལ་ཉེ་བ་དེ་ཁོ་ན་ནུབ་ཀྱི་རྡུལ་ཕྲ་རབ[1]ལ་ཉེ་བར་འཐད་པ་ནི་མ་ཡིན་ཏེ། དེ་དག་ཡུལ་གཅིག་པ་ཉིད་འཐོབ་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་ལྟར་ནི་རྡུལ་ཕྲ་རབ་ཤར་མ་དང་ཉེ་བའི་རང་བཞིན་དེ་རྡུལ་ཕྲ་རབ་ནུབ[2]མ་ཉོགས་པས་གལ་ཏེ་འགྱུར་ན་དེ་ཡང་དེར་འགྱུར་རོ། །ཉེ་བ་ཡོད་པ་མ་ཡིན་ན་ཡང་མངོན་དུ་ཕྱོགས་པ་ཙམ་ལ་ཡང་འཇུག་པའི་མཐའ་འདི་ཁོ་ན་སྟེ། དེ་ལས་ཀུང་གོང་བུ་རྡུལ་ཕྲ་རབ་ཙམ་ཉིད་དུ་ཐལ་བར་འགྱུར་རོ།།

རྣལ་འབྱོར་སྤྱོད་པ་བའི་འདོད་པ།

ཡང་ན་རྣམ་པར་དཔྱད་པ་འདི་ཡིན་ཏེ། གང་འདི་སོ་སོར་སྣང་བཞིན་པ་འདི་རེ་ཞིག་གཅིག་ཏུ་རིགས་པ་མ་ཡིན་ཏེ། དེ་མ་ཐག་ཏུ་བརྗོད་པའི་རྣམ་པར་དཔྱད་པའི་ཕྱིར་རོ། །དུ་མ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། རྡུལ་ཕྲ་རབ་ཀྱི་ཆ་ཤས་ལས་

---

1 ཞིགས་སྒྲར། དེ་ཁོ་ན་རྡུལ་ཕྲ་རབ་གཞན་ལ།

2 ཞིགས་སྒྲར། རྡུལ་ཕྲ་རབ་གཞན།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

རྡུལ་ཕྲ་རབ་མི་དམིགས་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་ལྟར་ན་གལ་ཏེ་འདི་ཆ་ཤས་དང་བཅས་པ་ཡིན་ན་ཇི་ལྟར་རྡུལ་ཕྲ་རབ་ཡིན། ཅི་སྟེ་ཆ་ཤས་མེད་པ་ཡིན་ན་དེ་ལ་སྦྱར་བའི་རྡུལ་ཕྲ་རབ་རྣམས་ཀྱང་བདག་ཉིད་ཐམས་ཅད་ཀྱི་འབྱུར་བའི་ཕྱིར་ཐན་ཚུན་ཡུལ་ཐ་མི་དད་པར་འགྱུར་རོ། །ཞེས་པ་གོང་བུ་ཐམས་ཅད་རྡུལ་ཕྲ་རབ་ཙམ་དུ་འགྱུར་རོ། །རི་བོ་ཡང་སྟེ། ས་གཞི་ཡང་ངོ་ཞེས་པ་སྟེ། དེའི་ཕྱིར་གདོན་མི་ཟ་བ་དག་གི་རང་བཞིན་ཐ་དད་པར་ཁས་བླངས་བར་བྱའོ།།

ཇི་ལྟར་འདི་དག་གི་ཡིན་པ་དེ་ལྟར་འོག་དང་། སྟེང་དང་། ལྷོ་དང་། བྱང་གི་རྡུལ་ཕྲ་རབ་དང་ཉེ་བ་རྣམས་ཀྱི་[1]ཡང་ཐ་དད་པའོ་ཞེས་པས་རྡུལ་ཕྲ་རབ་ཆ་ཤས་དྲུག་པ་ཉིད་རིགས་པའི་སྟོབས་ལས་འོངས་པའོ། །གང་གསུངས་པ།

དྲུག་གིས་ཅིག་ཅར་སྦྱར་བའི་ཕྱིར། །
ཕྲ་རབ་རྡུལ་ཆ་དྲུག་ཉིད་འགྱུར། །
དྲུག་པོ་རྣམས་ནི་ཡུལ་གཅིག་ཕྱིར། །
གོང་བུ་རྡུལ་ཕྲན་ཙམ་དུ་འགྱུར། [2] །ཞེས་སོ།།

1 ལེགས་སྦྱར། ཉེ་བ་རྣམས་ཀྱི་རང་བཞིན།

2 སུམ་ཅུ་པའི་ཚིགས་ལེའུར་བྱས་པ། སེམས་ཙམ། ཤི ༣ བ ཕྲེང་ ༣

དྲུག་གིས་ཅིག་ཅར་སྦྱར་བ་ན། །ཕྲ་རབ་རྡུལ་ཆ་དྲུག་ཏུ་འགྱུར། །

དྲུག་པོ་དག་གི་གོ་གཅིག་ན། །གོང་བུ་རྡུལ་ཕྲན་ཙམ་དུ་འགྱུར། །ལེགས་སྦྱར་གྱི་ཉི་ཤུ་པའི་ཚ་བར་ཚིགས་བཅད་འདི་སྣང་ཞིང་སུམ་ཅུ་པའི་རྩ་བར་མི་སྣང་ངོ༎

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

གཅིག་མ་གྲུབ་པ་ན་དུ་མ་ཡང་མ་གྲུབ་བོ། །ཞེས་པས་རྡུལ་ཕྲ་རབ་རྣམས་ཡོད་པ་མ་ཡིན་ནོ། །གལ་ཏེ་ཕྱི་རོལ་གྱི་དོན་མེད་ན་སྣང་བ་འདི་ཅིའི་ཡུལ་ཅན[1]ཡིན་ཞེ་ན། སྣང་བ་འདི་ནི་ངེས་པར་ཐོག་མ་མེད་པའི་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་མ་ཡིན་པའི་བག་ཆགས་ལས་འཇུག་བཞིན་པ་དམིགས་པ་མེད་པ་ཁོ་ནར་མཚོན་པར་བྱ་སྟེ། དེ་ལྟར་ནི་ཡུལ་ཡོད་ན་དམིགས་པ་དང་བཅས་པ་ཉིད་དུ་འགྱུར་ཞིང་། དེས་ཀྱང་ཡན་ལག་ཅན་ནམ་རྡུལ་ཕྲ་རབ་བསགས་པར་འབྱུང་བར་བྱ་བ་ཡིན་ན། དེ་དང་འདི་གཉིས་ཀ་དག་ཀྱང་དེ་མ་ཐག་ཏུ་བཤད་པའི་གནོད་པར་བྱེད་པའི་ཚད་མས་བསལ་བའི་རྟོད་པ་ནི་ནམ་མཁའི་པདྨ་ལས་མི་འདའོ།།

དགུ་མ་པའི་འདོད་པ།

ཇི་སྐད་དུ་གསུངས་པ།

སྣང་བ་དམིགས་པ་མེད་པ་སྟེ། །
རྨི་ལམ་ཉམས་སུ་མྱོང་བ་འདྲ།[2] །ཞེས་སོ།།

རྨི་ལམ་གྱི་ཤེས་པ་ཡང་དམིགས་པ་མེད་པ་ཁོ་ནར་རིག་ཅིང་། རྨི་ལམ་དང་སད་པའི་ཉམས་སུ་མྱོང་བ་དག་ལ་དབྱེ་བ་ཅུང་ཟད་ཀྱང་ཡོད་པ་མ་ཡིན་ཏེ།

---

1 ལིགས་སྦྱར། ཡུལ།

2 ཡེ་ཤེས་སྙིང་པོ་ཀུན་ལས་བཏུས་པ། དབུ་མ། ཚ ༣༧ བ ༣
ཆ་ཤས་ཅན་ཞེས་བྱ་མེད་ཅིང་། །ཕྲ་རབ་རྡུལ་རྣམས་མེད་པ་དང་། །
སོ་སོར་སྣང་བ་དམིགས་མེད་དང་། །ཉམས་སུ་མྱོང་བ་རྨི་ལམ་འདྲ།། ཞེས་སོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་ཆོས་མཐུན་པ་ཉིད་དུ་མཐོང་བའི་ཕྱིར་རོ། །དམིགས་པ་མེད་པ་ལ་ངོ་བོའི་ཁྱད་པར་ཐོབ་པ་མེད་པའི་[1]རྣམ་པར་ཤེས་པ་ནི་དམིགས་པ་དང་འབྲེལ་བ་ཉམས་སུ་མྱོང་བར་ནུས་པ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། གང་དམིགས་པ་མེད་པ་ལས་ཁྱད་པར་མེད་པ་དེ་ནི་དམིགས་པ་མེད་པ་ཅན་ཡིན་ཏེ། དཔེར་ན་ནམ་མཁའ་ལ་སྐྲ་ཤད་མཐོང་བ་གཅིག་ལས་ནམ་མཁའ་ལ་སྐྲ་ཤད་མཐོང་བ་གཉིས་པ་བཞིན། རྫོད་པའི་གཞིར་གྱུར་པའི་སད་པའི་དམིགས་པ་ཡང་དམིར་པ་མེད་པའི་རྨི་ལམ་གྱི་ཤེས་པ་ལས་ཁྱད་པར་མེད་དོ། །ཞེས་རང་བཞིན་གྱི་གཏན་ཚིགས་སོ།།

རྣམ་པར་ཤེས་པ་རྣམ་པ་དང་བཅས་པ་དང་རྣམ་པ་མེད་པའི་ཕྱོགས་ཀྱི་ཕྱེ་བ།

གལ་ཏེ་ཕྱི་རོལ་གྱི་དོན་མེད་ན་འོ་ན་ཅི་ཡོད་ཅེ་ན།[2] གཟུང་བ་དང་འཛིན་པ་ལ་སོགས་པའི་རྟོག་པ་དང་བྲལ་བའི་སྤྲོས་པ་མེད་པའི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་ཙམ་དོན་དམ་པར་ཡོད་དོ། །ཇི་སྐད་དུ་གསུངས་པ།

གཟུང་དང་འཛིན་པ་ལས་གྲོལ་བའི། །
རྣམ་པར་ཤེས་པ་དོན་དམཡོད།[3] །ཅེས་སོ།།

---

1 ཡིགས་སྤྲར། ཁྱད་པར་མེད་པའི།

2 ཡིགས་སྤྲར། གལ་ཏེ་ཕྱི་རོལ་གྱི་དོན་མེད་ན་འོ་ན་དོན་དམ་པར་ཅི་ཡོད་ཅེ་ན།

3 ཡེ་ཤེས་སྙིང་པོ་ཀུན་ལས་བཏུས་པ། དབུམ། ཚ ༣༧ བ ༣
གཟུང་དང་འཛིན་པ་ལས་གྲོལ་བའི། །རྣམ་ཤེས་དམ་པའི་དོན་དུ་ཡོད།། ཞེས་སོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ཡང་གསུངས་པ།

བློ་ཡིས་ཉམས་མྱོང་བྱ་གཞན་མེད། །
དེ་ཡིས་མྱོང་བ་གཞན་ཡོད་མིན། །
གཟུང་དང་འཛིན་པ་བྲལ་བའི་ཕྱིར། །
དེ་ཉིད་རང་ཉིད་རབ་ཏུ་གསལ། [1] །ཞེས་སོ།།

འདི་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱིས་གསུངས་པ་ཡང་།

ཇི་ལྟར་བྱིས་པས་[2]རྣམ་བརྟགས་ལྟར། །
ཕྱི་རོལ་དོན་ནི་ཡོད་མ་ཡིན། །
བག་ཆགས་ཀྱིས་ནི་དཀྲུགས་པའི་སེམས།།
དོན་དུ་སྣང་བ་རབ་ཏུ་འབྱུང་།[3] །ཞེས་སོ།།

---

1 ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ། ཅེ ༡༣༡ ན ཕྲེང་ ༡
དེས་ན་ཉམས་མྱོང་བྱ་གཞན་མེད། །དེ་ལའང་མྱོང་བ་གཞན་ཡོད་མིན། །
དེར་ཡང་བརྗོད་པ་མཚུངས་ཕྱིར་ཏེ། །དེ་ནི་རང་ཉིད་གསལ་བ་ཡིན།། ཞེས་སོ།།

2 བོད་འགྱུར། ཕྱིས་པས་ཞེས་སྣང་།

3 འཕགས་པ་ལང་ཀར་གཤེགས་པའི་མདོ། མདོ་སྡེ ཙ ༡༨༥ ན ཕྲེང་ ༨
ཇི་ལྟར་བྱིས་པས་བརྟགས་པ་ལྟར། །ཕྱི་རོལ་གྱི་ནི་དོན་མེད་དོ། །
བག་ཆགས་ཀྱིས་ནི་དཀྲུགས་པའི་སེམས། །དོན་དུ་སྣང་བ་ཤིན་ཏུ་འབྱུང་།། ཞེས་སོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

དེ་ལ་འགའ་ཞིག་སྨྲ་རྣམ་བཅས་པ་སྨྲ་སྟེ།

ལུས་དང་ཡུལ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་དངོས་པོར་རབ་ཏུ་གྲགས་པ་འདི་ནི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་ཁོ་ན་ཡིན་ཞིང་། དེ་ཡང་རང་རིག་པའོ་ཞེས་པས་ན་ཅི་ཞིག་གི་ཡང་གཟུང་བ་འམ་འཛིན་པ་མ་ཡིན་ནོ། །བཏགས་པས་ནི་གཟུང་བ་དང་འཛིན་པའི་དངོས་པོ་སྒྲ་འདོགས་པར་བྱེད་དོ། །དེའི་ཕྱིར་ཀུན་ཏུ་བཏགས་པའི་གཟུང་བ་དང་འཛིན་པའི་དངོས་པོ་དང་བྲལ་བའི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་ནི་[1]བདེན་པའོ།། ཞེས་སོ།།

གཞན་རྣམས་ཏེ་རྣམ་མེད་པས་ནི།

རྣམ་པའི་རྟོག་པའི་མཚན་མ་མཐའ་དག་དང་བྲལ་བ་ཤེལ་དག་པ་ལྟ་བུ། སྟོན་ཀ་དྲི་མ་མེད་པའི་ཉིན་ཕྱེད་ཀྱི་ནམ་ཁའ་ལྟ་བུ[2]དངོས་པོ་བའི་རྣམ་པར་ཤེས་པའོ་ཞེས་སེམས་པར་བྱེད་དེ།[3] རྣམ་པ་འདི་རྣམས་ནི་དེ་བཞིན་མ་ཡིན་པ་ཁོ་ནར་མ་རིག་པས་བསྟན་པ་རབ་ཏུ་གསལ་བ་སྟེ། དེའི་ཕྱིར་གཟུང་བ་ཞེས་བྱ་བ་ཡོད་པ་མ་ཡིན་པ་ཁོ་ནའོ།། རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་དུ་དེ་མེད་པའི་ཕྱིར་[4]དེ་ལ་ལྟོས་པས་གང་རྣམ་པར་ཤེས་པའི་འཛིན་པ་པོ་དེ་ཡང་ཡོད་པ་མ་ཡིན་ནོ་ཞེས་པའོ།།

---

1 ལེགས་སྦྱར། བྲལ་བའི་རྣམ་པའི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་ནི།

2 ལེགས་སྦྱར། སྟོན་ཀའི་དཔེ་མི་སྣང་།

3 ལེགས་སྦྱར། རྣམ་པར་ཤེས་པའོ།

4 ལེགས་སྦྱར། གཟུང་བ་མེད་པའི་ཕྱིར།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

དབུ་མ་པའི་ལུགས།

དབུ་མ་པ་རྣམས་ཀྱི་ལྟ་བ་ལ་ནི་ཤེས་པ་དེ་ཡང་དོན་དམ་པར་ཡོད་པ་མ་ཡིན་ཏེ། རྣམ་པར་དཔྱད་མི་བཟོད་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །རང་བཞིན་གྱིས་རིགས་པ་ནི་དོན་དམ་པ་བའོ་ཞེས་འཇིག་རྟེན་ན་བརྗོད་ཅིང་། འདི་ལ་རྣམ་པར་དཔྱད་པ་ན་རང་བཞིན་འགའ་ཞིག་འཐད་པ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། གཅིག་པའམ་དུ་མ་རྣམ་པར་དཔྱད་པ་[1]སྔར་བརྗོད་པའི་ཕྱིར་རོ།།

ཇི་སྐད་དུ་གསུངས་པ།

རྣམ་པར་ཤེས་པ་དོན་དམ་པ། །
དེ་ཡང་མཁས་རྣམས་[2]མི་འདོད་དེ། །
གཅིག་དང་དུ་མའི་རང་བཞིན་དང་། །
བྲལ་ཕྱིར་ནམ་མཁའི་ཆུ་སྐྱེས་བཞིན།[3]

ཞེས་སོ།།

གྲགས་པའི་ཞབས་ཀྱིས་ཀྱང་གསུངས་པ།

---

1 ལེགས་སྦྱར། རྣམ་པར་དཔྱད་པ་མ་བཟོད་པ།

2 ལེགས་སྦྱར། བརྟན་རྣམས།

3 ཡེ་ཤེས་སྙིང་པོ་ཀུན་ལས་བཏུས་པ། དབུ་མ། ཚ ༣༧ བ ༣
རྣམ་ཤེས་དམ་པའི་དོན་ལྡན་པ། །དེ་ཡང་བརྟེན་རྣམས་མི་འདོད་དེ། །
གཅིག་དང་དུ་མའི་རང་བཞིན་དང་། །བྲལ་ཕྱིར་ནམ་མཁའི་པདྨ་བཞིན།། ཞེས་སོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

གང་གིས་དངོས་པོ་རྣམ་དཔྱད་[1]ན། །
དེ་ཉིད་དུ་ནི་དེ་དངོས་མེད། །[2]
གང་གི་ཕྱིར་ན་དེ་རྣམས་ནི། །
གཅིག་དང་དུ་མའི་རང་བཞིན་མེད།[3] །ཅེས་སོ།།

དེ་བཞིན་དུ་རྒྱན་མཛད་པས་ཀྱང་གསུངས་པ།

གང་ཚེ་འདིར་ནི་རྣམ་རྟོག་དང་། །
གཞན་གྱིའང་ཚད་མ་ཉིད་མེད་པ། །
དེ་ཚེ་གཞིགས་པར་གྱུར་ནའང་། །
ཀུན་ལ་དགག་པར་བྱ་བ་ཅི། །
སད་དང་རྨི་ལམ་སོགས་དབྱེ་བའང་།[4] །
དམ་པའི་དོན་དུ་ཡོད་མིན་ཉིད། །
ཀུན་ལ་མཉམ་པར་མཐོང་རྣམས་ལ། །
དབྱེ་བ་སྣང་བ་མིན་པ་ཉིད། ।[5]ཅེས་སོ།།

---

1 བོད་འགྱུར། རྣམས་དཔྱད།

2 ལེགས་སྦྱར། དེ་ཉིད་ཀྱིས་དེ་རང་བཞིན་མེད།

3 ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ། ཅེ ༡༣༣ ན ཕྲེང་ ༨
གང་གིས་དངོས་པོ་རྣམ་དཔྱད་ན། །དེ་ཉིད་དུ་ན་དེ་དངོས་མེད། །
གང་གི་ཕྱིར་ན་དེ་དག་ལ། །གཅིག་དང་དུ་མའི་རང་བཞིན་མེད།། ཞེས་སོ།།

4 ལེགས་སྦྱར། བཅིངས་གྲོལ་ལ་སོགས་དབྱེ་བའང་། ཚད་མ་རྒྱན། ཤློཀ ༤༠༧

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

སྒྲོར་བ་ནི་འདི་ལྟར་བྱ་སྟེ། གང་གཅིག་དང་དུ་མའི་རང་བཞིན་དུ་འགྱུར་བ་མ་ཡིན་པ་དེ་ནི་དོན་དམ་པ་ཡོད་པར་མ་ཡིན་ཏེ། དཔེར་ན་ནམ་མཁའི་པདྨ་བཞིན། རྣམ་པར་ཤེས་པ་ཡང་གཅིག་དང་དུ་མའི་རང་བཞིན་མེད་པ་ཡིན་ནོ་ཞེས་པ་ཁྱབ་པར་བྱེད་པ་མི་དམིགས་པའོ། །རེ་ཞིག་གཏན་ཚིགས་མ་གྲུབ་པ་མ་ཡིན་ཏེ། རྣམ་པ་དང་བཅས་པའི་ཤེས་པ་ལ་ཕྱི་རོལ་གྱི་དོན་བཞིན་དུ་གཅིག་དང་དུ་མའི་རང་བཞིན་མི་རུང་བ་ཡོངས་སུ་གསལ་བ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །གང་ལ་འཇིག་རྟེན་ལས་ཕྱི་རོལ་གྱི་དོན་དུ་ཐ་སྙད་ཡིན་པ་དེ་ཁོ་ན་རྣམ་པ་དང་བཅས་པར་སྨྲ་བས་ཤེས་པས་ཏེ། དེའི་ཕྱིར་དེ་ཕྱི་རོལ་དུ་ཡོད་པ་ལ་གནོད་པར་བྱེད་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་ཁོ་ན་ནང་དུ་ཡོད་པ་ལ་ཡང་གནོད་པར་བྱེད་པའོ། ། གང་གི་ཕྱིར་རགས་པ་གཅིག་གམ་རྡུལ་ཕྲ་རབ་དུ་མའི་ངོ་བོ་ཡང་འཐད་པ་མ་ཡིན་ཞིང་། རྣམ་པར་ཤེས་པའི་བདག་ཉིད་དུ་གྱུར་པའི་རྣམ་པ་འདི་ཡང་གལ་ཏེ་རགས་པ་གཅིག་གམ་རྡུལ་ཕྲ་རབ་ཏུ་ཐ་དད་པ་དུ་མ་ཡིན་ན། དབུ་མ་རྒྱན་དུ། བདག་ཉིད་ཆེན་པོ་བོདྷིསཏྭ་ཡིས།

ཅི་སྟེ་རྣམ་པའི་གྲངས་བཞིན་དུ། །
རྣམ་པར་ཤེས་པ་ཁས་ལེན་ན། །
དེ་ཚེ་རྡུལ་ཕྲན་འདྲར་འགྱུར་བའི། །
དཔྱད་པ་འདི་ལས་བཟློག་པར་དཀའ།[1] །ཞེས་གསུངས་སོ།།

---

5 ཚད་མ་རྒྱན། ཤློཀ ༦༠༢

1 དབུ་མ་རྒྱན། དབུ་མ། ས ༥༨ བ ཕྲེང་ ༥
ཇི་སྟེ་རྣམ་པའི་གྲངས་བཞིན་དུ། །རྣམ་པར་ཤེས་པ་ཁས་ལེན་ན། །

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

རྣམ་པ་གཉིས་ཀ་ལྟར་ན་ཡང་ཕྱི་རོལ་གྱི་ཕྱོགས་ལ་འབྱུང་བའི་སུན་འབྱིན་པར་གནོད་པར་[1]མི་ནུས་སོ། །གང་གི་ཕྱིར་གང་གིས་དེ་ཡོད་ན་ཡོད་པར་འགྱུར་བ་རྣམ་པར་ཤེས་པ་དེ་ཕྱི་རོལ་གྱི་དངོས་པོའི་རྒྱུ་མཚན་ཅན་གྱི་སུན་འབྱིན་པ་ཅན་མ་ཡིན་ཏེ།[2] གཟུགས་ཅན་གྱི་རྒྱུ་མཚན་ཅན་གྱི་གནོད་པར་བྱེད་པ་ནི་གཟུགས་ཅན་མ་ཡིན་པ་རྣམ་པར་ཤེས་པའི་བདག་ཉིད་མ་ཡིན་ནོ་ཞེས་པ་ཡང་སྙིང་པོ་མེད་པ་སྟེ།[3] རྣམ་པ་དང་བཅས་པ་ཉིད་ལ་རྣམ་པར་ཤེས་པ་ཡང་གཟུགས་ཅན་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ཏེ། ཡུལ་ལ་རྣམ་པར་རྒྱས་པ་དང་ལྡན་པའི་རྣམ་པ་འདི་ཁོ་ན་ནི་གཟུགས་ཅན་ནོ་ཞེས་པའོ།།

ཛགདྡལའི་གཙུག་ལག་ཁང་ཆེན་པོའི་མཁས་པ་ཆེན་པོ་དགེ་སློང་ཐར་པའི་འབྱུང་གནས་སྦས་པས་སྦྱར་བའི་ཏོག་གེའི་སྐད་དུ་གཞན་གྱི་རྗེས་སུ་དཔག་པ་ཡོངས་སུ་བཅད་པ་རྫོགས་སོ།།[4] །།

ཏོག་གེའི་སྐད་འདི་བྱས་ནས་ནི། །
བདག་གིས་བསོད་ནམས་གང་བསགས་པ། །

དེ་ཚེ་རྟུལ་ཕྲན་འདྲར་འགྱུར་བ། །དཔྱད་པ་འདི་ལས་བཟློག་པར་དཀའ།། ཞེས་སོ།།

1 ཡིགས་སྦྱར། གནོན་པར་ཞེས་སྣང་ངོ་།།

2 ཡིགས་སྦྱར། གང་གིས་དེ་ཡོད་པར་འགྱུར་བའོ།།

3 ཡིགས་སྦྱར། ཞེས་པ་བསལ་བའོ།།

4 ཡིགས་སྦྱར། དཔལ་ཛགདྡལའི་གཙུག་ལག་ཁང་ཆེན་པོའི་པཎྜིཏ་ཆེན་པོ་དགེ་སློང་ཐར་འབྱུང་སྦས་པས་སྦྱར་བའི་ཏོག་གེའི་སྐད་ལས་གཞན་དོན་རྗེས་དཔག་གི་ལེའུ་རྫོགས་སོ།།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

དགེ་བ་དེ་ཡིས་འགྲོ་བ་འདི། |

སངས་རྒྱས་ཉིད་དུ་ལྷག་བསྒྲོད་ཤོག |

རྟོག་གེའི་སྐད་རྫོགས་སོ།། ||

ཚུལ་འདི་ནི་གང་ཟག་དམ་པ་རྣམས་ཀྱི་བཀའ་དྲིན་ལ་བརྟེན་ནས་ནང་དང་ཕྱིའི་གཞུང་ལུགས་དུ་མ་རྣམས་ལ་བློའི་སྣང་བ་ཆེར་རྒྱས་པ་སྒྲ་བསྒྱུར་གྱི་ལོ་ཙཱ་བ་དཔང་དགེ་སློང་དཔལ་ལྡན་བློ་གྲོས་བརྟན་པས་པཎྜི་ཏ་ལ་མ་ལྟོས་པར་རང་ཉིད་ཀྱིས་བསྒྱུར་ཅིང་ཞུས་ཏེ་གཏན་ལ་ཕབ་པའོ། །འདིས་འགྲོ་བ་དཔག་ཏུ་མེད་པ་ལ་ཕན་པར་གྱུར་ཅིག།

གཞུང་གི་ཤློཀའི་ཚད་ནི་བརྒྱད་བརྒྱ་ཞི་བཅུའོ།།

ཇི་འདྲ་ཡོད་དུ་གང་མཐོང་བ། |

དེ་འདྲ་བདག་གིས་བྲིས་པ་སྟེ། |

གལ་ཏེ་དག་དང་མ་དག་པའི། |

ཉེས་པ་དེ་རྣམས་བདག་གི་མིན། |

བསྟན་བཅོས་ངལ་བས་བྲིས་པ་སྟེ། |

ཆུ་དང་མེ་དང་རྐུན་པོ་ལས། |

དེ་བཞིན་བླུན་པོ་རྣམས་ལས་ནི། |

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

འབད་པས་ཡོངས་སུ་བསྒྱུར་བར་བྱ།།[1]

འདི་ནི་གསལ་ལྡན་ལྷུང་ས་ཀྱི་གནའ་བོའི་རྒྱ་གར་གྱི་ནང་པའི་པཎྜིད་རྣམས་ཀྱི་ཞབས་ཀྱིས་ཟིན་པ་ལེགས་སྦྱར་དང་། པུ་ལིའི་སྐད་ལ་གཞན་འདྲིང་མི་འཛོག་པའི་སྤྲོབས་པ་དགེ་བ་རྒྱ་གར་ནང་པའི་ལྷ་གྲུབ་ཀྱི་རྩལ་ལ་ཕས་ཀྱི་རྒོལ་བ་རྣམས་ཟིལ་གྱིས་གནོན་པའི་སེང་གེ་རྣམ་པར་བསྒྲིངས་པའི་གོ་ཆས་བསྒྲོན་པ་པཎྜིད་རྣམཤཱཀྲརྡིཔཎྜིའི་ཞལ་སྔ་ནས་ལེགས་སྦྱར་གྱི་མ་དཔེ་ལས་བཀའ་ཕྲིད་ལེགས་པར་ཐོབ་སྟེ། སྐད་ལེགས་སྦྱར་གྱི་མ་དཔེ་གཉིས་དང་། ལོ་ཙྪ་བ་ཆེན་པོ་དཔལ་ལྡན་བློ་གྲོས་བརྟན་པའི་བོད་འགྱུར་ལ་ཞུ་དག་ངེས་དྲངས་བགྱིས་ཏེ་པཎྜིད་དེ་ཉིད་དང་། བོད་ཀྱི་ལོ་ཙྪ་བ་རྣམས་ཀྱི་ཞབས་རྗེས་སུ་སློམ་པ་ཁ་བ་ཅན་གྱི་བྱང་བརྒྱུད་དུ་ལྷེ་ཁྲག་འཕོས་པ་འདམ་པ་བློ་བཟང་ནོར་བུ་ཤཱསྟྲིས་སྟོན་པ་ཐུགས་རྗེ་ཅན་གྱི་བདེན་བཞི་ཆོས་བསྐོར་དང་པོ་བསྐོར་བའི་གནས་ཁྲུད་པར་ཅན་གནས་མཆོག་ཝཱ་ར་ཎ་སཱིའི་ཉེ་འདབ་བོད་ཀྱི་ཆེས་མཐོའི་གཙུག་ལག་སློབ་གཉེར་ཁང་དུ་ཞུས་ཏེ་གཏན་ལ་ཕབ་པའོ། །འདིས་ཀྱང་བློ་གསར་དོན་གཉེར་ཅན་རྣམས་ལ་ནང་པའི་ཚད་མ་རིག་པའི་བློའི་སྣང་བ་རབ་ཏུ་འཕེལ་ཞིང་མི་ཉམས་གོང་དུ་འཕེལ་བར་གྱུར་ཅིག། ༎

མངྒལཾ་ བྷཝཏུ།།

1 གཞུང་ཚད་དང་། ཚིགས་རྐང་ཕྱི་མ་འདི་གཉིས་ལེགས་སྦྱར་གྱི་མ་དཔེ་གིཡཀཱཏྲ་ནས་དཔར་དུ་བཏབ་པར་གསལ་ལོ།།

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

परिशिष्टि १

तर्कभाषायाः संस्कृतश्लोकानामकाराद्यनुक्रमः

आकारः प्रतिविद्यते	७२
अक्षैस्तद् व्यदिश्यते	१५
अज्ञातार्थप्रकाशो वा	१
अत्र द्वौ वस्तुसाधनौ	३२
अदृष्टं कल्पेत् अन्यम्	११
अदृष्टावपि सत्त्वतः	४७
अर्थतत्त्वनिबन्धनात्	३
ऽनिष्ठा तत्रापि हि स्मृतिः	१८
अनिष्टाशक्तेः स्मृत्यादिवत्	१
अनुपाख्योदाहृता मता	३२
अनुमानम् द्विधा स्वार्थम्	२६
अनुमेयेऽथ तत्तुल्य	२६
अनुविधं इव ज्ञानम्	१४
अन्यैः प्रत्यक्षसिद्धत्वम्	५५
अप्रत्यक्षोपलम्भस्य	२०
अप्रवृत्तिः प्रमाणानाम्	३२
अप्रवृत्तिफलाऽसति	३२
अभिप्रायनिवेदानात्	४
अयं बु द्धत्वमधिगच्छतु	७६
—अर्थक्रियास्थितिः	२,३
अर्थस्य दृष्टौ इवेति	५८
अर्थसारूप्यमस्य प्रमाणम्	२४
अर्थाधिगतिः प्रमाणफलम्	२४
अर्थाभासं प्रवर्तते	७३
अविसंदनं शब्दे	३
ऽव्यतिभिन्नार्थमात्रदृक्	२१
असंङ्कीर्णार्थमात्रदृक्	२१
असाधनाङ्कभूतत्वात्	४/१
असाधारणहेतुत्वात्	५,१५
अस्ति ह्यालोनाज्ञानम्	१३
अस्य याऽजडरूपता	१८
अहं काणः सुखी गौरवः	५५
अहं इत्यपि यज्ञानम्	५५
आकारसहिता बुद्धिः	५६
आकाशं द्वौ निरोधौ च	६५,६८
आत्मनः परिकल्पितम्	५५
आत्मनो न प्रकाशकम्	५६
आत्मशून्यं अकर्तृक	६५
आत्मनमात्मनैवात्मा	१८
आरब्धास्ते विनाशिनः	७०
इति चेत् ग्राह्यताम् विदुः	४५
इत्यज्ज्ञानायैक	३२
इदानीन्तनचित्तवत्	६७
इयमेवात्मसंवित्तिः	१८

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

इष्टा नार्थे विकल्पनात्	६५	कार्यत्वस्य विपक्षवृत्तिहनये	४४
ईदृशम्	—	कार्योत्पादोऽनुमेयता	
उच्यते साध्यसिद्धयर्थं	३८	कालयोः च सद्वात्मनः	६३
उदकानलचौरेभ्यः	७६	किमन्यत् तेन मीयते	—
उपाधिभेदापेक्षो वा	३८	किमर्थं नानुमेयता	—
एकः प्रतिषेधहेतुः	३२	क्रियाकारकभावेन	१८
एकप्रत्यवमर्शार्थ	६०	केचिद् धर्मान्तरम् मेयम्	—
एकसामग्र्यधीनस्य	२९	केचित्स्वभावेनेंद्रियादिवत्	६०
एकस्यामंशरूपस्य	१८	केवलं संविदं स्वस्थाम्	५४
एका चित्रावभासिनी	७५	क्रंमोत्पत्तिः विरुध्यते	५४
एकानेकनियोगेन	७२	क्रियया च सहोदितः	४५
एकानेकस्वभावेन	७४	क्रियया सह यत्र नञ	४५
एकाभावेऽन्यहानये	७२	क्रियाकारणयोः एक	३४
एव तत्र क्रिया मता	४३	क्रिया च सदृशात्मनः	३४
कः सम्बन्धोऽनवस्था च	८	क्रियायामक्रियायाम् च	६३
कथम् बाह्यं तद् उच्यते	६५	गृहीतग्रहणान्नेष्टं सांवृत्तम्	१
कर्ता चेद् व्यतिरेकसिद्धिविधुरा	४४	ग्रह्यग्राह्यनिर्मुक्तम्	९
कर्म चित्तं अवधूय न चास्ति	६५	गृहीतग्राहकवैधुर्यात्	७२,७३
कर्मजं लोकवैचित्र्यम्	६५	ग्राह्योऽर्थो न बहिर्मतः	६७
कर्मजं हि जगत् उक्तं अशेषम्	६५	चित्तमप्यर्थरागादि	७५
कर्मणां तत्फलस्य च	५४	चित्तमेव रचयत्यति	७२
क्रमोत्पत्तिर्न युज्यते	६३	चित्तावभासेष्वर्थेषु	७५
कल्पनापि स्वसंवित्तिाव	३४	चित्रेऽपिदृष्टमांत्रेण	७५
कल्पितः कर्मकर्त्रादिः	१८	चेतनं न स्वरूपतः	५४
कष्टेन लिखितं शास्त्रम्	७६	चेतना तत्कृतं च तत्	६५
कस्ताम् क्षपितुम् क्षमः	२२	—चेतना मानसं कर्म	६५
कामशोकभयोन्माद्	४५	चेद् विज्ञामिष्यते तदा	७५
कार्यकारणभावाध् वा	३४	—चौरस्वप्नाद्यपप्लुतः	५६

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

छेदे द्रव्यव्यपेक्षया	४५	यदर्थः शेषभावना	३४
जायते स इति स्मृतिः	६३	तदा विशीर्यमाणेऽपि	७४
ज्ञानमर्थक्रियास्थितिः	९	तद्वान् कश्चिद् पुनैव	२४,७१
ज्ञानमत्येव तत् कुतः	१८	तद्वान्नैव पुनः कश्चिद्	२४
ज्ञानम् तु ज्ञानततावशात्	४५	तद्वारेण भवत्यतः	२३
ज्ञानं तत्तत्र कल्पना	२०	तद् रूपं नास्ति तत्त्वतः	७४
ज्ञानम् नात्नम् इच्छति	४५	तदर्थाशेषभावना	६८
ज्ञानाकारार्पक्षमम्	४३	तदविशेषे तु चैतसाः	५५
ज्ञानाद्यैकार्थसाधने	६०	तदेव प्रत्यक्षं ज्ञानं प्रमाणफलम्	२४
ज्ञानान्तरेणानुभवे	१८	तस्मात् तत्राद्विविज्ञानम्	६७
ज्ञानाभिधानसंदेहम्	५६	तस्य नानुभावोऽपरः	२६
ज्ञेयस्वरूपसंवित्तिः	३	तस्य लक्षयितुं क्षमः	१८
ज्वरादिशमने काश्चित्	४५	तस्य शक्तिरशक्तिर्वा	२२
तर्कभाषामिमां कृत्वा	७६	तस्यात्मा विषयो मतः	५५
तच्छरीरेणेन्द्रियात्मवित्	५५	तस्यापि तुल्यचोद्यत्वात्	२६
तज्जे वाक्कायकर्मणी	४५	तस्यार्थानुभावात्मकम्	३५
तज्ज्ञानम् तत्र कल्पना	२०	तस्यार्थोऽयं प्रतीयते	५५
तत्त्योगोऽपि तदा तृणादिक इति	४५	तसाया नानुभवोऽपरः	७३
तत् पक्षवचनम् वक्तुर्	२३	तादृशं लिखितं मया	७६
तत्र प्रसिद्धम् तद्युक्तम्	३४	तेऽनित्या ये तदाद्यैस्तु	७०
तत्राकाशं अनावृत्तिः	६५	तेन वार्थान्तरं फलम्	१
तत्राध्यक्षमतोऽखिलम्	२०	तेन पुण्येन लोकः	७६
तत्रापूर्वार्थविज्ञानम्	४५	तेन प्राकाशकत्वेऽपि	९
तत्राभावप्रमाणमता	१२	तेन हेतुरिह प्रोक्तो	७०
तत्रार्थदृष्टिर्विज्ञानम्	२३	तेषां तद् भावनामयम्	२१
तथात्रापि भविष्यति	६७	त्रिपूपाल्लिङ्गतोऽर्थदृक्	३४
तथा न स्यात् स चेष्यते	१८	त्रिविधं चाप्यसंस्कृतम्	३४
तथा बालैर्विकल्पयते	७२	त्रिष्वन्यतमरूपस्यैव	४५

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

त्रैरूप्यानुपपत्तितः १८
दृश्या नेन्द्रियगोचरः ६८
दृश्योऽथ व्यतिरेकसिद्धिमनसा ४४
दृष्टा यथा वौषधनो ५६
द्वयोरेकाभिसम्बन्धात् ८
धर्मभेदाभ्युपगमाद् ६७
धर्ममात्रेऽथ धर्मिणि ३४
धर्मिणं गमयिष्यति ३४
धर्मेणान्यत्र दृश्यते ६७
—धीप्रमाणता ४
धियो नीलादिरूपत्वं ८
धूमेन्धनविकारवत् २९
न चाज्ञाते विशेषणे २५
न चात्मानुभवोऽस्यत्यस्य ३४
न चान्यस्य प्रमाणता ७४
न चासौ लिङ्गसंगतः ६७
न चित्तान्तरसन्धिकृत ६७
न चेत् संवेद्यते नीलम् ६८
न तावत् परमाणवः ७२
न तावत् परमाणूनां ७२
न तु सर्वस्य वेदकः ३४
न शक्यम् अपवाधितुम् २२
न सन्ति परमाणवः ७२
न सन्नवयवी नाम ७२
न सम्बन्धमतिस्तथा ८
नान्योऽनुभाव्यो बुद्ध्या ७३
न सोऽस्ति प्रत्ययो १४
न स्वसंवित्तिरस्य तु १८
न ह्यज्ञेऽर्थे कश्चिद् १९
नागृहीतविशेषणा १८
नानात्वेऽपि न चापराः ४४
नान्वोऽनुभाव्यो बुद्ध्यास्ति ६६
नामजात्यादियोजना १५
नार्थतत्त्वनिबन्धनम् ९
नार्थदृष्टिः प्रसिध्यति २०
नार्थवित्तिः प्रसिध्यति २४
नाशे कार्य एव सत्त्ववत् ३८
निःशेषव्यवहाराङ्गम् ४५
नित्यत्वादपि किं २२
नित्यत्वाद् अलिक्तिस्यस्य २०
नित्यं तमाहुर्विद्वांसो २२
नित्यं त्रयम् असंस्कृतम् ६५,६८
नित्यस्य निरपेक्षत्वात् ६३
नित्ये तु मनसि प्राप्तः ७०
निपातो व्यतिरेकः ३४
निराशानेकमूर्ता ७२
निर्भागः सम्प्रतीयते २४,७१
निश्चितम् बाधावर्जितम् २६
निहन्तीति निरुच्यते १८
नेष्टं तदपि धीराणाम् ७४
नैवास्ति परमार्थतः ७५
पक्षधर्मस्तदंशेन ४५
परमाणुसमत्वेन ७५
परमाणोः षडंशता ७२
परमार्थो न विद्यते १८
पररूपे विपर्ययः २०

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

परोक्षत्वाप्रसिद्धितः	६७	प्रमाणशक्तविज्ञातो	११
परोक्षं यदि तज्ज्ञानम्	१८,२०	प्रमाणं न फलात् परम्	२३
परोक्षस्य स्वरूपम् कः	१८,२०	प्रमाणं लोकसम्मतम्	३४
पर्युदासः स विज्ञेयो	२५	प्रमाणान्तरसद्भावः	६
पिण्डः स्याद् अणुमात्रकः	७२	प्रमाणाभाव उच्यते	५६
पुण्यमासादि यन्मया	७६	प्रमाणे हि द्विलक्षणम्	४
पुरतोऽवस्थिताने एव	६७	प्रमाणेतरसामान्य	२१
पूर्वप्रमितिमात्रे हि	६३	प्रमाणे लक्षमद्वयम्	४
पूर्वविज्ञानवत् तथा	६७	प्रवृत्तेस्तत्प्रधानात्वाद्	५६
पृथिव्याद्यात्मकास्तावत्	७०	प्रसङ्गो द्वयसम्बन्धाद्	५३
प्रकाशकत्वं बाह्योऽर्थे	५६	प्रसज्यप्रतिषेधस्तु	३४
प्रतिज्ञादिवाच्योऽप्यन्यैः	३३	प्रागुक्तम योगिनां ज्ञानम्	२१
प्रतिज्ञानुपयोगिनी	२५	प्रामाण्यम् तत्र शब्दस्य	३,९
प्रतिभासधर्मः स्थौल्यम्	५४	प्राहुः प्राभाकरः पञ्चकमपि	२३
प्रतिभासोऽनिरालम्भः	७२	फलं परिसमाप्तिमत्	३४
प्रतिषेधः स विज्ञेयः	३४	बद्धमुक्तादि भेदोऽपि	७५
प्रतिषेधाच्च कस्यचित्	३४	बाधात्वाहितहेतुमात्रनियति	४४
प्रत्यक्षमनुमानञ्च	४	बालमूकादिविज्ञान	१३
प्रत्यक्षं कल्पनापोढम्	१३	बाह्यो न विद्यते ह्यर्थो	७३
प्रत्यक्षादोरनुपपत्तिः	४५	बाह्योऽर्थः किं प्रमाणकः	६८
प्रत्यक्षेणैव सिध्यति	३	बीजस्यसत्त्वदर्शनात्	३२
प्रत्याभिज्ञाऽतिरिंकिणी	६३	बुद्धावप्रतिभासानात्	५८
प्रत्ययायौगपद्यतः	७०	बुद्धिर्विषये वर्तते	५४
प्रत्यया प्रतिवेदनात्	७२	बोधायान्यत् प्रतीयते	५६
प्रथमं निर्विकल्पकम्	१३	भवतीष्टविघातकृत्	७०
प्रमाणतः फलम् नान्यत्	५६	भाक्तं स्यादर्थवेदनम्	३४
प्रमाणपञ्चकं यत्र	१२	भागा एव च भासन्ते	२३,७१
प्रमाणमविसंवादि	१,३	भावा येन निरुप्यन्ते	७४

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

भासर्वज्ञश्च संख्यत्रितयम् ६४
भिन्नकालं कथं ग्राह्यम् १३
भूजलान्तरगतस्यापि २६
भूयोदर्शनगम्या हि २८
भयोऽवयवसामान्य ५४
भेदेऽपि नियतः केचित् ६०
भेदो हि नावभात्येव ७५
भोक्तारं चेतनायोगात् ५४
मम दोषो न दीयते ७६
मन्यन्ते मध्यमाः पुनः ३६
मरणक्षणविज्ञानम् ६७
मरणज्ञानभावेन ६७
मानसं चार्थरागादि १६
मानसा कर्ता समाश्रितीयते ४४
मुक्तिस्तु शून्यतादृष्टेः ६८
मूर्खेभ्यस्तथैव च ७६
य इष्टाः परमाणवः ७०
यः प्रमाणमसाविष्टो ४५
यः शब्दानुगमादृते २४
यः स्वभावेन नश्यति २२
यः स्वभावेन संस्थिता २२
यत्नेन परिपालयेत् ७६
यत्रार्थो नान्यथा भवेत् ११
यत्रोत्तरपदेन नञ ४५
यथाऽदाहाद् अपावकः ३४
यथा बालैर्विकल्प्यते ७३
यथा यथार्थाशिचन्त्यन्ते ७५
यदि शु द्धमशु द्धं वा ७६
यदि संवेद्यते नीलम् ६८
यद्येकत्वम् न युज्यते ७५
यद् वदन्ति विपश्चितः ७५
यदा तु न विकल्पस्य ७४
यस्मादेकमनेकं वा ७४
या स्वभावेन संस्थिता २२
यादृशं पुस्तके दृष्टम् ७६
योगाचारस्य सम्मता ६५
योगिनां गुरुनिर्देश २१
योगो जात्यन्तरस्य तत् ३५
योग्यतायाम् अयोगस्य ३४
योऽर्थो बुद्धौ प्रकाशते ९
रागिणो हीनसङ्गत्वाद् ६७
रूपं तेषु न विद्यते ७४
रूपादे रसतो गतिः २९
रूपादौ चक्षुरादीनाम् ५४
लिङ्गं धर्मे प्रसिद्धं चेत् ४६
लिङ्गस्य व्यभिचारतः ४३
वक्तृव्यापारविषयो ३,९
वस्तुरूपे न जायते ४८
वस्तुसत्तावबोधार्थम् १२
वस्त्वभिन्नानां इतीश्यते ४९
वासनालुण्ठितं चित्तम् ७३
वासनैभ्रमणीकृतम् ७३
विकल्पोत्पत्तिशक्तिमत् ६७
विज्ञानत्वादिहेतुभ्यो ६७
विचारोऽयं दुरुद्धार्यः ७५
विज्ञानं जडरूपेभ्यो ६७

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

विज्ञानं परमार्थसत्	७२,७३	स एवायं इतीयं तु	६३
विज्ञानं पारमार्थिकम्	७४	स चोपगम इष्यिते	३१
विज्ञानस्यापि शून्यता	७२	सति प्रकाशकत्वे च	६४
विधूतकल्पनाजालम्	२१	सम्बन्धं केचित् इच्छन्ति	५६
विन्ध्याद्रिरन्ध्रदूर्वादेः	४७	सम्बन्धेऽपिऽद्वयं नास्ति	४५
वियोगात् गगनाब्जवत्	७४	सम्बन्धो यदि तद्वयोः	८
विवक्षतोऽप्रयोगेऽपि	३२	सम्भाव्यतेऽतीन्द्रियः	४४
विशीर्यन्ते तथा तथा	७५	सरागमरणं चित्तं	६७
विशेशषणविशेष्याभ्याम्	४६	सरोजमिति वा यथा	२३
विशेष्यबुद्धिरिष्टेह	३२	सव्यापारप्रतीतत्वात्	४५
विशेष्ये बुद्धिः	१८	सस्वभावोऽनुवर्णितः	३२
विषयान्तरसंचारः	१८	सह प्रत्यक्षं एव वा	३४
विषयासत्त्वतस्तत्र	६५	सा च तस्यात्मभूतैव	१
विषयि प्रतिषिध्यते	२३	सा च नः प्रत्योत्पत्तिः	३४
वीतक्लेशस्य तद्यथा	६७	सात्मनोऽपरिणमो वा	४५
व्यवच्छिनत्ति धर्मस्य	२४	सादृशं शुद्धवस्तुजम्	१३
व्यपदेश्यं तदिन्द्रियैः	५	सादृश्यस्य च वस्तुत्वम्	२१
व्यस्तो हेतोरनाश्रयः	२,४३	साध्यत्वम् उपचर्यते	२३
व्याप्तिः कथं सिध्यति	४४	सा नैरात्म्यदृगाश्रयः	५६
व्यावृत्तमुपजायते	१८	साभ्युपास्य वेदकः	२३
शक्त्यभावात् तु नात्मनि	३२	सार्थापत्तिः उदाहृता	११
शब्दार्थग्राहि यद् यत्र	२०	सैव तावत् कथं बुण्द्धः	७५
शब्देनाव्यपृताक्षस्य	५८	सर्वं शब्देन भासते	५५
शुभाशुभानां कर्त्तारं	५४	सर्वत्र समदर्शिनाम्	७५
षट्केन युगपद् योगात्	७२	सर्वमात्मशून्यमकृर्तकम्	६५,६८
षण्णां समानदेशत्वात्	७२	सर्वस्मिन् कोऽपराध्यतु	७४
संख्याकारसमानं	७५	सर्वादृष्टिश्च सन्दिग्धा	४७
संस्कृतं क्षणिकं सर्वम्	३६,६५,६८	सत्त्वलोकमथ भाजनलोकम्	६५

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

सदृशं मुग्धवस्तुजम् ३४
सद्भावो नास्तिताऽसति २३
सन्दिग्धे हेतुवचनाद् ४३,५४
संनिविष्टास्तथा तथा २३,७२
समानाधारणवेदनाद् ५५
समुदायार्थसाध्यत्वाद् १५
स्वकारज्ञानजनका ६८
स्पष्टमेवावभासते २१
स्वतोऽचिद्रूपमिच्छन्ति ५४
स्वभावं केवलोऽथ वा ३८
स्वयं सैव प्रकाशते ७३
स्वरूपं च न शब्दार्थ २०
स्वरूपे सर्वमभ्रान्तं २०
स्वसंवित्तिविकल्पिका १६
स्वसंविन्निर्विकल्पकम् १७
स्वाऽदृष्टिर्व्यभिचारिणी ४७
स्वोपादेयक्षमम् ६७
स्वोपादानबलोद्भवम् ६७
स्वसंवेद्यो ह्यहहकङ्कारः ५५
हेतुत्वमेव युक्तिज्ञा १३
हेतुधर्मानुमानेन २९
हेयोपादेय वस्तुनि ४

●●●

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ལྷན་ཐབས་གཉིས་པ།

ཚིགས་བཅད་ཀ་མད་ལྷར་བསྒྲིགས་པ།

ཀུན་ལ་མཉམ་པར་མཐོང་རྣམས་ལ། ༣༡༧

ལྐོག་ཏུ་གྱུར་དེའི་རང་གི་ནི། ༡༡༣

སྐད་ཅིག་པ་ཀུན་འདུས་བྱས་ཏེ། ༡༩༩

མཁའ་དང་འགོག་པ་གཉིས་དག་སྟེ། ༣༠༨

གང་གི་ཕྱིར་ན་དེ་དག་ལ།། ༣༡༦

གང་གི་ཕྱིར་ན་དེ་རྣམས་ནི། ༣༡༦

གང་གི་རང་བཞིན་འཇིག་མེད་པ། ༡༡༦

གང་གིས་དངོས་པོ་རྣམ་དཔྱད་ན། ༣༡༦

གང་དེ་ཚད་མ་ཉིད་འདོད་ཀྱི། ༣༠༡

གང་ཚེ་འདིར་ནི་རྣམ་རྟོག་དང་། ༣༡༧

གང་ཞིག་རང་བཞིན་འཇིག་མེད་པ། ༡༡༦

གང་ལ་ཕྱི་མའི་ཚིག་གིས་དགག ༩༦

གང་ལ་བྱ་དང་བཅས་པའི་དགག ༩༦

གལ་ཏེ་སྔོན་པོ་རིག་བྱ་ན། ༣༠༥

གལ་ཏེ་སྔོན་པོའི་རིག་བྱ་མིན། ༣༠༥

གལ་ཏེ་དག་དང་མ་དག་པའི། ༣༣༠

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

གལ་ཏེ་ཤེས་ཏེ་ཕྱོག་གྱུར་ན། ༡༡༣
དགག་པ་དོན་གྱིས་བསྟན་པ་དང་། ༩༦
དགེ་བ་དེ་ཡིས་འགྲོ་བ་འདི། ༣༡༩
དགྲ་བཅོམ་སེམས་གང་ཡིན་དེ་ཡང་། ༣༠༣
འགྲོ་བ་མ་ལུས་ལས་ལས་སྐྱེས་པར་བཤད། ༡༩༥
འགྲོ་བ་མ་ལུས་ལས་ལས་སྐྱེས་པར་བཤད། ༡༩༥
རྒྱུ་ཆོས་རྗེས་སུ་དཔོག་པ་སྟེ། ༡༣༨
སྒྲ་རྣམས་སྨྲ་བ་པོའི་བསམ་པ། ༩༡
སྒྲ་ཡི་རྗེས་འགྲོ་ལས་གཞན་གང་། ༡༠༠
ང་ནི་ཕྲ་དང་བདེ་དང་ལྡི། ༡༥༣
ང་འོ་ཞེས་པའི་ཤེས་གང་དེའང་། ༡༥༣
དངོས་པོ་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ཡིན།། ༥༩།༡༨༠
སྔོན་དུ་གཞལ་ཟིན་ཙམ་ལ་ནི། ༡༩༦
ཅི་སྟེ་ལྡོག་པ་འགྲུབ་པའི་ཡིད་ཀྱིས་བལྟར་
རུང་བྱེད་པོ་ལ་བརྟེན་བྱ་ཡིན་ན།། ༡༦༣
ཅི་སྟེ་རྣམ་པའི་གྲངས་བཞིན་དུ། ༣༡༥
གཅིག་དང་དུ་མའི་རང་བཞིན་དང་། ༣༡༦
གཅིག་པ་ཆད་མེད་རང་བཞིན་ལ ༡༠༥
བཅིངས་གྲོལ་ལ་སོགས་དབྱེ་བའང་། ༡༥༩

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ཆ་རྣམས་ཡང་དག་ངེས་གནས་ཉིད། ༡༣༠།༣༠༨

ཆ་ཤས་ཅན་ཞེས་བྱ་མེད་ཅིང་། ༣༡༣

ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པའི་ལུགས་མཉན་ཕྱིར། ༧༧

ཇི་ལྟར་ཕྱིས་པས་རྣམ་བརྟགས་ལྟར། ༣༡༨

ཇི་སྙེ་རྣམ་པའི་གྲངས་བཞིན་དུ། ༣༡༤

ཇི་འདྲ་པོད་དུ་གང་མཐོང་བ། ༣༣༠

འཇོག་པར་ནུས་པའི་རྒྱུ་ཉིད་ལ། ༩༩

གཉིས་ནི་དངོས་པོ་སྒྲུབ་པར་བྱེད། ༤༩།༡༨༠

གཉིས་ནི་འབྲེལ་བ་གཅིག་པུ་ཡིས ༦༥

གཏན་ཚིགས་ཐེ་ཚོམ་ལ་བརྗོད་ཕྱིར། ༡༤༠

རྟག་པ་ལྡོས་པ་མེད་པའི་ཕྱིར། ༡༩༨།༡༩༥

རྟག་ཕྱིར་བཙོས་སུ་ཡོད་མིན་ན། ༡༡༦

རྟག་ཕྱིར་གསོ་བྱ་མ་ཡིན་ན། ༡༡༦

རྟོག་གེའི་སྐད་འདི་བྱས་ནས་ནི། ༣༠༩

སྟོང་ཉིད་ལྟ་ལས་གྲོལ་བར་འགྱུར། ༣༠༣

བསྟན་བཅོས་ངལ་བས་བྲིས་པ་སྙེ། ༣༣༠

ཐ་དད་ན་ཡང་རང་བཞིན་གྱིས།། ༡༤༩

ཐ་དད་ཡིན་ཡང་རང་བཞིན་གྱིས། ༡༤༩

ཐ་མའི་སེམས་ནི་སེམས་གཞན་དང་།། ༣༠༣

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ཐམས་ཅད་མ་མཐོང་ཐེ་ཚོམ་ཟ། ༡༦༧

ཐལ་བར་འགྱུར་བའོ་གཉིས་འབྲེལ་ཕྱིར།། ༡༧༨

ཐལ་བ་སྒྲུབ་པ་གཉིས་འབྲེལ་ཕྱིར།། ༡༧༨

ཐེ་ཚོམ་འགྱུར་བ་གང་གིས་བཟློག་པར་བྱེད། ༨༣

ཐེ་ཚོམ་ཟ་ལ་རྟགས་བརྗོད་ཕྱིར། ༡༦༡།༡༨༠

མཐོང་བ་དབང་པོའི་ཡུལ་མིན་ཏེ། ༣༠༥

དུས་ཐ་དད་པ་ཛི་ལྟར་གཟུང་། ༩༩

དེ་ཉིད་འདིའོ་ཞེས་པ་ནི། ༡༩༦

དེ་ལྟ་དེ་ལྟར་དབྱིབས་དག་ནི། ༡༣༡

དེ་ཡང་བརྟེན་རྣམས་མི་འདོད་དེ། ༡༣༥

དེ་དང་ལྡན་པ་ཆ་འགའ་ཞིག ༡༣༡།༣༠༩

དེ་དང་རང་ཚིག་མི་སྟོན་པ། ༩༦

དེ་ཚེ་རྡུལ་ཕྲན་འདྲར་གྱུར་བའི། ༣༡༨

དེ་ཚེ་རྡུལ་ཕྲན་འདྲར་གྱུར་པ། ༣༡༨

དེ་ཚེ་གཞིགས་པར་གྱུར་ནའང་། ༣༡༧

དེ་ལ་དཔག་བྱ་བསྟན་པ་ནི། ༡༣༣

དེ་བཞིན་འགའ་ཞིག་ཀྱང་མ་ཡིན། ༡༣༡

དེ་བཞིན་ལྷུན་པོ་རྣམས་ལས་ནི། ༣༣༠

དེ་ཡི་ནུས་པའམ་ནུས་མེད་པ། ༡༡༦

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

དེ་ཡང་བརྟེན་རྣམས་མི་འདོད་དེ།། ༡༨༨

དེར་ཡང་བརྒྱད་པ་མཚུངས་ཕྱིར་ཏེ། ༡༨༥

དེས་ན་ཉམས་སྨྲོང་བྱ་གཞན་མེད། ༡༨༥

བདག་ཉིད་ལ་ནི་བདག་ཉིད་ཀྱིས། ༡༠༨

བདག་མེད་བྱེད་པ་པོ་ཉིད་མེད། ༡༧༦

འདི་ཀུན་ཤེས་པ་ཁོ་ན་སྟེ།། ༣༠༦

འདི་ཡི་རང་གི་རིག་པ་ནི། ༡༠༨

འདི་ལའང་ཐ་དད་ཅེས་མི་འདོད། ༡༣༠

འདུས་བྱས་ཐམས་ཅད་སྐད་ཅིག་པ། ༣༠༦

འདུས་བྱས་ཐམས་ཅད་སྐད་ཅིག་པའོ། ༣༠༦

འདུས་བྱས་དག་གིས་ཀུན་སློང་ལ ༡༩༩།༣༠༥

དྲུག་པོ་དག་གི་གོ་གཅིག་ན། ༣༡༡

དྲུག་གིས་ཅིག་ཅར་སྤྲུར་བ་ན། ༣༡༡

དྲུག་གིས་ཅིག་ཅར་སྤྲུར་བའི་ཕྱིར། ༣༡༡

དྲུག་པོ་རྣམས་ནི་ཡུལ་གཅིག་ཕྱིར། ༣༡༡

འདྲ་བའི་བདག་ཉིད་བྱེད་པ་འགལ། ༡༩༥

རྡུལ་ཕྲན་བསགས་པ་དངོས་སུ་རིག ༣༡༠

ནམ་མཁའ་དང་ནི་འགོག་པ་གཉིས། ༡༩༨

ནམ་མཁའ་འགོག་པ་གཉིས་དག་སྟེ། ༡༩༩།༣༠༥

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

རྣམ་པ་བཅད་པ་ལས་གྱུར་ཡིན། ༡༣༠

རྣམ་པར་ཤེས་པ་ཁས་ལེན་ན།། ༡༥༠

རྣམ་པར་ཤེས་པ་དོན་དམ་པ། ༣༡༦

རྣམ་ཤེས་དམ་པའི་དོན་ལྡན་པ། ༣༡༦

རྣམ་ཤེས་བེམས་པོའི་རང་བཞིན་ལས། ༡༠༨

སྣང་བ་དམིགས་པ་མེད་པ་སྟེ། ༣༡༣

སྣོད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་ཤིན་ཏུ་སྣ་ཚོགས་འགོད།། ༡༥༨

ཕྱི་རོལ་དོན་ནི་མ་ཡིན་ཏེ།། ༣༠༩

ཕྱོགས་ཀྱི་ཆིག་དེ་སླ་བ་པོའི། ༡༣༣

བག་ཆགས་ཀྱིས་ནི་དཀྲུགས་པའི་སེམས། ༣༡༩

བེམས་མིན་རང་བཞིན་གང་ཡིན་པ། ༡༠༨

དབང་པོའི་བྱ་བ་མེད་པ་ལ།། ༡༨༧

དབང་སྐྱེས་བློ་ནི་རྣམ་མེད་ཀྱི། ༣༠༩

བྱེད་དང་མི་བྱེད་དུས་རྟག་ཏུ། ༡༥༩

འབྲལ་བ་གང་ཡིན་ཐུག་པ་མེད། ༨༥

འབྲས་བུ་ཉིད་ནི་མི་མཐུན་ཕྱོགས་ལ་འཇུག་པ་
བསལ་ཆེད་དབང་པོ་ལས་འདས་པ།། ༡༦༣

འབིགས་བྱེད་རི་སྔོང་དུག་སོགས། ༡༦༧

འབྲེལ་བ་གང་ཡིན་ཐུག་པ་མེད། ༨༥

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

སྦྱང་གི་ནང་སོན་ས་བོན་ཡང་། ༡༦༧
བླ་མ་འཇིག་རྟེན་དབང་བཏུད་ནས། ༧༧
བླང་དང་དོར་བྱའི་དེ་ཉིད་ནི། ༣༠༡
བློ་ཡིས་ཉམས་སྐྱོང་བྱ་གཞན་མེད། ༣༡༣
བློ་ལ་སྣང་བ་མེད་པའི་ཕྱིར། ༡༥༧
མ་ཚང་སོགས་བརྗོད་སུན་འབྱིན་རྣམས།། ༡༨༨
མི་མཐུན་ཕྱོགས་རྣམས་གཉིས་ལ་ཡང་། ༡༣༠
མིང་དང་རུས་སོགས་སྦྱོར་བ་ཡི། ༩༥
དམིགས་པ་མངོན་སུམ་མ་ཡིན་ན། ༡༡༡
སྨྲ་བ་པོ་ཡི་བྱེད་པའི་ཡུལ། ༩༣
ཚད་མ་རྣམས་ནི་མི་འཇུག་པ།། ༡༣༩
ཚད་མ་སླུ་མེད་ཅན་ཞེས་པ། ༥༡
ཚད་ཡིན་དེ་ལས་ཐེ་ཚོམ་དག ༡༣༣
མཚན་ཉིད་གཅིག་ཉིད་ཡིན་མོད་ཀྱང་། ༡༣༠
ཚོགས་པ་གཅིག་ལ་རག་ལུས་པའི། ༡༣༨
གཞན་དོན་རྗེས་སུ་དཔག་པ་ནི། ༡༣༣
གཟུང་དང་འཛིན་པ་ལས་གྲོལ་བའི། ༣༡༣
གཟུང་དང་འཛིན་པ་བྲལ་བའི་ཕྱིར། ༣༡༣
ལས་དང་བྱེད་པ་པོ་ལ་སོགས། ༡༠༥

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

རང་གི་ངོ་བོ་སྒྲ་དོན་མིན། ༡༡༣

རང་ངོ་བོ་ལ་ཀུན་མ་འཁྲུལ། ༡༡༣

རང་རྣམ་ཅན་ཤེས་སྐྱེད་བྱེད་པ། ༣༠༨

ཤེས་གང་གང་ལ་སྒྲ་དོན་འཛིན། ༡༡༣།༡༡༣

ཤེས་པ་ཐམས་ཅད་སྒྲ་དང་ནི། ༡༠༠

ཤེས་བྱའི་རང་གི་ངོ་བོ་རིག་པ་ཕོ་ན། ༥༧

སད་དང་རྨི་ལམ་སོགས་དབྱེ་བའང་། ༣༡༧

སེམས་ཉིད་ཀྱིས་ནི་སེམས་ཅན་འཇིག་རྟེན་དང་། ༡༩༤

སེམས་ཅན་འཇིག་རྟེན་སྣོད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་ནི། ༡༩༤

སོ་སོར་སྣང་བ་དམིགས་མེད་དང་། ༣༡༣

•••

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ལྷན་ཐབས་གསུམ་པ།

ལེགས་སྦྱར་དང་བོད་སྐད་ཀྱི་མིང་ཚིག་ཀ་མད་ལྟར་སྒྲིགས་པ།

अकृतक	བྱེད་པ་པོ་མེད།
अक्रियाकारित्व	དོན་བྱ་བ་བྱེད་པ་ཉིད།
अन्यध्यवसाय	མེར་ལྷག་པར་ཞེན་པ།
अक्षणिक	སྐད་ཅིག་པ་མ་ཡིན་པ།
अग्रहीत	མ་བཟུང་བ།
अग्रहितावशेषबुद्धि	ཁྱད་པར་མ་བཟུང་བའི་བློ།
अचिकित्स्य	གསོ་བྱ་མ་ཡིན།
अचेतन	སེམས་པ་མེད་པ།
अतद्रूपपरावृत्त	དེའི་ངོ་བོ་མ་ཡིན་པ་ལས་ལོག་པ།
अतिदेश	བསྟན་པ།
अतिदेशवाक्यार्थस्मरण	བསྟན་པའི་ངག་གི་དོན་དྲན་པ།
अतिदेशस्मरण	བསྟན་པའི་དྲན་པ།
अतिवर्तियितुम्	འདའ་བར་བྱ་བ།
अतिप्रिसङ्ग	ཤིན་ཏུ་ཐལ་བ།
अत्यन्त	ཤིན་ཏུ།
अत्यन्तविलक्षण	ཤིན་ཏུ་མཚན་ཉིད་མི་མཐུན་པ།
अदर्शनमात्र	མ་མཐོང་བ་ཙམ།
अदोषभ्वना	སྐྱོན་མ་ཡིན་པ་བརྗོད་པ།
अधिकरण	གཞི།
अध्यक्ष	མངོན་སུམ།
अध्यवसाय	མངོན་པར་ཞེན་པ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

अध्यवसेय	ཞེན་པའི་བྱ་བ།
अनभ्यस्त	གོམས་པར་མ་བྱས་པ།
अनवस्था	ཐུག་མེད།
अनन्तरानवस्थायि	དེ་མ་ཐག་ཏུ་མི་གནས་པ།
अनवस्थाप्रसङ्ग	ཐུག་མེད་ཀྱི་ཐལ་བ།
अनाकारवादिन्	རྣམ་མེད་སྨྲ་བ།
अनादिवितथवासना	ཐོག་མ་མེད་པའི་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་མ་ཡིན་པའི་བག་ཆགས།
अनिष्ठ	ཐུག་མེད།
अनुग्रहनिग्रह	ཕན་འདོགས་པ་དང་གནོད་པ།
अनुयायि	རྗེས་སུ་འགྲོ་བ།
अनुपलब्धि	མི་དམིགས་པ།
अनुपलब्धिप्रयोग	མི་དམིགས་པའི་སྦྱོར་བ།
अनुपलब्धेर्वैधर्म्यवान् प्रयोग	ཆོས་མི་མཐུན་པ་དང་ལྡན་པའི་མི་དམིགས་པའི་སྦྱོར་བ།
अनुपलब्धेर्साधर्म्यवान् प्रयोग	ཆོས་མཐུན་པ་དང་ལྡན་པའི་མི་དམིགས་པའི་སྦྱོར་བ།
अनुपपलम्भ	མི་དམིགས་པ།
अनुभवसिद्ध	མྱོང་བས་གྲུབ་པ།
अनुमान	རྗེས་དཔག
अनुमेय	རྗེས་སུ་དཔག་པར་བྱ་བ།
अनुमेयेऽस्तिता	རྗེས་དཔག་བྱ་ལ་མེད་ཉིད།
अनुष्ठानशक्ति	རྗེས་སུ་སྒྲུབ་པ་འབྱིན་པ་ནུས་པ།
अनेककर्तृपूर्वकत्व	བྱེད་པ་པོ་དུ་མ་སྔོན་མ་ཅན་ཉིད།
अनेककीटकादिनिष्पादित	གྲོག་སྦུར་དུ་མས་བསྒྲུབས་པ།
अनेकव्यक्तिसमवेत	གསལ་བ་དུ་མ་འཕྲོད་པ་འདུས་པ།
अनैकान्तिक	མ་ངེས་པ།
अनैकान्तिक हेतु	མ་ངེས་པའི་གཏན་ཚིགས།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

अन्तर्जल्प	ནང་གི་བརྗོད་པ།
अन्तभार्व	ནང་དུ་འདུས་པ།
अन्तर्व्याप्ति	ནང་གི་ཁྱབ་པ།
अन्त्यावस्था	མཐའི་གནས་སྐབས།
अन्धबधिराद्यभावो	ལོང་བ་དང་འོན་པ་ལ་སོགས་པ་མེད་པ།
अन्ययोगव्यवच्छेद	གཞན་ལྡན་རྣམ་གཅོད།
अन्यथा	རྣམ་པ་གཞན་དུ་ན།
अन्यपरिहारेण	གཞན་ཡོངས་སུ་སྤྲངས་ནས།
अन्यव्यावृत्ति	གཞན་ལས་ལྡོག་པ།
अन्यव्यावृत्तिमात्र	གཞན་ལས་ལྡོག་པ་ཙམ།
अन्योपह	གཞན་སེལ་བ།
अन्यपोहविशिष्टो विधि	གཞན་སེལ་བའི་ཁྱད་པར་ཅན་གྱི་སྒྲུབ་པ།
अन्ययोगव्यवच्छेद	གཞན་ལྡན་རྣམ་གཅོད།
अन्वय	རྗེས་སུ་འགྲོ་བ།
अन्वयप्रयोग	རྗེས་སུ་འགྲོ་བ་ཅན་གྱི་སྦྱོར་བ།
अन्वयसंज्ञक	རྗེས་སུ་འགྲོ་བའི་མིང་ཅན།
अन्वयव्यतिरेक	རྗེས་སུ་འགྲོ་བ་དང་ལྡོག་པ།
अपहाय	མ་གཏོགས་པ། སྤངས་ནས།
अपूर्वगोचर	སྔར་མ་རྟོགས་པའི་སྤྱོད་ཡུལ།
अपोह	གཞན་སེལ།
अप्रतिबद्धसामर्थ्य	ནུས་པ་ཐོགས་པ་མེད་པ།
अप्रत्यक्षोपलम्भ	དམིགས་པ་མངོན་སུམ་མ་ཡིན་པ།
अभाव	མེད་པ།
अभावव्यवहार	མེད་པའི་ཐ་སྙད།
अभिनव	གསར་དུ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

अभिप्राय	དགོངས་པ།
अभिमुख्य	མངོན་དུ་ཕྱོགས་པ།
अभिलाप	བརྗོད་པ།
अभिलापसंसर्गयोग्य	བརྗོད་པ་དང་འདྲེར་རུང་བ།
अभूतपरिकल्प	ཡང་དག་པའི་མཐའ།
अभेद	ཐ་མི་དད་པ།
अभ्यास	གོམས་པ།
अभ्याससहितचेतोगुण	གོམས་པ་དང་བཅས་པའི་སེམས་ཀྱི་ཡོན་ཏན།
अभ्युपगम	ཁས་བླངས་པ།
अभ्युपाय	ཐབས།
अभ्रान्त	མ་འཁྲུལ་བ།
अयोगव्यवच्छेद	མི་ལྡན་རྣམ་གཅོད།
अर्थक्रिया	དོན་བྱ་བ།
अर्थक्रियाकारित्व	དོན་བྱ་བ་བྱེད་པ་ཉིད།
अर्थक्रियासामर्थ्य	དོན་བྱ་བ་ནུས་པ།
अर्थक्रियास्थिति	དོན་བྱེད་ནུས་པར་གནས་པ།
अर्थधर्म	དོན་གྱི་ཆོས།
अर्थमात्रग्राहिन्	དོན་ཙམ་འཛིན་པ།
अर्थविशेषदर्शन	དོན་ཁྱད་པར་ཅན་མཐོང་བ།
अर्थसाक्षात्कारित्व	དོན་མངོན་སུམ་དུ་བྱེད་པ་ཉིད།
अर्थसारूप्य	དོན་དང་འདྲ་བ།
अर्थाधिगति	དོན་རྟོགས་པ།
अर्थापत्ति	དོན་རྟོགས་པ།
अर्थभास	དོན་སྣང་བ།
अर्हचरमचित्त	དགྲ་བཅོམ་ཐ་མའི་སེམས།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

अलात	མགལ་མེ།
अलीक	བརྫུན་པ།
अवकाशप्रद	གོ་སྐབས་སྟེར་བ།
अवयव	ཡན་ལག
अवयविद्रव्य	ཡན་ལག་ཅན་གྱི་རྫས།
अवयविन्	ཡན་ལག་ཅན།
अवश्य	གདོན་མི་ཟ་བ།
अवस्तु	དངོས་པོ་མིན་པ།
अवस्तुविषय	དངོས་པོ་མིན་པའི་ཡུལ་ཅན།
अविकल्प, त्व	རྟོག་མེད། རྟོག་པ་མེད་པ་ཉིད།
अविद्या	མ་རིག་པ།
अविनाभाव	མེད་ན་མི་འབྱུང་།
अविनाभावनियम	མེད་ན་མི་འབྱུང་ངེས་པ།
अविसंवादक, त्व	མི་སླུ་བ་ཉིད།
अविसंवादन	མི་སླུ།
अविसंवादि	མི་སླུ་བ།
अविसंवादिज्ञानम्	མི་སླུ་བའི་ཤེས་པ།
अव्यग्रसामग्रीक	ཚོགས་པ་མ་ཚང་བ་མེད་པ།
अव्यभिचार	མ་འཁྲུལ་བ།
अव्यवहारित्व	ཐ་སྙད་བྱེད་པོ་མ་ཡིན་པ་ཉིད།
असंकेतविद	བརྡ་མི་ཤེས་པ།
असंग	ཀུན་ཏུ་ཆགས་པ།
असंगत	མི་འཐད་པ།
असंस्कृत	འདུས་མ་བྱས།
असज्ज्ञानशब्दव्यवहार	མེད་པར་ཤེས་པའི་སྒྲའི་ཐ་སྙད།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

असत्त्व	མེད་པ་ཉིད།
असद्व्यवहरयोग्यत्व	མེད་པའི་ཐ་སྙད་རུང་བ་ཉིད།
असद्वव्यवहारविषय	མེད་པའི་ཐ་སྙད་ཀྱི་ཡུལ།
असपक्ष	མི་མཐུན་ཕྱོགས།
असाधारण	ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པ།
असाधारण कारण	ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་རྒྱུ།
असाधारणहेतु	ཐུན་མོང་མིན་པའི་རྒྱུ།
असाधारणैकान्तिक	ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་མ་ངེས་པ།
असिद्ध	མ་གྲུབ།
असिद्धो हेतुः	མ་གྲུབ་པའི་གཏན་ཚིགས།
असिधारा	རལ་གྲིའི་སོ།
अहङ्कार	ང་ར་འཛིན་པ། ང་ར་བྱེད་པ།
अहङ्कारज्ञान	ང་ར་འཛིན་གྱི་ཤེས་པ།
अहंप्रत्यय	ང་ཞེས་རྟོགས་པ།
आकार	རྣམ་པ།
आकारसहितबुद्धि	རྣམ་པ་དང་བཅས་པའི་བློ།
आकाश	ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པ།
आगम	ལུང་།
आत्मन्	བདག
आत्मसंवित्ति	བདག་ཉིད་རིག་པ།
आत्मसंवेदन	བདག་ཉིད་རིག་པར་བྱེད་པ།
आत्मीय	བདག་ཉིད་ཀྱི
आत्मोपचार	བདག་ཉེ་བར་བཏགས་པ།
आपस्	ཆུ།
आसत्व	ཡོད་ཚེས་པ་ཉིད།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

आप्तप्रणीत्	ཡིད་ཆེས་པས་བྱས་པ།
आप्तोपदेश	ཡིད་ཆེས་ཀྱི་ངག
आलोचनाज्ञान	མིག་གི་ཤེས་པ།
आश्रयासिद्धि	གཞི་མ་གྲུབ་པ།
इन्द्रिय	དབང་པོ།
इन्द्रियगोचर	དབང་པོའི་སྤྱོད་ཡུལ།
इन्द्रियज्ञान	དབང་པོའི་ཤེས་པ།
इन्द्रियप्रत्यक्ष	དབང་པོ་མངོན་སུམ།
इन्द्रियविज्ञान	དབང་པོའི་རྣམ་པར་ཤེས་པ
इष्टानिष्टोपादानपहािर	འདོད་པ་དང་མི་འདོད་པ་ལེན་པ་དང་འདོར་བ།
ईप्सितार्थवीकारणमनीप्सितार्थत्यज	འདོད་པའི་དོན་ལེན་པ་དང་མི་འདོད་པའི་དོན་གཏོང་བ།
ईश्वर	དབང་ཕྱུག
ईश्वरपूर्वकत्व	དབང་ཕྱུག་སྔོན་མ་ཅན་ཉིད།
उत्तर	ལན།
उत्पत्तिमत्	སྐྱེ་བ་དང་ལྡན་པ།
उत्पन्नमात्र	སྐྱེས་པ་ཙམ།
उत्पन्नान्तरमेव	སྐྱེས་མ་ཐག་པ་ཁོ་ན།
उदकाहरणसमर्थ	ཆུ་ལ་སོགས་པ་འཛིན་པར་ནུས་པ།
उदाहरण	དཔེ།
उदितो	སྐྱེལ་བ་ན།
उपकरण	ཡོ་བྱད།
उपकार्योपकारकत्व	ཕན་གདགས་པར་བྱ་བ་དང་ཕན་འདོགས་པར་བྱེད་པ་ཉིད།
उपकायोपकारकत्वभाव	ཕན་གདགས་བྱ་འདོགས་བྱེད་ཀྱི་དངོས་པོ།
उपगम	ཁས་བླངས།
उपचार	ཉེ་བར་བཏགས་པ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

उपनय	ཉེ་བར་སྦྱར་བ།
उपभोग	ལོངས་སྤྱོད།
उपभोगायतन	ལོངས་སྤྱོད་པའི་སྐྱེ་མཆེད།
उपमान	ཉེར་འཇལ།
उपयुक्त	ཉེ་བར་མཁོ་བ།
उपरचित	ཉེ་བར་བཀོད་པ།
उपलक्षण	དམིགས་པའི་མཚན་ཉིད།
उपलब्धि	དམིགས་པ།
उपलब्धिनिवृतिमात्र	དམིགས་པ་ལོག་པ་ཙམ།
उपलब्धिलक्षणप्राप्त	དམིགས་པའི་མཚན་ཉིད་དུ་འགྱུར་བ།
उपलभ्यमानधर्मत्व	ཉེ་བར་དམིགས་པའི་ཆོས་ཉིད།
उपादान	ཉེར་ལེན།
उपादानकारण	ཉེར་ལེན་རྒྱུ།
उपादांनधर्मिज्ञत्व	ཉེ་བར་དམིགས་པར་བྱ་བའི་ཆོས་ཅན་ཉིད།
उपादानाभिज्ञत्व	ཉེ་བར་ལེན་པ་མངོན་པར་ཤེས་པ་ཉིད།
उपाधि	ཉེ་བར་དམིགས་པ། ཁྱད་པར།
उपाधिभेद	ཉེ་བར་དམིགས་པའི་བྱེ་བྲག ཁྱད་པར་གྱི་བྱེ་བྲག
उपाधिभेदापेक्ष	ཁྱད་པར་བྱེ་བྲག་ལ་ལྟོས་པ།
उपाधिरहित	ཁྱད་པར་དང་བྲལ་བ།
उपाधिविरह	ཁྱད་པར་བྲལ་བ།
उपलम्भप्रत्ययान्तर	དམིགས་པའི་རྐྱེན་གཞན།
उपलम्भप्रत्ययान्तरसाकल्य	དམིགས་པའི་རྐྱེན་གཞན་ཚང་བ།
उपेक्षणीय	བཏང་སྙོམས་སུ་བཞག་པར་བྱ།
उपेक्षा	བཏང་སྙོམས།
उभयासिद्धि	གཉིས་ཀ་མ་གྲུབ་པ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ऊर्ध्व	གོང་མ།
ऊर्ध्वतालक्षण	གོང་མ་ཉིད་ཀྱི་མཚན་ཅན།
एकदेशवृत्तित्व	ཕྱོགས་གཅིག་ལ་འཇུག་པ།
एकत्व	གཅིག་ཉིད།
एकसंसर्ग	གཅིག་འདྲེ་བ།
एकसंसर्गिपदार्थोपलम्भ	གཅིག་འདྲེ་བའི་ཚིག་དོན་གྱི་དམིགས་པ།
एकसंसर्गिवस्तुनो ज्ञानम्	ཤེས་པ་གཅིག་ལ་འདྲེ་བའི་དངོས་པོ།
एकसामग्रीप्रतिबन्ध	ཚོགས་པ་གཅིག་ལ་འབྲེལ་བ།
एकसामग्र्यधीनत्व	ཚོགས་པ་གཅིག་ལ་རག་ལས་པ་ཉིད།
औपधिकसंबन्ध	ཉེ་བར་དམིགས་པའི་འབྲེལ་བ། ཁྱད་པར་གྱི་འབྲེལ་བ།
कथमपाक्रियते	ཇི་ལྟར་བསྙོན།
कथं वार्यते	ཇི་ལྟར་བཟློག
कदाचित्कार्यकारित्व	རེས་འགའ་འབྲས་བུ་བྱེད་པ་ཉིད།
कम्बुग्रीवाकार	མགྲིན་པའི་རྣམ་པ་ཅན།
कर्तृ	བྱེད་པ་པོ།
कर्तृधर्मपक्ष	བྱེད་པ་པོའི་ཆོས་ཀྱི་ཕྱོགས།
कर्तुमीशानोऽपि	བྱ་བ་བྱེད་པར་དབང་འགྱུར་པ་ཡིན་ཡང་།
कर्मकर्तृ	ལས་དང་བྱེད་པ་པོ།
कर्मधर्मपक्ष	ལས་ཀྱི་ཆོས་ཀྱི་ཕྱོགས།
कर्मकर्तृभाव	ལས་དང་བྱེད་པ་པོའི་དངོས་པོ།
कर्मन्	ལས།
कर्मभूत	ལས་སུ་གྱུར་པ།
कलङ्क	སྐྱོག་པ།
कलङ्कानङ्कित	སྐྱོག་པ་དང་བྲལ་བ།
कल्पना	རྟོག་པ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

कल्पनाज्ञान	རྟོག་པའི་ཤེས་པ།
कल्पनात्वसूचन	རྟོག་པ་ཉིད་དུ་གསལ་བ།
कल्पनापोढ, त्व	རྟོག་པ་དང་བྲལ་བ་ཉིད།
कादाचित्	ནམ་གྱི་ཚེ་ཡང་། རེས་འགའ།
कादाचित्काकार्यापाद	རེས་འགའ་འབྲས་བུ་སྐྱེ་བ།
कामातुरवर्तिनि	འདོད་པས་གཟིར་བ་ལ་འཇུག་པ།
कामिन्	འདོད་པ་ཅན།
कारण	རྒྱུ།
कारणविरुद्धकार्योपब्धि	རྒྱུ་དང་འགལ་བ་འབྲས་བུ་དམིགས་པ།
कारणविरुद्धव्याप्तोपलब्धि	རྒྱུ་དང་འགལ་བ་ཁྱབ་བྱེད་དམིགས་པ།
कारणविरुद्धोपलब्धि	རྒྱུ་འགལ་དམིགས།
कारणानुपलब्धि	རྒྱུ་མི་དམིགས་པ།
कारणे कार्योपचारः	རྒྱུ་ལ་འབྲས་བུ་ཉེ་བར་བཏགས་པ།
कारित्र	བྱེད་པ།
कायवाव्यापार	ལུས་དང་ངག་གི་བྱ་བ།
कार्य	འབྲས་བུ།
कार्यकारणभाव	རྒྱུ་དང་འབྲ་བུའི་དངོས་པོ།
कार्यत्व	འབྲས་བུ་ཉིད།
कार्यलिङ्ग	འབྲས་བུའི་རྟགས།
कार्यविरुद्धकार्योपलब्धि	འབྲས་བུ་དང་འགལ་བ་འབྲས་བུ་དམིགས་པ།
कार्यविरुद्धोपलब्धि	འབྲས་བུ་དང་འགལ་དམིགས།
कार्यहेतु	འབྲས་བུའི་གཏན་ཚིགས།
कार्यहेतोः प्रयोगः	འབྲས་བུའི་གཏན་ཚིགས་ཀྱི་སྦྱོར་བ།
कार्यानुपलब्धि	འབྲས་བུ་མི་དམིགས་པ།
काल	དུས།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

कालविप्रकृष्ट	དུས་ཀྱིས་བསྐལ་བ།
कलितचेतोगुण	བྱས་པའི་སེམས་ཀྱི་ཡོན་ཏན།
कीटका	གྲོག་སྦུར།
केवल	འབའ་ཞིག
कुलाल	རྫ་མཁན།
क्रम	རིམ་པ།
क्रमयौगपद्य	རིམ་དང་ཅིག་ཅར།
क्रमयौगपद्यक्रमिककार्यकारित्व	རིམ་དང་ཅིག་ཅར་རིམ་མ་ཡིན་པར་འབྲས་བྱེད་པ་ཉིད།
क्रमेण कार्यकारणम्	རིམ་གྱིས་རྒྱུ་འབྲས།
क्रमेणारब्ध	རིམ་པས་བརྩམས་པ།
क्रमोपत्ति	རིམ་གྱིས་སྐྱེད་པ།
क्रिया	བྱ་བ།
क्रियाकारकभाव	བྱ་བ་དང་བྱེད་པ་པོའི་དངོས་པོ།
क्षणक्षयित्व	སྐད་ཅིག་གིས་འཇིག་པ།
क्षणभङ्ग	སྐད་ཅིག་འཇིག་པ།
क्षणिक, त्व	སྐད་ཅིག་ཉིད།
क्षान्ति	བཟོད་པ།
क्षिति	ཞིང་ས།
क्षीणदोषत्व	སྐྱོན་ཟད་པ་ཉིད།
गमक	རྟོགས་བྱེད། གོ་བྱེད།
गुडूचि	སླེ་ཏྲེས།
गुण	ཡོན་ཏན།
गृहीतग्रहण	བཟུང་བ་འཛིན།
गृहीतग्राहित्व	བཟུང་ཟིན་པ་འཛིན་པ་ཉིད།
गोचर	སྤྱོད་ཡུལ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ग्रहण	བཟུང་བ།
ग्रहणप्रवीण	རྒྱུན་དུ་འཛིན་པར་བྱེད་པ།
ग्राह्य	གཟུང་བྱ།
ग्राह्यग्राहक	གཟུང་བ་དང་འཛིན་པ།
ग्राह्यग्राहकनिर्मुक्त	གཟུང་བ་དང་འཛིན་པ་ལས་གྲོལ་བ།
ग्राह्यग्राहकवैधुर्य	གཟུང་བ་དང་འཛིན་པ་རྣམ་པར་བྲལ་བ།
ग्राह्यधर्म	གཟུང་བའི་ཆོས།
ग्राह्यभाग	གཟུང་བའི་ཆ་ཤས།
ग्राह्यवसेय	གཟུང་བར་བྱ་བ་དང་ཞེན་པར་བྱ་བ།
चक्षुर्विज्ञान	མིག་གི་རྣམ་པར་ཤེས་པ།
चाक्षुष	མིག་གིས་གཟུང་བར་བྱ་བ།
चतुरार्यसत्य	འཕགས་པའི་བདེན་པ་བཞི།
चित्त	སེམས།
चित्तचैता	སེམས་སེམས་བྱུང་།
चित्तैकग्रता	སེམས་རྩེ་གཅིག་པ།
चेतना	སེམས་པ། སེམས་པ་ཅན།
चैत	སེམས་ལས་བྱུང་བ།
जड	བེམས་པོ།
जडरूप	བེམས་པོའི་རང་བཞིན།
जन्यजनकभाव	སྐྱེད་བྱ་སྐྱེད་བྱེད་ཀྱི་དངོས་པོ།
जाति	རིགས།
जिज्ञासितधर्मविशिष्टो धर्मि	ཤེས་པར་འདོད་པའི་བྱེ་བྲག་དང་ལྡན་པའི་ཆོས་ཅན།
जीवच्छरीर	གསོན་ལུས།
जीवात्मन्	སྲོག་བདག
ज्वरादि	རིམས་ལ་སོགས་པ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ज्ञातता	ཤེས་ཟིན་པ།
ज्ञानजनकत्व	ཤེས་པ་སྐྱེད་པར་བྱེད་པ་ཉིད།
ज्ञानोत्पत्तिमात्र	ཤེས་པ་སྐྱེ་བ་ཙམ།
ज्ञानमात्र	ཤེས་པ་ཙམ།
ज्ञानरूप	ཤེས་པའི་རང་བཞིན།
ज्ञानाकारार्पणक्षम	ཤེས་པའི་རྣམ་པ་འཇོག་ནུས་པ།
ज्ञापक	ཤེས་བྱེད།
ज्ञापयति	ཤེས་པར་བྱེད་དུ་འཇུག་པ།
तत्तुल्य	དེ་མཚུངས། དེ་དང་འདྲ་བ།
तत्फलभोक्तृ	དེའི་འབྲས་བུ་ལོངས་སྤྱོད་པ་པོ། དེའི་འབྲས་བུ་ཟ་བ་པོ།
तदंश	དེ་ཆས།
तदनुरूप	དེ་དང་རྗེས་སུ་མཐུན་པ།
तदायत्तजन्म	དེ་ལ་རག་ལས་ནས་སྐྱེ་བ།
तदुत्पत्ति	དེ་ལས་བྱུང་བ།
तदुत्पत्तिप्रतिबन्ध	དེ་བྱུང་གི་འབྲེལ་བ།
तदुत्पत्तिसंबन्ध	དེ་བྱུང་གི་འབྲེལ་བ།
तर्क	རྟོག་གེ
तद्वचन	དེའི་གསུང་།
तादात्म्यतदुपत्तिसंबन्ध	དེའི་བདག་ཉིད་དང་དེ་ལས་བྱུང་བའི་འབྲེལ་བ།
तादात्म्य	དེའི་བདག་ཉིད།
तादात्म्यतदुत्पत्तिलक्षणप्रतिबन्ध	དེའི་བདག་ཉིད་དང་དེ་ལས་བྱུང་བའི་འབྲེལ་བའི་མཚན་ཉིད།
तार्णता	རྩ་ལས་བྱུང་བ།
तिर्यक्	ཐད་ཀ།
तिर्यग्लक्षणं सामान्यम्	ཐད་ཀ་བའི་མཚན་ཀྱི་སྤྱི།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

तुरंग	རྟ།
तृष्णा	སྲེད་པ།
तेजस्	མེ།
त्रिरूप	ཚུལ་གསུམ།
त्रिरूपलिङ्ग	ཚུལ་གསུམ་པའི་རྟགས།
त्रिरूपलिङ्गाख्यान	ཚུལ་གསུམ་པའི་རྟགས་བརྗོད་པ།
त्रिविधप्रत्यक्षानुलम्भ	མངོན་སུམ་དང་མི་དམིགས་པ་རྣམ་པ་གསུམ།
त्रिविधभावराशि	དངོས་པོའི་ཕུང་པོ་རྣམ་གསུམ།
त्रैरूप्य	གསུམ་གྱི་ངོ་བོ།
त्रैरूप्याभाव	གསུམ་གྱི་ངོ་བོ་མེད་པ།
दण्डिज्ञान	དབྱུག་པ་ཅན་གྱི་ཤེས་པ།
दिश्	ཕྱོགས།
दुःखसमुदयनिरोधमार्गा	སྡུག་བསྔལ་ཀུན་འབྱུང་འགོག་པ་ལམ།
दुर्लक्ष्यत्त्वात्	མཚོན་པར་དཀའ་བ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར།
दूषण	སུན་འབྱིན།
दृश्य	སྣང་རུང་བ།
दृश्यशरीरविशिष्टबुद्धिमत्	བལྟར་རུང་བའི་ཆོས་ཁྱད་པར་བ་བློ་དང་ལྡན་པ།
दृश्यानुपलम्भ	སྣང་རུང་མི་དམིགས་པ།
दृष्टान्त	དཔེ།
दृष्टान्तधर्मिन्	དཔེའི་ཆོས་ཅན།
देवानां प्रिय	ལྷ་རྣམས་ལ་དགའ་བ།
देशकालाकारनियत	ཡུལ་དུས་རྣམ་པ་ངེས་པ།
देशकालस्वभावनियम	ཡུལ་དུས་རང་བཞིན་ངེས་པ།
देशकालस्वभावविप्रकृष्ट	ཡུལ་དུས་རང་བཞིན་བསྐལ་བ།
देशकालावस्थानियत	ཡུལ་དུས་གནས་སྐབས་ངེས་པ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

देशविप्रकृष्ट	ཡུལ་གྱིས་བསྐལ་བ།
द्रव्यानुविधायिनीगमनक्रिया	རྫས་ཀྱི་རྗེས་སུ་འགྲོ་བའི་བྱ་བ།
द्रव्याश्रय	རྫས་ལ་བརྟེན་པ།
द्रष्टृ	ལྟ་བ་པོ།
द्वेष	ཞེ་སྡང་།
धर्म	ཆོས།
धर्मधर्मिसमुदाय	ཆོས་དང་ཆོས་ཅན་གྱི་ཚོགས་དོན།
धर्मविशिष्टो धर्मि	ཆོས་ཀྱི་ཁྱད་པར་དུ་བྱས་པའི་ཆོས་ཅན།
धर्माधर्म	ཆོས་དང་ཆོས་མ་ཡིན་པ།
धर्मविशेषसम्बधि	ཆོས་ཀྱི་ཁྱད་པར་ཅན་གྱི་འབྲེལ་བ།
धर्मान्तरोदासीन	ཆོས་གཞན་ལ་མ་བརྟེན་པ།
धर्मिन्	ཆོས་ཅན།
धी	བློ།
नटवटु	གར་མཁན།
नञ	མེད།
नर्त्तकीदर्शन	གར་ལ་ལྟ་བ།
नान्तरीयक	མེད་ན་མེད་པ།
नास्तिताऽसति	མེད་ལ་མེད་ཉིད།
निगमन	མཇུག་བསྡུ་བ།
निग्रहस्थान	ཚར་བཅད་པའི་གནས།
निजस्वरूप	གཉུག་མའི་ངོ་བོ།
नित्यपरोक्षेण	རྟག་ཅིང་ལྐོག་ཏུ་གྱུར་པ་ཉིད་ཀྱིས།
निपुण	མཁས་པ།
नियतार्थ	ངེས་པའི་དོན།
नियम	ངེས་པ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

निरनुयोग्यानुयोगनिराकार	རྗེས་སུ་སྦྱར་བར་བྱ་བ་མ་ཡིན་པ་རྗེས་སུ་སྦྱོར་བའི་མཚན་ཉིད་ཅན།
निराकारज्ञान	རྣམ་པ་མེད་པའི་ཤེས་པ།
निराकारवाद	རྣམ་པ་མེད་པ་སྨྲ་བ།
निरात्मक	བདག་མེད་པ།
निरूपमाण	ངེས་པར་བརྟགས་པ། དཔྱད་པ།
निरोध	འགོག་པ།
निर्वाण	མྱང་འདས། ཐར་པ།
निर्देशनी	ངེས་པར་སྟོན་པ།
निर्विकल्पक	རྟོག་པ་དང་བྲལ་བ།
निर्विकल्पज्ञान	རྣམ་པར་རྟོག་པ་དང་བྲལ་བའི་ཤེས་པ།
निर्विशेषण	ཁྱད་པར་མེད་པ།
निर्विशेषणस्य स्वभावतो प्रयोगः	ཁྱད་པར་མེད་པའི་རང་བཞིན་གྱི་སྦྱོར་བ།
निवृत्तिमात्र	ལྡོག་པ་ཙམ།
निवृत्तिवादिन्	ལྡོག་པ་སྨྲ་བ། དགག་པ་སྨྲ་བ།
निवृत्त्यपोहवादिन्	ལྡོག་པའི་སེལ་བ་སྨྲ་བ།
निश्चायक	ངེས་པར་བྱེད་པ་པོ།
निश्चितम्	ངེས་པ།
निश्चितकर्तृक	བྱེད་པ་པོ་ངེས་པ།
निश्चितकर्तृनिवृत्ति	བྱེད་པ་པོ་ངེས་པ་ལས་བཟློག་པ།
निष्प्रपञ्चविज्ञान	སྤྲོས་པ་མེད་པའི་རྣམ་པར་ཤེས་པ།
नीलाकार	སྔོན་པོའི་རྣམ་པ།
नीलबोध	སྔོན་པོའི་རྟོགས་པ།
नैरात्म्यदृश्	བདག་མེད་མཐོང་བ།
न्यायवादिन्	རིགས་པ་སྨྲ་བ།

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

न्यूनता	མ་ཚང་།
पक्ष	ཕྱོགས།
पक्षधर्म	ཕྱོགས་ཆོས།
पक्षधर्मता, त्व	ཕྱོགས་ཆོས་ཉིད།
पक्षधर्मिन्	ཕྱོགས་ཀྱི་ཆོས་ཅན།
पटुतरप्रत्यक्ष	ཤིན་ཏུ་གསལ་བའི་མངོན་སུམ།
पञ्चस्कन्ध	ཕུང་པོ་ལྔ།
पत्रसंकोचलक्षण	ལོ་མ་ཟུམ་པའི་མཚན་ཉིད་ཅན།
पदार्थ	ཚིག་དོན།
परचित्त	གཞན་སེམས། ཕ་རོལ་པོའི་སེམས།
परचित्तवत्ति	ཕ་རོལ་པོའི་སེམས་ཀྱི་འཇུག་པ།
परतः प्रमाण्यम्	གཞན་ལས་ཚད་མ་ཉིད།
परमाणु	རྡུལ་ཕྲ་རབ།
परप्रतिपादनाय	གཞན་གྱིས་རྟོགས་པའི་ཆེད་དུ།
परमार्थ	དོན་དམ།
परमार्थसत्	དོན་དམ་དུ་ཡོད་པ།
परलोकप्रतिषेध	འཇིག་རྟེན་ཕ་རོལ་དགག་པ།
परस्मै	གཞན་གྱི་དོན་དུ།
परापोह	ཕ་རོལ་སེལ་བ།
परामर्श	མཆོག་ཏུ་ཞེན་པ།
परामर्शप्रत्यय	མཆོག་ཏུ་ཞེན་པའི་རྟོག་པ།
परार्थानुमान	གཞན་དོན་རྗེས་དཔག
परिकल्पन	ཀུན་ཏུ་རྟོག་པ།
परिकल्पित	ཡོངས་སུ་བརྟགས་པ།
परिदृश्यमान	ཡོངས་སུ་སྣང་བཞིན་པ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

परिच्छेदकत्व	ཡོངས་སུ་གཅོད་པར་བྱེད་པ་ཉིད།
परोक्ष, त्व	ལྐོག་འགྱུར། ཉིད།
परोक्षवस्त्वालम्बक	ལྐོག་འགྱུར་གྱི་དངོས་པོ་དམིགས་པར་བྱེད་པ།
पर्वतदेशवृत्ति	ལའི་ཕྱོགས་སུ་འཇུག་པ།
पाषणखण्ड	རྡོའི་དུམ་བུ
पुरषेच्छामात्र	སྐྱེས་བུའི་འདོད་པ་ཙམ།
पूर्वपुञ्ज	ཕུང་པོ་སྔ་མ།
पृथक्नोक्तम्	ལོགས་སུ་མ་བརྗོད།
पर्युदासप्रतिषेध	མ་ཡིན་དགག
प्रणयति	བྱེད་ལ།
प्रतिज्ञा	དམ་བཅའ།
प्रतिज्ञावचनमात्र	དམ་བཅའ་བའི་ཚིག་ཙམ།
प्रतिपत्तु	རྟོགས་པ་པོ།
प्रतिपादित	བསྒྲུབས་ཟིན།
प्रतिभास	སྣང་བ། སོ་སོར་སྣང་བ།
प्रतिषेधमात्र	དགག་པ་ཙམ།
प्रतिषेधहेतु	དགག་པའི་གཏན་ཚིགས།
प्रतिषेधवादिन्	དགག་པ་སྨྲ་བ
प्रतिसन्धि	མཚམས་སྦྱོར་བ།
प्रतीतप्रापण	རྟོགས་པ་ཐོབ་པ།
प्रत्यक्ष	མངོན་སུམ།
प्रत्यक्षपृष्ठभाविन्	མངོན་སུམ་གྱི་རྗེས་སུ་སྐྱེས་པ།
प्रत्यक्षबाधा	མངོན་སུམ་གྱིས་གནོད་པ།
प्रत्यक्षानुलम्भ	མངོན་སུམ་དང་མི་དམིགས་པ།
प्रत्यभिज्ञा	ངོ་ཤེས་པ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

प्रत्यभिज्ञान	ངོ་ཤེས་པའི་བློ།
प्रत्ययभेदभेदित्व	རྒྱུན་གྱི་བྱེ་བྲག་གི་ཐ་དད་པ་ཉིད།
प्रत्यय	རྒྱུ། བད། རྟོགས་པ། ཤེས་པ།
प्रत्यात्मवेद्यत्व	སོ་སོར་རང་གིས་རིག་པར་བྱ་བ་ཉིད།
प्रत्यायनयोग्य	རྟོགས་པར་རུང་བ།
प्रत्यासन्न	ཉེ་བ།
प्रथमक्षणभावि	སྐད་ཅིག་དང་པོར་འབྱུང་བ།
प्रदीप	སྒྲོན་མེ།
प्रपञ्च	སྤྲོས་པ།
प्रमाण	ཚད་མ།
प्रमाणफल	ཚད་འབྲས།
प्रमातृ	འཇལ་བྱེད།
प्रमिति	འཇལ་བ།
प्रमेयत्व	གཞལ་བྱ་ཉིད།
प्रयुक्तभिन्नविशेषण	ཁྱད་པར་རབ་ཏུ་སྦྱར།
प्रयुक्तभिन्नविशेषणस्य	ཁྱད་པར་རབ་ཏུ་སྦྱར་བའི་རང་བཞིན་གྱི་སྦྱོར་བ།
स्वभावस्य प्रयोगः	རང་བཞིན་གྱི་སྦྱོར་བ།
प्रयोज्य	སྦྱར་བ་བྱ་བ།
प्रवृत्ति	འཇུག་པ།
प्रवृत्तिनिमित्त	འཇུག་པའི་རྒྱུ་མཚན།
प्रेषावान्	རྟོག་པ་དང་ལྡན་པ།
प्रसङ्ग	ཐལ་བ། སྐབས།
प्रसङ्गविपर्यय	ཐལ་བཟློག
प्रसङ्गसाधन	ཐལ་བ་སྒྲུབ་བྱེད།
प्रसङ्गाख्यम् साधनम्	ཐལ་བར་འགྱུར་བ་ཞེས་པ་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

प्रसङ्गानुमान	ཐལ་བའི་རྗེས་དཔག
प्रसज्यप्रतिषेध	མེད་པར་དགག་པ། མེད་དགག
प्रसज्यरूप	མེད་པར་དགག་པའི་ངོ་བོ།
प्रसज्यरूपोऽभाव	དངོས་པོ་མེད་པར་དགག་པའི་ངོ་བོ།
प्रसज्यवृत्ति	མེད་པ་དགག་པའི་ཚུལ།
प्रसञ्जन	ཐལ་བར་འགྱུར་བ།
प्रस्तावायात	སྐབས་ཀྱི་འོངས་པ།
प्रसिद्धकर्तृक	རབ་ཏུ་གྲགས་པའི་བྱེད་པ་པོ།
प्राकट्य	གསལ་བ།
प्रपकत्व	ཐོབ་པར་བྱེད་པ།
प्रामाणबाधित्व	ཚད་མས་གནོད་པ་ཉིད།
प्रापणयोग्य	ཐོབ་པར་རུང་བ།
प्रामाणिकलोकयात्रा	ཚད་མ་ཅན་གྱི་འཇིག་རྟེན་གྱི་ལུགས་ལས་འདས་པ།
प्रामाण्य	ཚད་མ་ཉིད་དུ།
बहिरर्थ	ཕྱི་དོན།
बहिर्भाव	ཕྱི་རོལ་གྱི་དངོས་པོ།
बहिर्व्याप्ति	ཕྱིའི་ཁྱབ་པ།
बलादयुपगत	ནན་གྱིས་ཁས་བླངས་པ།
बाधक	གནོད་པར་བྱེད་པ།
बाधकं प्रमाणम्	གནོད་པར་བྱེད་པའི་ཚད་མ།
बाह्यार्थ	ཕྱི་རོལ་གྱི་དོན།
बाह्यार्थवादिन्	ཕྱི་རོལ་གྱི་དོན་སྨྲ་བ།
बुद्धिमत्	བློ་དང་ལྡན་པ།
बुद्धिमत्कारणनिवृत्ति	བློ་དང་ལྡན་པའི་རྒྱུ་ལྡོག་པ།
बुद्धिमत्कर्तृक	བློ་དང་ལྡན་པའི་བྱེད་པོ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

बुद्धिमत्कर्तृकपूर्व	བློ་དང་ལྡན་པའི་བྱེད་པོ་སྔོན་མ་ཅན།
बुद्धिमत्पूर्वक, त्व	བློ་དང་ལྡན་པ་སྔོན་མ་ཅན་ཉིད།
बुद्धिमन्मात्रपूर्वकत्व	བློ་དང་ལྡན་པ་ཙམ་སྔོན་མ་ཅན།
बुद्ध्याकार	བློའི་རྣམ་པ།
बोद्धृत्व	རྟོགས་པར་བྱེད་པ་པོ་ཉིད།
बोद्धिमात्रस्वभाव	རྟོགས་པ་ཙམ་གྱི་ངོ་བོ།
फल	འབྲས་བུ།
भगवान्	བཅོམ་ལྡན་འདས།
भवपरम्परा	སྲིད་པ་བརྒྱུད་པ།
भाक्तो	བཏགས་པ།
भावनाप्रकर्ष	བསྒོམ་པ་རབ།
भावनाप्रकर्षपर्यन्त	བསྒོམ་པ་རབ་ཀྱི་མཐར་ཐུག་པ།
भावराशि	དངོས་པོའི་ཕུང་པོ།
भाव्य	འབྱུང་བར་བྱ་བ།
भिन्नविशेषण	ཁྱད་པར་ཐ་དད་པ།
भिन्नविशेषणस्य प्रयोगः	ཁྱད་པར་ཐ་དད་པའི་སྦྱོར་བ།
भूतार्थभावना	ཡང་དག་པའི་བསྒོམ་པ།
भूयोदर्शन	མང་དུ་མཐོང་བ།
भूयोदर्शननिबन्धन	མང་དུ་མཐོང་བའི་རྒྱུ་ཅན།
भूयोदर्शनसहाय	མང་དུ་མཐོང་བའི་གྲོགས་ཅན།
भेदविशेष	ཁྱད་པར་ཐ་དད་པ།
भोक्तृ	ལོངས་སྤྱོད་པ་པོ།
भोगायतन	ལོངས་སྤྱོད་པའི་སྐྱེད་མཆེད།
भ्रान्त	འཁྲུལ་བ།
भ्रान्तं ज्ञानम्	འཁྲུལ་ཤེས།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

भ्रान्ति	འཁྲུལ་པ།
मनस्	ཡིད།
मनस्कार	ཡིད་བྱེད།
मनोविज्ञान	ཡིད་ཀྱི་རྣམ་པར་ཤེས་པ།
मरणचित्त	འཆི་ཁ་མའི་སེམས།
माणवक	བྲམ་ཟེའི་ཁྱེའུ།
मान	འཛལ་བ།
मानस्	ཡིད་ཀྱི
मानसप्रत्यक्ष	ཡིད་ཀྱི་མངོན་སུམ།
मानसं कर्म	ཡིད་ཀྱི་ལས།
मार्गसत्य	ལམ་གྱི་བདེན་པ།
मुद्गर	ཐོ་བ།
मिथ्यज्ञान	ལོག་ཤེས།
मिथ्योपलब्धि	བརྫུན་པ་ལ་དམིགས་པ།
युक्तं	ལྡན་པ།
मुख्यारोपित	གཙོ་བོར་བཏགས་པ།
मूर्ति	མང་དུ་མཐོང་བའི་
यथाध्यवसाय	ཇི་ལྟར་ཞེན་པ།
यथातत्व	ཇི་ལྟ་བའི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད།
यथोपलखण्ड	རྡོའི་དུམ་བུ་བཞིན།
यादृश	ཇི་འདྲ་བ།
युगपज्ज्ञानानुत्पत्ति	ཅིག་ཅར་ཤེས་པ་མི་སྐྱེ་བ།
योग	རྣལ་འབྱོར།
योगाचारिन्	རྣལ་འབྱོར་སྤྱོད་པ།
योगिज्ञान	རྣལ་འབྱོར་པའི་ཤེས་པ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

योगिन्	རྣལ་འབྱོར་པ།
योगिप्रत्यक्ष	རྣལ་འབྱོར་མངོན་སུམ།
योग्यता	རུང་བ་ཉིད།
योगप	ཅིག་ཅར་བ།
रजस्	རྡུལ།
रयापुरष	ཤིང་རྟ་ཞོན་པའི་སྐྱེས་བུ།
राग	འདོད་ཆགས།
रूढि	གྲགས་པ།
रूढिवशात्	གྲགས་པའི་དབང་ལས།
लिङ्ग	རྟགས།
लिङ्गग्रहण	རྟགས་གཟུང་བ།
लिङ्गिन्	རྟགས་ཅན།
लूनपुनर्जातकुशकेशादि	བཅད་པ་སླར་སྐྱེ་བའི་ཀུ་ཤ་རྩ་ལ་སོགས་པ།
लोकेश	འཇིག་རྟེན་དབང་།
लोकोत्तरज्ञान	འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པའི་ཤེས་པ།
लौकिकाग्रधर्म	འཇིག་རྟེན་པའི་མཆོག་གི་ཆོས།
वक्तृत्व	སྨྲ་བ་པོ་ཉིད།
वर्णसंस्थान	ཁ་དོག་དང་དབྱིབས།
वसना	བག་ཆགས།
वस्तुधर्म	དངོས་པོའི་ཆོས།
वस्तुतत्वविवेचिका	དངོས་པོའི་དེ་ཁོ་ན་འབྱེད་པ།
वस्तुव्यतिरिक्त	དངོས་པོ་ལས་གཞན་པ།
वस्तुसाधन	དངོས་པོ་སྒྲུབ་པ།
वाक्यभेद	ཚིག་གི་ཁྱད་པར།
वाच्यवाचक लक्षण	བརྗོད་པར་བྱ་བ་དང་རྗོད་པར་བྱེད་མཚན་ཉིད།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

वायु	རླུང་།
वारिसंधारण	ཆུ་འཛིན་པར་ནུས་པ།
वाष्प	རླངས་པ།
विकल्प	རྟོག་པ། རྣམ་རྟོག
विकल्पना	རྣམ་པར་རྟོག་པ།
विकल्पजनक, त्व	རྣམ་རྟོག་སྐྱེད་བྱེད་ཉིད།
विकल्पबुद्धि	རྣམ་རྟོག་གི་བློ།
विकल्पोत्पत्तिशक्तिमान	རྣམ་རྟོག་སྐྱེས་པ་ནུས་པ།
विचारासह	དཔྱད་མི་བཟོད་པ།
विजात्तिव्यावृत्ति	རིགས་མི་མཐུན་ལས་ལོག་པ།
विज्ञानवाद	རྣམ་པར་ཤེས་པ་སྨྲ་བ།
विज्ञानत्मकपरमाणु	རྣམ་པར་ཤེས་པའི་བདག་ཉིད་ཀྱི་རྡུལ་ཕྲ་རབ།
विधि	སྒྲུབ་པ།
विधिनिषेध	སྒྲུབ་པ་དང་དགག་པ།
विधिवादिन्	སྒྲུབ་པ་སྨྲ་བ།
विनश्वररूप	འཇིག་པའི་ངང་ཚུལ།
विनष्ट	གཞིག་པ།
विपक्ष	མི་མཐུན་ཕྱོགས།
विपक्षैकदेशवृत्ति	མི་མཐུན་ཕྱོགས་གཅིག་ལ་འཇུག་པ།
विपर्यय	བཟློག་པ།
विपर्ययबाधकप्रमाण	བཟློག་པ་གནོད་པ་ཅན་གྱི་ཚད་མ།
विपर्यये बाधकप्रमाणविपर्यास	བཟློག་པ་གནོད་པ་ཅན་གྱི་ཚད་མ་ཕྱིན་ཅི་ལོག
विपर्यास	ཕྱིན་ཅི་ལོག
विप्रतिपत्ति	ལོག་པར་རྟོགས་པ།
विप्लव	རྣམ་པར་འཁྲུལ་པ།

CC0. In Public Domain..Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

विप्लवोपनीत	རྣམ་པར་འཁྲུལ་པ་ཉེ་བར་སེལ་བ།
विभूत्व	ཁྱབ་བདག་ཉིད།
विभ्रम	འཁྲུལ་པ།
विमर्श	དཔྱད་པ།
विवक्षित	བརྗོད་པར་འདོད་པ།
विवादास्दीभूत	རྩོད་པའི་གཞིར་གྱུར་པ།
विरुद्ध	འགལ་བ།
विरुद्धकार्य	འགལ་བའི་འབྲས་བུ།
विरुद्धव्याप्तोपलब्धि	འགལ་བའི་ཁྱབ་པ་དམིགས་པ།
विरुद्धव्याप्तोपलब्धिप्रसङ्ग	འགལ་བའི་ཁྱབ་པ་དམིགས་པའི་ཐལ་བ།
विरुद्धसिद्धि	འགལ་བ་སྒྲུབ་པ།
विरुद्धहेतु	འགལ་བའི་གཏན་ཚིགས།
विरोध	འགལ་བ།
विलक्षण	མཚན་ཉིད་མི་མཐུན་པ།
विशिष्टबुद्धि	ཁྱད་པར་ཅན་གྱི་བློ།
विशिष्टज्ञान	ཁྱད་པར་ཅན་གྱི་ཤེས་པ།
विशीर्य	ཀུན་ཏུ་བཅད།
विशेष	ཁྱད་པར།
विशेषण	ཁྱད་པར།
विशेषणविशिष्ट	ཁྱད་པར་གྱིས་ཁྱད་པར་དུ་བྱས་པ།
विशेषणविशेष्यभाव	ཁྱད་པར་དང་ཁྱད་པར་ཅན་གྱི་དངོས་པོ།
विशेषस्मृत्यपेक्ष	ཁྱད་པར་དྲན་པ་ལ་བརྟེན་པ།
विशेषापेक्ष	ཁྱད་པར་ལ་ལྟོས་པ།
विशेषोदयनिमित्त	ཁྱད་པར་བསྐྱེད་པའི་རྒྱུ་མཚན།
विश्वम्भरादि	ས་ལ་སོགས་པ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

विषय	ཡུལ།
विषयसुखतृष्णा	ཡུལ་ལ་བདེ་བར་སྲེད་པ།
विषयान्तरसञ्चार	ཡུལ་གཞན་དུ་འཕོ་བ། རྒྱུ་བ།
विस्मृतप्रतिबन्ध	བརྗེད་པའི་འགྲེལ་བ།
वीतराग	འདོད་ཆགས་དང་བྲལ་བ།
वृक्षसूत्रधार	ཤིང་དང་སྐུད་པ་འཛིན་པ།
वेद्यवेदकभाव	རིག་པར་བྱ་བ་དང་ རིག་པར་བྱེད་པའི་དངོས་པོ།
वैधर्म्यप्रयोग	ཆོས་མི་མཐུན་པའི་སྦྱོར་བ།
वैधर्म्यवत्	ཆོས་མི་མཐུན་པ་དང་ལྡན་པ།
वैधर्म्यवतः प्रयोगः	ཆོས་མི་མཐུན་པ་དང་ལྡན་པའི་སྦྱོར་བ།
वृत्तिदर्शनात्	འཇུག་ཚུལ་སྟོན་པའི་ཕྱིར་རོ།།
व्यक्ति	གསལ་བ།
व्यतिरिक्तविशेषण	ལྡོག་པའི་ཁྱད་པར།
व्यतिरेक	ལྡོག་པ།
व्यतिरेकानुविधान	ལྡོག་པ་རྗེས་སུ་སྒྲུབ་པ།
व्यतिरेकप्रयोग	ལྡོག་པ་ཅན་གྱི་སྦྱོར་བ།
व्यतिरेकासिद्धि	ལྡོག་པ་མ་གྲུབ་པ།
व्यभिचार	འཁྲུལ་བ།
व्यभिचारंविषय	འཁྲུལ་བའི་ཡུལ།
व्यवच्छेद	རྣམ་གཅོད།
व्यवंच्छेदफल	རྣམ་གཅོད་ཀྱི་འབྲས་བུ
व्यवस्थापक	རྣམ་པར་འཛོག་པར་བྱེད་པ།
व्यवस्थापनहेतु	རྣམ་པར་འཛོག་པའི་རྒྱུ
व्यवस्थाप्य	རྣམ་པར་བཞག་པར་བྱ་བ།

:

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

व्यवस्थाप्यव्यवस्थापकभाव	རྣམ་པར་བཞག་པར་བྱ་བ་དང་རྣམ་པར་འཇོག་པར་བྱེད་པའི་དངོས་པོ།
व्यवहार	ཐ་སྙད།
व्यवहारि	ཐ་སྙད་བྱེད་པ།
व्यवहारिकपटुप्रत्यक्ष	ཐ་སྙད་པའི་ཤིན་ཏུ་གསལ་བའི་མངོན་སུམ།
व्यापक	ཁྱབ་བྱེད།
व्यापकविरुद्धकार्योपलब्धि	ཁྱབ་བྱེད་འགལ་བའི་འབྲས་བུ་དམིགས་པ།
व्यापकविरुद्धव्याप्तोपलब्धि	ཁྱབ་བྱེད་དང་འགལ་བའི་དམིགས་པ།
व्यापकानुपलब्धि	ཁྱབ་བྱེད་དམིགས་པ།
व्यापिरूप	ཁྱབ་པའི་ངོ་བོ།
व्याप्त	ཁྱབ་པ།
व्याप्ति	ཁྱབ་པ།
व्याप्तिग्राहकप्रत्यक्ष	ཁྱབ་པ་འཛིན་པར་བྱེད་པའི་མངོན་སུམ།
व्याप्त्यधिकरण	ཁྱབ་པའི་གཞི།
व्याप्य	ཁྱབ་པར་བྱ་བ།
व्यावृत्ति	ལྡོག་པ། ལོག་པ།
व्यावृत्तिकृत	ལྡོག་པ།
व्यावृत्त्यन्तरव्यवच्छेद	ལྡོག་པ་གཞན་རྣམ་པར་གཅོད་པ།
व्युत्पत्ति	བཤད་པ།
व्युत्पत्तिनिमित्त	བཤད་པའི་རྒྱུ་མཚན།
व्योमन्	ནམ་མཁའ།
शङ्का	དོགས་པ། ཐེ་ཚོམ།
शक्रमूर्ध	བརྒྱ་བྱིན་གྱི་སྤྱི་བོ།
शब्द	སྒྲ།
शब्दशक्ति	སྒྲའི་ནུས་པ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

शब्दार्थ	སྒྲ་དང་དོན།
शरीर	ལུས།
शरीरिन्	ལུས་ཅན།
शाब्द	སྒྲ་ལས་བྱུང་བ།
शुद्ध	དག་པ།
शुद्धस्य स्वभावहेतोः प्रयोगः	དག་པའི་པའི་རང་བཞིན་གཏན་ཚིགས་ཀྱི་སྦྱོར་བ།
शून्य	སྟོང་པ།
शून्यता	སྟོང་ཉིད།
शून्यतादृष्टि	སྟོང་ཉིད་ལྟ་བ།
श्रोत्रज्ञान	རྣ་བའི་ཤེས་པ།
षट्पदार्थ	ཚིག་དོན་དྲུག
षडशंता	ཆ་ཤས་དྲུག་པ།
षोडशप्रकार	རྣམ་པ་བཅུ་དྲུག
संकल्परूढ	ཀུན་ཏུ་རྟོག་པ་ལ་གནས་པ།
संवृत्तिसत्य	ཀུན་རྫོབ་བདེན་པ།
संशय	ཐེ་ཚོམ།
संसार	འཁོར་བ།
संस्कार	འདུ་བྱེད།
संस्कृत	བྱས་པ།
संकेत	བརྡ།
सजातीयक्षण	རིགས་མཐུན་པའི་སྐད་ཅིག་པ།
सत्तासाधक	ཡོད་པའི་སྒྲུབ་བྱེད།
सत्त्व	ཡོད་པ་ཉིད།
सद्दूषण	སྐྱོན་ཡོད་པ།
सन्तान	རྒྱུད།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

सन्तानान्तरानुमान	རྒྱུད་གཞན་སྒྲུབ་པའི་རྗེས་དཔག
सन्दिग्धकर्तृक	བྱེད་པ་པོ་ལ་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བ།
सन्दिग्धचेतनाकर्तृक	སེམས་པ་ཅན་གྱི་བྱེད་པ་པོ་ལ་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བ།
सन्दिग्धविपक्षव्यावृत्तिक	མི་མཐུན་ཕྱོགས་ལས་ལྡོག་པ་ལ་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བ་ཉིད།
सन्दिग्धसाध्यधर्म	བསྒྲུབ་བྱའི་ཆོས་ལ་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བ།
सन्दिग्धासिद्धि	ཐེ་ཚོམ་གྱིས་མ་གྲུབ་པ།
सन्देहविपर्यास	ཐེ་ཚོམ་དང་ཕྱིན་ཅི་ལོག
सन्निकर्ष	འཕྲད་པ།
सन्निहित	ཉེ་བ།
सपक्ष	མཐུན་ཕྱོགས།
समन्तरप्रत्यय	དེ་མ་ཐག་པའི་རྐྱེན།
समवाय	བསྡུ་བ།
समवेत	འཕྲོད་པ་འདུས་པ།
समाख्या	མཚུངས་པ།
समाख्या नाम सम्बन्ध	མཚུངས་པ་ཞེས་བྱ་བའི་འབྲེལ་བ།
समाधि	ཏིང་ངེ་འཛིན།
समारोप	ཡང་དག་པར་བསྒྲུན་པ། སྒྲོ་འདོགས།
सम्बबुद्धिजनक	འབྲེལ་བའི་བློ་སྐྱེད་པར་བྱེད་པ།
सम्बन्ध	འབྲེལ་བ།
सम्बन्धदूषण	འབྲེལ་བ་སུན་དབྱུང་བ།
सम्बन्धान्तरमाक्षितुम् प्रभवति	འབྲེལ་བ་གཞན་འཕེན་པའི་མཐུ།
सम्बधिन्	འབྲེལ་བ་ཅན།
सम्भव	སྲིད་པ། འབྱུང་བ།
सम्यग्ज्ञान	ཡང་དག་པའི་ཤེས་པ།
सराग	འདོད་ཆགས་དང་བཅས་པ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

सर्गस्थितिप्रलय	སྐྲོ་བ་དང་གནས་པ་དང་འཇིག་པ།
सर्वज्ञ	ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ། ཀུན་མཁྱེན།
सर्वपक्षव्यापिन्	ཕྱོགས་དང་མཐུན་པ་ཐམས་ཅད་ལ་ཁྱབ་པར་བྱེད་པ།
सर्ववादिसम्मतम्	སྨྲ་བ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་འདོད་པ།
सर्वसर्वज्ञ	ཐམས་ཅད་ཤེས་པ།
सर्वोपसंहारप्रमाण	ཐམས་ཅད་ཉེ་བར་བསྡུས་པའི་ཚད་མ།
सर्वोपसंहारती व्याप्तिः	ཐམས་ཅད་ཉེ་བར་བསྡུས་པ་དང་ལྡན་པའི་ཁྱབ་པ།
सविकलपक	རྟོག་པ་དང་བཅས་པ།
सविकल्पकं ज्ञानम्	རྟོག་པ་དང་བཅས་པའི་ཤེས་པ།
सविशेषण	ཁྱད་པར་དང་བཅས་པ།
सविशेषणप्रयोग	ཁྱད་པར་དང་བཅས་པའི་སྦྱོར་བ།
सहकारिकारण	ལྷན་ཅིག་བྱེད་རྐྱེན།
सहकारिन्	ལྷན་ཅིག་བྱེད་པ།
सहकारिविरह	ལྷན་ཅིག་བྱེད་པ་དང་བྲལ་བ།
सहोपलम्भ	ལྷན་ཅིག་དམིགས་པ།
सांहव्यवहारिकप्रमाण	ཐ་སྙད་པའི་ཚད་མ།
साकार	རྣམ་བཅས།
साकारज्ञान	ཤེས་པ་རྣམ་པ་དང་བཅས་པ།
साकारज्ञानजनक	ཤེས་པ་རྣམ་བཅས་སྐྱེ།
साकारज्ञानवाद	ཤེས་པ་རྣམ་བཅས་སྨྲ་བ།
साकारवाद	རྣམ་བཅས་སྨྲ་བ།
साकारविज्ञानवादिन्, योगाचरिन्	རྣམ་ཤེས་རྣམ་པ་དང་བཅས་པ་སྨྲ་བ།
साक्षात्कारि ज्ञान	མངོན་དུ་བྱེད་པའི་ཤེས་པ།
साक्षात्कारित्व	མངོན་དུ་བྱེད་པ་ཁོན།
सादृश्य	མཚུངས་པ། རྣམ་པ་མཚུངས། འདྲ་བ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

सादृश्यविशिष्ट पिण्ड	འདྲ་བའི་ཁྱད་པར་ཅན་གྱི་གོང་བུ
सादरनिरन्तर	གུས་པ་དང་བཅས་པ་བར་མེད་པ།
साधक	སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ།
साधन	སྒྲུབ་བྱེད།
साधनधर्म	སྒྲུབ་བྱེད་ཆོས།
साधनप्रत्यक्ष	སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའི་མངོན་སུམ།
साधनवाक्य	སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་ངག། སྒྲུབ་ངག
साधनव्यापक	སྒྲུབ་བྱེད་ཁྱབ་བྱེད།
साधनाभाव	སྒྲུབ་བྱེད་མེད་པ།
साधर्म्यप्रयोग	ཆོས་མཐུན་པའི་སྦྱོར་བ།
साधर्म्यवत्	ཆོས་མཐུན་པ་དང་ལྡན་པ།
साधर्म्यवत्प्रयोग	ཆོས་མཐུན་པ་དང་ལྡན་པའི་སྦྱོར་བ།
साधर्म्यवत्साधनवाक्य	ཆོས་མཐུན་དང་མཚུངས་པའི་སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་ངག
साधारण	ཐུན་མོང་།
साधारणहेतु	ཐུན་མོང་གི་གཏན་ཚིགས།
साधारणैकान्तिक, ता	ཐུན་མོང་གི་མ་ངེས་པ།
साधारणैकान्तिको हेतुः	ཐུན་མོང་གི་མ་ངེས་པའི་གཏན་ཚིགས།
साध्य	བསྒྲུབ་བྱ།
साध्यगत	བསྒྲུབ་པར་བྱ་བར་གཏོགས་པ།
साध्यधर्म	བསྒྲུབ་བྱའི་ཆོས།
साध्यधर्मिन्	བསྒྲུབ་བྱའི་ཆོས་ཅན།
साध्यविपर्ययबाधकप्रमाणसद्भवात्	བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ལས་བཟློག་པ་གནོད་པ་ཅན་གྱི་ཚད་མ་ཡོད་པའི་ཕྱིར།
साध्यसाधनभाव	བསྒྲུབ་བྱ་སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་དངོས་པོ།
साध्यहीन	བསྒྲུབ་བྱ་མེད་པ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

साध्याभावमात्र	བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་མེད་པ་ཙམ།
साध्यादन्य	བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་གཞན།
साध्याभाव	བསྒྲུབ་བྱ་མེད་པ།
साध्याभावमात्र	བསྒྲུབ་བྱ་མེད་པ་ཙམ།
साध्येन सह विरुद्धः	བསྒྲུབ་བྱ་དང་ལྷན་ཅིག་འགལ་བ།
सामान्य	སྤྱི།
सारूप्य	འདྲ་བ།
सारूप्यज्ञान	འདྲ་བའི་ཤེས་པ།
सिद्धसाधन	གྲུབ་པ་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ།
सिंहप्रत्यय	སེང་གེའི་བདག།
सिद्धसाधनता	གྲུབ་པ་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ།
सुखाभिकांक्षादि	བདེ་བ་མངོན་པར་འདོད་པ་ལ་སོགས་པ།
सुशिक्षित	ལེགས་པར་བསླབ་པ།
स्खलवृत्ति	འཇུག་པ་འཁྲུལ་བ།
स्थूल	རགས་པ། སྦོམ་པ།
स्थौल्य	སྦོམ་པ་ཉིད།
स्फुटप्रतिभास	གསལ་བར་སྣང་བ།
स्फुटाभ	གསལ་བར་སྣང་བ།
स्फुटीभाव	གསལ་བར་འགྱུར་བ།
स्मरण	དྲན་པ།
स्मरणग्रहण	དྲན་པ་གཟུང་བ།
स्मृति	དྲན་པ།
स्मृत्युपस्थान	དྲན་་པ་ཉེར་བཞག
स्यादन्य	གཞན་ཡང་འགྱུར་ཏེ།
स्यादेतद्	དེ་ལྟར་གྱུར་མོད་ཀྱི།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

स्वतः प्रमाण्यम्	རང་ལས་ཚད་མ།
स्वतन्त्रप्रयोग	རང་བཞིན་གྱི་སྦྱོར་བ།
स्वदृष्टार्थप्रकाशक	རང་གི་དོན་མཐོང་བ་གསལ་བྱེད།
स्वप्नजाग्रद्	རྨི་ལམ་དང་སད་པ།
स्वप्रकाश	རང་ཉིད་རབ་ཏུ་གསལ་བ།
स्वभाव	རང་བཞིན།
स्वभावप्रतिबन्ध	རང་བཞིན་གྱི་འབྲེལ་བ།
स्वभावभूतधर्मविशेष	རང་བཞིན་དུ་གྱུར་པའི་ཆོས་ཀྱི་ཁྱད་པར།
स्वभावविरुद्धकार्योपलब्धि	རང་བཞིན་འགལ་བའི་འབྲས་བུ་དམིགས་པ།
स्वभावविरुद्धव्यापकोपलब्धि	རང་བཞིན་འགལ་བའི་ཁྱབ་བྱེད་དམིགས་པ།
स्वभावानुपलब्धि	རང་བཞིན་མི་དམིགས་པ།
स्वभावानुपलम्भ	རང་བཞིན་དང་མི་དམིགས་པ།
स्वभावविप्रकृष्ट	རང་བཞིན་གྱིས་བསྐལ་བ།
स्वभावहेतुप्रसङ्ग	རང་བཞིན་གཏན་ཚིགས་ཀྱི་ཐལ་བ།
स्वभावहेतोर्वैधर्म्यवान् प्रयोग	རང་བཞིན་གཏན་ཚིགས་ཀྱི་ཆོས་མི་མཐུན་པ་དང་ལྡན་པའི་སྦྱོར་བ།
स्वभावहेतोः प्रयोगः	རང་བཞིན་གཏན་ཚིགས་ཀྱི་སྦྱོར་བ།
स्वभावहेतोः साधर्म्यवान् प्रयोगः	རང་བཞིན་གཏན་ཚིགས་ཀྱི་ཆོས་མཐུན་པ་དང་ལྡན་པའི་སྦྱོར་བ།
स्वभावो हेतुः	རང་བཞིན་གྱི་གཏན་ཚིགས།
स्वरूप	རང་བཞིན།
स्वरूपासिद्धि	རང་བཞིན་གྱི་མ་གྲུབ་པ།
स्वलक्षण	རང་མཚན།
स्वसंवित्ति	རང་རིག
स्वसंवेदन	རང་རིག་པ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

स्वसंवेद्य	རང་རིག་པར་བྱ་བ།
स्वसत्तामात्र	རང་ཡོད་པ་ཙམ།
स्वस्मै	རང་གི་དོན་དུ།
स्वाभाविक	རང་བཞིན་གྱི
स्वाभाविकः सम्बन्धः	རང་བཞིན་གྱི་འབྲེལ་བ།
स्वार्थ	རང་དོན།
स्वार्थं अनुमानम्	རང་དོན་རྗེས་དཔག
स्वहेतुदत्तशक्ति	རང་གི་རྒྱུས་ནུས་པ་འབྱིན་པ།
हेतु	གཏན་ཚིགས། རྟགས།
हेतुदूषण	རྟགས་ཀྱི་སྐྱོན། སུན་འབྱིན།
हेतुदोष	གཏན་ཚིགས་ཀྱི་སྐྱོན།
हेतुधर्म	གཏན་ཚིགས་ཀྱི་ཆོས།
हेत्वाभास	གཏན་ཚིགས་ལྟར་སྣང་།
हेयोपदेयतत्त्व	བླང་དོར་གྱི་དེ་ཉིད།

•••

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ལྷན་ཐབས་བཞི་པ།

བསྟན་འགྱུར་ནང་བཞུགས་པའི་ཚད་མ་རིག་པའི་གཞུང་།

ཤང་།　　གཞུང་མཚན།

༡　ཚད་མ་ཀུན་ལས་བཏུས་པ་ཞེས་བྱ་བའི་རབ་ཏུ་བྱེད་པ།
མདོད་པ་པོ། ཕྱོགས་ཀྱི་གླང་པོ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། བསུདྷ་རཀྵི་ཏ། ཞྭ་མ་སེང་རྒྱལ།

༢　ཚད་མ་ཀུན་བཏུས་པའི་འགྲེལ་པ།
མདོད་པ་པོ། ཕྱོགས་ཀྱི་གླང་པོ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། བསུདྷ་རཀྵི་ཏ། ཞྭ་མ་སེང་རྒྱལ།

༣　དམིགས་པ་བརྟག་པ།
མདོད་པ་པོ། ཕྱོགས་ཀྱི་གླང་པོ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། ཤཱནྟཱཀརགུཔྟ། ཚུལ་ཁྲིམས་རྒྱལ་མཚན།

༤　དམིགས་པ་བརྟག་པའི་འགྲེལ་པ།
མདོད་པ་པོ། ཕྱོགས་ཀྱི་གླང་པོ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། ཤཱནྟཱཀརགུཔྟ། ཚུལ་ཁྲིམས་རྒྱལ་མཚན།

༥　དུས་གསུམ་བརྟག་པ་ཞེས་བྱ་བ།
མདོད་པ་པོ། ཕྱོགས་ཀྱི་གླང་པོ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། ཤཱནྟཱཀརགུཔྟ། ཚུལ་ཁྲིམས་རྒྱལ་མཚན།

༦　ཚད་མའི་བསྟན་བཅོས་རིག་པ་ལ་འཇུག་པ་ཞེས་བྱ་བ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

མཛད་པ་པོ། ཕྱོགས་ཀྱི་གླང་པོ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། སིང་རྒྱན་ཏྲ། ཤོང་སྟོན།

སླར་ཡང་ཆོས་ཀྱི་རིན་ཆེན་གྱིས་ཞུས་ཆེན་མཛད།

༧ གཏན་ཚིགས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་གཏན་ལ་དབབ་པ།

མཛད་པ་པོ། ཕྱོགས་ཀྱི་གླང་པོ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། བོདྷིསདྭ། ཧྲཀླུལོག།

༨ ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ་གྱི་ཚིག་ལེའུར་བྱས་པ།

མཛད་པ་པོ། ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། སུཧྣུཧིཤྲཱིཤཱུཧི།

དགེ་བའི་བློ་གྲོས།

༩ ཚད་མ་རྣམ་པར་ངེས་པ།

མཛད་པ་པོ། ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། གཞན་ལ་ཕན་པ་བཟང་པོ། བློ་ལྡན་ཤེས་རབ།

༡༠ རིགས་པའི་ཐིགས་པ་ཞེས་བྱ་བའི་རབ་ཏུ་བྱེད་པ།

མཛད་པ་པོ། ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། གཞན་ལ་ཕན་པ་བཟང་པོ། བློ་ལྡན་ཤེས་རབ།

༡༡ གཏན་ཚིགས་ཀྱི་ཐིགས་པ་ཞེས་བྱ་བའི་རབ་ཏུ་བྱེད་པ།

མཛད་པ་པོ། ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། པྲཛྙཱབརྨ། དཔལ་བརྩེགས་རཀྵིཏ།

༡༢ འབྲེལ་བ་བརྟག་པའི་རབ་ཏུ་བྱེད་པ།

མཛད་པ་པོ། ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། ཛྙཱནགརྦྷ། ནམ་མཁའ། སླར་ཡང་རབ་འབྱོར་ཞི་བ་དང་། ཏིང་ངེ་འཛིན་བཟང་པོས་ཞུས་ཆེན་མཛད།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

༢༤ འབྲེལ་བ་བརྟག་པའི་འགྲེལ་པ།

མཛད་པ་པོ། ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། ཝི་ཤུདྡྷསིཾཧ། དཔལ་བརྩེགས་རཀྵིཏ།

༢༥ ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ་གྱི་འགྲེལ་པ།

མཛད་པ་པོ། ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། གསལ་ཁ་མེད།

༢༦ ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ་གྱི་དཀའ་འགྲེལ།

མཛད་པ་པོ། ལྷ་དབང་བློ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། སུབྷཱུ་ཏི་ཤྲཱི།དགེ་བའི་བློ་གྲོས

༢༧ རྩོད་པའི་རིགས་ཞེས་བྱ་བའི་རབ་ཏུ་བྱེད་པ།

མཛད་པ་པོ། ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། ཛྙཱན་ཤྲཱིབྷདྲ། དགེ་བའི་བློ་གྲོས། སླར་ཡང་དཱིཔཾཀར། དར་མ་གྲགས་ཀྱིས་ཞུས་ཆེན་མཛད།

༢༨ རྒྱུད་གཞན་གྲུབ་པ་ཞེས་བྱ་བའི་རབ་ཏུ་བྱེད་པ།

མཛད་པ་པོ། ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། ཝི་ཤུདྡྷསིཾཧ། དཔལ་བརྩེགས་རཀྵིཏ།

༢༩ ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ་གྱི་འགྲེལ་བཤད།

མཛད་པ་པོ། ཤཱཀྱ་བློ་གྲོས། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། སུབྷཱུ་ཏི་ཤྲཱི། བློ་དགེ་བའི་བློ་གྲོས།

༣༠ ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ་གྱི་རྒྱན།

མཛད་པ་པོ། ཤེས་རབ་འབྱུང་གནས་སྦས་པ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། སྐལ་ལྡན་རྒྱལ་པོ། བློ་ལྡན་ཤེས་རབ། སླར་ཡང་ཀུམཱ་རཤྲཱི་དང་འཕགས་པ་ཤེས་རབ་ཀྱིས་ཞུས་ཆེན་མཛད།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

༣༡ ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ་གྱི་རྒྱན་གྱི་འགྲེལ་བཤད།

མཛད་པ་པོ། རྒྱལ་བ་ཅན། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། ཤྲཱིདཱིཔཾཀརརཀྵིཏ། མང་འོར་བྱང་ཆུབ་ཤེས་རབ།

༣༢ ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ་གྱི་འགྲེལ་བཤད།

མཛད་པ་པོ། གསལ་ཁ་མེད། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། གསལ་ཁ་མེད

༣༣ ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ་གྱི་འགྲེལ་པ་ཞེས་བྱ་བ།

མཛད་པ་པོ། ཉི་མ་སྦས་པ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། གསལ་ཁ་མེད།

༣༤ ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ་གྱི་འགྲེལ་པ་ལས་ལེའུ་གསུམ་པ།

མཛད་པ་པོ། ཉི་མ་སྦས་པ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། གསལ་ཁ་མེད།

༣༥ ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ་རྒྱན་གྱི་འགྲེལ་བཤད་ཤིན་ཏུ་ཡོངས་སུ་དག་པ་ཞེས་བྱ་བ།

མཛད་པ་པོ། ཛམྦཱ་རི། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། སུམཏི། བློ་ལྡན་ཤེས་རབ།

༣༦ ཚུལ་གསུམ་པའི་རྟགས་ཤེས་ཀྱང་བརྗོད་པ་ལ་མི་མཁས་པའི་བྱིས་པ་ལ་བསྟན་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་ཚུལ་གསུམ་པའི་རྟགས་སྟོན་པར་བྱེད་པའི་མཚན་ཉིད་གཞན་གྱི་དོན་གྱི་རྗེས་སུ་དཔག་པའི་སྐབས་སུ་བབ་ནས་བཤད་པ།

མཛད་པ་པོ། ཆོས་མཆོག སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། གཞན་ལ་ཕན་པ་བཟང་པོ། བློ་ལྡན་ཤེས་རབ།

༣༧ ཚད་མ་རྣམ་པར་ངེས་པའི་འགྲེལ་བཤད།

མཛད་པ་པོ། ཡེ་ཤེས་དཔལ་བཟང་པོ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། ཡེ་ཤེས་དཔལ་བཟང་པོ། ཆོས་ཀྱི་བརྩོན་འགྲུས།

༣༨ ཚད་མ་རྣམ་པར་ངེས་པའི་འགྲེལ་བཤད།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

མཛད་པ་པོ། ཆོས་མཆོག སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། གསལ་ཁ་མེད།

༢༩ རིགས་པའི་ཐིགས་པའི་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ་པ།

མཛད་པ་པོ། འདུལ་བ་ལྷ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། ཛིནམིཏྲ། ཡེ་ཤེས་སྡེ།

༣༠ རིགས་པའི་ཐིགས་པའི་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ་པ།

མཛད་པ་པོ། ཆོས་མཆོག སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། ཛྙཱནཀཤྲཱི། ཏསྨཱསོཀཱ། སླར་ཡང་སུམཏི་ཀཱིརྟི་དང་བློ་ལྡན་ཤེས་རབ་ཀྱིས་ཞུས་ཏེ་གཏན་ལ་ཕབ།

༣༡ རིགས་པའི་ཐིགས་པའི་ཕྱོགས་སྔ་མ་མདོར་བསྡུས་པ།

མཛད་པ་པོ། ཀམལཤཱིལ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། བིཤུདྡྷསིཾཧ། དཔལ་བརྩེགས་རཀྵིཏ།

༣༢ རིགས་པའི་ཐིགས་པ་དོན་བསྡུས་པ།

མཛད་པ་པོ། ཛིནམིཏྲ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། སུརེནྡྲབོདྷི། ཡེ་ཤེས་སྡེ།

༣༣ གཏན་ཚིགས་ཀྱི་ཐིགས་པ་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ་པ།

མཛད་པ་པོ། འདུལ་བ་ལྷ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། པྲཛྙཱཝརྨ། དཔལ་བརྩེགས་རཀྵིཏ།

༣༤ གཏན་ཚིགས་པའི་འགྲེལ་པ།

མཛད་པ་པོ། ཨརྩཊ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། གསལ་ཁ་མེད།

༣༥ འབྲེལ་བ་བརྟག་པའི་རྒྱ་ཆེར་བཤད་པ།

མཛད་པ་པོ། འདུལ་བ་ལྷ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། ཛྙཱནགརྦྷ། ནམ་མཁའ།

༣༦ འབྲེལ་བ་བརྟག་པའི་རྗེས་སུ་འབྲང་བ་ཞེས་བྱ་བ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

མཛད་པ་པོ། ཤཀྲཱནནྡ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། པཎྜིད་པརཧིད།
དགའ་བ་རྡོ་རྗེ།

༣༨ རྒྱུད་གཞན་གྲུབ་པའི་འགྲེལ་བཤད།
མཛད་པ་པོ། འདུལ་བ་ལྷ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། བིཤུདྡྷསིཾཧ། དཔལ་བརྩེགས་རཀྵིཏ།

༣༩ རྩོད་པའི་རིགས་པའི་འགྲེལ་པ་དོན་རྣམ་པར་འབྱེད་པ་ཞེས་བྱ་བ།
མཛད་པ་པོ། ཤཱནྟརཀྵིཏ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། ཀུམཱརཤྲཱིབྷདྲ། འཕགས་པ་ཤེས་རབ། འབྲོ་སེང་དཀར་ཤཱཀྱའོད།

༤༠ རྩོད་པའི་རིགས་པའི་འགྲེལ་པ།
མཛད་པ་པོ། འདུལ་བ་ལྷ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། གསལ་ཁ་མེད།

༤༡ དམིགས་པ་བརྟག་པའི་འགྲེལ་བཤད།
མཛད་པ་པོ། འདུལ་བ་ལྷ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། ཤཱཀྱསིཾཧ། དཔལ་བརྩེགས་རཀྵིཏ།

༤༢ རིགས་པ་གྲུབ་པའི་སྒྲོན་མ།
མཛད་པ་པོ། ཙནྡྲགོམི། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། ཤྲཱིསིཾཧཔྲབྷ། བཻརོཙན།

༤༤ ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་གྲུབ་པའི་ཚིག་ལེའུར་བྱས་པ།
མཛད་པ་པོ། དགེ་སྲུང་སྲས། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། ཛིནམིཏྲ། དཔལ་བརྩེགས་རཀྵིཏ།

༤༥ ཕྱི་རོལ་གྱི་དོན་གྲུབ་པ་ཞེས་བྱ་བའི་ཚིག་ལེའུར་བྱས་པ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

མཛད་པ་པོ། དགེ་སློང་ས། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། ཛིནམིཏྲ། དཔལ་
བརྩེགས་རཀྵིཏ།

༨༦ ཐོས་པ་བརྟག་པའི་ཚིག་ལེའུར་བྱས་པ།

མཛད་པ་པོ། དགེ་སློང་ས། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། གསལ་ཁ་མི་སྣང་།

༨༧ གཞན་སེལ་བརྟག་པའི་ཚིག་ལེའུར་བྱས་པ།

མཛད་པ་པོ། དགེ་སློང་ས། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། གསལ་ཁ་མི་སྣང་།

༨༨ དབང་ཕྱུག་འཇིག་པའི་ཚིག་ལེའུར་བྱས་པ།

མཛད་པ་པོ། དགེ་སློང་ས། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། གསལ་ཁ་མི་སྣང་།

༨༩ ཚད་མ་བརྟག་པ།

མཛད་པ་པོ། ཆོས་མཆོག། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། བློ་ལྡན་ཤེས་རབ།

༩༠ ཚད་མ་བརྟག་པ།

མཛད་པ་པོ། ཆོས་མཆོག། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། བློ་ལྡན་ཤེས་རབ།

༩༡ གཞན་སེལ་བ་ཞེས་བྱ་བའི་རབ་ཏུ་བྱེད་པ།

མཛད་པ་པོ། ཆོས་མཆོག། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། སྐལ་ལྡན་རྒྱལ་པོ། བློ་
ལྡན་ཤེས་རབ།

༩༢ འཇིག་རྟེན་ཕ་རོལ་གྲུབ་པ།

མཛད་པ་པོ། ཆོས་མཆོག། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། སྐལ་ལྡན་རྒྱལ་པོ།
པ་ཚབ་ཉི་མ་གྲགས།

༩༣ གླིགས་བམ་ཀླག་པའི་ཐབས།

མཛད་པ་པོ། དཱནཤཱིལ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། གསལ་ཁ་མི་སྣང་།

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)
CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

༥༤ སྐད་ཅིག་མ་འཇིག་པ་གྲུབ་པ།

མཛད་པ་པོ། ཆོས་མཆོག། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། སྐལ་ལྡན་རྒྱལ་པོ། བློ་ལྡན་ཤེས་རབ།

༥༥ སྐད་ཅིག་མ་འཇིག་གྲུབ་པའི་རྣམ་པར་འགྲེལ་པ།

མཛད་པ་པོ། མུ་ཏིག་བུམ་པ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། བིནྟཱཡཀར། གྲགས་འབྱོར་ཤེས་རབ།

༥༦ ལྷན་ཅིག་དམིགས་པར་ངེས་པ་ཞེས་བྱ་བ།

མཛད་པ་པོ། ཤེས་རབ་འབྱུང་གནས་སྦས་པ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། སྐལ་ལྡན་རྒྱལ་པོ། ཤཱཀྟིཧྨནྡ། ཤཱཀྱ་འོད།

༥༧ སེལ་བ་གྲུབ་པ།

མཛད་པ་པོ། ཤཀྐནྡཱནལཀྵ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། མཧཱ་རཏྣ། བློ་ལྡན་ཤེས་རབ།

༥༨ འབྲེལ་བ་གྲུབ་པ།

མཛད་པ་པོ། ཤཀྐནྡཱནལཀྵ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། སྐལ་ལྡན་རྒྱལ་པོ། བློ་ལྡན་ཤེས་རབ།

༥༩ རྒྱུ་དང་འབྲས་བུའི་ངོ་བོ་གྲུབ་པ་ཞེས་བྱ་བ།

མཛད་པ་པོ། ཛྙཱནཤྲཱིམིཏྲ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། ཀུམཱརཀལཤ། ཤཱཀྱ་འོད། སླར་ཡང་ཨཱནནྡ་དང་ཤཱཀྱ་འོད་ཀྱིས་ཞུས་ཏེ་གཏན་ལ་ཕབ།

༦༠ རྣམ་པར་རིག་པ་ཙམ་ཉིད་དུ་གྲུབ་པ་ཞེས་བྱ་བ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

མཛད་པ་པོ། རིན་ཆེན་འབྱུང་གནས་ཞི་བ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན།
ཤཱནྟབྷདྲ། ཤཱཀྱ་འོད། སླར་ཡང་ཤཱནྟབྷདྲ་དང་ཤེས་རབ་བརྩེགས་
ཀྱིས་ཞུས།

༥༡ ནང་གི་ཁྱབ་པ།

མཛད་པ་པོ། རིན་ཆེན་འབྱུང་གནས་ཞི་བ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན།
ཀུམཱརཀལཤ། ཤཱཀྱ་འོད།

༥༢ གཏན་ཚིགས་ཀྱི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་བསྟན་པ།

མཛད་པ་པོ། ཛེཏཱརི། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། ཀུམཱརཀལཤ། ཤཱཀྱ་འོད།

༥༣ ཆོས་དང་ཆོས་ཅན་གཏན་ལ་དབབ་པ།

མཛད་པ་པོ། ཛེཏཱརི། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། གསལ་ཁ་མི་སྣང་།

༥༤ བྱིས་པ་ལ་འཇུག་པའི་རྟོག་གེ་ཞེས་བྱ་བ།

མཛད་པ་པོ། ཛེཏཱརི། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། ནཱགརཀྵིཏ། དཔལ་མཆོག་
དང་པོའི་རྡོ་རྗེ།

༥༥ རྟོག་གེའི་སྐད།

མཛད་པ་པོ། ཐར་པའི་འབྱུང་གནས་སྦས་པ།། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན།
བློ་གྲོས་བརྟན་པ།

༥༦ རིགས་པའི་སྦྱོར་བ་ཞེས་བྱ་བ།

མཛད་པ་པོ། རིན་ཆེན་རྡོ་རྗེ། སྒྱུར་བ་པོ་ཞུ་ཆེན། རབ་འབྱོར་ཞི་བ།
ཏིང་ངེ་འཛིན་བཟང་པོ།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

༥༧ དེ་ཁོ་ན་ཉིད་བསྡུས་པའི་ཚིག་ལེའུར་བྱས་པ།

མཛད་པ་པོ། ཞི་བ་འཚོ། སྒྱུར་བ་པོ་ཁུ་ཆེན། གུཎྜཀཱིརྟི། ལྷ་བླ་མ་ཞི་བ་འོད།

༥༨ དེ་ཁོ་ན་ཉིད་བསྡུས་པའི་དཀའ་འགྲེལ།

མཛད་པ་པོ། ཀམལཤཱིལ། སྒྱུར་བ་པོ་ཁུ་ཆེན། དེཝེནྡྲརྦྷ། གྲགས་འབྱོར་ཤེས་རབ།

༥༩ ཡངས་པ་དང་དྲི་མ་མེད་པ་ལྡན་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཚད་མ་ཀུན་ལས་བཏུས་པའི་འགྲེལ་བཤད།

མཛད་པ་པོ། རྒྱལ་བའི་དབང་པོ་བློ་གྲོས། སྒྱུར་བ་པོ་ཁུ་ཆེན། བློ་གྲོས་བརྟན་པ།

༦༠ སྐད་ཅིག་མ་གྲུབ་པའི་ལེའུ།[1]

མཛད་པ་པོ། ཛྙཱནཤྲཱིམིཏྲ། སྒྱུར་བ་པོ་ཁུ་ཆེན། བོད་སྐད་དུ་མ་འགྱུར་བའི་དཔེ་ཚན།

༦༡ ཁྱབ་པ་གླིང་བ།

མཛད་པ་པོ། ཛྙཱནཤྲཱིམིཏྲ། བོད་སྐད་དུ་མ་འགྱུར་བའི་དཔེ་ཚན།

༦༢ དབྱེ་བ་དང་དབྱེ་བ་མེད་པ་བརྟག་པ།

མཛད་པ་པོ། ཛྙཱནཤྲཱིམིཏྲ། བོད་སྐད་དུ་མ་འགྱུར་བའི་དཔེ་ཚན།

---

1. See, Jnānaśrīmitranibandhāvli, edited by Prof. Anantalal Thakur, Kashi Prasad Jayaswal Research Institute, Patna, 1987.

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

༦༣ མི་དམིགས་པའི་གསང་བ།

མཛད་པ་པོ། རྟྣཀཱིརྟི། བོད་སྐད་དུ་མ་འགྱུར་བའི་དཔེ་ཚན།

༦༤ སྒྲ་ཐམས་ཅད་མེད་པར་གླིང་བ།

མཛད་པ་པོ། རྟྣཀཱིརྟི། བོད་སྐད་དུ་མ་འགྱུར་བའི་དཔེ་ཚན།

༦༥ གཞན་སེལ་གྱི་རབ་བྱེད།

མཛད་པ་པོ། རྟྣཀཱིརྟི། བོད་སྐད་དུ་མ་འགྱུར་བའི་དཔེ་ཚན།

༦༦ དབང་ཕྱུག་སྒྲ་བ།

མཛད་པ་པོ། རྟྣཀཱིརྟི། བོད་སྐད་དུ་མ་འགྱུར་བའི་དཔེ་ཚན།

༦༧ རྣལ་འབྱོར་ངེས་པའི་རབ་བྱེད།

མཛད་པ་པོ། རྟྣཀཱིརྟི། བོད་སྐད་དུ་མ་འགྱུར་བའི་དཔེ་ཚན།

༦༨ གཉིས་མེད་ཐིགས་པའི་རབ་བྱེད།

མཛད་པ་པོ། རྟྣཀཱིརྟི། བོད་སྐད་དུ་མ་འགྱུར་བའི་དཔེ་ཚན།

༦༩ རྣམ་བཅས་གྲུབ་པའི་བསྟན་བཅོས།

མཛད་པ་པོ། རྟྣཀཱིརྟི། བོད་སྐད་དུ་མ་འགྱུར་བའི་དཔེ་ཚན།

༧༠ རྣམ་བཅས་བསྡུས་པའི་མདོ།

མཛད་པ་པོ། རྟྣཀཱིརྟི། བོད་སྐད་དུ་མ་འགྱུར་བའི་དཔེ་ཚན།

༧༡ ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་གྲུབ་པ།[2]

---

2 See, Ratnakīrti-Nibandhālih, deciphered and edited by Prof. Anantalal Thakur, Kashi Prasad Jayaswal Research Institute, Patna, 1975.

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

མཛད་པ་པོ། རཏྣཀཱིརྟི། བོད་སྐད་དུ་མ་འགྱུར་བའི་དཔེ་ཚན།

༧༢ དབང་ཕྱུག་སྒྲུབ་པ་སུན་འབྱིན།

མཛད་པ་པོ། རཏྣཀཱིརྟི། བོད་སྐད་དུ་མ་འགྱུར་བའི་དཔེ་ཚན།

༧༣ གཞན་སེལ་གྲུབ་པ།

མཛད་པ་པོ། རཏྣཀཱིརྟི། བོད་སྐད་དུ་མ་འགྱུར་བའི་དཔེ་ཚན།

༧༤ སྐད་ཅིག་གྲུབ་པའི་རྗེས་འགྲོའི་བདག་ཉིད་ཅན།

མཛད་པ་པོ། རཏྣཀཱིརྟི། བོད་སྐད་དུ་མ་འགྱུར་བའི་དཔེ་ཚན།

༧༥ སྐད་ཅིག་གྲུབ་པའི་ལྡོག་པའི་བདག་ཉིད་ཅན།

མཛད་པ་པོ། རཏྣཀཱིརྟི། བོད་སྐད་དུ་མ་འགྱུར་བའི་དཔེ་ཚན།

༧༦ ཚད་མ་གཞན་གྱི་དངོས་པའི་རབ་བྱེད།

མཛད་པ་པོ། རཏྣཀཱིརྟི། བོད་སྐད་དུ་མ་འགྱུར་བའི་དཔེ་ཚན།

༧༧ ཁྱབ་པ་ངེས་པ།

མཛད་པ་པོ། རཏྣཀཱིརྟི། བོད་སྐད་དུ་མ་འགྱུར་བའི་དཔེ་ཚན།

༧༨ བརྟན་པ་གྲུབ་པའི་སུན་འབྱིན།

མཛད་པ་པོ། རཏྣཀཱིརྟི། བོད་སྐད་དུ་མ་འགྱུར་བའི་དཔེ་ཚན།

༧༩ སྣ་ཚོགས་གཉིས་མེད་རབ་གསལ་སྨྲ་བ།

མཛད་པ་པོ། རཏྣཀཱིརྟི། བོད་སྐད་དུ་མ་འགྱུར་བའི་དཔེ་ཚན།

༨༠ རྒྱུད་གཞན་སུན་འབྱིན་པ།

མཛད་པ་པོ། རཏྣཀཱིརྟི། བོད་སྐད་དུ་མ་འགྱུར་བའི་དཔེ་ཚན།

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

༨༡ འཆར་ཀ་ཅན་སྲུན་འབྱིན།

མཛད་པ་པོ། རཏྣཀཱིརྟི། བོད་སྐད་དུ་མ་འགྱུར་བའི་དཔེ་ཆན།

༨༢ ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ་གྱི་འགྲེལ་པ།

མཛད་པ་པོ། མནོརཐནནྡི། བོད་སྐད་དུ་མ་འགྱུར་བའི་དཔེ་ཆན།

༨༣ ཆོས་མཆོག་གི་སྒྲོན་མེ།[3]

མཛད་པ་པོ། དུརྦེཀམིཤྲ། བོད་སྐད་དུ་མ་འགྱུར་བའི་དཔེ་ཆན།

༨༤ དུ་མའི་མཐའ་སླ་བ་བསལ་བ།[4]

མཛད་པ་པོ། ཛིཏཱརི། བོད་སྐད་དུ་མ་འགྱུར་བའི་དཔེ་ཆན།

•••

---

3 See, Pandit Durveka Miśra's Dharmottarapradīpa, deciphered and edited by Panita Dalsukhabai Malvania, Kashi Prasad Jayaswal Research Institute, Patna, 1971.

4 See, Baudha Tarkabhāṣā, edited alongwith Hindi translation by Prof. Raghunath Giri, Prācya Prakāśana, 74-A/ Jagatganj, Varanasi, 1969.

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

बौद्ध प्रमाण-शास्त्रो की सूची

१. **प्रमाणसमुच्चय प्रकरणम्**
कर्ता—दिङ्नाग। वसुधररक्षित और शमा सेङ्ग्ज़ल द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

२. **प्रमाणसमुच्चयवृत्तिः**
कर्ता—दिङ्नाग। वसुधररक्षित और शमा सेङ्ग्ज़ल द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

३. **आलम्बनपरीक्षा**
कर्ता—दिङ्नाग। शान्ताकरगुप्त और छुठिम ज्ञलवा द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

४. **आलम्बनपरीक्षावृत्तिः**
कर्ता—दिङ्नाग। शान्ताकरगुप्त और छुठिम ज्ञलवा द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

५. **त्रिकालपरीक्षा नाम**
कर्ता—दिङ्नाग। शान्ताकरगुप्त और छुठिम ज्ञलवा द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

६. **न्यायप्रवेश नाम शास्त्रम्**
कर्ता—दिङ्नाग। शान्ताकरगुप्त और छोक्यि रिन्छेन द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

७. **हेतुचक्र डमरुः**
कर्ता—दिङ्नाग। बोधिसत्तव धर्मालोक द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

८. **प्रमाणवार्तिककारिका**
कर्ता— धर्मकीर्ति। सुभूतिश्रीशान्ति और गेवेई लोडो द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

९. **प्रमाणविनिश्चयः**
कर्ता— धर्मकीर्ति। पररक्षितभद्र लोदेन शेरब द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

१०. **न्यायबिन्दु नाम प्रकरणम्**

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

कर्ता— धर्मकीर्ति। पररक्षितभद्र लोदेन शेरब द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

११. हेतुबिन्दु नाम प्रकरणम्

कर्ता— धर्मकीर्ति। प्रज्ञावर्म और पेलचे़करक्षित द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

१२. सम्बन्धपरीक्षा नाम प्रकरणम्

कर्ता— धर्मकीर्ति। ज्ञानगर्भ और नमखा द्वारा अनुदित एवं संशोधित। पुनः विभूति शिव और तिङे ज़िन सङ्पो द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

१३. सम्बन्धपरीक्षावृत्तिः

कर्ता— धर्मकीर्तिः। विशुद्धसिंह और पेलचे़क द्वारा अनुदित एवं संशोधित। पुनः दिपङ्कर और दरमा डग द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

१४. प्रमाणवार्तिकटीकावृत्तिः

कर्ता— धर्मकीर्तिः। अनुदित एवं संशोधित कर्ता का उल्लोख नहीं है।

१५. वादन्याय नाम प्रकरणम्

कर्ता— धर्मकीर्ति। ज्ञानश्रीभद्र और गेवई लोडो द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

१६. सन्तानान्तरसिद्धि नाम प्रकरणम्

कर्ता— धर्मकीर्ति। शुद्धसिंह और पेलचे़क द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

१७. प्रमाणवार्तिकटीकावृत्तिः

कर्ता—देवेन्द्रमति। सुभूतिश्री और गेवई लोडो द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

१८. प्रमाणवार्तिकटीका

कर्ता—शाक्यमति। सुभूतिश्री और मा़ गेवई लोडो द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

१९. प्रमाणवार्तिकाङ्कारटीका

कर्ता—प्रज्ञाकरगुप्त। कलदन ज्ञलपो और लोदन शेरब द्वारा अनुदित एवं संशोधित। पुनः कुमारश्री और फगपा शेरब द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

२०. प्रमाणवार्तिकाङ्कारटीका

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

कर्ता—जिन। श्रीदीपङ्कररक्षित और मङ्होर जङ्छुशेरब द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

२१. प्रमाणवार्तिकटीका

कर्ता—शङ्करानन्द। अनुदित एवं संशोधित कर्ता का उल्लेख नहीं है।

२२. प्रमाणवार्तिकवृत्ति नाम

कर्ता—रविगुप्त। अनुदित एवं संशोधित कर्ता का उल्लेख नहीं है।

२३. प्रमाणवार्तिकटीकायाम् तृतीयं परिवर्त

कर्ता—रविगुप्त। अनुदित एवं संशोधित कर्ता का उल्लेख नहीं है।

२४. प्रमाणवार्तिकाङ्कारटीका सुपरिशुद्ध नाम

कर्ता—यमारि। सुमति और लोदन शेरब द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

२५. प्रमाणविनिश्चयटीका

कर्ता—ज्ञानश्रीभद्र। अनुदित एवं संशोधित कर्ता का उल्लेख नहीं है।

२६. प्रमाणविनिश्चयटीका

कर्ता—धर्मोत्तर। अनुदित एवं संशोधित कर्ता का उल्लेख नहीं है।

२७. न्यायबिन्दुटीका

कर्ता—विनीतदेव। जिनमित्र और येशेदे द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

२८. न्यायबिन्दुटीका

कर्ता—धर्मोत्तर। नज्ञानगर्भ और धर्मालोक द्वारा अनुदित एवं संशोधित। पुनः सुमतिकीर्ति और लोदन शेरब द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

२९. न्यायबिन्दुपूर्वपक्षसंक्षिप्तः

कर्ता—कमलशील। विशुद्धसिंह और पेलचे्क द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

३०. न्यायबिन्दुपिण्डार्थः

कर्ता—जिनमित्र। जिनमित्र और येशेदे द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

३१. हेतुबिन्दुटीका

कर्ता—विनीतदेव। प्रज्ञावर्म पेलचे्क द्वारा अनुदित एवं संशोधित।।

३२. हेतुबिन्दुविवरणम्

कर्ता—अर्चट। अनुदित एवं संशोधित कर्ता का उल्लेख नहीं है।

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

३३. सम्बन्धपरीक्षटीका

कर्ता—विनीतदेव। ज्ञानगर्भ और नमखा द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

३४. सम्बन्धपरीक्ष अनुसार नाम

कर्ता—शङ्करानन्द। परहित और गवा दोर्जे द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

३५. सन्तानान्तरसिद्धिटीका

कर्ता—विनीतदेव। विशुद्धसिंह और पेलचे़क द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

३६. वादन्यायवृत्तिविपन्चितार्थ नाम

कर्ता—शान्तरक्षित। कुमारश्रीभद्र और फगपा शेरब शाक्य ओद द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

३७. वादन्यायटीका

कर्ता—विनीतदेव। अनुदित एवं संशोधित कर्ता का उल्लोख नहीं है।

३८. आलम्बनपरीक्षा टीका

कर्ता—विनीतदेव। शाक्यसिंह और पेलचे़क द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

३९. न्यायसिद्धालोकः

कर्ता—चन्द्रगोमिन। श्रीसिंहप्रभ और पेलचे़क द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

४०. सर्वज्ञसिद्धिकारिका

कर्ता—शुभगुप्त। जिनमित्र पेलचे़क द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

४१. बाह्यर्थसिद्धि कारिका नाम

कर्ता—शुभगुप्त। जिनमित्र और पेलचे़क द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

४२. श्रुतिपरीक्षा कारिका

कर्ता—शुभगुप्त। अनुदित एवं संशोधित कर्ता का उल्लोख नहीं है।

४३. अन्यापोहविचार कारिका

कर्ता—शुभगुप्त। अनुदित एवं संशोधित कर्ता का उल्लोख नहीं है।

४४. ईश्वरभङ्ग कारिका

कर्ता—शुभगुप्त। अनुदित एवं संशोधित कर्ता का उल्लोख नहीं है।

४५. प्रमाण परीक्षा (१)

कर्ता—धर्मोत्तर। लोदन शेरब द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

४६. प्रमाण परीक्षा (२)

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

कर्ता—धर्मोत्तर। लोदन शेरब द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

४७. अन्यापोह नाम प्रकरणम्

कर्ता—धर्मोत्तर। कलदन ज्ञलपो और लोदन शेरब द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

४८. परलोकसिद्धि

कर्ता—धर्मोत्तर। कलदन ज्ञलपो और पाछब ञिमा डग द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

४९. पुस्तकपठोपायः

कर्ता—दानशील। अनुदित एवं संशोधित कर्ता का उल्लेख नहीं है।

५०. क्षणभङ्गसिद्धि

कर्ता—धर्मोत्तर। कलदन ज्ञलपो और लोदन शेरब द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

५१. क्षणभङ्गसिद्धि विवरणम्

कर्ता—मुक्ताकलश। विनायकर और डगजोर शेरब द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

५२. सहोपलम्भनिर्णयः नाम

कर्ता—प्रज्ञाकरगुप्त। शान्तिभद्र और शाक्य ओद द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

५३. अपोहसिद्धि

कर्ता—शङ्करानन्द। मनोरथ और लोदन शेरब द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

५४. प्रतिबन्धः सिद्धि

कर्ता—शङ्करानन्द। कलदन ज्ञलपो और लोदन शेरब द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

५५. कार्यकारणभावसिद्धि नाम

कर्ता—ज्ञानश्रीमित्र। कुमार कलश और शाक्य ओद द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

५६. विज्ञाप्तिमात्रतासिद्धि नाम

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

कर्ता—रत्नाकररशान्ति। शान्तिभद्र और शाक्य ओद द्वारा अनुदित एवं संशोधित। पुनः शान्तिभद्र और शेरब चे़क द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

५७. **अन्तरव्याप्तिः**
कर्ता—रत्नाकररशान्ति। कुमार कलश और शाक्य ओद द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

५८. **हेतुतत्वोपदेशः**
कर्ता—जेतारि। कुमार कलश और शाक्य ओद द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

५९. **धर्मधर्मीविनिश्चयः**
कर्ता—जेतारि। अनुदित एंवं संशोधित कर्ता का उल्लोख नहीं है।

६०. **बालावतारतर्क नाम**
कर्ता—जेतारि। नागरक्षित पलछोक दङ्पोई दोर्जे द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

६१. **तर्कभाषा**
कर्ता—मोक्षाकरगुप्त। लोडो तेनपा द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

६२. **युक्तिप्रयोग नाम**
कर्ता—रत्नवज्र। रबजोर शिव तिङ् डेज़िन सङ्पो द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

६३. **तत्वसंग्रहकारिका**
कर्ता—शान्तरक्षित। गुणाकरश्रीभद्र और ल्हा लामा शिवा ओद द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

६४. **तत्वसंग्रहपञ्जिका**
कर्ता—कमलशील। देवेन्द्रभद्र और डगजोर शेरब द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

६५. **विशालामलवती नाम प्रमाणसमुच्चयटीका**
कर्ता—जितेन्द्रमति। लोडो तेनपा द्वारा अनुदित एवं संशोधित।

६६. **त्रिरूपलिङ्गविषये अकुशलबालनिर्दिष्ट-त्रिरूपलिङ्गोपदेशलक्षणम् परार्थानुमानावसरे भाषितम्।**

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

कर्ता— धर्मोत्तर। अनुदित एवं संशोधित कर्ता का उल्लोख नहीं है।

६७. क्षणभङ्गाध्यायः

कर्ता—ज्ञानश्रीमित्र[1]। भोटभाषा में अनूदित नहीं है।

६८. व्याप्तिचर्चा "

६९. भेदाभेदपरीक्षा "

७०. अनुपलब्धिरबस्यम् "

७१. सर्वशब्दाभावचर्चा "

७२. अपोहप्रकरणम् "

७३. ईश्वरवादः "

७४. योगिनिर्णयप्रकरणम् "

७५. अद्वैतबिन्दुप्रकरणम् "

७६. साकारसिद्धिशास्त्रम् "

७७. साकारसंग्रहसूत्रम् "

७८. सर्वज्ञसिद्धिः

कर्ता—रत्नकीर्ति[2]। भोटभाषा में अनूदित नहीं है।

७९. ईश्वरसाधनदूषणम् "

८०. अपोहसिद्धिः "

८१. क्षणभङ्गसिद्धिः अन्वयात्मिका

कर्ता—रत्नकीर्ति। भोटभाषा में अनूदित नहीं है।

८२. क्षणभङ्गसिद्धिः व्यतिरेकात्मिका "

८३. प्रमाणान्तरर्भावप्रकरणम् "

८४. व्याप्तिनिर्णयः "

८५. स्थिरसिद्धिदूषणम् "

---

1 See, Jnānaśrīmitranibandhāvli, edited by Prof. Anantalal Thakur, Kashi Prasad Jayaswal Research Institute, Patna, 1987.

2 See, Ratnakīrti-Nibandhālih, deciphered and edited by Prof. Anantalal Thakur, Kashi Prasad Jayaswal Research Institute, Patna, 1975.

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

८६. चित्राद्वैतप्रकाशवादः "

८७. सन्तानान्तरदूषणम् "

८८. उदयनदूषणम् "

८९. प्रमाणवार्तिकटीका

कर्ता—मनोरथनन्दि। भोटभाषा में अनूदित नहीं है।

९०. धर्मोत्तरप्रदीपः

कर्ता—दुर्वेकमिश्र[3]। भोटभाषा में अनूदित नहीं है।

९१. अनेकान्तवादनिरासः[4]

कर्ता—जितारि। भोटभाषा में अनूदित नहीं है।

---

3 See, Pandit Durveka Miśra's Dharmottarapradīpa, deciphered and edited by Panita Dalsukhabai Malvania, Kashi Prasad Jayaswal Research Institute, Patna, 1971.

4 See, Baudha Tarkabhāṣā, edited alongwith Hindi translation by Prof. Raghunath Giri,Prācya Prakāśana, 74-A/ Jagatganj, Varanasi, 1969.

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ISBN: 81-87127-24-4

CC0. In Public Domain. Prof. Ambika Dutt Sharma, Varanasi Collection